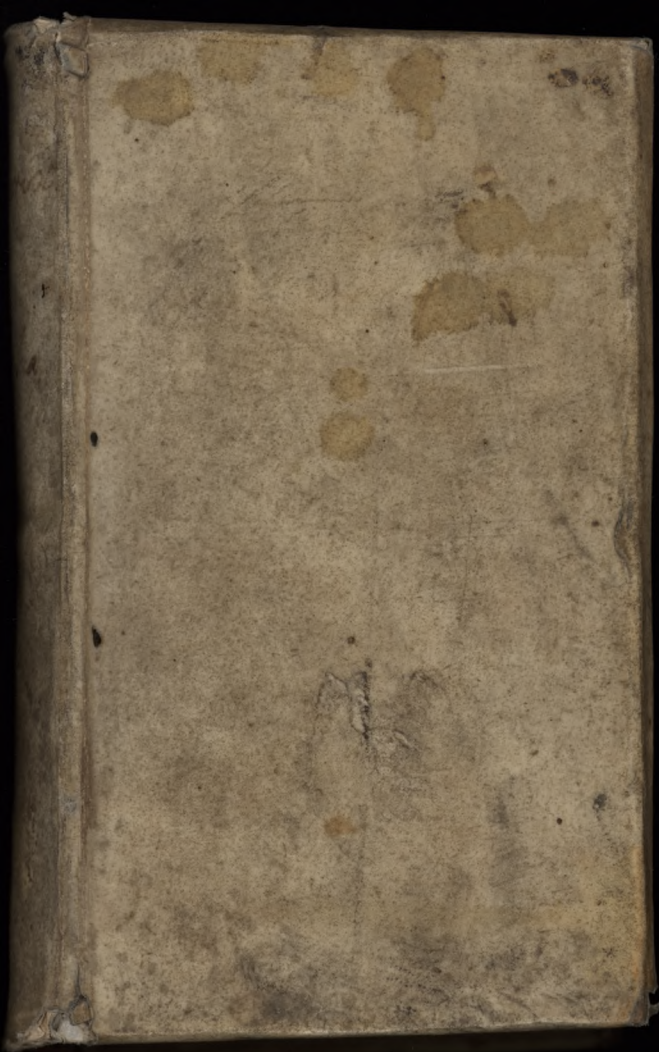

WINTER
OPALS

I

2297 st

Akc. K-325/75

54

789

IDEA

Principis Christiano-Politici

Symbole C.I. expressa,

à DIDACO SAAVEDRA FAXARDO,
Equite, &c.

At numeris priorum solitum mendis exurgata.

AMSTELÆDAMI,
Apud IOANNEM BLAEV 1660.

AD SERENISSIMVM
HISPANIARVM
PRINCIPEM,

clementissimum Dominum nostrum.

SERENISSIME PRINCEPS,
Offero *Serenitati Vestrae* Idem
am Principis Politico-Chri-
stiani cælo elaboratam & ca-
lamo, eo fine, ut visu pariter &
auditu (quos duos sensus sciendi instru-
menta appellat Philosophus) *Serenitatis*
Vestrae animus gubernandi peritiam hau-
riat, & figuræ istæ pro artificiali memo-
ria eidem deserviant. Quia vero in rebus
ejusmodi politicis facile fallitur humana
mens, nisi ab experientia robur illi acce-
dat; nec quicquam aliud reperiri potest
efficacius ad recte formandum Successo-
rem, quam Majorum exempla, his ipsis
in præsentī quoque hoc opere mihi potis-
simum utendum duxi. Qua proinde in re
blandiri nemini cupio, dissimulando de-
fectus, si qui forte à nonnullis commissi
sunt: nam si id facere esset animus, haud
assequeretur finem mihi propositum, quem
alium

alium non esse profiteor libere, quam ut
ab iis, quos in regimine & imperio *Sere-
nitas Vestra* Antecessores habuit, bene lau-
dabiliterque gubernandi scientiam per-
discat. Quare nemo me accuset, quasi in
eorundem honorem injurius sim: nulla
enim libertas aut Regibus, aut regnis uti-
lior est, quam quæ tincere absque malitia
& omni pravo affectu eventus observat
præteritos, ut corrigat deinde & mode-
retur præsentis juxta ac futuros. Habet
unum hoc commodum Princeps malus,
quod ejus postea cadaver per anatomiam
quasi introspicere prudentiæ liceat, &
Reipublicæ male administratæ rimari
morbos & causas, atque iis parare reme-
dia. Ita pictores sculptoresque in suis ipsi
officinis picturas varias, & statuarum fra-
gmenta sibi proponunt ante oculos, ut
quid scite elaboratum, quid secus, curio-
se observent. Atque ex hoc eodem fonte
illa Historiæ in scribendo libertas nasci-
tur; ne ^a scilicet virtutes sileantur, neque
præcis dictis, factisque ex posteritate & infam-
ia metus sit. Idem ego nunc specto, ad-
eoque actiones Progenitorum *Serenitatis
Vestrae* quasi iterum produco in scenam, ut
quæ

quæ cum laude gesta sunt ab iis, ad æmu-
lationem gloriosam *Serenitatis Vestrae* in-
flamment animum; quæ contra minus
recte, inhonestum ruborem dent: illa, ut
amplectatur & imitetur; hæc, ut deteste-
tur & fugiat. Singularem sane postulat
industriam illa bene prudenterque guber-
nandi ars, quam ego maxime periculosam
reor atque difficilem, ex hoc præcipue
capite, quod ex unius solius regimine &
omnium salute dependeat. Eum in finem
multa præstantissima ingenia elaborarunt,
ut certa quædam statuerent imperandi
præcepta, in quibus Princeps velut in
chartis hydrographicis scopulos omnes ac
salebras prospiceret, iisque devitatis na-
vem Reipublicæ salvam in portu collocare
posset. Sed quia non æque omnes Cyno-
suram illam cælestem ac divinam, æternam
atque immotam habuerunt ante oculos,
accidit nonnumquam, ut in vias deduce-
rent periculi plenas, quæ Principes bene
multos in syrtes deinde & exitium traxe-
re. Acus nauticæ si impietate, si fraudibus,
si malitia fuerint illitæ, viam absque erro-
re designare non possunt. Pietate itaque,
ratione, & iustitia eos tingat *Serenitas Ve-
stra*, uti à gloriosissimis ejusdem Majoribus

factum est, & constantia quadam ac fortitudine regia firmet animum adversus grandiores regiminis futuri tempestates, quando post multos, eosque felicissimos annos hujus præsentis Deo Opt. Max. *Serenitatem Vestræ* in emolumentum totius Reipublicæ Catholicæ ad illud evehere placuerit. Datum Viennæ 10 Julii, Anno partæ salutis 1640.

DIDACVS SAAVEDRA
FAXARDO.

AD BENEVOLVM
LECTOREM.

IN difficili & laborioso
otio tot susceptarum à me
per Germaniam, aliasque
complures Provincias pere-
grinationum, nec non &

Regiæ legationis per trien-
nium in Germania, centum
isthæc concinnavi Symbola,
quibus IDEAM PRINCIPIS
POLITICO-CHRISTIANI ex-
hibeo.

AD BENEVOLVM LECTOREM.

habeo, scribendo per intervalla quietis tempore; quæ per viam in itineribus cum animo fueram meditatus, quoties assidue illa cum Rege nostro Catholico, ejusque Ministris per litteras communicatio & negotia alia publica, quæ mihi incumbebant, otii aliquid & spatium concesserant. Crevit sensim hoc opus; & tandem si satis viderem multa ei ad perfectionem deesse, propterea quod ea animi quiete & continuata ingenii contentione elaboratum non sit, quanto opus foret, ut partes illius omnes apte inter se, & numeris suis expletæ essent; licet etiam nec illud me lateret, *a præcipere, quales debeat esse Princeps, pulchrum quidem, sed onerosum, ac prope superbum;* debui tamen hoc Amicorum precibus (quæ plurimum semper valent apud me) ut illud tandem in lucem emitterem. Quanquam & amorem illum à natura insitum diffiteri omnino non debeo, quo plerique omnes comparatifici sumus, ut non ingenii minus, quam Naturæ partus, quoad fieri potest, fovere & vindicare ab interitu cupiamus. Non ego hæc scribo, ut errores excusem: quomodo enim satis id poterit? sed ut facilius apud alios veniam merear; qui

non nisi bono inductus zelo inter tot ac tantas occupationes, labores & pericula hanc qualemcumque percolui descriptionem, ut si quis forte ex ea nasci posset fructus, is Principi ac Domino meo cederet; & ne una mecum emoreretur tot longorum rerum usum à me partem experientiam, per annos quatuor & triginta, quos post exacta quinquennalia in Vniversitate Salmanticensi studia in præcipuis Europæ aulis transegi, publicis semper negotiis occupatus: nam binæ Pontificum electioni Romæ affixi; interfui Ratisbonæ Electorali conventui, quando Ferdinandus III. Augustissimus nunc Imperator, Rex Romanorum creatus est; octo deinde Conventibus in Helvetia; rursum Ratisbonæ Comitibus Imperialibus Serenissimæ Domus & Circuli Burgundici cum plena potestate Legatus. Quam ob rem si vel unum ex libris hujus monitis & documentis Politicis ei quoquo modo profuerit, quem regendo utrique orbis natum gaudeo, facile credo, huic meæ libertati dabitur venia.

Nec cuiquam peregrinum videri debet, quod figuris & Symbolis usus sim: nam hæc Deum ipsum auctorem habent. Serpens æneus a, Rubus

AD BENEVOLVM LECTOREM.

Rubus ardens a, Vellus Geædonis b, Leo Samsonis c, Vestimenta Sacerdotis a, Sponsi blandi Amores e. ecquid aliud, quam Symbola sunt?

Illud imprimis conatus sum, ut nova esset inventio, num affectus omnino fuerim, nescio; multa enim sunt ingenia, quæ elaborant ea in re, & facile est, ut in cogitationes easdem etiam inscili conspirent plures, quod mihi in hoc ipso opere non raro accidit, dum ea Symbola quæ à me primum inventa existimabam, apud alios postea reperi, adeoque profusus omittenda duxi, licet non absque aliquo finis mihi propositi dispendio: nam qui scriperunt ante nos, optimis quibusque figuris & sententiis usi sunt, quas dum cavere nunc volumus, in alias fortè minis commodas necesse est nos incidere.

Idem quoque observatum à me circa monita quædam, & præcepta politica, quæ licet proprii mei ingenii, quoad inventionem saltem, essent parvus, alios tamen postea eorundem longe antiquiores deprehendi Auctores, quorum nomina idcirco adscripti in margine, ut sius etiam antiquitati honos haberetur. Fuit hæc ingenio-

rum, quæ prioribus sæculis floruerunt, felicitas, ut præcipere possent Successoribus earum rerum gloriam, quas ipsi suoque Marte & industria erant aliquando inventuri. Sed & illud operæ pretium arbitrabar, si telehuic fila quædam è Cornèlio Tacito intertexterem, optimo sanè principum Magistro, quo accuratius de eorundem Naturis, de aularum & palatiorum moribus, de bono item & malo regimine nemo differit. Hujus tanti viri documentis atque sententiis quasi manu duco Principem, quem hisce Symbolis formare est animus, ut pede inoffenso legere ei liceat flores ex alieno huc transplantatos viridario, & expurgatos à veneno & spinis, quæ aut nativum solum iis confert interdum, aut horum temporum admiscet malitia. Porro præcipuas Status regulas in hac secunda editione Scripturæ sacræ etiam illustro testimoniis: quæ enim politica in illius fornice excoluntur, ea demum vere dici potest, Davide teste: *f Argentum examinatum probatum terræ, purgatum septiplum.* Cui enim bono Magister aut profanus aut impius? ubi Spiritus sanctus Doctoris officio fungitur?

In explicandis ipsis Emblemata-

AD BENEVOLVM LECTOREM.

blematur figuris longus non sum, ut iucundius Lectori accidat, si eas per se ipse intelligat. Et si quid forte in discursu inpergam eruditionis, id non est ad ostentandam doctrinam, sed ad illustrandum Principis animum, atque ut institutio aliquantò suavior sit.

Opus totum non nisi sententiis constat, & Regulis Statutis: eæ ipsæ enim lapides sunt, à quibus politica construi oportet ædificia. Non eas tamen sic nude & sparsim propono, sed discursui infero, & certis applico casibus, ut pericula devitem, quæ ex præceptis generalioribus creari solent.

Dedi præterea operam, ut stylus esset cultior, absque tamen affectatione, brevis item & concisus, sed sine obscuritate; id quod perdifficile olim iudicabat a Horatius, & cuius ego exemplum hæcenus non vidi in idiomate nostro Castellano. Feci tamen ejus rei periculum, quia quod Principibus scribitur, in eo nec clausulis otiosis, nec verbis superfluis est locus. In pretio illis tempus est, ut proinde haud paulum in bonum peccet publicum, qui inani & inutili discursu eos à curis gravioribus advocat.

In institutione & regimine Principum non ita me

a Dum brevis esse laboro, obscurum sibi. Horat. Art. Poet.

occupo, quin etiam ad Respublicas descendam, ad earundem incrementa, conservationem & ruinas, ad formandum Ministrum Status, & prudentem aulicum.

Si in aliquorum interduum me effundam laudes, id æmulationis accendendæ fit gratia, non adulandi; à quo longissimè abesse me fateor: grande enim piaculum foret, adulationis in æs etiam incisus toti orbi proponere, aut illius ipsius me facere reum, quod tantopere reprehendo & vitupero in aliis.

Si veritatem liberius proloquar, dominationi id tribuendum, cuius ambitio ita penitus insedit in hominum animis, ut aliter; quam ferro & igne, curari haud possit. Doctrina generalis est, si qui tamen reperientur, à qui ob similitudinem morum aliena mactata sibi objectari putent, quive existiment; culpari in se, quod in aliis commendatur, non mea culpa id accideret.

Si quando Principum actiones improbo, aut de Tyrannis loquor, aut solum de ipsa Principatus Natura: nihil enim novum aut insolens, Principem minimè malum non optimè agere, quia aut celatur de veritate, aut à malis Consiliariis regitur.

Atque

Tacit. lib. 4. Annal.

AD BENEVOLVM LECTOREM.

Atque illud ipsum de Rebuspubl. velim intelligi, si qua in re reprehendi à me videantur: nam aut documenta trado de eo, quod plerumque in communitatibus fieri assolet, aut certe non loquor de Rebuspublicis illis coronatis, aut bene constitutis, quæ honorum Regum ac Principum gubernandi normam æmulantur. Exemplis usus sum tam antiquioribus, quàm recentibus: illis quidem propter auctoritatem; his vero, partim quia ad persuadendum efficaciora sunt; partim etiam, quia ob temporis propinquitatem minus est imitatus rerum status, & minori cum periculo imitari ea possumus, aut majori cum securitate iudicium de iis formare politicum & prudens, quæ prima & præcipua ferè est Historiæ utilitas. Accedit illud etiam, a non adeo virtutum,

a Tacit. lib. 4. Hist.

rerumque præclare gestarum sterile esse hoc sæculum, ut non & bona nobis & posteris exempla prodiderit. Et profecto b invidiæ labes esset, si vetera extolleremus, recentium incuriosi.

Sat scio, Lector benevole, libros ejusmodi, qui de ratione Status tractant, truncis aut statuis (Hispanis *Estatfermos*) esse similes, quas in hastiludiis omnes lanceis impetunt, omnes feriunt. Sat scio, ei qui in lucem meditatur aliquid, atram fuliginem & prælum obtefationis esse subeunda (id quod præsentis symbolo declarare volui;) sed & illud non ignoro, quod quanto fuligine illa, qua typi imbuuntur, obscurior est, & prælum, quo, premun-
tar ætius, tanto clariores deinde splendioresque in lucem prodeunt.

b Idem ibid.

ERYCI PVTEANI

Consiliarii ac Historiographi Regii

A D

GVIL. DE BLITTERSWYCK,

Exfcabinum Bruxellensem, Regi dein-
ceps à supremis Geldria & Zut-
phanæ Consiliis,

De Ideâ Principis Politici-Christiani

EPISTOLA.

IDEAM Principis Politici-Christiani, amce-
nissimis Symbolis, doctissimisque Dissertationi-
bus ornata accepî; dubius, postquam inspicere
cepi, ab Opere Auctorem, an magis ab Auctore
Opus admirarer. Hoc singulare & eximium planè
est, omnisque prudentiæ, ac doctrinæ facundissimum
simulacrum. Ille omni laude major, humani mo-
dum ingenii excedit. Minus est; quod vel Nobili-
tas, vel Dignitas, vel Fortuna dedit. His tamen
singulis summum SAAVEDRAM esse, mille &
mille jam linguis fama loquitur. Et quis aptior Paci
tractandæ erat? Rex noster tali Viro potens est;
quia tota, ut sic dicam, Pallade armatus. Etiam in
verbis arma esse, hæc SYMBOLA prorsus divina
ostendunt. Eæ igitur deliciæ meæ erunt; & vel
ipsas curas mitigabunt. Sic etiam tantum Virum
compellare meis audebo Litteris, ac cœleste inge-
nium ejus familiariter incipiam venerari. Aliudne
jam scribam? Satis ista, ut epistolam faciant. Vale,
& me amare perge. Lovanii, in Arce, v. Non.
Octobris, ∞ 1662 XLIII.

EIVS-

EIVSDEM

AD AVCTOREM IDEÆ PRINCIPIS POLITICI CHRISTIANI.

Illustrissime ac Excellentissime Domine,

Palladis Decus, Spes & Fiducia Pacis!

Scribendi libertatem ab ingenio tuo plane divino, &
ab humanitate blandissimo virtutum omnium or-
namento sumo. Ingenium quidem cœlesti quodam
lumine in SYMBOLIS POLITICIS resplen-
dens, ita pectus penetravit meum, ut inflammatus sim,
Amorisque delicias ab hoc igni derivem. Humanitas
accedit, illa Sapientiæ aura, Eruditionis anima, &
Amorem ad familiaritatem impellit. Video, video,
quidquid Sapientiæ est, quicquid Eruditionis, in his Im-
aginibus, in his Dissertationibus; nec minus doceor, quam
oblector. Cedunt pictura aliæ: hic nobis Apelles est, qui
ingenio & lineas, & colores omnes vincit. Cedant libri:
hic nobis Scriptor est, qui in eloquio totam complexus So-
phiam unus perfectam PRINCIPIS POLITICI-
CHRISTIANI IDEAM efformat. Nihil amœnius,
nihil utilius: ubi flores, simul fructus sunt: in horto hor-
reum, in horreo hortus. Inveniunt oculi delicias suas, di-
vitiis animus, & expleri potest. Quam nihil igitur PA-
RADISVS, qui Symbola scripsit Heroica, passimque esti-
matur, in medium protulit: quam multa etiam male.
Reliqui, constituere hanc amœnitatem conati sunt, vix
ausi usurpare. Nimirum summo hic ingenio opus, quod
Natura tibi dedit; summa eruditione, quam indu-
stria, verum, & studiorum usus. Tua hæc gloria est, ô
Virorum Phoenix, qui uno Volumine, centumque Sym-
bolis comprehendere potuisti, quod aliorum mille libri non
exhibeant. Hic est, quicquid ubique est, quicquid vetu-
sta

A 7

sta

ita & nostra tempora habent, sacra & profana. Exemplum velut lumina sunt, sententia velut gemma, Opus totum non nisi aurum, in omni doctrina censu & ab omnibus, etiam posteris, aestimandum. Prodeat igitur, ut publicum sit; ut Principes omnes doceat, quomodo verè Principes sint: se, aliosque regant; felices sint, felices vero alios suo non minus Exemplo, quàm Imperio faciant. Hoc meum nunc votum est; sed tuum beneficium, quod tuo ingenio, tuaque Eruditioni & Principes, & Populi acceptum ferent. Ita vale, EXCELLENTISSIME DOMINE, & ut Amorem Cultumque Eternitati tuae dedicem, hoc ingenii mei munusculum, velut pignus, admitte. Lovanii, in Arce Regia, Prædie Nonas Octob. 1613. X L I I I.

A V C T O R I S R E S P O N S V M.

Amplissime & Clarissime Vir, Musarum unica Gemma,

Hæc perlustrantis Orbem pulcherrima merces, ut quemadmodum in nova fulgentia sidera, ita in celebres, & illustres viros incidat, prout mihi jam contigit. Etsi enim divinum tui animi vultum doctissima opera depinxerant (calamus enim genii & ingenii penecillus est) cultum tamen & familiaritatem invida longinquitas averterat; sed cum in has Provincias perveni, propiusque ad te accessi, hæc à benigna humanitate tua merui, & jam Amicum experior, tuæque doctissimæ & amabili epistolæ decoratus sum, eâ elegantia, ac venusto styli cultu exarata, ut si ab eâ laudes in Symbola mea Politica collatas amovere liceret, milles legerem: sed prohibet pudor. Laudari à laudato, magnæ existimationis est; sed à te laudato & Eruditissimo Viro maximæ quidem,

quidem, velut gloriosum & ære perennius monumentum: quidquid enim profers, avidè Typi Plantiniani excipiunt, & æternitati vovent, & consecrant. Sed licet impares laudes potius oneri quam honori sint, has tamen velut tuæ ardentis benevolentia & amicitia indices veneror. Abundans laudibus, & tibi & aliis, & non absque scenore & usurâ famæ eas impertiri potes; quia cum reliquos laudas, ipsomet singulari laudandi stylo & facundia te omnibus laudandum præbes.

Vnâ cum epistolâ tuâ accepi Libellum DE BISSEXTO, munus quidem caeleste, mihi gratissimum. In eo arbiter calorū & temporum vias Solis metiris, annumque componis, & licet superni illius Orbis fabrica magis opinioni quàm scientiæ subja-ceat, ita compositam crediderim: sin minus, divinæ sapientiæ æmulus, quomodo posset aliter construi, ostendis edocesque. Nec minus mihi gratus alter libellus simul compactus, cujus titulus VNUS ET OMNIS. Symbolum enim est tui divini ingenii, in quo uno omnia sunt: scilicet quidquid doctrinæ & scientiarum singuli docti viri hucusque labore, studio, & ingenio, imbibebunt, in te collectum suspicimus & miramur. Vive igitur feliciter, diuque, ô hujus ævi, & futurorum gloria, & Patriæ decus, ut à te uno omnes doceamur, & me ama. Bruxellæ XIII. Octob. 1613. X L I I I.

LECTORI
Liberali sed temporis Avaro.

Didacus, ut populi Regūque Monarchida; cœtu
Effugium humano jam properare videt:
Quo te diva refers? quorsum deducere? inquit.
Hospitii hoc nostri te temoretur, Ave.
Dixerat illa subit tectum revocata, Savedra:
Hospitis & cari traditur obsequio;
Ille DEAM reverenter habet, cœtūque redonat
Pristino; & has Orbi spargit amicus, opes
Has lege, quisquis aves: grati neque Munera sperne
Hospitis, a tantâ munera tanta DEA.

Anno Christi nati 1649. sextili exeunte Christi.
Adauctus Thuldenus Populo-Martius.
Canonicus Diaconus ad Gradus B. Mariae
Virg. Coloniae, professor Laurentianus.

ALIVD.

Symbola, quæ rarâ arte Politica doctè possi:
DAS VERA & libri fonte SAVEDRA probat.
Mundus ut exeret, Liber ac Impressio signant:
Quando tuum hac typico crimine scdat opus.
Ergo typum excusa, Lector, fors labe notatum:
Si non errasset, fecerat ille minus.

Typographiæ Woringenæ Hildensianæ
à Correctura

PETRVS HILDEN I. S.

DIDA.

17
DIDACI SAAVEDRÆ
SYMBOLA POLITICA.

SYMBOLVM I.

N Ascitur animus fortis, adeo cum ipsa anima pectori
non arte paratur aut inditum, mox sese exerit.
industria. Interior ani- Ambobus fratribus Iacobo &
mæ dos est robur illud, atque Esau uterus ipse maternæ
arena

arena fuit. *a* Inter gemellos Thamaris filios alter natura animosior, cum fratre prævertere nascendo non posset, ruptis tamen secunds, brachium prior in lucem exulit, tanquam qui fratri primogenituram vellet præcipere. *b* Nec in cunis præstanti animo deesse potest gloriæ & laudis heres. Quid; suas nonne Hercules elisis anguib; illustres reddidit? Ex eo sane die invidiæ telis sese objicere, & Fortunam virtuti suæ faventem experiri visus est. Generosi pectoris indoles, vel in ipso naturæ & actionum suarum primordio, si quid occurrat arduum, emicat. Consuetum ad Nordlingam prius ferme, quam ipsa vidit castra Sersenif. Hispaniarum Infans Serenitatis Vestræ Patruis, gloriosissimæ memoriæ, & jam tum norat prudenter mandata dare, & agere fortiter.

c *L'età proceffe, e la speranza, & presì*

Parcano i fior, quando n'uscìro, i fruttu.

Cyrus admodum puer, & à coætaneis electus in Regem, in ea ætate & impetio puerili tam præclara editi facinora, ut latentem magnitudinem animi & indolem regiam satis ostenderet. Egregii scilicet naturæ partus, ipsi sese suopte nutu produunt. E rudi etiam & nondum expurgata metallo-

rum massa scintillat adamas, & resplendet aurum. Leunculus simul ac lucem aspiciit, suos explorat ungues, & regium velut ostentans animum adhuc humentes colli juba concutit, & præludit pugna. Lulus Principum pueriles, ad quos naturæ feruntur impetu, actionum maturiorum signa sunt, & prognostica. Natura nunquam absque omni negotio quidem, ne ad momentum quidem; quin ab ipso probris exortu solemter adhibet operam, ut corpus una atque animus formentur probe. Ene amorem illum tam vehementer parentibus indidit, qui curam acuat liberos recte honesteque educandi; ne vero ipsi, quod fieri nonnunquam solet, simul cum nutritis alienæ lacte vitia etiam & mores improbos imberberent, matres ipsas eadem provida dispensatrix natura duplici quasi instruxit fonte candidioris sanguinis, unde alimenta suppetere totui. At inertia, aut formæ amittendæ metus non raro in causa est, cur matres non absque insigni Reipublicæ detrimento suo fungi nolint officio, & prolis lactationem committant aliis. Qui abusus cum ita facile corrigi nequeat, quædam minimum est opera, ut magnus ea in re habeatur delectus. *Esto es* (verba sunt sapientissimi Regis Alphonfi, qui terræ cæloque præscripsit leges) *en darlos Adas sanas y bien acsumbradas, e de buen linaje, ca bien así como el ninno se gobierna, e se cria en el cuerpo de la madre, fiesla que nace, otro se govierna*

na, e se cria del Ama, desde que le da la teia, fiesla que gela tuella, e porque el tiempo de la criança, es mas luengo, que el de la Madre, por ende non puede ser, que non reciba mucho del eniente, e de las costumbres del Ama.

5. Altera parentum obligatio est institutio liberorum, & disciplina. *a* Vixulum est reperi animal quod factum suum ante destituit, quam satis instructus ille sit. Nec minoris momenti est, quod ab educatione proficiat, quam quod natura ab initio contulit: præterquam quod documenta & correctiones parentum facilius, quam aliorum admittant filii. *b* Li compremis, qui illustribus orti natalibus ab inferioribus dirigi plerumque reuunt. In prima filii procreatione nil quidem præter corpus à patre accepit filius; anima namque solum Deum auctorem habet, quam nisi deinde magis magisque excolat erudiendo pater, & veri absoluteque patris nomen vix merebitur. Nec in Scripturæ novum, magistrum appellari patrem. Iubal exemplo sit, qui primus Musicam edocuit. *d* Et quis obsecro, melius ipso Principe erudit filium, quomodo conciliare oporteat maiestatem,

quomodo decorum servare in omnibus, tueri autoritatem, & regere subditos: *e* Qui implemet fedit ad Reipublicæ gubernacula, usu atque experientia isthæc omnia condidit, quæ alii ex parte solum, & speculando assequi poterunt. Nec immerito Salomon Rex multa sese à disciplina patris hausisse gloriabatur. *f* Attamen quia parentes ipsi nonnunquam ab iis instructi satis non sunt, quæ ad honestam liberorum educationem requiruntur, aut certe curæ isti vacare non possunt. *g* *Quarenti sunt liberis magistri, quorum inculcata sit vita & mores: eruditionis item, & experientiæ laude insignes, quales in suis legibus describit Alphonfus Rex, dum ait: h Onã por todas estas raxones deben los Reyes querver bien guardar sus Hijos, e escoger tales Ayos, que sean de bien linaje, e bien acsumbrados, e sin mala fama, e sanos, e de buen seso, e sobre todo, que sean leales, derechamente amados el por del Rey, e del Reyno. Adde fortes eos etiam & magnanimos esse oportere, domi militieque in rebus tam belli quam pacis optime versatos, qui Principem Reipublicæ præesse recte docere noverint. Seneca talis fuit, quem ideo Agrippina Neroni instructorem dedit. *i* *Vi Domitii**

a *filiiis suis i erudi illos. Eccl.*

7. 25.

b *Educari quidem recte à parentibus, per sanctos & iustos mores merito boni censeant. Aristot. Oecon. lib. 2.*

c *Sapientia filius suis vitam instruat. Eccl. 4. 12.*

d *Pater concenium cithara & organo. Gen. 4. 2.*

e *Præbe, fili, cor tuum mihi, & oculi tui viam meam custodiant. Prov. 23. 26.*

f *Nam & ego filius sui patris mei reuelius, & unigenitus coram matre mea, & docet me. Prov. 4. 3.*

g *Plutarch. de educ.*

h *Lib. 4. tit. 7. part. 2.*

i *Tacit. lib. 12. Annal.*

a *Sed collidibuntur in utero parvuli. Gen. 25. 22.*

b *Insistente autem parvi apparuerunt gemini in utero: atque in ipsa effusione infantium natus proventus matris. Gen. 38. 27. Torquat. Tull. Goff.*

matii poeritia tali magistro adoleveret, & consiliis eiusdem ad spem dominationis uteretur. Non potest, mihi crede, qui abjecto & humili est animo, cogitationes sublimiores imprimere Principi. Si aequilam instrueret noctua, non oculos doceret in solem intendere, non altas cedros volatu transcendere; in tenebris, intra depressiores arborum ramos disciplina tota consisteret. Imago magistri discipulus est, & in hoc aliquam sui effigiem ille exhibet. Nec alia de causa Iosephum a constituto Pharaeo Dominum & Principem omnis possessionis sue, quam ut erudiret Principes ejus sicut semetipsum.

Si quid filiis Principum magistri & rectores præstant, à tenera ætate curare illos sic debent, ut hortulani teneriores plantulas, quas ante etiam, quam è terra protuberent, muniant sepimentis, ne pede cuiusquam aut manu offendi possint. E delineatione prima ultima pictura pendet perfectio; haud secus bona educatio ab iis, quæ tenerior hauserit ætas, prius quam affectus vires sumant, & rationis detrectent imperium. E minutissimo semine ingens arbor enascitur, sed fub initium non nisi tenella virgula est, quæ in omnem se flecti partè facile patitur; post ubi induerit corticem, & in ramos sese effuderit, nulli robori cedit. Affectus in pueritia veneno

a Psal. 104. 21. & 25.
b Curva cervicem ejus in juvenem esse, & unde latera ejus, cura infans est, ne forte indueret, & non credat tibi, & eris tibi dolor animæ. Ecl. 30. 12.

haud multo sunt abimiles, quod ubi semel ad cordis interiora pervaserit, nullum posita pallori relicto superest remedium. Virtutes quæ cum ipsa ætate incrementa capiunt, non aliis præstant solum, sed quod mireris, etiam seipfis. E quatuor animantibus alas, quas vidit Ezechiel, aquila ex hoc ipso numero una, omnibus iis quatuor ferebatur sublimior; d nam quia ipsa ex primo suo statim ortu alas habere occæperat; aliæ vero non nisi longe post; non supra has solum, sed se ipsam etiam eminebat. Id quia non æque omnes, ac par est, expendant; hinc fieri teor, quod filios suos bene multoq; ab incunabulis muliercularum curæ committere soleant, quæ inani umbrarum metu pro genio sui sexus parvulorum deinde effoeminant animos, aliisque muliebres iis imprimunt affectiones, quæ altas cum tempore radices agunt. d Optimus olim Regum Persarum mos, ut e nutritur puer non à nutrice muliere parum honorifica; verum ab Eunuchis, qui reliquorum circa Regem optimi viderentur.

Potissimum vero jam inde à primula ætate ad parvulorum naturam animum oportet advertere, absque cuius notitia educatio recte institui

c Bonum est viro cum portaverit jugum ab adolecentia sua; sed debet solutus, & taciturnus, quia levaverit super se. Theoc. 3. 27. & 28.

d Effudit aquila desuper ipsorum quatuor, Ezech. 1. 10.

e Adulescenti juxta viam suam, etiam cum jecerit, non recedes ab ea. Prov. 22. 6.

tui non potest; sed nulla ad eam rem aptior infantia, quando natura omnis adhuc dolat aut simulationis experta sincere se ipsam detegit, atque in fronte, in oculis, in risu, in manibus, aliisque corporis motibus suos fine furo prodit affectus & inclinationes. E Beame Legati facultate sibi facta ab Illustriss. Domino Guilielmo de Moncada, ut alterutrum è duobus ipsius filijs legerent Principem, cum unius manus in pugnum clausa, alterius contra explicatas in palmam observassent, hunc præ illo elegerunt, quod liberalitatis & munificentie signum id interpretarentur, nec vano omnino, ut eventus docuit. Si infans generoso & excelssiori sit animo, ad suas laudes frontem exporrigit, serenat oculos, fœbret ore; contra si qua inro vituperetur, tristitiam præ se fert, suffunditur rubore, & oculos demittit. Si animo infirco, obfirmat vultum, non umbris terretur, aut minis. Si liberalis, munulcare respuit, aut prompte largitur iterum aliis. Si appetens vindictæ, fovet iras, nec lacrymis facile ponit modum, donec sibi satisfiat. Si biliosus, exardescit levi de causa, depressit supercilium, limine contuetur, minuitur pugno. Si benignus, suaviter arrendendo, & blandientibus oculis sibi conciliat animos. Si melancholicus, fugit consortia, amat loca sola.

a Plot. Primo Alcib.
b Juvenes non sunt maligni moris, proprie ea quod non sunt videtur nequitia. Arist. Polit. Hæc, in Seneca, Beas.

multus est in ejulatu & lacrymis, in risu parvus, fronte ut plurimum tristiore. Si hilans, nunc frontem explicat, & grato oculorum obtutu lucem amenam spargit, nunc eodem blando inflectendo, & palpebris suaviter coniectantibus animi serenitatem prodit. Pari modo cæteras quoque virtutes & vitia in exteriori corporis motu & vultu cor exhibet, donec cautiore ætas ea contegere novenerit. In ipsis cunis, inter nutricum adhuc brachia jam tum elucebat in Serenitate Vestra cum aulæ totius admiratione innata quædam amœnitas simul & decora majestas, qua manus oscula admittebat; & vero supra ætatem erat illa morum gravitas & præsentia animi, quam eadem Vestra Serenitas id temporis præ se ferebat, cum duo regna Castellæ & Legionis obedientie juramento sese illi adstringerent.

Hæc tamen ego dici scilicet velim, ut ista de ætate infantili judicia non rata semper habeantur & certa: etenim recedit quandoque à communis lege natura, & fallit animum curiosus ista perquirerentem. Sunt, qui à prima statim infantia ab honesto defleant: est ubi adoleverint, redeunt ad frugem, & mentem à vitis sevocant; quod ideo fortassis accidit, quia generosus & excelssior animus, dum debiliior est ad resistendum recta ratio, educationem defugit, adeoque naturæ succumbit affectibus, quod ipsa ratio facta robustior suos deprehendit errores, & effiga-

efficaciter corrigat. Quapropter crudelis fuit & barbarus Brachmanum mos, qui post alterum à partu mensem proles suas, si quæ deterioris naturæ in iis sese prodere indicia, aut necabant, aut exponebant in silvis. Nec ferendi Lacedæmonii, qui eandem in profluentem Taygetem abiecerant. Qui omnes nihil educationi, nihil rectæ rationi & libere voluntati, quæ naturæ affectus corrigere solet, tribuere visi sunt. Illud etiam monstro simile censerî potest, dum interdum Natura eximias aliquas virtutes cum enormibus vitiis in homine eodem perinde sic sociat, ac ramis duobus inseri solent diversi furculi, quid eadem viuentes stirpe diversos plane, imo contrarios, amarus nimirum & dulces proferunt fructus. In Alcibiade id videre liquit, de quo merito dubitaveris, magisne vitiis, an virtutibus fuerit insignis. Et hæc quidem naturæ sunt opera, priusquam sese ipsa nosse cœperit; sed ratio postea & industria ea emendant, expoliunt, perficiunt.

5. Denique cum propositum mihi sit, per isthæc

SYMBOLVM II.

Coloribus & penicillo ars scite omnia exprimit. Ea de causa si ars pictoria Natura non est, ad eam certe tam prope accedit, ut in suis sæpe operibus fallat oculos, atque adeo manus ipsæ in iudicium adhibendæ sint. Animam corporibus impertit

Symbola à cunabulis ad tutumulum usque recte formare Principem, operæ pretium erit, doctrinam & styllum ad singulas ipsius ætates accomodare, quemadmodum etiam Plato & Aristoteles fecere. Nunc illa summam monco, curetur imprimis, ut frequentiore exercitatione agilitatem aliquam brachiorum & tibiarum sibi compareret. Quod si forte membra ob teneritudinem intorqueantur, artificiosis quibusdam instrumentis in rectum poterunt porrigi. 4. Res aspectu horribiles, quæ vim imaginatricem queant offendere, ne ei proponantur ante oculos; neve sinatur obliquis oculis transversum aliquid contueri. Ad inclementiam ætris pedetentim assuescat. Nec desint moduli Symphoniaci, ad excitandum subinde spiritum. Lufitantiunculæ ipsius sint libri & arma, ut iis sensim capiat animus; quicquid enim novum occurrat pueris, hoc admirantur, & finius phantasiæ imprimunt.

a Cæcurn ne propter teneritatem membrorum intorquantur, Nationes nonnulla artificiosis instrumentis utantur. Aristot. 7. Polit. 17.

non potest; at venustatem, motus atque affectus ipsius animæ non raro iisdem tribuit. Tametsi vero corpora ipsa materiam defectu plene effingere nequeat, artifices tamen penicillo ita venuste ea delineat in tabula, ut præter ipsam vitam non sit, quod

porro

pono desideres. Emulatur, credo, arti Natura, si quo modo id posset. Nunc vero adeo benigna ea est, ut artis etiam opera in multis uti consueverit: quæcunque enim huius beneficio & industria possunt perfici, iis supremam manuum Naturæ ipsa non im-

ponit. Sic hominem nasci videmus omnis omnino idiomatis & cognitionis expertem, ut in ejusdem animo deinde, velut in rasa quadam tabula, institutio ac doctrina optimarum artium & scientiarum depingat imagines, & morum documenta inserat.

inſcribat educatio; non abſque inſigni humanæ ſocietatis emolumento: ita enim fit, ut dum alter alterius eget opera, mutuo amoris & gratitudinis nexu magis invicem mortales copulentur. *¶ Omnia* *Natura fundamenta dedit ſemenque virtutum; omnes ad iſta omnia nati ſumus, cum irritari acceſſit, tunc illa animi bona velut ſopita excitantur.* Sed ita-
rim à teneris id ſtat oportet, dum animus ad omnem formationem magis idoneus eſt, atque ad diſciplinas capien-
das ita facilis, ut magis re-
miniſcendo ad eas recolere videatur, quam primum ad-
diſcere; quo argumento ani-
mæ immortalitatem divinus Plato aſtuebatur. *¶* Quod ſi ea
cura in ætate prima negligatur, affectus ſenſim vires ſu-
munt, & inclinationes ſuas
pravas adeo firmiter im-
primunt voluntati, ut nulla poſt
educatione valeant corrigi.
Viſa mox ab ipſo partu in-
formem ſœtium, dum molliſ
adhuc eſt, circumlambendo
perficir, & eſſingit membra,
omnem alia perditura ope-
ram ſi indutefcere ſineret.
Sapientiſſime meo quidem
iudicio Perſarum Reges iſſi
præceptoribus & magiſtris fi-
lios ſuos ab incunabulis com-
mitebant, quibus primo æta-
tis ſeptennio eſſormandi cor-
poris, altero dein ejuſdem
porro corroborandi armorum
& pugillationis exercitio cura
incumberet; tum demum
quatuor alios viros ſelectio-
res iſſi adjugebant, qui eos
eſſecturi quam optimos cre-
derentur. Et primus qui-

a Seneca Epist. 10.
b Plato de Au.

dem, eruditionis laude inſi-
gnis literas tadebat. Secun-
dus, vit moderatus ac pru-
dens regere docebat, & ſiræ-
nare appetitus. Tertius, æqui
rectique amans juſtitie ad-
miniſtrandæ normam incul-
cabat. Quartus denique, egre-
gie fortis, & rerum bellica-
rum appime peritus in diſci-
plinis militariſ inſtuebatur.
maxime vero imbellem me-
tum & formidinem, additis
etiam ad gloriam ſtimulis,
eorundem animis ſtudebat
adimere.

5. Eſt vero hæc bona edu-
catio in Principibus cum-
primis neceſſaria, quippe qui in-
ſtrumenta ſunt felicitatis po-
liticæ, & publicæ ſalutis. In
aliis neglectæ bonæ educa-
tionis diſpendium officiit ſin-
gulis, aut certe non niſi ad
oppido paucos pertinet; in
Principe vero non ſolum
ipſius tantum, ſed commune
omnium malum eſt, dum
ſi aliis factu nocet, exem-
plo aliis. *¶ Homo rectum natiſ
inſtitutionem, diviniſimum,
maſuetiſſimum animal eſſe ſo-
let, ſi vero, vel non ſufficien-
ter, vel non bene educetur, eo-
rum qua terra progeniit ſero-
ciſſimum. Quid, obſcuro, de
Principe à teneris male edu-
cato, & ſuprema jam pote-
ſtate armato tibi polliceri
auſis? Alia Reip. damna lon-
gum durare haud ſolent.*
hoc non niſi cum ipſa Prin-
cipis vita terminatur. Quan-
ti ad virtutem interſit, be-
ne honeſteque educari, pro-
be perſpectum habuit à Phi-
lippos Macedonum Rex. hinc

a Plato lib. 3. de leg.
b Gell. lib. 9. cap. 13.

hinc cum Alexandrum ſi-
lium ſuſcepſiſſet, datis ad A-
riſtotelem literis, multum
Diis ſe debere teſtatur; non
tam quod natus ſibi iſſi eſſet,
quam quod eo potiſſimum
tempore, quo tali uti magi-
ſtro liceret. Et ſane nunquam
expedit naturam alias bonam
ſibi relinquere, & ſinere, ut
per ſe ipſa operetur, quando
eætiam, quæ melior haberi
ſolet, imperfecta eſt, & in-
duſtria aliena opus habet ex-
coli, uti peratque omnia ho-
mini ad bene vivendum ne-
ceſſaria. Iſſi abſque labore &
ſudore nihil fieri ei obvenit,
quæ poena eſt: ex prima pro-
pterea parentum noxa etiamnum
debita. Ab arbore fructus dul-
ciores qui ſperes, niſi aut eam
transplantas, aut inſitionibus
in ſtirpes magis cultas, & ge-
neroſiores ſylveſtreſ naturæ
corrigas? *¶ Educatio & inſti-
tutio commodas bonas naturas in-
ducit, & ruſum bonas naturas,
ſi ſitem inſtitutionem conſequan-
tur, meliores adhuc & præſtanti-
ores evadere ſciunt.* Hæc cau-
ſa ſuit, cur Trajanus Impera-
tor tam in gubernando eva-
ſit inſignis, quia ſcilicet ad
indolem non malam induſtria
acceſſerat, & bona directio
Plutarchi præceptoris. Nec
unquam immanitatem illam
induiſſet Petrus Rex cogno-
mento Cruclis, ſi Ioannes Al-
phonſus Albuquerque, quem
moderatorem habuit, ſerocem
ejuſ animum dextre mitigare
ſciſſiſſet, & frangere. Eadem
ſcilicet ingeniorum differen-
tia eſt, quæ metallorum, quo-
rum alia igni reſiſtunt, alia
eudent, & in eo collique-
cunt; ſcalpro ramen & malleo

omnia domari poſſunt, & in
tenuiſſimas duci laminas. Ita
nullum proſus ingenium eſt
adeo durum, in quo cura &
correctio non promoveant a-
liquid. Tametiſi fateor, ſolam
inſtitutionem ad inferendas
virtutes non ſemper ſufficere,
eo quod ſub purpura tanquam
inter vepres & ſylvas nonnun-
quam pullulent in excelsioribus
animis quædam vitiolorum
monſtra, quæ corrigi ſe deinde
non ſiunt. Et quæſo te,
quid proclive magis, quam
corrupti juventutem deliciis,
libertate & adulationibus in
Principum aulis, in quibus ple-
runque ſubnaſci ſolent multi
affectus pravi & vitioſi; haud
ſecus atque in agris male cul-
tis ſuccreſcunt ſpinæ, & herbæ
noxie atque inutiles. Quæ pro-
inde aulæ, ſi bene formate &
inſtitutæ non ſint, cura bonæ
educationis perparum proſi-
ciet: ipſæ namque formis ſulo-
ris videntur ſimiles, adeoque
ſi formant Principem, prout
bene vel male affectæ ipſæ
fuerint, & virtutes ac vitia,
quæ ſemel in ipſis cœperunt
invaleſcere, per miniſtros ad
ſucceſſores transmittunt. Vix
rationi vel diſcurſui locus eſt
in Principe, quando aut adu-
lando nimiam parentum &
majorum in agendo libertatem
deprædicant aulici, aut
res ab iſſem præclare & cum
laude geſtas, ac familiæ quaſi
propriis illi proponunt ante
oculos. Quinimmo ex hoc
ſieri amat, ut in familiis non
nullis certi quidam mores &
affectus è parentibus in filios,
ſucceſſione continua propa-
gentur, non tam innati ſan-
guinis vi, cum nec diſcurſu-
que

a Plato Dial. 4. de leg.

tas temporis, nec matrimonio commixto immutare eos soleat, quam quia in ipsis aulis vigent, ubi infantia eos imbibit, & quasi convertit in Naturam. Hoc modo apud Romanos olim Claudii habebantur superbi, bellicosi Scipiones, ambitiosi Appii; uti nunc in Hispania Guzmanii putantur boni, Mendozæ humani, Manriquezii formidabiles, Toletani fervere & graves. Idem in artificibus videre licet, ubi aliqui in familia semel excellere cœperint, facile id postea transiunt in posterum, quos artis suæ habent spectatores, quibusque opera sua & laborum monumenta post se derelinquunt. Accedit ad hæc, quod adulatio erroris mixta sub specie virtutis quandoque commendat in puero, quæ virtutis nomen haudquam meretur, uti sunt nequitia, ostentatio, insolentia, ira, vindicta, & alia istius modi generis vitia; dum falso sibi nonnulli persuadent, magni Principis ea esse indices; quo etiam fit, ut porro iis insistant adulentius, & veras virtutes negligat, perinde ac puella interdum, si ab animositate laudetur, ut agentis libertate, magis sese ad ista dant, quam ad modestiam & honestatem præcipuas sexus istius dotes. Et si vero ab omnino omnino iusto juvenutem arceri debeat, ab iis tamen vel maxime, a) quæ vel turpitudinem habent, vel adum parant, eo quod ista facilius sese in animos penetrent. Cavendum itaque, ne turpe quid, aut lascivum Princeps inaudiat, mulominus permittendum, ut

a Aristot. Polit. 7, c. 27.

loquatur ipse: nam *b) facile turpia loquendo efficitur, ut homines his proxima faciant.*

Quare huic malo vitando solebant Romani matronam aliquam à sua familia annis & moribus gravem deligere, quæ filiis præferebat moderatam, & bonæ eorum educationi omni cura intenderet, e coram qua neque dicere fas erat, quod turpe dictum; neque facere, quod inhonestum factum videretur. Una disciplina ac severitas eo pertinebat, ut sincera & integra, & nullis pravitatibus deortum uniuscuiusque natura tota sitim perficere arripere artes honestas Atq; hanc educandi curam suo jam tempore negligi cœpisse; liberos vero inter seivum educari solitos, quorum vitia dicerent imitari, graviter idem ille auctor conqueritur. *d) Nec quisquam, inquit, in tota domo pensi habet, quod coram infante domino, aut dicat, aut faciat: quando etiam ipsi parentes, nec probant, neque modestia parvulos assuescunt, sed lascivia & libertati.* Id quod hodie dum in plerisque Principum aulis vultu venit. Nec aliud isti malo remedium est, quam ut submoveantur aulici tales vitiiis dediti, & in eorum locum surrogentur alii probatæ virtutis, qui Principis animum ad honestiora, & ea, quæ vocantur parient gloriam, inflammare possint. *e) Neque enim aulicis iuventa convenit dicere, sed ex quo aliquis gloriosus fiat.* Vbi aula à virtute semel defecerit, mutari ipsa solet, non corrigi

gia

b) Ibid.

c) Quintil. dial. de Orat.

d) Quint. ibid.

e) Eurip. in Hippol.

gi, nec Principem meliorem desiderat, a) Ita Neronis aula, ut Taciti verba utat, in Oshonem prona erat, ut similem. Quod si tamen illud Principi facere non licuerit, fugiendum potius ab ista aula censeo, uti fecisse meminimus Iacobum b) Primum Aragonum Regem: cum inique fe opprimi cerneret ab iis, qui ipsum educabant, & constructum quasi tenebant in carcere. Neque aliter aulas istas appellaverim, ubi in eo potissimum elaboratur, ut voluntas & arbitrium Principis in turpem redigatur servitutem, neque in ullam sese ultro partem, & pro libertate si flectere sinitur; sed vel invitum trahitur, quo volunt aulici: ad eum ferme modum, quo aqua per occultos canales solo usu & agri beneficio ducitur. Quod proderit, amabo, bona indoles & educatio, si Principi videre, audire, scire, alia non licet, quam quæ cupiunt ii, qui latera ipsius inspicunt? Quid miri c Regem Henticum, ejus nominis Quartum, Castellæ Regem, tam evassisse sociodem, tam in aliis omnibus Joanni Secundo Patri suo Regi similem, posteaquam inter eosdem aulicos enutritus fuit, qui eadem ipsius Patri regi male administrati causa extiterit: mihi hoc modo, tam b) davorum est, in aula male instituta Principem formari bonum, quam rectam ducilinam ad distortam regulam. Nullus ibi est paries, quem manus lasciva obsecratiibus suis non denigret. Nullus angulus, qui perdidit vi-

vendi licentiam per modum echus non resonet. Quotquot aulam frequentant, totidem magistri, & velut idææ sunt conversatione singuli in eo imprimunt aliquid, quod aut prodesse possit, aut nocere; & quanto natura in ipso magis est docilis, tanto facilius cunctis; mores domesticos imbibit. Ausim præne dicere, tum Principem fore bonum, cum bonos habuerit ministros; & malum, cum malos. Galba Imperator testis est: d) Amicorum, libertorumque, ubi in bonos incidisset sine reprehensione patiens; si mali forent, assequere ad culpam ignarus.

5. Nec satis erit sic in aula reformasse figuras vivas atque animatas, ad inanimas quoque veniendum, hoc est, ut statuas & picturas: quamvis enim cœlum aut penicillus non nisi multo sint lingue, experientia tamen docuit ad persuadendum multo esse facundissimas. Quam ad gloriæ cupiditatem existimulat Alexandri Magni statua! Quam inflammant ad libidine impuri Jovis amores depicti in tabula! Quin immo in ejusmodi plerisque, rebus magis, quam in honestis naturæ nostræ corruptæ vitio triumphat ars, & primum quidem excellentia artificii opera ista æstimari facit, post vero lascivia ad oculos etiam oblectandos istæ parietes vestire gessit. e) Cum aut, ne quis talia loquatur, prohibetur; satis intelligitur vetari, ne turpes vel picturas, vel fabulas

B 2

speciet.

a) Tacit. lib. 1. hist.

b) Mar. hist. Hist. lib. 12. cap. 5.

c) Mar. hist. Hist. lib. 2. c. 15.

d) Tacit. lib. 1. hist.

e) Arist. 7. polit. c. 12.

species. Heroica majorum facinora referant tabulæ, æra, marmora; illa inspicit horis omnibus Principis, illa legat: ejusmodi enim statuae & picturæ sunt fragmenta quasi historiarum semper ante oculos obversantia.

5. Postquam igitur aulæ vitia (quantum fieri potuit) correctæ fæ fuerint, & indeoles atque inclinationes Principis probe cognita, entantur magistri & præceptores eas se moderari, ut ad ea, quæ magis heroica & generosiora sunt, ferri incipiant, spargendo in ejus animo tam occulta virtutis & gloriæ semina, ut cum excreverint, dijudicari satis non possit à naturæ, an ab arte profecta fuerint. Virtutem honoribus acuant, vitia infamia notent & ignominia, æmulationem exemplo accendant. Multa ista possint in omni indole, scilicet plus in una, quam in alia. In iis, qui generosiores sunt animi, potior gloria est; in melancholicis, ignominia; in biliosis, æmulatio; in inconstantibus, metus; in prudentibus, exempli, quod apud omnes semper efficacissimum est, præsertim si à majoribus sit: nam sæpe quod sanguis non potuit, æmulatio obtinet. Neque liberis accidit, quod novellis arbutulis recens natis, quibus ramum ab ipso patre recisum oportet inserere, ut ad perfectiorem perveniant. Surculi hi instituti exempla sunt insigniora, quæ majorum virtutes transfundunt in posteror, & admirandos edunt fructus. In hoc ergo instructorum defudet industria, ut illa per omnes quasi sensus immu-

sa in animum, altas ibi agant radices; adeoque non in orationibus solum & repræsentationibus ordinariis, sed in omnibus etiam, quæ incurrunt in sensus, Principi proponenda sunt. Nunc historia in memoriam illi revocet res à progenitoribus laudabiliter gestas, & ad imitationem calcar addat tanta gloria, à Scriptoribus æternitati consecrata. Nunc harmonia musica (suavis & mira affectuum moderatrix) trophæa & triumphos eorumdem concinendo spiritum excitet. Nunc de majorum vita & moribus panegyros audiat, quæ ipsum ad virtutum æmulationem cohortentur & incitent, quin easdem subinde etiam ipse recitet, aut cum Ephebis suis eximia eorum facinora quasi in scena exhibeat, ad inflammandum animum; vis enim actionis istius atque efficacia sensum sic illi imprimatur, ut ipsissimus esse videatur, cujus personam representat. Præ se ferat denique cum ipsæ Regem se agere, petentibus aures concedere, mandata dare, punire, præmiari, imperare exercitui, oppugnare urbes, struere aciem, signa cum hoste conferre. In ejusmodi experimentis Cyrus à paucillo puero educatus, insignis postea belli imperator extitit.

6. Quod si in ætate prima aliquæ emicuerint inclinationes, quæ Principem minus decent, iis associandus erit, qui virtutibus polleat oppositis, ut istos naturæ deterioris defectus corrigant, quomodo obliquitatem tenerioris arbutulæ oblonga peritica, cui ea alligatur, emendat cernimus.

Quæ

Quæ si Princeps avarus sit, aliquis natura liberalior comes lateri hæreat; meticulofo jungatur animosior; imbelli audentior; fœcordi & ignavo, gnarus ac diligens: habet enim hoc ætas illa, ut non ea solum, quæ videt & audit, sed & fœciorum mores facile imitetur.

7. Abstinendum denique in Principum educatione in monitionibus & correptionibus nimis asperis, quia contrarius genus quoddam istud est. Rigor nimis dejecit animos, nec decet, ut si revlter sese subijciat alteri, qui præsertim aliis debet. Recte Alphonsus Rex: *a Los que de buen lugar vienen, mejor se castigan por palabras, que por verdades: e mas aman por ende aquellos, que así lo fagan, e mas gelo agradessen, quando en entendimiento.* Juvencus pullo equino similis est, qui pastomide duriori læditur, molliori fræno facile regitur. Accedit, quod animos generosiores plerumque comitetur tacitus quidam horror eorum, quæ per metum addiderunt: contra vero desiderium quoddam, & cupiditas experiendi vitia, quæ in pueritia illis fuisse pro-

a Lib. 3. tit. 7.

hibita. Affectus nimis compressi violententer (præsertim quos natura principi indidit) in desperationes tandem abeunt, uti exhalationes intro nubes contritæ in fulgura. Qui sine prudenti moderatione propensionibus naturalibus portas omnes obstruit, in caussa est, cur per secessitas tentent aditum. Aliquid dandum humanæ imbecillitati, honestis quibusdam oblectamentis eam ad virtutem suaviter erigendo, quæ potissimum arte usi sunt ii, quibus Neonis educandi cura commissæ fuerat: eo scilicet fine, *b Quo facilis lubricum Principis ætatem, si virtutem aspernaretur, volupcatibus concessis reinerent.* Principem modorator privatim, non in publico corripit; alias enim magis obstinabit animum, ubi vitia sua innotuisse animadvertit. Aptissime versibus duobus comprehendit Homerus, quæ ratione Princeps & instrui & parere debeat:

*c At tu velle ita duo consilia;
& ædmonem.*

Et ei impera: ille autem parabit, saltem in bonum.

*b Tacit. lib. 3. hist.
c Hom. Iliad. 11.*

SYMBOLVM III.

Industria solertis & impigra manus, nunc irritantis, nunc cæli venturioris; accensis injuriis, succreseat rosa, & gemma hiant foliæ sua in orbem explicat: flos mire elegans, sed quæ solis blanditur oculis, totque est obnoxia casibus, ut in hac tanta sua tenebrositate maximo in periculo sit. Idem ipse Sol, qui nascentem eam vidit, videt & mo-

rientem, nec alio quidem fructu, quam quod suam orbem vultustatem ostenderit; cæterum tot mensium ludit operanti, quin ipsam persæpe cruentat manum, à qua est confecta, nec fieri potuit aliter, quam ut cultura tam lasciva acutas spinas produceret. Corallia (marini fructus) dispersat: ratio: illud enim natum sub aquis, & continua fluctuante.

B 3

centu

tempestatum, ventorum vi agitarum, magis magisque indurescit, & pulchrius enitet, immo tum primum post tot elementorum expertas vires ad illustriores hominum usus aptus deservit. Tam oppositi inter se oriuntur effectus: è diverso nascendi & crescendo genere fructus hujus, & illius floris, quod ad ténertudinem

& duritiem atinet: id quod in educatione Principum panter accidit: nã qui sic molliter, & velut in capsula, quod ajunt, educantur, ut nec sol, nec ventus, nec alia ad illos aura præterquam odoramentorum possit pertingere, & delicatuli sunt, & ad gubernandum minus idonei, contra qui laboribus solidis exercent corpus,

10-

robusti & habiles. *a* Est etiam utile, flammam ab inenitente ætate frigoribus affligere: hoc enim tum ad vultutudinem, tum ad munera militaria commodissimum est. Iis exercitationibus prorogatur vita: voluptatibus & deliciis immittitur. Vas vitreum oris statu formatum, statu frangitur; aureum contra mallo fabre factum, malloeco resistit. Qui privatus & in otio vitam degit, parum interest, si delicatus sit; at qui regnum humeris, ut Atlas cælum, sustinere debet, fortis ac robustus sit oportet. Ad solum spectaculum non opus habet Respublica Principe, sed in pulvere etiam, & inter arma. *b* Et sane Rex effeminatus, Scriptura teste, poenæ divinæ genus quoddam est.

Disparis hujus educationis emolumentum aut incommodum in regibus. *c* Ioanne Secundo, & Ferdinando Catholico videre fuit. Quorum ille in aula, hic in castris; ille in gynæceo, hic inter milites nutritus fuit. Ille ad Reipublicam admodum, mare sibi incognitum ingressus videbatur, & gubernaculum deferens ministris suis id committebat; hic gubernandi non ignarus erat aut insolens, sed in alieno etiam dominari regno, & subditos ad officium cogere optime noverat. Ille despectus omnibus; hic in pretio & honore fuit. Ille regnum pessundedit; hic exivit in Monarchiam. Quæ perpendens cum

cum animo suo *d* Rex Ferdinandus, cognomento Sanctus, Alphonsus & Ferdinandus filios inter arma educari voluit. Et quænam alia res Carolum Imperatorem re pariter ac nomine vere Magnæ reddidit? an non peregrinationes continuæ, & indefessi labores? Nec alia *e* Tiberio mens, qui quatuor potissimum de causis, ambos filios suos Germanicum & Drusum in castris inter arma adulescere, consultum putabat: ut nimirum militiæ affluerent ut exercitus studia pararent; ut procul aulæ deliciis educarentur; & denique ut filio utroque legiones obtinente tutior ipse, & securior viveret.

Qui in castris ætatem tradidit, multa experiundo, temporis lucrum facit; qui in aula, luxu, cæremoniis & inanibus oblectamentis illud male perdit. In palatio magis comendato corpori, quam animo excolendo Princeps invigilat. Et tamen hoc postremum curandum potius sit, corporis tamen cultus & oris decor omnino negligi non debet: nam cultus ille oculos; hic oris decor, & oculos rapit & animum. Spiritus sancti *f* de Saul Rege oraculum est: *f* *Scititque in medio populi, & altior fuit universis populo ab humero & sursum.* Et ait Samuel ad populum: Certe videtis, quem elegit Dominus, quoniam non sit similis illi in omni populo. Ethiope, & nonnulli Indiæ populi eos in Regem eligunt, quos formæ dignitas potissimum

B 4 com-

a Arist. polit. l. 7. c. 17.*b* Et effeminati continentur eis. Isai. c. 3. 4.*c* Mar. hist. Hisp. l. 20. c. 11.*d* Mar. hist. Hisp. lib. 13. c. 1.*e* Tacit. l. 1. Annal.*f* 1 Reg. 10. 23. & 24.

commendat; uti & apiculæ eam, quæ ex omni numero grandior est, & coloris splendore præcellit aliis, a *Ipsa atas Galba*, & *irrisus* & *fastidio erant affectis* iuventa *Veronis*, & *Imperatoris forma ac decore corporis* (ut est *mos vulgi comparantibus*, b *Titi Vespasiani* agebat famam ipsius decor oris cum quadam maiestate. Enim vero pulchritudo apta membrorum compositione, & coloris suavitate velut blandis quibusdâ faculis ferit oculos, quæ in animam demissa profundius, studia hominis & voluntates occupant. Eximium naturæ privilegium, ea est, suavis affectum domina, atque animi optime dispositi iudicium. Et quamvis sacrarum literarum momentum sit: c *Non laudes virum in specie sua*, neque spernas hominem in visu suo: brevis in volatilibus est *apis*, & *initius dulcoris fructus illius*; illud tamen diffiteri non possumus, quod augustinum animum semper fere augusta quoque corporis species comitetur. Plato dicebat, sicut circulus absque centro esse non potest, ita neque exteriorem corporis pulchritudinem absque interiori virtute facile posse consistere. Recte ideo Alphonfus Rex Principi uxorem forniosam dari voluit: d *Porque los fijos, que della aviene, seran mas fermosos, e mas apuestos*; lo que conviene mucho a los fijos de los Reyes, que sean tales, que parezcan bien entre los otros ones. Multarunt Lacedæmonii Re-

a Tacit. l. 1. hist.
b Idem l. 2. hist.
c Eccl. 11. 2.
d Lib. 1. tit. 6. p. 2.

gem suam Archiadinum, quod uxorem duxisset parvulam, quantumvis non illepide excusaret, & malis duobus minus se elegisse, & Species corporis simulacrum est mentis, figuræque probitatis. Accidit tamen nunquam, ut natura exterioribus intenta perfectionibus, interiorum, quæ potiores sunt, obliviscatur. Petro Crudeli sic usu venit, cuius ingenium ferrox & asperum sub grata oris & corporis conformatione eadem Natura addiderat. Superbia & formæ iactantia facile virtutum nervos elidunt, adeoque cavendum Principi scdulo, ne venustatem muliebrem & affectatam, alienæ lasciviz incitamentum, concessetur; sed eam, quæ veras animi virtutes comitari solet: neque enim ornatus animæ à corporis pulchritudine; sed contra huius decor ab illius ornamentis proficisci debet. f *Omnis gloria ejus ab intus in fimbrijs auresis*. Interior animæ perfectio, non exterior spectanda in Principe, ut bene Recip. præstulicet magno ornamento futurum sit, si illa utraque polleat; Sic Palmæ singularis laus est, tum stirpis & frondium elegantia; tum suavitatis fructuum, & aliæ ejus qualitates eximie; tantas enim arbor illa ad communes hominum usus affert utilitates, ut Plurarcho teste, Babylonii trecentas & sexaginta ejusdem virtutes enumerent. Eas, credo, innuit blandum celestis Sponsi alioquium, g *Strava sua assumilata est palma*. Iis

e D. Amb. 2. de virg.
f Psal. 44. 14.
g Canticap. 7. 9.

Iis enim verbis non solum corporis formam in sponsa collaudare voluit, sed & animæ dotes per palmam significatas, quippe quæ iustitiæ & fortitudinis est Symbolum; iustitiæ quidem propter frondium æquilibrium; fortitudinis vero propter admirabile ramorum robur, qui quo magis gravatur ponderibus, eo validius in sublimem nititur; addo & victoriæ esse hieroglyphicum, quod ex ea arborescens coronari, qui in antiquorum ludis & certaminibus victores essent. Similis honor crepso nunquam habitus fuit, quantumvis amicum semper vireat, & obelisci instar pro-cera in cœlum assurgat; inanis enim illa species est absque singulari virtute, quæ in ea insit, quoniam immo admodum lente succrescit, fructus habet inutiles, folia amara, odorem gravem, umbram noxiam. Quid, rogo, proderit Principem forma & corpore esse eleganti, si oculis solum faciat satis, non muneris, quod gerit? Sufficit apta membrorum & lineamentorum conformatio, quæ animi generosi & bene dispositi sit iudicium, & cui ars deinde atque industria motum vigoremque tribuant, si ne quibus languet omnis actio Principis, & risum potius ac contemptum, quam auctoritatem apud subditos conciliat. Sed interdum ne hæc quidem eximie animi dotes amari facient Principem, ut si forte Reipublicæ status perturbatus sit, & in mutationem dominatus inclinet,

quemadmodum Ferdinandus Rex Neapolitanus quodam expertus fuit. Quandoque etiam virtus ipsa infelix, & Princeps minime malus odio esse solet. Quid? quod & vitia in illo nunquam placeant: certè a studia exercitibus raro cuignam bonis artibus quam vitæ perinde adjuvere, quam Vitiello per ignaviam. Cæterum voluntas humana plerumque amplectitur id, quod perfectius est, adeoque Princeps tam in exercitiis privatis, quam publicis multum ponere debet operæ, ut his naturæ dona aut suppleat, aut magis perficiat, vires abeunte ætate corroboret, spiritus generosiores in animo suo suscite, & in omnibus populo fiat grator: nam b *persona Principis, non solum animis, sed etiam oculis servare debet civium*, qui ei plerumque parere malunt ut Domino, in quo majora naturæ & virtutum ornamenta conspiciunt. Quantum Catholicissimo nostro Regi Serenitatis Vestræ Parenti apud omnes gratiam peperit fortis ille in Venatu labor, & solutus à curis animus: illa in exercitiis militariis fortitudo & dexteritas, illa in actionibus publicis gratia singularis & vivacitas! Quam amati fuere à subditis, æstimati ab exteris e Ferdinandus Sanctus, Henricus Secundus, Ferdinandus Catholicus, Reges, Carolus V. Imperator, in quibus formæ decor & bona corporis dispositio cum indu-

B 5

stria

a Tacit. lib. 3. hist.
b Cic. Phil. 8.
c Mar. hist. Hisp. l. 13. c. 6.

stria, cum virtute, cum excellentia & forti animo conjuncta erant!

¶ Veium exercitia ista melius in societate & contubernio addiscuntur, ubi emulatio incendit animum, & industriâ excitat. Quomobrem Reges Gothi Nobiliorum Hispaniæ filios in suis educabant aulis; non eo solum, ut familias ipsas actius sibi obstringeret, sed etiam ut una cum iisdem proprii ipsorum filii forearentur, & honestiores artes addicerent. Idem Macedonum Reges facitæ confluerebant, apud quos a hæc cohors velut seminarium Ducum, Præfectorumque fuit. Qui laudabilis mos aut in oblivione abiit, aut certe in pretio hætenus non fuit in aula Hispanica, cum aptissimum alias sit medium devinciendi sibi exterorum Principum animos, istiusmodi instituere seminaria, ad quæ evocati exterorum Principum filii, in artibus & exercitiis viro principi dignis instruantur. Ex quo illud etiam oriretur commodi, quod Regum filii sensim sensu sensu moribus & genio nationum affluerent, haberentque ad eos non paucos, qui singulari cum affectu, & in gratiam tam bonæ institutionis vicissim præstarent obsequium.

¶ Ad eum finem Rex Alphonsus dictus Sapiens in optimis suis legibus longam prætexit seriem earum artium & functionum, in quibus Regum filios exerceri maxime convenit. Verba ipsi subsidio: b Appender debe el Rey otras maneras, sin las que diximos en las

a Curtius.

b Lib. 3. tit. f. p. 2.

leyes antes desta, que conviene mucho. Estas son en dos maneras: las unas que tãten en fecho de armas para ayuðarse dellas quando menester fuere: e las otras para aver sabor, e placer, con que pueda mejor sofrir los trabajos, e los pesares, quando los oviere. Ca en fecho de cavallerias conviene, que sea sabidor, para poder mejor amparar lo suyo, e conquirir lo de los enemigos. E porende debe saber cavalcar bien, e apuestamente, e usar toda manera de armas, e tambien de aquellas, que a de vestir para guardar su cuerpo, como de las otras, con que se a de ayuðar. E aquellas que son para guarda, a las de traer, e usar, para poderlas mejor sofrir, quando fuere menester, de manera, que por agravamiento dellas no caya en peligro, ni en verguenza, e de las que son para lidiar, asi como la lanza, e espada, e porra, e las otras, con que los Omes lidian amauteniente, a de ser muy mañoso, para ferir con ellas. E todas estas armas, que dicho avemos, tambien de las que a de vestir, como de las otras, amonester, que las tenga tales que el se apodere de ellas, e no ellas del. E aun antiguamente mostravan a los Reyes a tirar de arco, e de ballesta, e de subir ayua en exvãllo, e saber nadar, e de todas las otras cosas, que tocan a ligereza, e valentia. E esto fazian por dos razones. La una porque ellos se sospiesen bien ayuðar dellas, quando les fuese menester. La otra, porque los Omes tomasen ende buen exemplo, para quererlo fazer, e usar: onde si el Rey, asi como dicho avemos, no usase de las armas, sin el dãto, que ende le venia, porque sus gentes desaynaran dellas por razon del.

del, podria el mismo venir a tal peligro, porq; perderia el cuerpo, caeria en gran verguenza.

Ad omnia ista exercitia nihil æque habilem reddit Principem, atque venationis studium. In ista liquidem juvenis sese exierit, vires & agilitatem comparat; ista occasione tam exercendi artes militares, depiciendi terrena, discendi tempus, quando sperare, aggreði, ferire oporteat; ista vartorum casuum docet eventum, & usum commoustrat stratagematum. Ibi profusus sanguis, & tremens ferarum morientium artus oculis usurpata expurgant affectus, fiant animum, generosiores sufficiunt spiritus, qui metum continent & pericula. a Nam & sylvæ solitudo, ipsumque illud silentium, quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta

¶ Plin. lib. 1. Ep. ad Corn. Tac. b Lib. 22. tit. f. p. 2.

SYMBOLVM IV.

AD imperandum scientia opus est, ad parendū prudentia sufficit naturalis, immo sola interdum ignorantia. In ædificiis idem ingenium occupatur, in ipsa fabrica laborat manus. Imperium a cognitione manat, & perspicax est, obediencia rudis ut plurimum, & cæca. Hinc ex Philosophi mente, a Dominus natura est, qui valet intelligentia providere. Alii aut succensione, aut electione, aut vi, in quibus casui locus est potius, quam rationi. Quare inter politica regnandi instrumenta, scientiæ quoque re-

¶ sunt. b Y ayuðda mucho la caza (inquit Alphonfus Rex) a menguaron los pensamientos, e la fama, que es mas menester al Rey, que a otro home. E sin todo ayuðdo da salud ca el trabajo, que se toma, se es con medida, faze cammer, e dormir bien, que es la mayor cosa de la vida del home. Duo solum adverte: Que ne deve meter tanta cosa, que menude no lo que ha de complir, nua use tanto della, que le embargue los otros fechos.

¶ Denique omnia ista exercitia cum eo moderamine usurpanda sunt, ne omnino efferratum aut torpentem reddant animum, neque enim minus labor nimio si indurescit, & quasi obducto callo stupefit, quam ipsum corpus. Nam simul mentem & corpus laboribus fatigare non convenit, quoniam hi labores contrariarum rerum efficientes sunt. Labor enim corporis menti est impedimento, mentis autem corpori.

¶ Iustiniano sic visum; b Imperatoriam Majestatem, inquit, non solum, armis decoratam, sed etiam legibus oportet esse armatam, ut utrumque tempus & bellorum & pacis recte possit gubernari.

Hoc nimirum præfens Emblemata exhibet sub figura tormenti aenei ad quadantem directi, ut collineet certius, qui quadrens legum & justitiæ Symbolum est; hæc enim tam pacem, quam bellum moderari sic debet, ut iustum semper ante oculos sit, atque

B 6

ad

b In prom. Instit.

a Arist. l. 1. pol. cap. 1.

ad rationis scopum per sapientie & prudentie medium omnia colliment. Rogatus idcirco Alphonfus Neapolis & Arragonie rex, utri plus deberet, armis, an literis, respondisse fertur: a *Ex libris se arma, & armorum iura didicisse.*

Sed forte existimet aliquis, hæc literarum ornamenta ipsi a Patrum, h. q.

Reip. corpori, quod Majestatis nomine videtur intelligi, convenire magis, quam Principi, qui publicis distentur curis literis operam navare non potest; & satis fore ad hoc, ut scientiæ efflorescant, si ingenia magna ipse foveat & afficiat præmiis: quod eundem Iustinianum Imperatorem fecisse meminimus, qui

qui omni destitutus eruditione insignem imperii gloriam consecutus est, doctissimorum virorum operâ, quorum familiaritate est usus. Ego verò tametsi facile concesserim, eos etiam, qui litteris exculti non sunt, bene quandoque administrare Rempublicam; uti experientia magistra in Rege Ferdinando Catholico, & aliis compluribus didicimus: hoc tamen in iis solum ingeniis locum habet, quæ longus rerum usus erudit, aut certè à natura ipsa tanto pollut judicii acumine, ut de unaquaque re facile ipsa possint absque erroris periculo discernere. A Cæterum, est prudentia quosdam impetus à naturâ summat, tamen perscrutanda doctrinâ est; ut enim bona deligere, & rejicere contraria rectè quis noverit, plurimarum rerum requiritur cognitio, & diuturna exemplorum tam præteritorum, quàm præsentium observatio, quæ absque labore & studio perfectè obtineri haud possunt. Nihil itaque tam necessarium Principi, quàm lux & ornamentum bonarum artium. b *Ca per la mengua de non saber estas cosas (inquit Alphonfus Rex) avria por fuerza a meter otro consigo, que lo sapiese. E poderle ya avenir, lo que dixo el Rey Salomon, que el que mete su porladar en poder de otro, fazele su siervo, e quien la sabe guardar, es señor de su corazón, lo que conviene mucho al Rey. Regis scilicet officium ingenium perspicax, & literis egregiè perpolitum postulat. Ca fin dada (addit porro in eadem lege idem Alphonfus*

a Quintil. l. 12. c. 12.
b Lib. 16. l. 5. p. 29.

Rex) c *tan gran fecho, como este, non lo podria ningun ome cumplir a menos de buen entendimiento, e de gran sabiduria: unde el Rey, que despreciasse de aprender los saberes, despreciaria a Dios, de quien vienen todos. Scientias alias in multis infusa divinitus vidimus, politicam in solo Salomone.*

Pro colendis agris regulas certas præscribit agricultura; suas item habet leges ars domandi feras: d *Omni tamen animali facilius imperabis, quam homini, ideo sapientissimum esse oportet, qui homines regere velit. Morum atque ingeniorum in subditis diversitas absque grandi solertia, studio, & experientia discerni non potest; adeoque e nullus est, cui sapientia magis conveniat, quàm Principi, cujus doctrina omnibus debet prodesse subditis. Illa est, quæ Regem fortunatum reddit, quæ Principem coll facit ab omnibus, & metui. Id quod Salomon tunc potissimum consecutus est, cum admiranda ipsius sapientia omni innovuit. Nec errem, si dixerò, scientiam in Principibus magis quàm potentiam formidari. f Rex sapiens, Spiritu Sancto teste, stabilitamentum populi est. g Rex verò insipiens perdet populum suum. E quibus rectè conficitur, barbaram omnino fuisse Licinii Imperatoris sententiam, qui scientias pestem publicam, & Oratores Reip. venenum vocabatur. Nec absurdi minùs*

B 7

Gothi.

c Ibid.
d Xenoph.
e Veget.
f Sap. 6. 26.
g Eccl. 10.

cipi *Timor Domini, inisium sapientie*. Qui adhæret Deo, omnium scientiarum fonti proximus est. Scire humanum ignorantia est potius, malitiæ filia, quâ Principes & Respublicæ pestum eunt.

§. Secundo loco necessaria est Principi eloquentia, ipsa blanda affectuum domina, quæ voluntates hominum suavitè attrahit, ut imperio sese lubentes & sponte subiciant. a Sciebat magnus ille Prophetæ Moyses, quanti id referret, ideoque cum in Ægyptum mitteretur, ut populo Israëlito Dux præesset, impeditionem & tardiores suam linguam Deo excusavit. Et vero accepit hanc causam Deus, atque ut animum adderet, adpromissit, quod assere vellet labiis ejus, & in ore ejus poneret, quæ effari apud Regem Pharaonem ipse deberet. Quid de sua eloquentia sibi non pollicebatur sapientissimus Salomon? b *In conspectu potentium admirabilis ero, & facies Principum mirabuntur me; tacentem me sustinebunt, & loquentem me respicient, & sermone me plures, manus ori suo imponent.* Et sanè, si eloquentiæ solius tanta vis est, ut per se ipsa audientium animos mirè capiat, quid fiet demum, si armetur potentia regia, ut purpura vestiat? Principes, qui alterius eget opera, ut quæ secum ipse reputat, eloquatur, statuta elinguis est potius,

a Obsecro Domine, non sum eloquent ad heri & mulierum, & ex quo loquar ad ad servum tuum, impeditionis & tardioris lingua sum. Bxod. 4. 10.

b Sap. 8. 12,

quâ Principis dignus nomen; & quod vitium in Nerone primo omnium animadvertum.

§. Historia d magistra est veritatis politica, & qua melius nemo quisquam Principem instruere poterit, quomodò oporteat regere subditos. In illa siquidem tanquam in lucidissimo speculo elucet experientia gubernationis recte præteritæ, prudentia antecessorum, e hominumque multorum mens in unum collecta.

Historia fideiissimi consilii est historia, qui nunquam non præsto, & ad manum est.

E Iurisprudentia eam solùm partem attingat Princeps, quæ ad gubernandum pertinet, e, volendo scilicet leges ac constitutiones sui regni, quas & prudens dictavit ratio, & longus usus approbavit.

In Theologico studio ne multum ponat operæ; quàm enim periculi plenum sit multa scire, atque unâ potentem esse, in Iacobo Rege, magno suo malo experta est Anglia. Satis erit Principi, si in fide constants ipse sit, & alias viros sanctos juxta ac eruditos penes se habeat, qui illam tueri noverint.

§. Astrologiâ denique judiciatâ multi Principes perierunt; est enim cupiditas illa noscendi futura in omnibus; quia namque magnam sibi ex eo pollicentur auctoritatem, si Diis pares habeantur, & quædam supra communem

c Primum ex iis, qui verum positi essent, Neroneque aliena sacculis egessent. Tac. l. 13. Au.

d Verissimum disciplinam, exercitationemque ad politica actiones, historiam esse. Polyb. l. 1.

e Greg. Naz. ad Nic.

nem hominum sortem possint efficere, consecretantur artes superstitiosas, & populo invidias: quin immo eo nonnunquam dementiæ procedunt, ut solis causis secundis ascribant omnia, & providentiam divinam prorsus tolerant e medio, in auspiciis &

fortilegia cuncta referentes. Quo demum fit, ut plus casus & fortunæ, quam prudentiæ & industriæ humanæ tribuentes, in decernendo & agendo remissiores sint; atque Astrologos sapius, quam Consiliarios in deliberationem adhibeant.

SYMBOLVM.

R Adices artium amare, fructus vero dulces: caproper delugit eis initio. Natura nostra, nec ullus eis labor accidit gravius, quam quæ in prima elementa impendi necesse est: magnis enim molestiis, & multo sudore ea res juvenuti constat. Isthæ igitur de causa, & quia studia assidua depolcent operam, quod valeret, & aulæ negotia, atque oblectamenta non sunt, oportet ut Magistri compenset industria, varia excogitando media, quibus molestias institutionis lufum puerilium levitate sic condiat, ut sensum sine sensu, quæ ad discenda sunt, Principis animus imbibat. Exempli causa, ut legere si dicat, hoc artificium utatur licet. Fiant taxilli omnino quatuor & viginti, quibus insculpantur totidem alphabeti literæ, tum colludant aliqui inter se, & qui factu uno plures expresserit syllabas, aut verbum formaverit integrum, victor præmium auferat; quo victoriolæ & oblectationis genere ille discendi langui longe fiet facilius: plus enim difficultatis habet chartarum lufus, quem tamen mox capiunt pueri. Nunc ut scribere etiam

eodem compendio condiscat Princeps, suaserim literas in tenui incidi lamina, quæ deinde chartæ superimposita ductus illos characterum, quasi sulcos quosdam, manu sequatur & calamo; præcipue verò in iis literis pingendis sese exerceat, in quibus formantur reliquæ; ita fiet, ut dum latinæ artificium suo tribuit ingenio, ac industriæ, paulatim laboribus illis magis incipiat effici.

§. Nec minus necessaria Principi linguarum peritia: nam interprete semper uti velle, aut non nisi in aliam linguam translata legere, res est deceptionis obnoxia, aut certe in causa, quod de vi sua & energia multum deperdat veritas: ut sileam non posse non esse percerbum subdito, si ab eo intelligi nequeat, à quo rebus suis afflicti solatium, levamen miseris, obsequis remunerationem sperare debet. Movit ea res Iosephum a Patriarcham, ut cum Ægypto præficeretur, ante omnia iis linguis addiscendis, quarum isthic loci vigeat usus, & quas ipse ignorabat, operam impenderet.

a Linguarum quarum non novimus, ad dicitur. Psal. 84. 6.

rer. Quam hoc nomine Augustissimum Imperatorem Romanum Ferdinandum III. amant omnes & suspiciunt, quod linguarum tam gnarus sit, ut cuique proprio, & nativo suo idiomate respondere novit. Verum notitia illa non via præceptorum

comparanda est Principi, nam illa memoriam confundunt; sed asciscendi in ejus familiam illustrium virorum filii ab exteris excitati nationibus, quibuscum familiariter conversando, absque magno labore, & quasi aliud agens, paucorum mensium spatio tantum

tantum proficiat, ut linguis singulorum loqui assuescat.

Porro ut Geographiæ & Cosmographiæ (sine quibus cæca est quodammodo scientia politica) usum quoque aliquem acquirat, operæ pretium erit, vestiri palatii conclavia ejusmodi aulicis & peristromatis, quæ rectorio opere varie elaborata generalem quandam orbis delineationem, hoc est, quatuor mundi partes, & potiores provincias, una cum celebrioribus fluvii, montibus, urbibus aliisque insignioribus locis spectanda exhibeant. Pari artificio latus etiam disponi poterunt; ut si forte navicula oberrare placuerit, in iis velut in chartis quibusdam nauticis, maris totius situm, portus, insulas videre se existimet. In globis & sphaeris mathematicis contempletur ambitum utriusque hemisphaerii, motus coeli, accessum discissumque solis, vicissitudines dierum ac noctium; suaviter tamen, & ad motum narratunculæ duntaxat, aut recreationis, subtili ratiocinandi genere Mathematicorum scholis relicto. E geometricis satis fuerit affectus, si locorum intervalla, altitudines, & profunditates instrumentis metiri novit. Discat item, quomodo loca munire oporteat, adeoque animi causa ex argilla, aliave simili materia construat propugnacula, cum suis fossis tam interioribus, quam exterioribus, cum aggeribus, vallibus, seminiis, aliisque ad ea tuenda necessariis; sic constructa deinde machinulis

bellicis oppugnet rursus & impetat: ut vero istæ munimentorum figuræ & dispositiones firmius in memoria insigantur, similes aliquas in hortis & myrto aliisve herbis artificiosè dispositis efformari juberit, prout in Emblemate præsentis licet cernere.

Sed nec illud ignorare decet Principem, quomodo acies instruenda sit; in eum finem milites habeat omnis generis, tam equites, quam pedites & metallo fulos, & quibus exercitum per legiones, cohortes, centurias, vexillationes, turmas ordinet, ad imitationem aciei in tabula aliqua vel libro polemico descriptæ. a Itaque ludi magna ex parte imitationes esse debent earum rerum, quæ serio posita sunt obscure. Atque ea ratione sensum, & absque inolestia, artibus iis affici incipiet, & posteaquam aliqua menti lux oborta fuerit, citius deinde easdem capiet consuetudine cum viris eruditis, qui causas singularum & effectus exponent, & atque iis præsertim, qui in rebus tam pacis, quam belli haud mediocriter versati sunt & exercitati; istarum enim rerum notitia hoc præsentis tempore magis utilis est, ad discitur facilius, & minus animum fatigat.

g. Nec inutiles cupiam videri

a Arist. Pol. 7. c. 17.

b Audiens sapiens, sapientior erit: & intelligens, gubernacula possidebit. Prov. 1. 5.

c Sapientiam omnium antiquorum exquisitè sapiens, & narrationem veterum nominatorum conservabit. Eccles. 39. 1. & 2.

deri debent istiusmodi exercitationes ad recte educandos Regum ac Principum filios: nam experientia optima rerum omnium magistra satis docet, multa suapte sponte condiscere pueros, quæ magistri institutione non nisi difficulter fuissent affectui. Multo vero minus existimet aliquis media isthæc tam varia educationi officere potius, quam prodesse. Si ad domandam & corrigendum equum, nunc freno, nunc habena, nunc pastomide, iis, quæ variis, multis item ad eam rem præceptis est opus, quantum putabimus requiri curam & solertiam ad recte formandum Principem, qui non imperitæ solum plebeculæ, sed ipsi etiam scientiarum Magistris imperare debet? Non naturæ donum est: *a Videtur ars*

a G. Gregor. Nazianz. in Apol.

SYMBOLVM VI.

Emblematis huius artificio cœlestis Sponsus natus est in sacro epithalamio, ut ornamenta virtutum sponsæ suæ exprimeret. *a Venter tuus, inquit, sicut aceruus tritici, vallatus liliis.* Et videntur eodem alludere lilia, quæ coronabant columnas *b* templi Salomonici; ne qua iis deesset perfectio, lilia item, quæ septitramum *c* Tabernaculi candelabrum exornabant. Eadem mihi quoque nunc fuit occasio, ut in præsentî Symbolo sub tritici specie scientias, liliorum verò

a Cant. 7. 2.

b *Es super capita columnarum opus in modum lili posuit, perfectissimæque est opus columnarum.* 3 Reg. 7. 22.

c *Ac lilia ex ipso procedunt.* Ex. 25. 31.

artiam, & scientia scientiarum hominem regere, animal tam, varium & multiplex: Nec ullus unquam supremum artis illius fastigium attingere poterit.

s. Sat scio, Princeps Serenissime, virum illum, quo Serenitas Vestra Magistro nunc utitur, ab omnibus iis artibus & scientiis (quæ Monarchiæ huius nostræ est felicitas) tam probe instructum esse, ut Serenitatem Vestram ad magnam in iisdem perfectionem facili compendio perducatur sit; ista tamen documenta omnino præterire non potui, eo quod propositum mihi sit, non Vestræ solum Serenitati, sed aliis etiam Principibus, qui sunt, aut erunt deinceps, hæc mea qualicumque scriptione, si quo modo possim, prodesse.

artes atque litoras humaniores, quibus illæ condecorandæ sunt, adumbratas vellem. Nec absque auctore & fundamento, nam per *d* spicas jam pridem discipulos intellexit Procopius, per *e* lilia verò eloquentiam ipse Sponsus. Et quæso, quid poliores literæ aliud sunt, quam quædam scientiarum corona? *f* Diademum *f* Principum eas Cassiodorus appellat. Et quasdam etiam Hebræi

d *Spica nomine, ut ego quidem sentio discipulorum cœtum intellexit.* Procop. in c. 17. lla.

e *Lilia quæ lilia divinitus myrrham primum Cant. 5. 3.*

f *Diadema omnium inextinguibilis noster litorum, per quod dicitur cœtum prœdicantia dicitur, regibus ægris augustin. Call. 12. pag. 6.*

Hebræi sertis floreis solebant redimire. Illud, credo, significant Poëtarum lauri, spiræ & cingula (*a* Hispani *Rosæ de las veas* vocant) flores item serici diversicoloris, laureæ Doctoralis apud eosdem insignia. Animi centrum & medullium scientiæ occupent, circumferentiæ tamen loco man-

suiores literæ sint. Vnius notitia absque ornamento aliarum, ignorantia quædam species est: scientiæ enim nexis velut invicem manibus, haud aliter conficiunt circulum, *b* ac novem

b *Omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quadam communis vinculum, & quasi cognatione quadam inter se coniunguntur.* Cito pro Arch.

a *Aloyf. Nov. Sch. proph. cap. 5.*

novem Musæ solent, cum choros ducunt. Quantum creat fastidium sapientia, si morosa nimium sit, & humaniorum literarum atque artium suavitatem non aliquid conditatur? Necessaria ergo istæ sunt Principi, ut imperandi severitatem temperet, utpote quæ a sua, qua pollent, amonente humaniores dici consueverunt. Commune aliquid cum cæteris Principes præ se ferre debet, & discutendo de studiis variis comem se præbere & affabilem; neque enim regia dignitas est, quæ percellit animos, sed gravitas nimia & imprudens, quemadmodum oculos non lux solis offendit, sed nimia ejusdem siccitas. Oportet itaque ut liberalioribus artibus scientia politica temperata atque ornata sit. Neque enim illæ resplendent minus, quam rubini in corona aliqua, adamantes in annulo; atque adeo habent decedent Majestatem regiam artes istæ, quæ ingenium pariter & manum desiderant: neque quicquam auctoritatis derogare poterit, ut curis obesse publicis, si temporis aliquid per vices, & animi causa ipsi Principes impertiatur. Sic Marcus Antonius Imperator pingendi artem; Maximilianus Secundus sculptoriam; Theobaldus Navarra Rex Poësin & Musicam adamabant, qua postrema etiam Philippus Quartus moderum Hispaniarum Rex, Serenitatis Vestre Parens, oblectare animum solet, quoribus a curis gravioribus utriusque orbis quies conceditur. In eadem &

a Nec enigmata iudici grave, aures
suavis honestæ & voluptatibus con-
cessit imperitæ, Tac. l. 14. Annal.

Spartani juventutem fiam exercebant. Quin Plato etiam & Aristoteles exercitia ista collaudant, ut Reip. perquam utilia. Et licet non semper in iisdem conquiescat animus, affluere tamen illa aliquando etiam ratio status suadebit; eo quod populo mire placeat, si videat Principem interdum a curis gravioribus favocare animum, & non semper in subditorum servitio cogitatione defixum esse. Quo nomine & Drusus delicæ populo Romano quondam acceptæ fuerunt.

5. Duo folium in ejusmodi artium exercitio & usu advertenda sunt. Vnum est, ut ne palam id fiat, sed intra privatorum parietes, ut facere solebat Alexander Severus Imperator, tametsi de canendi peritia, seu voce id fieret, seu instrumentis musicis, nemini quicquam concederet. Facile perique contemnimus, si cui sceptrum & imperium in manus tradita fuere, eum plectro aut periculo occupatum videamus. Quod majori etiam dignum nota censemus, si ætate provectiore jam sit, in qua negotia illi publica magis curæ esse debent, quam privatæ istiusmodi oblectationes, præsertim cum ita natura comparati sumus, ut minime incutemus Principem temporis male perditum, si nihil omnino agat, aut otiosus sit; demum tamen ei vitio, si istiusmodi artibus sese dedat. Alterum est, ut ne multum tempo-

poris
b Nec luxus in juvenem adeo displi-
cebat: hoc potius intendentes, diem ad-
fectionibus, noctem conviviis trahe-
ret; quam solas, & nullis voluptati-
bus evocant, molles violentias &
mala curæ pergere Tac. l. 3. Ann.

poris aut opere in iis ponat Principes, aut præstare aliis cupiat, alias in vana illa excellentia magis, quam in Republica bene administrata acupabitur gloriam. Quod Neronem aliquando fecisse meminimus, qui dimissis imperii habenis curam auriga malebat regere, aut mimus in theatro personam agere, quam in orbe Imperatorem. Prudentem sane malo isti ivit obviam Alphonfus Rex in præclaris legum suarum institutis, quando de ejusmodi Principum delectamentis discurrens, sic loquitur: a *E prendo el Rey, que na su piefe de exissas cosas bien vive, segun de suso diximos sin el pado, & la mal esplanza, que le cule vernia, segunle ya, aun de es gran dafno, que exvilesceria su fecho, dexando las cosas mayores, y buenas, por las viles. Eundem abulum, quo fit interdum, quod Principes majores in pretio artes habeant, quam scientiam bene laudabilitateque gubernandi. Mantuanus etiā Poëta eleganter his carpit verbis:*

b *Excedunt alii divantia molli-
lius ara,*

*Credo equidem viros decuit
de marmore cultus,*

*Orabunt cunctos melius: Cali-
que meatus*

*Deseribunt, ratis, & surgentia
sclera dicent.*

*Tu regere imperio populos Ro-
mane mentes,*

*Ha tibi erant artes, pæneque
imponere morem*

*Partere subjectis, & debellare
superbis.*

5. Et tametsi Poësis pars sit Musicæ, quod enim in hac prærat tonus gravis & acutus, hoc

in illa efficiunt accentus syllabarum, & consonantes: estque exercitium hoc præ illo longe nobilissimum, illud quippe manuum est: hoc solius ingenii, illud ad delectandum; hoc delectando ad instruendum. Vt tamen ita sit, non videtur omnino convenire Principi, propterea quod mira ejus dulcedo nobiliores animi actiones valde impedit; nam ubi semel conceptum ejusmodi humana mens, velut philomela cantus sui suavitatem, capta fuerit, ab iis deinde avelli sese non sinat, atque ita acuit se subtilitatibus Poëticis, ut postea hebescat penitus, & obocretur molliarium duritie & asperitate, quas in regimine subire, necesse est. c *Vile autem exercitium putandum est, & ars, & disciplina, quæcunque corpus, aut animum, aut mentem liberi hominis ad usum, & opera virtutis inutilem reddant.* Vnde porro fit, ut si in gubernando non eam animi voluptatem, quam in pangendis versibus Principes, reperiat, curam istam præcipuam in postremis habeat, & fugiat omnino, aut committat aliis: quomodo fecit Ioannes Secundus Arragonie Rex, qui tempus Poëticis studio inutiliter traducebat, evocando ad se & remotissimis provinciis, qui in eo excellent, usque dum subditi muneris neglecti impatientes, concitato contra eum tumultu, otioso isti ipsius oblectamento modum ponerent. Nihilominus cum Poësis hoc tempore in aulis & palatiis frequens admodum sit, & valde munificat animos excolat manibus, videtur igno-

rantiæ

a Lib. 3. tit. 5. p. 2.

b Virg. 6. Æneid.

c Arist. lib. 8. Pol. cap. 2.

tantie alicujus notam Princeps omnino effugere non posse, nisi leviter tinctus ea sit, aut aliquam ejus noticiam usumve habeat. Quare aliquid studii ea in re concedi illi poterit; quantum videlicet ad excitandum animum & ingenium acuendum satis fore putabitur. Quo in genere multa etiam præclara poemata videmus profecta ab iis, qui aut orbis, aut Ecclesie gubernacula tenuerunt, idque non sine universalis nationum omnium applausu & approbatione.

§ Sunt præterea inter Principes non pauci, qui artem distillatoriam faciunt; quod exercitium etsi perhonestum sit, utpote in quo multi admirandi naturæ effectus, & secreta sese prodant: præstat tamen ab ea abstinere prorsus Principes, eo quod a curiositas facili negotio inde ad Alchimiam adjiciat animum, aut saltem sub illius colore cupiditas deinde periculum faciat consolidandi argenti vivi, & auti atque argenti conficiendi. Qua in re tempus omnium pretiosissimum male & inutiliter perditur, & consumuntur thesauri præsentis pro incertis & indubiis. Mera dementia est, & quæ non nisi morte curari potest, unum ex alio ex-

a In superacacis rebus noli sperare multipliciter, Eccl. 3. 24.

perimentum sumere, nec advertere tamen, meliorem lapidem Philosophicum inveniri non posse, quam bonam & prudentem œconomiam. De hac nimirum & utili negotiatione, non de scientia Chymica intelligi debet illud Salomonicum: b *Quid sapientia locupletius, quæ operatur omnia? Si autem sensus operatur: quis horum, quæ sunt, magis quam illa est artifex?* Hujusmodi commerciis cum incolis regionum Tharsis & Ophir Rex ipse Salomon ingentes congestit thesauros, ad quos advehendos numquam sane instruxisset tot & tantas classes, tot ac tantis expostis in mari periculis, si in catinis easdem parare potuisset. Cum vero de rebus omnibus copiose ipse disputaverit, habueritque scientiam à Deo infusam & inditam, absque dubio illud etiam secreta, si quomodo potuisset fieri, fuisset affectus, & re ipsa usurpasset. Nec vero credibile est Deum id unquam permisurum: desinerent enim omnia gentium commercia ad quæ conservanda nihil æque conducit, ac moneta aliqua communis omnibus, è pretioso & raro metallo constata.

b Sap. c. 8. §. 6.

c Et dissipatus super lignis à cedro quæ est in Libano, usque ad hyssopum, quæ egreditur de pariete. 3 Reg. 4. 33.

SYMBOLVM VII.

Nascuntur una nobiscum affectus; ratio vero non nisi multis post annis subiequitur quando illi jam imperium habent in voluntatem & hæc iis patet ut dominis, spe-

cie boni inaniter delusa, donec ratio, instauratis temporis successu & experientia viribus, suum agnoscat dominandi jus, quod illi à natura concessum, & affectu tyrannidi obistere incipit.

incipiat. Et solet hoc lumen in Principibus fere exoriri tardius, eo quod affectus in iis ob consuetas aulæ delitias potentiores sint: cumque ii, qui Principum adherent lateribus, gratiam quoque eorumdem plerumque accipunt, eaque voluntatis beneficio potius, quam rationis potiri se posse fiant. Hinc omnes adulandi utuntur artificio, atque illam quidem

sibi reddere benevolam, huic vero caliginem offundere satagunt. Habeat igitur Princeps perspectas artes istas, atque amet se in affectus suos proprios non solum, sed & in eos omnes, qui iidem ad occupandum ipsius animum abuti voluerint.

§. Magna hic passim incuria in componendis Principum animis. Herbas inutiles & in-

& infrugiferas, quæ frugibus immiscuntur, radicibus cum tempore evellimus: & succrescere finimus affectus pravorum ac passionum, quæ rationi bella movent. Curando Principum corpori Galeni complures præsto sunt, animo sæpe vix unus Epictetus: neque tamen minores pati infirmitates is solet, quam corpus, quin tanto graviore, quanto hoc ille præstantior. Si vultus illi esset aspectabilis oculis, in quo malatum affectionum intemperies sese posset prodere, vultorum sane doleremus mures, quos febrilis ille appetitum æstus sic misere depascitur; interitum quia aspectum fugiunt, felices eos arbitramur. *a Neque frustra præstantissimus sapientia firmare solitus est, si recludantur tyrannorum mentes, posse aspici lanuatus & sicut; quando, ut corpora verberibus, ita scivitia, libidine, malis consultis animus dilaceretur.* Pro! quantis non ejusmodi animus jactatur perturbationum tempestatibus! lux omnis, mens & ratio illi eripitur, ut longe aliter, ac revera sunt in se, appareant omnia. Hinc tanta judiciorum & opinionum varietas; hinc oportet pauci suis recte momentis ponderant singula, sed pro luminis accessu vel recessu diversimodo æstimant. Nempe cum affectibus perinde se res habet, ac cum tubis opticus, qui una ex parte obiectorum augment magnitudinem, ex altera minuit. Eadem plane crystalli sunt, res visæ omnino eadem: hoc tamen discrimen est, quod incidentes in unam partem species, & radii visuales a centro ad circumfer-

g Tacit. l. 6, Annal.

rentiam deriverunt, unde magis sese diffundunt & multiplicant; ex altera contra & circumferentia colliguntur ad centrum, ac proinde res visas haud paulo minores offerunt. Tantum inter utrumque videndi modum interest. *b Eodem profus tempore (tametsi in regnis diversis) in coronam regiam, & successionem paternam convertebant oculos, Infans Jacobus Jacobi Secundi Arragonizæ Regis filius. & Infans Alphonsus filius Dionysii Regis Lusitanizæ. Sed ecce quam dispari ratione ac modo: prior ille, invito etiam Patre, ultro oblatam respuit; alter contra pietatis iura, vi & armis eam Patri de capite detrahente aggressus est. Vnus curas ingentes, & regnandi pericula secum expendens, mundo valere iussit, vitam monasticam, tranquillam magis & feliciorem, præaulica elegit; alter vitam absque imperio acerbam duxit atque inutilem, & dominandi libidinem naturæ jurî antetulit. Vnus in coronæ circumferentiam, quæ aspectu juvenda in flores desinit, intendeat oculos; alter punctum potius considerabat, & centrum, è quo laborum & curarum ducuntur lineæ.*

c 5. Omnia quidem ejus, quod speciem boni præferi, gratia omnes agunt; at quia in ejus agnitione fallimur, hinc error. Omnis nostra potentia, quantumvis magna, nobis videtur exigua; aliena contra, grandis admodum & ampla. Nostra non agnoscimus vitia; aliorum facile

b Mar. hist. Hispan. l. 5, c. 61 & 62
c Arist. l. 1, Politic.

facile cernimus. Defectus alieni gigantum videntur similes nostri vix pumilionum instar nobis apparent. Quin vitia ipsa virtutum colore dextre tegimus: ambitio est, & animi excelsitatem interpretamur; crudelitatem, justitiam; profusionem, liberalitatem; temeritatem, fortitudinem esse volumus. *a Pauci scilicet prudentia honesta à deterioribus, utilia ab noxiis discernunt. Ita fallimur, si per illam tubi partem, ubi affectus & passionum obstant, res contueamur. Sola beneficentia duplici illo modo, qui auget pariter & minuit, consideranda sunt. Ea quæ accipimus, grandia nobis semper videri debent; quæ in alios conferimus, exigua. b Ita Rex Henricus Quartus consueverat; immo beneficiorum collatorum in alios ne meminisse quidem solebat; contra, quæ ipse acceptisset, è memoria effluere nunquam sinebat, in id unice intentus, ut gratiam, quasi debitum esset, quam primum exsolveret. Ne sibi imaginetur Princeps, beneficium, quod largitur, mancipii velut notam esse in eo, qui illud accipit. Non ego eam munificentiam dixerim, sed tyrannidem potius, & quandam quasi mercedem, quæ voluntates, haud secus ac mancipia servilia in Guineæ litoribus, gratiarum pretio Princeps mercaretur. Qui dat beneficium, existimare non debet, obligationem se imponere. Is qui accipit, obstrictum se credat. Princeps Deum potius imitetur, c qui dat omnibus affluenter, & non impropere.*

a Tacit. lib. 4. Annal.
b Mar. hist. Hispan. l. 2, c. 15.
c Luc. l. 1, 51

5. Non insipientis, gerendis quæ bellis; in pace concilianda & conservanda; in injuriis tam illatis, quam acceptis; iisdem semper recte rationis utatur perspicillius, per quæ æqualiter, sine furore & fallacis singula videat. Neminem illa in reum æstimatione indifferenteria & justitia magis decet ac Principem, qui in regno suo præstare id debet, quod examina in trutina, proindeque de rebus omnibus recte sincere quæque judicet, oportet; ut sua regno constet æquitas, cujus bilances nunquam in æquilibrio consistunt, si affectui aut passionibus locus sit, aut ad rectæ rationis trutinam non omnia ponderentur. Eam ob rem singularis Magistrorum cura requiritur atque industria, qui Principes mentem probe instruant, istos voluntatem errores, & persuasionum vanitatem detegendo, ut à passionibus liber & expeditus sincerum de quaque re judicium ferre valeat. Etenim si cum animis nostris consideraverimus tot imperia collapsa, tot status immutatos, tot Reges ac Principes de vita pariter ac regno exturbatos, primam ferre originem fuisse deprehendemus, quod affectus obedientiam abjecerint, & rationi, cui lege naturæ subiecti sunt, parere noluerint. Nec ulla Reipublicæ capitalior pestis est, quam appetitus indomiti, aut fines isti particulares, quos sibi quisque pro libitu statuit.

5. Non illud ego nunc contendo, ut affectus illi tollantur penitus aut excindantur in Principe: abique illis enim

C 2 ad

ad omnes actiones generosiores prius esset idoneus, cum natura non frustra amorem, iram, spem, metum, aliquas passiones similes nobis indiderit, quæ esset virtutes non sint, sunt tamen illarum comites & media, sine quibus illæ nec acquiri recte, nec exerceri possunt. Abusum solum earundem & inordinatorem improbo; isthæc corrigenda sunt, ut Princeps in actionibus suis non affectibus ducatur, sed & prudenti politica omnia moderetur. *a Regum est iura vivere, ut non modo homini, sed ne cupiditati servias.* Carolus V. si quando iræ & indignationi indulgere aliquid vellet, privatim, & ab hominum remotus arbitrio id faciebat, non in publico, quando personam & maiestatem Imperatoris sustinebat. Nempe tunc Princeps ideam gubernatoris agit potius, quam hominem: Gubernatoris, inquam, aliorum magis quam sui ipsius. Nihil tunc ex affectu statuendum; sed ad rationis regulam & normam expendenda omnia. Non ex ingenio proprio, sed arte. Mores Principis politici magis sint oportet, quam naturales. Ejus consilia & corde Reipublicæ potius proficisci debent, quam suo ipsius proprio. Homines privati commodis & utilitatibus suis omnia metiti solent; Principes bonum publicum præ oculis habere necesse est. In privato si passiones dissimulet, minus candidi & aperti pectoris putatur indicium; in Principibus etiam ratio status id quandoque exigit. Nullius affectus signa tunc dedit Tiberius.

a M. Tull. in Orat. pro Sylla.

rius, cum Piso post sublatum & vivis ejus iussu Germanicum, sese illi prætulit. Id quod deinde Pisonem sollicitum habuit: *b Nullo enim magis exterritus est, quam quod Tiberium sine miseratione, sine ira obstinatum, clausumque vidit, ne qui affectu perturbaretur.* Qui pluribus imperat, cum pluribus variare affectus debet; aut quantum fieri potest, immunem sese ab iis ostendere. *c Illud denique conetur Princeps, ut una eademque hora, pro occasione variaret, severum & benignum; justum & clementem; liberalem & parcum se exhibeat: d Nam temporis aptari deest.* Quia in re Tiberius excellens fuit, cujus mentem haud facile quisquam dispicere potuit, *e adeo vertit & misent iura & clementia signa.* Bonus Princeps sibi dominatur, & servit populo. Quod si naturales animi impetus aut frangere, aut dissimulare neglexerit, eundem semper tenebit in agendo modum: quo fiet, ut facile quivis visurus sit, quo consiliis suis collimet, contra præcipuum Politicæ regulam, quæ vel ideo suadet variare agendi rationem, ut ne mens Principis omnibus innotescat. Nec sane periculo vacat, si naturam & affectus Principis alii penetrant: nulla enim via facilius ad occupandum ipsius animum, quem expedit liberum servare semper & clausum alius, si quidem recte imperio præesse desideret. Vbi Ministri

Prin-

b Tacit. l. 3. Annal. c Iste est sapere, qui, ubiqueque opus sit, animum possit scire. Tenet.

d Sen. in Med.

e Tacit. l. 3. Annal.

Principis inclinationem semel perpexerit, mox idem adulari, & eisdem præ se ferre affectus incipiunt. Si qua in re Princeps obstat animum, idem etiam ipsi faciunt, ut jam non nisi penes obstatinos imperium sit. Quod si aliquando & re fore videbitur, ut Princeps populi affectum plausumve caperet, ita se potius gerat, ut ea, quæ populus fugit & amplectitur, naturali instinctu ipse fugere & amplecti videatur.

§. Porro inter affectus & passiones Aristoteles etiam Verecundiam numerat, quam negat virtutibus moralibus accensendam, eo quod sit infamiz metus, adeoque videatur cadere non posse in virtutem bonam & constantem, qui cum ex præscripto rectæ rationis agere omnia soleat, non est quod de ulla re verecundetur. S. Ambrosio tamen *a* virtus est quæ actionibus modum ponit. Quod intelligendum puro de Verecundia illa ingenua & liberali, quæ animo honestiori frangi instat est, ne quid turpe aut indecorum admittat: estque optimæ indolis indicium, & argumentum haud leve, superest adhuc in ejusmodi animo quædam virtutum semina, essi nondum satis alte radicata. Aristotelem vero loqui crediderim de Erebuscentia alia vitiosa, & immoderata, quæ virtutibus noxia est. haud secus ac ros lenior segetes fovet ac recreat; ast ubi pruinx in modum cadit, adurit eandem ac destruit.

a Publius virtus est verecundia, & suavis gratia, quæ non solum in laudis sed etiam in ipsi spectatur servationibus, ne modum prætercedat loquendi, ne quis indecorum sermo resonet. S. Amb.

Nulla virtus exerceri libere potest, ubi hæc passio invaluerit, neque ulla res Principibus magis perniciofa est, eo vel maxime, quod virtutis gerat speciem, perinde quasi candidioris sit animi (cum fracti & abjecti potius esse videatur) si negare, contradicere, reprehendere, castigare Princeps eubescat. Nimirum in sua amplitudine hi tales se constringunt, umbras quodammodo metuant, & quod caput est, aliorum sese reddunt mancipia, qui dominari debeant. Illud vero quam indecorum, quod frontem ipsorum verecundior color occupet, quo adulatorios, mendaces, facinorosos suffundi oporteret, quodque ipsi ipsorum oblii ab aliis regi se sinant ac decipi? Quicquid alii petunt, offerunt ultro & largiuntur, nihil pensi habentes, quid exigant merita, solis victi precibus. In sententias aliorum & consilia, essi minime probata, lubentes abeunt. hoc solo nomine, quod contradicere ipsi non audeant, malintque victi videri, quam vicisse alios. Id quod gravissimum malorum in Rep. seminarium est. *b Nam quondam parum idonea est verecundia rebus civilibus, quæ firmam frontem desiderant.* Principibus itaque omni ope evitandum, ut hanc verecundiam passionem, & pudorem naturalem moderentur fortitudine & constantia, firmando non animum solum, sed ipsum etiam exteriorem vultum contra adulationes, mendacia, fraudes & malitiam; ut ea corrigere & emendare, integritatem vero regim in dictis & factis

fartam testam tueri valeant. Quod quia Ioannes Secundus, & Henricus Quartus, ambo Reges, facere prætermisunt, quid mirum, tam auctoritatem, quam coronam ipsorum in tantum adducta fuisse discrimen? Verum in passione hac curanda, singulari cautione opus est: etsi enim illa vitia velut spinæ radicibus extirpanda sint, hoc tamen amputandum est potius, ut id refectur solum, quod superfluum est; relinquatur vero illa Verecundia pars, quæ virtutum est custos, moreque & actiones hominum componit: nam abique hoc freno indomitus plane erit Principis animus, & nisi ad indecentiam atque infamiam subinde advertat oculos, passionum suarum sequetur impetum, accedente præsertim potentia, & præcepit tueri. a Si vix artibus honestis retinetur pudor; quid fiet, si illum omnino exuerimus? Tiberius certe b *perfrons in scelera simul ac delictora præcipit, pestantum ingenio utebatur*. Hac de causa Plato dixit, Iovem aliquando, cum generis humani ruinam metueret, Mercurium ablegasse in terras, ut Iustitiam & Verecundiam inter homines pariteretur, quibus sese ab interitu vindicarent.

5. Atque huic passioni, de qua nunc agimus, haud multum absumis affectus ille, quem commiserationis vulgo solemus dicere. Exitiosus inquam, qui ubi in animo prævaluerit, nec ratio, nec iustitia recte suum faciunt offici-

a Tacit. lib. 14. Annal.

b Tacit. l. 6. Annal.

cium; dum enim plus æquos veniunt, ne cui aut reprehendendo, aut castigando agere faciant, subditorum delictis medicinam adhibere negligunt, & multa impune abire sinunt. Obscurescunt ad populi clamores, nec eos movent damna publica, interim tanguntur misericordia trium aut quatuor hominum, a quibus ista profisciscuntur. In delictis alienis confusos se sentiunt, atque adeo, ut ne sibi aliorum causam sit malè; connivere malunt potius, aut impunitatem concedere, quam in illa animadvertere. Iudicii imbecillitas hæc est, & prudentie defectus cum tempore corrigendus; eadem tamen moderatione adhibita, qua de Verecundia ante dictum est: ut scilicet ea solum commiserationis pars refectetur, quæ sic languere facit animum, & ita effeminat, ut fortiter & constanter agere nequeat; retento tamen misericordiae affectu Principum proprio, a ubi recta ratio absque iactura tranquillitatis publice iustitiam iustitiam. Vterque iste tam Verecundia, quam Commiserationis affectus domari possunt ac corrigi actibus quibusdam contrariis, qui nimiam illam cordis teneritudinem, mentisque imbecillitatem paulatim tollant, atque ad fortiora corroborant animum, serviles istiusmodi metus ei eximendo. Quod si subinde Principes conabuntur (etsi in rebus minimis) animum firmum & constantem retinere, suæ item dignitatis & officii habere rationem, facile idem postea in rebus

c Principatus enim est proprium misereri. S. Chryl.

rebus maioribus præstare poterit. Plurimum sane refert, si vel semel generose ea in te vincat sese ipse, & timeat se atque suspici ab aliis faciat.

6. Restant duæ alia passionnes, juventuti nimium: quantum noxiæ; Metus & Obstinatio animi. Metum dico, quando Princeps omnia peritumescit, & sibi ipse in omnibus diffidens, nec loqui audet quicquam, nec agere. Nihil unquam recte a se agi putat, veretur prodire in publicum, & successum magis amat ac solitudinem. Istius plerumque ex educatione muliebri, quæ a consortio hominum solet esse alienior, ut & ex defectu experientia nascitur, cuius etiam solius beneficio malum illud curari potest, si affluens nimirum Princeps ad audientiam præstandam tam subditis quam exteris, si sæpe foras in publicum, & in lucem producat, ut homines & alia nosse discat, quæ ipsa in se sunt, non quomodo ea aut imaginatio depinxit, aut is, quo magistro demoderetur unitur. Ad Principis condare liber semper patet accessus Viris Illustribus ac Nobilibus, qui Patri ejus a cubiculo sunt; aliis item auli-

cis fortitudinis, ingenii & experientia laude præstantibus. Qui mos in Hispania observatus fuit, usque ad tempora Philippi Secundi Regis: qui molitionibus Caroli filii factus cautor, illam aliorum communicationem & accessum liberum restrinxit omnino ac suffulit: atque ita dum unum declinare voluit incommodum, in aliud incidit atque Principibus noxium, quale est, nimium sese ab hominum colloquio abstrahere: hoc enim dum faciunt Principes, facile postmodum fit, ut certæ alicui personæ affectu peculiari & favore ipsi adhaerant.

7. Obstinatio denique partim ex metu, partim ex ignavia quadam naturali nascitur; quando nimirum Princeps nihil omnino agere vult, sed contra institutionem præstare obfirmat animum. Curati vero debet illa mentis segnitie flammis & stimulis gloriæ; quemadmodum calcatribus equorum vitia solent corrigi: paulatimque ducendus in viam Princeps, & laudandi progressus, quos fecerit, tamen sub initium laudes istæ supra meritum etiam sint, & ad solam speciem.

SYMBOLVM VIII.

IN Monotero mire solers fuit naturæ provida. Inter ipsos oculos iræ arma desinit. Proflus necessum est, ut oculum utrumque intentum habeas in eam passionem, quæ tam imperiose actionibus & motibus animi dominatur. Ea-

dem flamma, qua succenditur, lumen illi eripit. Ab insania & furore non nisi temporis brevitate differt. Nec homo iratus idem est qui ante; per iram enim quasi extra se ponitur. a Non desiderat fortitudo

adventam iram. a Quid enim stultius est, quam hanc ab iracundia petere præsidium, rem stabilem ab incerta, fidelem ab infida, sanam ab agra? Ad triumphandos hostes nihil opus levitate iracundie. Nec fortitudo est, quæ absque ratione commoveri se finit. Verbo, nullum vitium magis Principem deceat, quam istud: ita scilicet enim

a Seneca,

contemptum suppetit, aut acceptam injuriam. Nullum item muneti & officio ejus sic adversatur: nihil enim æque tenebras offundit iudicio, quod clarissimum semper esse debet in eo, qui aliis imperat. Princeps qui ira, & stomacho leviter exardescit, cordis sui potestatem tradit iritanti, & arbitrio illius se subijcit. Si absque offen-

offensione ne plica quidem in pallio regio disturbari possit à quopiam; quid erit denique, si animum illius quis conturbet?

§. Enimvero ira tinea quædam est, quam parit, & nutrit ipsa purpura. Pompa superbia gignit, superbia iram. Et potentia quasi proprium est, nolle pati. Nimis quam delicatus est Principum sensus. Speculum, quod facillime maculam contrahit. Cælum, quod vapore tenui cito obnubilatur, & jacit fulmina. Vitium quod animos magnos plerumque generosos & impatientes occupat; perinde ac mare, quantumvis vastum sit & potens, levissimum tamen ventorum flatu gravissimos patitur motus ac tempestates. Illud solum interest, quod hæc in animis Principum longe diuturniores sint, quam in ipso mari; præsertim ubi honor læsus fuerit, quem existimant absque vindicta recuperari non posse. Deus bone! quantillum erat: a Sanctium Navaræ Regem, pugna ad Alarcum habita, non salutato prius Rege Alphonso hujus nominis Tertio, domum repetere? hic tamen ea re offensus sic fuit, ut inurbanitatis istius oblivisci nunquam poverit, nec conquesceere, donec regno illum exuisset. Principum ira pulveri tormentario similis est, qui simul aque ignem concipit, mox vires suas exferit. Nuntium mortis b eam appellat Spiritus sanctus, ut vel hoc nomine eam frænare & cohibere pat sit. Turpe est

eum, qui aliis mandata dat, huic passioni succumbere. Menerint Principes, ideo scripti loco nihil sibi in manus tradi, quo lædere quendam possint: quod si aliquando gladius strictus Regibus præterri solet, id iustitiæ, non vindictæ insigne est, & aliena tunc quidem portatur manu, ut noverint inter & executionem mandatum debere intercedere. E Principibus pendet salus publica, quæ facile in discrimen veniet, si Consiliario tam præcipiti, qualis est ira usi fuerint. Equis manus ejus effugit? nam fulminis instar est, quando summa potestas eam impellit.

c *Eporque la ira del Rey (ut ait in suis legibus Alphonfus Rex)* es mas fuerte, è mas danosa, que la de los otros Omes; porque la puedo mas ayna cumplir potendo debe ser mas aperecido, quando la ovieren en faverfa sosterr. Si Principes ita nonnunquam inflammati sese ipsi contuerentur oculis, speciem utique certenre indignam tanta Majestate; cujus tranquillitas, & suavis tam verborum, quam actionum concentus, allicere magis debet, quam terrere; amorem conciliare potius, quam formidinem.

§ Cohibeat itaque Princeps iræ impetum; quod si id non possit, sustineat saltem furorem, & executionem ad tempus differat; nam uti dixit d idem Alphonfus Rex, *Debe el Rey servirse en la sanna, fassa que sea pasada, è quando lo fiziere seguirsele à gran pro, ea pueda escoger la verda, è fazer*

c §

a Mar. Hist. lib. 11. cap. 18.
b Indignatio Regis, nuntii mortis
d Prov. 16, 14.

c Lib. 10. tit. 5. p. 24
d Idem ibid.

con devotio, lo que fiziera. Theodosius Imperator in semetipso expertus id fuit: quare lege etiam cavuit, ut sententiæ capitales ante, quam triginta dies abissent, executioni non mandarentur. Quod decretum prius a Tiberius fecerat, sed ad solos decem dies, etsi Senatus noller facere potestatem, sententiam semel latam revocandi. Recte illud quidem, si ideo factum fuisset, ut gratiæ locus esset, aut de causa cognoscit denno posset; verum b Tiberius homo crudelis & ferox, tantum indulgere non voluit. Augusto item Cæsari fuisse Athenodorus, ne quid iratus decerneret prius, quam viginti quatuor Alphabetti Græci literas eo ordine recenseret.

5. Cum itaque ira furor brevis sit, maturitati deliberationis directe oppositus, nullum illi aptius remedium est, quam prudens consultatio animi; ne scilicet cum executione consilio rem omnem expendit. Inter immerito contemptum se putabat & Affueris Rex, quando Regina Vasthi ab ipso vocata venire renuit; & tamen id graviter accepit, ulcisci tamen noluit, antequam regni sui prole in consilium adhibuisset.

6. De accepta injuria mul-

a Idque vixit spatium demeritis protergatur, sed non Senatus libertas ad præsentandum erat, Tac. l. 3. Ann. b Neque Tiberius intercessit temporis mitigator. Tac. lib. 3. Ann. c Quo venit, ut ad Regis impetum, quod per Ponticum commoverat, venire contempnit. Vide infra Rex, & natio suorum successus, interrogavit sapienter qui ex more regio semper ei aderant. Eth. 6, 1, 12.

tum cum aliis colloqui, iram magis succendit; unde & Pythagoras fuit monitum: *Ignem gladio ne sedito*: agitatio enim flammam magis suscitatur: neque efficacia pro ira remedium est, quam silentium & solitudo: seipsa sensim consumit & interit. Quin immo blandissima sæpe verba frigida instat sunt, quam fabri lerrarii fornacibus affundunt, ita magis magisque inflammant.

7. Hec porro in auribus sedem habet, aut certe per eas quasi fores advigilat: d has ergo muniat Princeps, ne sinistros rumores facile hauriant, qui animum irritare possint. Hinc factum reor, quod statua Iovis Cretensis auribus caret; nam iis, qui cum imperio sunt, damni plus adierunt sæpe, quam emolumenti. Ego necessarias eas judico Principibus, si circumspectæ sint, & cum prudentia consilium capiant, neque ad primos quosque rumulcos commoveri se sinant. Tunc ira laudabilis est, quando eam ratio suscitatur, & lenis prudentia. Vbi hæc ira & non est, iustitia esse non potest. Tolerantia nimia peccandi licentiam dat, & obedientiam audacem facit. Omnia tolerare æquo animo & pati, aut ignorantia est, aut servitus, hominis de se parum sentientis. Iram fovere, ut offensio fiat satis, aut exemplum statuatur de injuria in authoritatem regiam admissa, non vitii, sed virtutis est, idque lenitatis, & mansuetudini nil quicquam dero-

d Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus ad loquendum, & tardus ad iram. Tac. l. 19.

e Nunc tres conventus iussit gausi. Stob. l. 1, 209.

derogat. Equis magis miris & manifestus, quam a David, vir secundum & cor Dei, tam lenis in vindicando, tam in ira moderatus; ut cum Saul infensissimum sibi hostem in sua teneret potestate, satis habuerit oram & chlamydis illi præcidere; cuius facti adhuc illum ponitur postea. Et tamen quanta severitate injuriam ultus est, qua Rex Hæmon legatos ejus affecerat? Miserat eos David ad consolandum Regem de obitu Patris sui, ille vero sinistro suspicatus, ad explorandum regni statum potius venisse, barbis semitatis, & vestibus indecore decurtatis eos abs se dimisit. Non tunc hanc injuriam David, homo cætera mitissimus: sed bello illum adorsus, omnes regni civitates, quas occupavit, funditus evertit; incolas vero earundem ut cum Scriptura hoc dicam: *d adducens ferravit, & circumiecit super eos ferrata carpenta: dirigitque cultros, & traxit in typo laterum*. Immanitatem quædam, atque ite immoderatio cuiuspiam ista videri possent, qui forte neciret, injurarum vulnera interdum curanda sic esse, ut ne cicatrices quidem maneat reliquæ. Ferro & igni interminatus est civitatibus & provinciis quibusdam & Ar-

a Memento Domine David, & omnis mansuetudinis ejus. Ps. 131.1. b Juvenci David filium Jesse, virum secundum cor meum. Act. 13.22. c Surrexit ergo David, & præcidiit oram chlamydis Saul fienter. Post hæc percussit cor suum David, & eo quod abscessisset oram chlamydis Saul. 1 Reg. 24. 5. & 6. 1. Paral. 19. d Reg. 12. 31. e Præsum soluta hominibus, sed etiam belis in via sit in semperitudo, pro exemplo contemptus & inobedientie. Eth. 16, 24.

taxerxes, ni cuidam suo decreto essent obsequentes, daturus alias tam hominibus, quam animantibus brutis puniti contemptus & inobedientie severissimum exemplum. Iustissimus Deus isthanc politicam nos docuit, quando extremo cum rigore, salva tamen misericordia, a Syriorum fexerit pœnas lumpsit, eo quod se Deum montium blasphemie vocitassent. Suprema Principum authoritas & potestas pars est Reipublicæ, adeoque offensas & injurias acceptas dissimulare semper non possunt.

8. Illa porro ira in Principibus laudabilis, & Reipublicæ perutilis, quam statim ratio, quæque gloriæ stimulis incitata, ad ardua & sublimiora impellit animum, etenim sine illa nihil egregium, nihil magni moliri quis potest, ne dum ad exitum perducere. Illa, illa est, quæ generosioribus spiritibus cor pascit, & supra se erigit ad contemnendas & spernendas difficultates. Ceterum virtutis eam appellare Academicis, & virtutum comitem Plutarchus vocat.

9. Maxime vero fup Principatus initium ita deponere debet Princeps, & oblivisci injuriam antea illatam; ut fecit g Rex Sanchus, cognomento Fortis, cum per successorem Castellæ regnū indeptus esset. Cum imperio Naturam velut immutat Princeps; quid-

C 6

ni

f Quia dixerunt Syri, Deus montium est Domitius, non est Deus vultum: dabo omnia hominibus, sed etiam grandem in manu tua, & scietis, quia resolu dominus. 3 Reg. 20.28. g Nat. hist. Hisp. lib. 14. c. 102.

ni ergo immutat affectus etiam & passiones? Abutere-
tur sane dominato, qui vin-
dictam de eo sumeret, qui
jam subditum se agnosce-
re. Illud offensio sit satis, quod in
eum nactus sit imperium, qui
prius læserat. Nobiliorem
vindictam rationem Fortunæ
largiri non potest. Ita se-
cum reputabat Ludovicus
XII. Gallie Rex, quare sua-
dentibus nonnullis, ut ultum
iret injurias, quas id temporis
acceperat, cum Ducis Au-
relaniensis solum titulo gau-
deret, respondisse fertur: *Re-
gem Francia non docet ulcisci in-
jurias Aurelianensis Ducis.*

5. Offensas privatas in per-
sonam, non dignitatem ad-
missas extrema sua potentia
ne vindictæ Princeps: etsi
enim una ab alia videatur se-
cerni non posse, expedit ta-
men non raro illas distingue-
re, ne Majestas exosa fiat, aut
nimium formidabilis. Eo ten-
debat a Tiberii responsum,
cum diceret. Si Piso nihil pec-
casset aliud quam quod de
morte Germanici, & suo luctu
lætatus esset, privatas inimi-
tias ulcisci se velle, non
Principis. E contrario vindi-
care non debet, ut privatus,
injurias, quæ aut muneris ejus,
aut status publico irrogantur:
ita ut passione abreptus, de
sua existimatione aut honore
actum putet, nisi confestim
ultionem parat, præstet
quando in aliud differtur tem-
pus magis expedit; etenim

^a Nava si legatus officii terminos,
obsequium erga Imperatorem exiit,
ejusdemque morte, & Isidoro deo L.
tatis est, odore & sperantia a domo
mea, & privatis inimicitias, non
principis, ulciscat, Tacit. lib. 2.
Annal.

ira Principum non motus ani-
mi esse debet, sed utilitatis
publicæ. Hanc præ oculis ha-
bit *b* Rex Ferdinandus Ca-
tholicus, cum Rex Granatæ
tributum nollet pendere, con-
tra æ ejus majores fuerant soli-
ti; atque una insolentius re-
nuntiaret, jam pridem eos
decesse, in suis autem offi-
cinis monetariis non aurum
aut argentum elaborari, sed
enses fabricari & lanceas. Dis-
simulavit tamen ad tempus
libertatem istam & arrogan-
tiam Ferdinandus Rex, & in-
ducias cum illo pactus est,
differrendo vindictam, usque
dum in statu quietiori res es-
sent; ^c qua in re bono publico
& magis quam affectui suo
consuluit.

5. Nec minoris prudentiæ
est iram tunc dissimulare,
cum præsumi merito potest,
fore aliquando tempus, quan-
do nocere eam ostendisse.
Ea de causa Rex Catholicus
Ferdinandus, tametsi Primo-
ribus regni graviter offensus
esset, quando tamen abdicato
Castellæ regno, se recepit
in Aragoniam, prudenter ad-
modum istam animi indigna-
tionem, & acceptas injurias
taciturnitate celavit, atque
adeo amicis & benevolis
omnibus sese in suo discessu
exhibuit, tanquam jam tunc
præsentiret, denovo se regno
isti aliquando præficiendum,
uti revera postea accidit.

5. Generosa mens injurias
vultu tegit, neque iracundiæ
impetu

^b Mar. hist. Hisp. l. 24. cap. 16.

Amcon. Nibris. Dec. lib. 7. cap. 9.

^c Fastus statim inuicem iram suam,
qui autem diffinuit injuriam, cal-
ligius est. Proverb. 12. 16.

impetu abolere eas fatagit, sed
egregis facinoribus potius,
optimo sane, & vere heroico
vindictam genere. ^a Cum
Rex Ferdinandus, cognomen-
to Sanctus, Hispalim obside-
ret, Vir quidam nobili loco
natus exprobrabat Garfiae Pe-
resio de Vargas, quod seuto
undulato, contra ac familia
isti liceret, uteretur. Dissimu-
lavit ille tum quidem hoc di-
ctum, donec Triana vi tentan-
da esset. Ibi inter primos adeo
strenue dimicavit, ut seuto
infixis missilibus telis undique
cooptum de pugna referret.
Quare ad suum reversus emu-
lum, qui loco tum sibi caverat,
& seuto ostentans sic eum
allocutus est: *Non absque causâ
tu quidem hoc sentum nostra
abjudicasti familia, qui illud tan-
tis objicimus periculis; tibi vero
pra aliis debere, quis neget, qui
tanta studio ilasum illud servas?*
Solent plerumque calumniar-
um magis esse patientes ii, qui
ab isto maledicendi genere
alieniores sunt: neque minor
virtus est, istam triumphare
passionem, quam hostem.

5. Iram Principis accende-
re, haud minus periculose ple-
num opus est alæ, quam in-
grem cuniculis, aut tormento
portis insititio (petardam vulgo
dicunt) subijcere; & licet
in favorem proprium id fiat,
prudentiæ tamen est illam
moderari, præsertim si contra
potentiores ea sit: ejusmodi
enim iræ redundant plerum-
que in caput illius, qui primus
auctor & incensor extitit.

^b Hæc causa fuit, cur Mauri
Toleranti tantopere laborarint,
ut placarent iratum Regis Al-

^a Mar. hist. Hisp. l. 13. c. 7.
^b Mar. hist. Hisp. lib. 9. cap. 174.

phonfi Sexti animum, contra
Archiepiscopum Toletanum
& Reginam; propterea quod
hi absque illius mandato Mos-
queam ipsi eripissent. Ex quo
duo eruo documenta: Vnum
est, debere Ministros, quando
officii ratio postulat, quam
blandissime fieri potest, ea
proponere Principi, quæ ei aut
fastidium creare possunt, aut
bilem commovere: ^c facile
enim accidit, ut animus furo-
re correptus in eum deinde de-
sæviat, qui rem enarrando ex-
posuit, quantumvis omni culpa
sia vacet, aut optimo zelo id
fecerit. Alterum est, quod dextræ
conentur non moderari solum
Principum iram, sed tegere etiam
& occultare. Seraphini
isti (amoris Ministri) quos
coram Deo assistere viderat
Isaias, a duobus aliis velabant fa-
ciem ejus, & duobus velabant pedes
ejus; ne videlicet noxa
alicujus rei iræ ex oculis emi-
cans, sic perterrescerent, ut
montibus malletent opprimi,
quam iratum Dei vindicis
e vultu intueri.

Vbi vero iracundiæ calor
deseruit, jam dolent etiam
Principes, & indignantur, si
quos aut iræ suæ testes, aut
executionis habuere spectato-
res; utrumque enim istud à reg-
gia dignitate alienum est. Et
propter hoc Deus ipse uxorem
Lothi in statuum salis con-
vertit.

^b cuncta tamen ad Imperatorem
in melius velata. Corn. Tacit. lib. 4.
Annal.

^c Isa. cap. 6. 2.

^d cadit super nos, & abscondit
nos à facie facientis super thronum, &
ab ira Agni. Apoc. 6. 16.

^e Respiciturque uxor ejus post se,
versa est in statuum salis. Gen. 19. 26.

SYMBOLVM IX.

Cum proprio suo damno trophæis & gloriæ Herculis sese opponit invidia. Si preacutum ejus clavum moribus impetat, quid efficit aliud, quam ut proprias cruerent fauces? Nimium suipibus vindex est. Ferro nihil videtur

similius, quod à sanguine, quem fundit, rubiginem trahit, & ab eadem post exeditur. Alia omnia vitia, ab alia boni specie, aut delectatione ortum habent; hoc contra ex dolore interiori, & boni alieni odio nascitur. Vicia

alia

alia poena ultrix à tergo sequitur; huic etiam prætere ea solent. Invidia prius in propria sævit a viscera, quam in honorem proximi. Umbra virtutis est: hujus lucem fugiat necesse est, quisquis illam evitare voluerit. Quod noctua Solis radios suis capet oculis, illud est, quod aliarum avium odium suscitatur & invidiam: si intra noctis tenebras, & sua se abderet latibula, nullum illi à reliquis esset periculum. Inter æquales æmulationi haud facile locus, fortuna unius assurgente, alterius crescit invidia. b *Infusa mortalibus natura, recentem aliorum felicitatem ægris oculis introrsicere modumque fortuna à nullis magis exigere, quam quos in aquo videre.* In felici & lolo invidia similis est, quod tum primumprehendit segetem, quando ea altior est, & in fructus maturuit. Famam itaque, dignitates, & officia honoratiora defugiat quisquis invidiæ tela experti non vult. d *Ex mediocritate fortuna pauciora pericula sunt.* Regulus in tanta Neronis sævitia ægebat securus, e quia nova generis claritudine, neque invidiosis epibus erat. Attamen indignus esset hic metus generoso pectore. Quod alii nobis invideant; excellentiæ nostræ præ iis signum. At nullo sentire æmulos, non optima nota. Melius sane est, invidiam pati, quam æquis animis tolerari ab omnibus. Invidia virtutis stimulus est, perinde enim ut ro-

a *Putredo assium, invidia.* Prov.

14. 30.

b *Tacit. lib. 2. hist.*

c *Cum autem crevisset herba, & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zephæia.* Matt. c. 13. 26.

d *Tacit. lib. 14. Annal.*

e *Idem ibid.*

fa spinam conservat, sic virtutem invidia. Facile illa negligetur, si obtrectatores deessent & lividi. Multos emulatio evexit supra alios, multos invidia fortunatos reddidit. Æmulatione Carthaginis Romanam auxit gloriam, uti & famam Caroli V. Imperatoris, illa Francisci Galliarum Regis. Ecclesiæ Romanæ, immo & universæ Sixtum. Quantum invidia peperit, prima fortunæ ejusdem origo. Nihil hic melius, quam ista flocci pendere, & conniti semper altius; donec invidum oculi deficiant, ut aspectu ultra sequi non possit. Terræ umbra ad imum usque de cælestibus orbem elementis citimum pertinet, & lunæ splendorem inquit; altioribus Planetis nihil officit. Vis solis, si vehementior sit, nebulas dispellit & dissipat. Æmulatione locum non habet, ubi magna est inæqualitas, atque adeo hoc unicum illi remedium est. Quo citius quis conscenderit altius, eo minus invidiæ erit expositus. Fumum non efficit ignis, qui incenditur subito. Interea, dum colluctantur quasi inter se merita, nascitur invidia, & contra eum arma sumit, qui supra cæteros extollitur. Superbia & aliorum præ se contemptus, illa sunt, quæ in successu prospero invidiam conciliant, nascunt odia. Modestia contra illam reprimat: Nemo enim ei invidet ut felici, qui seipsum pro tali non æstimat. f *Hac de causa Saul, postquam in regem unctus fuit, mox in domum suam se recepit; atque ut palam faceret, non effert se dignitate regia, sceptro tantif-*

per

per seposito, atatro admovit manum.

§. Aliud item remedium est, non domi Fortunam suam ampliorem facere, sed foris apud externos: nam qui alium humili loco natum ante novit, nunc autem in altiori dignitatis gradu collocari videt, facile hanc illi felicitatem invidet. Per oculos a magis, quam per aures malum istud sese in animum insinuat. Multi clarissimi Viri, ut aliorum fugerent invidiam, sublimiores honorum gradus maluerunt effugere. Tarquinius Consul, ut invidie seque subduceret oculis, ultro voluntarium elegit exilium. Valerius Publius testis propriis flammam iniecit, quorum amplitudo invidiam illi pepererat. Fabius b Consulu se abdicavit, si iniquus: *Iam scire, Fabiorum gentem invidia infestare desinet.* Hos tamen ego deceptos existimo, propterea quod illud ipsum sit vindictam concedere potius, ut ulteriorem anam præbere invidia; quæ ubi semel persequi aliquem insisterit, ante non desinit, quam eum ad extremam derulerit miseriam. Sol umbras non jact, quam diu in supremo cæli consistit vertice; at quando declinat, & nobis propior fit, tum crescunt illæ, & portugunt longius. Sic prorsus invidia eum majori impellit impetu, qui in ruinam pronus jam est, aut labi incipit: & quoniam illa plerumque non nisi pusillanimes oc-

a *Per effusum nomen invidia, quod verbum ductum est, a nimis intendendo fortunam alterius.* Cic. in Tusc.

b Non enim poterimus illa esse invidia spoliati opibus, & illa servitia potestate, Cui, ad Att.

cupat, semper in metu est, ne rursum in pedes sese erigat. Etiam postquam leonibus objectus fuisset Daniel, nondum tamen satis tutus videbatur Dario Regi ab iis, qui favorem ei regium invidabant; adeoque hominum invidiam metuens magis, quam belluorum immanitatem, lapidem, quo lacum leonum obstruxerat, ob-

signavit annulo suo, & annulo optimatum suorum, ne quid fieret contra Danielem.

Interdum ad declinandam invidiam, ejusque incommoda, consilium erit in eandem Fortunæ navim eos admittere, quorum timeri poterat æmulationo. Ita d temora, quæ desoris navi adhæræscent, cursum ejus sistit; recepta intro, vires perdit.

c Dan. 6. 17.

d Peculiariter miratum, quomodo adhaerens tenuisset, nec idem polletet in navigium receptum, Plu. l. 23. c. 10

res

res & fatigationes assiduas, non æstimatedas satis, aut remuneratas invidet. Est sane videtur fatalis hæc adversus eum æmulationo. A se ipsa oritur absque culpa & sæpe ea etiam illi affingit, quæ auditione prius ipse ab aliis accipit, quam vel imaginari sibi potuisset. Sed tamen tantum abest, ut animus ejus tam candidus segue obligationis memor turbati istis se sinat, ut invidiam illam & indignationem amet potius; quippe quibus se veluti stimulis quibusdam incitari, & ad ulteriora impelli quotidie sentiat.

§. Principes itaque, qui gradu & dignitate tanto sublimiores sunt aliis, hoc agant potissimum, ut superent invidiam. Cui tantum non fuerit animi, quomodo animi habebit satis, ut Princeps sit Velle autem aut beneficiis, aut rigore illam vincere, hominis esset plane imprudens. Monstra omnia domuit Hercules, contra hoc nec robur profuit, nec beneficium. Nullius certe gratia plebs obtrectare definit: quicquid enim præsteris, debiti credit; quin majora semper sibi pollicetur, quam accipiat. Obtegradationes extinguere non debent in Principe gloriæ studium: nec ulla res in susceptis negotiis ejus terrere animum. Canes lunam allatrant; sed hæc latratu illos facile despiciat, & institutum iter insistat, a *Avi prima regni esset, posse invidiam pati.*

§. Nec valde novicia esse Monarchiis invidia: enimvero virtutum plerumque magis accendit, & illustriorem reddit: præsertim si Princeps justus sit & constans, nec facile calumniis

a Seneca.

fidem adhibeat. In Rebuspublicis tamen, ubi singuli partis rationem obtinent, & passionum suarum desideria optulantibus consanguineis & amicis possunt exequi, perquam periculosa est: concitat enim discordias, & clandestinas conspirationes; unde postea bella nascuntur civilia, ex his vero dominiorum immutationes. Illa est, quæ superioribus sæculis Hannibalæ alioque illustres heroës profligavit; hoc nostro vero in dubium etiam vocare potuit insignem fidelitatem Angeli Badueri Clarissimi Veneti, quem merito gloriam & ornamentum Reipublicæ istius dixeris. Vir fuit profecto boni publici tam amans & studiosus, ut ejectionem in exilium, & injusta æmulatorum persecutione oppressus, in omnibus tamen conservationi & salutis patriæ mire studuerit.

§. Optimum invidiæ remedium in Rebuspublicis est communis omnium equalitas, ut scilicet omnis pompa & ostentatio prohibeatur: nihil enim sic æmulationem excitat ac divitiarum splendor & amplitudo. Ea de causa tantam adhibuit operam Respublica Romana, ut superfluis convivi-um sumptibus modum poneret; agros item, aliasque possessiones sic divideret, ut vires & facultates civium æquales essent.

§. Invidia haudquam deest principes, tanto ceteris sublimiores, tum quia inferioris vitium est adversus majores, tum etiam, quia exigua gloria fit oportet, quæ inclarescere aliter non potest, nisi obscuret alias. Pyramides in

Ægypto

Ægypto inter septem a orbis miracula censebantur, eo quod incidentem lucem ab omni latere sic exciperent, ut nullam in corpora vicina umbram jacerent: Imbecillitatis signum est illius laborare penuria, quod aliis invidemus. Sed nihil magis indignum principe, quam si ipse præstantiæ & prudentiæ suorum Ministrorum invidet; hi enim ejus quodammodo partes sunt ac membra; neque vero caput pedibus invidet quod robore polleant ad sustentandum corpus; aut brachiis, quod labore; in eo gloriari potius, quod ab instrumentis talibus instructum sit. Amor tamen proprius interdem in causa est, ut sicut Principes potestatem præstant aliis, ita etiam donis tam animi, quam corporis iisdem cupiant excellere. Etiam fama carminum à Lucani Neroneem affigebat inter tot ac tantos honores, quibus fruebatur. Quare caveant sedulo, qui cum Principibus agunt, ne cum iisdem de scientiæ aut ingenii laude videantur velle contendere, quod si casus aliquando ita tulerit, cedant potius, & palmam iisdem ultro deferant. Verumque non prudentia solum est, sed reverentia etiam Principibus debita. In illo Dei palatio, quod vidit Ezechiel, coram asstante c Cherubini, (scientiæ & sapientiæ spiritus)

a Pyramides in Ægypto, quarum in suo latere se subita conuincunt, ulvæ confecti sunt. Partia nulla parte respiciunt. Cassiodor. l. 6. var. epist. 16.

b Lucanus propria causâ accendebant, quod autem c conuincunt ejus præbetat. Nov. Tac. l. 15. Annal.

c Apparuit in cherubim sum laudant hominis subitus pœnas coram. Ezech. 10. 2.

insigni cum modestia manus alis fuisse cooperientes. Illud ego optarem, ut Princeps invidet cultui & venerationi, quam quidam nimis etiam ambitiose depoluit, hoc nomen, quod apud eum gratia plus valeant, & illi chariores sint, atque adeo ut hos suos favores nimios aliquid moderetur. Verum nescio quo pacto gratia illa & favor facinoræ animi Principis, & invidiam exoculent. Saul d non rectis oculis aspicebat Davidem, cum præclara ipsius facinora etiam in obsequium suum gesta, præ suis tamen celebrari perciperet. Contra Afluerus & Rex facile ferte poterat Amanum, quem singulari affectu prosequabatur, ut Regem coli ab omnibus & suspici.

5. Nulla invidia plus habet periculi, quam quæ est inter viros Nobiles; curandum itaque, ut honores & munera non videantur familiis certis esse hæreditaria, sed ab una transferantur ad alias, ita quidem, ut locupletiores occupentur in officiis, quæ pompam aliquam & sumptus postulant; pauperiores vero in iis, per quæ ad lautiorē redire fortunam, & nobilitatis suæ splendorem tueri valent.

6. Amulatio aliqua gloriofa, illa nimirum, quæ non virtuti, aut alienæ invidet excellentiæ, sed ea destituti, & egregiis experimentis quæ fortitudinis, quæ ingenii ad eam aspirare contendit, illa; inquam,

d Non rectis ergo oculis Saul aspicebat David d. die illa. 1 Reg. c. 18. 9.

e Cunctique servi Regi, qui in foveis palatii versabantur, flebant genâ, & adorabant. Amm. Eth. 3. 2.

inquam, meretur laudem: neque enim vitium censeri debet, sed scintilla quædam virtutis, quæ ex animo nobili & generoso eminet. Gloria, quam Militadi victoria contra Persas peperit, ita accendit Themistocles animum, ut quicquid in eo esset viri, flammæ & illico absumeret: ipse vero in alium mutatus hominem, & quasi extra se positus, Athenas perambularet, ac diceret: a Nec Militadiis trophæis se d summo excitari. Quamdiu Vitellius habuit æmulos, à virtutis se abstinuit; ac simul ac illi desuere, tum ipse exercitusque scintilla, libidine, rapto in extremos mares proruperunt. Talis est æmulatio, quam Republicæ fervere debent propositis præmiis, erectis trophæis ac statuis; anima enim est & spiritus, quibus illæ conservantur, & magis indies efflorescunt. Atque hanc causam esse puto, cur Republica Helvetica tam parum laboret suos fines ulterius extendere, & cur ex eadem tam rari viri illustiores prodeant, tamesi alias Natura virtutem & animi robur iis minime denegat: nam precipuum eorum institutum est, servare inter omnes & in omni æqualitatem: quo casu cessat omnis æmulatio, atque adeo virtutes egregiæ & militares veluti ardentes prunæ sub cineribus sopiuntur.

5. Verum quamvis illa inter Ministros æmulatio utilis videatur, non omni tamen vacat periculo. Populus enim, à qui neminem sine æmulo finit, variis affectus est; unde dum isti uni, illi alteri plausum dant, con-

tentio inter utrosque oritur, & partium studio concitantur tumultus ac seditiones. Accedit, quod ambitiosis ardor, & cupiditas effrendi de supra alios ad fraudes, arteque, illicitas impellere solet, & quæ honesta primū erat emulatio, in odium tandem atque invidiam degeneret. Offensūs olim Metellus, quod in Hispania Citeriore Pompejo successor nominaretur, & gloriæ Pompejanæ invidia stimulat, milites exautoravit, robur exercitus imminuit, & provisionem omnem incuriosus neglexit. Quod & Pompejus postea fecit, cum resciceret Marcum Popiliū Consulē sibi succenturiandum; & ne forte triumphatis Numanitins gloriā is adificeretur, antequam abiret officio, pacem cum iis fecit, Romano nominim admodum probro. Hoc nostro tempore Grolla in hostis potestatem concessit, non alia de causa, quam quod inter Tribunos militares, qui subsidio mittebantur, de prærogativa esset contentio. Nihil æque perniciōsum Principibus, nihil magis remedio indiget. Neque hic ullo modo dissimulandum, sed puniendum non is solum, qui culpæ plus habet, sed & qui innocentior videri potest. Ille, quia causam dedit; hic vero, quia non cessit juri suo, & occasionem rei bene gerendæ elabi passus est. Qui rigor, si cui videatur nimis, utilitate boni publici, & exempli facile excusari poterit. Nulla magna resolutio alicuique permissio injuriæ. Prius ad obsequium Principis otiosus reflectere debet subditus, quam ad existimationem

propriam; postea satisfactionem postulet pro accepta iniuria, & obsequium putet Principi præstitum, quod illam tantisper tolerant. Insignis animi fortitudo est in tali casu patientem esse: debet enim generosus animus Regis obsequium suis anteferre passionibus, & a privata odia publicis utilitatibus remittere. Aristides & Themistocles capitali dissidebant odio, cum tamen ambo mitterentur una legati, & urbis portam attigissent, dixisse fertur Aristides. *Ves Themistocles, tantisper hic seponamus privatas nostras simulas, repetitur eas postea, ubi egressi iterum fuerimus?* Idem fecit Henricus Guzmanus Dux Affidoniæ, qui etiam alias Roderico Pontio

^a Tacit. lib. 1. Annal.

^b Mar. hist. Hisp. lib. 25. cap. 1.

SYMBOLVM X.

Falco è vinculis emissus, nolas è pedibus appensas rostro dissolvere conatur, quippe libertati suæ noxias; siquidem tinnitus ille & clangor vocis instat est, quæ vel levissimo excitata motu Venatorem protinus advocat, atque adeo in caussa est, ut miser retrahatur in vincula, tamen si in penitissimas sese sylvas abdidit. Heu! quam multis malo fuit, virtutum & rerum cum laude gestarum rumor! quam multos fama in invidiam adduxit, & durissimam iterum servire fecit servitutum! a Nec minus periculum ex magna seu bona fama, quam ex mala. Nunquam Militades vitam infelix amissit

^a Tacit. in vita Agric.

Marchioni Gaditano ex privatis contentionibus consensus esset, boni tamen publici amore eidem opitulatum ivit, cum Alhamæ à Mauris obfisione premeretur. Sed quia haud paullo facilius est, ea prævertere incommoda, quam corrigere postea, cavendum erit Principi, ne duos pari auctoritate eidem muneri Ministros præficiat, nam & arduum eodem loci potentiam & concordiam esse. Tiberius sane, cum alium destinare deberet in Asiam æquæis cum illo dignitatis, qui tum provinciam illam administrabat, periculosum id fore ratus. M. Alerum delegit & prætore, ne consulari obtinente Asiam, amulatio inter pares, & ex eo impedimentum oriretur.

^c Tacit. lib. 4. Annal.

in carcere, si fortis illius animus in tenebris deliquisset incognitus, aut si spiritus suos altiores moderatus sufficere sibi putasset aliorum Atheniensium civium æquare fortunam. Crevit victoriarum plausus, cumque nvidia oculi tam splendentes famæ radios ferre haud possent, à Republica illa insuspicionem vocati coepit, quod æstimationem & gratia mereri debuerat. Veriti nimirum ne suis tandem civicibus jugum cogerentur admittere, quod ille hostis imponebat; plique furum & incertum infidelitis periculum formidarunt. Miltiade, quam præsens illi & longe gravius,

gravius, quod imminere ab his, qui aperte & palam civitatis ruinam ac perniciem moliebantur. Suspicio rationem in consilium non adhibet, nec finit istiusmodi metus res suis ponderare momentis, aut se à gratitudine debita corrigi. Maluit Respublica illa unus civis, licet de se optime meriti, carceres &

infamiam, quam alios omnes in continuis suspicionibus vivere. a Carthaginenses Saphoni Hispaniæ administrationem abrogarunt, specie quidem Reipublicæ in patriæ procurandæ; re tamen vera, quia potentiam ejus, auctoritatemque amplius ferre non sustinebant. Pari modo & Hano-

^a Mar. hist. Hisp. lib. 25. cap. 1.

Hanonem, ejus in Provincia successorem, tot tantique navigationibus celebrem multatorem exilio, nulla iustitiae de causâ, quam quod ingenio & industria plus valeret, ac liberæ civitatis tutum putarent. Videant enim inter homines primum manu leonem tractare, & cicutare, & metueret cœperunt, ne & ipsos tandem subiugaret, qui ferarum immanitatem domuisset. Ita videlicet obsequia & egregia facinora remunerari solent Republicæ. Nemo civium suum reputat honorem aut beneficium, quod in universam conferret communitatem, offensam tamen ejusdem & suspicionem omnes ad se arbitrantur pertinere. Si præmio afficiendus aliquis, vix pauculi suffragantur, contra ut reum faciant, nemo non fatagit. Qui inter alios eminet, is jam in periculo est: nam zelus, quem habet, boni publici, aliorum accusat inertiâ; prudentia aliorum inscitiam detegit. Hinc ista in obsequio Principum à parendi studio pericula; hinc virtus & industria, perinde ad vitia, odio sunt. Salustius Crispus à cui *vigor animi ingentibus negotiis præsuberat*, eo magis ut invidiam amitteretur, summum & inertiâ ostendebat. Sed illud pessimum, offendi quandoque Principem, si à vigilante Ministro exciteretur, quem somno secum indulgere ipse potius cuperet. Exapropter ut hypocrisis quædam est, quæ virtutes fingit, & dissimulat vitia: ita aliam nunc opus, quæ robur ac celebritatem animi dissimulet,

4 Tacit. lib. 3, Annal.

& famam compeſcat. Agricola certe invidiæ metu suam tantopere occultare studuit, ut qui tantam in illo animi demissionem & modestiam cerneret, nisi aliunde de fama ejus invidiisſent, eam ex primo viri aspectu nequaquâ potuiſſent b augurari. Senſit cum tempore incommodum hoc Germanicus: sed ferre maluit, quam corrigere, quando nationibus multis debellatis, trophæum erexit quidem, nomen tamen suum ob famæ periculum eidem inſcribere noluit. Sanctus item Ioannes tacito suo nomine reſert inſignem illum favorem ſibi à Chriſto Salvatore in ſuprema cœna exhibitum, quæ ſi humana politica non ſuit, prudentem tamen fuiſſe à modestiam non negarim. Sola etiam ſomnia de eminentia propria invidiam inter fratres ſuſcitant. Capitis diſcrimen prope Iosephus adiit, dum ingenue magis, quam prudentem percelli ſomniũ de ſpicarum manipulis, qui ſuo inter alios erecto ſe inclinaverant: nam vel excellentiæ umbra, immo ſolum poſſe excellere, invidiam habet ſollicitam. Gloria tam ob virtutes proprias, quam aliorum

b Viſo, ſpectoque Agricola quærent famam, pauci inſcriptæ ſunt. Tacit. in vita Agric.

c Debellatis inter Rhœnum, Albinque nationibus exercitum Iberiũ caſtris ca monumenta tenuit, & Iovi, & Auguſto ſacravit, de ſenſu autem illius invidiæ, ad rariâ conſcientiam ſeſſiſſimũ eſſe. Tacit. lib. 2. Annal.

d Erat ergo recubans manus ex diſcipulis ejus in ſinu ſeu, quem diſcebat Ioseph. Ioan. 13. 23.

tum a vitia, in periculo est. Vitium non æque in hominibus timetur, quia servos eos reddit: ac virtus, quia dominos efficit; Dominum quippe habet ab ipsa Natura sibi concessum in alios; quod tamen nolunt Republicæ penes unum solum esse, sed æqualiter inter omnes dispensatum malunt.

Enimvero virtus, velut voluntaria quædam animotum tyrannis, non minus in eos habet vitium, quam vis ipsa & coactio: & quidem ad accendendam Reipublicæ emulationem, perinde omnino est, five ad obediendum uni alicui impellat ratio, five vis adigat: quin prior illa tyrannis quo iustior, eo periculosior est, & minus illi resistitur. Atque hæc ipsa res Ostracismo, seu exilio tessulato, ut Latini vocant, causam dedit, quo Aristides inter alios multatus fuit: cui vitio datum, quod vir bonus & iustus communi omnium suffragio haberetur. Amicus virtuti maxime periculosus est populi favor: illius quippe plausus atque admurmuratio haud secus, ac delictum castigari solet, uti in b Galeriano videre licuit. c Breves itaque & infaustus, semper fuisse populi Romani amores, etiam Germanicus experimento didicit. Nec Principes, nec Republicæ valde cupiunt, ut Ministros habeant admodum excellen-

tes, sed ut tractandis negotiis ipsi pares sint. Et hanc fuisse causam ait Tacitus, cur Popæus Sabinus annos quatuor & viginti provinciarum præcipuarum procuracionem obtinuerit, a nullam scilicet ab eximiam artem, sed quod præ negotiis, neque supra erat. Magna ergo prudentia est, nosse suam occultare famam, atque adeo omnem ingenii, fortitudinis aut excellentiæ cavere emulationem, & altiores cogitationes quasi sub cineribus abdere: tamen si fateor animo generoso difficile sit, intra pectoris angustias flammam cohibere, quæ undique eruat, & novam indies appetit materiam, quo magis accendatur, & luceat. Sed persuadere id nobis possunt Illustrum Heroum exempla, qui à Dictatura ad Strivam aliquando reversi sunt, uti & eorum, quos portæ Romanæ capere haud potuerit, sed ingressi sunt triumphantes per deſecta urbis mœnia, trophæis inclityi, quique post devictas nationes receperunt sese in viles & humiles casas, ubi subinde revisit ad eos Republica.

Nec sane tam cito eos in lucem denuo produxisset, nisi eos vidisset tam gloriæ esse fugitantes: umbra enim illa similis est, quæ insequentem fugit, sequitur fugientem. Major illius fama est & opinio, qui plus eam celare contendit. Rubellius Plautus mereri imperium eo nomine videbatur, quia vivebat

4 oculis

a Agricola simul suis virtutibus, simul Astis aliorum in ipsam gloriam præter segebat. Tac. in vita Agric. b Nihil ausus, sed neminem inſigere c decorata ipſi juvenia, vultore vulgi celebrabantur. Tac. lib. 4. hist.

g Tacit. lib. 2. Annal.

g Tac. lib. 6. Annal.

a occultior. At non ita in Monarchiis, ubi ascenditur altius, quia semel ascendi cœptum est. Vires fortes & animosus Princeps in pretio habet; Republicæ timent potius. Ille premiis & muneribus eos ad majora incitat; hæc sua ingratitude eosdem depri-
munt. Nec timor solum est, quod suæ metuunt libertati; sed titulus etiam, quem invidiæ prætexunt & æmulationi. Favor omnium & applausus, si uni soli civi fiant, suspecta haberi solent & invidiam conciliant. Quod raro in Principibus evenit, apud quos subditi gloria non facile in invidiam adducitur: quin si quid laude dignum ab eo gestum fuerit, illud sibi vendicant, tanquam à suo profectam imperio. Animadversum hoc in Othone Imperatore b gloriam in se trahente, & suis ducibus, & suis exercitibus Republicam auxisset. Debent itaque Ministri prudentiores felices rerum successus tribuere Principi; facti cautiore exemplo Silii: qui malam propterea à Tiberio inivit gratiam, quod gloriaretur, se legiones continuasse in officio; adeoque dictitare sole-
ret, Tiberium nemini alteri, quam sibi debere imperium: c Destruam nimirum per hac fortunam suam Caesar, impare-
que tanto merito rebatur. Nec

a Omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Iulia familia, hæc placina majorum celestas habita fecero; castra & secreta domo, quantosque metus occideris, tanto plus animæ adeptus. Tac. lib. 14. Annal.

b Tacit. lib. 1. Hist.

c Tacit. lib. 1. Annal.

alia de causa Vespasiano Antonius Primus displicuit, quom quod esset a nimius commemorandis, quæ ipse meritis. Prudentior longe Agricola, qui e nunquam in suam famam gestis exultavit, ad auctorem & ducem, ut Minister fortunam referebat. Ita virtute in obsequendo, reverentia in praticando, extra invidiam; nec extra gloriam erat. Illustre ea in re exemplum dedit omnibus belli ducibus Ioab; & qui quoties urbem aliquam ad deditionem compulisset, Davidem Regem admovebat ante, ut novas adduceret copias, adeoque ipsius auspiciis tribueretur f deditio. Habuerunt hanc præ aliis laudem Germani veteres, apud quos g Principem suum defendere, tueri, sua quoque fortia facta gloria ejus agnoscere, præcipuum sacramentum erat.

5. Istis de causis securior erit de præmio, qui Principi, quam qui Republicæ aliqua præstitit obsequia, & facilius illius, quam hujus demerebitur gratiam. Minus quoque periculi est, si in illum delinquit aliquis, quam in istam: multitudo enim nec dissimulat, nec veniam largitur, nec misericordia com-
move-

d Tacit. libid.

e Tacit. in vita Agric.

f Nunc igitur congrega reliquarum partem populi, & obsecratorem, & cape eam: ne cum vastata à me fuerit urbs, nominis mei ascribas vi-
gloria 2. Reg. 12. 28.

g Tac. lib. de Germ.

h Tacit. sunt, quæ in communi expoluntur, privatam gratiam statim nocere, privatam recipi, Tacit. lib. 1. Annal.

movetur. Æque ad audendum prompta, siue cum periculo tentandum aliquid sit, siue injuste: quia enim seu metus, seu culpa ad multos pertinet, facile sibi persuadent singuli periculum illud non suo imminere capiti, nec sibi istam inurendam a infamiam. Communitas frontem non habet, quæ possit erubescere; quemadmodum Princeps, qui sibi cum primis, tum deinde suæ ac posterorum famæ non immerito metuit. Principi omnes fere adulari solent, ea illi proponendo ante oculos, quæ ad gloriam faciunt: in Rebus publicis b paucis deus publicum cura, plures iura differunt. Princeps curare hoc debet, ut subditis suis faciat satis; in communitate cessat cura ista & sollicitudo: quicquid enim illa molitur aut agit, communi omnium consilio sit, adeoque ad omnes pertinet, creditur. Atque hinc fieri arbitror, quod Republicæ (non de iis nunc loquor, quæ Regibus pares sunt) in fide pactorum tuenda plerumque haud satis constantes sint & fidæ: nam illud solum pro justo habent, quod ad earundem conservationem, amplitudinem, & libertatem, quam profiterentur, videtur conducere; quia in re admodum illæ superstitione sunt. Veram se colere libertatem autumant, & plurima tyrannorum idola servili submissione venerantur. Nemo non imperare se credit, & omnes obe-

diunt. Contra dominatum u-nius, tanquam venenum ali-quod, omnes theriaca sese muniant, & multorum impemur avide ac securi hauriunt. Tyrannidem exterorum reformidant; illam domi suæ natam non agnoscunt. Multus ubique de libertate sermo, & nusquam ea reperitur. Imaginatione omnes, reapse nemo eam possidet. Insistant nunc comparationem confederatæ Belgarum Provinciæ inter libertatē, quæ fructi sunt quondam, & istam præsentem, & expandant diligenter, utra ex his major sit: num item eam olim experti sint servitutum, ea perperci damna, & tributorum exactiones, quas nunc experiuntur & sentiunt. Cogitent quarundam Rerum publicarum Subditi, vel ipsi etiam Magistratus, qui in aliis habent imperium, ulliusne Tyrannus esse potuerit, qui durior eos servitute opprimeret, quam iidem illi, quos sibi ipsi tuendæ libertatis constituerunt Patronos, cum nullus omnino sit, qui ea eincere fruat, aut cui in actionibus suis libero esse liceat. Omnes suspicionum suarum miserrima mancipia sunt. Sui ipsius Tyrannus est ejusmodi Magistra-tus, & vere de iis dici potest, quod c magis sine Domino vi-vant, quam in libertate, quanto enim magis è servitutis vin-culis sese inconstanter exilla-
queant.

D SYM-

e Tacit. lib. 2. Annal.

d Sed dum veritatis consilium, li-bertas corrumpebatur. Tacit. lib. 10. Annal.

a Ita trepidi, & utrinque mox accitunt; nemo prævarius, expedito culpo, inter multos, societate culpa su-
tior. Tac. lib. 2. Hist.

b Tac. lib. 12. Annal.

SYMBOLVM XI.

Lingua instrumentum est, quo sensa sua mens exprimit. Nam aut illius beneficio sese explicat, aut calami, qui velut lingua quædam mutata alterius vicem subit, interdu- & verba efformat in charta, quæ voce oporteret eloqui. Ex utraque porro animi

cujusque dotes & magnitudinem licebit conjicere: a *In lingua enim sapientia dignoscitur & sensus, & scientia, & doctrina in verbo sensati.* Quamobrem Alphonsus Rex dictus Sapiens, dum suis persequitur legibus, qualem in sermone se gerere, quare

* Eccl. 4.29

quave moderatione in lo-
quendo Princeps uti debeat;
sic ait inter cætera : a Ca-
mucha fablar faze en vilsefer las
palabras, fazele descubrir las po-
ridades, e si el no fuere ome de
gran seso, por las sus palabras en-
tenderán los omes la mengua,
e a del. Ca bien así como el
cantaro quebrado se conoçe por su
sueno, otro si el seso del ome es
conozido por la palabra. Et sane
videtur A'phonu Rex com-
parationem istam ex his Per-
sij carminibus mutuatus :

b --- Senat vitium, percussa
maligne (delia limo.

Respondet viridi non cocta fi-
c. Oratio vultus animi est, si

augurari velit : Nullum est
verbum, quod non studioſiſſi-
me capient audientes. Ma-
nent alta mente reposita ſi-
gula, quæ narrata dein aliis
multorum ſubſequent examini-
ni, & à variis varie explica-
ri ſolent. Addo illa etiam,
quæ in ſecreſſis, & non cogi-
tantiſſis forſan excidunt, pro-
funda cenſeri, & myſterio-
rum plena, nec caſu ſolum di-
cta, aut fortuito. Eapropter
deceat omnino, ne inentem
illa præſentiant, ſed e ſu præ-
meditata ſint, & non ſi præ-
viſa temporis, loci, perſona-
rum conſideratione proferan-
tur. Nam

— *Ne fies vix missa reuerti,*
f' Ve ait Horatius, cui sufragia-
tur Alphonus Rex, & p' euen-
tū tota Omē, & mayorē int' Rey.
se debet mucho guardar en su pa-
labra, de manera, que si ca-
stada, & penada, ante que la diga, ca-
desse, que sale de la boca, no
puede Omē fazer, que no sea di-
cha. Vnde grauissima oīi pos-
sunt incommoda; Regum e-
nim h' verba p'cipua sunt gu-
bernandi instrumenta. *Mors*
vita in manu lingua; honor &
ignorantia: propteritas & ru-
ina subditio. Ideo Callisthe-
um ad Alexandrum Magnum
mitteret, ut pauca cum eo co-
loqueretur, & non nisi ei, qui
placeat eidem possent; eo
quod res plena esset pecu-
lii cum eo, acere, cui in lingua

D 2 lua

e A facie verbi parvult fatuus,
tanquam geminus partus infantis.
Eccl. 19. 11.

f Ho

Lib. 1. tit. 4. p. 2.

h. Exfermo illius p[er]ire, et pl[ur]ima
s[an]c[t]i. Eccl. 8.4.

Lib. 5. n. 2. p. 2.

6 Pers.

c Seneca Epistol. 115.

d'Vas felle idem et sono, homo
sermone probatur. Mel. II, serm. 48.
tom. 5. bibl.

sua vitæ necisque circumferret potestatem. Nullum ex ore Principis exit verbum, quod non singulare habeat emphasin. Si de negotiis loquatur, mandata sunt: si de delictis, sententiæ decretoriæ: si de promissis, obligationes. Per istiusmodi verba aut recta incedit via, aut ab eadem defleat obediencia. Videant itaque Principes, quomodo utantur hoc linguae instrumento, quâ Natura non mero utique casu murum seclufit & circumsepsit. Neque minus ad demandam linguam, quam ad equû coërendum freno a opus est. Modicum quidem corporis membrum est: sed gubernaculo simile, in cuius motu totius navigii salus aut interitus vertitur. Lingua in lubrico sita est, facillime labitur, nisi firmet prudentia. Hinc illa Davidis Prophetæ petitio: *b Pene Domine cassidam ori meo, & osium circumspiciat labiis meis.*

5. Quod si eo etiam sese demittat Princeps, ut cum quovis familiaris colloquatur, id existimationem ejus, atque auctoritatem profus profluitur, aliâque accessit incommoda, nisi tamen forte notitiæ alieujus capendæ causâ id fieret. Quisquis enim negotia pertractanda habet, Principem aliquem cuperet apprimere prudentem, & de rebus suis instructum quam optime: quod fecerit impossibile, eo quod e Princeps sua scientia cuncta complecti nequeat, & si forsan

a *Anima tuum & argutum cor, fac, & verbis tuis factis sateras, & prout ori tuo rellis.* Eccl. 1. 29.
b *Psal. 140. 3.*
c *Tac. 1. 3. Ann.*

minus apte ad propositum responderit, negotiorum minus capax judicabitur, aut incuriosus. Præterquam quod nunquam fere dotes ac talenta Principis tanta esse deprehendantur, quanta est existimatio, quæ de iis à plerisque solet concipi. Et propter ejusmodi pericula malebant olim Romani Imperatores per codicillos secû agi, atque ipsi postea in scripto responsa dabant; tum ut tempus mature deliberandi suppeteret, tum etiam, quia calamum minus periculo conjungendum habet, quam lingua. Hæc quidem responsum diu differre commode non potest, potest autē calamum, Sejanus, quantumvis à Tiberio gravior, scripto tamen eum adibat. Quædam nihilominus sunt negotia, quæ oretenus tractare præstari, quam scriptione, tunc præsertim, quando haud satis videtur tutum in aliorum relinquere manibus scripturam, quæ perpetuum quoddam est testimonium, & pluribus obnoxium explicationibus, quam verba ore prolata; nec तेnaces celeritate transeunt, nec tenaciter hærent in memoria, ita ad dandam actionem certam minus idonea sunt. Cætero sive hoc, sive isto modo respondeat Princeps, illud semper tenendum, *e multum brevi sermone inesse prudentia*, & vel hoc nomine cum Principis decere majestatem; unde & *f Imperatoriam veritatem vocat*

d *Composita ad Cæsarem codicillis 2 multis quippe tum orat, quomquam præsentem, scripto adire.* Tacit. lib. 4. Ann.
e *Sophocl.*
f *Tac. 1. 11. hist.*

cat Tacitus. Enimvero lingua utendum, ut gladio, hoc est, ita ut ne apertum pectus ferient exponas; qui totum aperit animum, periculo sese obicit. Discursus breviores efficaciore sunt, & multa in recessu habent animo ponderanda. Nihil æque regii numeris est, ac pauca loqui, & multa audire. Nec minus convenit nosse tacere, quam nosse loqui. In hoc homines habemus Magistros; in illo ipsum Deum, qui semper silentium nos docet in suis mysteriis. Ad divinitatem accedit propius, qui tacere didicit. *a Stultus quoque si tacuerit, sapiens reputabitur, & si compresse-rit labia sua, intelligens.* b *In ore sanctorum cor illorum: & in corde sapientium os illorum.* Illud prudentiæ est, neutra ex parte transgredi limites, utrumque enim periculosum.

— *Ut diversa sibi, vicinæque culpa est, (lens.*
c *Multa loquens, & cuncta si.* Tunc loqui convenit, cum silentium aut Principi aut veritati præjudicat. Majestas solo etiam nutu sese abunde explicat. Silentium muti opportuno tempore magna in Principibus faciendâ est; & significantis animi sensa solet exprimere sola morû gravitas & modestia, quâ ipsa verba: quod si his aliquando utendum, sincera sint oportet, cum regia quadâ in sentiendo libertate.
d *Liberi sensu in simplici pavel.* Etenim cum exaggerationibus nimis, cum juramentis & testimonio non necessariis si-

dem aut amittunt omnino, aut certe suspectam faciunt. Gravia ergo sint abique fastidio, gratiosa abique sollicitudine, constantia sine asperitate, communia denique abique vulgaritate. Quin & apud Deum plus ponderis ac momenti habere videntur & verba apte composita.

5. Verum tamen nulla alia in re prudentiori linguæ & calami moderatione opus est, atque in promissis, in quibus Principes aut ex innata quadam animi generositate, aut ad intentos fines facilius affectandos, aut ad evitanda pericula, consueverunt esse liberaiores; sed dum fidem liberatæ postea nequeunt, perit auctoritas, & aliorum sibi accessit inimicitia, adeo ut satius fuisse nunquâ ita largiter polliceri. E promissis non fideliter exsolutis plura exorta sunt bella quam ex illatis injuriis: in his siquidem non æque semper locum habet utilitas, atque in illis, & Principes plerumque magis proprio mœventur commodo, quam acceptis injuriis. Polliciter prolixæ, & promissa non solvere, superior contumeliam interpretatur; inter æquales injustitia; apud inferiorem tyrannia censetur. Ne ergo præceptum sit lingua ad pollicendum, antequam certo constet, & præstari posse quod promittitur.

D 3

5. Sed

e *Non paceam ei, & verbis potentibus & ad deprecandum compositis.* Job. 41. 3.
f *Deus meus est, non ververe, quam post votum promissa non reddere.* Eccl. c. 5. 4.
g *Noti citius esse in lingua tua, & in lingua, & venissis in operibus suis.* Eccl. 4. 34.

a *Prov. c. 17.*
b *Eccl. 21. 29.*
c *Auson.*
d *Talio.*

§. Sed & in comminationibus lingua limites facile transiit; nam iracundie calor celerime illam commovet; cum vero vindicta deinde passioni animi par esse non possit, necesse est prudentiæ, immo & potestatis supremæ auctoritatem haud parum imminui. Consultius ergo fuerit, dissimulare tantisper offensas, ut satisfactionis effectus ante expendi quant, quam illam Princeps comminetur. Qui minis utitur prius, quam manibus, iis solis ulcisci se cogitat, aut hostem commonescere. Nulla comminatio gravior, quam mutum silentium. Ignis cuniculis subiectos, sed jam dispersos, nemo amplius metuit; qui autem sub aggeribus adhuc abditi delitescunt, semper magis formidabiles sunt: nam effectus imaginationis longe valent esse majores, quam sensuum.

§. Obmurmuratio plurimum invidiæ & jactantiæ propriæ admixtum habet, & solius ferme Inferioris est adversus Superiorem, atque adeo indigna omnino Principe, à cujus labiis nullius cuiuspiam honori periculum creari debet. Si vitia grassari videat, ea punitat oportet; si defectus alios le-

viores, aut corripiat, aut dissimulet.

§. Laus virtutis, rerum bene gestarum & obsequiorum, pars quedam est præmii, & ad ulteriorem sui ipsius emulationem laudatum exstimulat; quin & aliis quoque calcar admovet. Collaudare tamen promiscue subditos, periculo non caret: cum enim iudicium illorum variū sit atque incertum, illa vero laus sententia quædam quasi definitiva, deprehendi cum tempore poterit, temere proflus hanc illis datam fuisse laudem, interim honoris tuendi gratia Princeps id, quod semel approbavit, revocare facile non audebit. Magna igitur prudentia, tum hac ipsa de causa, tum ut ne invidiæ occasione det aliis, in personis laudandis opus habet; quod & S. Spiritus est oraculum: *a Ante mortem ne laudes hominem quengnam.* Propria fuit Stoicorum præceptio, neminem temere ornandum laudibus, eo quod nulla pene res omnino certo affirmari possit, & nos quoque in iis, quæ laude videntur digna, falsâ sæpe opinione deludamur.

a Eccl. 12. 30.

SYMBOLVM XII.

COr humanum sapiens architectrix natura in intum pectus abdidit; ne tamen propterea forte, quod occultū & sine testibus sit, contra rationis præscriptum quippiam ageret, una homini indidit naturæ illi colorem, aut flam-

mam sanguineam, qua Verecundia fronte succenderet, & reum cor faceret, si qua in re abiret ab honesto, sentiretur aliter, ac lingua loqueretur, cujus utriusque idem semper deberet esse motus, & mutua in omnibus consensio. At si-

gnum

gnum illud, quod à prima statim pueritia sese prodit, sensum obducit malitia. Quam ob rem, cum minime ignorerent Romani, quanti momenti esset veritas, ad stabilendas in Republica hominum societates & commercia mutua, adeoque nihil magis cuperent, quam ut Verecundia ab ea deliscendi inter mortales facta tecta servaretur, sus-

pendebant è parvulorum collo cor aureum, (quod Bullam dicebant) hieroglyphicum. Ausonio teste, à Pythagora inventum, ad significandam ingenuitatem, quam in sermone profiteri debent homines, & sinceritatem veritatis, gestando in pectore detectum quasi & apertum cor, genuinum veritatis illius Symbolum. Atque hoc ipsum est,

quod communiter indicare volumus, cum de homine verace dicimus, cum cor suum in manibus gerere. Idem & sacerdotes Egyptii per Saphirum innuebant, quem locabant in pectore Principum ad eandem veritatem symbolicè repræsentandam: quemadmodum & Ministri iustitiæ aliquam ejusdem effigiem gestare conseruauerunt. Neque tamen id eo cupiam videri debet, si Princeps tam simplex & apertus fuerit veritatis cultor, deceptionibus forte & fraudibus per hoc ansum dari: nam contra potius nihil illa efficacius ad dolos istos cavendos, & procul arcendum mendacium, quod in veritatis frontem liberis intueri oculis nunquam audeat. Eodem, opinor, & Pythagoræ pertinebat monitum, ut ne aversus à sole quis loqueretur; qui quidem significare voluit, nihil dicendum unquam, quod à vero alienum sit: nam qui sibi non temperat à mendacio, ferre non sustinet lucidissimos veritatis radios, duplici nomine per solem adumbratæ; tum quod solus & unicus ille sit, tum quod tenebras dissipet, & fuget umbras, restituendo rebus omnibus veram lucem, & nativos suos colores, uti Emblemata præsens exhibet; in quo simul ac supra Horizontem fax ipsa ascendit, mox noctis diffugiunt tenebræ, & obscura sylvarum latibula repetunt nocturnæ aves, quæ a luce ab absente, & noctis — per amica silentia suas tantisper captabant prædas, dum volucres altæ quieti indulgerent, & somno. Quam confunditur no-

ctua: si casu aliquo in solis conspectum veniat! In clarissima ejus luce hic illic offendit, & sese implicat: excœcat eam omnino splendor iste, omneque illius eludit artes. Vituluse esse potest ingenio tam versuto aut vasto, quem in præsentia ingenii Principis, & cui sincera veritas maxime cordi est, nō illico fraus omnis atque astutia destituit?

— a Magni præsentia veri, ait ille. Nulla tam potens vis est, quæ candidioris animi consilia penetret, si candori isti prudentiæ quidam quasi recessus non defuerint. Quicquamne mundi hujus oculis magis patens atque apertum, quicquamne lucidius, magisque umbris ac tenebris oppositum, quam Sol? Et tamen, si quis in ejusdem radios aciem velit intendere, abyssos quasi deprehendere, nescio quas & lucis obscuritates, quæ sic obfuscant, & hebetant oculos, ut quid viderint, edicere ipsi nequeant. Haud aliter ad candorem veritatis occurratur malitia, & suis evertitur fundamentis, nec jam viam aut modum reperit, quo artibus suis porro fallat. Dignissima Principe victoria, fraudes & technas ingenuitate, veritate mendaciarum triumphare. Mentiri servitorem est; atque adeo generosum Principis animum & haudquaquam decet; cui vel maxime danda opera, ut Deo, qui ipsa est Veritas, quam si similium sit, c. *Onde los Reyes* (ait

a Virgilius.

b Non decent solum verba composita, nec Principem labium mentis.

Prov. 11.

c Lib. 3. tit. 4. p. 2.

(ait de illa Alphonfus Rex sæpe laudatus) *que vienen su lugar en la tierra, a quien presençe de la guardar mucho, deben parar mentes, que no sean contra ella diciendo palabras mentirosas.* Et paulo infra in eadem lege aliam ejus rei adfert rationem: a *E de mas, quando el mintiese en sus palabras, no le crearian los Omes, que le oyessen, maguer dixese verdad, e tomarian en decarera para mentir.* Expertus hoc fuit & Tiberius, qui ad vanam, & toties irrita revolutus, de reddenda Republica, utque consules, seu quis alius regimen susceperet, vero quonque & honeste fidem demisit.

5. Quanto Monarchiæ sunt grandiores, tanto vanitati & mendaciis & magis expositæ sunt. Fortunæ benignioris tadium obtestationum contra se nebulas facili attrahunt. In magnis imperiis omnia in sinistra trahuntur partem, & calumniis sunt obnoxia. Quod vis aperta nequit efficere, sæpe calumnia molitur, aut cuniculis occultis, aut insertis etiam cuneis, qua in re forti animo opus habet, qui aliis imperat; ut ne cursum suum immutet, aut importunis calumniantium vocibus ab eodem retardari se finat. Nunquam non emittit constantia ista, & firmitas animi in Hispaniæ Regibus, quibus quicquid proprium semper fuit, invdiam & æmularum obtestationes despiciere; quo uno prope artificio plurimæ istiusmodi dispulsi sunt nebulæ, quas sicut imperii majestas excitat, ita easdem vi veritatis vi-

a Tacit. Ibid.

b Idem Ibid. Annal.

cifsum discutit, haud secus ac vapores Solis calor attenuat. Quam infames libellos, quam manifesta mendacia, quæ fingementa, quæ calumnias contra Hispaniæ Monarchiā sparserunt sæpe malevoli! Neque tamen æmulatio ista ullā alpergere potuit maculam administrationi: nam justæ regnorum, quæ in Europa possidet, quod palam illa sit, & in oculis omnium. Inter alia, ut novis artibus, & confictis mendaciis dominatio ejus magis invisæ redderetur, adeoque provinciæ rebelles ad reconciliationem minus adicerent animos, auctor nescio quis nomine Chæpensis cujusdam Episcopi librum divulgavit, in quo multis persequitur, quam inhumaniter & male ab Hispana gente tractati fuerint Indiarum populi. Atque ut ea mendacia facilius fidem invenirent, primum in ipsa Hispania sparsus fuit liber iste, tanquam Hispani typis editus, & in alias inde linguis translatus est. Ingeniosa sane inventio, & acuta malicia, magisque noxia, quam forte credi possit: quippe quæ in sinceris quibuldam animis plurimum operata est malis; etsi prudentiores plerique mox fraudem agnoverint, siquidem ista omnia satis confutat insignis Religionis zelus & justitiæ; quam Hispana Natio ubivis terrarum constantissime semper exercet ac tueatur, nec sibi ipsa in solis Indiis dissimilis est. Illud tamen non diffiteor, sub primam Americæ invasionem quædam non omnino probanda accidisse; sed

D 5 eorum

c Cuncta magnis imperiis obtestantur solida. Tacit. l. 4. Annal.

eorum duntaxat vitio, qui cum orbem hunc cognitum animi sui amplitudini nimis etiā angustum crederent, ausi fuere permissu magis sui Regis, quā iussu, aut electione, suam alibi experiri Fortunam, & novas hæcenus inco gnitas inquirere regiones, ubi populos offendere barbaros, idolorum cultui superstitioso deditos, ipsi feris immaniores, qui ferino more humana carne vitā propagabant, quorum inhumanitas, præterquam vi & extremo rigore, domari non potuit. Attamen mox incommo- dis istis provium de remedio à Regibus Catholicis; hi namque eas in oras certos cum potestate ablegarunt commissarios, qui in eos, quos deliquisse deprehenderent, severe animadverterent, & iustitiam apud Indos integritatem tuerentur; multa deinde pateme ordinarunt, quæ pro eorumdem faciente conservatione: inter quæ illud non in postremis numerandum, quod eos à gravissimis eximi voluerint laboribus, quibus tum in metallifodinis, tum aliis in rebus exercebantur quotidie, antequam regiones istæ detegerentur. Miserunt præterea viros Apostolicos, qui fidei Christianæ mysteria eo studio maximo enocrent; quin & propriis suis ac Regis sumptibus fundarunt Episcopatus, exereunt templa, & sustentarunt religiosas familias, in Ecclesiæ istius recens plantatæ utilitatem & gratiam; ita quidem, ut ab eo tempore, quo provincie tam vastæ in Hispanorum concessere potestatem, etiam in novorum Dominorum absentia,

nihil tamen eorum, quæ regii sunt muneris, desiderari ipsi passi sint. Quo in genere imperii hujus procuratio, & Ministrorum vigilantia, ipsius etiā Solis, Lunæ, stellarumque in hæc inferiora dominium & operationes superare quodam modo videri possunt: quoties enim vel per solas pauculas horas, ut quotidie accidit, Solis hujus præsentia uni subtrahitur Hemisphærio, perturbatur & confunditur alterum, dum malitia nocturnis sese vestit & contegit tenebris, ac sub caliginis istius, velut larvæ homicidie, furta, adulteria, aliaque nefaria admittit flagitia; quibus omnibus incommodis providentia Solis cavere satis non potest; esto, supra mundi horizontem nocturno etiam tempore crepusculi spargat aliquid, aut muneris sui partes Lunæ tanquam Vice-Reginæ, ac Stellis veluti Ministris suis interim deferat, usque radiorum suorum auctoritate communitet. Ex hoc itaque nostro orbe moderantur pariter alterum Hispaniæ Reges in Iustitia, in Pace, in Religione, cum eadem omnino felicitate politica, qua Castellæ regna fruuntur & gaudent. Ne tamē his suis artibus triumphante æmuli, & hostes Monarchiæ Hispanicæ; atque ut omnes istius libri calumnizæ penitus elidantur, faciamus omnia ista mala, quæ confinxit malitia, Indos perpestos esse, & componamus cum iis, quæ hæc nostra memoria in bellis variis tam contra Genuam, quam in Germania, Burgundia, & Lotharingia reiplexa perti sumus, & luce clarius ap-
pa-

parebit, mendacium illud ad horum veritatem neutiquam accedere. Quæ unquam crudelia tormentata contra Innocentiam à Tyrannis fuere excogitata, quæ his nostris temporibus usurpari non vidimus, non jam adversus gentes inhumanas ac barbaras, sed Nationes cultas, civiles ac fideles; nec hostiles eas semper, sed contra seipsas etiam; nulla habitatio aut propinqui sanguinis, aut pietatis in pariam. Quoties vidimus ipsas auxiliares copias in eum, à quo submissæ fuerant, arma sua convertere? Magis cruenta defensio fuit, quam aperta læsio. Nihil inter protectionē interest, & spoliationem; nihil inter amicitiam, & hostilitatē. Non illustribus ædificiis, non locis sacris à ferro & flammis paritum. Intra breve tempus pagos innumeros, castella, urbes suis vidimus sepeliri cineribus, & provincias undique refertas incolis in desertissimas verti solitudines. Nec tamen illa humani sanguinis fides expleri aut satiai potuit. Nihil tunc novum, in hominum pectoribus, perinde ac arborum truncis, fœletorum atque ensium vim experiri, non in ipso pugne ardore solum, sed postea etiam, quam primus Martis furor defœvisset. Incredissimum oculis erat spectaculum, deformes morientium vultus, & trementes artus contueri. Quoties disfecti hominum ventres præsepiorum fuere loco? Nonnumquam (horrendum dictum!) intra ipsa Matrum viscera latentes adhuc, & permixti cum avena & paleis tenellus foetus

equis cesserunt in pabulum. Cum vitæ ipsius jactura experimentum sumebatur, quantum aquæ humanum caperet corpus, aut quamdiu abque alimento vitam producere quis possit. Virgines Deo dicatæ fuerunt violatæ; constupratæ honestiores filiz; Matrônarum pudicitiz illata vis, in ipso parentum & maritorum conspectu. Mulieres, æque ac aliæ prædæ & spolia, aut pretio venibant, aut vaccis commutabantur & equis, ad usus minus honestos atque illicitos. Agriculæ iuncti curibus, equorum instar vehere cogebantur onera, atque ut reconditas opes proderent, & pedibus, imo & verendis (sine pudore loqui) pendulos in ardentes fornaces sic demittebant. Ante parentum oculos misere trucidabant liberos, ut paternus amor in alieno charissimorum pignorum operaretur dolore, quod non poterat proprius. In memoribus & sylvis, quæ latibula feris præbent, hominibus locus non dabatur, quo sese toto abstruderent; nam canibus Venaticis eos pervestigabant, & vestigiorum indicio producebant in lucem. Non profundius lacus à tam ingeniosa cupiditate & rapina securi erant; uncis & retibus inde extracta sæpe sunt utensilia. Nec demortuorum ossibus quietis manere licuit, tumulū eversis, & mammorū, ut scrutarentur, quid sub iis lateat abditum. Nulla ars magica est aut diabolica, qua usi non fuerint, ut aurum atque argentum è latebris eruerent. Sævitia & cupiditate multæ
ho-

nominum myriades periere, non animi vilitate; quemadmodum Indi, quorum extirpationem divina permisit iustitia, eo quod tot sæculis contra conditorem suum rebelles extitissent. Non ego isthæc recenseo, ut ullam inculem Nationem, scio enim pleraque fere omnes in barbara isthac atque inhumana tragœdia suas egisse partes; sed

SYMBOLVM XIII.

Absentiam Solis supplet Luna, dum nocti præsidet. E variis illius motibus, augmento & decremento rerum harumce inferiorum vigor & conservatio dependet, & tametsi tanto pulchrior illa sit, quanto hæc obscuræ magis, & de se imbecilliores, utpote quæ esse suum ab illius luce hauriant; nemo tamen est, qui vel ea de causa, vel propter alia innumera ejus beneficia magnopere ad eam advertat, ne tum quidem, cum lumine plenam sese exhibet. Quod si vero interdum terræ interjectu Eclipsin patiatur, & corporis sui non jam illustrati à Sole, ut paullo ante spectantibus sese offerebat, sed opaci & obscuri, pandat defectus, omnium illico notatur & observatur oculis; quin longe etiam ante, quam eveniat, prævertit curiositas, & omnes illius passus gradatim & minutatim in numero habet. Quid Principes aliud sunt, quam Planetæ quidam terrestres & Lunæ, in quas divinus ille iustitiæ sol suos diffundit radios pro terreno regimine? a nam si æstra illa re-

a Chryl. Secm. 180.

solum, ut à calumnia gentem Hispanam vindicem. Mitissimus etiam animus, & formatus optimè, aliquando in periculo est, ne extra limites abeat. Imbecillæ naturæ nostræ vitium est, quod nulla actio tam bruta sit, qua se contaminare non possit, si Religionis aut Iustitiæ fræno careat.

bus dominantur? hi animis imperant. Hanc causam fuisse reor, cur Persarum Reges e mentitis quibusdam radiis Solis & Lunæ formam imitarentur, ut nimirum astris haberentur suppres. Inter eosdem Rex Sapor b ad Constantium Imperatorem scribens, Solis & Lunæ Fratrem sese nuncupabat. Splendescit inter reliquos homines Principum dignitas, tanquam qui in sublimioribus potentie & imperii orbibus constituti, adeoque omnium censuris sunt expositi. Colossi sunt, qui à decoro deflectere nequeunt, quin mox in aliorum id incurrat oculos. Videant itaque diligenter, quid agant: eos enim universus hic mundus attentus observat; & licet, quæ facta ab iis bene, non noceat interdum, ad errores tamen advertere animum nullo unquam tempore desinet.

Centum oculis, & auribus longe pluribus advigilat curiositas, ut in secretissima Principum cogitata penetret.

Lapis

b Rex Regum Sapor, princeps fidei & frater Solis & Lunæ, consensu fratris meo salutem Amm. Mar. 64. l. 1.

Lapis illius apud Zachariam a videntur similes, supra quem septem erant oculi. Nempe qui magno imperio pradi, in excelsa atatem agant, eorumque facta cuncti mortales novere: ita maxima fortuna, minima licentia est. Manus Principis mensura est concentus

a Super lapidem novum scriptum est si sunt, Zach. 3. 9.

illius musci, quem bona & prudens gubernatio efficit; qua in mensura si casu aliquo æquabilitatem non servet, vocum oritur confusio, & turbatur harmonia in aliis: omnes enim illius sequuntur motum. Vnde porro sit, quod status plerumque Principibus suis cupiant esse conformes, flagitiosus

D 7

gitiōis tamen citius, quam probis: cum enim vitia illorum perquam sollicitè attendere soleant subditi, infixa hærent amicis, & facile ea postea æmulatur adulatio. a Vitios quippe Principes non solum vitia concipiunt ipsi, sed ea insunt in civitatem, plusque exemplo, quam peccato nocent. Et experientia ipsa docet, malos mores plus communiter adferre nocementi, quam profint etiam optimi: nam ea est naturæ nostræ perversa inclinatio, ut vitia potius, quam virtutes imitari studeat. Quæque, & quam eximie erant illæ, quæ in Alexandro Magno eminebant! Imperator tamen Caracalla nihil ad se, suosque mores transferre conatus est, præter hoc unicum, quod caput in latus sinistrum inflecteret. Tametsi vero quedam Principis vitia soli ipsi, alia etiam Reipublicæ mala sint, quemadmodum in Vitellio & Othone observatum à Tacito; quorum & prior ventre & gula sibi ipsi hostis; Otho, luxu, sevitia, audacia Reipublicæ exitiosior ducebatur: nullum tamen est, quod propter exemplum non gravissime noceat subditis. c Flebilis quæcumque in partem decimur à Principibus, atque ut ita dicam, sequaces sumus. Haud multum absumit totis illis in visione d Ezechielis Prophetica, quæ Cherubino-

motum examulsum, & in omnibus sequebantur. Ea conditio Principum; ut quicquid faciunt, precipere videantur. e Existimant fere subditi, gratum se obsequium præstare Principi, si flagitia illius imitentur, cumque ea voluntati dominantur, facile sibi persuader adulatio, hæc demum via sese illa potituram. Ita validior in dies Tigellinus, & malas artes, quibus pollebat, gravioris ratus se Principem (Neronem) & societate scelerum obstringeret. Quarta ordo perturbatur Reipublicæ, & virtus confunditur.

Talem igitur Princeps ducit vitam; tales sint ipsius mores, ut ad virtutem, ad honestatem exemplo omnes provocent: quod documentum Rex Alphonfus, cognomento Sapiens, Principibus dedit: g E otio sapra mantener ben su pueblo, de dolo buenos exemplos de si mismos, mostrando los errores, para que segan bien: ca no podria el conoser a Dios, nin lo sabia temer, nin amar, nin otro, si bien guardara su corazon, nin sus palabras, nin sus obras (segun diximos de sus en las otras leyes, nin bien mantener su pueblo, si el castumbres, e maneras buenas non oviesse. Nam si vitia virtutis lucem extinguant in Principe, qui faciem præluere omnibus debet, & securiores commostrate navigationis vias, in saxa & scopulos Reipublicæ navim impellet; neque enim fieri potest, ut gubernatio succedat recte, ubi Princeps in

e Quintil.
f Tacit. lib. 14. Annal.
g Lib. 1. tit. 5. p. 1.

in flagitia sese pronum effuderit. Ca el vicio (verba sunt ejusdem a Alphonfi Regis) ha en si tal natura, que quanto el Ome mas lo usa, tanto mas lo ama, e deso le vienen grandes males, e mengua el seso, e la fortaleza del corazon, e por suerza a de dexar los sesos, quel convienen de fazer por sabor de los otros, en que halla el vicio. Facile leges contemnit ac despiciit populus, si videat non observari ab eo, qui eandem est anima. Quare sicut eclipses Lunæ terræ obfunt, ita peccata Principis perfundant regnum: illorum enim penas à Deo immixtas plerumque luere debent etiam subditi, quia exemplum secuti eorumdem sese scelerum faciunt quoque participes; uti sub Ieroboamo d Rege à populo Israëlito factum Scriptura memorat.

Vna sola umbra impioris delicti, quæ Regis Roderici famam obscuravit, multis oculis Hispaniæ libertatem tenebris oppressam tenuit. Quomobrem excusari alio modo poterit barbarus ille & Mexicanorum mos, qui quoties Regem aliquem novum inaugurarent, jusjurandum ab illo postulabant, quod iustitiam esset administraturus; non oppressurus subditos; futurus in bello fortis ac strenuus, curaturus denique, ut Sol cursum suum ac splendorem retineret, nubes largirentur pluvias, fluvii manarent aquis, & terra ubertem suos

a Lib. 5. tit. 3. p. 2.
b Proprie peccata Ieroboam, qui peccavit, & peccare fecit Israël.
c Reg. 14. 16.
d Pop. Gamar.

proferret fructus. Et enim Regi sancto Sol ipse obedientiam præstat; ut Iosué quondam expertus est, in premium virtutis, & tellus fecundiores edit partus, ut grata quodammodo sit pro administrata in populum iustitia. Illud ipsum est, quod Homerus his versibus indicat:

d Sicut percelebris Regis, qui numina curat,
In multisque probisque viris
Ipsa illi tellus nigricans, prompta atque benigna
Feri fruges, segetesque, & pomis arbor enusta est,
Provocant pecudes, & suppedant mare pisces;
Ob rectum imperium populi
fors tota beata est.

g. e Annus bonus, non tam de bonis fructibus, quam de iuste regnantibus existimandus. Estque ea ut plurimum vulgi opinio, malorum suorum & prosperitatum causam esse eos, qui cū imperio iust; quin fortuita ipsa sæpe ad culpam trahit Principis, ut populus Romanus ea Tiberio tribuebat.

h. f Ne in animum suum inducat Princeps, tum decum vitia sua minus notaturū iri, si ea impune permittat aliis, aut cum populo communia faciat; id quod de Witiza memoriz proditum est: etsi enim vitæ licentiam ament subditi, at non autorem; quæ causa fuit, cur factum morte luerit postea, homo ob deterimes suos mores omnibus iniustus. Quod in aliis vix turpe ac vitiosum nota-

d Hom. Vlyf. e Boëtius,
f Tacit. 14. Annal.

a Cic. de Leg.

b Tacit. lib. 2. Hist. or.

c Plin. in Paneg.

d Quia ambulantes Cherubim ibant pariter & ita iuxta e, & cum elearent Cherubim alas suas, ut exaltarentur de terra, non respiciunt vultus, sed & ipsa juxta ezech. 10. 16,

re plerumque solemus, hoc in nobis fere commune ac proprium ipsi non agnoscimus. In nobis ipsis facile quemcumque dissimulamus defectum, in speculo tamen, in quo vultum nostrum contuemur, ne atomum quidem ferre possumus. Eiusmodi speculum Princeps est, in quo sese contemplantur subditi, nec quicquam vis molestius, quam si vitii deturpatum videant. Nihil propterea minus infamis erat Nero, quod a ratus dedecus amoliri, si plures scilicet.

§. Non securos se arbitrentur Principes, si in secreto rei bene prudenterque gestæ consilii sibi sint: quoties enim plebs ipsa actiones eorum non omnino assequitur, discutere eas curiose incipit, & in deteriore semper parte interpretatur: quare non sufficit, quod ipsi perperam non agant, sed opus est etiam, ut ne media, quibus utuntur, speciem mali habeant. Et quomodo rem illam secretam habebit is, qui suam ipsius Majestatem, & comitatum aulicum à se abdicare non potest, nec solus quicquam agere: cuius libertas tot compedes secum trahit, & catenas aureas, quarum strepitum nemo non percipit? Hoc Summo Sacerdoti significabant tintinnabula illa aurea, quæ ex ima ejus veste circum dependebant, ut nimirum fieret memor, omnes suos gressus auribus omnium esse expositos. Quot-

a Tacit. lib. 14. Annal.
b Et choire istum tintinnabula aurea plerumque in gyro, dant sonitum in ecclesia sua. Regl. 48. 109

quot custodes sunt five domi, five foris extra palatium, quotquot Principi intra secretiora assistunt conclavia, totidem exploratores sunt eorum, quæ facit, aut dicit: immo & quæ animo cogitat, attenti ad omnes illius gestus, ad omnes vultusque conformationem & motum, quibus cor sese prodit: ita semper oculos suos in ejus manibus defixos habent. Quod si vitium aliquod notent in Principe, tametsi dissimulare illud se fingant, proderet tamen gestum, ut aut prudentiores & intimi, aut zelosi etiam habeantur. Hic unus alium intuetur, & palam eloqui non ausi, nihil loquendo, loquuntur maxime. Ebullit atque æstuat secretum intra præcordia præserventi manifestandi desiderio, donec tandem superfluat. Linguas ipsas per aures volitare dicere. Hic accepto silentii sacramento revelat illi, iste vicissim alicui alteri: quo fit, ut dum nemo illud ignorat, sciant omnes: adeo quasi in momento obtreptatio è cubiculis secretioribus migrat in culinas, inde in plateas, & compita publica. Quid porro mirum, si hoc inter domesticos accidit, cum à seipsis etiam satis securi Principes non sint, quantumvis vitia sua & tyrannides secreta habere cupiant: nam vel conscientia propria reos eos agit, uti Tiberio contigit, quem non fortuna, non solitudines protegebant, quin tormenta pectoris, suasque ipsæ pallas facerent.

§. Ve-

c Oculi servorum in manibus domini reguntur. Hieron. Psal. 122. 29

§. Veruntamen ne animo cadant Principes, si forte industria sua ac diligentia non videantur satisfacere omnibus: pares enim omnibus esse non possunt, neque unquam contingit, ut passio, invidia, & multiplex populi judicium in ejus laudibus rite consentiant, multo minus, ut Natura hæc nostra tam imbecilla abique defectu & erroribus in omnibus operetur. Equis magis solers ac sollicitus in Mundo hoc illustrando, quis perfectus magis, ac ille mundus oculis, & Principes lucis, Sol inquam, qui ipsum esse, colorem & pulchritudinem rebus universis tribuit? Et tamen nescio quas in eo maculas & obscuritates deprehendit curiositas, nil obstantibus lucidissimis ejus radiis.

§. Atque ista Principis sollicitudo, ut vitæ suæ rationes juste laudabiliterque instituat, ad vitam etiam actioneque Ministrorum, qui personam ejus sustinent, extendi debet: siquidem ad has non minus, quam ad illas rite moderandas Deus hominesque eum obligatum censent. Non lunæ defectus est, quem in Eclipsi illa patitur, sed terræ, quæ illam inter & Solem umbram suam interjicit: nihilo tamen minus, nemo quisquam est, qui defectum illam Lunæ non tribuat: eaque unica sufficit ad offuscandos ejus radios, & creanda rebus hisce inferioribus damna tot, atque incommoda. Principis vitia in pravam ejus voluntatem referimus: at Ministris scelerum impunita-

tem concedere, animi quædam censetur vilitas. Peccata propria aliquam merentur excusationem, ob affectuum & passionum vehementiam: sed si per indulgentiam permittantur in aliis, nullus excusationi est locus. Nil prohibet Principi vitioso bonos esse Ministros: si tamen conivere cum iis incipiat, & hi, & ille flagitiosi erunt. Hinc nonnunquam accidit, quod Principis minime bona tamen sit gubernatio, dummodo ipse caveat, ne alii suum sequantur exemplum: rigor enim ille non finit, ut adulatio factum imitari audeat, neque locum dat naturali illi voluntatis inclinationi, qua quisque Principibus similibus actionum studio se conformare desiderat. Esto pro se ipse sit malus, pro Republica tamen bonus erit. Omnem Ministris indulgere libertatem, est imperii abjicere habenas, sine quibus nullus etiam equus recte secureque incedit.

§. Mali Principes æque sunt curatu difficiles, ac pulles moris affecti male: ex eo capite, quod remedia iis applicari nequeant: hæc namque in audiendo consistunt, at ipsi audire renuntiant, consistunt in videndo, at ipsi videre non sistent, neque ut audiant a vel videant alii, aut certe illud ipsum non finit domesticis proprii ac Ministris, qui Principum vitia applaudunt potius: & quemadmodum

a Qui dicunt videntibus, Nolite videre: & aspicientibus, Nolite aspicere: nobis ea que recta sunt: loquimur: nobis placet. Isa. 30. 10.

dum antiqui olim ære & cymbalis omnia personabant, dum luna « laboraret; ita isti animus Principis modulis rusticis, aliisque oblectamentis demulcere fatagunt, in eo

a Igitur avis fons, & obarsum, con-
muneque concertu si sperare prout splen-
didit, obsequiorum, letari aut inveni-
re. Tac. lib. 6. Annal.

SYMBOLVM XIV.

N Vllum prope instrumen-
tum est, quod artis ope-
ra se solo cum omni perfe-
ctione elaboret. Quod præ-
stare non potuit malleus, li-
ma perficit. Textrixæ defectus
tonsoriarum corrigunt forfices
(icon præsentis Emblematis)
& panno nitorem addunt
ac elegantiam. Aliena censura
propriis componit mores. Maculis
pleni essent, nisi eas detonderet
lingua. Quos lex ipsa in officio
continere aut emendare nequit,
solus sæpe coercet obrectationis
metus, quæ stimulus quidam
est virtutis, & frænum, ne à recto
tramite ea deviet. Obrectationes
in auribus obsequentibus prudentis
Principis in aures & sunt aureæ,
& fulgentissimi quidam uniones
(ut dixit Salomon) qui mire exornant
illum & perficiunt. Nullus capi-
talis vitii hostis est, quam censura.
Longe hæc efficacior, quam cohortatio
& doctrina: cohortatio enim famam
& gloriam in futurum proponit;
censura, quod turpe est & indecorum,
mox accipit, & castigat illico infamiam.

b Inauria aurea, & margaritarum
fulgent, qui arguis sapientem, & au-
tem obediens. Prov. 25. 12.

præcipue elaborantes, ut aures
semper habeat occupatas, ne aut
murmur obrectationis, aut veritatis
voces, quæ dolos detegunt, ad eas
penetrare possint; & demum, ut
ea ratione, dum Princeps iuxta
ac illi isdem se immergunt vitii,
nemo reperiatur, qui eos reprehendat
& corrigat.

divulgatione. Illa incitat, ut
agamus recte; hæc, ut ne operemur
male, & facilius se abstinere
animus ab eo, quod ignominiam
adjunctam habet, quam suscipiat
id, quod arduum est & honestum.
Merito itaque constitutus est honor
in opinione aliena, ut scilicet in metu
simus, cumque actiones nostræ ab
aliorum dependeant iudicio, omnibus
satisfacere studeamus. Tametsi vero
obrectatio in se mala sit, bona tamen
est pro Republica, quia nulla alia
supra Magistratum aut Principem
major potestas & vis est. Quid
potentia non auderet, si obrectatio
non obfisteret? in quos illa non
laberetur errores, si hæc non esset?
Consilarii optimi sunt obrectationes,
siquidem è damnorum experientia
nasci solent. Eas si audirent
Principes, multa dubio procul
succederent rectius. Satyras, &
libellos probare omnino non aui-
mus; nam plerumque aut veritatis
excedunt limites, aut scandala,
tumultus ac seditiones concitant;
aliquid tamen indulgeri ea in re
ob effectus tam bonos forte expedit.
Libertatis in Republica

publica signum est obrectatio; in ea enim, quam tyrannis
oppressam jam tenet, nequam
permittitur. a Rara temporum
felicitas, ubi sentire, quæ velis,
& quæ sentias, dicere licet.
Iniquum proflus esset, si qui
imperat, subditorum labiis
claustra vellet injicere & prohi-
bere, ne quantarum unquam

a Tacit. lib. 1. hist.

aut murmurent, sub duro sen-
situtis iugo. Sine eos murmurare,
sine obloqui, dum præcipere
nos sinunt aiebat Sixtus V.
Pontifex, cum non nemo ad
ipsum referret, quod male
de eo nonnulli per urbem
loquerentur. Obrectationibus
omnino non tangi, non moveri;
hoc demum esset ornamentum

omnem honoris existimationem abiecit, quo nihil pejus in Principe, si quidem eo venerit, ut jam infamia volupati illi sit: verumtamen sic is afficiatur, ut discat inde aliquid, non ut eas ulciscatur. Qui isthæc leviora dissimulare nescierit, quomodo majora poterit? Non minoris virtutis fuit in forti illo Heroë Consilio de Corduba quærimonia tolerare exercitus, & oblocutiones ad Lirium fluvium, quam in periculo tam evidenti intrepidum consistere. Quis licentiam populi, libertatemque reprimat? Frustra sunt Principes, & qui præsentia potentia credunt extingui posse etiam sequenti ævi memoriam, quæ existimant tantam esse suam majestatem, ut actiones etiam malas ea honestare queat. *c Non ope humana non largitionibus, aut Deum placamentis, Neronis decedebat infamia, quin iussu incedendum crederetur.* Illud adulatio cavere potest, ne ad Principis aures penetret obtrektatio; ut vero nemo omnino sit, qui obtrektet, nunquam efficiet. Princeps, qui omnem de actionibus suis sermonem prohibet, suspectas eas facit; cumque prona semper sit in deterius vulgi persuasio, palam pro malis haberi solent. Minus exaggerantur ea, quæ non curantur inagnopere. Prohibuerat Vitellus, ne quis de rebus male à se gestis per urbem loqueretur.

a Magnarum rerum curas non dissimulaverat, qui antea etiam levissimis acciderent. Tacit. lib. 13. Annal.

b Idem lib. 4. Annal.
c Idem lib. 13. Annal.

hinc à plures, *scilicet*, alias narraturi, quia *vetabantur, atrocia vulgabant.* Per laudes atque obtrektationes ita transiendum Principi, ut illis non titilletur, non succumbat istis. Si laudibus capiatur, iisque aures det, omnes eidem aduando animi quodam periculum facient. Quod si obtrektationibus confurbetur, abisset à rebus arduis & gloriosis, & in gubernando socors fiet. Suis inaniter extolli laudibus, iudicii levitas est: quancumque etiam re offendi hominum est privatorum; multa dissimulare, Principum; nihil ignoscere, tyrannorum. No tant hoc optime magni illi Imperatores Theodosius, Arcadius & Honorius, quando Rufinus Præfecto Prætorio dabant in mandatis, ne populi contra se obtrektationes illico poenis castigarent; *e quoniam, aiebant, si ex levitate proesserit, contemnendum est: si ex infamia, miseratione dignissimum: si ab injuria, remittendum.* Cum Carolo V. Imperatori aliquando Barchinone versanti accusatio adversus nonnullos, qui sinistre de ejus actionibus locuti fuerant, offerretur in scripto, ut de sententia ferenda cum illo deliberaretur, porrigenti indignatus, mox chatram in vicinum focum, cui tum forte astabat, injecit, & flammis tradidit. Ad officium Principis pertinet, intelligere omnia; velle tamen verba à singula vocare ad examen.

d Tac. l. 3. Hist. & l. unica. C. si quis imperat, male.
e Omnia scire, non omnia excqui. Tacit. in vita Ag.

men, indignum est magnanimo pectore. In Republica Romana sola *a falsa arguebantur, de illa impune erant.* à Vana à sceleris, de illa à maleficiis differunt. Spinosa nimis corona esset, si re quacunque lædi se crederet. Aut omnino non offendi, aut leviter cete ea injuria, quam is, contra quem fieri putatur, pro injuria non agnoscit. Nimia est in Principe facilitas, & exigua sui æstimatio, ad quosvis commoveri rumores. Conscientia mala stimulare solet animum ad sumendas de eo poenas, qui obtrektat; pura atque integra mens, contemnit ista. Si verum est, quod in Principe capitur, emendatione eluat; si falsum, seipso evanescent. *c Namque spreta exolestunt si irascere, agnita videntur.* Exuri iusserat Senatus Romanus Cremucii annales; sed quia eos ipse oculerat, accensa magis est, & vulgata legendi cupiditas; quomodo & libellis infamatoris Vientii accidit; *d conquistis, levisitissque, donec cum periculo parabantur, mox licentia habenda, obviemem attulit.* Curiositas iudicibus non parat, nec poenas metuit. Quod vetatur maxime, in id maxime conipititur. Prohibitione augetur Satyriconum æstimatio operum, & e punitis iudiciis gliscit auctoritas. *f Reges aliud externi Reges, aut qui eadem facit nisi sunt, nisi dedecus fibi, atque illis gloriam perperere.* Nunc sicut peritile

a Tacit. l. 1. Annal.
b Idem l. 3. Annal.
c Idem lib. 4. Annal.
d Idem lib. 4. Annal.
e Idem lib. 4. Annal.
f Tacit. 16.

est Principi, scire quid alii loquantur male; ita haud parum nocet, faciles obtrektationibus præbere aures; quia namque lubentes credimus, quod accutatur in aliis; proclive est fieri, ut Princeps aut decipiatur, aut inique aliquid statuat, aut erret in ferendo iudicio. Est ea res periculis plenissima, in aulis præsertim, ubi invidia, & præmiorum, favoris ac gratiæ Principum pensatio calumniam acunt, & solent aulici locustis illis in Apocalypsi esse similes, habentes facies hominis, dentes autem leonis, quibus hominis spicas & corrodunt & depauct. Gladio à acuto linguas eorum Spiritus sanctus comparat, uti & sagittæ, quæ in occulto feriunt innocentes. David & eos ut hostes persequabatur. Nulla aula quæta esse potest, ubi isti tolerantur. Nec minus occupant Principem eorum suffurationes, quam negotia publica. Remedium est, nolle eos audire, duos ponendo aurium janitores, rationem scilicet & iudicium, ut absque gravi causa eas non pandant. Sane pro aurbus non minus custodia opus est, quam pro aulæ & palatii foribus; & de his tamen admodum solliciti sunt Principes, pro illis parum aut nihil curant. Qui obtrektantibus facile aures præ-

g Dentes eorum, sicut dentes leonum erant. Apoc. 9. 8.
h Et lingua eorum, gladius acutus. Psal. 56. 5.
i Perverunt sagittas suas in pharetra, ut sagittæ in obscuro vellos erant. Psal. 120. 2.
k Depravarent secreto proximos suos, hunc persequeretur. Psal. 100. 5.

præbet, in causa est, cur obtestare ii audeant. Nemo de aliis loquitur male, nisi apud eum, qui lubens id audit. Expediet etiam ejusmodi blaterones cum eo, quem accusant, coram committere, publicando id, quod ipsi referunt, ut diffidiorum esse auctores eos postea pudeat. Hoc, ni fallor, Spiritus sanctus intendebat, cum diceret: *a Sepi aures tuas spinis*: ut nimirum sese ipse læderet, atque adeo penas daret, qui cum malevolis obtestationibus os suum aliorum auribus admoveere tentaverit. Suspectus debet esse Principi, qui palam vetur dicere, quod in aurem loquitur. Et tamen ista quoque diligentia cavere poterit, ut veritates tam variaz ad Principem non deferantur: multa quippe sunt domesticæ, quæ ignorare satius est sæpe, quam scire; & vero longe præstat, calumnias ex aulis universim proferbere. Quando tamen accusationes non ex malitia fiunt, sed ex zelo quodam erga obsequium Principis, omnino audire eas decet, & examinare sedulo, nec putare aliter, quam eas ipsas admonitionem quandam esse plane necessariam, ad bene gubernandum non solum, sed & ad securitatem propriam. Hinc Constantinus Imperator lege peculiari etiam præmium iis statuit, qui Ministros ipsius & domesticos criminis alicujus veraciter accusare possent.

a Ecc. 28.

b Et hanc eorum generalem eorum consiliis regulam, ut nunc, qui palam verum dicere, suspectum habet, Bez. 1. q. de consil. Eug. c. 63

c Si quis, inquit, est cuiuscunque loci, ordinis, dignitatis, qui se in quemcunque Indicum, Comitum, Amicorum, & Palatinorum meorum aliquid veraciter, & manifeste probare posse confidit, quod non integre atque iuste gessisse videatur, intrepidus atque securus audeat, interpellat me, ipse audiam omnia, ipse cognoscam, & si fuerit comprobatum, ipse me vindicabo. Priorius hoc necessarium est, ut Principem nihil lateat eorum, quæ geruntur in ejus aula, in consiliis, in tribunalibus, ubi timor ora obstituit, & gratiæ ac beneficiæ Principis per Ministros collata in alios interdum elingues eos reddunt, ut Ministrorum defectus & errores non audeant prodere; perinde quasi hoc demum sit beneficii esse memorem, & gratum se exhibere, quæ infidelitas potius, & proditio censeri deberet: ea enim obligatio, qua obstricti illi sunt ad commonendum Principem, quem decipi à suis, aut cui non recte ministrari animadvertent, fidelitatis est obligatio naturalis, multoque arctior quam ulla alia. Gravissimum hoc damnum est, si Princeps gratias suas & favores per eorum dispersat manus, quos eximie & singulariter habet caros; sic enim isti gratiarum beneficio quasi pretio quodam mercantur alios, qui neglecti ab iis officiis sese participes faciunt, aut certe approbant illud, ac defendunt; atque ita, Principe misericordie decepto, in causâ sunt, cur iis affectu amovendi singulari porro adhareat.

Anti-

Lib. 4. C. de accus.

Antiquiores Respublicæ non nesciæ omnino, quantum conducerent Satyræ ad arcenda infamiz metu vitia; in theatris publicis illas permiserunt, sed paulatim à communi morum reprehensione ad obtestationes particulares ventum est, non sine gravi honoris quorundam læsione; unde exortæ factiones, & ex iis seditiones populares: quia Spiritu Sancto teste, lingua maledica turbat pacem, & familias integras, ac civitates evertit. Ea de causa, ne morum correctio ex malitia lingue penderet, aut calami, Censorum munus institutum fuit, qui auctoritate publica singulorum notarent mores, atque corrigerent. Perquam utile tunc fuit istud officium, & diu multumque viguit; quia verecundia & animorum modestia ejus tuebantur jurisdictionem; hoc nostro tamen tempore effectui dari non posset: superbiæ enim & morum licentia mox sese modis omnibus illi opponeret, sicut nunc ipsi resistunt Magistratui, quantumvis optimis legibus & auctoritate publica armato, adeoque risui & ludibrio forent Censores, non absque insigni regiminis periculo: nihil enim nocentius, nihil quod vitia magis insolere faciat, quam si talia adhibeantur remedia, quæ

a Sufarro & bilinguis maledici sunt; mulierum turbavit pacem habentem. Lingua tercia multos commovet, & dispersit illos de gente in gentem; Civitates moratas à stirpem destruxit, & populi degenus effudit. Ecc. 28. 1.

delinquentes despiciunt ac rident.

b Sicut autem censura morum corrigendorum causa introducta fuit, ita & propter civium facultates, ut scilicet opes ac fortunas singulorum referret in tabulas, & personarum certum iniret numerum; & quamvis magno Reipublicæ bono, cum apud Græcos, tum apud Latinos id iacta confectudo flourerit, hodie tamen id valde esset odiosum, & grandia pareret incommoda; quia scire tam accurate subditorum numerum, & facultatum conditionem, ad nihil deservit aliud, quam ut tributis & exactionibus ii magis onerentur. Tanquam peccatum gravissimum vindicavit Deus illam populi Israëliti per capita recensionem; quam b David instituerat: *c* Quid enim tam datum, tamque inhumatum est, quæ publicatione, pompæ rerum familiarium, & paupertatis detegit inutilitatem, & invidia exponebat divitias, cupiditati & rapinæ eas obijciendo. Quod si in illis. Rebus publicis Censura sine his incommotis exerceri olim potuit, ideo factum est, quia in primævia sua institutione recepta fuit ab omnibus, aut quia animi minus elati tunc erant, minusque contra rationem rebelles, quam his nostris temporibus.

b Percussit autem cor David eum, postquam numeratus est populus, & dixit David ad Dominum: Peccavi, valde in hoc factus. 2. Reg. 24. 10.

c 1. 2. C. quando, & quid. quart. part.

S Y M A

Quam vellem præsentis Emblematis symbolum legere mihi liceret in pectoribus omnium Principum, atque ut quædammodum ignes missiles per ærem volitantes astrorum imitantur splendorem, lucentesque mox atque emittuntur de manu, donec in cineres abeant: ita in illis quoque (nam

Spiritus sanctus igni effulgenti eos comparat) nunquam non arderet famæ desiderium, & --- b fax mentis honesta Gloria; nec quicquam pensi haberent, quod pastu flamma ista indigeat, quodve id, quod ardet vehementius, citius etiam consu-

a Quasi ignis effulgent; Eccl. 50. 9. b Sile

consumatur. Nam tametsi communis sit homini cum animantibus omnibus cupiditas illa prorogandi vitam; harum tamen finis alius non est, quam sui conservatio, hominis vero recte agere. Non felicitas est vivere, sed nosse vivere. Nec plus vivit, qui vivit diu, sed qui melius vivit. Etenim vitam, non tempus metitur, sed usus. Illa quæ a quasi Stella matutina in medio nebula, & quasi Luna plena radiis beneficentiae lucet aliis in diebus suis, longa est semper; uti contra brevis ea, quæ in seipsa consumitur, licet diutissime duret. Beneficia & incrementa, quæ à Principe proficiuntur in Rempublicam, illa dies 6 vitæ ejus numerant, Qui sine illis transeunt, eos de summa deducit oblivio. Titus Vespasianus Imperator a recordatus aliquando super cenam, quod nihil cuiquam illo die præstitisset, meminit eam illam, & meritis laudatam vocem edidit: *Amice, diem perdidisti.* Et Petrum Lusitanum Regem dicere solitum accepimus: e Non mereatur esse Rex, qui non gratia aliquid, aut beneficii in dies singulos transfert in Rempublicam. Nulla tam brevis vita est, cui ad agendum fortiter non sat temporis suppetat. Unico momentis facinus heroicum decernit generosa mens, nec multo pluribus opus, ut effectum illud det. Quid refert cum illo ipso vitam desinere, si in aliam

a Eccl. 50. 6.

b Bonæ vitæ numerus dierum; bonum autem nomen permanebit illi. Eccl. 41. 16.

c Et nuncupatus auctoribus incertus est tyrannidis ejus. Job 15. 20.

d Sue.

e Macr. hist. Mil.

æternam commutetur, memorie post se relicta beneficio? Quæ intra famæ continetur limites, sola vita nominari potest; non ea, quæ in corpore consistit, & vitali calore, quæ simul ac oritur, mori incipit. f Mors omnibus ex natura æqualis, oblivione apud posteros, vel gloria distinguitur. Qui moriendo famam pro vita substituit, esse desinit; vivit tamen. Mira virtutis vis, quæ vel repugnante natura, quod caducum est, reddit immortaliter gloriosum. Non videbatur Tacito parum vixisse Agricola, g quamquam medio in spatio integra ætatis ereptus: nam quantum ad gloriam, longissimum ævum peregerat.

s. Nemo famam posthumam, ut vanam, spernat aut negligat: eo ipso enim, quod eam appetat animus, agnoscit, posse se aliquando ista frui. Falluntur vero, qui satis esse putant, si in statu, aut postea eam post se derelinquant: nam in illis caduca ea est, in his etiam aliena; illa sola est propria, quæ ex factis oritur. Hæc si mediocria solum sint, laudem non habebunt: famam enim admiratio parit. Nasci aliquem, ut numerus sit, vulgaris plebeculæ est; ut inter alios singulariter emineat, Principum. Illud ergo tenendum, h cæteris mortalibus in eo stare consilia, quid sibi conducere possint: Principum diversam esse sortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda. i Argentum quidem, & pecunia est communis omnium

E

f Tacit. lib. 1. Histor.

g Tacit. in vita Agric.

h Idem lib. 4. Annal.

i Polyd.

omnium possessio; at honestum, & ex eo laus & gloria. Deorum est, aut eorum, qui à Diis proximi censentur.

Ignescit nostris vigor, & caelestis origo

Principibus.

Generosa indoles ad extrema semper contendit, aut Cæsar esse vult, aut nihil; aut stella, aut favilla. Non minus hæc lucebit obeliscis imposita, si gloriose consumpta fuerit, ac illa. Neque enim magnus est spiritus qui salis nitrî instar optime præparati, & incensi non illico dissipant corpus, cui includitur. Flagranti animo angustus nimis campus pectus est. Gaspar Sanctius Navarra Rex prælium inturus, omnibus artibus tremebat; in ipsa tamen pugna fortem se gerebat ac strenuum. Horrebat nimirum corpus conferat hostium turbam, in quam animus parat irruere. Vitam itaque gloriosam confectetur Princeps, ut Lux & sit in hoc Mundo. & Cætera Principi statim adiunt: uuum insatiabiliter parandum, prospera sui memoria, & fama. Quod si sub regiminis initium bonam existimationem perdidit, ægre eam postea recuperabit: quod enim semel de eo conceperit populus, semper deinde hærebit animo: in hanc curam inclinabit unice, ut gloriam sibi pariat, etiam si capitis discrimen adendum sit. Qui cupide nimis amat vitam, labores fugit ac pericula, sine quibus duobus Fama obtineri non

potest. Observavit hoc Tacitus in Rege Marabodo, qui regno exutus, segnis & turpiter otiosus in Italia d' consensit, multum immutata claritate; ob nimium vivendi cupidinem. Ita Principi navigandum, seu mare tranquillum habeat, seu tempestatibus inquietum, ut lucidissimam gloriæ pharum nunquam dimittat ex oculis; illud identidem animo volvens (ut ne quid persona sua indignum admittat aut cogitet) de illa, deque ejus actionibus & operibus, sæculis omnibus, & omnibus Nationibus locutura Historiam. Principes alios superiores non habent, nisi Deum & Famam: ii soli, pœnæ & infamiae metu ad honeste operandum eos obligant; quo fit, ut ab Historicis sæpe magis, quam à suis sibi metuant hostibus, magisque calumum formident, quam gladium. Solos digitos calamo armatos Rex Balthazar & videtur, & licet nondum sciret, quid scripturi essent, ita tamen conturbatus fuit, ut toto corpore contremisceret, & compages tenuis ejus solverentur. Verum, si & Deum & Famam susque deque habeant, nihil ab iis recte geri poterit: nam absque Deo quicquid est, ignorantia est; & qui famam negligit, virtutes negligit. Honestæ gloriæ cupiditas omnem à vitio aut injustitia caret maculam. Nec ulla immanior bellua illo

d Tacit. lib. 2. Annal.

d Facies Regis commutata est, & cogitationes ejus conturbabant eum: & compages tenuis ejus solverentur, & gravia ejus ad se invicem collabantur. Dan. 5. 6.

a Virgil.

b Sic luceat lux vestra coram hominibus; ut videant opera vestra bona. Matth. 5. 16.

c Tacit. lib. 4. Annal.

illo Principe, quem nec conscientia stimulat, nec incitat gloria.

S. Attamen etiam existimationi & statui à gloria periculum est: hujus enim splendor excæcare solet Principes, & in temeritatem dare præcipies. Quod honestum iis videtur & gloriosum, vanitas est, aut stultitia, interdum superbia, aut invidia, ambirio sæpe, & metæ tyrannis. Grandia agitant animo, Ministrorum persuasi adulationibus, qui multa sæpe sub specie gloriæ iis præponunt ante oculos; quam injusta vero, & quam incommoda sint media, dissimulant interim: unde abrepti longius Principes illusos se putant & perditos sentiunt. Re de idcirco monuit Alphonsus Rex, quod a Sebejanæ honoris, & sin pro, non debet ei Rex eubdianar

a Lib. 3. tit. 3. p. 2.

en su corazon, ante se debe mucho guardar dellas, porque lo que es ademas, non puede durar, & perdiendose, & menguando, torna en deshonra. E la honra, que es desfigurada, siempre proviene dello della al que la sigue, nasciendole enle trabajos, & cosas grandes, & sin razon, menos cabiendo lo que viene por lo, al que eubdianar. Illa gloria secuta est, quæ à generosa nascitur indole, atque intracta rationis & potentie limites sese continet.

Quare cum Fama honesta pariter atque infamia fortissimi sint ad bene agendum stimuli, utraque autem historiae beneficio æterna sit, utile foret, Historicis propositis etiam præmiis ad scribendum allicere: & favoribus prosequi Typographiam, vera gloriæ æritia, ubi recte factorum præmia in futura etiam sæcula quasi manent deposita.

SYMBOLVM XVI.

Vetus verbum est. Purpura juxta purpuram diducenda. Isthoc significabant antiqui, tunc melius cognoscere se posse, quando una confertur cum alia; præsertim si ejusmodi esse sint, quæ seipsum ita facile discerni nequeunt. Mercatorum hic mos est, qui purpuram componunt cum purpura, ut hujus præ illa excellentia magis emineat, & certior de utraque fiat æstimatio. Erat in templo Iovis Capitolini pallium (Regis alicujus è Persia munus) è lana coccinea tam præstanti, ut collata cum illa Matronarum Romanarum, immo & ipsius Imperatoris Aureliani purpure, cinereti vix colorem

viderentur attingere. Si explore & nosse voluerit Serenitas Vestra, ad regnum aliquando evecta, valorem virtutemque regis suæ purpure, ne eam exponat ad lucem adulantium, & assentatorum: hæc enim luminibus officiet potius, ne verum in ea colorem cernere liceat. Ne item avari credat proprio Serenitas Vestra: is enim oculis similis est, qui cum alia videant omnia, seipsum tamen videre non possunt. Necesse igitur foret, ut quemadmodum in per species suas, & cuncti imagines in speculo crystallino representatas cognoscunt; ita Serenitas Vestra gloriosissimorum Parentum & Avo-

rum suorum purpuris opponat suam, attendatque deinde sedulo, num qua in re à purpura virtutum, quæ in majoribus extiterit, ea deficiat, contemplan- do se in illis, tanquam in a speculo. Comparet, inquam, Serenitas Vestra actiones suas cum Progenitorum suorum gestis & factis, & vi-

a Tanquam in speculo ornare; & componere vitam suam ad alienos principes, Plutarch, Tolin.

debit facile, quantum inter hæc & illas interfit, ut aut suarum quoque actionum colorem magis perficiat, aut certe virtute sua propria tanquam præmio gaudeat, si qua in re Majoribus suis præstare contigerit. Illud itaque perpendat Serenitas Vestra, num generoso suo Patri par sit animi fortitudine; num pietate adæquet Avum; prudentia Phi-

Philippum Secundum; magnanimitate Carolum Quintum; comitate Philippum Primum; scientia politica Ferdinandum Catholicum; liberalitate Alphonsum illum, qui ideo à manibus peritus nomen invenit; justitia Regem Alphonsum Vndecimum; religione denique Regem Ferdinandum Sanctum, & generosa quadam æmulatione ad honestam imitandam cupidinem sese porro Serenitas Vestra exstimulet. Quintus Maximus, & Publius Scipio, si quando Majorum suorum imagines intuerentur, inflammati animos suos aiebant, & ad virtutem incitari; non quod cera illa aut effigie moverentur, sed quia facta propria ad aliorum comparantes, ante conquiescere non poterant, donec rerum à se gestarum fama & gloria eos omnino exæquarent. Elogia, quæ tumulis inscribuntur, non illi loquuntur, qui vivere desint; sed iis potius, qui etiamnum supersunt inter vivos. Summaria quædam sunt, quæ memorie juvande causa Antecessoris virtus derelinquit Successori. Illorum recordatione futurum aiebat Mathathias, ut filii sui gloriam in hoc mundo, & famam immortalem colligerent. Ea quoque de causa Summi Sacerdotes (qui Principes erant populi) duodecim Patriarcharum Antecessorum & suorum virtutes, totidem insculptas lapidibus, ge-

a Menevrote eferunt Patriam, quæ fecerunt in generatibus suis; & accipit gloriam magnam, & nomen æternum. Mach. lib. 1. c. 2. §. 1.

b Et pater suum magnanimitatem quæ suorum omnibus lapidibus cretus sculpta. Sap. 18. 24.

stant in pectore. Cum Majoribus suis nimirum æmulatione gloriosa concertare decet Principem, non cum aliis se inferioribus; hos enim si superet, redditur odiosus; si contra ab iisdem superetur, ipse injuriam accipit. Tiberius certe Imperator omnia & facta dilataque Augusti Cæsaris vice legis observabat.

§. Instituat præterea Serenitas Vestra interdum comparationem purpuræ suæ præsentis cum præterita: nam cupimus oblivisci, quales ante fuerimus, ne inculemus nosmetipsos de eo, quod nunc sumus. Expendat secum Serenitas Vestra, defecitne, an profecerit potius: plerumque enim fieri videmus, ut Principes sub regiminis initium ad munus egregie attentum ad munus suum adferant, postea vero negligentiores sint. Plerique omnes magnis excelsisque animis gubernationem ordiri solent; sensim tamen & cum tempore, aut nimia negotiorum moles eos deprimat, aut perturbant delicæ, quibus leviter capi se sinunt, immemores obligationis qua partam semel gloriam tueri ac conservare tenebantur. Animadvertit hoc ipsum in Tiberio Imperatore Tacitus, quod tandem post longam rerum experientiam vi dominationis convulsus & mutatus fuerit. d Imperium diuturnum superbiam gignit, superbia vero odium patit apud subditos, quemadmodum idem autor observavit in Rege Vannio, qui & prima Im-

E 3 peria

e Tacit. lib. 4. Annal.

e Tacit. lib. 6. Annal.

e Idem lib. 12. Annal.

perii etate clarus, accepsitque popularibus: mox diuturnitatem in superbiis mutans, & odio accellum, simul domesticis discordiis circumventus fuit. Multi cum insigni modestiæ & iustitiæ laude regimen auspicantur, sed perseverant pauci, quia Ministros circa se habent adulatores, à quibus docentur audacius quædam & injuste agere, uti Vespasiano accidit, à inter iniuria Imperii ad obtinendas iniquitates haud perinde obstinata: donec indulgentia fortuna, & pravis magistris didicit, aususque est.

5. Atque hanc collationem non de suis tantum virtutibus & actionibus faciat Serenitas Vestra, sed actiones etiam suorum Antecessorum conferat inter se, opponendo invicem quorundam purpuras vitiiis deſœdatis, alias item aliorum egregiis facinoribus respondentibus: nunquam enim magis exempla movent, quam si contraria juxta ponantur à latere. Comparet Serenitas Vestra Regis b Hermenigildi paludamentū regium, cum paludamento Petri Secundi Regis Aragoniæ: illud stellis coruscum, & purpuratum sanguine, quem in bello adversus Regem Leuvigildum Patrem suum, Ariana infectum hæresi, glorioſe proſuſerat: hoc vero equestrum prœtorum calceus in pugna ad Garumniam, cum is Albigenſibus ſectariis

a Tacit. lib. 2. Histor.

b Mar. hist. Hispan. lib. 5. c. 12.

in Gallia tulisset suppetias. Converterat, obſecro, Serenitas Vestra, oculos ad ſœcula retro præterita, & videbit Hispaniam afflictam & perditam, ob vitam licentius actam à Regibus e Witiza & Roderico: erectam vero rursus, & reſtitutam pietate & fortitudine Pelagii. Videbit vita pariter exutum ac regno Regem Petrum ob nimiam animi feritatem: contra ad gubernacula eveſtum Hermannum ejus fratrem, ob ſingularem, quæ in eo inerat, manſuetudinem. Videbit glorioſum Infantem Ferdinandum, & multis de cælo auctum coronis, quod suam Regi Joanni 11. Nepoti suo ſalvum eſſe ſervare & voluerit, tamenſi eſſent, qui hanc illi ultro offerrent; contra Infantem Sanctium à ſuomet Parente de inobedientia & ingratitude poſtulatam coram Martino Quarto Pontifice, quod ipſo vivente regnum appetiſſet. Iſthæc collatio magiſtri erit inſtar, quem Serenitas Vestra, ut fidem ducem, in gubernando ſequi tuto poterit: licet enim Serenitas Vestra etiam diſcurrendo facinorum hereticorum ſplendorem ac lucem, uti & actionum malum turpitudinem agnoſcere ſatis valeat; ea tamen omnia in ſe conſiderata non ita movent, acque in iis, quos aut glorioſos in hoc mundo, aut inglorioſos effecere.

c Mar. hist. Hispan. lib. 6. c. 19. & 21.

SYMBOLVM XVII.

ARbor trophæus onusta non ideo riuens eſſe deſinit, qui fuit. Quæ honori fue-

runt aliis, ipſi non niſi oneri ſunt. Ita proſper egregia Antecessorum facinora ignominie & de-

& dedecori ſunt Succellori, niſi eadem imitur. Nec in illis hæres fit gloriæ, ſed actionis ſolum, quæ eandem obſtinet æmulandi ſtudio. Perinde ac lux in adamantem incidens reflectitur, quia fundum reperit, vitrum vero, quod pellucidum eſt, celeritè pertransit: ita ſi Succellor vir fortis ſit ac ſtrenuus, lucem illi

aderet, ac ſplendorem Antecessorum gloriæ: ſi contra vile ac tenue ſit vitrum, fulgorem iſtum ſuſtinere non poterit: quin hic ipſe vilem abjectumque ejus animum prodeſt magis ac detegit. Quæ aliis exemplis ſunt, hunc etiam legis porro fundamentis tota Nobilitatis æſtimatio nititur ac

privilegium, omnes quippe existimamus, Nepotes Avorum suorum actiones æmulaturos. Qui has superbe jactat, nec imitatur tamen, satis ostendit, quantum inter ipsum & illos discriminis sit. Nemo vitio vertit alteri, quod virtutem illius, cui sanguine junctus non est adæquare non studeat. Idcirco apud Nobiles Romanos olim fumosæ illustriū virorum imagines & statuas antiquæ locabantur in vestibulis ædiū, ut suas Successoribus obligationes continuo in memoriam reducerent. Boleslaus Quartus Poloniæ Rex, Paris sui effigiem, in numismate aureo, & collo suspensam circūferebat, & quoties majoris momenti negotium aliquod decernendum occurreret, ori illam addmovebat, & venerabunde deosculans solebat dicere: *Averzat benignissimus Deus ne quid ego indignum regio tuo nomine fiatam.* O quæ ejusmodi numismata hereticorum Patrum & Avorum suppetunt Serenitati Vestre, quæ nunquam finient, ut indignum regio eorum sanguine committat aliquid; quin immo animos ei addent potius, & stimulos, ut ad ea, quæ magis gloriosa sunt, omni contentione entatur.

6. Quod si in omnibus Nobilioribus Vitis incensa flagratet illa Majorum æmulatio, primas sane in Republica seu domi seu militiæ mererentur pares: utique enim *a par est meliores esse eos, qui ex melioribus, in quorum etiam favore præsumptio est atque expectantia*, nam,

(bonis)
b Fortes creantur fortibus, &

a Arist.
b Horat.

Est in juvenis, est in equis patrum

Virtus, nec imbellem feroces.
Progenierant aquila columbam.

Et plerumque magnos in animo suscitatur spiritus æstimationis propria, & infamiae metus. Fateor tamen, fallere nonnunquam hanc regulam, aut quia c Natura, quod voluit efficere non potuit; aut propter malam educationem & delictarum molitiem; aut quia ipsæ etiam hominum animæ non æque nobiles omnes sunt ac generosæ, sed pro affectione corporis in quod quasi demerguntur, aliter atque aliter operari solent: & sunt nonnulli, ad quos sola trophæorum, non una virtutis Majorum transisse videtur hæreditas, ita cælo toto ab iis distant. Exemplum in iisdem a quilibet est, quæ licet communiter non nisi aquilas procreant, sunt tamen, qui putent, Struthiones quandam esse earundem speciem, sed plane degenerem, in qua proinde non amplius inest illa cordis generositas, robur illud unguum, & alarum levitas, quæ in aquilis cernitur, cum volucris tam pernix, tamque elegans in animalis sordum ac turpe jam transmutata sit. Credi vix potest, quantum bono publico noceat electio ad Reipublicæ munera, si absque discrimine, & meritum examine Nobilitas sola præ oculis sit, petinde quasi una cum

c Nam ut ex homine hominem, ex belluis belluam, sic ex bonis bonum generari putant. At hoc quidem Natura sapie efficere vult, non tamen potest. Arist. l. 1. Pol. c. 4.

sanguine Avorum quoque experientia & virtus ad omnes semper posteros descenderet. Languescet industria, otiosa erit Virtus, si sola nixa Nobilitate debita sibi, & quasi certa reputaverit præmia, neque illam ad recte agendum acuant, aut isthæc amittendi metus, aut spes obtinendi; quibus ipsis argumentis Senatui persuasit Tiberius; ut ne sublevarent inopiam familiæ M. Hortali, quæ cum esset a nobilissima, paupertate pessum ibat. Antefertur recte poterunt alii Viri sanguine illustriores quod ad supremam pacis officia attinet, in quibus plurimum momenti habet familiæ splendor atque auctoritas: aliud est in officiis militaribus, quæ exercitum aliquod, & robur tum corporis tum animi possulant. Quod si hæc in illis etiam reperirentur, etsi non ea forte cum perfectione, atque in aliis, facile reliquum compensabit Nobilitas, aut antecessorum meritis, aut communi hominum æstimatione; omnem tamen defectum supplere illa nequaquam poterit. Atque eam ob rem merito fuit Tacitus electionem Vitellii, cum ad gubernandas Germaniæ inferioris legiones mitteretur, nulla habita ratione, quod ad id muneris minus esset idoneus: b quod Censorius Vitellii ac rex Consul filius, id satis videbatur. Non ita Tiberius sub prima imperii sui initia,

a Languescet aliqui industria, intenditur Jocordia, si nullus ex se metus, aut spes, & fecerit omnes aliam, subsidia expellabimus, sibi ignari, nobis gratæ. Tac. l. 2. Annal.

b Tac. l. 1. hist.

sed c mandabat honores, nobilitatem Majorum, claritudinem militia, illustres domi artes spectando, ut satis constaret, non alios potiores fuisse.

8. Multum fateor, in bello potest auctoritas sanguinis, non illa tamen hostem fundit, sed fortitudo atque industria. Germani olim d Reges ex Nobilitate, Duces ex virtute sumebant. Tunc arma efflorescunt, cum virtus & animi robur præ aliis omnibus in pretio sunt & honoratiora in bello occupant munera, quibus Nobilitatem aut adipisci primum, aut jam adeptam augere porro, magisque illustrare valeant. Spes illa magnos orbi heredes dedit, & insignes duces præteritis sæculis; ubi vero ea defuerit, contemnuntur militia: sola enim munerum militarium gloria belli incommoda & periculosa solari potest. Nec illud certum omnino, quod quidam autumant, illustriorem scilicet sanguinem majori in veneratione esse, aut eidem obediri promptius: nisi enim virtutes accedant ornamenta, prudentiæ præsertim & fortitudinis, omnis submissio exhibitæ sanguinis, exterior solum cultus erit, non ab interiori profectus animo. Virtutem & excellentiam mentis, quæ sibi ipse fortunam fabricantur, illas suspicit animus & admiratur. Oceano Magno Columbus leges posuit: & Orbi novo Hermannus Cortesius, qui licet illustribus natalibus orti non fuerint, suis tamen Successoribus Nobilitatem pepererunt, ut maximis Viris

E 5

pares

c Idem l. 4. Ann.
d Idem de mor. Ger.

parces esse possent. Celeberrimos viri à tenuioribus fere rivulis originem ducunt atque initium, haud longo tamen post intervallo à summo alveo nomen fortuntur & gloriam.

3. Equidem in bello, ubi virtus & fortitudo magis æstimator, expedit ad altiores honorum gradus evehere eos, qui rebus præclare gestis id fuerint promeriti, etsi forte splendor Nobilitatis defuerit, pacis tamen tempore, a si Rempublicam quaris, & non magni pretii hominibus committat Princeps, statim & Nobilitatem ad stremitum iram in se provocabit, ob contemptum eorum fidem, & maximis in rebus damna patietur. Quod tum potissimum accidit, cum Subditi sanioribus à natura donis instructi sunt, non vero cum inclaruit jam apud populum, & ore omnium celebratur, adeoque ipsa Natiuitas obscuritas à præstantia & dotibus animi satis illustrata est. Multos videmus, qui b ex se videntur nati; ut de Curius Rufus dicere solebat Tiberius. In hostales optime convenit illa laus bonæ electionis Mississorum apud Claudianum:

— Lectos ex omnibus oris

Evehit, & meritum nunquam
cunabula querit.

Et qualis, non unde status.

3. Quod si Nobilitas aut otio aut deliciis corrupta fuerit, suadendum potius, ut exercitio & præmiis illa instauretur, quam alia condatur plane nova. Argentum & aurum facillime expurgantur, ex argento tamen aurum conficere, immensis laboris est, & in quo frustra desudet Alchimistarum

a Dion. Cass.

b Tacit. lib. 11. Annal.

ars atque industria. Quare pessimis fuit consilium, quod Regi Henrico Quarto aliquando à nonnullis datum fuit, ut opprimeret scilicet potentiores regni sui proceres, alioquinque mediocri fortuna ad altiores eveheret. Etsi libertas & inobediencia Nobiliorum exigere interdum videntur, ut aliquantum deprimentur: magna enim præ aliis eminentia superbiæ gignit, neque Superiorum fere sustinet. c Nobilitas, cui in pace divinus servitium est. d Imbecilliores semper æquum & iustum querunt, potentioribus autem id nihil est cura; & tunc quietiores fere sunt subditi, cum deest potentia, quæ eos tueatur & novitates eorum foveat. Ea de causa non permittunt Castellæ leges, ut duæ amplæ & potentes f. familiaris coalescant in unam: tum ideo etiam, ut bona magis divisa maneant, nec apud alios zelum & invidiam excitent. Artes certe non deesse, quæ sub specie honoris aut gratiæ singularis moderari possent divitiarum copiam, querendo opportunitatem eas in obsequium Principis & boni publici impendendi. Attamen sumptuum vanitas eo progressa jam est, ut iis artificum opus non sit: potentissimi enim quique maximis operantur debitis, & necessitatibus premuntur, ut media amplius non.

c Tacit. lib. 11. Annal.

d Arist. lib. 6. Polit. c. 2.

e Nihil ausurum plebem Principibus amovet. Tacit. lib. 1. Ann.

f Commodum est eam, ut hereditates non donatione, sed iure agnationis tradantur, neque ad eandem unam, non plures hereditates proveniant. Arist. lib. 2. Polit. c. 14.

non suppetant, quibus tam sublimia cogitata exequi possint, aut molitiones novas machinati. Dum quidem plus esse cupiunt, quam possunt, minus etiam, quam sunt, fieri incipiunt. a Certe dies familiaris Nobilitum, aut claritudi-

a Tac. l. 3. Annal.

ne insignes, studia magnificentiæ prolabi solent. Cæterum etsi divitiæ nimis periculose sint, idem tamen in extrema etiam inopia locum habet: nam b cum ex primariis aliqui bona dissipaverunt, hi res novas moluntur.

b Arist. l. 6. Polit. c. 12.

SYMBOLVM XVIII.

MVltis Imperium virtus acontulit, paucis malitia: in his sceptrum usurpatio fuit violenta, & plena periculi, in illis titulus iustus, & constans possessio. Occulta quadam pulchritudinis suæ vi ad sui amorem & cultum virtus allicit. Elementa cælorum parent imperio, ob perfectionem eorundem & præstantiam; homines quoque non nisi cum qui iustitia, cæterisque virtutibus præstat aliis, supremam potestate & dominatui dignum reputant. Ea de causa Cyrus c non censebat convenire unquam Imperium, qui non melior esset iis, quibus imperaret. Subditi magis observant, & reverentur Principem, in quo inferiores animi dotes inesse conspiciunt. Quanto hæc fuerint majores, tanto maior auctoritas erit atque æstimatio: omnes enim existimant, Deum Principi tali magis esse propitium, & cura peculiariter adesse in omnibus, ejusque gubernationem dirigere. Hoc ipsum est, quod toto orbe solus nomen d fecit inclarescere. Boni Principis actiones omnes & consilia cum plau-

su accipit populus, & pia quadam cum fiducia prosperos eorum successus sibi pollicetur; quod si evenire aliter, plane sibi persuadet, ob fines quoddam altiores & incognitos ita magis conducere. Eandem ob causam apud Nationes quoddam Reges & summi Sacerdotes erant, ut dum populus cæremones sacras, & cultum divinum ab iis acciperet, agnosceret in iisdem naturam quandam sublimiorem, magisque propinquam ac familiarem ipsi Deo, qua tanquam mediatrice in precibus suis uti posset, & contra quam nihil temere attentare f præsumeret. Corona Aaronis super mitram & attollebat oculos, & desideria omnium. Jacob venerabatur Iosephi b sceptrum, cuius apicem Ciconia infidebat, pietatis & religionis Symbolum.

E 6

5. Nemo

c Rex enim Dux erat in bello, & iudex, & in iis quæ ad cultum Deorum pertinebant, summam potestatem habebat. Arist. l. 3. Polit. c. 12.

d Minusque insularum eis, qui Deos auxiliari habent. Arist. Polit.

e Corona aurea super mitram ejus, expressa signis sanctissimæ, & gloriæ honoris, & operis virtutis, & desideria cælorum ornata. Eccl. 45. 14. h Et adyuvantissimum virga ejus, Paul. Ep. ad Heb. c. 11. 21.

a Xenoph. l. 8. Prædag.

d Fuit ergo Dominum cum Ioseph,

& nomen ejus divulgatum est in omnem terram. Ios. c. 1. 6. 24.

s. Nemo existimet, male perdidit tempus illud, quod Princeps in virtutum ponit exercitio, immo Deus interim vel maxime rerum eventus moderatur ac dirigit. Sanctissimo Sacrificio piè intererat Ferdinandus Antolinensis, dum ad Durium amnem Comes Garcias Fernandescus cum Mauris decerneret prælio, & ecce An-

gelus aliquis os habituque illi similis, vicem ejus tantisper in pugna obit, quo factum, ut infamiam ipse non effugeret solum, sed & potissimam victoriæ laudem & gloriam indidiceretur. Simile quippiam refertur de gloriosissimo Archistratego Comite Tillio, Josue vere Christiano, non minus sancto, quam forti ac belli-

bellicoso, ab alio aliquo personam ejus referente, instructam fuisse aciem, dum ipse Sacerdoti ad aram facienti pro more dabat operam. Ferdinando Secundo Imperatori sub ipsis officiis divinis plura oblata fuere vexilla, victoriæ insignia & monumenta, quam multi ex Antecessoribus hosti eripuerint. Otiosus stabat Israeliticus a populus, & mira Deus in favorem illius faciebat. Aeternum lucebit Corona, quæ sicut illa à Ariadnæ fulgentissimis virtutum stellis radiaverit. Septimius Impetator filiis suis dixit moriens: *firmum sese iis derelinquere Imperium, si boni essent; lapsurum vero, si mali.* Ferdinandus Rex, qui à virtutibus suis magnis Magni cognomentum invenit, mirè iisdem regni sui gloriam auxit, & Successoribus stabilivit. Tanta is erat pietate, ut cum corpus S. Isidori Hispali Legionem transferretur, ipse & filii ejus suos oneri subicerent humeros, & sacras reliquias à fluvio Durio usque ad ipsum urbis templum e D. Joanni sacrum nudis pedibus prosequerentur. Etenim cum Deus sit, d per quem Reges regnant, & à quo omnis eorum potestas & felicitas dependet, falli nunquam poterunt, si ad ipsum suos identidem reflectant oculos.

a Nolle timere: scite, & videte magnalia Domini, quæ facturus est hodie. Exod. 14. 13. Dominus enim Deus Israel pugnavit pro eo. Jos. 10. 42.

b Neque declinas in partem dexteram, vel sinistram, ne longo tempore regnes ipse, & filii tui. Deut. 17. 20.

c Mar. hilt. Hisp.

d Prov. 3. 15.

Lunam Solis radii non destituant; ea siquidem minime ignara omnem sese à Sole lucem accipere, continuo eum respicit, ut ab eodem illuminetur: quod Principibus sic imitandum ut oculos semper fixos habeant in æterno illo Luminari, quod lucem & motum impertit orbibus, & à quo augmenta sua & decrementsa sumunt Imperia, prout in Emblemate præsentis per sceptrum innuitur, in cuius vertice Luna visitur respectans Solem, proprium Dei Symbolum; tum quia nulla alia res ad ejusdem omnipotentiam accedit propius, tum etiam quia solus ille lucem & vigorem rebus omnibus tribuit:

e Quem, quia respicit omnia solus,

Verum possis dicere Solem.

Non est enim potestas, nisi à Deo. f Prius in æterna ejus mente, quam hic in terris, Reges coronis redimiri solent. Qui cælestes orbes primo mobili circumdedit, idem illud regnis etiam & Rebus publicis impertit. Qui Regem constituit apibus, non solius fortunæ reliquit arbitrio, aut electioni humanæ has causas inferiores Principum, qui in regimine hoc terrestri vicem ejus sustinent, aut illi quam similissimi g sunt, adumbrati in Apocalypsi per septem illos Planetas, quos Deus h in manu sua habebat. In illos

E 7

vibrat

e Boëtius.

f Roman. 13. 1.

g Principes quidem iusser Deorum ass. Tacit. lib. 3. Annal.

h Et habebat in dextera sua stellæ septem. Apoc. 1. 15.

vibrat divinos suos radios, qui reflexi deinde supremum jus atque auctoritatem in subditos iis tribuunt. Sine splendore illo ac luce cœca quodammodo est potestas omnis, quantumvis ampla. Si Princeps, preta illa luce, in aliam apparentem boni forte aliquid, quod commoditas illi propria, non recta ratio offert, intendens oculos, mox potentia suæ obtemperare debet, & obscurari. Quicquid Solem præsentem fugit, tenebris involvitur necesse est. Luna est subinde luce se videat destitui, non tamen idem sese à Sole avertit, quin potius longe jam altior, graciliorque continuo eundem respicit, donec luce illius denuo compleatur. Fixum ergo firmumque spectrum suum Princeps teneat, oculos semper conjiciendo in virtutem, in omni fortuna, seu prospera, seu adversa: nam idem ille divinus Sol, qui aut ad castigandum, aut ad cumulanda merita, aliquod ejus decrementum permittit, in constantia præmium non omnem suam lucem subtrahet, sed amplitudinem ejus augebit iterum, & crescere faciet. Ita Ferdinandus II. Imperatori usu venit: quippe qui non raro Fortunam tam adversam habuit, ut de imperio pariter & vita desperare posse videretur. Verum, quæ erat animi constantia, numquam ipem omnem abs se abiecit, neque avertit oculos suos à Sole illo increato, rerum omnium effector ac moderatore, cujus providentia divina periculis eum cri-

puat, & longe etiam altius super omnes suos hostes extrahit. Virga Moysis, quæ scripti erat Symbolum, mitos edebat effectus, quoad illam cœlum versus erectam manu sua tenebat; at simul ac illam abiciebat in terram, in venenatos serpentes, ipsimet à Moysi formidandos conversi sunt. Dum sceptrum instat scalæ Jacobæ summite cœlum tangit, sustentat illud Deus, & Angeli descendunt b subsidio. Nec Aegyptiis ignotum hoc fuit, qui ideo in supremo sceptrorum apice caput ciconiæ, avis religiosæ, ac pie in parentes, folebant effingere; in inferiori vero parte pedem Hippotami, animalis impii & ingrati ega suum patrem, cujus vitæ struit insidias, in tanto libertus propriæ suæ matris frui possit amoribus: quo hieroglyphico nihil illi innuere volebant aliud, quam quod Principes pietatem semper impietati anteferre debeant. Atque hoc eodem Symbolo Machiavellus, suum quoque Principem instructum vellet, sed alio plane fine: in uno enim sceptri extremo pietatem, in altero impietatem collocatam cuperet, ut pro libitu illud vertere posset, eamque partem sursum erigere, quæ ad conservationem & incrementum

a Project, & versa est in colubrum ita ut fugeret Moyses. Exod. 4. 3.
b Plurim in somnis saltem stantem super terram, & cœcumen illius tendentes cœlum: Angelos quoque Dei ascendentes & descendentes per eam: & Dominum in unum saltem. Gen. 28. 12.

mentum Statuum magis conducere. In quem finem putat ille, virtutes Principi necessarias non esse, sed sufficere, si eas habere se simulet: etenim si veræ illæ essent ac solidæ, & si ex præscripto earundem agere is semper vellet, aut perniciosas illi fore; contra vero profuturas quam plurimum, si putetur saltem, quod iis præditus sit: hæc enim ratione ita eum fore dispositum, ut pro re nata immutare eas sciat & possit, adeoque sic in rebus omnibus agere, prout expedire judicaverit, & tulerit occasio. Argue hoc ipsum cumpimis necessarium esse ait in his Principibus, qui noviter ad Reipublicæ gubernacula accesserunt, quos paratos semper & expeditos esse oportet ad utendum velis, prout Fortunæ venti spiraverint, & postularit necessitas. Impium prolixum, & imprudens consilium, quod virtutes suadet non genuinas, sed confictas solum & putativas. Quomodo enim fieri poterit, ut idem umbra præstet, quod veritas? quænam ars, quæve industria crystalli naturam faciat perficere, ut claritate sua ac luce adamantem exæquet? equis non illico, ad primum aspectum & exploitationem, rei agnoscat vanitatem, & ridere incipit? a Vera gloria

usquequaque bona appareat. Nam si in ipsis veris virtutibus, tam naturæ nostræ & inclinationi, accedente præfinito habitu, conformibus tam facile deficiamus, quid in fictis & putatis fiet? quomodo Subditi, si artes & fraudes istas perspexerint, ferre poterunt fectorem illum, & discoperto jam vitiorem sepulchro, tam detestabili, absque omni virtutum ornamento? quomodo ab interno illo vulnere avetere poterunt oculos, si detracto jam b velo, sub quo delitescibat, palam sese illud conspexit offerat? unde porro fiet, ut Princeps suis domo contemptui futurus sit, & ludibrio; extraneis vero suspectus in omnibus. Vtrisque certe odio erit, nemini enim ab illo licebit securo vivere. Nulla alia res magis formidandam reddit principis tyrannidem, quam si virtutes ipse fingat: ex eo enim deinde majora plerumque pullulant vitia, quomodo multi c Othonem merebant, cum ambiret Imperium. Malam Principis naturam, si cognita sit, declinare facile quis potest, virtutes falsas & simulatas non item. In apertis vitiis fragilitas locus est; fictis virtutibus dolus & frauds committeri solent; neque hoc fortuito solum & casu: sed

b Quasi panem mensurata uni-versa iustitia nostra. Is. 64. 6.
c Otho interim, contra ssem omnium, non delictis, neque aspiat torpescere, alicui voluptate, dissimulata luxuria, & cunctis ad decore imperii confissa. Eoque plus formidinis asserabant falsæ virtutes, & vitia realia. Tacit. lib. 10. Hist.

sed ad malos plerumque fines, atque adeo magis noxiæ illæ sunt, quam ipsa vitia, quemadmodum in a Sejano notavit Tacitus, b *Extrema est peruersitas, cum profus iustitia vices, ad id niti, ut vir bonus esse videaris. Labi in apertum scelus, imbecillitas quædam est; virtutes simulare, mera malitia. Vitia alia facilius ferunt homines; at hypocritis abominantur omnes: nam illis nosmetipsos solum decipimus, hac vero etiam alios. Quid? quod actiones etiam bonæ contempti solent, si ab arte, non in virtute ortum ducant. Multa faciebat Vitellius, ut gratiam fauoremque populi aucuparetur, sed e qua gratia sane fuissent & popularia, si a virtutibus proficiscerentur, memoria vix prioris, & quia nemo non videbat: ficta ea esse, indecora & vitia accipiebantur. Ut queso, cui bono virtutem fingere, si eadem solertia atque industria ad eam rem opus est, atque ad virtutes veras & solidas? si hæc ipse hoc morum pravitatem vix roboris habent satis ac virium, quia fictæ subsistent & umbratiles? Non Deo coronam, ejusque conservationem acceptam refert, nec præmia cum, aut supplicia credit decernere, quisquis his artibus potius, quam divitiarum confidit providentia. Si vitia Principis ab imbecillitate, non ab affectione essent, facilius secreta ea ha-*

a *Hand minus noxiæ, quoties parando regno finguntur. Idem lib. 4. Annal.*

b *Plat.*

c *Tac. lib. 2. hist.*

beri pateret, ne malo exemplo sint; nam ideo ea occultare, hypocritis censeretur debet, aut malitia ad fallendos aliorum animos; sed prudentia potius naturalis & honor virtuti debitus. Nullum frænum illi restat potentie, quæ tyrannides suas non velo aliquo obtegit. Nunquam Senatores d Tibertium timuerunt magis quam cum absque dissimulatione eum conspicerent. Et tamen si de Pisone scribat Tacitus, quod d *claro apud vulgum rumore erat, per virtutem, aut species virtutibus similes: hoc tamen non sic intelligendum, quasi perinde sit in Principe, seu veris virtutibus polleat, seu eas simulet; sed quia populus nonnunquam judicio fallitur, & hypocritis pro virtute habet. Quanto igitur firmior constantiorque Pisonis fama, si virtuti sinceræ & solidæ ea fuisset innixa.*

§. Eadem nascuntur incommoda, si Princeps veras virtutes habeat quidem; sed quas ipse pro temporis occasione Varietate facile mutet: virtus enim esse nequit, quæ non est habitus firmus & constans, aut in eo inest animo, cui religio non est, in vitium illam convertere, aut ad improbum sese partes adjungere, modo

d *Penetrabat pavor & admiratio, callidum olim, & regendis sceleribus obscurum, hinc confidente venisse, ut tanquam divotis pariteribus ostenderet Nepotem sub verbis celebrantem, inter servorum tectum, extrema vitæ alimenta frons orantem. Tacit. lib. 6. Annal.*

e *Idem lib. 15. Annal.*

modò aliqua utilitatis spes inde affluerit. Et amabo te, quomodo istud unquam Principi expediet? a *Ca el Rey contra los malos, quanto en su mandad eslo egiere (verba sunt Alphonsi Regis, in ejusdem legibus) sempre les debe haver mala voluntad, porque si de esta guisa non lo fexi esse, non podria fager cumplidamente justicia, non tener su tierra en paz, nin mostrarse por bueno. Et quis casus exigere illud poterit his nostris præsertim sæculis, cum dominatus & imperia certis constituta sunt legibus, neque jam amplius dependent (uti Romanorum Imperatorum fiebat temporibus) ab electione & insolentia militari? Nullum unquam tantum potest esse periculum, quod virtus prudens cavere non queat, absque eo quod Princeps à sceleribus sibi pareat subsidium. Si quando Princeps aliquis virtutibus illustris pesium iit, non eo accidit, quod bonus esset, sed quod bonus esse haud satis didicerit. Non tenetur Princeps justitiæ amans confestum & imprudenter sese sceleribus opponere, ubi nullum pollicetur fructum, aut certe evidenter periculosa videtur immo magnæ prudentiæ est b *permittere, quod contra nitendo impedire non potes. Dissimulet vitiorum notitiam, quoad cum tempore remedium parari possit; bonos interim premiis erigat, coercet poenis malos, aliisque utatur mediis,**

a *Lib. 5. tit. 5. p. 2.*

b *Permutatus, quod nocenter indigenus, quia pravatum hominum rationem ad plenum cohibere non possunt. S. Chrys.*

quæ prudentia suggerit. Quod si ea non sufficiant, Successori illud relinquat; ut fecit Tiberius, cum perliceret: temporis sui mores corrigi à se, & emendari non posse. Etenim si Princeps metu aliquo ad improborum mores & vitam male agendo sese vellet conformare, nec hos reduceret in viam, atque una bonos perderet, adeoque in utriusque malitiæ fieret accessio. Virtus in Principe nihil creare solet periculi; creat tamen zelus & rigor, si absque prudentia sint. Non abominantur Principem scelerati, quod probus & frugi sit, sed quia per nimiam ejus severitatem improbis iis esse non licet. Nemo non Principem justum desiderat. Quin mali etiam hoc tali opus habent, ut justitiae locus sit, quæ non ab aliis solum, sed & à se invicem securi degant. Seneca eo intendebat, cum ut Neronem ab incestuosa cum Matre consuetudine abduceret, eidem comminaretur, d *pervulgatum esse incestum gloriantes matre, nec toleratos milites profani Principis Imperium. Adeo necessariæ Principi virtutes sunt, ut sine quibusdam ne vitia quidem possint subsistere. e *Nec aliis viribus Sejanus Tiberium devinxit, quam quod virtutes insigniores improbis facinoribus conjungeret. f *Corpus illis laborum telans, animus audax, sui obtegens,***

c *Non id tempus censura, nec si quia in moribus labaret, deservit corrigendi auctorem. Tacit. lib. 2. Annal.*

d *Tacit. lib. 14. Annal.*

e *Idem lib. 4. Annal.*

f *Idem lib. 1. Hist.*

in alios eriminatur, iuxta adulatio, & superbia, palam compositus pudor, intus summa adipiscendi libido, cuiusque causa, modo largitio, & luxus, sapientia industria, ac vigilantia. Similem virtutum & vitiolorum commixtionem in Lucinio Muciano videre licuit. Eadem quoque de causa ambigua de Vespasiano fama erat: nam & vitia notari in eo, & collaudari virtutes poterant. Illud certum, multo securiorem futuram fuisse Sejani apud Tiberium gratiam; Vespasianum item & Mucianum in longe perfectiores evasuros fuisse Principes, si a demptis eorum vitiis, solæ virtutes remansissent. Si vitia profint Principi ad dignoscendos à bonis improbos satis erit, quod notitiam eorum aliquam, non vero usum aut consuetudinem habeat. Polleat itaque virtutibus, sed iuxta circumspexit sit, ac prudens, ut nulla fraus esse possit aut dolus, qui eum fugiat, nulla malitia, quam ipse non penitus perspicat, singulorum hominum mores, agendique modum ita penetrando, ut absque deceptionis periculo iis imperet. Atque in hoc sensu admitti possit eorum sententia, b qui eo monitores Reges censent, quo illis, quibus imperant, nequeat scire. Ista enim nequitia quod ac cognitionem malitiæ attinet, valde expedit, ut castigare scelera, & simul etiam humanæ fragilitatis aliquam habere rationem recte

a Egregium Principatus temperamentum, si demptis vitiisque vitia, sole virtutes insperemus. Idem lib.

x. Hist.
b Salut.

quis noverit. Dura nimium est, & periculosa pro regimine severa virtus absque ista notitia. Ex quo porro fit, ut magis conveniant Principi virtutes heroicæ imperii propriæ, non illæ monasticæ, & solitarie, quæ meticulousum illum reddunt, tardum ac difficilem in statuendo, ac humana conversatione alienum, magisque attentum ad perfectionem suam privatam & propriam, quam ad gubernationem communem & publicam. Maxima virtutis perfectio in eo posita est, ut satis faciat obligationibus principis, quibus à Deo obstrictus fuit.

s. Nec voluit solum Machiavellus, ut Princeps temporibus certis virtutes fingeret, sed Politicam etiam ipsi malitiæ suopersuadere conatus est, demonstrando quomodo huius beneficio ad supremum gradum illa posset evehi, & diserte asserendo, ideo pessimum ire homines, quod mali esse nesciunt, perinde quasi certa ea de re haberi posset scientia. Doctrina hæc non paucos Principes Tyrannos effecit, & egit præceptis. Non ita est, non ideo pereunt homines, quod mali esse ignorent; sed quia flagitia ipsa tueri se in longum nequeunt: nulla enim tam astuta, & prudens est malitia, quæ satis cavere sibi possit, quin suis artibus tandem irretiatur. Quæ scientia erudire principis poterit, ut iudicium in delictis sevet integrum & incorruptum, quem suorummet malefactorum conscientia stimulat, quæ etsi in nobis sit, sine nobis tamen operatur, impulsiva vi quadam interiore divina;

cum

cum arbitra sit, & carnificæ actionum nostrarum, cuius tyrannidem Nero quondam expensus fuit, postquam Matrem tolli iussisset è medio: nam a sceleris demum intellecta magnitudine, reliquo nobis, modo per seipsum defixus, sapiens pavore exoritur, & mentis shaps lucem apprehendit, tanquam exitum alaturam. Hæret nonnunquam animus maxime generosus, & consilio destituitur ad scelus eorum conspectum. Ita Sejano evenit, cum Tiberii familiam cogitaret extinguere: nam b magnitudo facinoris mentem, prolationes, diversa interdum consilia adserbat. c Apprehendit, nimirum Deus, sapientes in astutia eorum, & consilium pravorum dissipat. Vitium ignorantia est, prudentiæ opposita; violentia est, quæ suam ipsius ruinam molitur assidue. Periculosa fabrica est, quæ mox in illius cervicem conruit, à quo constructa fuit. Nullum tantum est iudicium, quod sufficiat ad tyrannides minores aliis majoribus corrigendas: & quousque moles ista assurgit, ut homines ferendo sint? Illud ipsum exemplum Ioannis Pagoli Tyranni Perusæ, quo Machiavellus utitur ad stabilendam suam doctrinam, abunde satis edocere potuisset, quam periculosa sit, per istiusmodi incendere præcipit, cum elusa tandem ejus malitia, procurata etiam morte Iulii Secundi Pontificis, ad exitum perduci nequaquam potuerit. Idem quoque Duci Valentino accidit, quem velut Ideam alii proponit Principibus: is enim,

a Tac. l. 14. Annal.

b Idem l. 4. Annal. c Job 5. 12.

ut ab obitu Papæ Alexandri Sexti rebus suis securus prospiceret, Cardinalibus factionis contrarie venenum propinavit; sed permutatis per errorem lagenis, ipse & Alexander venenum hauserunt, quo Pontifex extinctus est subito; Valentini vero ita correptus, ut eo corporis imbecillitate electioni interesset non potuerit (quem casum tanta illius astutia non præverterat:) quo porro factum, ut quem ipse vellet, Pontifex minime fieret, atque una perderet fere omnia, quæ in Romania violententer occuparat. Non finit uique providentia divina, ut Tyrannorum artes suis multum profint à auctoribus. Haber hoc sola virtus, ut Deum ceptis nostris propitium reddat, non malitia. Si quando Tyrannus aliquis in usurpatione violenta diutius persistit, id à magna aliqua profectum fuit virtute, ac excellentia naturali, quæ vitia occuluit, & voluntatum studia ei paravit apud subditos; malitia tamen istud tyrannicis ascribit artificiis, & ex istiusmodi exemplis impias quasdam & erroneas maximas Status eruit, quibus præcipitantur Principes, & ruunt impetria. Præterquam, quod non omnes imperent, qui sceptrum in manu gestant, aut coronam in capite, eo quod iustitia divina, relicto iis regno, imperium tamen iisdem eripiat, permittendo, ut & Dominis mancipia fiant passum suum ac Mini-

stro-

d Quis dissipat cogitationes vanagloriosas, ne possint implere vanas cogitationes, quod ceperant. Job 5. 12.

strorum, atque ab eventibus minus prosperis, & seditionibus opprimantur. Quomodo in Säuile completum fuit, quod Samuel illi dixerat; non mansurum scilicet eum Regem, in penam, quod Deo

fuisse a inobediens: tametsi enim Rex viveret, & moreretur, ex eo tamen tempore regnum ipsius mera fuit servitus.

a Pro 19, quod abieciisti sermonem Domini, abieci te hominibus, ne sis Rex. 1 Reg. 15. 23.

SYMBOLVM XIX.

In ludis Vulcani & Promethei diversi certis constituti

locis in hunc sese modum exercebant: prodibat primus accensam

centam faciem manu præstans, quam deinde porrigebat secundo, tum iste tertio, & sic deinceps de manu in manum. Unde natum proverbium:

Cursu lampada trado; de iis dici solitum quæ tanquam per successionem ab uno ad alios transeunt, quo sensu Lucretius cecinit:

Et quasi caryfores vitæ lampada trado.

Quod à Platone mutuatus cum suadendo hominibus naturæ propagationem, eam necessariam esse ait: a ut vitam, quam ipsi à maioribus acceperant, vicissim quasi tadam ardentem, posteris tradant. Ecquid aliud est sceptrum regium, quam ejusmodi facula: quæ ab uno Successore transit ad alium? Quid ergo majestas sibi sumit in hac sua eminentia tam brevi, & ad solum usum concessa?

Multa Principi cum hominibus aliis communia sunt; una sola res eaque accidentaliter eandem differre facit. Et propter illa quidem animum non demittit; ob hoc tamen solum & unicum superbe sese effert supra alios. Memineat, hominem esse se, & hominibus imperare. Perpendat diligenter, se amplissimum hoc Mundi theatrum subire, ut Principis personam sustineat; decedenti vero de vita alium deinde cum eadem successurum purpura, quam ipse deposuerit; de utroque demum solum hanc superfuturam memoriam, quod fuerint. Illud denique sciat, ne hanc quidem purpuram, qua amicitur, suam esse, sed Reipublicæ, quæ non nisi usum ei indulget, ut capitis tantisper

a Plato.

fungatur officio, & boni publici conservationi, incremento & prosperitati consulat, ut alibi expendimus.

5. Vbi igitur in vitæ hujus stadio decurrere semel Princeps coeperit, tæda ardente sui Status instructus, non id solum agat, ut cursum istum producat longius: jam enim terminum præfinitum habet, quem transgredi non licebit; & quis novit, num forte ab eo jam absit proxime, cum illa cuique etiam levissimo vento sit exposita. b Tegula una eam Regi Henrico I extorsit è manibus, nondum nato annos quatuordecim: unus item ex equo lapsus, inter ipsa nuptiarum tripudia, Principem Ioannem Regum Catholicorum filium prohibuit, quo minus eam prehendere potuerit.

6. Ponderet præterea Princeps habilitatem suæ manus: occasionem & jus, ne plures temere faces suscipere audeat, quam aut successio, aut electio legitima illi concesserint. Si considerasset istud cum animo suo Fridericus Comes Palatinus, nunquam Electorali dignitate, nunquam provinciis suis ac honoribus tam infelicititer excidisset, propter ambitionem Coronæ Bohemicæ. Et sane longe melius suum confecerisset curriculum Rex Carolus Neapolitanus si regni sui contentus face, non in Hungariam etiam manum adicere attentasset, ubi idcirco veneno interit.

7. Nemini alteri eam facile committat Princeps, neque finat, ut quis alius manum ei admoveat, cum auctoritate nimis,

b Mar. hist. Risp. l. 12. c. 6.

mia. Imperium enim societas non patitur; a suo etiam patri Regi Alphonso Sapientiam hanc è manibus eripere conatus est Infans Sanctius, ea potestate & dominatione, quam ab ipso acceperat. Nec infanti Lusitano defuere rationes apparentes, cur idem contra Parentem, Regem Dionysium moliretur.

§. Istæ regnorum faces malis artibus accensæ cito perurumque extinguuntur: b *non nulla quæstia scelere potentia est diuturna.* c *Gasias Rex Patrem suum Alphonsum Magnum coëgit, ut regno se abdicaret, sed ultra triennium Corona sic parta ei frui non licuit.* Froila Secundus non nisi mentes quatuordecim regnum obtinuit, quod vi magis, quam electione fuerat adeptus. Consilia violenta non semper optatum fortiuntur exitum. d *Navarræ coronam certo jam ad se perituentum hereditate sperabat Ramon, si fratrem suum Sanctum tolleret de medio: at Respublica sceptrum ei committere noluit, qui facinus tam atrox animo concepisset, adeoque Sanctio Regi Aragonis ejus patrueli illud obtulit.*

§. Ne temere faciem isthanc è manibus dimittat Princeps, quoad vivit, ne si facti illum ponitueit postea, ei forte accidat, e quod Regi Alphonso hujus nominis Quarto; qui posteaquam Regnum in fratre suo Ramiro semel resignasset, recuperare

a *Mar. hist. lib. 1. c. 5.*

b *Curios.*

c *Mar. hist. lib. 1. c. 20.*

d *idem hist. lib. 7. c. 2.*

e *Mar. hist. lib. 8. c. 5.*

deinde nunquam potuit: quantumvis vellet. Ambitio, dum in possessione est, justitiæ non parat: semper enim rationes in promptu habet, & causas, quibus se tueatur. Et quem non moveat discrimen, quod inter imperandum, & obediendum interest?

§. Tameñ vero istæ regnorum faces communiter à parentibus ad liberos transant, illud tamen Reges semper meminerint, à Deo se accepisse, eidemque suo tempore restituere debere, ut norint, cui acceptas eas referre debeant, & quam stricta de iis reddenda sit ratio. Ita fecit Rex Ferdinandus, cognomento Magnus, qui sub extremum vite spiritum, sic Deum fertur allocutus: f *Tua, Domine, est potestas, tuum est imperium. Tu supremus es Dominus super omnes Reges, & omnia tua subsunt providentia.* Regnum, quod de manu tua accepi, tibi restituo. Totidem pene verbis, in eodem mortis articulo, usus est alius Rex Ferdinandus, quem Sanctum cognominamus.

§. Illustre sane, sed laboris plenum vite curriculum cælum ipsam descripsit Serenitati Vestræ, consciendum non cum una solum, sed pluribus variorum regnorum facibus, quæ Soli per omnia similes (hoc uno excepto, quod hic sese per intervalla subducit oculis) ab oriente usque in occidentem suam longe lateque diffundunt lucem. Savissimi turbines erumpentes undique eas moliantur extinguere:

f *idem histor. Hispan. lib. 9. cap. 6.*

re: verum cum Deus (sic Iñias a videtur vaticinatus) eisdem eo fine incenderint, ut antecant vexillum crucis, & gentilitatem illuminent in facis Ecclesiæ altaribus, sperati merito poterit, quod hujus ad instar etiam illæ lucebunt; præsertim, si magis magisque eas inflammavit Serenitatis Vestræ religiosa fides, & pius zelus, recta sursum erectus semper tenendo, ut flamma tanto clarior puriorque ad cælum, quo natura sua nititur, possit contendere: nam qui oblique eas inflexerit, in causa erit, cur illæ ipsæ flammæ eas sensim depascent; quod si cælo ita obverterit, ut terram solum spectent, mox extinguuntur penitus: eadem enim materia, quæ pastum alias datura erat, interitum iis adfert. Enitatur itaque sedulo Serenitas Vestra, ut cum his facibus vite suæ curriculum gloriose decurrat, easque adhuc dum lucentes suo aliquando Successori porrigat, nec solum quales eas accepit primum, sed potius novis auctas & collustratas radiis: solet enim Deus regna Regemque, cum primum Reipublicæ suscipiunt gubernacula, velut ad trutinam expendere, ut tanto accuratorem ab iis rationem postea repetat, quo-

a *Ecce, dedi te in lucem Gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ, Isai. 49. 6.*

modo. b *Regi Balthasari factum. Et si Orcho e obstructum se credidit, ut Imperium, sicut à Majoribus acceperat, sic posteris traderet, profecto non minore etiam obligatione à gloriofis suis Antecessoribus ad se derivatam Serenitas Vestra agnoscat necesse est. Ita illas tradidit Carolus V. Imperator, dum eas adhuc superstes Philippo II Filio suo detulit. Et tamen nonnullorum acciderit malitia, quod finem curricula sui expectare noluerit, ne forte venti contrarii, quos jam tum adversa Fortuna concitaret, eas aut omnino extinguerent, aut saltem obscurarent, ut fecisse memorant Alphonsum II Regem Neapolitanum, qui cum Regi Franciæ Carolo VIII resistendo non esset, ad Coronam in Filium suum Ferdinandum Calabriæ Ducem transtulit: illud tamen certum, voluisse ipsam tempori, eam Deo restituere, seque ad aliam disponere coronam, non temporariam, sed æternam, qua semel obtenta frui licet securo ab omni metu, ne ad alia capita transferat.*

b *Appendix es in sacra, & inventus et nimis habens, Dan. 5. 27.*

c *Verba nostra insistent, & à Regibus usque ad Principes comminua, & immortale fieri à Majoribus accepimus se posteris tradantur. Tac. l. 2. Hist.*

d *Mar. hist. lib. 26. c. 8.*

SYMBOLVM XX.

Iñter solennes nuptiarum ritus apud Athenienses puerulus aliquis Sponsum antebat, spinosis redimitus foliis,

& panem in canistro manu præferens: Symbolum, quo innuebant, opinor, matrimonium non solum volupta-

tis gratia, sed ad curas etiam & ad labores à natura institutum esse. Eodem (si in Emblematis figuris humanis esset locus) eum quoque possemus adumbrare, qui nascitur, ut aliis imperet. Nam quibus curarum spinis non circumdatur, qui status suos in iustitia, in pace, in retum

ubertate tueri satagit? quas non expiuntur à difficultatibus, quibus non sese periculis obicit, qui imperium tenet in illos? Illius labores, populi quies sint oportet, pericula illius, huius securitas, illius vigilie, huius somnus. Veruntamen idem illud oculis hic subijcere placuit sub spe-

cio

cio elegantis coronæ quidem à spectu jucundæ, sed spinis refertæ, cum adjecto lemma-
te è versibus Senecæ Poëtæ
Targii:

— a O fallax bonum!

Quantum malum fronte, quam blanda regis!

Ecquis intendens oculos in orationes illos, & coronæ ad-
amantes, in tam bellos flores, qui undique eam ambiunt, non illico sibi persuaserit, pulchrius longe & amoenius forte, quod intus latet abditum; & tamen miserissimæ spinæ sunt, quæ assidue tempora, pectusque lancinant. Nullus est in corona unio, qui sudor non sit. Rubinus nullus, qui non sit sanguis. Nullus Adamas, qui non sit quodammodo terebra. Tota denique nihil aliud est, quam circumferentia absque quietis centro, Symbolum perpetui curarum motus. b Atque hæc causa fuit, cur antiquiores quidam Reges corona navis speciem referente, uti fuerint soliti, ad representandam scilicet illius inconstantiam, inquietudines & pericula. Probe hoc ille periculum habuit, qui ultro sibi à nescio quo oblatam coronam humi deposuit, his usus verbis: c Tollat, qui se non noverit. Coronarum loco primum fasciis d utebantur, non in signum Majestatis, sed ut caput firmarent. Vique adeo graves sunt capitis coronatæ cure, ut anticipato etiam munimine opus habeat: nec enim

a Seneca.

b Strab.

c Val. Max.

d Poëtie citarem mundatæ super

equi epici, Zach. 3. 5.

regnare aliud esse dixero, quam tria perpetua suspiria, conservandi nimirum, acquirendi, & amittendi. Idcirco & Marcus Antonius Imperator aiebat: Regnum grandissimum esse molestiam. Ad labores nati sunt Principes, æquum igitur, ut ad istos se parent. Apud Persiæ Reges in more erat positum, ut cubicularius, qui eos mane excitaret è somno, altum eis sic inlameret: e Rex surge, ad tractanda Regni negotia. Non ferrent hoc nostro tempore quidam Principes excitatorem tam molestum, multi enim hæc principatus premia putant, quærum libido ac voluptas penes ipsos sit; rubor ac dedecus penes alios. Quod Principes nonnulli à suo turpiter delinquant officio, ideo fere accidit, quod (ut alibi dicemus) regnum pro hereditate & possessione habeant proprietaria, qua pro libitu iis uti liceat, existimentque suam præ aliis excellentiam & supremam potestatem nullis subiectam esse legibus, sed liberam omnino, quantum ad voluntatis appetitiones attinet, cumque adulatio optime noverit, quo illa inclinatione propendeat, facile eis deinde persuadet, absque libertate ista & vivendi licentia Principatum non nisi durissimam fore servitutem, magisque infelicem, quam infimam etiam subditorum conditionem: quo fit, ut dum deliciis & voluptatibus sese totos dedunt, flaccescant vires & ingenium, ipsique ad gubernationem profus fiant inidonei.

f. Hinc esse reor, quod ex tanto

q Tag. lib. 1. Hist.

tanto Principum numero oppido pauci boni evadant Reipub. moderatores. Non quod à naturæ donis instructi non sint, nam in his excellere solent potius præ aliis, utpote qui è sanguine melius enutrito descendunt; sed quia in otio & delitiis, quibus circumfluunt, illa neque exercent, neque id permittunt aulici, qui facilius suam fabricantur fortunam apud Principem rerum suarum negligentem, quam attentum ad omnia. Remedium adversus isthæc incommoda in duobus potissimum consistit. Primum est, ut Princeps à primis pueritiæ annis, simul ac rationis usui aliquis in eo emicuerit, negotiis tractandis sensim assuescat, etiam ante prædecessoris obitum, uti Deus fecit cum Iosue; & si forte in iis, quæ gratiæ sunt, istud fieri minus expediat, ob rationes infra in Emblemate penultimo à me commemorandas, in aliis tamen sit, ut oculos prius ad gubernationem, quam ad vitia aperiat; quæ causa quondam filii Senatus Romano, cur & juvenutem consultationibus suis interesse vellent. Hujus exercitii beneficio, tametsi multi Pontificum nepotes admodum juvenes ad gubernationem Pontificiam admoveantur, intra paucos tamen annos plurimum illi proficiunt. Alterum est, ut qui circa Principem sunt, inanes quasdam persuasiones ei ex animo exsuant, eumque sic instruant, ut sciat, communem omnium consensionem esse, quæ consonæ auctoritatem, & potestatem sceptro inhiat; Natura

ra enim Reges non fecit. Notit item, purpuram regiam sanguinis esse Symbolum, quem pro populi salute, si opus foret, fundere a oporteret; non ideo concessam, ut ea scelerum tenebris nutrimentum præbeat. Doceant, inquam, Principem, generari & nasci à Principibus, fortuitum esse: solam b virtutem proprium hominis bonum, Rectorem eum esse, non dominatorem, subditos cives, non mancipia. Quod documentum Claudius & Imperator Persarum Regi Meherdatis dedit. Persuadeant Principi, sic illi agendum cum iis, quibus imperat, ac ipse secum agi cuperet, si subditus foret; quomodo Galba d Pisonem instruxit, cum ipsum adoptaret in filium. Nemo in Principem electus fuit, ut caput aliorum esset duntaxat, sed ut pro tali agnitus omnium commodis interviret. Perpendens illud cum animo suo Rex Antigonus, filium suum monuit, ne abuteretur potestate, neve sese nimium efficeret, aut subditos tractaret male, sic eum affatus: *Amigueras, fili mi, nostrum Regnum nobilium esse servitutem. t Eodem pertinet, quod mulier illa Rudolpho Imperatori exculanti sese, aliquando, quod nunc aures ei vacuas dare non posset, respondit: Quin*

etgo, a Consulares fasces, prætexam, ceteraque sciam nihil aliud, quam poenam severitatis pueri: clavis insignibus velis insulas reator ad mortem desinere. Liv. l. 2. Hist.

b Tac. l. 4. Hist.

c Pl. non nominatorem, & servus, sed rectorum & civis cogitaret. idem lib. 12. Annal.

d Iosue, quid aut nolueris sub alio Principe, aut volueris. idera lib. 2. Hist.

irre, inquiens, imperare desinis? Regum non propter Regem nati sunt, sed Rex subditorum gratia. Nimis etiam iis acerbum foret, omnem suam Regi libertatem vendidisse, nisi vicissim de eodem iustitiam & tutelam sibi pollicere possent, quæ causa iis fuit, cur imperio ejus sese ultro subicerent. Propriis suis coronati clypeis in circuli formam elaboratis Romani triumphabant, unde introducta diademata Sanctorum, qui contra communem humani generis hostem insigni victoria apositi essent. Non meretur coronam Princeps, nisi pariter subditorum illa clypeus sit, qui Fortunæ faventis impetus excipiat. Regnare officium est potius, quam dignitas. Imperium quoddam b paternum in filios; quod si subditi affectum illum paternum & sollicitudinem non experiantur in Principe, nec amorem, nec obedientiam filialem ei deferent. Rex Ferdinandus, cognomento Sanctus, impetratum non aliter agere officium habuit, quod positum esset in subditis tuendis, in administranda iustitia, in virtutis castigandis, & remunerandis virtutibus, in procurando denique regni sui incremento; ita ut pro majori ejus bono, nulli parcendum labori existimaret; nec aliter reipia fecit. Principes montium confimiles sunt (ut alibi dicimus) non tam,

a Domine, ut scito bona voluntatis tua coronasti nos. Psal. 5. 13.

b Pl. totius gubernatio parafamiliæ rei regis quæ non prestat dami: ita regia potestas est civitatis & gentis nutus, aut paritina quasi domestica quædam gubernatio. Arist. l. 3. Pol.

c Pl.

quod cæli favoribus propiores sint, quam quod omnes temporum injurias ipsi excipiant: veluti depositarii quidam pruinæ & nivium, quæ colliquefactæ deinde defluant ab iisdem ad moderandam æstivo tempore agrorum sitim, & valles irrigandas; atque ut evehi altitudo corporibus suis umbram faciant alii, & à solis ardoribus eos tueantur. Ideo sacre pagine Principes Gigantes d vocant: grandiori enim statura opus habent, quos natura in lucem edidit, ut gubernandi onus humeris suis sustineant. Gigantes sunt, ut labores ferant, & gemant (quemadmodum Iobus e loquitur) sub aquis, quibus f populi & gentes significati solent; anguli denique g sunt, quibus Reipub. ædificium innititur. Princeps, qui natum se non credit, ut idem præstet subditis, neque se parat ad tolerandas pro eorum commodo temporum injurias, montis dignitatem exuat, & vallem potius præoptet agere; si tamen ad otium privatum aspirare ei liceat, quem cælum ipsum ad aliorum gubernationem jam semel destinavit. Wambæ electo in Regem, & coronam recusanti è Gothis Proceribus Dux quidam

F 2

gladio

c Quia saltem eis fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione sua: fides à turbine, umbraculum ab aqua. Il. 25. 4.

d Gigantes autem erant super terram in diebus illis. Isti sunt potentiores à faculo, & hi famosi. Gen. 6. 4.

e Ecce gigantes genuit sub aquis. Job. 40. 15.

f Aqua, quas videri, ubi meritis fuerat, populi sunt, & gentes. & tiam Apoc. 17. 15.

g Applicare huc universos argotes populi. i Reg. 14. 38.

gladio diffictio, ni morem generet, minitari cepit. a *An unus, iniquus, totius gentis tranquillitati repugnet, itaque tranquillitatem communem omnium salutem possideat?* Eadem de causa nec Regi Joanni Secundo in Parlamento Caracensi permissum fuit, ut regnum Filio Henrico transcriberet: quia nimirum hic admodum erat juvenis; ille vero ea adhuc corporis constitutione, ut preesse porro cum laude posset. E quibus liquido apparet, Principes esse partem Reipublicæ, & certo quodam modo ei subordinari, tanquam instrumenta ad ejus conservationem necessaria, ita ut bona malaque eorumdem ad Rempublicam pertineant; quemadmodum Tibertius b ad filios suos agebat. Qui Davidem poscebant Regem, sic illi acclamabant: c *Ecce nos es tuum, & terra tua sumus;* ut significarent, ipsum esse, qui viribus suis sustentare eos debeat, omnique eorum dolores ac labores in semetipso quodammodo experiri.

§. Porro Principem a pueris sic informare oportet, ut dominationis eorum, dum tener esset, domare discat ac regere: nam si ad solius arbitrii libitum enutrire eum voluerit: una cum ipso præceptis ruet. Rationis fræno hic opus est, habentis scientiæ politicæ, virgæ justitiæ, & calcaribus fortis generosiq; animi; opus, inquam, ut Principes prudentiæ statipedibus firmus semper instet. Non quicquid ei in men-

tem venerit, faciendum est illi, sed quod honestum est solum, ne forte pietatem lædat, aut existimationem, aut reverentiam, aut contra bonos mores d committat aliquid. Ne existiment Principes, potestatem suam omnino absolutam esse, sed obstrictam bono publico, & communi Status utilitati: non immensam, sed certis arcatam finibus, & multis casibus expositam. Insignem apparatus navalem Regis Philippii Secundi adversus Angliam unicus dissipavit.

§. Notit præterea Princeps auctoritatem suam ita supremam non esse, quin aliquid illius in ipsis remanserit subditi, quod aut ab initio ii sibi reservaverunt, aut iisdem concessit postea ratio ipsa naturalis, ad defensionem & conservationem propriam contra Principem palam injustum, aut tyrannum. Principibus bonis non omnino displicet libertas aliqua in subditis. Tyrannorum est absolute dominari velle. A moderata subditorum libertate salus imperii & conservatio dependet. Non magis securus est Princeps ille, qui potentior, sed qui majori cum ratione potentior est. Nec minus supremam obtinet potestatem, qui subditorum jura tuetur ac privilegia, quæ iusto titulo possident. Prudentiæ potius est finire, ut iis frui

d *Facile, quæ ladens pietatem, existimationem, reverentiam nostram, & ut generaliter dicimus, contra bonos mores sunt, nec facere nos credendum est.* lib. 15. ff. de condit. inst.

e *Quomodo pessimis Imperatoribus sua sine dominatione, ita quantum a egregio mores Imperatoris placent, ita* b. 4. Auzad.

a Mar. hist. lib. 6. c. 12. b Ita nati esse, ut bona malaque vestra ad Rempublicam pertineant. Tacit. lib. 4. Annal. c 2 Reg. 7. 14

& gaudere possint libere: nunquam enim ea Principis auctoritati derogant, nisi aut honorem suum iis lædi putet, aut ei omnino tollere cogitet. Satis illi sit Coronam suam eisdem tueri potestate, quæ Majores ipsius fecerant. Hoc

ipsum forte Deus per Ezechielem Principes monere voluit (tametsi in alio sensu) cum ei dixit: a *Corona tua circumnigra sit tibi, si quis eam laxet nimirum, ei de capite facile decideret.*

a Ezech. 24. 17.

SYMBOLVM XXI.

E iustitiæ centro Coronæ circumferentia ducitur. Nequam hac opus foret, si absque illa vivere liceret. *(crens, Hac una Reges olim sunt sine Dicere ius populus, in iustitiæ tollere salt.)*

a *Vetustissimi mortalium, nulla aliove mala libidine, sine probro, scelere, eoque sine pena & coercitionibus agebant; neque promissis quæ erant, cum honesta sumpsit genus peterebant, & ubi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur.* Attamen crevit paulatim cum mundi ætate Malitia, & cautiorem virtutem reddidit, quæ sincere alias, & ad omni sollicitudine libera in terris morabatur. Postquam nimirum exui aequalitas, & pro malitia ac pudore, ambitio & vis incidebat, præcedere dominationi. Nā prudentia urgente necessitate, & naturali suadente lumine homines in civilem coegit societatem, ubi & virtutes exercerent, ad quas ipsa impellit ratio, & uterentur voce articulata, quam Natura iis largita fuerat, ut sensa mentis & consilia invicem verbis explicando, alter alterum b instrueret, juvaret, defenderet.

a Tacit. l. 3. Ann.

b Sermo vero datus est homini ad utile, & inutile, ac prorsus iustum & iniustum declarandum. Arist. lib. 1. Pol. c. 2.

Constituta itaque civili ista Societate, simul communi & tacita omnium consensione, in tota illa Naturæ lumine illustrata, exorta est Potestas quedam altior ad partium conservationem necessaria, quæ nimirum sua secleribus supplicia, & virtutibus præmia decernendo in iustitia, & pace omnes tueretur: quia tamen Potestas ista non in se sola corpus diffusa esse non potuit, ne alias summa in statuendo & exequendo nasceretur confusio; quia item necesse erat, ut alius imperaret, obederet alius, ultro sese ipsi ea abdicerant, in unum aliquem, aut paucos, aut etiam plures eam transferentes, quæ sunt tria illa Reipublicæ genera, Monarchia, Aristocratia, & Democratia. Et prima omnium quodum fuit Monarchia: nam initio in suis quique familiis; deinde apud universum aliquem populum eum sibi homines præficiabant, qui aliis in virtute & probitate excelleret, cuius dextram (crescente paulatim auctoritate) scepro honorant, & frontem diademate, in signum eminentiæ, & supremæ in alios potestatis quam in ipsum contulerant; quæque in iustitia potissimum consistit, quæ mediante po-

palam sibi subjectum in pace tueretur ac conservaret. a Vbi enim leges non tenent imperium, nulla est Respublica, & cessat omne Regis officium, quemadmodum in b Castellana Provincia accidit, quæ propter injustitias Ordonii & Froilez ex actis Regibus, per Judices deinde gubernata fuit.

a Idem Polit. l. 4. c. 4.

b Mar. hist. Hisp. l. 8. c. 3.

§. Iustitia isthæc sola lege Naturali, absque insigni Reipublicæ periculo, recte administrari non possit: cum enim illa sit constant & perpetua voluntas suæ cuiusque ius tribuendi, multis exposita foret periculis, si ab opinione & iudicio Principis dependeret, & scripta non

c Iustitia enim perpetua est, & immutabilis. Sap. 1. §.

non esset. Neque sola ratio naturalis (quantumvis ab affectibus & passionibus libera) sufficeret ad recte semper iudicandum in tanta casuum varietate, qui passim incidunt, æque adeo necessum fuit, ut longo rerum usu atque experientia certis quibusdam legibus tam penalibus, quam distributivis sese armarent Respublicæ. Illis quidem ad castiganda delicta; his vero ad suum cuique tribuendum. Penales leges adumbrantur per gladium, iustitiæ Symbolum, ad quod Trajanus significare voluit, cum stridulum aliquando enselem Præfecto Pratorio in conspectu omnium porrigeret, diceretque: a Accipe ferrum hoc, & si quidem recte imperium gesseris, pro me: siu aliter, contra me huc utere. Æqualis illi utrinque acies est tam pio divite, quam egeno. Non ex una parte obtulus, acutus ex altera, ut uni parcat, & lædat alterum. Leges vero distributivæ denotantur per regulam seu amissum, quæ promiscue actiones omnium & jura b demittit. Ad hanc iustitiæ regulam res omnes ditigere oportet, non contrâ, Regulam rebus accommodare, quemadmodum regula Lesbica, quod è planbo esset, inflexa facile omnibus lapidum figuris sese aptabat. Vtrisque legibus spiritum atque vigorem Principes tribuere debet. Rex Alphonsus Sapiens dicere solebat, Regem cor & animam esse Republicæ: c Ca asi como yaze el alma en el corazon del Ome,

a Nic. Call. l. 3. Ec. hist. c. 23.

b Legem semper iust, iniquique regulam e. Sen.

c Lib. 5. tit. 1. p. 2.

o por ella vive el cuerpo, & se mantiene; asi en el Rey yaze la justicia, que es vida, & mantenimiento del pueblo, i de su Señorio. d Et alibi ait, Regem idem esse ac Regulam, cujus hanc adfert rationem: Ca asi como por ella se conocen todas las torturas, & se enderezan, asi por el Rey se conocen los yerros, & emendados. Rex & Lex non nisi unica discrepant litera. Et aliquid aliud Rex, quam Lex & loquens? quid Lex aliud, quam mutus Rex? Et ita quidem Rex, ut sola esset dominatura, si ipsa sese explicare posset. Prudentia politica divisit quodammodo Principum potestatem, & tam mersi in personis ipsis maneat integra, ex parte tamen eam subtiliter in chartam transiit, ut scriptam reliquit, atque oculis omnium expositam Majestatem, pro iustitiæ exercitio, ut anticipatis hac ratione per leges, ante ipsos etiam casus, æquitatem & castigationem, sententiæ non assunderent arbitrio, aut passione & commodo Principis, neve is in odium offensionemque subditorum incurreret. Lex rigoris exculatio est, elevatio gratiæ, invisibile Principis brachium, quo Reipublicæ habenas moderatur. Nec alia vis melior ad conciliandam auctoritatem, & subditos ad officium cogendos. Quare à legum præscripto non recedendum. I neque intendam imperia, ubi legibus agi possit. Quod si via & facta procedat Princeps, vim suam ac

F 4

robore

d Lib. 5. tit. 1. p. 2.

e Perce dici possit Magistratum esse legem loquentem, legem autem mutum Magistratum. Cic. de leg.

f Tac. lib. 3. Annal. g Minus jura, quoniam gliscat potestas. Ibid.

robore perdit leges. Culpa a pro innocentia habetur, & iustitia à pro tyrannide: immo Principis potestas haud parum imminuitur: plus enim semper cum lege, quam absque illa efficere poterit; Lex Principem constituit, tuerur, armat ac roborat. Nisi lex esset, nihil inter dominationem & subjectionem discriminis intercederet. Legibus, tanquam fundamentali petra, non soli arbitrio vera innititur Politica. Regulae sunt bonae gubernationis, & viae regiae rationis Status, per eas, tanquam per certas quasdam lineas, Reip. nam secuta navigat. Muri sunt Magistratus: oculi & anima civitatis, vinculum populi, ac framentum (figura praesentis Emblematis) quod eum regit & e corrigi. Quin ipsa etiam tyrannis absque iis subsistere non potest.

Instabilitati voluntatis, quae tot affectibus & passionibus est obnoxia, immo per se caeca, rectè committi haud potuit iustitiae iudicium: sed necessum fuit ut certis quibusdam decretis & fixis statutis ad rationem & prudentiam profectis, quae perinde omnes, & absque discrimine obligarent, illa in officio contineretur. Tales sunt leges, quas pro casibus

a Inauditi, atque ineluctabili ratione innocentes perierunt. Ibid. lib. 1. H. R.

b Opus iustitiae pax, & cultus iustitiae silentium & securitas usque in sempiternum. lib. 32. 17.

c Salsa ferri aequa leges, ut curia mens innumera correatur audacia, atqueque si inter improbos innocentia; & in ipsi improbi reformidat suspitio, refranctur audacia, & necesse facultas. Ibid. lib. 2. etymol. L. legis C. de leg.

futuris praetitorum dictavit experientia; cumque ipsae semper explicare nequeant, sed nuda corpora sint duntaxat, quae vitam & intelligentiam mutuari debent à iudicibus, quorum linguis loquuntur, aut calorem declarant, & certis applicantur casibus (nam omnes universim comprehendere possib. le non fuit) advertant sedulo Principes, quibusnam hominibus eas exponendas committant: neque enim hoc aliud est, quam vitam suam, & praecipua gubernandi instrumenta iis concedere; facta autem semel electione, prout oportet, exercitum & cursum iustitiae ordinarium ne impediatur, sed Magistratu totum permittant. Etenim si Principes interpretari leges voluerint ultra id, quod aut Clementia sinat, aut Epikia, totum aedificium politicum corruet, & quae firmare illud & sustentare debebant, ruina accersent potius. Neque enim tyrannis aliud est, quam quaedam legum obliquo & desipientia, dum Principes auctoritatem illarum sibi temere arrogant. Hoc Roma olim deploabat, tanquam potissimam servitutis suae causam, quod nimirum d Augustus legum munia ad se traxisset, ut Imperium tyrannide premeret:

e Postquam iura ferax in se communi Caesar Transiit, elapsi mores, desuetudineque pristis Affibus, in gremium pacis servile recessi.

Dum

d Insurgere paulatim, omnia senatus, Magistratum, legum in se trahere. Tac. l. 1. Annal. e Claud.

Dum legibus Princeps os obstruit, malitiae & vitii illud laxat, ut Claudii à Imperatoris temporibus accidit.

f. Tame si verò leges salus sint Rerumpublicarum, utpote quibus haec fundari solent & conservari; grande tamen nonnunquam iis creant periculum, quando illae aut à pietate & ratione defleunt, aut iustum excedunt numerum: nam dum nimium multiplicentur, pariunt confusionem & oblivioni traduntur, aut certe si servari omnes nequeant, abeunt in contemptum. b Corruptissima Respublica, plurima leges. Aliae aliis advertantur, atque ansum praebent interpretationibus malitiosis, & opinionibus variis, unde lites oriuntur & dissensiones. Major populi pars in tribunalibus distinetur. Desunt homines pro colendis agris, pro officiis, pro militia. Pauculi pro multis improbos suis sustentant sumptibus, & mali quam plurimi bonis dominantur. Fora sinus sunt piratarum, & tribunalia latronum memora. Ii ipsi, qui custodes iuris esse debebant, durissima catena & servitutis sunt populo. Neque minus gravantur Respublicae nimia legum d copia, quam ipsi vitii. Qui multas condit leges, multos spargit mures, in quo omnes offendant. Ita Caligula, qui innocentiae strucebat

a Non cuncta legum & Magistratum munia in se trahent, materiam praedando patre eccrat.

b Tac. l. 11. Annal.

c Delitiae iura, quae pace & Principe merentur: actiora ex eo vitia, indici custodes, id. l. 3. Ann.

d Prope antea flagitio, ita vultu lapsus laborabatur, ibidem.

insidias, varia sanciebat edicta, minuto scripta character, ut difficulter legi possent: & c. Claudius die uno viginti publicabat, quibus populum sic obruebat, ut plus laboris esset ea memoria comprehendere, quam reipsa dare effectui. Idcirco Aristoteles dicebat paucas leges sufficere; pro gravioribus casibus, reliquos iudicio naturali relinquendos. Nullum damnum intestinum Reip. gravius, quam nimia Legum multitudo. Hinc in gravissimo: delictorum poenam Deus olim imitabatur f. Israeli, quod multiplices iis leges daturus esset. Cui bono ita facile novas antiquas addicere, si nullus sit casus, qui non eveniret alias, nec ullum incommodum, quod ante non expenderit, aut cui non paraverit remedium observatio diuturna, atque experientia? g Super omnibus negotiis melius atque rectius olim provisum. Quaecunque nunc remedia in Hispania arbitrium pro recens inventis habet, omnia in antiquis regni Legibus reperientur. Harum custodia gravior erit populo, & minus odi conciliabit Principi, quam aliarum novarum promulgatio. In illis conquisit iudicium, in his vacillat & fluctuat. In illis elucet cura; per has in discrimen venit estimatio. Illae cum securitate innovantur; haec sine periculo induci non possunt. Nova

F 3 expe-

e Tranch. in Claud.

f Quia multiplicavit Ephraim avaritiam peccandam: salta sunt ei ara in delictum; scribam ei multiplicem leges meas. Of. 8. 11.

g Tacit. lib. 14. Adu.

experiti remedia, est salutem, & vitam in discrimen adducere. Multæ herbe antequam sciretur, quomodo præparandæ essent ad usum, venenum fuerunt. Melius gubernatur respublica, quæ statas habet leges, etsi imperfectas, quam illa, quæ frequenter easdem immutat. Ut significaret antiqui a Leges debere esse perpetuas, tabulis æreis eas consignabant, & Deus insculpsit in lapide æterno digito suo exaratas. Has ob causas etiam Augustus sic Senatui hortatus est, c. *Postas semel leges constanter servate, nec ullam earum immutate. Nam quæ in suo statu, eademque manent, etsi deteriora sint, tamen utiliora sunt Republicæ his, quæ per innovationem, vel meliora inducuntur.* Nullum est regnū, quod Legibus sufficientibus instructum non sit: illud solum cavendum, ne interpretationum varietas eas magis dubias reddat & obscuras, ac lites suscitet; cui rei ante omnia parandum remedium: id quod facile fieret in Hispania, si Rex aliquis, non minus hoc nomine illius reparator, quam Pelagius, controversas omnes ad breves contraheret terminos, & relicto jure civili Legibus patriis uteretur non minus prudentibus & doctis, quam iustis. Illud est, quod Rex Receclvin-

a *Yfus aris ad perpetuam memoriam* *non prius translatas est tabulis æreis, in quibus continentur publicæ incidentur.* Plin. lib. 34. cap. 11.

b *Dei leges Dominus dedit, conspectus huic servandi sermonibus, in vocatæ Sinæ, duas tabulas testimonii lapideas, scriptas digito Dei.* Exod. 31. 13.

c *Diou, l. 24*

thus intendebat, cum diceret in quadam lege sui libri, quem *Enverjago* inscripsit: d. *E nin queremos, que de aqui adelante sean usadas las leyes Romanas, nin las estrañas.* Rex quoque Alphonsus Sapiens Iudicibus serio præcepit: e *que los pleytos ante ellos los libren bien, e lealmente lo mas ayn, e mejor que supieren, por las leyes deste libro, e non por otras.* Idem postea confirmavit Rex Ferdinandus & Ioanna, fuit & Rex Alaricus, qui graves intentavit penas iudicibus, si allegationes Legum Romanarum admitterent. Neque supremæ jurisdictioni parum derogat, alienis gubernari Legibus. Video duo contra dici posse: unum est, cum Leges istæ lingua Castellana conscriptæ sint, fore ut Latina pessum iret, si Iurisperitæ professores in illis solis perdicerent & explicandis omne ponerent studium. Præterquam quod absque notitia juris civilis, unde istæ trahunt originem, recte intelligi nequeant. Alterum est, cum in omnibus pene Europæ Nationibus commune sit jus civile, secundum quod causæ decideri solent, & dijudicari in Parliamentis & Curis exteris iura & controversiæ Principum, plurimum proinde referre, si Viros habeant in dicto jure probe multumque exercitatos. Verum istis incommodis facile occurrere poterit aliter, si nimirum aliquas juris civilis cathedras in universitatibus doctores & erigant, quemadmodum in hoc ipso genere fecit (tametsi

d *L. 8. & p. 1. r. l. 2. Fox, e Lib. 6. tit. 4. p. 3. f L. 34. tit. 1. lib. 2. Recopq*

tametsi aliis de causis) Rex Ferdinandus Catholicus, sic inquit: *Empero bien queremos, y ussirmos, que los libros de los derechos, que los sabios antiguos hizieron, que se lean en los espalios generales de nuestro Estado, porque aien ellos mucha sabiduria, y queremos dar lugar, que los nuestros Naturales sean sabidores, e sean potende mas honrados.* Quod si tamen illud omnino fieri nequeat, duo memoria ti abusus corrigi sic poterunt: Primus quidem, hoc est, nimia illa librorum multitudo, qui in Hispaniâ asportantur, simpliciter illud vetando: magis quippe est ad oculos emungendus, quam ad doctrinâ comparandam, neque Typographiæ aliud hodie sunt, ac nundinationes & mercaturæ. Varietate illa confunduntur ingenia, intricantur iudiciū, & hæret dubium. Minus damni metuendum foret, si deficientibus Legibus scriptis pro controversia aliqua decidenda, Ratio ipsa naturalis tanquam lex viva præ oculis esset, quam timari iustitiam in tam obscura nocte tot opinionum diversa sententium, pro utraque parte; unde fit, ut res plane arbitraria fiat; & corruptelis ac passioni locus sit. Alter abusus est litium prolatio, quas contrahere oportet; quomodo Mediolani fieri cupiebat Rex Philippus II. quando ea super re cum Senatu deliberationem instituit. Quo in negotio non communis solum subditorum utilitati consulere voluit, sed etiam, ut in statu illo, qui quasi propugnaculum est Monarchiæ totius, & theatrum Martis, pauciores rogati essent, quam qui

saga fumerent. Idem conati sunt Imperatores, Titus, & Vespasianus, Carolus V. Reges Catholicis, Rex Petrus Lusitanus, & Rex Aragoniæ Jacobus Primus, & Rex Franciæ Ludovicus XI. Nullus tamen hoc institutum ad effectum omnino perducere potuit, nec sperare licet, ut fiat ab aliquo alio, eo quod ad corrigenda tribunalia opus fit in consilium vocare ipsos iudices, quorum interest semper, lites proferri longius, non fecus ac militum; ut bella diutissime durent. Sola necessitas Serenissimam Reginam Isabellam, a dum Hispani moraretur, impulit, ut ex arbitrio proprio isto remedio uteretur: longas enim moras peratæ, lites omnes coram opulantisioribus doctissimis & expertis Viris, componebat, absque forensi strepitu, absque processuum & informationum accumulatione, forsitioner sane, ut experientia docuit. Magna cum prudentia Cantones Helveti Remp. suam moderantur, quia nulli inter eos Iureconsulti. Oretenus in consilio causæ proponuntur: audiuntur testes, & absque ullius rei scriptione, præterquam sententiæ, mox deciduntur. Magis litiganti expedit cito condemnatio, quam sententia etiam propria, post longam multorum annorum contentiōnem. Qui hodie ferit litem, palmam ferit; quæ cum fert fructum, pro alio fert. b *Non fuerint concordēs unquam, aut inter amantes civēs, ubi multa lites iudicialēs sunt, sed ubi ea brevissima.*

F 6

pau.

a Anton. Niebriss. dec. 1. c. 64
b Plato.

passivissima. Minimum ergo pauci sint Iureconsulti, Procuratores, & Notarii. Quomodo quæta esse poterit Respublica, in qua multi, ut vitam sustentent, lites excitant? Quam restitutionem sperare spoliatus poterit, si tam multæ ante expolient? Et licet omnes viri probi essent, non tamen ideo inter multos sincerior erit iustitia, sicut nec semper unam infirmitatem felicius curant plures Medici. Nec è re boni publici est, ut cum jactura tranquillitatis communis, & Fortunæ civium, nimia cum diligentia jura cuiusque vocentur in examen, mediocrius sufficit & moralis.

§. Nec minus detrimenti adfert multitudo functionum pragmaticarum, ad moderandum luxum vestium, & sumptus superfluos: nam plerumque ejusmodi edicta cum contemptu excipiuntur, & vix unquam executioni mandari possunt. Luna eadem, quæ ea sancit, vicissim abolet. Syllalarum responsa sunt in foliis arborum, ventis tradita. Inobedientia, si semel obtinuerit, magis a insolentem & securiorem luxum faciet. De Principis existimatione agitur, quando remedia, quæ ipse præscripsit, aut effectum non habent, aut non adhibentur. Edicta Margaritæ Austriacæ Ducis Parmensis, quia executioni defuit, plurimum de auctoritate ejus detraxere in Provinciis Belgicis. Quare du-

a Tot à majoribus reperi, tot quas Duci Augustus tulit, ille oblitiscit, he quid præcipiunt ei? contemptu abusa severioris luxum fecit. Tacit. l. 3. Annal.

bitari merito posset, num tolerabilius malum sit luxus b moderatus, quam prohibitio, cui nemo pareat; aut num factius d dissimulare c potius prævalda & antiqua, quam hoc assequi, ut palam fiat, quibus flagitiis impares sint Principes. Si prohibita impune transcendunt, neque metus ultra, neque pudor est. Si leges hæcæ & pragmaticas circa mores corrigendos in semetipso exprimeret Princeps, fieri fortasse posset, ut adulatio, aut inclinatio naturalis, quæ minor majorem, subditus Principem facile æmulator, plus efficeret, quam ipse legum rigor, sine auctoritatis periculo. Parsimoniam, quam introducere non poterunt leges Sumptuariæ, solo suo exemplo introduxit Vespasianus à Imperator. Principem imitari servitus est, quam suaviorem reddit adulatio. Facilius Naturam in suis errare operibus, ajebat Theodoricus Gothorum Rex, quam Rempublicam à moribus sui Principis desiccare. In hoc tantquam in speculo actiones suas componit populus.

Componitur orbis
Regis ad exemplum, nec sic in-
flectere sensus
Humanos edicta valent, quam
vita Regentum. a

b Roma coercitio plus damni in
Theop. servat: quam in severa atri-
tutæ, quod non obtemperat, vel
reventum ignorantiam & insensum
arbitrio illastrum posset. ibid. l. 3.
Annal.

c ibid.
d Sed præcipuus adstricti moris
austor Vespasianus fuit; antiquo ipse
entor videtur. Obsequium inde in
Præceptum, & simulandi auctoritatis
vultus, quam parva ex legibus & me-
rita ibid. & Claud.

§. Consuetudines Leges sunt, non in charta scriptæ, sed in animo, & memoria omnium, & tanto gratiores, quantum minus mandata sunt aliorum, sed arbitrium potius spontaneum, & certa quædam libertatis species; atque adeo eadem communis consensio, quæ eas in Rempublicam introduxit primum, & quasi usu ipso præscriptis, ut loquuntur, eandem est tenacissima; neque ullo modo cedit hic populus, quantumvis malæ sint, & ideo immutari eas debeat; eo quod plus ea in re communis valeat opinio, qua, postquam ab Antecessoribus approbatæ semel fuerunt, certo sibi persuadet, justas eas esse, & rationi consentaneas; quam alia quæcunque argumenta, immo quam illa ipsa incommoda, quæ in illis deprehendit. Quamobrem majoris prudentiæ est tolerare eas, quam penitus tollerere. Si Principum a tutissima agunt, qui presentibus moribus, legibusque, etiam si deteriores sint, minimum variantes Rempublicam administrant. Si tamen aut Virtuti, aut Religioni adversantur, magna cum dextérité corrigere eas oportet, & sensim disponere populum, ut rationis capax evadat. Rex Froila in grave multorum incurrit odium, quod consuetudinem, quæ Clericis matrimonia permittebantur, abrogasset jam ante introductam à Witiza & Græcorum exemplo roboratam.

§. Si Respublica bene constituta non sit, neque dociles aut disciplinæ capaces animi, parum leges b proficiunt.

a Thucyd. b Quid leges sine moribus vana proficiunt? S. Aug.

Quo, credo, innuit Solon, quando rogatus, æquenam Leges essent meliores, respondit, Illæ, quibus vivit populus. Medicinæ morbis incurabilibus adhibere, nihil quicquam profuit. §. Vanæ denique erunt leges, quas Principes, qui promulgaunt, non etiam exemplo suo & vita firmet ac roborat. c Digna vox est Majestati Regnantis, legibus aligatum se præferri. Suavis populo videtur lex illa, cui Legislator ipse obedit.

In commune jubet si quid, censere tenendum.

Primus iusti sub, tunc obsequantior aequi

Fis populus, nec ferre rotas, cum videris ipsum

Antorem parere sibi. d

Leges, quas tulit Servius Tullius, non pro populo erant solum, & sed quæ etiam Reges obtemperarent: per illas controversiæ Principem inter & Subditos adjudicari debent, ut de Tiberio ferebat Tacitus. g Tame si legibus saluti sumus, tamen (dicebat Severus & Antoninus Imperatores) secundum illas vivimus. Non obligat Principem vis legis præciæ sed ratio, cui innititur, quando ista naturalis est, & communis omnibus, non peculiaris subditis, ad bonam eorumdem gubernationem: quia in tali casu legum custodia ad hos solos pertinet, quoniam, si res permiserit, valde conveniat etiam Principem iis se conformem gerere, ut aliis tanto faviores sint. In isto positum videtur mysterium

F 7

c l. 4. C. de Leg. d Claudio & Tac. l. 3. Ann. f Si quando cum privati discipula vel forum & jure. idem lib. 1. Ann. g l. 3. C. de test.

rium mandati illius, quo Deus quondam præcepit Ezechiel, ut volumen a comederet, ut nimirum videntibus aliis, quod ipse primus leges degustasset, & instar mellis dulces expectus esset, omnes tanto facilius istud imitarentur. Adeo subiecti sunt Legibus Reges Hispaniæ, ut Fiscus in causis patrimonii regii eandem aliam subire debeat, quam quivis alius subditus, & in casu dubio pro condemnato habeatur. Ita statuit Philippus II. & cum

a Fili hominis comede volumen illud. Et comedit illud; & factum est in ore meo sicut mel dulce. Ezech. 3. 1. & 3.

aliquando ejusdem Nepos Philippus IV. Seren. Vestræ Patris coram præsens adesset, & in Consilio regio singulorum exquirentur suffragia in causa aliqua ad Cameram pertinente, neque in Iudiciis integritas desuit, aut constantia ad illum condemnandum; neque in ipsius Majestate rectitudo animi, ad audiendum illos benigne & absque omni indignatione. Felix Respublica in qua causæ & Principis deterioris conditionis sunt.

b Quæ gloria tua est præcipua, sapienter vincitur Fiscus, cujus mala causa nunquam est, nisi sub bono Principe. Plin. in Pan.

SYMBOLVM XXII.

TAmetsi populi consensus iustitiæ potestatem contulerit in Principes, immediatius tamen illam à Deo recipiunt, tanquam ejus in temporalibus Vicarii. Aquilæ regiæ sunt, Jovis Ministri, qui fulmina ejus administrant, & vicem sustinent, ad decernenda vitis supplicia, & justitiam exercendam: qua in re tribus præcipuis Aquilæ dotibus opus habent; Acie oculorum ad delicta cognoscenda: alarum levitate, pro executione: robore unguum, ne in illa deficient. d In recessu Galæciæ penitus abstruso & abdito esugere non potuit acutissimos oculos Regis Alphonsi Septimi, cognomento Imperatoris, injuria illa quam agricolæ cuidam intulerat nonnemo ex Hispaniæ Nobilibus; qui in-

c Dei enim Dignitas est: vindex injuriæ, ei qui malum agit. Rom. 12. 19.

d Marc. hist. Hisp. lib. 10. c. 2.

cognitus abiit à vestigio sumpturus ab illo penas, celeritate tanta, ut prius homini manus injiceret, quam ille de adventu ejus quicquam resciscere potuerit. O vivam & ardentem legis animam! seipsum judicem & executorem constituit, ut vindicaretur injuria homini pauperculo illata, & in potentis tyrannidem tam acerbe animadvertere. e Idem fecit Rex Ferdinandus Catholicus, qui cum aliquando Medinæ Campi degeret, clam Salmanticam profectus comprehendit Rodericum Maldonatum, qui in castro Monleon immanes tyrannides exercebat. Quis leges transgredi auderet, si semper in metu esset, ne simile quid sibi accideret? Vnus istiusmodi casus regnum integrum erudire potest, & tite componere. Atamen non semper expedit Majestatem regiam

e Marc. hist. Hisp.

giæ ejusmodi imitari exempla. Quando status Regni bene dispositus est; quando sedent pro tribunalibus causarum cognitores; quando viget adhuc legum metus, in eo casu sufficit, Principem elaborare in eo, ut ministrorum adminiculo justitiæ ratio habeatur. At vero, ubi turbata sunt omnia, quando jacet & spernitur Regis au-

thoritas, quando vacillat obedientia, uti illis fiebat temporibus; non obesse similis aliqua subita & gravis animadversio, ut subditi potentem Regis manum formidare incipiant, intelligentque, perinde atque in corpore humano, ita in Regno animam Majestatis esse totam in toto, & totam in qualibet parte. Admodum

modum tamen expediet moderari rigorem, quando Republica male affecta est; & vitia consuetudine roborata: nam si virtus nimis etiam acerbe errata ferat, & uno quasi impetu corrigere velit omnia, crudelitas videbitur potius, quam iustitia. Cum tempore curandum, quod cum tempore debilitari cepit. Præcipitate cum medicina, periculosa res est, & quæ facit interdum, ut furorem concitaret multitudinis Princeps experiri cogatur. Plus dissimulatione & de reitate efficitur, quia in re mite excellit Rex Ferdinandus Catholicus; & in eo deceptus fuisse fuit Rex Petrus, quod viam severitatis solum infigeret, unde Crudelis nomen adeptus est. Tametsi vero una simplex virtus sit iustitia, pro temporum tamen varietate, Varios operatur effectus. Nonnunquam populus illam omnino respuit, immo per illam magis magisque in se sollicitus, aliam idem agnoscit nimiam suæ libertatis damna, & quoad potest, collaborat cum Principe, ut medelam adferat, quin ipsemet asperitima quandoque suggerit media contra suam libertatem, quo modo absque ullo periculo Princeps Severi nomen adipiscitur.

§. Nunquam impunita dimittat Princeps paucorum scelera in Republicam commissa: si multorum sint, condonare facilius. Agrippa Tiberii iussu de vivis sublati in Insula Planasia (in quam fuerat relegatus) servus quidam cineres ejus clandestine sustulit, & Agrippam se finxit, cui forma erat similis. Fidem habuit

Romanus populus, & fama per Imperium vulgata, tumultus exortus est cum præsentissimo morum civilium periculo. Sed Tiberius mox servum comprehendit iussit, & clam omnibus extremo supplicio affici. *a Et quoniam multi ex ejus domo equites ac Senatores sustentasse epibus, jussisse consiliis dicerent, noluit tamen, ut ea de re quicquam loqueretur. Triumphavit crudelitate Prudentia; & silentio ac dissimulatione tumultum omnem sedavit.*

§. Minoribus delictis Princeps veniam det; grandiora poenis coercet. Pœnitentia interdum contentus sit, id quod Tacitus *b* in Agricola collaudavit. Non imperat melius, qui acrius castigat, sed qui excusat cum prudentia, eaque moderatione, ut ne peccandi ansam porro præbeat; prorsus sicut chiurgus nemo honori tribuit, si multa brachia & tibias resecet. Nemini odio est Princeps, qui castigat, si cum animi dolore, & invitatus id faciat, sed quem puniendi delectat occasio, quive illam studiose captat, & prensat. Castigare ad exemplum & correctionem, est misericordiae; culpam vero inquirere ex passione, & ad Fiscum ditandum, tyrannis est.

§. Non permittat Princeps, ut ullus tam potentem ac legibus solum se existimet, ut opponere sese audeat iis, qui Ministri sunt iustitiæ, & potestatem ejus ac munus representant.

a Tacit. lib. 1. Annal.

b Parvis peccatis veniam, magnis severitatem committere; nec parva semper, sed sapies poenitentia continens est, Ibidem in vita Agric.

presentant; alias diu firma non consistit columna. *a* Republicæ. Vbi semel audacia illa invulsi, paulatim corrodet eam contemptus, & diruet. Præcipuum Monarchiæ Hispanicæ fundamentum, & quod eam tantopere exivit, ac etiamnum tuetur, est inviolata illa fuisse custodia, & rigor, quo Reges sanctissime semper curarunt, ut in honore & pretio ab omnibus haberetur. Nulla illius violatio toleratur impune, quantumvis magna sit delinquentis dignitas vel auctoritas. Corduba Iudex quidam aulicus ex mandato Regis Ferdinandi Catholici in delictum aliquod inquirebat, quem cum deinde Marchio de Puëgo conjunctus in vincula, tantopere offensus fuit Rex, ut tot insignia obsequia totius familie istius de Corduba, impedire non potuerint, quin acriter & severe in eum animadverteret, postquam fuerat manibus ejus regis permisset, hortatu Magni Ducis, qui probe peripetam habens delicti gravitatem, quæ veniam non mereretur, & Regis constantiam in tuenda auctoritate & existimatione iustitiæ, & Ministrorum illius, eidem auctor fuerat, ut ad Regis pedes se supplex adolveret: quod si faceret, promittebat fore, ut delictum ea ratione expiaret; sin minus, sciret certo, sibi petendum.

§. Nec solum punire debet Princeps offensas contra personam suam propriam, aut supremam Majestatem ipso gu-

bermante, factas; sed eas etiam, quæ sub regimine præterito commissæ fuere, tametsi id sub hostium potestate tum fuerit: exempla enim inobediendiæ aut contemptus dissimulata, aut etiam coronata præmiis, periculosa sunt etiam Successoribus. Dignitas semper eadem est, sponsa semper illius, à quo possidetur; quare causam suam facit, quisquis pro honore ejus sollicitus est, tametsi is ante læsus fuerit. Nullam Princeps post se derelinquere debet memoriam ullius, qui audaciam istam sese opponendi Magistratui impune tulerit. Nam si semel sibi persuaserint subditi, posse sese suam stabilitatem Fortunam, aut passioni suæ facere satis morte aut offensa Principis, nemini securo vivere licebit. Puniri audaciæ adversus Antecessorem commissæ, Successoris est securitas, & cautio omnibus, ne idem tentare audeant. His rationibus permotus Vitellus interfecit iussit, quoque libellos supplices illi obtulerant, quibus mercedem flagitabant præstitæ operæ in occisione & Galbæ. Vt quisquis alios habet, sit vicissim haberi soler. Dum Iulius Cæsar præceperat, ut Pompei statue erigerentur, firmavit suas. Nisi conspicerent Principes contra contemptum & infidelitatem, & auctoritas periclitabatur, & fidelitas.

§. Quando in casibus delicti par est omnium conditio, con-

a Plaut. P. C. curam saltem Principis, hac omnia sanctius Reip. valeat. Tac. l. 3. Ann.

b Mar. hist. Hisp. l. 29. c. 13.

c Non honor Galbæ, sed traditio Principibus more, minime tantum ad præsentem, in posteram utilitatem. Tas. lib. 1. Hist.

niveant Reges cum aliis, alios a puniant: nihil enim eos magis reddet inivis, quam ista æqualitas. Vnde Ægyptii paritate, quæ servanda est in iustitia, per pennas Struthionis significabant ex utraque parte æquales.

5. Magna Principis prudentia est, eo uti castigationis genere, ut cum minori delinquentis damno expietur culpa, & offensa facta Reipublicæ. Turbata Galeciam Viri quidam Nobiles, & tametsi capitis rei essent, accessit eos ad se Rex Ferdinandus IV. b. & in muneribus militatibus occupavit; quo factum, ut nonnullos castigaret hostis, alios belli asperitas, & labores, atque ita provincia illa quieti pristinae restitueretur.

6. Quemadmodum Pacis tempore profunt quam plurimum Iustitia & Clementia, ita in bello præmiū & poena: quia grandia ibi pericula, quæ sine spe magna superari non solent, nec solo metu licentia morum & dissolutio coerceri possunt. e. *En fin todo esto* (ajebat Rex Alphonfus Sapiens) *son mas dañosos los yeros, que los Omes faxen en la guerra, en ofaz abonda da a los que en ella andan de averfe de guardar del daño de los enemigos, quanto mas del, que los viene por culpa de los suyos mismos* ? Ea propter Romani diversis poenarum & infamiae generibus afficebant milites, qui officio suo desente, aut in periculis, aut in disciplina militati; qui fiebat, ut puni-

a. Certe vnum est, ne iustitia de causis aliis plectantur, alii ne appellentur quidem. Cic. de offic.

b. Mar. hist. Hist. l. 15. c. 9.

c. la Prob. tit. 33. p. 2.

tionem magis, quam hostem metuerent, malentque in prælio gloriosam mortem oppetere, quam honoris postea aut vitæ facere iacturam cum ignominia perpetua. Nemo istis temporibus signa suaturpi fuga audebat deferere, quia nusquam in Imperio securus degere poterat. Hoc nostro tempore milites fugitivi non solum non puniuntur ad patrios reversi Lares: sed pugnae etiam se subducentes, Milano Neapolim abeunt, & tanquam sub alio Principe hædentes meruissent stipendia, cum insigni damno tam obsequiorum suæ Majestatis, quam factorum sumptuum, in Regis militiam de novo adscribuntur. Qua in re Vice-Regibus, vellem, ante oculos propositum esset exemplum Romani Senatus, qui tametsi post prælium Cammense vel maxime egeret copiis, induci tamen nunquam potuit, ut sex illa Romano virilia, quæ Hannibal offerebat, redimeret, parum iis tribuendum ratus, qui si gloriosam mortem voluissent occumbere, non cum infamia capi se permisissent.

7. Errata Ducum per ignorantiam commissa dissimulanda sunt potius, quam puniendae, ne poenæ aut reprehensionis meritis eos reddat timidores. Accedit, quod insignis etiam prudentia in casibus bellicis falli quandoque solet; unde misericordia digni sunt magis, quam castigatione. Vario ad Cannas victus fuerat prælio, & Romam redeuntis Senatus obviū processit, gratias acturus, quod in tanta clade non peritus rem omnem desperasset.

8. Si

9. Si quando dissimulare non licet, sed omnino exercenda iustitia, animo prompto id fiat & forti. Qui in occulto exsequitur, Sicario similior est, quam Principi. Qui suam ipse auctoritatem, quam habet à Corona, arctat & restringit, aut de potestate sua, aut suis meritis dubitat. E dissidentia, qua Principes sibi ipse in agendo diffidit, contemptio nascitur apud populum, cuius talis fere est opinio (ut alibi diximus) qualem Principes de se ipse concipit. Perdidit existimationem suam apud subditos Rex Alphonfus Sapiens, a quando iustitiam secreto exercere visus est. Tunc expediret fortasse, cum ea est perturbatio temporum, ut majora timeantur pericula, nisi punitos ante videat populus, quam comprehensos seditionis auctores. 6. Ita Tribunus panam servi illius, qui Agrippam se fixerat, palam non ausus, in secreta palatii parte interfecit iussit, corpus quo clam offerri. In aliis casibus fortiter Princeps suo fungatur officio, quod Dei & populi nomine sustinet. Iustitia namque fuit, quæ sceptrum illi in manus dedit, & potro conservatura est. Illa mens est Dei: harmonia Reipub. & Majestatis præsidium. Meminerint tamen Principes in locum Patrum familias se successisse, immo revera tales esse adhuc ratione subditorum, proindeque Iustitiam Clementia tempe-

a. Mar. hist. Hist. l. 12. c. 6.

b. Tacit. lib. 3. Annal.

litis demissum, è quo comederit illum iussit. Struthionis stomachum Principes habeat oportet, tam misericordia calidum, ut ferrum digerat; & simul Aquila sit cum Iustitia fulmine, quæ feriendo unum, multis minuetur. Si omnes, qui delinquant, puniendi forent, nemo superesset, cui Princeps imperaret: d. *vix enim quisquam adeo mali expertus, ut non aliquam mortem mereretur. e. Ca como quier* (verba sunt Alphonfi Regis) *que la Iusticia es muy buena cosa en si, e deque debe el Rey siempre usar: con todo eso faze se muy cruel, quando a las vegadas no es templada con Misericordia. Non minus periculi est Coronæ, vitæ & Statibus à iustitia, si extrema illa sit, quam ab iniustitia, Rex Ioannes II. exemplo sit, qui quod plus æquo severus esset, valde se populo inivisum reddidit: & Rex Petrus Crudelis regno pariter, & vita propterea exutus fuit. Nexis semper manibus incedant Iustitia & Clementia, copulatae inter se quasi partes sint unius ejusdemque corporis, nec unquam una istarum aliter ut liceat, quam ut ne offendatur altera. Hac reor de causa non dedit Deus gladium igneum, (quod paradisi custoditur) in manus Seraphino alicui, qui totus amor est & misericordia; sed Cherubino, spiritui scientiæ, qui melius nosset Iustitiam cum Clemencia*

c. *In quo erant omnia quadrupedia, & serpentina terra, & volatilia caeli: & facta est vox ad eum: Surge Petre, eccæ & manna. Act. 10. 12.*

d. Tacit. lib. 3. Annal.

e. Lib. 2. tit. 10. p. 2.

tia a temperate. Nihil permittiosius Principe, ultra quam par est, clemente. Nervæ temporibus dici solebat, pejus esse Principi subijci, qui omnia, quam qui nihil permitteret. Quare haud minus crudelis est, qui omnibus veniam dat, quam qui nemini. Nec minus noxia est Populo clementia nimia quam crudelitas, & gravius interdum impunitate & indulgentia peccatur, quam ipso delicto. Nimiam etiam audaciam sumit Malitia, cum veniam sibi pollicetur. Aequæ crementum fuit Regis Henrici Quarti imperium ob nimiam ejus Clementiam (nisi tamen omisso dicenda sit potius) quam illud Regis Petri, cognomento Crudelis, ob ejusdem immanitatem, Clementia, & Severitas, illa effusa; hæc mo-

a Collocavit ante Paradisum voluptatis Chanaan, & flammam gladium. Gen. 3. 24.

b Felicius enim sunt improbi, supplicia luentes, quam si eos nulla poenitentia puniret. Boet. lib. 4. Phil.

SYMBOLVM XXIII.

Nvili Alchimiſtæ majores, quam Principes, qui rebus pretium ponunt, quod de se non habent, hoc ipso, quod eas in virtutis a præmiū proponant aliis. Invenierunt Romani Coronas varias, Mures, Civiles & Navales, ut rerum fortiter & cum laude gestarum gloriosa essent

a Imperator aliquando torquibus, murali, & civica utitur; quid habet per se corona prætorum, quid prætoris, quid sacerdotis, quid tribunalis, quid curvatus nihil horum honor est, sed honoris insignia. Sen. l. 1. de bea,

derata, amari & faciunt Principem. Qui ita dextre & prudenter virtutes istas miscere noverit, in gubernatione citare non poterit, immo tota illa suavis quidam concentus erit, & harmonia, sicut quæ ex sonis acuto & gravi inter se conatempatis & conficitur. Cœlum fruges procreat roris sui benignitate, & rigore pruina ac nivium tutatur eas, & altioribus defigit radicibus. Si Deus clemens non esset, vereretur illum quidem timor, at non observaret cultus. Veraque virtus & timeri eum facit, & amari. Ideo Rex Alphonsus Aragonius dicere solebat: *Iustitia beneficium prebuit mihi devinctis; Clementia improbis. Vna ad timorem impellit; altera ad amorem obligat. Confidentia veniæ audaces facit Subditos, & Clementia nimia parit contemptum, gignit irreverentiam, & pessumdat Respublicas.*

c Minusque amorem affectus erat effusa clementia, modicus severitate. Tacit. lib. 6. Annal.

d Desidericium & judicium cauto tibi Dominus. Psal. 100. 1.

insignia: & licuit hæc ex ipsius naturæ sinu & thesauro depromere, quæ gramen, palmas & lauros assatim suppeditabat, unde sine sumptu coronas illas contexerent. Non sufficerent æraria ad remuneranda obsequia, nisi excogitatum fuisset politicum illud coronarum inventum, quæ præmiū loco donatæ in publicum fortitudinis testimonium, pluris etiam, quam ipsum aurum argentum, quæ æstimabantur: nam ultro sese milites ad labores & pericula

qua offerrebant, ut iis potius daretur occasio. Eodem plane consilio Hispaniæ Reges fundarunt Religiones militares, quarum insignia non solum Nobilitatis, sed virtutis etiam essent indicium. Atque adeo ante omnia danda est opera, ut ejusmodi præmia porro habeantur in pretio; quod fiet, si magna habita ratione merito-

rum conferantur. Enimvero in tantum æstimari solent, in quantum notæ sunt Nobilitatis & fortitudinis. Quod si abique delectu & discrimine ea institueretur distributio, vilescerent paulatim & contemnerentur, & poterit Arminius, jure merito ridere fratrem suum Flavium (qui Romanam sequerebatur factionem,) cum

cum oculum perdidisset in prelio, a torquem coronam, aliaque militaria dona memoravit, vitia servitii premia. Probe intelligebant Romani; quanti ad commune bonum interesset, æstimationem præmiorum istorum in hominum animis conservari; ideo de dotibus, quibus instructum esse oporteret militem, ut coronam æque reque commeri posset, cum Tiberio Imper. consultatum fuit. In insignibus S. Iacobi (præsentis Emblematis icone) multe exprimuntur dotes, quas ante considerare oportet, quam præmii loco tribuantur. Nam imprimis supra concham efformantur, quæ à mari procreantur, nata inter fluctus, & ad labores facta, in cujus candido sinu resplendet unio, ob puritatem suam, & quia de rore cœli concipitur, Virtutis ac Nobilitatis Symbolum. Si insignia ista infantibus in cunis conferentur, aut iis, qui nondum præsterint obsequia, gratia erunt, non præmium. Quis obsequiis ea promereri conabitur, si diligentia obtinere possit? Pro militia instituta fuere, non pro pace; adeoque inter solos eos distribui oportet, qui in armis suam probassent induriam, aut quatuor minimam annis se moruissent stipendia, ut digni essent centuriis & præfici: quod si fieret, plures dubio procul è Nobilitate ad militiam appellerent animum, magisque artes militares efflorescerent. E por ende

æ dixit (Alphonsus Rex) anti-

a Tacit. lib. i. Annal.

b Honoris argumentum non ambitione, sed labore ad munusqueque convenit pervenire. I. contra public.

C. re mil. 6 Lib. 2. tit. 27. P. 2.

guante los Nobles de España, que supieron mucho de guerra, como bivieron siempre en ella, pusieron señalados galardones à los que bien fiziesen. Hoc quia facere neglexerunt Athenienses, omnibus fortunis & dignitate expoliati fuere à d Macedonibus. Alexander Severus Imperator, cum probe nosset referre quam plurimum, ut remunerentur milites, immo fundamentum & securitatem imperii in eo pene consistere, e aurum & argentum raro cuiquam nisi militi divisi, nefas esse dicens, ut dispensator publicus in delectationes suas & suorum converteret, id quod provinciales dedissent.

Reliqua præmia communia sint omnibus, qui seu domi seu militiæ florent. In hunc finem opibus, honoribus & muneribus sceptrum dotatum fuit; nec negata tamen etiam Iustitiæ auctoritas, ut hac nimirum Princeps delicta puniat, illis vero Virtutem & animi excellentiam remuneret. Et enim (uti dixit f Alphonsus Rex) Rien por bien, e mal por mal recibiendo los Omes, segun su merecimiento, es Iusticia, que haze mantener las cosas en buen estado. Rationem infra dat: Ca dar galardón à los que bien hazen, es cosa, que conviene mucho à todos los Omes, en que ha bondad, e mayormente à los grandes Señores, que

d Tunc vassallicæ publicæ, quo antea militis, & remigis alebatur, cum urbano populo divisi certisq, quibus rebus effectum est, ut inter alia Corona, sortidum & obscurum contra Macedoniam nomen emergeret. Trog. lib. 6.

e Lamp. in vita Alex. f Lib. 2. tit. 27. P. 2.

que han poder de lo fazer. Porque en galardonar los buenos cosas mostrase por conocido el que lo fizie, e otro si por justiciero. Ca la Iusticia no es tan solamente en castigar los males, mas aun en dar galardón por los bienes. E temas desto nasce ende otra pro, ca la voluntad à los buenos, para ser da via mejores, e à los malos para emendarse. Vbi pœna & præmium deficiunt, ordo Reip. deficit, quia spiritus sunt, qui eam conservat, alit ac fovet. Sine neutro illorum diu salva non posset consistere: nam spes præmii ad cultum obligat; metus autem pœnæ ad obedientiam, vel invita etiam naturali libertate servituti opposita. Hinc antiqui Imperium Symbolicos per flagellum significabant, ut in Monetis quibuldam Consularibus videre est, & dominationis Augusti prognosticon fuit; cum Cicero per quietem vidisset flagellum ei à Love porrigi, interpretatus hoc omne Romanum ei portendi Imperium, quod pœnæ & præmii beneficio crevisset hætenus, & stetit. Quis à vitis se abstinere, si pœna non esset? Quis caput suum periculis obijceret, si præmium sperare non liceret? Solon Rempublicam duabus rebus contineri dixit, Præmio & Pœna. Binos in mundo Deos esse, dicebat Democritus, Pœnam & Beneficium, persuasus nempe, absque his eum gubernari non posse. Hi duo poli sunt orbium Magistratus: duo Reip. luminaria, quæ si deficerent, obscuris illa immergeretur tepetibus. Duo ista solum a Prin-

36. 124.

cipum sustentant. Ideo mandabat Ezechiel Regi, ut Coronam, aliaque insignia Regia deponeret, quod iis indignus videretur, qui præmia cum b iustitia non distribueret. Dum Princeps agnoscat merita, præmium agnoscat: referunt enim ad se invicem, & nisi illud largiatur, iniustus est. Hanc Præmii Pœnæque utilitatem non bene expendunt Legum latores & Iurisperiti, qui totum fuere in solis pœnis & suppliciis statuendis, Præmiorum vero vix usquam meminunt. Majorem ejus rei rationem habuit Sapientissimus Legislator in libro suarum legum, quem Hispano idiomate e Partidas inscribit: ut enim utrumque conjungeret, peculiarem posuit titulum de Præmiis.

5. Cum ergo tam necessaria sint Principi Pœna & Præmium, ut sine hoc æquilibrio per gubernationis funem secure incedere nequeat, magna utique consideratio est opus, ut iis recte utatur. Ea de causa colligari erant Licitorum facies; coronæ vero, cum è viridibus foliis fierent, quæ cito marcescunt, post obtentam victoriam primum tangebantur; ut interim, dum dissolverentur illi, & hæc necerentur, inter delinquendum & puniendum, merendum & præmiandum temporis aliquid intercederet, & merita argue delicta rite expendi possent. Præmia inconsiderate collata gratiarum actionem vix mererent.

Cito

b Ausser cidarim, tolle coronam: Nonne hæc est, quæ humilem sublevari, & sublimem humiliare? Ezech. 21. 26.

c Lib. 2. tit. 27. P. 1.

Cito facti eum pœnit, qui temere largitur aliis, nec virtus secuta est ab eo, qui tam in pœnis est præceps. Si in his procedatur ultra limites, excusat Populus delictum in Severitatis odium. Si idem præmii Virtuti tribuatur & Virtio, illa injuriarum, hoc vero robur accipit. Si uni (ubi paria sunt merita) majus Præmium detur, quam alteri, invidia hic stimulat, & ingratus se præbebit: invidia enim & gratitudo circa unam eandemque rem in una simul sede morari non possunt. Attamen illud etiam considerandum, quomodo Præmium, & Pœnam dispensare oporteat: differri tam diu non debent, ut Præmia tanquam desperata vilescant, aut pœnæ debere desinant, temporis diuturnitate jam compensatæ, aut quia nunc ad aliorum exemplum utiles non sunt: eo quod nulla amplius delicta superesse memoria. Rex Alphonfus Sapiens est Seren. Vestra Progenitoribus magno cum judicio Posteris vos admonuit, quomodo in Præmiis & Pœnis gerere se deberent, cum dixit: *Que era menester temperamiento, así como fazer bien do conviene, e como, e quando; e otro si en saber refrenar el mal, e tollerlo, e esfervantarlo en los tiempos, e en las personas, que es menester, e atando los fechos, e quales son, e quien los haze, e de que manera, e en quales largares. E con estas dos cosas se enderezar el mundo, faciendo bien a los, que bien fazen, e dando pena, e esfervamiento a los, que lo merecen.*

S. Expediet nonnunquam differre præmiorum distribu-

tionem, ne ex justitia debere videantur, & ut interim, qui ea expectant, spe ista erecti, majori cum studio præsent obsequia; nec ullam mercem pretio meliori emi crediderim, quam quæ Præmiorum expectatione emicit. Et certe magis ad servendum allicit spes futuri, quam præmii accepti memoria Atque hinc facile apparet, quam noxiæ sint successiones futuræ in muneribus publicis & præmiis; id quod expendebat Tiberius, cum sese Gallo opponeret contententi, ut quinto quoque anno nominarentur Candidati, qui successuri essent in legationibus legionum, & Prætoris: ita enim fore dicebat, ut obsequia & industria aliorum plane a desinerent. Quia in re non istud solum damnum ponderavit Tiberius, sed etiam quod occasione perderet gratiæ faciendæ, in quo dominatus sui vires consistere autumabat. *Atque ita favorabili in speciem oratione, vim imperii retinuit.* Qui gratia in aulis valent, incerti quam potentia eorum futura sit diuturna, animum advertere haud solent ad incommodum istud successioinum futurarum, ut ex his actiones suas moderentur: hoc enim spectant solum, ut Principis potestatem immutent, & a Candidatorum importunitate sese liberent.

Cum

a Subverti leges, quæ sua Patria, exercenda. Candidatorum industria, quæventisque aut pativndis honoribus statuerint. Tacit. l. 2. Annal.

b Haud dubium erat, tam sententiam alius penetrare, & arcana imperii cognoscere, idem, l. 2. Annal.

Cum Princeps veluti cor sit sui status (quemadmodum a Rex Alphonfus dicere solebat) per illum utique vitales spiritus opum & præmiorum in membra alia disperitri oportet. Etiam quod longissime abest, tamen Principis præsentia destitutum sit, ejus tamen favoribus fruatur. Istæ hæc consideratio petraræ apud Principes locum invenit. Plerique omnes solos eos afficiunt præmiis, quos præsentem vident, victi importunitate petentium, aut domesticorum adulatione, aut quia ad negandum desit animus. Et sicut fluvii non nisi solum, quod alluunt, madefaciunt: ita illi solos præsentem, quos ante oculos habent, gratiis & beneficiis cumulant, nec cogitant, quod Ministri absentes innumeris eum laboribus & periculis dignitatem eorum tueantur, & faciant, quod per se ipsi non possunt. Gratias omnes in eos conferuntur, qui in Palatio & aula versantur. Illa obsequia testificantur solum, quæ moschum redolent, non ea, quæ pulvere respersta sunt & sanguine: ea, quæ oculis usurpantur, non quæ hauriuntur auribus: tum quia assentatio facilius oculis capit, quam aures; tum etiam, quia mox animum rutilant inanis gloria ex submissione præsentis, & gratitudinis indicii. Eam ob rem in aulis servire, lucrum est potius, quam meritum: ambitio potius, quam zelus: magis commoditas, quam molestia aut labor. Splendor, qui sibi ipsi satisfacit. Qui absens obsequia præstat, approbationes

& plausus promereri poterit, non gratias & beneficia. Vivet spe & inanibus promissis læstus, morietur vero cum desperatione inglorius. Illud remedium est, ut hi tales per intervalla ad aulam reviant: nullæ enim literæ aut libelli supplices, tam ad persuadendum efficaces sunt, quam præsentia. Spe sola & expectatione hausta & canales non implentur, nisi in ipsas etiam aulæ aquas demergantur. Præsentia Principum secunda est, sicut & Solis. Præsentem hoc florent, absente marcescunt & exarescunt omnia. Ei, qui sub alore consistit, fructus in manus decidunt. Hinc est, quod bene multi ad aulas aspirant, & absentiâ detrectant munera, ubi tamen vel maxime Princeps Ministri suis indiget. Occurri huic malo poterit, si illicium præmiorum projiciatur longius, ut nimirum ibi differantur, ubi præcessere merita, non ubi petuntur præmia, absque eo, quod aut libellis supplicibus, aut importunitate præsentis opus sit. Theodoricus & Italici Rex absentes solabatur, dicendo se ex aula sua eorum intueri obsequia, & discernere merita; & Plinius de Trajano testabatur: *e facilius esse, ut oculis ejus vultus absentes, quam animo charitas, qua in illum ferretur, excederet.*

S. Isthoc tamen consilium, G ut

b Abunde cognoscitur, quisque fama recte laudatur: quapropter longissime constitutum mentis nostræ oculis ferens inspicitur, & videtur merita. Cassiod. lib. 2. c. 22.

c Plin. in Pan.

ut scilicet Ministri absentes interdum ad aulas accedant, in effectum deduci sic poterit, non missionem ab officiis flagitando, sed iis retentis, adducendo varias rationes, quibus facultatem impetrent & d tempus aliquod Principi suo coram se sistendi. Ibi enim curare poterunt melius, quod sperant, retinendo tantisper, quod Princeps in alium conferre possit. Multi aut suo male contenti officio, aut majoris alicujus ambitiose cupidi, illo se abdicant, quos facti poenituit postea, cum spes suas & cogitationes viderent cadere irritas; Principes enim illud pro contemptu habent, & quasi violentiam interpretantur. Nemo quicumque sibi, aut ingenii sui viribus tantum tribuat, ut existimet, Principem sine ipso vivere non posse; nunquam enim instrumenta desunt pro obsequiis Principum, & spreti semel sæpe etiam Ministrorum præceptorum oblivisci solent. Atque hæc omnia iis solum dico, qui publica ambiunt munera; non iis, qui cognita vanitate, ad vitam solitariam & privatam adspiciant. Hoc tamen iis considerandum relinquo, magnos animos à Natura ad imperandum factos, non semper in solitudine & secessu eam reperire quietem, quam sibi pollicebantur, & postquam eo usque processisse se vident, ut putare amplius non liceat, vivunt, moriunturque infelices.

5. In Gratiis & Præmiis captandis plurimum Modestia potest, & Prudentia cum

quadam dexteritate, ut id fieri potius videatur ad præstanda meliora obsequia, quam ad exhauriendam Principis liberalitatem; illud quippe eundem magis adhuc obligat, ut in Deo videre fuit, quando Salomon nil ab eo petebat aliud, quam cor docile: neque enim hoc solum largitus est, sed divitias à etiam & gloriam. Ad hæc peti non debent, quasi ex Iustitia; nam Virtus sibi ipsa pulcherrimum & amplissimum præmium est; & quamvis merito illi deferatur aliquid, hoc tamen ex gratia Principis dependet, maluntque omnes, sibi acceptum referri potius, quam quasi ex merito esset. Vnde porro fit, ut Principes promptiores fere sint, ad largi & liberaliter remuneranda obsequia exigua; majora vero parcius, quia plus gratitudinis ab illis sibi pollicentur, quam isti. Quare qui multas gratias à Principe abstulit, majores indies sperare poterit: nam largitas semel exhibitæ ad ulteriora provocat beneficia; præterquam quod mavelit Princeps alium agnoscere debitorem, quam seletalem fateri: hoc enim ipsi minus honorificum est. Ludovicus X I. Gallie Rex dixisse fertur, magis se erga eum affici, qui pro obsequiis exiguis magna accepisset beneficia, quam erga aliquos alios, qui cum longe majora præ-

a Sed & hæc, quæ non postulas, dedi tibi, divitias scilicet, & gloriam, ut nemo fuerit finitius tui in Regibus crucis retro diebus, 3 Reg. 3. 13.

præstitissent, perparum tamen remunerationis fuissent consecuti. Theodoricus Imperator, ex ambitione orirebatur, quod gratiæ alicui exhiberetur mox germinarent, absque eo, quod conferenti crearent fastidium; immo eum provocarent ad majora

ei largienda, qui cum semel favorem suum coepisset à impendere. Exemplum est in iis, qui Principi præ cæteris chari sunt: erga hos enim gratia & liberalitas Principis pene oblationis quædam species est.

a *Ananus nostra beneficia germinare, nec semel præstat largitas collata soluitur, magisque nos provocat ad frequent præmium, qui initia nostræ gratiæ suscipere meruerunt: non enim iudicium impenditur, favor autem simul placui exhibetur. Caf. 1. 2. ep. 2.*

SYMBOLVM XXIV.

TAmetsi (ut ostensum est hætenus) Iustitia Legibus amata, Præmium item ac Pœna, columnæ sint Reipublicæ molem sustentantes; columnæ tamen erunt in ære, nisi basi Religionis, quæ Legum est vinculum, innitentur. Enimvero Iustitiæ iudicium solos externos actus complectitur legitime probatos; occulti vero & interni ad forum illius non pertinent. In sola corpora auctoritatem habet, non in animos; ad eoque magnopere pœnam pertineceret Malitia, si occultis: injurias, adulteria, & rapinas exercendo cupiditati suæ indulgere posset; immo illuderet Legibus, si Lex alia invisibilis non esset, quæ intus, & in animo male agentis minas intentaret. Tam necessarius est in Republica timor iste, ut multis impiis Religio non nisi inventum videatur politicum. Quis absque eo egestate sua & sorte contentus vivet: quæ in

pactis & conventis foret fides? quæ in ministrandis bonis integritas? quæ fidelitas in muneribus atque officiis? quæ securitas vitæ? Paucos Præmium alliceret, si mediis occultis illud assequi contingeret, nulla habita iustitiæ ratione. Pauci eximia virtutis specie caperentur, nisi immarecensibilem sperantes Coronam potius, quam illam temporariam, strictis contentiæ legibus seque sinefrent obligati. Mox ordinem Reipublicæ turbarent vitia, sublato jam sine principali felicitatis, quæ in virtute consistit, & fundamento illo ac propugnaculo Religionis, quæ sustentat Magistratum ac tæuer, nisi in animum suum inducerent cives, aliud supremum esse tribunal pro solis mentis cogitatis, quæ vel supplicii æterni puniet, vel bonis immortalibus munerabit. Spes isthæc & metus à Natura cuius, quantumvis impio ac barbaro, indita, componunt

hominum actiones. Causa ligula Deos iridebat; dum tamen cœlum tonaret, aliam agnoscebat potentem manum, à qua castigari posset. Nemo est, qui eam ignoret; neque ultum cor humanum, quod divino illo Magnete tactum se non sentiat: & sicut acus nautica ex cognatione quadam Naturæ & consensu, quam *symploche* Græci vo-

cant, in perpetuo motu est, donec sese finiet ad lucem stellæ illius polaris, circa quam voluntur cœlestes orbis: ita nobis quietis vivere non licet, donec agnoscamus & veneremur increatum illud Sidus, in quo vera est requies, & unde rerum omnium motus proficiscitur. Equis magis eo intendere debet oculos, quam Princeps, qui Na-

Val.

varchi iustar Rempubliam moderatur, ut salvam in portu sistat? neque sufficit, quod respiciere illud se simulet, si astra alia vana & nebulosa contueatur; sic enim deerrabit à via, Rēpublicæ navim in Syrtes & scopulos allidet; & naufragium faciet. Populus in opiniones dispares primum, deinde in diversa trahetur voluntatum studia, unde seditiones orientur & conspirationes, ex his denique mutationes Rerumpublicarum & dominarum. A Plures Principes diffensionibus in Religione perisse vidimus, quam armis. Eam ob rem Concilium Toletanum V. I. sapientissime ordinavit, ut nemini Coronæ possessionem adire liceret, nisi prius dato iurjurando adpromitteret, nullum sese in regno suo toleraturum, qui veræ & orthodoxæ fidei mysteriis rite imbutus non esset. Hispania quieta esse non potuit, donec errores Arrii deponeret, & omnes Religionem Catholicam amplecterentur. A quo tempore tam bene fuit universo Populo, ut cum postea Rex Wetericus eandem sedem postliminio conaretur denno introducere, intra ipsum palatium miserrime fuerit trucidatus. Verum non obstantibus quam plurimis exemplis similibus & experientis, fuit nonnemo, qui impie docere ausus est Principem, posse eum pro libitu Religionem aut dissimulare, aut fingere. Qui eam fingit, nullam omnino credit. Et si ejusmodi fictio artificium quoddam

est politicum, ad copulandos animos, & tuendam Rempubliam, multo id præstabit melius vera Religio, quam falsa: hæc enim caduca est, illa æterna, & immortalis.

Multa Imperia fundata in Religionibus falsis, sed ab ignorantia profectis, longo tempore Deus conservavit, remunerando isthac ratione virtutes quasdam eorum morales, aut cultum cœcum, & victimas barbaras, quibus ipsum inquirebant; non quod hæc illi gratæ essent, sed ob religiosam simplicitatem, quæ eas interdum offerebant. Nunquam tamen ea Imperia diu fovit, quæ magis ex malitia, aut arte, quam ex ignorantia, Religionem dissimulant. S. Isidorus mortens vaticinatus est Nationi Hispanicæ, fore ut, si à vera Religione ipsa descisceret, opprimeretur ab hostibus; sin in ea constans persisteret, contra supra omnes Nationes alias evectum iri: id quod res ipsa evenit in durissimo Arrianorum jugo, & quo opprimi cœpit Hispania, ex quo Rex Witiiza Summo Pontifici obedientiam præstare recusavit; ex eo eum tempore libertas cultus, & victorum licentia quietem publicam perturbarunt, & perit militare robur: quæ res illi ipsi Regi, ejusque filiis, ac Regno graves calamitates attulit; donec domita tandem & castigata à Hispania errores suos agnosceret, & Numen cœleste experiretur iterum propitium in exigua illa Christianorum manu,

G 3 cum

a Mar. hist. Hisp. lib. 6. c. 6.
b Concil. Tolet. c. 3.

c Mar. hist. Hisp. lib. 6. c. 19.
d Idem hist. Hisp. lib. 7. c. 2.

eum qua in Aulenzæ montis speluncam, cui nomen de Corvalonga, Pelagius sese receperat, ubi sagittæ & lapides missi à Mauris insipienti miraculo reflecti in ipsos facientes visi sunt, eosque magno numero vulnerare & sternere. Atque ex eo tempore paulatim sese rursus erigere cepit Monarchia illa, & affluerit (quoniam post longam anorum feriem) ad eam amplitudinem, qua etiamnum hodie fruitur in præmium Constantiæ suæ in Religione Catholica.

§. Cum itaque Religio sit anima Rerumpublicarum, omni studio ad eam conservandam incumbere debet Princeps. Primævus spiritus, quem illis instillarunt Romulus, Numa, Lycurgus, & alii, qui eas instituerunt, & crexerunt. Religio a fuit: hæc enim magis, quam ipsa necessitas copulat animos, Imperii Romani moderatores Tiberius & Adrianus, proscriptis Religionibus peregrinis dederunt operam unice, ut propriam sanctam testam conservarent, quomodo & fecerunt Theodosius, & Constantinus, sanctis editis & poenitis contra eos, qui à fide Catholica defecerant. Reges Ferdinandus & Isabella nunquam aliud Religionis exercitium tolerarunt; qua in re laudabilis fuit constantia Philippo II. ejusque Successorum, qui nunquam induci se passi sunt, ut ad componendas seditiones in provinciis Belgi-

a Omnia primum, rem ad multitudinem imperitiam efficacissimam, Deorum metum injiciendum ratus. Livius.

cis, conscientiæ libertatem concederent, tametsi hac ratione dominia illa integra conservare potuissent, & tot parere sumptibus, quos in bellum impendere opus fuit. Pluris scilicet Dei honorem & gloriam æstimarunt, quam felicitatem suam propriam, secuti exemplum Iovii Flaviani, qui cum ab exercitu Imperator acclamaretur, Imperium acceptare noluit, dicens, Christianum se esse, nec decere, ut Imperator sit eorum, qui Christiani non essent; qua in sententia ita perstitit, ut donec milites omnes promitterent, Christi fidem se amplexuros, Coronam non admitteret. Quoniam hanc tam constantem pietatem etiam à suis Majoribus hæreditare potuerit, cum idem illud de Rege Recesvintho, b Concilium Toletanum VIII. memoret. Ea in re insignie pietatis exemplum Serenitati Vestræ Filio suo præbuit Patens gloriosissimus Philippus I. V. Cum enim post suscepta regni gubernacula in consilio ageretur de continuandis cum Batavis induciis, quo Consiliiarii quidam vehementer propendebant, è ratione statu esse arbitrati, ne aut bellum susceperet, aut in principio susceptæ gubernationis quicquam immutaret, mox sese illis opposuit, dicendo: *Nolle se hanc nominis sui notam invidere, ut vel horum n-*

nam

b Ob hoc regi sui apicem à Deo solidari præpararet, si Catholica fidei perennitatem firmam acquirere, indignam repugnans Catholice fidei Principem sacrilegi imperare. Conc. Tolet. VIII. c. 11.

nam Pacem servaret cum iis, qui Deo & Coronæ suæ rebelles essent; atque inducias rupit illico.

§. Propter ardentissimum hunc zelum, & constantiam in Religione Catholica promeruerunt Reges Hispaniæ titulum Catholicorum, qui primum Recaredo datus fuit; uti & Christianissimorum (longe etiam antequam Regibus Franciæ) a in Concilio Toletano Tertio, & Barcinonensi, quem titulum conferunt Reges Sisebutus, & Ervigius, licet posteri eorum eundem deseruerint, donec Catholici titulum assumpserit denuo Rex Alphonfus Primus, ut sese ab Hæreticis & Schismaticis fecerneret.

§. Ersi vero ad Regum officium spectat, tueri in regnis suis Religionem, & verum Dei cultum promovere, tanquam qui Vicarii ejus sint in temporalibus, ut gubernationem ad maiorem ipsius gloriam, & subditorum incolumitatem dirigant; illud tamen sciant oportet, non posse sese de cultu & controversiis Religionis decidere: hæc enim cura ad Caput Ecclesiæ Spirituale directe pertinet, cui soli hanc potestatem concessit Christus: Regibus sola executio, custodia, & defensio committitur eorum, quæ ab ipso decreta & ordinata fuerint. Oziam b Regem gra-

viter increpabant Sacerdotes, & severe castigabat Deus, quod incensum adolevisset: cultum divinum in toto orbe Christiano uniformem esse, & unam eandemque in omnibus partibus Sponsam, illud est, quod ejus puritatem conservat. Brevis non deficiet Veritas, si unicuique Principum eam rationibus suis ac finibus accommodare liceat. In iis Provinciis ac Regnis, ubi atenantur hoc fuit, vix hodie Religionis vestigium superest, ita ut populus miserandum in modum confusus plane nesciat, quænam vera sit Religio. Distinctæ inter se jurisdictiones sunt, Spirituales & Temporales. Hæc illius auctoritate ornatur; illa vero hujus se tuetur potestate. Obsequentia heroica est, quæ ultro sese submittit Vicario illius, qui scepra largitur, & admittit. Gloriantur in eo licet Reges, quod Statutis patriæ subiecti non sint, aut Legibus alienis; attamen decretis Apostolicis parere eos oportet. Quin teneri se fiant, ut robur iis dent, & sancte in Regnis suis servari faciant: præsertim, quando non solum ad bonum spirituale, sed etiam temporale ita expedit, ut quod sacra concilia decreverunt, mandetur executioni; neque permittant, ut ob fines quosdam particulares, decreta eorum violet aliquis, aut perturbet in damnum & præjudicium subditorum, & ipsiusmet Religionis.

a Conc. Tolet. II. Ioann. Bicl. is Chron. Roder. Tol. l. 2. b Non eum off. cii Ozia, ut adolevit incensum. Dorotheo, sed sacerdotum. 2. Par. c. 25.

SYMBOLVM XXV.

Supra turrim templi nidum suum Ciconia construit, & loci felicitate successione suam reddit securiorem. Princeps, qui triangulati Ec-

clesiæ lapidi Monarchiæ suæ ædificium superstruit, firmabit illud, & stabiliet. Oraculum Delphicum consultum aliquando ab Atheniensibus,

qua

qua ratione se contra Xerxem tueri possent, qui cum ingentis classe mille ducentarum titremum illis imminerebat, respondisse fertur: tum eos victores fore, si civitatem suam muro ligneo circumdarent. Interpretatus hoc responsum Themistocles dixit; velle Apollinem, ut cives omnes naves conficerent; quod ubi factum, evasere superiores, & victoriam contra classem tam ingentem potiti sunt. Idem usu venit Principi, qui Majestatem suam navis Ecclesiæ commiserit: nam si hæc, teste alio Oraculo, non ineerto & fabuloso, sed divino & infallibili, submergi non potest, nec ille unquam poterit, qui ea vectus fuerit. Hæc causa fuit, cur gloriosissimi Majores Serenitatis Vestre partem spoliatorum, quæ hostibus in bello eripuerant, Deo dicare fuerint soliti, tanquam victoriarum Domino, quo in pugnis utebantur propitio, offerendo ad ipsius cultum amplissimos reditus & possessiones, unde eorum habuere innumerae pene Ecclesiarum a dotationes, & fundationes ædium Cathedralium & Cenobiorum, ita ut in Hispania pluraquam septuaginta Templorum millia illi exerint: inter quos solus Iacobus Primus Aragonius Rex construxit mille, Immaculatæ Virginis Deiparæ honori consecrata, cujus suæ munificentia amplissimam tulit remunerationem tot insignibus provinciis, quas in suam redegit potestatem, tot victoriis, quas re-

portavit. Nam triginta tribus vicibus prælio cum hoste congressus, totidem pariter vicibus felicissime eundem triumphavit. Pæ ista opera religiosæ fuerunt Coloniz, non minus potentes amicus suis spiritualibus, quam militares: neque enim tormenta bellica tantum per moenia patefaciunt aditum, quam ipsa Oratio. Ad septem dierum preces, quibus Populus Israeliticus Dei opem impiorabat, muri Ierichuntini & conciderunt. Melius itaque in Templis, quam in ætatis, divitiæ deponuntur: non pro extrema necessitate solum, verum etiam, ut efflorescente per illas Religione, Imperium una efflorescat. Athenienses thesauros suos asservabant in templo Delphico, cujus custodia eos aliæ etiam Nationes committebant. Quæ custodia melior quam illius, qui Regnorum arbiter est? Minimum in Templis cor nostrum erit, si in iis thesauri nostri fuerint. Quare non impium minus, quam imprudens consilium est, sub levissimo necessitatis publicæ prætextu expilare Ecclesias. Providentia divina dignus non est, quisquis potentia Dei diffusus, in omni casu mox ad suppellectilem domus ipsius adjicit oculos. Regi Ferdinando a Sancto Hispani ob-

G 5 fidenti

b Igitur omni populo vociferante, & clangentibus tubis, postquam in aures multitudinis vox fontisque increpuit, nulli illico corruerunt. 105. 6. 20.

c Ibi enim est thesaurus suus, ibi est & cor suum. Marc. 6. 19.

d Marc. 11. 14. c. 2.

d Marc. 11. 14. c. 2.

fidenti pecunia deeat ad continuandam obsequium, cumque fuaderent alii, ut æriarii tenuitatem & inopiam Ecclesiarum thesauris tantisper sublevarer, respondet ille: *Plus ego mihi de precibus & sacrificiis Sacerdotum, quam divitiis eorumdem polliceor.* Quam pietatem & fiduciam die proxime sequenti deditione urbis cumulatissime Deus compensavit. *a* Reges alii, qui secus fecerunt, graves sacrilegæ suæ audaciæ dedere poenas. Gundericum Vandalorum Regem S. Vincentii templum spoliare parantem, in ipso templi limine mors repentinè oppresit. Graves illas calamitates, quibus Rex Alphonfus Aragonis confictus fuit, Numinis vindictam plerique interpretabantur, quod ædes sacras diripisset. Serenissima Regina Vraca ad ipsas portas templi S. Isidorii, quod est Legione, & in cuius thesauros temere involarat, diem supremum obiit. Rex Sanctius Aragonius, quod bonorum Ecclesiæ invasionis manus non semel temerasset, in obsequio quadam sagitta ex muro emissa sub axilla confixus interit. Et tamen ipse aliquot annis ante Rotæ in S. Victoriani, ad aram S. Vincentii humilissimo corporis habitu, cum gemitu, & lacrymis publice veniam precatus fuisset, omnia, quæ ablata fuerant, integra fide restituendo, voluit tamen Deus, ut delicti gravius magis adhuc ex ista poena innotesceret ad exemplum aliorum. Rex Ioannes I. in

proelio ad Aliubarrotam, cæsus fugatusque fuit cum suo exercitu, propter invasos, ut credebatur, templi Guadulupæ thesauros. Postquam Fredericus Rex Neapolitanus Cajetam ad deditionem compulerat, ingressi inde Galli & binas naves templorum spoliis oneraverant; sed ambæ (quod pio miraculo habitum) periere.

¶ Atque in his omnibus casibus necessitas extrema locum non habuit: in illa siquidem recta ratio licitum facit Principibus, ut pro sui conservatione uti possint iis opibus, quas pia liberalitate in locis sacris deposuerunt; ea tamen lege, ut tantundem suo tempore, meliore Fortuna adipiscantur, restituere parati sint; & uti fecerit Reges Catholici Ferdinandus & Isabella, obtenta in Parlamento, quod Medinæ Campi coactū fuit, facultate, ut aurum argentumque Ecclesiarum in necessarios belli usus tantisper impenderent. Qua in re sacri Canones, & Concilia certos definiverunt casus, necessitatem item & pericula, in quibus Ecclesiastici teneantur subsidii suis Republicam sublevare. Et sane grandis esset avaritia, quæ excusari non posset, si necessitates communes nollent agnoscere. Quid enim? Ipsi nobilissima & præcipua pars sunt Reipublicæ, & si pro hac & Religione vitam exponere obstricti sunt, cur non & suas fortunas? Si eos sustentat &

alit

aliter Respublica, æquum omnino est, ut mutuum vicissim ab illis sperare possit subsidium pro sua conservatione & defensione. Durum erit Populo, decimas semper persolvere, & pia facere opera, si in communi necessitate non sit, qui in oneribus extraordinariis eundem sublevet. Propriam suam pietatem exercebitur, & refrigeret zelus illius & devotio, nepono novæ oblationes, donationes, & legata Ecclesiis faciat. Valde itaque rationi consentaneum est, ut Clerus in ejusmodi casibus reductibus suis impensas publicas adjuvet, non eo solum, quod periculum aut beneficium commune omnibus sit; sed etiam, ne Sæcularium bona & possessiones ita graventur, ut agriculturæ defectu, decimæ quoque, & alia pia opera desinant. Majores opes videntur tempore necessitatis extremæ aurum & argentum Ecclesiarum ductum in laminas in domo monetaria, quam in vasa aut suppellectilem sacram in templis.

¶ Atque hæc obligatio status Ecclesiastici major est, in necessitatibus gravioribus Regum Hispaniæ: cum enim ab eorum pia liberalitate omnes fere fundationes & dotationes Ecclesiarum profectæ sint, tenentur eæ vicissim ejusmodi, Patronis suis in necessitate venire subsidio, & sic eisdem obstringere, ut munifici esse pergant alias, ubi tempus & occasio tulerint. Hæc & plures aliarum rationes sacram Sedem Apostolicam impulserunt, ut adeo libeta-

lem sese erga Reges Hispaniæ sæpe extruxerit, concedendo iis ulum bonorum Ecclesiæ ad fovenda bella contra Infideles. Gregorius VII. Sancti Romani Aragoniæ Regis arbitrio permittit decimas & redditus Ecclesiarum, quæ aut recens extructæ fuissent, aut recuperatæ a Mauris, ut de iis pro libitu posset disponere. *a* Quam licentiam etiam fecit Petrus I. Aragoniæ Regi, ejusque Successoribus, & Primoribus Regni Vibanus Papa, exceptis tamen Ecclesiis Residentiæ. Innocentius III. Bullam Cruciatam concessit pro bello Hispaniæ, quod Sacrum vocabant; quam gratiam deinde temporibus Regis Henrici IV. ad vivos pariter, & vita functos extendit Papa Calixtus. Gregorius X. Regi Alphonso Sapienti permittit tertiam decimarum partem, quæ fabricæ destinata erat; quod deinde perpetuum esse cepit temporibus Regis Ioannis II. & extendit illud Alexander VI. etiam ad Regnum Granatensem. Ioannes XXII. decimas redditum Ecclesiasticorum & Cruciatam indulsit Regi Alphonso XI. Vibanus V. Regi Petro Crude-li tertiam partem decimarum ejus beneficis Ecclesiasticis Castellæ. Pontifici Sixto Quarto placuit, ut Clerus una vice centies mille Ducatos pro bello Granatensi contribueret, & Cruciatam impertit; quam gratiam deinde plures alii Pontifices prorogant. Iulius II. Regi Emanueli Lusitano concessit

G 6

ter-

tertiat fructuum partem, quæ ad Ecclesiæ fabricam perinebat, & ut eidem ex reliquis Ecclesiæ redditibus decima eorum pars cederet.

5. Hæc tamen subsidia in necessitatibus, & usus publicos, quibus destinata fuerint, impendi debent; qua in re tam religiosa fuit Regina Isabella, ut cum collectos videret è Bulla cruciata nonaginta milliones, iusserit illico in eos converti usus, quos Bullæ Apostolicæ præscribe-

rent. Magis elucescent gratiæ istæ, & majores ex iis nascuntur fructus, si sic impensis fuerint. Necessitas tamen, & periculum confundere solent omnia, & facile interpretari mentem Pontificum, si aliter fieri contingat, præsertim quando sumptus, qui aliunde in istum finem fiunt, majores sunt, cum perinde sit, ex hisne pecuniis sumantur, an ex aliis.

a Mar. hist. Hisp.

SYMBOLVM XXVI.

Impia fuit eorum opinio, qui asserere ausi sunt, majorem fortitudine Gentiles excelluisse, quam Christianos, eo quod illorum superstitio magis corroboraret animum, & ferociorem redderet tetro illo spectaculo tot cruentarum victimarum, quas Diis offerebant in sacrificiis; eosque solos pro Viris fortibus & magnanimis haberet, qui robore magis vitium, quam ratione aliis Nationibus dominarentur: contra vero nostræ Religionis Institutum inculcavit hoc nomine, quod demissionem commendaret, & mansuetudinem, quæ duæ virtutes animos facere solent abjectiores. Impia proflus opinio, & à veritate nimium quantum aliena! Sanguis profusus animi barbarum magis, & crudelem reddere potest, fortio-rem ac magis strenuum non potest. Fortitudo & excelsitas animi mox cum ipso pectore nascitur, non oculis hauritur. Nec generosiores sunt, qui

magis sanguine & cæde animantium capiuntur, ut nec illi, qui humana carne victitant. Magnanimitatem non spernit nostra Religio; quin ad illam acuit potius. Non præmia proponit nobis temporaria & caduca, uti facit superstitio Ethnica; sed æterna, nullis unquam sæculis finienda. Quod si tunc Corona aliqua è lauro, quæ simul atque à trunco avellitur, marcescere incipit, tanto peius incendit animos: quid non faciet nunc sempiterna illa stellarum, & immortalis? Ac fortasse majoribus sese objecerunt periculis Gentiles, quam Christiani? Si quando illi urbem aliquam aut castrum armis impeterent, clypeis & testudinibus muniti id faciebant. Nunc vero Christianis per densos glandium imbres, per fulminum pulveris pyrii tentandus est aditus. Non advertantur

a Illi quidem, ut corruptibilem Coronam accipiant; nos autem incorruptibilem, 1 COR. 9.27.

tur fortitudini demisso animi & mansuetudo; quin ita junctæ sunt inter se, ut abique his exerceri illa nequeat; neque fortitudini locus est, ubi non sunt mansuetudo, tolerantia, & reliquæ virtutes. Namque is solum vir fortis est, qui ab affectibus vincit se non patitur, & à perturbatio-

nibus animi liber est, in quo genere plurimum elaborant Stoici, & majori postea cum perfectione Christiani. Perparum ex sua parte facit, qui iracundia aut superbia se finit abripi: illud reliquum, proprias suas passiones & cupiditates frangere. Inter difficiliores arenas animus est, ubi

ista vigent certamina Qui eo usque sese demittere didicit, ut alteri inflectat genua, facile in occasione contemnet periculum, & cervicæ constanti securum excipiet. Tulerit sane Religio Ethnica Magnos Duces, quales fuere Cæsares, Scipiones, & alii complures; at certe haud minores nobis dedit Catholica in Alphonsis & Ferdinandis Castellæ, uti & in aliis Aragoniæ, Navaræ, & Lusitanæ Regibus. Quæ tanta animi fortitudo esse potuit, atque illa, quæ in Carolo V. Imp. eminuit? Quem unquam Magnum Ducem celebravit antiquitas, cui pares, ut etiam superiores non fuerint Gonsalvus Ferdinandus de Corduba, Ferdinandus Cortesius, Antonius de Lieve, Ferdinandus Davalus Piscariz Marchio, Alphonsus Davalus Vassus Marchio, Alexander Farnesius Dux Parmensis, Andreas de Oria, Alphonsus Albuquerqueus, Ferdinandus Alvarus de Toledo Dux Albanus, Marchiones de sancta Cruce, Comes Fontanus, Marchio Spinola, Ludovicus Fajardo, & alii prope innumeri tam Hispaniæ, quam aliarum Nationum, nunquam laudati satis à fama. De quibus merito dici poterit id, quod Apostolus Paulus de magnis illis Ducibus, Gedecone, Barac, Samfone, Iephthe, Davide, & Samuele commemorat; a Per fidem devicerunt Regna. Fortes facti sunt in bello, castra vertebant exterorum. Si Gentium victorias conferre placuerit cum his, quæ reportarunt Christiani, Lib. 11. 33. & 34.

ni, longe hæu fuisse majores videbimus. In prælio ad Navas ducenta Maurorum milia cecidere, & nostris non nisi homines viginti quinque. ^b Hastæ & sagittæ hostium tanta multitudine repertæ, ut duobus diebus, quibus victor exercitus iisdem in locis hæsit, lignorum usum exhibuerint excitandis ignibus; ac ne comburi quidem potuerint, etsi studium adhibebatur. Altero tanto plures in pugna Saladana occubuerunt, desideratis Christianis solum viginti; & in illustri illa victoria navali ad Naupactum (Lepantum hodie) quam Ioannes Austriacus contra Turcas obtinuit, centum & octoginta triremes partim demersæ fuerunt, partim captæ. Quas victorias non sibi tribuit Christianum pectus, sed vero Domino exercituum, quem venerat & colit.

c *Que em taos tao gloriosos claramente;*

Mais Peleja o favor de Deos, que a gente.

Gloriosius animi triumphus. Non minus hostem confundit cor in Deo confidens, quam manus ense armata, uti Iudas Machabæus à experimento didicit. Deus est, qui corda regit, ipse animum & vires & sufficit, ipse tribuit, & negat

^b Mar. hist. Hisp. lib. 11. cap.

^{24.} *c* Camoës Lus. Can. 30.

d *Maximè quidem pugnautes, sed Dominum cordibus orantes, prostraverunt non minus triginta quinque milia, 2. Mach. 13. 17.*

e *Ne dixerim corde tuo; fortitudo mea, & robur manus meæ, hæc mihi omnia præstiterunt. Sed recordor Dei tui, quod ipse tibi vires præbuit, Deut. 8. 17. & 18.*

negat victorias. Impostoris notam incurret, atque à malitia & fraude excusari non posset, si ei adesset potius auxilium, qui falsum colit Numen, & impiis sacrificiis sibi propitium reddere satagit. Quod si etiam interdum iis largiatur victorias, id non invocationi, sed causis aliis occultis Providentiæ divinæ ascribendum. In siti illa, qua exercitus Romanus laborabat in bello Marcomannico, placari haud potuit Deus sacrificiis & precibus Legionum Gentium, donec tandem Legio Christianorum decima eius imploraret auxilium: tunc enim copiosissimum iis imbrem impertivit, & fulmina in hostium direxit aciem, ut facili negotio victores evaderent; unde Legio illa postea Fulminatrix dicta est. Si viva semper esset fiducia illa ac fides, eosdem etiamnum operaretur effectus; at enim, quia aut ista defuit, aut propter alios occultos fines permittit Deus, ut bello subigantur etiam ii, qui verum ei cultum deferunt: quod dum fit, non triumphantium præmium est, sed eorum, qui vincuntur, castigatio ac poena. Semper itaque in Principum manibus vexillum Crucis sublime vollet: significatum per enses illum, quem Ieremias Iudæ Machabæo & porrexit, ut hostes suos fugaret; fumant item Religionis scutum, & sibi ponant ante oculos æternum illum ignem, qui Persarum Reges anteibat, Vexillum

alterius incircumscripti, à quo radios suos Sol accipit. Hæc vera Religio est, quam milites adorabant, quoties provoluti in genua venerabantur vexillum, quod Labarum Constantini Imperatoris vocabatur. Cum enim Crux quædam lucis splendore in cælo efformata cum inscriptione: *In hoc signo vinces*, victoriam illi contra Maxentium promitteret, vexillum ista forma fieri præcepit, quam præsentem Emblemate exhibeo, superne cum literis *b* X & P. characterè nominis Christi, & literis Græcis Alpha & Omega, quæ Dei sunt Symbolum, & principii & finis rerum omnium. ^d Vexillum isthuc usi sunt deinceps Imperatores usque ad temporis Iuliani Apostolæ. Ioannes quoque Austriacus in omnibus suis signis Crucem efformari iussit, cum isto lemmate: *e* *His armis vici Turcas, iisdem vestrum me confido & Hæreticos.* Rex Alphonsus Magnus eadem verba Crucis Constantinianæ in alio quodam posuit vexillo, quod in templo Ovetano postea obtulit: & iis ipsis uti placuit, sicut & labaro Constantini præsentem Emblemate, ad imprimendam Principum animis fiduciam illam, qua vexillum Religionis contra hostes suos plantare eos oportet. *f* In prælio ad Navas Canonicus quidam Toletanus, Decanus postea, Paschasius nomine,

^b Euseb. l. 9. hist. c. 9.

^c S. Amb. epist. 29.

^d Genebr. lib. 4. Chron. aaaa

1572.

^e Mar. hist. Hisp. lib. 7. c. 16.

^f Idem hist. lib. 11. c. 24.

ne, Crucem quam Roderico Archi-Presuli de more præferebat, per hostium cuneos semel atque iterum circumtulit, & evasit incolumis, cunctis omnium telis petere-
 tur, multæque Mauros sagittæ hæsi hærent. Latera vexilli istius spiritus cœlestes stipare solent. Gemini Angeli equis candidis vecti in prima acie pugnare visi sunt, quando ad Septimanicas Rex Ramirus I. I. Mauros devicit. In alio item prælio ad Clavignum temporibus Regis Ramiri Primi, uti & in alio ad Meridam temporibus Regis Alphonsi I. X. divinum illud fulmen, filius tonitruum sanctus Iacobus Patronus Hispaniæ, in equo albo vexillum præferre visus est, quod rubræ Crucis figura distinctum erat. Nullus vobis resistere poteris (dicebat Iosue ad Principes Israël, jam jam è
 a Idem hist. Hisp. l. 3. c. 5.
 b Ios. c. 23. 10.

SYMBOLVM XXVII.

QVod neque vis, neque diuturna multorum annorum oppugnatione adversus Trojam efficere potuit, dolus tandem obtinuit sub specie Religionis, inferentibus in urbem Græcis arma sua intra alivum equi ligno adita, tanquam filii voti, quod Deæ Paladi fecissent, rei essent. Mirum dictu! neque interior armorum consilio & sonitus; neque advertentia prudentiorum civium; neque quod opus foret, dirutis moenibus eum in urbem inducere, mox posteaquam Græcorum naves

vita discessurus) si in Deo spem & fiduciam collocaveritis. *c Vnus è vobis persequetur hostium mille viros: Quia Dominus Deus vester pro vobis ipse pugnabit.* Plenæ sunt sacræ paginæ istiusmodi divinis subsidii. Contra Chanaanæos stellas ipsas Deus in acie disposuit; contra Amorhæos Elementa amavit, & lapides è cœlo depluit. Nec opus fuit alio creaturarum ministerio in fidelium favorem adversus Madianitas, *f Immisit Dominus gladium in omnibus castris, & mutua se caute truncabant.* In semetipsum ultionem provocat, quisquis Dei inimicus est.

c Ios. ibid.

d De cœlo dimissum est contra eos stella manens in cruce suo, adversus Sisaram pugnaverunt. Iud. cap. 5. 20.

e Dominus misit super eos lapides nigros. Ios. c. 10. 11.
 f Iud. c. 7. 22.

solviscent è littore; neque quod intra moenia commorari deberet, Populo sufficere potuit, ut fraudes agnosceret: tanta Religionis vis est. Ea opportune usi sunt Scipio Africanus, Lucius Sylla, Quintus Sertorius, Minos, Pistratus, Lycurgus, & alii, ut actionibus suis & legibus conciliarent auctoritatem, & Populo imponent. Phœnices in Hispaniam ingressi, eo loco, ubi nunc Medina Sidonia cernitur, templum arcis forma construxerunt Herculi dedicatum, agentes, per quietem

tem sic iustos se esse. Crediderunt Hispani, divinum esse cultum, quod stratagemata erat; esse pietatem, qui dolus fuit: atque ita Phœnices sub Religionis prætextu, quo nihil ad speciem fallacius, oppressos deinde loci istius incolas bonis omnibus & fortunis

spoliarunt. Alterius item templi beneficio in promontorio Dianæ (ubi nunc est Denia) incolæ Insulæ Zacynthi machinationes suas clam habuerunt, cum Hispaniam sibi subjicere molirentur. Rex Sisenandus Suinthiam regno expulerat, atque ut dominationem

nationem suam magis stabiliret, Concilium Provinciale septuaginta circiter Præfatum convocavit, sub specie quidem Ecclesiasticæ disciplinæ, quæ vitio temporum collapsa erat, novis legibus astringendæ; sed revera præcipua ejus cura erat, ut condemnato Patrum sententis Suintila, sibi deinde corona adjudicaretur, & populus in concordiam rediret: quo eodem artificio etiam Eivigius electionem suam & abdicationem Regis VVambæ confirmare sœdudit. Non ignorat Malitia, quantum apud hominum animos valeat Religio, quare hac potissimum utitur ad exercendas suas technas, quibus simplicem populum facillime decipit, qui cum fines illius omnes penetrare nequeat, sibi persuadere ista solum tendere ad Deum reddendum propitium, ut bona fortunet temporalia, & æterna postea premia conferat. Et quæso, in quas non impulsit fraudes Nationes plurimas Religionis species, dum sese superstitionis cultibus misere dederent? Quam serviles & truculentos mores in non introduxerunt, cum libertatis, fortunatum & vite dispendio? Advigilant sedulo Principes & Respublicæ, hoc præsertim tempore, quando Politica larvam Pietatis induit, neque facile admittant illos Religionis equos, qui non civitates solum, sed integras etiam provincias, & regna funditus devastant. Quod si sub illius titulo ambitio irrepit, & cupiditas, & oneretur gra-

vier populus, suave Dei jugum fastidiet, ob damna & detrimenta rerum temporalium, quæ patitur, & sensim in animum suum inducet, legem naturalem ac divinam Religionis ad rationem status pertinere; Principes vero sub specie illius suæ contingere artificia, quibus subditi contineant in officio, & fortunis suis expolient. Perpendant itaque apud se Principes cum omni diligentia, num quod de novo introducit, Religionis causa sit, an prætextus solum, in autoritatis & potestatis illius præjudicium, aut injuriam subditorum, aut contra tranquillitatem publicam: id quod ex fine, quem sibi novitas ista propositum habet, perspicere poterunt, examinando quo spectent tales innovationes, an ad emolumentum proprium, aut ambitionem; an ad bonum spirituale conducant, nec ne; aut num hoc ipsum non mediis aliis, quæ minus adferant præjudicium, procurari queat. In istiusmodi casibus, minori cum periculo damnum præcavetur, quam eidem postea paretur remedium, non dando locum ejusmodi prætextibus & abusus. Si tamen introducti jam fuerint, magna cum suavitate corrigi eos oportet, non via facti, nec cum violentia & scandalo, nec jure extremo potestatis, præsertim si sub Principis jurisdictionem casus isti non cadant; sed singulari cum solertia, & habita personarum ratione, per manus illius, ad cujus forum

a per-

a pertinent, edocendo illum sincere de rei veritate, deque damnis & incommodis. Et enim si Princeps sæcularis id facere vi attentaverit, & abusus isti apud Plebem inveteraverint, hæc illud impietati tribuet, & sacerdotibus obtemperabit potius, quam Principi: contra vero, si Populum inter & Sacerdotes non omnino optime convenierit, & ille viderit auctoritatem Ecclesiasticam & sæculem inter se dissidere, obedientiam abjiciet, & contra ipsam insurret Religionem, declarata Principis voluntate jam factus audacior, & paulatim in eam veniet opinionem, damna ejusmodi contentionum ad substantiam Religionis pertinere; quo fiet, ut facili negotio animum pariter, & illam immutet. Atque ea ratione, si Princeps litibus & controversiis cum Magistratu Ecclesiastico; Populus vero novitate opinionum implicatus fuerit, nullus porro rebus factis habebitur honos, & graves oboriuntur errores, confusa illa divina luce, quæ collustrabat animos, & unebat; unde multorum Principum interitus, & Statuum & immutationes nasci vidimus: Magna prudentia opus est, ad recte gubernandam in talibus materiis multitudinem, nam pari facilitate, aut eas spernit, & impia est; aut leviter credie & supersticiosa est; quod postremum frequentius accidit, ipsa enim tanquam imperitor specie reli-

gioli cultus & opinionum novitate continuo capitur, ante etiam quam recta ratio ista omnia ad examen vocet. Quare plurimum refert, omnem illi paulatim ruinæ occasiorem præcidere, eas cum primis, quæ ori solent ex inanibus disceptationibus de materiis quibusdam subtilioribus, quæve ad Religionem nihil omnino aut parum faciunt, non permittendo, ut aut defendantur, aut typis imprimantur; alias enim multitudo in diversa trahetur studia, & opinionem suam, tanquam de fide esset, turbatur mordicus. Quæ res non minores turbas ciere posset, quam ipsa Religionum diversitas, aut iis animum dare. Eodem periculo terribus Tiberius concedere noluit, ut libris Sibyllini & inspicerentur, quorum vaticinia tumultus concitare poterant; & in actis à Apostolorum legitimis, libros igni fuisse traditos, qui vanas curiositates continebant.

§. Solet Populus sub specie pietatis misere decipi, & cæco quodam impetu sese delectare cultibus quibusdam superstitiosis cum submissione profus muliebri, quæ hominem melancholicum reddunt & timidum, & imaginationum suarum vile mancipium, quæ animum simul &

c Cæsarit Africæ Gallus, ut libri Sibyllini viderentur; renuit Tiberius pericula humana, at utique obegit. Tacit. lib. 1. Annal.

d Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa sceleris, contulerunt libros; & combusserunt coram omnibus. In A&c. Apoll. c. 19. 19.

a Latia enim Sacerdotis custodient sceleris, & legem requirunt ex veteri, Malach. c. 27.
b Nulla res multitudinem efficacius regit, quam superstitio. Curtius.

& spiritum opprimunt, faciuntque eum otiosum sodalitia obire, & vacare peregrinationibus, ubi multi sæpe abusus committuntur, & vitia. Imperitæ plebeculæ infirmitas illa est, neque parum periculosa veritati Religionis, & salutis publicæ, & nisi principis quis obset, gravissima creat incommoda & pericula; nam stultitiæ genus est, quæ sub specie boni temere præcipit, & novas consecratur Religionis opiniones, & artes diabolicas. Religio quædam subsecutio utilis est, sed sine superstitione abjecta & humili: talis scilicet, quæ virtutem in pretio habeat, & perhorrescat vitium, quæ statuatur labore & obedientiam majoris esse apud Deum & Principem meriti, quam societas & peregrinationes, quando ejusmodi pietatem convivia, choreæ & lusus comitantur, quomodo Populus Isærliticus in dedicatione vituli a factibat.

5. Quod si forte cœperit multitudo in rebus ad Religionem pertinentibus, nimium suæ tribuere opinioni, & novitates in illam voluerit introducere, exemplo parandum est remedium, & mala seminis radicibus evellenda, priusquam crescat, & serpat longius, ut coalescat in corpus potentius ipso Principe, contra quem deinde, si ejus se opinioni accomodare noluierit, perniciosam regimini nis mutationem machinari

a Sedis populus nunciacare, & libere, & invicemque ledere. Exod. 32. 6.

b audeat. Tametsi vero intelligendi vis in eo genere libera sit, & salva sua libertate, ad credendum cogi nequeat, adeoque Dei solius esse videatur, ac corrigere, qui fecus de ipso sentit, ac oportet; gravissima tamen inde nascerentur incommoda, si deciso de altissimis fidei mysteriis cœcæ & imperitæ plebeculæ committeretur; atque ideo valde convenit obligare subditos, ut quemadmodum veteres Germani solebant, sanctius ac reverentius ducant; credere res divinas, quam sciro. Quis error tam infans aut scædus, in quem non incidat regnum aliquod, si de rebus Religionis illi dijudicare liceat? Hinc tanta cura caverunt olim Romani, ne qui nisi Romani Dei, nec quo alio more, quam patrio celerentur. Et Claudius graviter cum Senatu conquestus fuit, quod externæ superstitiones & introducerentur. Atramen si fana Malitia pedem fixerit, nec quæ correctio adversus multitu-

b Est vero qui in divinis aliquid innovavit, alio habet, & contra non Deorum solum causa (quæ tamen qui continent, nec aliud sunt magis secuti) sed quia nova quædam numina hi tales introductores, multos impellunt ad mutationem rerum, unde conjurationes, seditiones, concubula existunt, res profecto concubiles Principum. Dion.

c Deorum injurias Dia curat. Tac. lib. 1. Annal.

d Sanctius ac reverentius resum de astit Deorum credere, quam scire. Tac. de more Geron.

e Quia externæ superstitiones va-

lescent. Tacit. lib. 11. Annal.

tudinem vim ac robur habere potuerit, Prudentia operetur necesse est, quod alias ferrum & flamma debuisse effecere: nam augescit interdum delictorum pertinacia, si remedia adhibeantur intempestiva, & plus æquo violenta; neque semper vi cedit ratio. Recaredus Rex magnæ solertia, temporis tamen insperandum ratus, nunc dissimulando, nunc blandiendo, sensim effecit, ut subditi ejus omnes Ariana peridia abdicata ad Ecclesiæ Catholicæ castra commigrarent.

5. Magni heroës olim usi sunt superstitione (ut diximus) ut legibus suis auctoritatem parerent, atque animos adderent Populo, magisque eum in submissione & officio continerent, in hunc finem somnia fingebant divinitus sibi immissa, conversationes secretas & familiaritates cum Diis; & licet hæc artes apud simplicem plebeculam plurimum valeant, utpote ejus ingenium superstitionis rebus ejusmodi, quæ su-

pra naturam esse videntur, facile capitur: non est tamen Principibus licitum, eam eminentis miraculis, & falsa Religionis specie deludere. Ad quid umbra, ubi luce ipsa frui possumus? Ad quid prodigia illa de cœlo fictitia, si tot ac tanta iis suppetant, ut vidimus, qui firma cum fiducia ea præstolantur à Providentia divina? Quomodo justissimus Deus ejusmodi artibus successum bonum largiri poterit, quæ curam ipsius ac sollicitudinem in rerum harumce inferiorum gubernatione inculcant, quæ ipsis potentium falso confingunt, quæque illi tribunt, quos ipse auctor non est? Cum certitudinem in Religione sibi pollicebitur Populus, si eam ad fines Principum particulares, detorqueat, videret, eo quod tegumentum tantummodo sit, quæ suas cooperiant fraudes, & veritatem mendacii arguant? Non est secuta Politica, quæ dolis sese vestit, nec firma ratio status, quæ technis nititur.

SYMBOLVM XXVIII.

Regula & mensura virtutum Prudentia est, abique hac illæ in vitia degenerant. Eam ob rem in mente sedem suam habet, sicut virtutes reliquæ in appetitu: illinc enim omnibus præsidet. Magnam Deitatem illam vocat Agartho. Hæc virtus est, quæ tres Republicæ formas constituit, Monarchiam, Aristocratiam, & Democratiam; inque singulis suas tribuit partes naturæ subditorum con-

venientes, intentos semper habens oculos in conservationem eorumdem, & finem principalem felicitatis politiciæ. Anchora statum Principis. Deficiente hac virtute, animæ gubernationis deficit. a Ca esta (verba sunt Alphonsi Regis) faze ver las cosas, enzagavlas ciertamente segun son, e puden ser, e obrar en ellas como deve, e pon re-

a Lib. 2. lib. 3. p. 20

basamentis. Virtus est Principum a propria, & quæ maxime facit excellere hominem, adeoque parce eam Natura dedit ingenia, magna prae-

a Nam vestis disponere, vestique iudicare qui potest, est Princeps, & Imperator, Menand.

dentiam oppido paucis. Absque illa, quo quique cæteris dignitate magis eminent, eo majori cum periculo præstant aliis; facile enim rationis transiunt limites, & perrunt eunt; & in eo, qui aliis imperat, iudicio claro opus est, quod res omnes, prout sunt

in se

in se disiciat, & singula suis rite ponderare momentis noverit. Examen hoc magni in Principibus momenti est, & multum in eo potest Natura, plus tamen ipse rerum usus atque experientia.

6. Ea Prudentiæ virtus multis constat partibus, quæ ad tria capita reduci possunt; memoria scilicet præteriti, intelligentia præsentis, & providentia futuri. Omnes istas temporis differentias in Emblemate præsentis Serpens representat; Prudentiæ Symbolum, supra clepsydram arenariam, quæ præsentis currentique temporis est hieroglyphicum, sceptrum spiris suis ambiens, & contemplan sese in duplici speculo præteriti temporis & futuri; pro lemmate vero ponitur illud Homeri carmen à Virgilio tractatum, quod omnia tria complectitur tempora: a

Qua sint, qua fuerint, qua mox ventura videbuntur. In quæ intuens Providentia suas moderatur actiones.

Triâ ista tempora speculum sunt gubernationis, in quo maculas, & errores præteritos pariter, ac præsentis observando, sese ornât & expolit, adjuta experientia propria, & ipso rerum usu comparata. De propria ago alibi: Quæ comparatur, aut communicatione cum aliis, aut ex Historiis acquiritur. Communicatio cum aliis perquam utilis est, etsi restrictior; nam facilius comprehenditur, & abunde magis satisfaciunt dubiis omnibus ac quæstionibus, unde Principem melius instruit, Histo-

a Virgil.

ria omnes quasi mundi ætates subicit oculis, illiusque beneficio memoria vitam Majorum vivit. Errata eorum, qui fuerunt aliquando, eos, qui nunc sunt, erudiunt. Quare necessum est, ut Princeps amicos fideles & veraces conquirit, qui sincere illum de veritate edoceant in omnibus tam præteritis, quam præsentibus; & quoniam isti, ut solebat dicere Alphonsus Neapolis & Aragoniæ Rex, libri quasi sunt historici, qui neque adulantur, neque celant aut dissimulant veritatem, eos possimum in consilium adhibeat, observando negligentias & culpas Antecessorum; fraudes, quibus circumventi fuerunt; artes aulicas; intestina & externa regnorum mala, & circumspiciat diligenter, nam sibi quoque ab istidem aliquod periculum sit. Optimus Principum Magister, tempus est. Sæcula præterita veluti Nosocomia quædam sunt, ubi cadavera Rerumpublicarum, & Monarchiarum, quæ aliquando floruerunt, incidendo inspicunt & rimantur. Anatomici, ut præsentis tanto curent melius. Chartæ nauticæ sunt, in quibus cum alienis tempestatibus, & navigationibus secundis investigantur littora, bolide explorantur maria, breviter de teguntur, deprehenduntur scopuli, & regnandi lineæ designantur. Hinc Alexander Severus Imperator præferebat rebus literatos, & maxime, qui historiam no-

rant,

b Laup.

vant, *requirunt quid in talibus causis, quales in disceptatione versabantur, veteres Imperatores fecissent.* Verum non omnes omnino libri boni consilii sunt: nonnulli enim malitiam suadent & fraudes, quæ quia magis in usu sunt, quam veritas, bene multi eos a consulunt. Illi maxime fecuri, quos sapientia divina distinxit. In his reperire licebit Principi pro casibus omnibus politicam quandam perfectam, & documenta certa, quibus se & alios rite gubernet. Ea de causis Regibus Israël in mandatis dederat, ut Deuteronomii librum semper penes se haberent, & ex eo quotidie legerent & aliquid. Deum audimus, à Deo discimus, quodvis divina illa oracula evolimus.

5. Cum hoc historico studio secure sese poterit Serenitas Vestra gubernationis maris committere, dummodo pro nauculo sit rerum præteritarum experientia ad præsentium directionem, quas Serenitatem Vestram ita moderari oportebit, ut oculos suos semper in futuro defigat, ipsumque ante prævideat, ad pericula declinanda, aut sal-

a Qui exquirunt prudentiam, quia de terra est, negotiatores Mercha, & Ticomani, & fabricatores, & exquirunt prudentiam & intelligentiam: rebus autem sapientia deservit. Baruch. 3. 23.

b Omnis scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus. 2 Tim. 3. 16. & 17.

c Leges illud omnibus dicitur vixisse. Deut. 17. 19.

tem, ut præventa à minus mali adferant. Luxta has temporum affectiones judicare debet, & æstimare de futuris prudentia Serenitatis Vestra, non illas Planetarum, qui cum admodum pauci sint, non possunt (quantumvis aliqua in illis inesset virtus) tantam eventuum portendere varietatem, quos aut casus invehit, aut liberum disponit arbitrium. Neque speculatio & experientia sufficiunt, ut certam aliquam & securam scientiam, de causis tam remotis constituent. Conjectat itaque oculos suos Serenitas Vestra in tempora retro præterita, jam inde à Rege Ferdinando Catholico usque ad Philippum Secundum, & collatis cum iis, quæ ab eo tempore in hanc nostram ætatem usque effluxerunt, expendat Serenitas Vestra, num Hispania tam sit incolis referta, tam opulenta, & rebus omnibus abundans, atque illis prioribus sæculis. Num tantopere artes & arma florent; num tam frequentes sint nundinationes, & agrorum cultura; & si in hisce rebus quisdam defectus animadvertit, incisionem corporis hujus instituat, exploret arterias ejus omnes, ac partes, quæ sanæ ac integre sint, quæ non; è quibus item fontibus infirmitates istæ suam trahant originem. Consideret apud animum suum Serenitas Vestra, num forte ex uno aliquo eorum nascantur, qui fere

d Scit præterita, & de futuris aspicit. Sept. c. 8. 8.

fere ordinati sunt. Ex deductione subditorum in terras externas; ex defectu propagationis; ex multiplicitate Religionum ordinum; ex nimia fessorum dierum frequentia; ex multitudine Universitatum, & studiorum; ex detectione Indiarum; ex pace non æconomica, ex bello leviter suscepto, aut segnitie administratione; ex abrogatione Magistrorum ordinum militarium; ex raritate præmiorum; ex oneribus cambiorum, & usurarum; ex pecuniarum translatione in alienas provincias; ex disparitate monetarum; aut aliis similibus causis. Si viderit Serenitas Vestra, quænam ex istis mali fons sit & origo, difficile non erit parare remedium; & cognitis probe duobus temporibus, præterito & præsentem, una etiam Serenitas Vestra de futuro æstimabit: a Nihil enim sub Sole novum. Quid est, quod fuit? ipsum quod futurum est. Quid est, quod fuit? ipsum quod faciendum est. Personæ mutantur, non sententiæ. Idem semper mores & modi sunt.

5. Post illam librorum evolutionem plurimum quoque lucis dabit Viris Principibus communicatio cum tot ac tantis ingeniis, quæ cum iis agunt quotidie, atque ad audientiam verba & rationes multum ac diu cogitatas adferunt. Ideo Ioannes Secundus Lusitanie Rex dicere solebat, regnum aut invenire Principem prudentem, aut facere. Amplissima est imperandi schola, in qua Ministri summis ingeniis prædicti, &

d Eccl. 1. 9. & 10.

experientia insignes, aut domestici, aut exteri, negotia cum Principe conferunt. Hic semper in assidua versatur exercitatione, cum speciali notitia omnium prope, quæ in mundo geruntur. Quæ schola cum maxime conveniat Principi, docet omnino, ut si non ex obligatione, discendi saltem studio, negotiis sese impendat, studeatque ac plene capere & penetrare; nec satis esse credat, si Consiliariis suis ea committat, & ab illis decisionem expectet: nam si negotiis prius se abstineat, sylvescit paulatim ingenium, & odisse ea incipit, tanquam onera quædam intolerabilia, & viribus majora, adeoque aliorum mavult curæ relinquere, & industriæ. Quod si deinde ad ipsum referatur, quid aliis ea super re visum fuerit, inscius & imperitus pendet animi, rectene iudicatum fuerit, an secus; quia in confusione, necesse est cum summi pudeat, pigeatque, dum videt se muto simulacro haud multo esse ab similem, qui exterior sit reverentia, alius vero proprio responsa dat. Nec alia de causa Zacharias Propheta eum Principem, qui similis Pastori, gregem suum deserenti, obligationis suæ esse immemor, idolum è vocitat: Statua enim est, quæ representat, non exercet Majestatem. Os habet, & non loquitur: oculos habet, & aures, & neque videt, neque è audit, cumque

H

passum

b O Pastor, & idolum, derelinquentes gregem. Zach. c. 11. 17.

c Os enim habent, & non loquuntur: oculos habent, & non vident: aures habent, & non audiunt. Psal. 113. 5.

passim pro idolo cultus solum habeatur, non quod efficere quicquam possit, tanquam telluris inutile pondus, ab omnibus a despicitur, neque hoc damnum facile sarciet: negotia enim, è quibus usu atque exercitatione experientiam aliquam haurire poterat; præterlabuntur sicut aquæ, quæ nunquam revertuntur; quare cum ipse ignoret, unde negotiorum tela inchoata sit, recte eam pertexere nunquam poterit.

§. Adhæc itaque & alia damna evitanda, expedit omnino, ut Princeps simul atque Republicam capeffit, animus suum ad negotia publica applicet, ut usu paulatim artem bene gubernandi condiscat: etsi enim illa initio mole sua absterreant Principem; ambitio tamen, & gloria, quæ inde sperari potest, faciunt postea, ut appetantur etiam, & amentur. Non illum arceat errandi metus, quia nulla tanta est prudentia, quæ non quandoque falli possit. Ex erroribus experientia nascitur; ex hac vero op-

a Nihil est idolum in mundo.
1 Cor. 8. 4.

SYMBOLVM XXIX.

Piscatores in insula Chio, cum jactis aliquando in mare retibus pisces se capturos crederent, tripodem extraxere, quod vas quoddam erat sacrificiis destinatum aut (ut volunt alii) mensa tripes rotunda, opus admittandum magnique pretii, non tam ob-

materiam, quamvis ex auro esset, sed ob Vulcanum artificem. Crevit in iisdem, & aliis ejusdem insulæ Piscatoribus cupiditas, & spe vana inaniter delusi iteratis sæpe vicibus retia sua in profundum demisere. O quoties populi Principis unius successus

eidem

b Dabis ergo servo tuo cor decile,
ut populum tuum judicare possis, &
discernere inter malum & bonum.
3 Reg. 3. 9.

eidem ipsi & aliis fraudi fuerunt, dum mediis iisdem similem aliquam naseisci Fortunam conati sunt! Non est ita facile, alienos sequi passus, aut relegere proprios, ut eadem semper examussim premas vestigia. Exiguum temporis spacium tot eventuum varietate priora obducit, & quæ de novo imprimuntur, diversa sunt, adeoque non eundem habent exitum.

Multos æmulos atque imitatores habebat Alexander Magnus, qui licet Virtute tum corporis tum animi nihil illi cederent, nunquam tamen tam cumulatam gloriam & felicitatem potuerunt adipisci, aut certe tantum plausum non tulerunt. In nostra est potestate, bonos esse; non item, tales videri aliis. Etiam in rebus Famæ Fortuna ludit, neque semper eadem eidem

H 2

10-

respondet facinori. *a* Quod Saguntum accidit, Estepæ quoque evenit, & hujus tamen vix aliqua supersit memoria; tenuior nimirum civitas gloriam istam non obtinuit: nam in Majoribus laudari sæpe solet, quod in aliis minoribus nemo æstimat. Idem profusus in virtutibus usu venit; propter eadem Principes unus bene audiet, alius male: temporum hoc vitium est, & subditorum. Si Nobilitas excusso fræno solutior sit, & Populus licentior, mali Principis notam non effugiet, si illos in rationis gyrum reducere voluerit. Vnumquodque regnum Principem cuperet suis conformem moribus; unde fit, ut tametsi unus aliquis Princeps iisdem bonis artibus Republicam moderetur, quibus alius gloriosissime eandem moderatus est, æque tamen acceptus futurus non sit, nec parem habiturus laudem, nisi subditorum utriusque quoque Naturas æque probas esse contigerit.

Hinc periculo non caret, si Princeps ad aliorum exempla solum se velit dirigere: est enim perdifficile ne dicam omnino impossibile, ut in uno aliquo casu conditiones eædem ac rationes omnes concurrant, quæ in alio. Hæc causæ secundæ celestium orbium semper voluntur; novissime siderum & astrorum formant aspectus, quibus suos producant effectus, & rerum mutationes efficiunt: & sic ut accessus recessusque stellarum semel facti non iterum eodem modo facile eveniunt, ita neque easdem in hæc in-

a Mar. hist. Hispan. lib. 2. c. 3.

feriora habent operationes, & variatis quibusdam conditionibus, variantur ipsi successus, in quibus casus fere plus potest, quam prudentia. Equidem non minus Principibus fraudi fuisse existimo, aliorum sequi exempla, quam plane nulla. Quare considerandum diligenter, quid evenient aliis, ut Politica prudens evadat; non ut sua omnia ad aliorum normam dirigat, exponendo se dubiis & incertis casibus. Aliorum eventa documento *b* sint, non præcepto aut legi. Ea sola exempla secure imitari quis potest, quæ à causis & rationibus intrinsece bonis, & Iuri naturali ac gentium communibus profecta fuerunt. Illæ enim omnibus temporibus eædem sunt. Vti & sequi exempla eorum Principum, qui cum Religione, Iustitia & Clementia, aliisque virtutibus & actionibus moralibus se suaque conservaverunt. Verum etiam in his casibus attentione opus est; mutari enim solent mores, & æstimatione virtutum, nec novum aut insolens, Principem aliquem pro eadem, quarum beneficium uno tempore feliciter floruit, alio perisse. Oportet igitur, ut hæc omnia expendat Prudentia, neque ipsa sibi nimirum fidat, sed varios consultat casus, qui quotidie incidunt, neque futura pro certis habeat, quantumvis prudens iudicium & diligentia iis satis cavisse videantur: non semper enim eventa respondent meritis, neque dependent

b Plures aliorum eventus decernunt, Tacit. lib. 4. Annal.

dent ab ordinaria causarum connexionione, in qua consilium humanis aliquis solet esse locus; sed ab alia causa superiore, quæ cæteras dirigit: ex quo fit, ut incertæ sint cogitationes nostræ, & spes in illis fundata facile fallat. Nemo opinione omnium longius ab Imperio aberat, quam Claudius, & cælum jam illum destinabat, ut in Tiberii locum *a* succederet. Frequentius istud est in electione Pontificum, in qua humana industria in suis consiliis sæpe deluditur. Non semper Providentia divina naturalibus mediis utitur, aut si utatur, diversos cum iisdem operatur effectus, & lineas rectas ducit ad obliquam regulam, cum non raro damno sit Principi, quod commodo illi esse debuerat. Eadem columna ignea in deserto lucem præbebat Populo Dei, & hostium castra opplebat caligine. Maxima etiam prudentia humana quandoque palpat in tenebris. Unde saltem quis sperat, inde exitum sibi accessit interdum, ut Viriato accidit, quem proditum ab iis Legatis & neci traditum historiam referunt; quos ad Consullem Servilium miserat. Damnum, quod semel accepimus, non facile credimus passuros nos denuo, at contra res secundas, aut duraturas nobiscum, aut certe redituras, illico nobis persuademus. Multis isthæc confidentia perniciem

a Quippe fama, spe, & conatione prius omnes destinabantur Imperio, quam quæ futurum Principem formavit occulto crederet. Tacit. lib. 3. Annal.

attulit, quippe quæ Prudentiam animis suis exiit. Ingens quoddam eventum mare esse hic Mundus, variis & incognitis causis quasi ventis quibusdam agitur. Ne animo efferamur, si reia forte votis referat educamus in litus; nec contra desiciamur, si fuerint vacua. Eadem animi æqualitate jacere ea oportet, & eventum expectare. Quicquid fieri non potest, qui felicem rei exitum certo sibi pollicitus, secus evenire videt, & remedium in promptu non habet. Qui deteriori animo concepit, ei adversi casus opinantur obtingere non possunt, neque ob frustrata desideria facile ludibrio sit aliis, quemadmodum Persis factum in bello adversus Athenienses; illi namque longe etiam ante ex insula Paro comparant marmora, quibus victoriam inscriberent, quam jam pridem spe devoraverant; sed cum postea ipsimet prælio vincerentur, iisdem marmoribus Athenienses usi sunt, ad erigendam Vindictæ statum, perenne stultitiæ Persicæ monumentum. Præsumptio sciendi futura, rebellio quædam est contra Deum, & concertatio stolidi cum Sapientia divina, quæ permittit quidem, ut Prudentiæ humanæ de rebus ejusmodi conijcere liceret, non tamen divinare, ut nimirum in hac casuum incertitudine tanto se Deo conditori suo magis subiectum agnosceret. Ea etiam de causis tam cauta ac provida est in statuendo Politica, quippe quæ probe perspectum habet, quam parum de

futuris prævideat Sapientia humana, & quæ facile fallant iudicia; quæ opinioni præsumptæ innituntur. Si Principes eventus futuros ante prospicerent, non toties male consilia caderent. Atque hinc tactum reor, ut simul ac Saul in Regem electus fuit, Deus ei spiritum prophetiæ infunderet.

Nunc ex iis, quæ hæcenus diximus, illud conficitur. Tametsi antiquitas veneranda merito sit, & viæ plane regiæ, quas illa posteritati aperuit, ut per eas securo passu experientia incederet; cum tempore tamen multa videmus immutari, ut iis porro insistere non liceat, adeoque non ita sibi ipse dissidere debet Princeps, aut tam anxie Majorum legere vestigia, ut non etiam alicubi, ubi præsens occasio tulerit, sua ponere au-

a *Et insiliet in te spiritus Domini, & prophetabis cum eis, i. Reg. 10.6.*

SYMBOLVM XXX.

Ingeniosa Roma, ut Virtuti & Fortitudini trophæa statueret, in gloriam & præmium Victoris, æmulationem posterorum, & aliorum civium exemplum, columnas rotatas advenit, è quibus suspensæ navium triumphan-
tium proræ post longas navigationes & obtentas victorias, sempiternam navalium præliorum conservabant memoriam, quale monumentum Consuli Duillio pro insigne victoria, quæ Carthaginienses triumpharat, pro alia item Marco Æmilio positum fuit. Trophæum istud præ-

deat. Novitates non semper periculosæ sunt; expedit interdum eas introducere. Mundus nisi innovaretur, perfectior non evaderet. Quo zeta-te procedit longius, eo sapientior est. b *Quæ nunc vetustissima creduntur, nova fuere. Quæ hodie exemplis tuemur, inter exempla erit. Quod nunc per experientiam sequimur, absque illa aliquando initium habuit.* c *Nostri quoque ætas multa laudis & artium imitanda posteris ferre potest; nec omnia apud priores meliora: sicut neque quæ nunc facimus, omnia posteritati placebunt.* A Majoribus abusus multi ad nos usque d' manarunt: multos item veterum mores severos ac rudiores mitigavit tempus, & in melius e commutavit.

b Tacit. lib. 11. Annal.

c Idem l. 3. An.

d *Perusta ætatem pleaque rudiora sunt nobis. Arist. l. 2. pol. c. 8.*

e *Multa ætate veterum melius & latius mutata. Tac. lib. 3. Annal.*

senti Emblematis occasionem dedit, in quo columnæ robur ac firmitas sapientiam representat; proræ vero navium per tot rerum discrimina Oceanum pervagatæ, Experientiam Prudentiæ matrem, quæ silectur sapientia. Habet hæc pro objecto res universales, ac perpetuas; illa vero actiones singulares. Vna speculatione & studio comparatur; altera (quæ mentis est habitus) partim rerum bonarum, malarumque cognitione; partim exercitatione & usu. Ambæ simul junctæ perfectum Reipublicæ moderatorem

torem efficiunt, una sola non sufficit. E quo facile apparet, quam periculosum sit, si rerum potiantur, qui soli scientiarum contemplationi & vitæ solitariæ sunt dediti: ordinari enim hi tales usu & praxi rerum carent, adeoque actionibus suis, quia aut temerariæ sunt, aut viles & abjectæ, nihil promoverent, præsertim si aut metus, aut

zelus nimius eos transversos egerit. Familiaritas eorum, & scripta (in quibus plus ingenium speculativum valet, quam praxicum) prodesse poterunt Principi, ut animus ejus excitent, & dissecandi suppedient materiam, si ea una cum tempore & experientia in consilium adhibeat. Ats medica remedia præscribit morbis, ea tamen

Medicus non applicat, nisi infirmitatis conditiones, naturam ægri, & constitutionem ante consideret. Quod si isthac ratione arrogantiam suam barbaram temperasset Hannibal, non pro infans derisisset Phormionem; quod armorum inexpertus militandi artem traderet. Quamvis enim speculatio sola ejus praxin neutiquam affequeretur, quomodo Poëta ille Lufitanus cecinit:

a *A disciplina militaris prestante*

Nā o se apprende senher na phanassa

Senhando, imaginando, en estuando,

Se não vendo, tratando, e pelejando.

Perquam enim difficile est, ut manus accurate imitetur, quod delineavit ingenium aut satisfaciatur oculis, quod idea proposuit; præsertim cum à casibus tam variis bellum dependat, ut ne ipsa quidem experientia in iis interdum sciat, quid facto sit opus. Nihilominus tamen posset Phormio ea dare præcepta Hannibali (quantumvis magno & experto Duci) ut errores caveret ingeni sui fallacis ac subdoli, immanitatis in devictis, & superbiæ erga eos, qui ejus se tutelæ & præsidio commiserant. Rectius uti novisset Cannensi victoria, fugere delicias Capuæ, & conciliare Antiochum. Rex Ferdinandus Catholicus Religiosorum opera usus interdum fuit; sed nescio, an ad ipsam negotiorum tractationem, an ad introductionem solum; aut

a Cam. Lusit. cap. 10.

num ideo forte ad negotia publica eos adhibuerit, ut parceret legationum sumptibus, aut occurreret incommodis, quæ ex contentione de jure præcedenti inter Magnates oriri solent. Per illos tamen secretorum securitati magis enī ab obedientia suorum Superiorum, quam Principum dependent; & si forte cedant è vita, litteræ occultæ, & chartæ omnes in eorum deveniunt manus. Si officio suo desint, puniri nequeunt; exemplo eorum perturbatur religiosa quies, & candida eorum simplicitas artibus politicis inficitur. Meliores medicis sunt pro spiritualibus, quam temporalibus. Sphæra quælibet suam habet activitatem sibi propriam. Illud interim non inficior, reperiit nonnunquam inter illos ingenia scientiarum disciplinis, & rerum usu sic exculata, enutritā in aulis, absque ea animi contractione, quæ vitam monasticam, & ab hominum consortio remotam plerumque comitari solet, ut majoris etiam momenti negotia recte iis committi queant, ea præsertim, quæ ad quietem publicam, & bonum Ecclesiæ Christianæ pertinent; nam modestia in conversando; moderatio virtutum; gravitas & existimatio religiosæ vestis, plurimum per se commendationis secum adferunt in aulis Principum, ad audientiam facilius obtinendam & disponendos animos.

b. Experientiæ è damnis & periculis alienis felices sunt; attamen non tam ad

pei-

persuadendum efficaces, ac propriæ: illas videmus, aut audimus tantum; has etiam sentimus. In imo quasi incisæ pectore diu hærent. Naufragia conspecta è littore movent animum; non ita audita solum ex aliis. Quem semel ex illis evadere contigerit, in memoriam rei sempiternam, clavum in Experientiæ tempore suspendit. Eam ob rem, ejus experientiis utrique Principis juvetur animus, magis tamen ad proprias debet advertere, illud diligenter observando, si ex culpa fiant, amorem proprium solere eas excusare; & veritatem sero, aut nunquam ad aures ejus pertingere, ut fraudes detegat; quoniam aut malitia eam in foribus palatii sistit, aut velat adulatio; & tunc virtus larvam ei detrahente non adest, ne ipsa in discrimen veniat: quia aut ad illam non pertinet, aut certe nil effecturam se videt. Atque ita ignari Principes, ubi suo duxerint muneri, aut quid & ubi in consiliis & actionibus peccatum sit, errata emendare non possunt, neque experientia cautiore fieri, & prudentiores. Nullum delictum, nullum damnum in Republica accidere oportet, cujus noticia non illico fideliter & sincere ad Principem permanet. Nullus sensus, aut dolor est in quacunque corporis parte, qui non in momento, ad cor usque penetret, tanquam vitæ Principem, ubi anima potissimam sedem suam habet, & tanquam cujus plurimum integra &

illæsa conservari. O si Reges probe nosset, quibus potissimum malis regna sua laborarent, non utique videmus ea tantopere inveterasse. Nunc vero conantur oblectamentis quibudam musicis Principis auditum in aulis avertere, ne percipiat subditorum gemitus, nec cum Sale dicere possit; a *Quid habet populus, quod plerai?* Quo fit, ut aut necessitates ejus & calamitates ignoret, aut certe tardius intelligere incipiat. Recentissimum erat casus Ionnæ, quem vivum balena eiecerat, & publicis ejus clamoribus in tota urbe Ninive, cui post dies quadraginta interitum comminabatur, perscrinabant omnia; nec tamen fieri potuit, quin Rex ultimam usque ad minimum saccis induti in luctu & versarentur. Et quis rei veritatem proponere audeat Principi, aut detegere damna & ærumnas, quæ illi impendunt? Univerfus Bethulæ exercitus ingenti cum clamore & impetu lucente jam sole, imminebat Holofernis tentorio, & qui ei à cubiculis erant, verebantur eum è somno suscitare; sed pedum strepitum signum dabant, ne altius illum & inclamarent; postquam

H 5 quam

a 1 Reg. 11. 5.

b Et crediderunt viri Ninivite in Deum, & prædicaverunt jejunium, & vestiti sunt sacco à ratione usque ad minorem. Et pervenit verbum ad Regem Ninive. Ion. c. 3.

c Nullus enim audebat cubiculorum viritatis Assyriorum pulchro aut insonando spectu, Iudith cap. 14. 10.

quam vero periculum urgens eos introire coegit, jam caput à reliquo avallum corpore hostis è manibus a suspenderat. Ita plerumque accidit, ut tunc primum Princeps suos agnoscat errores, quando aut nullum iis superest remedium, aut certe difficulter adhiberi potest. Ministri ei persuadent, omnia bene felicitate evenire, unde omnem abjicit curam, nullam comparat experientiam, & disciplinam necessitatis negligit, quæ optima est Prudentiæ magistra. Nam etsi è prudentia felicitas nascatur; non tamen è felicitate prudentia.

§. Præcipuum Prudentiæ munus in Principibus, aut aliis qui cum iis egerint, illud est, ut per experientiam nosse discant hominum singulorum naturas, quas ex amitu, ex aspectu, ex actionum, oculorumque motu, ex verbis denique licebit perspicere: quod indicium tam humanæ conversationi conveniens duxit ipse Deus, ut illud in singulorum inscriptum frontibus palam intuentium oculis exponeret. Absque eo, nec Princeps recte imperare noverit, nec qui negotia curat, sine suo potiri. Hominum animi æque varii sunt, ac vultus; & licet ratio in se una & eadem sit, diversæ tamen

sunt viæ, per quas ratiocinatio eam investigat: & solent illusiones vis imaginatitice tam esse grandes, ut homines nonnulli bruti prorsus & rationis expertes videantur. Quare uno & eodem modo cum omnibus agi non potest, sed variare eum oportet, pro diversitate naturæ illius, quicum negotia tractanda sunt, non secus ac oreas in fizenis pro varietate oris equini mutare convenit. Ingenia quædam generosa sunt, & ad magna connituntur: apud ista valent plurimum media honoris & gloriæ. Alia humilia & abjecta, quæ utilitatibus solum & commodis propriis capite sinunt. Quædam superba sunt, & ad audendum projecta: cum his sic agendum, ut à præcepto abducantur suaviter. Alia ignava ac timida, & hæc ad negotia ita manuducere oportet, ut periculi vanitatem agnoscant. Quædam servilis conditionis sunt: & apud ista plus virium habent, minas & poenarum metus, quam preces. Alia arrogantia: atque hæc auctoritate in viam reduci possunt; submissione omnino pessum eunt. Nonnulla ignea sunt, & in agendum tam expedita, ut eadem celeritate, qua negotium aliquod peragunt, eosdem facti mox poeniteat: & his consilium dare difficile est. Alia tardiora sunt, & quasi semper in ancipiti hærent: hæc suismet damnis, cum tempore erudiri debent; nam ista vi urgeant, paulatim sese demittunt. Aliqua rudia sunt & stupida: hæc convincenda non argumentis subtilibus,

sed

sed quæ manibus tangi possunt. Alia in disceptationem vocant omnia, & acumine nimio extra limites abeunt: hæc sibi relinquenda, ut instar falconum, ita sublimis ferantur, donec defatigentur, postea demum ad tintinnabulum rationis revocanda sunt, & ad negotium, quod præ manibus est. Quædam omne aliorum iudicium respuunt, & suo proprio dumtaxat innixa sese dirigunt: his consilium dare non expedit, sed solum quasi digito in illa intendere, late iis rem omnem exponendo, ut ultro iis occurrant, & tunc tanquam foetus suos proprios, & approbent, & exequantur. Alia nec agere quicquam sciunt, nec sine consilio alieno certi aliquid statuere: apud ejusmodi homines frustra est omnis persuasio, adeoque quod cum iis tractandum fuerit, melius per eorum Consiliarios, aliosque, quos ipsi præ reliquis caros habent, accurari poterit.

Eadē varietas, quæ in ingeniiis cernitur, pariter in negotiis reperitur. Quædam initio facilia sunt; postea vero flaviorum instar incrementum sumunt, variorum incommodorum & difficultatum, quasi rivulorum accessu: hæc celeritate superantur; ut per tempus iis crescere non liceat. Alia contra ventis sunt similia, qui nascuntur cum impetu, & leniter desinunt: in iis tolerantia constantiaque opus est. Alia non nisi cum incertitudine & periculo tentantur; quia ubi minime putes, difficultatum fundus sese aperit in his caute pro-

cedendum & fortiter, semper cum conto in manu, & animo adversus quemcumque casum munito. In aliquibus secretum expedit: hic cuniculis clandestinis agendum, ut successus felicior erumpat ante, quam adverti possit. Alia obtineri nequeunt, nisi certa temporis opportunitate, in his media omnia ad manum habere oportet & disposita, ut simul atque secundiores venti flare coeperint, mox pandantur vela. Nonnulla sensim radices agunt, & cum tempore ad maturitatem perveniunt: in iis diligentia spargenda sunt semina, expectanda donec germinet, & fructum faciant. Alia nisi contestim bonum sortiantur exitum, nunquam sortiantur postea: atque hæc facto impetu perentanda, uno tempore omnia simul applicanda media. Quædam tam delicata sunt & fragilia, ut phialæ vitreæ ad instar flatu unico & efformentur, & rursum diffingantur: pro iis leni admodum manu opus est. Alia sunt, quæ si nimium cupiantur & desiderentur, redduntur difficiliora: in iis artes amantium ului erunt, qui spernendo & fugiendo amoris faces magis evaiat succendunt. Negotia parva recte curantur cum impetu; in aliquibus vires valet: in multis tolerantia: & in omnibus ferre ratio & utilitas. Importunitas negotia multa evertit, multa etiam obtrinit; quemadmodum de muliere Chananaea dixit S. Hieronymus: a Quod precibus non potuit, ta-

H 6

S. Hierona.

a. Mox autem ut ortus est dies, suspensiora super moras capus Holoseris. Iudith. 14. 7.

b. Amicitia corporis & visus denotat, & ingressus hominum eamitatis de illo. Ecclesi. 19. 27.

c. Ex visu cognoscitur vir, & ab accessu faciei cognoscitur sensus. Ecclesi. 19. 27.

dis impetravit. Tam homines petitis abnuendo fessi sunt quam annuendo. Commoda tempestis opportunitas, illa est, quæ ad negotia recte gerenda plurimum momenti adfert, vix unquam non rite & ex animi sententia ea conficit, qui uti illa tempestive noverit: agricola qui naturam soli, & seminandi tempus probe cognita habet, bonam aliquando messem sperare potest. Tempus est, quando omnia conceduntur; tempus item, quando denegantur omnia, prout dispositus fuerit animus, in quo negotiorum incrementa & decrementa facile licet dignoscere; quin amputata non fecus ac arbores, luna propitia, succrescunt a felicius. Industria quædam in modo proponendi, & persuadendi ab honesto, utili, facili: prudentia in seligendis mediis, & aliæ plures dotes naturales ad negotia rite expedienda plurimum faciunt; præsertim, si ista naturæ munera prudens quædam comitetur urbanitas, & gratia naturalis, animo sibi blande devinciens; vultus enim quidam sunt, & modi agendi nam insuaves & asperi, ut petita etiam negare doceant. Tametsi vero ista media cum bono iudicio & industria perquam efficacia sint ad negotia ex voto transigenda, in iis tamen nec nimium confidere oportet, nec etiam desperare. Vissimam quandoque negotia grandes pariunt difficultates, & contra gravissima in causis le-

vissimis sæpe diu hærent. Maxima etiam prudentia in re clarissima cœcutit, & ludit in humanis negotiis Providentia divina, quæ æterno suo decreto, quid de re quaque futurum sit, jam ante disposuit.

s. Atque ex ista ingeniorum & negotiorum diversitate videre nunc licet, quantum interfit, Principem tales legere Ministros, qui ad ea tractanda idonei sint. Neque enim omnes ad quævis negotia apti sunt & habiles, quemadmodum nec omnia instrumenta pro qualibet re inserviunt. Ingenia violenta, meticulosa & dissidentia, dura & tetrica in conservatione, quæ nec inservire norunt temporis, nec sese ad naturas aliorum accommodare & mores, citius negotia dissipant, quam componant; facilius hostes pariunt, quam pacem conciliant; melius accusatorum funguntur munere, quam negotiorum possint esse curatores. Variis naturæ dotibus pro negotiis opus est. Ille Minister pro iis aptissimus erit, qui in vultu & verbis animum veracem & candidum præ se tulerit: qui se ipso ad sui amorem alluciat: in quo suspicio & astutia ab arte sint, non à natura: qui tacita ea servet in imo pectore, quamdiu publicare non expedit: qui cum suavitate proponat, cum tolerantia audiat, cum energia obsistat, cum solertia dissimulet, cum attentione urgeat, qui liberalitate obliget, argumentis persuadeat, experientiis conyincat: qui

de.

denique cum prudentia decernat, & cum efficacia exequatur. Cum istiusmodi Ministri potuit Rex Ferdinandus Catholicus feliciter conficere negotia, quæ in votis habuit. Non minoris momenti est bona horum electio, quam conservatio & incrementum totius alicujus status; ex eo enim, quod singuli suo probe fungantur munere, omnia dependent. Plura regna per Ministrorum ignorantiam pessum ire, quam Principum. In hanc itaque curam incumbat sedulo Serenitas Vestra, examinet diligenter, quibus naturæ bonis instructi sint subditi, & postquam iis munera quædam commiserit, identidem ad actiones eorundem suos reflectat oculos, neque confestim capi aut inescari se sinat ea delineatione, quam ipsi de curatis à se negotiis transmittunt: perpauci enim sunt Ministri, qui se ipsos ad vivum in iis depingant: & quis tam candidus erit, aut ab amore proprio alienus, qui illico fateatur, quid aut facere, aut prævertere forte prætermiserit, multum erit, si illud sincere referat, quod reipse fecit: sunt enim, qui perscribant ad Principem, non quæ fecerint, aut dixerint; sed quæ facere, aut dicere debuissent. Omnia mente & animo præconcepserunt, omnia designarunt ante, præviderunt, immo & executi sunt. Mirum dictum negotia in eorum subintrant secreta conclavia velut informes trunci, sed mox inde procedunt iterum, tanquam è fi-

storum officina, scite & affabre elaborata. Illic vernice, auro, coloribus illinuntur, ut venustiora appareant, & æstimentur ab aliis. Illic iudicia formantur, & variæ excogitantur præventiones, etiam post transacta jam negotia. Illic isti potentiores ipso Deo tempus præteritum faciunt esse præsens, & contra præsens præteritum accommodando in literis datum rerum à se gestarum, prout magis commodum sibi visum fuerit. Ministri sunt, qui imaginatione sola curant negotia; vani sectatores applausum, & præmiorum falsis literis quæstorum. Vnde gravissimi nascuntur errores, & incommoda; nam consiliarii, qui assistunt Principi, secundum instructiones illas & notitias sua moderantur consilia, & si à vero illæ aberraverint, erroneæ quoque erunt ipsa consulta & responsa, quæ iis iniuntur. Sacre literæ nos docent, quam Ministri, & nominatim Legati accurate de negotiis sibi commissis ad Principem referre debeant: siquidem Hazael, qui missus fuerat à Benedado Rege Syriæ, cum mandatis, ut cum Elisæo Propheta de infirmatate Regis deliberaret, nec verbum datæ sibi commissionis immutavit, nec in tertia persona loqui ausus a fuit.

s. Periculosi interdum sunt Ministri magna rerum experientia

H 7

a Filius tuus Benadad Rex Syria misit me ad te, dicens: si sanari potero de infirmitate mea hac? 4. Reg. cap. 8. 29.

a Omni negotio tempus est, & oportunitas. Ecclesiastes 9.

rientia præditi, aut quia Princeps nimium in iis ponit fiduciam, aut quia ipsi decepti amore proprio, & sibi præfidentes, de negotiis raro & perfunctorie cogitant, & tanquam naucleri ad superandas tempestates nati, despiciunt nimbos, procellasque incommodorum & difficultatum, & periculis sese exponunt. Tutiores (in quibusdam casibus) ii sunt, qui navigandi nondum admodum periti, littora solum remis suis legunt. Ex utrisque autem optimum

SYMBOLVM XXXI.

Columna seipsam sustentat, suo librata pondere. Si in alterutram inclinet partem, mox corrui, idque tanto celerius, quo graviori fuerit pondere. Haud aliter summet auctoritate & existimatione firma subsistunt, & conservantur Imperia. Mox ubi eam perdere coeperint, ipsa labi incipiunt, nec ulla tanta est potentia, quæ ea firmet ac sustentet; imo a nihil reum mortalium tam instabile, ac fluxum est, quam fama potentia sua vi nixa. Nemo columnæ ad perpendicularum erectæ nimium confidat; ubi paululum inclinaverit, quivis etiam maxime imbecillus ejusdem ruinam promovet: nam illa ipsa inclinatio nescio quomodo ad impellendum invitet; labentem autem nullum robur, quantumvis firmum, sustinuerit. Vna sola actio omnem interdum existimationem humi sternit; & ne multi quidem eam de novo possunt erigere: nulla

a Tacit. lib. 13. Annal.

& tutissimum conflat con-silium: nam illorum experientia horum metu & sollicitudine temperantur; quomodo etiam fit, quando ad eandem consultationem concurrunt consilarii phlegmatici, & cholericis: audaces, & circumpecti: celeres, & tardi: ex ejusmodi enim mistione salubre quoddam confurgit sententiarum temperamentum, non secus atque in corporibus ex quatuor humorum contrarietate bona temperies oritur.

enim fere macula ita plane eluitur, quin vestigium ali-quod maneat, neque ulla in hominum mentibus est opinio, quæ integræ & spiritus evelli possit. Infamiam curres licet, cicatrices tamen in vultu derelinquit. Quare si corona fixa & firma non steterit supra perpendicularem existimationis columnam, brevi in terram decider. Alphonsus V. & Aragoniæ Rex famæ auctoritate regnum suum conservavit non solum, sed & Neapolitano potius est. Eodem tempore Rex Castellæ Ioannes Secundus, quia humili & abjecto erat animo, spernebatur à subditis, usque adeo, ut leges etiam ab iis acciperet, quas ipsi vellent. Provincias, quæ temporibus Iulii Cæsaris, & Augusti, Principum magnæ existimationis, constantes fuerant ac fideles, hostiles spiritus induerunt sub Galba, homine igna-

vo,
6 Mar. hist. Hist. lib. 20. cap. 11.

vo, & contempto ab a omni-bus. Sanguis regius, & Statuum amplitudo ad tuendam existimationem nequaquam sufficit, si desit Virtus, & magnitudo animi propria; perinde ut speculum non limbi ex-

a Melius Divo Iulio, Divoque Augusto notes eorum amicos, Galbam & in tanta tributa, hostiles spiritus induisse. Tacit. 4. Hist. 1.

teriores æstimari faciunt, sed intrinseca ejus præstantia. In regia Majestate non plus inest virium quam in existimatione, quæ ex admiratione & metu nasci solet; ex utroque vero obedientia & subjectio, quæ si defuerint, non sese diu tuebitur Principis dignitas, in aliena opinione fundata; & purpura regia irri-gonis

tionis potius signum videbitur, quam eminentiæ præ aliis & Majestatis, uti in rege Henrico Quarto cernere licuit. Spiritus & natus calor corpus humanum in pedes erectum sustinent: sola tibiarum basis non sufficeret. Et quid aliud est existimatio, quam Spiritus quidam tenuis, in opinione omnium accensus, qui seepturn recta sursum enigit, & sustentat? Curet itaque Princeps, quoad fieri potest, ut omnes actiones suæ, & operationes sint fide, quæ spiritus istos foveant, ac nutrant. In existimatione fundabant Parthi petitionem suam, cum rogarent Tiberium, ut iis sponte sua Phrahatem Phrahatis Regis filium Roma amitteret.

5. Isthæc existimatio & auctoritas majores etiam in militia effectus operari solet, ubi plus metus potest, quam gladius; & efficacior est opinio, quam ipsum aut animi aut corporis robur, adeoque non minus de illa laborandum, quam de armorum viribus. Eam ob rem prudentissime favebat Othoni Suetonius Paulinus, ut Senatuum Romanum in suam semper trahere partem conaretur, quippe & cuius nunquam obfutura possint esse nomina, etsi aliquando obumbrantur. Quæ etiam causa fuit, cur provinciæ non paucæ in ipso spem suam & fiduciam c collocarent. In

a Nominis tantum, & autore opus, ut sponte casaris, ut genus Asicis, ripam apud Euphratis cerneretur. Tac. lib. 6. Annal.

b Tacit. l. 2. Hist.

c Erat grande momentum in nomine urbis & præsentis Senatui, idem lib. Hist.

diffidit illis magnorum Ducum, Cæsaribus & Pompei præcipuum utriusque studium erat, ut alter alterius auctoritatem vinceret potius, quam arma: satis enim noverant animos, & perinde vires, famæ clamorem sequi magis, quam sonitum tympani. Rex Philippus Secundus eximium plane fuit in hac arte tuendæ existimationis: siquidem in hujus beneficio è privato cubiculo Mundi utriusque habens sic moderatus est, ut obsequentissimas eas semper habuerit.

6. Quin tum etiam, cum ruina statuum præ oculis est, præstat eorum permittere interitum, quam existimationis jacturam facere: sine hac enim illi in integrum restitui nunquam possunt. Quapropter in gravissima illa tempestate conspirationis Cameracensis, etsi Respublica Veneta perditam se videret; prudentissimus tamen ille & fortissimus Senatus satis effe duxit constantem ea in re se præbere, quam aliquam prode ignaviam, mediis utendo illicitis. Dominandi libido serviles reddit Principes. Id quia expendere omittebat; Otho, passim a pretendens manus adorare vulgum videbatur, jacere stultus, & omnia serviliter pro dominatione gerere: hoc ipso nimirum, quo ambebat Imperium, quam eo indignus esset, palam omnibus faciens. Ne in opinio quidem & indigentia expedit mediis ut violentis, & minus decoris, aut subsidia ab extraneis petere; utrum-

d Ibidem,

que enim periculosum, & neutrum ad egestatem sublevandam sufficit. Quid? quod tenuitatis isti existimatione consilium melius. Tam quis opinione locuples est, ac alius multis reconditis & occultis opibus. Ita Romani sibi olim persuadebant; quare etsi in diversis occasionibus afflictæ fortunæ iis offerrent Provinciarum pecuniaria & frumentaria subsidia, gratis tamen actis, ea noluerunt admittere. Perierant aliquando in mari duæ legiones; a cæterum ad supplenda exercitus damna certare Gallia, Hispania, Italia: quod cuque promptum, aurum, equos, arma offerentes; quorum laudate studio, Germanicus armis modo, & equis ad bellum sumptis, propria pecunia militem juvit. Binis item aliis temporibus, cum in maxima rerum calamitate & penuria Senatui Romano patere quædam aureæ magni pretii offerrentur, b una vice legatis gratia, alla pro magnificentiæ, curaque; patera, que ponderis minimi fuit, accepta; c & alia vice, tursum gratia alla, aurum non acceptum.

7. Auctoritas & existimatio Principis variis ex causis nascitur. Aliæ ad personam ipsius pertinent, aliæ ad eius statum. Quæ ad personam pertinent, aut corporis sunt, aut animi: Corporis, si apte conformatum illud sit, & dispositum, ut Majestatem sustinere valeat; etsi Naturæ defectus animi virtutes interdum supplere soleant. Erant illi sane non exigui in Carolo

d Tacit. lib. 1. Annal.

e Liv. l. 22.

f Ibidem.

Emanuele Sabaudia Duce; excessitas tamen animi & magnitudo, ingenii vivacitas, aptissimi pro aula mores, & urbanitas, suspici cum faciebant. Motus aliquis severus & gravis in causa est, ut pro Principe habeatur is, qui absque eo spreus fuisset ab omnibus; cui tamen sic miscere oportet humanitatem, ut servetur auctoritas, non ut incuratur in odium, aut arrogantia nota contrahatur, quo nomine à Tacito collaudatur d Germanicus, qui visu & auditu juxta venerabilis, cum magnitudinem & gravitatem summa fortuna retineret, arrogantiam & invidiam effugerat. Ad hæc pretium quoque & splendor vestium adorationem pariunt apud alios, & auctoritatem conciliant: plebs enim his exterioribus capitur, & cor humanum oculis non minus, quam intelligentiam in consilium adhibet; e quare optime dixit Rex Alphonfus Sapiens, que las vestiduras faz en mucho conoxer a los Homes por nobles, o por viles. & los Sabios antiguos est abecieron, que los Reyes visliesen patios de seda con oro, c con piedras preciosas, porque los Homes los puedan conser luego, que los visiesen a menos de preguntur por ellos. Rex Alfonsus potentibus aures dabat, indans vestibus regis, aurisque fulgens, & pretiosis lapidibus. Ideo Deus præcepit Moyse: Faciesque vestem Sanctam Aaron fratri tuo in gloriam, & decorem. Et fecit eam ex purpura auro intertexta, aliisque maximi pretii

d Tac. lib. 2. Annal.

e L. f. tit. 5. p. 2.

pretii rebus a exornata, quæ uti sunt postea successores, uti & etiamnum faciunt summi Pontifices, estis majori cum modestia minorique sumptu. Quod si Pontifex Dei brachium *b* est in terris, si tonitruum instat censuras fulminat, æquum omnino est (quicquid cavillerit Impietas) ut sicut Deus ornatur splendore & lucis (vestimento cæli) ita ipse quoque terrena vestitur pompa, & sublimis in sede à succollantibus *a* deportetur. Eadem ratio in Principibus locum habet, qui Dei vicem in temporalibus *e* obeunt.

Ampla item & sumptuosa Palatia, magnifico ornatu *f* instructa: nobilitas & claritas *g* familiæ: custodiæ Nationum, quarum fidelitas explorator *h* est, splendor & amplitudo aulæ, aliæque ostentationes publicæ, existimationem pariunt potentiz Principis, & Majestatem addunt. Ejusdem excellentiam indicant illustiores tituli statuum aut industria, aut hæreditate acquiritorum, qui ei-

a Ipsa quoque textura & cuncta operis varietas erit ex auro, & Hyacintho & purpure. Exod. 27. 3. ERH. cap. 15. 9. Exod. 28. 2.

b Si habes brachium sicut Deus, & si voce similitudinis. Tob. c. 40. 4.

c Decorem in vestitu: antichrisi imitatoris vestimento. Psal. 103. 2. *d* Circumda tibi decorem, & in sublimi erigere, & esse gloriosus, & speciosi in aere vestitus. Tob. 40. 5.

e Ego dixi; Dii esset, & filii excelsi omnes. Psal. 81. 6.

f Magnificavit opera mea, edificavi natus domus. Eccles. 12. 4.

g Nec erit ante ignobiliter. Prov. 22. 29.

h Potestas & terror apud eum. Tob. 25. 2.

dem solent tribui. Sic Isaias supremi rerum omnium effectoris ac Principis Majestatem variis nominibus ac titulis *i* explicat. Hic itaque studeat Seren. Vestra personam suam regiam illustriorem reddere: modo tamen non ex levitate deserantur aut adulatione; sed ex universali omnium applausu, fundato in virtute & vera animi fortitudine, quales fuere, quibus honorati sunt olim Serenitatis Vestre Antecessores, Rex Ferdinandus Sanctus, Alphonsus Magnus, Sanctius Fortis, Iacobus Pugnator, Alphonsus Magnanimus, & alii.

s. Præstantia virtutum, aliæque naturæ perfectiones, quæ in bono Gubernatore requiruntur, existimationem & auctoritatem conciliant Principi. Vna sola, quæ relaxerit in illo, seu ad militiam pertineat, seu ad pacem, aliarum defectus abunde supplet solet, ut si seipsum impendat negotiis, tamen non omnino satisfaciat: nam omnia ad Ministros remittendo, valde vis Majestatis imminuitur, quare & *k* Sallustius Crispus Liviam monuit, ne Tiberius cum Principatus resolveret, cuncta ad Senatum revocando.

Vna aliqua res sapienter laudabiliterque statuta à Principe opportuno tempore sine consultatione aliena: una indignatio, & potentiz suæ vires vel leviter ostendisse, timere ei faciunt & suspici. Animi ite-

con-

i Potestatis nomen ejus, Admirabilis, Consiliarius, Deus, fortis, Pater suorum facili, Principis patris.

k Tacit. lib. 1. Annal.

constantia in utraque fortuna: existimat enim vulgus supra communem esse naturam, secundis rebus non attolli, adversis non deijci, immo divinū aliquid in tali inesse Principe.

s. Equabilitas in operando magnam insuper existimationem Principi comparat: iudicii enim compositi & prudentis indicium est. Si favores suos intempestive impetiverit aliis, aut offensas leviter ulcisci voluerit, timebitur quidem; sed non æstimabitur, quomodo, a *Vitellium* subitis offensis, aut intempestivis blanditiis mutabilem consemnabant, metuebantque.

s. Ad tuendam præterea existimationem etiam Prudentia conducit, ne videlicet conetur Princeps, quod potentia obtinere non potest, Immensa ea sit oportet, si Princeps bellum suscipiat, in quo nulla victoriæ spes, aut plus à subditis depolcat, quam liceat, & fieri possit, nec tamen occasione iis det obedientiz adjiciendæ. Attendere illud, nec posse ad effectum perducere, in Principe indecorum est, temerarium in subditis.

s. Tanti sunt Principes, quanti semetipsi faciunt: etsi enim honor in existimatione aliena positus sit; hæc tamen ex præjudicata opinione fere de unoquoque formari solet, quæ major est, aut minor (si prudens saltem) prout animus ipse aut spiritus summi à fortitudine, quam in semetipso experitur, aut eisdem perdit, si meritis careat. *b* Optimi quippe mentalium altissima capiunt; 18-

navi vero nihil audent, & indignos se omni honore iudicant. In his non semper demissio virtus est, & modestia, sed vilis quædam animi; unde jure merito spernuntur ab aliis, quod idem ideo se altiora non appetere, quod sciant, se ea non promereri. Parum aberat, quin Blæsius Imperio indignus videretur, eo quod rogatus illud suscipere *c* contineretur. Infelix status, cuius caput aut Principis titulo indignum se reputat, aut plus etiam quam Principem æstimat. Primum illud, abjectio animi est, hoc alterum pro tyrannide habetur.

s. In istis animi dotibus etiā casus locum habet: contingit enim cum iis ipsis vilipendi Principem, quando Prudentia minus felix est, aut eventus non fat respondent consiliis. Gubernatio in se bona est, sed ita infausta, ut omnia minus recte sub manus succedant. Quod non semper potentiz humanæ vitio accidit; sed divina potius se disponit & ordinat, dū fines hi particulares hujusce inferioris regiminis, cui iis, quos gubernatio illa luprema & universalis habet propositos, non omnino continentur.

s. Addo illud etiam, non sufficere omnes animi & corporis dotes, ad tuendam Principis existimationem, si ipsa ejus familia dissoluta sit. Ab illa tota ejus dependet auctoritas, neque ulla res difficilior, quam domum propriam habere bene compositam. Sane minus ad idum plerique videri solet

c Adeo non Principatus appetitur, ut paucis effugeret, ne dignus crederetur. ibidem. l. 3. Hist.

a Tacit. lib. 2. Hist.
b ibidem. l. 4. Annal.

folet integram gubernare Provinciam quam unam domum, eo quod Princeps curam istam in postremis habeat, animo ad majora attento, aut quia obstat amor proprius, aut deest animi robur ad id necessarium, aut est naturalis quedam ignavia, aut illi certè, qui circa Principem sunt, insolentias domesticas & famulorum delicta sic norunt tegere, ut remedium iis adhibere non possit. Non minima Agricoltæ laus fuit, domum suam primam curasse, nunquam permittendo, ut aut liberti, aut servi a publicis rebus se immiscerent. Multi Principes Status suos regere sciunt, pauci suas domos. Galba Imperator erat minime malus, suo tamen palatio non optime præfuit, neque enim in isto minima dominabantur vitia, quam in Neronis & aula. Laudi datum Tiberio Imperatori non exiguae, quod modesta illi essent servitia. Nulla Gubernatio rectè laudabiliterque institui poterit, & ubi domestici simul imperant, & prædas agunt; aut superbia sua aliisque vitiis auctoritatem ejus prostruunt. Si boni illi sunt, Principem quoque bonum efficiunt; si improbi, tamen si bonus sit Princeps, improbus tamen videbitur. Ab illis actiones Principis suum mutuatur pretium, & bona ejusdem fama dependet pariter, & mala; siquidem aliorum

a. Primum domum suam coërentis, quod plerisque haud minus arduum est, quam Provinciam regere: nihil per libertos, servosque publica vel Tac. in vita Agric.

b. Tam asservitum civibus gentem præstantes liberti, servorum manus fœditis arida, sanguis apud serenos festos nec id. l. i. Hist. c Tac. l. 4. Hist.

virtutes & vitia ipsi solent tribui. Si prudentes sint domestici, errata ejus dissimulant, immo quo ad fieri potest, omnes ejus actiones ab errore vindicant, & deprædicando, magis illustres reddunt. Relatae ab illis cum quadam gratia, admirationem pariunt. Quicquid de Principe manat in publicum, id magnum judicatur a populo. Intra palatia Principes aliorum hominum consimiles sunt; existimatio tamen majores eos fingit, & recessus ille atque à communi aliorum consortio segregatio, signitatem eorum & inertiam contegit: quod si famuli minus prudentes sint, & secreti haud satis tenaces, per eos tanquam per rimas quasdam illam indagat populus, & reverentiam exiit, qua eos antea suspiciebat & venerabatur.

S. Deniq; ex ipso etiam statu auferit existimatio Principis, si nimirum leges optime constitutas habeat, & Magistratus, si in eo Iustitia vigeat; si unam tueatur Religionem; si Majestati supremæ honorem & obadientiam deferat; si annonæ & ubertatis curam habeat; si artes & arma floreat, & cluceat in rebus omnibus o. do quidā constans, & æqualis harmonia, à manu Principis profecta; immo etiam si felicitas statuum ab ipsomet dependeat Principe: nam si absque hoc illa potiri possint, facile eum despiciunt. d. Aratores in Ægypto calum non suspiciunt; cum enim Nilus inundatione sua omnes late agros irriget, fecundetque, nubibus haud quaquam indigent.

S Y M.

d Plin.

C Oncha de rore cœli concipit, & in candidissimo ejus sinu nascitur, & sele prodit pulcherrimus ille margaritæ partus. Nemo tantam ejus elegantiam ab exteriori forma tam rudi & impolita

conjeceret. Haud aliter sensu falli solent in actionum exteriorum examine, si secundum extimam rerum faciem judicent solum, nec ad interiora penetrent. Veritas ab opinione non pendet. Aspernetur

eam

eam Princeps, si de rationis præscripto egisse se sciat. Nihil magnopere arduum aut eximium audebit aggredi, si ad sensum vulgi cum metu suo velit in deliberationem descendere. In semetipso se quaerit, non in aliis. Regnandi ars ob tenues istas existimationis umbras contrariari se non sinit, in illo Rege hæc major est, qui pacis, bellique artes rite moderari noverit. Subditorum honores è quacunque re nævum contrahit; ille autem Regis cum beneficio publico conjunctus est: durante hoc crecit; immutato interit. Nimirum etiam haberet periculi gubernatio, fundata in legibus existimationis à levi vulgo institutis. Earum desipientia, animi magnitudo, & constantia est in Principe, cui pro supra lege salus Populi est. Gloriabatur olim in Senatu Tiberius, à quod offensivum pro utilitate publica non pavidum se exhiberet. Animus et ceteris & alacer incerto vulgi rumores, & famam popularem nil metuait. Qui inanem spernit gloriam, vera solidaque fuerit. Non ignorabat id Fabius Maximus, cum salutem publicam rumoribus, & querelis vulgi anteponeret, qui tarditatem ejus inculcabat; uti & magnus ille Dux in captivitate Ducis b Valentini, qui etsi sese illius commississet potestati, fidemque securitatis publicam ab eo accepisset, propter occultas tamen molitiones, quas denuo illum adversus Regem Catholicum suscepisse Magnus Dux res-

a Tacit. lib. 4. Annal.

b Mar. hist. Hist. l. 20. c. 8.

cierat, in custodiis eam detinuit, ratus nimirum incommo-
dorum potius, quæ ex libertate illius oriri possent, habendam esse rationem, quam sermonum contra se, & querimoniarum, quasi datam fidem violasset; qua de re ut se purgaret & tunc palam, nullo modo expedire videbatur. Rex Sanctius, cognomento Fortis, gloriosus fuit, & bellicosus, furdus tamen ad oblectationes suorum Subditorum, prælium ad Cæsarianum (sic urbem vocant, quæ vulgo Xeres dicitur) detrectavit. Satius est, Principem ut prudentem timeri ab hostibus, quam ut præcipitem aut temerarium.

Hi discursus non eo spectant, ut Principem abjectum & vile Reipublicæ mancipium esse velim, adeo ut quacunque de causa, aut utilitatis specie fallat datam fidem, aut pactis conventisque contraveniat: talis enim fidei violatio nec ipsi aut ejus Statui ullum accersit commodum, sed ruinam potius, & publicum pariet detrimentum; neque diu securum esse potest, quod honestum non est: uti in Aragoniæ regno videre fuit, turbato toties, totque sæpe calamitatum, ac imminentium subditis miserationum procellis agitato, eo quod Rex Petrus Quartus tam pacis quam belli tempore ad commodum magis, quam ad existimationem & famam cuncta referebat. Vtilitas & honestas junctæ, & pari passu ambulent, oportet. Nec in eam me adduci patior sententiam

f idem, hist. Hist. l. 24. c. 2.

tiam a nihil gloriosum, nisi tantum, & omnia vincenda Dominatus honesta; neque enim quod indecens est, bonum medium esse potest ad illam tuendam; neque si fuerit, ideo honestum erit, aut excusandum. Illud solum contendo, ut Principis animum opinionibus vulgaribus superiorem faciam, & constantem adversus vanas Populi oblectationes. Ut sciat cedere tempori, & dissimulare offensas, deponere gravitatem regiam: aspernari inanem famam, oculis in vera illa & solida defixis; in arena denique ut ajunt, ac necessitate consilium capere, si ita expedire visum fuerit ad status sui conservationem; nec decipi se sinat vanis quibusdam gloriæ umbris, plurius scilicet eam æstimando, quam utilitatem publicam; id quod Regi Henrico Quarto vitio datum fuit, nolenti eorum sequi consilium, qui suatores illi fuerant, ut Ioannem & Paciechum Villenæ Marchionem comprehenderet, tumultum & commotionis inter regni Proceres auctorem & incentorem: excusando se, quod fidem illi publicam dedisset Madritum veniendi, contra quam agere sibi non liceret. Trivola excusatio, inane fidei & clementiæ specimen vitæ suæ & salutis publicæ anteferre, erga eum præsertim, qui concessa sibi securitate abuteretur ad perniciem ipsi personæ regis machinandum, unde gravissima ad ipsum Regem, & universum ejus regnum manarant damna ac detrimenta.

a Salust.

b Mar. hist. Hist. 23. c. 7.

Nil Tiberius Cæsar morabatur, vitio sibi verti à nonnullis, quod tanto tempore in insula Capreis cunctaretur, in solos calumniatores intentos habens oculos, neque Galliæ laboranti succurreret, cujus bona pars jam tum perierat, neque legiones in Germania componeret. Hæc, inquam, nihil ille morabatur, quin tanto impensius in securitatem compositionis, neque loco, neque vultu stans, c sed ut saltem per dies illos egit. Constantia prudens audit, non curat magnopere judicia & sensus imperitæ multitudinis, sciens rebus bene gestis, oblectationem postea in majorem cedere gloriam, & seipsa sensim evanescere. Diffidebat exercitus electioni Saulis in Regem, eumque aspernando dicebat: d Num salvare nos poterit iste? Dissimulavit tamen verba ista Sauli, & furdis accepit aurius (neque enim Principes audire omnia convenit) & milites suum postea damnantis errorem plinodiam cecinerunt, immo & in oblectationis auctorem inquisiverunt, infami multandum morte, si e deprehenderetur. Non fuisset factum prudens, electionem suam in discrimen objicere, præ se ferendo notitiam finitibus illius popularis iudicii. Nimirum viatoris esset levitas, si ab importuno locustarum stridore moras sibi in itinere injici pateretur. Ex rumore vul-

gi

e Tacit. lib. 3. Annal.

d 1 Reg. 10. 27.

e Quæ est iste, qui dixit: Saul nunc regnabit super nos? d. Dicit viros & interfecturus eos. 1. Reg. 11. 22.

gi statueret recordia a est. Timere illum, & quæ statuta sunt semel, revocare, prorsus indignum. Vix unquam firmum esset ullum consilium, si à vulgo dependeret, qui causas, quæ impulerint Principem, omnes penetrare non potest, neque eas publicare expedire: hoc enim esset sceptri auctoritatem illi tribuere. In Principe tota populi potestas sita est. Princeps est agere, Populi iussa exequi, bona interum fide sibi persuadendo, recte ac iuste ita præcipi. b Si ubi iubentur, quævere singulis liceat, percutit obsequio, etiam Imperium intercedit. Tam hæc ignorare oportet eum, qui parat, quam scire et alia. Principibus summum rerum iudicium Deus dedit, subditis obsequii gloria restituta d est. Illud solum postulat à Principe, ut obligationi suæ in statuendo & decernendo faciat satis; quod si postea non omnia è voto succedant, animo ne cadat: satis enim est, nihil imprudenter egisse. Quod optimum etiam videtur consilium, infirmum est, & casibus variis obnoxium. Quo Monarchia est amplior, eo magis exposita est eventibus minus prosperis, quos aut casus secum trahit, aut iudicium humanum præcavere satis haud potest. Grandia corpora grandes infirmitates pati solent. Nisi Princeps fortiter constanterque negotiis insisteret, quic-

a Non ex rumore statuendum, Tacit. lib. 3. Annal.
b idem lib. 1. Hist.

c Tam ne scire militum, quam scire oportet. Tac. l. 1. Hist.

d Tibi summum rerum iudicium Di dedit, nobis obsequii gloria restituta est. Idem l. 6. Ann.

quid obtrecent alii, infelicissimam vitam viveret. Si errare eum contingat, animo opus est, ne metu percellatur, aut in statuendo deinceps fiat anceps & tardior. Princeps qui leviter suspicatur, omnia, quæ egerit, improbatum iri ab aliis, nimis etiam potentiae suæ coarctat limites multisque inanibus Phantasiæ terroribus sese objicit; id quod à persuatione quadam propria superstitiosa, aut melancholici humoris abundantia plerumque nascitur. Isthæc incommoda David agnovisse videtur, cum Deum precaretur, ut tolleret à se opprobria, quæ ipse sibi e imaginabatur. Constantia itaque sese armet Princeps adversus quoscunque eventus, & vulgi opinioniones, & fortem se præstet, in tuenda vera & solida existimatione personæ suæ, & armorum, quando illa amissa, aut violata, una secum Imperium in discrimen adducit. Optime hanc rem intellexit Rex Ferdinandus f Catholicus, quando monitus à suo Patre Rege Ioanne Secundo Aragonio, ut tempori, necessitatique cederet, & Coronam suam collocaret in tuto, conciliando sibi animos Marchionis Villenæ, & Archiepiscopi Toletani, Alphonsi Carrilli, honestissimis quidem mediis illud effectum dare studuit; induci tamen nunquam potuit, ut auctoritatem suam regiam subditorum furori ac violentiæ minus decen-

e Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum, Pl. 118. 39.

f Mar. hist. Hist. l. 29. c. 24.

decenter aut indecore inclinaret, in hoc enim plus inesse periculi agurabatur, quam beneficii in eo, quod voluntatum studia sibi pararet apud alios. Tempus, optimus artium magister est, & tale esse poterit, ut actiones humiles heroicas efficiat, & ipsas etiam submissiones ac deditiones in alterius potestatem fortitudini tribuat. Finis honestus ac licitus est, qui eas nobilitat. Vitellio a Tacitus exprobat, quod festari cantantem Neronem fuerit solitus, non necessitate, quæ honestissimus quisque, sed luxu & sagina manipatus, emptusque. Non minus constanti animo opus est, ad patendum necessitati, quam ad illam superandam, & quod abiectione interdum putatur, & vilitas, honoris est studium, quando nimirum ad hunc non amittendum aut certe ad conservandum, dissimulantur ad tempus offensæ. Qui illico ultionem parat, magis passione duci se finit, quam honore. Iracundiæ quidem sit satis; at divulgatur amplius, & publicatur infamia. O quoties profusus sanguis rubrica fuit, qua confisterentur injuriæ! quoties in ipso offendenti vultu vulneribus confuso legere licuit cicatricibus quasi literis quibusdam exaratam offensam Tac. l. 1. Hist.

infamiam! Sæpius vindicta, quam dissimulatione deperditus fuit hominis: hæc oblivionem inducit, illa memoriam: magisque in eum conjicimus oculos, qui iniuriam accepit, quam qui ultionem sustinuit. Qui prudens honoris sui aestimator est, in balance eum pendit, ac librat cum vindicta, cui ille, adjecto quocunque farcomate notitiæ publicæ multum præponderat.

Etsi vero Principi suaserim, ut famam popularem insuper habeat: hoc tamen in casibus solum allatis velim intelligi, si nimirum jacturam illius bonum publicum compenseret, aut aliter impediret negotia magni momenti, quæ Populus aut non capit, aut certe non recte intelligit: nam postea successus iste felicio & rei honestas, amissam famam cum usura etiam existimationis & honoris restituit. Interim prudenter fecerit Princeps, si quoad fieri potest, semper actiones suas, ad popularem auram accommodare studeat: eosdem enim fere effectus, ac vera illa gloria operari solet. Vtraque in hominum imaginatione est posita, & vox popularis nonnunquam, licet falsa sit, tantum meretur fidem, aut nullo unquam postea tempore, aut actione contraria obliterari valeat.

SYMBOLVM XXXIII.

Q uod speculum integrum repræsentat, idem etiam contractum in qualibet sua particula exhibet; sic Leo in utroque speculi fragmento præsentis Emblematis se con-

ruetur, fortitudinis, & generosæ constantiæ Symbolum, quam in omni calu Princeps conservare debet. Speculum nempe publicum est, in quo Mundus se contempletur, ut

recte dixit Rex Alphonsus Sapiens, agens de actionibus Regum, & expendens quales eas esse debeat. *a Porque los Omes temen exemplo dellos, de lo que les ven fazer, e sobre esto dixerun por ellos, que son como espejo, en que los Omes ven su semejanza de apestuza, d de enasieta. Eam ob rem, siue cum fortuna secunda seruet integrum, siue frangat aduersa, idem semper in eo*

L. a. L. 4. tit. 5. p. 2.

vultus appareat oportet. Quid quidem in secunda difficilis, quia affectus de se facile emicant, & ratio cum gloria evanescit. At tamen magnanimum pectus à summa etiam felicitate effecti se non finit; ut in Vespasiano videre licuit: nam etsi communi omnium consensione Imperator consultaretur, *b nihil tamen in*

b Tac. l. 2. Hist.

ipso iuridum, arrogant, aut in rebus veris nocum fuit. Quisquis una cum fortuna animum mutat, faceret etiam se non promeritis:

a Fronti prius manet, non se meruisse facitur.

Qui crescere putat.

Hæc constans modestia etiam in Pione enituit: nam adoptatus à Galba, *b nullum turbati aut exultantis animi motum prodidit: sermo erga patrem Imperatoremque reuerens: de se modestus: nihil in vultu, habituque mutans: quasi imperare posset magis, quam vellet.* Sed & à casibus aduersis Fortitudini solet esse periculum: illi enim homines plerumque nec opinantes obruunt; cum nemo quisquam fere sit, qui calamitates omnes, quæ acciderent sibi possunt, serio cogitet. Quæ causa est, cur plerisque incurios, & ex improviso eæ opprimant, & cur tantopere tunc conturbetur animus, aut propter nimium felicitatum amorem, quas amittit, aut ob periculum vitæ, cuius prorogandæ desiderium omnibus à natura est inditum. In aliis locum habeant licet passionibus istæ, non in Principe, cuius est regere alios tam in aduersa fortuna, quam prospera, & placidum semper ac compositum præ se ferre vultum, et verba intrepida; qualis Otho fuit, etiam Imperio exutus, *c Placidus ore, intrepidus verbis, intempestas suas non lacrymas euerrens.* In cuncto illo prælio ad Navas Tolosæ Rex Alphonsus Nonus eadem semper animi, vultusque fere-

a Claud.

b Tac. l. 2. Hist.

c Tac. l. 2. Hist.

nitatem inter arma perseveravit. Nullus unquam casus Regis Ferdinandus Catholici assiduum aut passionem detegere potuit. Læsus aliquando graviter à furioso quodam Barcivone, nihil ideo commoveri visus fuit, illud solum præcepit, ut invicem coërcerent. Carolus Quintus Imperator, cum Ingolstadtium obsideret, nec vultum immutavit nec locum, quantumvis hostes continua tormentorum explosione tentorium ejus dilacerassent, & nonnulli juxta à latere interfecti cecidissent. Non minori cum constantia Rex Hungariæ (Augustissimus nunc Imperator) & Serenissimus Infans Ferdinandus (ambo fortitudinis & facinorum Caroli V. gloriosi æmuli) perstiterint intrepidi in prælio Nordlingano, nil quicquam terribi Chiliarchæ cujusdam morte, qui proxime illos tormenti majoris ictu inteterat. Negomittendum hoc loco exemplum Maximiliani Bavariæ Ducis, & sacri Romani Imperii Electoris, qui tot victoriis celebris, quas, dum exercitui Vnionis Catholicæ summa cum auctoritate præfesset, reportaverat, non ideo superbia elatus fuit, neque postea fortuna adversa animum suum heroicum frangi passus est, tametsi Status suos videret perditos, & in Monacensi suo palatio (digna fabrica tanto Principis) hospitantes Regem Sueciæ, & Comitem Palatinum Fridericum, ipsiusque Fridlandiæ Ducem non minus sibi insensum & hostem, quam duos illos expetiretur.

Dividat sane instabilitas

I 2

tempe-

temporum æque invidia, & in diversas distrahat partes speculum statuum, in qualibet tamen illarum, quantalucque etiam sit, Majestas semper integra perseveret. Quisquis ad Sceptrum natus est, mutari non debet ad quemcunque eventum & casum. Nec ullum tam gravem aut acerbum ducat, ut ideo à se ipso desiciat, aut personam, quam sustinet, dissimulet. a Rex Petrus, etiam postquam in manus Regis Henrici fratris sui & capitalis hostis incidisset celare noluisset, quis esset; quin potius, cum dubitaretur, num ipse esset, alta voce ultro exclamavit: *Ego sum, Ego sum.* Quid? quod hæc ipsa constantia servandi in rebus adversis decorum & Majestatem regiam, unicum & ultimum earum interdum remedium sit, uti Poro b Indorum Regi accidit, qui captus aliquando ab Alexandro Magno, & rogatus, quomodo tractari vellet, Regie, inquit. Subjicienti vero Alexandro: Nunquid etiam aliud? Respondit iterum Porus: *Omnia hoc verum complentur, Regie.* Quod heroicum responsum sic afficit Alexandri animum, ut eum non modo in regnum suum restituerit, sed plures etiam illi provincias addidit. Acerbitatibus & ærumnis cedere, est ad earum quasi partes sese adjungere. Fortitudo invidio etiam Victori placet, aut quia triumphum ejus clariorem efficit, aut propter ipsam virtutis vim. Animus violentiæ non pareat, neque quicquam in eum potest Fortuna. Graves minas Ca-

rolus Quintus Imperator intentabat Joanni Friderico Saxoniæ Duci, quem captivum tenebat, ut ad dedendum sibi Ducatum Wirtenbergicum eum compelleret; ipse vero libere respondit: *Poterit quidem sua Majestas Cæsarea statuer de me, quicquid liberit; ut tamen timorem huic incutiat periculi nunquam efficiet.* Id quod in occasione alia longe difficiliore re ipsa satis ostendit; contigit enim, ut dum latrunculorum lusu intentus esset, capitis sententiam in se latam intelligeret; quo nuntio nequam ille turbatus, perinde quasi nihil ad se pertineret, Ernestum Ducem Brulvicensem, quicum ludebat, libera voce cohortatus est, ut non obstante illo ludere pergeret. Quod heroicum responsum infamem rebellionis notam deterfit aliquantum, & clarum eum reddidit. Actio unica generosioris animi, etiam cum vis ipsa ad mortem rapit, vitam illastrem relinquit & celebrem; quemadmodum hac nostra ætate evenisse meminimus Roderico Caldeonico Septem Ecclesiarum Marchioni, cujus Fortitudo vere Christiana, & heroica constantia toti mundi admirationi fuit, adeo ut æmulationem & odium commune tantæ ipsius fortunæ in laudem & commiserationem verteret. Ignavia & timiditas animi è violentis casibus neminem eripuit, nec quicquam periculo turbatio detrahit. Constantia illud aut vincit, aut certe famosum efficit. E vultu Principis periculi gravitatem vulgus colligit, haud secus atque ex naucleri oculis ii, qui

a Mar. hist. Hisp. l. 17. c. 13.
b Plurarch. in apoph. Regum & Imp.

in eadem navi sunt, num tempestas grandis sit. Atque ob eam rem valde expedit æqualem semper & serenam exhibere frontem, seu turbida, ut neque metu Princeps concidat, neque superbia effletur, neque alii de communi rerum statu judicium ferre valeant. Eadem de causa Tiberius tristissima quoque maxime occultare a laborabat. Perturbatio & confusio rerum omnium oritur, quoties è facie Principis tanquam illa cæli, perspicere licet tempestates, quæ impendent Reipublicæ. Mutare colorem ad quamvis Fortunæ auram judicii levitas est, & ignavia animi. Constantia & æquabilitas vultus Subditos erigit, & hostes in admirationem rapit. Omnes in Principe suos desigunt oculos, & si metuat, ipsi quoque metuere incipiunt: ita b Orthon cultum intuebantur, quotquot cum eo accubebant in convivio, utque evenit ineluctabili ad suspensionem mentibus, cum timeret Orto, timebatur; ubi vero timori & diffidentie locus est, ipsa quoque fides facile deficit. Hoc tamen in iis casibus velim intelligi, quando periculum dissimulare, & celare calamitates expedit: in aliis enim publicæ tristitiæ significatio Principem minime deceat, ut sic affectum suum palam faciat subditis, & eorū sibi concilet animos. Carolus V. Imperator lugubri indutus ve-

a Hac audita, quanquam abstracta, & tristissima quoque maxime occultantem Tiberium perculere. Tacit. lib. 2. Annal.

b Idem lib. 1. Histor.
c Fides metu infusa. Tac. lib. 3. Hist.

ste mœrebat ob Romanæ urbis expiationem. d Apprehendens David scidit vestimenta sua, cum mortem Saulis & Ionathæ intelligeret. Idem fecit Iosue propter cladem ab incolis urbis Hai acceptam, & e prunis cecidit in terram coram arca Domini. Nec quicquam justius, quam in communi calamitate sic Deo se submittere; nam rebellionis quoddam genus esset, de manu illius bona solum velle fuscipere, non autem f. mala. Qui castigationi sese subijcit, Deum ad misericordiam commovet.

5. Controverti hic potest, an tum saltem illa animi constantia minus potenti suadenda sit, cum potentioris auxilio indiget. Sed ea in re peculiaris distinctio opus est. Qui oppressus ab hostibus petit suppetias, non se demittat nimium, nec nimis sollicitè alienam imploret opem, alias Fortunam nullam proflus desperatam faciet. Nullus enim ei Princeps, qui sola motus misericordia jacenti dexteram porrigat, aut qui rueri velit eum, qui de se ipse rebusque suis jam sperare desit. Pompeji causa haud paululum in opinione Ptolomæi deperdit, cum tantam legatorum ejus submissionem coram u. surparet oculis. Majori animo Rex Cherufcorum fuit, qui postea quam regno pulsus esset, Tiberii favore sibi utendum ratus, ad eundem dedit litteras, g non ut profugus, aut

1 3

d 2 Reg. c. 1. 11.
e Ios. 7. 6.

f Si bona fuscipimus de manu Dei, mala quare non fuscipiamus? 1 Iob.

2. 10.
g Tac. l. 2. Annal.

supplex, sed ex memoria prioris Fortuna. Nec minus illustre est exemplum Regis Mithridatis, qui victus ab Eunone hoste, constantia plane regia sic eum fertur allocutus: a Mithridates terra marique Romanis per tot annos questus sponte adsum, utere ut vules, prole magni Achemenis, quæ mihi solum hostes non absulerunt. Quæ res Eunonem permovet, ut ipse deinde pro Rege Mithridate apud Imperatorem Claudium b intercederet. Qui Principi suo fidelia præstitit obsequia, loquatur libere, si injuriarum sibi fieri animadvertat. Ita fecere Hermannus Corthesius Carolus Quintus, & Segestes Germanicus. In casibus aliis Prudentia necessitatem, tempus, & res ipsas expendat, & sequentes diligenter observet maximas: quod potentior in trepidum inferioris animum pro injuria fere accipiat, perinde quasi hic sese illi æquare velit, aut eum præ se contemnat. Quod item inferiorem facile contemnat, si nimium his sese abijciat & demittat. Ea de causa Tiberius, Senatores nominabat, qui ad serviendum à natura facti essent; & tamen his talibus opus haberet, illam tamen animorum vilitatem ferre nullo modo d poterat. Notum scilicet Principes cujusque avaritatem & animi robur, & fa-

cile in eos sunt injuriæ, quos sciunt id minime graviter accepturos. Ex eo fundamento Vitellius Valerio Mario dignitatem consularem, quam Galba in eum contulerat, tanto tempore liberius distulit, quod e mistem, & injuriam segniter latitum eum crederet. Quamobrem modestia quædam fortis, & fortitudo modesta perquam utilis erit Principi, & si omnino pereundum illi est, præstat animo magno & generoso id fieri, quam abjecto, & humili. Habebat illud præ oculis Marcus Hortatulus *Ex vita nobilitati: etiam inter angustias fortuna retinens*, cum Tiberius extremæ ejus necessitati remedium adferre nollet.

§. Quando is, qui potentior est, alteri honores debitos denegat (in actibus præsertim publicis) consultus est, etiam vi & astu quodam eos præcipere aliis, quam ea de re verbis contendere. Qui dubitat, merito suo diffidit. Qui dissimulat, tacite suam faceret indignitatem, & Modestia postea pro ridiculo habetur. Qui de facto animo forti, & bona cum gratia primas præ aliis occupat, quæ sibi debentur, nec offeruntur tamen, facili deinde negotio eas servat & retinet. Ita quondam Germanice Legatis contigit, qui cum in Pompeji Theatro inter Senatores assistere cernerent Legatos Nationum, quæ fortitudine animi, & constanti cum Romanis amicitia alias antecellerent, dixerunt, g nullis mortalem armis aut fide ante

ante Germanos esse, & inter eosdem Senatores lessum ceperunt. a Quod comiter à visentibus exceptum, quasi impetus antiqui, & bonæ emulatione.

§. De favoribus & gratiis, quæ à Principis dependent arbitrio, tametsi aut meritis, aut virtuti videantur debita, Subditiu conquiri non debet, quod in se ille non conferantur, immo gratia potius agenda sub honesto aliquo titulo, quomodo Vitelli tempore fecerant nonnulli ab officiis suis b remoti: nam aulicus prudens omnes suos cum Principe sermones gratiarum actiones solet concludere. Seneca ista prudentia usus est, postquam cum Nerone collocutus esset de iis, in quibus eum nonnulli c accusabant. Qui querelis utitur, fateatur injuriæ se affectum; in eo autem, quem offensum credunt non valde confidunt Principes. Omnes ea in re Deo cupiunt esse similes, de quo in miseris nostris non queritur, immo gratias potius pro illis agimus.

§. In deliberationibus & accusationibus constantia plurimum prodest: nam qui consellum incedit, reum se constituit. Qui innocens suas negat actiones, fontem se constituit. Mens recte conscia, & præsidio virtutis armata de re multis triumphat. Si torpere incipiat, nec contra calum aduersos nitatur fortiter, eorum obreuet fluctibus, non secus ac fluvius aliquis aquarum im-

a Ibid.

b Et sicque insuper Vitellio gratia consensu Servilii. idem lib. 2. tit.

c Seneca (qui finis omnium cum dominante servum) gratias agit. idem lib. 14. Annal.

petu sternit arbores minus radicatas; eas vero, quæ altiores habent radices, movere loco non potest. Omnes Sejani amici, labente ipsius fortuna, ipsi etiam periere. Vnus Marcus Terentius, qui ejus amicitiam fe ambovisse & æstimasse constanter confessus est, eo quod illius beneficio gratiam Imperatoris Tiberii promoverat, in judicio absolutus fuit, multis exilio aut morte aliis qui eum d accusaverant. Dantur quidam casus, quando adeo constanti securitate opus est, ut nec conscientia fe exculset, ne timidor videatur, nec commemoretur obsequia, ne exprobrari putentur; uti quondam Agrippa, cum accusaretur, quod Plauto imperium procurasset, & nihil pro innocentis, quasi dissideret, nec beneficiis, quasi exprobraret, dissimul.

§. Nec solum per se ipsum subditis suis speculum se Principes exhibeat, sed & per statum suum, qui quædam illius est idea, atque adeo non minus, quam in propria ejus persona eluceat oportet Religio, Iustitia, Benignitas, & virtutes alie dignæ Imperio. Quia vero partes speculi illius sunt Consilia, Tribunalia, & Cancellariæ, etiam in his eadem virtutes repetiri debent, immo in Ministris singulis, qui speculum illud representant: multum enim de Principis decedit existimatione, si ipse quidem

I 4

beni-

d Constantia orationis, & quia repetitur erat, quæ esset, quæ omnes animos agitabant, eo usque potuerit, ne accessores ejus, a iis quæ ante deliquerat, auxilio aut morte quidam. Tacit. lib. 6. Annal.

e idem lib. 13. Annal.

a Tac. l. 12. Annal.

b Narratione rerum & prece band degenerate permittit. Idem l. 12. Annal.

c Simul Segestes, iuse ingens visus & memoria bona facie, animi impavidus: verba ejus in hunc modum fuerat. Idem l. 8. Annal.

d Etiam illam, qui liberata pabli cum nollet, tamen projecta: servituti patientia subiebat. idem lib. 3. Ann.

e Idem lib. 2. Hist.

f Idem lib. 2. Annal.

g Idem lib. 13. Annal.

benignum se exhibeat gratiam postulanti, & bona ipse promissique plenum abs se dimittat; ex alia vero parte coludat cum iis, qui sibi à secretis sunt, aliisque suis Ministris, ut aspero suo agendi genere penitentem abstercant. Dolus, qui facile & brevi tempore detegit artificium, indignum generoso & regio pectore. Minister moneta publica est, Principis signata effigie, & nisi probata illa sit, & hunc ad vivum exprimat, tanquam adultera rejicietur. Si caput, quod præest, aureum sit, manus quoque, quibus utitur, auræ sint oportet, quales erant illæ sponso in divinis b. literis.

S. Sunt præterea principales hujus speculi partes etiam Legati, qui Principis auctoritatem sustinent: & sane male consuleretur fidei publicæ, nisi

a *Præfectus, nisi formam suam referat, male terti inlar subditi efficitur.*
Them. orat. 17.

b *caput ejus aurore optimorum, Manus illius vorantiles aurea. Caut.*
s. 11. & 14.

istius verba & veracitas, in illis quoque reperirentur; & sicut hi vicem illius obeunt, quantum ad potentiam & animi magnitudinem attinet, ita in omni casu eam præ se ferre sic debent, ac si Princeps ipse coram præsens adesset. Ad hunc modum egit Antonius Fonseca, qui postquam Regem Carolum Octavum nomine Regis Catholici monuisset, ne arma Neapolitanis finibus inferret, donec via Iustitiæ, quæ potior Iure esset, declararetur: nec quicquam se proficere videret, insigni cū animi libertate palam edixit, Regem suum conscientiam suam satisfecisse, ut deinde liberata fide, viribus & copiis in eam partem se dare posset, quam æquiorum iudicaret. Nec ultra moratus coram Rege, & Proceribus, qui in conventu aderant, inibi antea foederis tabulas laceravit. Sicuti Ministri Principis sui maximis instructum esse decet, ita & Majestate illius, fortitudine, & præstantia animi,

c Mar. hist. Hisp. l. 16. c. 7.

SYMBOLVM XXXIV.

Q Vi fruticem rosaceū spinis & sentibus asperum intuetur oculis, is persuadere sibi vii poterit, è tam spinosa matre, adeo bellam venustamque filiam, qualis est Rosa, progenerari posse. Magna utique fiducia opus est, ad irrogandum & expectandum, dum viriditatem induat, & procerum admittibilem illum foliorum pompan, quæ odore tam delicato nates recreat. Longa tamen ipse, & tolerantia experiri tandem licet, laborem

non fuisse inutilem, nec male collocatas spinas, quæ florem adeo bellum fragrantisq; odoris produxerunt. Spinosi & asperi sunt naturæ nostræ corruptæ primi virtutis rami, sed post pulcherrimus illius flos tandem subnascitur. Ne Principem terreat primus rerum aspectus: per enim pauca sunt in regimine, quæ prima fronte jucunda appareant. Omnia spinis referta videntur, & difficultatibus. Sed experiundo multa fuere facilia, quæ segnibus ar-

dua

dua videbantur. Ne itaque animo cadat Princeps; nam si iis leviter cedat, à suam apprehensione vincetur potius, quàm rei veritate. Toleret fortiter, speret patienter & constanter, nec tamen interim media dimittat è manibus. Quisquis sperat, fideli & optimo utitur comite, Tempore nimirum. Vnde Regem Philippum Secundum dicere solitum acco-

pinus: a *Ego & tempus contra duos.* Impetus furoris effectus est, è quo grandia nasci solent pericula. Theobaldus Campanie comes successionem suam in Navarræ regnum valde reddidit dubiam, eo quod moræ impatiens in prestolanda morte Regis Sancti patris sui, adhuc ipso vivo regni occupandi

I 5

occulte

a Mar. hist. Hisp. l. 13, c. 162

occulte consilia agitasset cum Proceribus; hinc enim factum, ut Rex Sanctius Iacobum Primum Aragoniæ Regem hæredem adoptaret. Patientia multis trophæis inclyta est, & excelluit in ea Scipio, qui et si in Hispania multas haberet offensivum occasiones, adeo tamen uti patiens, a ut nullum ferax verbum illi excederet, quare etiam illud effecit, ut quæ in animo intenderet, felicitet & de voto illi succederent. Qui sperat & sustinet, Fortunæ superat ludibria, & eam sibi obstrictam reddit: quippe quæ ejusmodi spem & fiduciam in tot tantisque luis mutationibus pro blanditiis habet. Incertis Oceani fluctibus non abique gravi periculo sese Columbus objicit, ut novas inquirat Provincias; neque eum terret inscriptio illa Herculis in columnis Calpes & Abyles, *Non plus ultra*; neque aquarum montes, quæ propositio ejus obitare videbatur. Navigatione sua Solis passus numerat; atque anno dies, horas diebus suffuratur. Acum naumatic polus deficit, charitas marinas æquoris lineæ, & itineris comites patientia. Omnia contra eum conspiciant, at ipse forti animo difficultates omnes & obstacula spe & tolerantia superat, donec tandem novus Orbis invictam ejus constantiam præmio coronavit. *Ferendum & sperandum*, Empedoclis fuit dictum, & postea Imperatoris Macrini Symbolum, unde huic Emblematis lemma Iuniprum. Pericula quædam sunt, quæ superare facilius est, quam fugere, id quod probe

4 Tit. Liv.

scivit Agathocles, cum victus, & Syraculis in Sicilia hostilibus armis cinctus, non turpiter sese hosti dedit, sed relicta ibidem militum manu, quantum ad defendendam urbem satis esset, cum exercitu adversus Carthaginem profectus est, & is, qui uno in bello victor esse non poterat, artificio isto, & bellis duobus duplicem triumphum reportavit. Periculum temeritate interdum vincit, & despicientia illius varias hosti cogitationes injicit. Videns Hannibal Romanos post Cannensem prælium auxiliares copias in Hispania mittere, potentiam eorum & vires formidare cepit. Nemo rebus secundis nimium confidit, aut desperet in adversis. Inter utraq; versatur Fortuna, tam prompta ad extollendum quam deprimendum. Servet itaque Princeps in omni casu animum constantem & robustum, paratum ad omnia, quicquid denique acciderit, nec perturbari se sinat majorum tempestatum minis: nonnumquam enim fluctus quæ exturbant, est navi, quæ interitura est, projiciunt in aliam, quæ salva portum tenebit. Animus magnus & generosus cælum ipsum propitium habet. Ne temere desperet Princeps ob pericula aliena, aut ea, quæ fortuitu casu secum afferunt. b *Qui observat ventum, non seminat; & qui considerat nubes, nunquam metet.* Non existimet, afflictionibus luis se quemquæ obligare. Lamentis & lacrymis sese turpiter dedere, muliebre est: non illis Fortuna placari solet. Animus excelsus sibi ipsi

6 Eccl. 11. 4.

satisfacere satagit, aut solari sese actione aliqua heroica & generosa, ut fecit Agricola, si sui morte intellecta: a *quem tuum, neque ut pleique fortium virorum ambitiose, neque per lamenta traxit, ac maiorem muliebris tulit: & in luctu bellum inter remedia erat.* Nihil omnino commoveit, aut vana gloria esse solet, aut nimia de casu constematio.

5. In muneribus & honoribus petendis doctrina præsentis Emblematis utilissima est. Qui sustinere & sperare novit, fortunam novit triumphare, & vincere. Qui moræ impatiens auxilia & submissio nem animi vilitatem esse putat, contemptus jacet, & derelictus ob omnibus. Honorem in eo ponere, ut alteri non obtemperes, est nemini imperare velle. Media ex fine metienda. Si in hujus consecutione plus honoris insit, quam per illa amittatur, omnino is uti convenit. Nolle sustinere patienter, animi excellentiam arbitramur, & imprudens superbia est. Obtenis honoribus, mox obducuntur passuum vestigia, quibus ad illos ascensum fuit. Multa ferre & pati, ut postea ad altiores honorum gradus eveharis, non vilis abjectio est, sed exitium animi ad magna connitentis robur. Quædam sunt ingenia quæ temporis spatio omnia volunt confici. Ita b *Britidium* virtutis benefici capio, uti rectum iter pergeret, ad clarissima quæque iterum festinat stimulat, dum equalis, deus superiorem, supremum finem spes anteire parat. Illo abrepti impetu media se-

curiora aspernantur, quia tarda & brevioribus, uti magis periculosis, uti c malunt. His evenire solet, quod ædificiis subito & tumultuario opere extructis antequam tigna & trabes recte subfunder, & excicari potuerint, quæ mox iterum collabuntur.

5. In sperando & sustinendo maxima imperii præsidia consistunt: iis enim mediis fit, ut omnia agamus cum tempore, sine quo res nulla maturitatem assequi potest. Arbores, quæ mox ad primum calorem flores emittunt, cito eisdem depidunt, eo quod expectaverint, donec hyemis asperitas præterisset. Negociorum fructu gaudere non potest, qui ea manibus ad maturitatem perducere contendit. Impatiencia abortivum causâ est, & pericula d creat; & quia ea patienter ferre non possumus, fed ex iis quam primum emergere cupimus, majora ea facimus. Eam ob rem in iis tum integritas, tum externis Reipublicæ malis, quæ per negligentiam nostram incrementum sumplerunt, consilium erit finire, ut cursum suum teneant, & sensim curentur cum tempore, quam accelerare remedium, si plus inde periculi sit. Si ante providere eum non possumus, tolerare salte dicamus posse. Ab oppositione incrementum capiunt: ea enim ratione fit, ut periculum, quod antea aut occultum erat, aut minus notabatur, palam fiat, & majora ei

16

ponat
lib. 3. Annal. c Multos etiam bonos pessima actis, qui spiritus quæ tarda curi, securitate præmatura, vel cum exilio properant. Tac. lib. 3. Annal. d Impatiens operantur sollicitudinem. Prov. 14. 17.

a Tacit. in vita Agric. b Tac:

ponat obstacula, quem impedire cogitabat. Timor imprudenter armatus, contra superiorem potestatem, magis eam fatigat & spoliis suis illustriorem reddit. Eo modo Cerialis Trevirensium composuit animos, ne potentia Romanæ sese opponerent, dicendo: a *Offiigentium annorum Fortuna, disciplinaque, compages hac coarctat: quæ convelli sine exitio convellentium non potest.* Multa non

a Tacit. lib. 4. Hist.

SYMBOLVM XXXV.

Q Vanto spiritus in campetri tuba magis arctatur & compingitur, tanto majori cum Harmonia & vocum varietate inde egreditur postea; ita procius b multorum improbitate depressa. Virtus emergit, & innocentia defenso interclusa respirat. Flamma generosæ mentis facile extinguitur, nisi Fortunæ adversæ ventus eam exsuscitet. Excitatum ab illa ingenium de mediis circumspicit, quibus eam meliorem reddat. Felicitas tanquam rosa, è spinis & ærumnis nascitur. Victus fuerat in navali prælio contra Genuenses, & captus Alphonfus Quintus Aragoniæ Rex, & ecce, quæ res expeditionem ejus adversus regnum Neapolitanum retardatura videbatur, eandem majori cum felicitate, auctoritateque maturavit, factò nimirum foedere cum Philippo Duce Mediolanensi, à quo captivus tenebatur, qui & libertati illum restituit, & vires ad occupandum illud regnum suppeditavit. Necessitas cum impulit ad conciliandum sibi

b Ciceron.

hospitis animum; nam rebus prospere fluentibus sibi ipsi quis vivit; in adversis tum sibi tum aliis. Illæ in apertum produnt passiones animi, suimet aliàs oblit; his vero factus cautior, idem animus & virtutibus sese munit, ut mediis ad veram constantemque felicitatem; ex quo illud etiam sit, ut haud paulo facilius sit ex adversa emergere Fortuna, quam conservare semet in prospera. In captivitate primum enitueri insignes animi dotes & ornamenta, quæ in Rege Alphonso eo usque latuerant abdita, & captus illorum amore Dux Mediolanensis amicum eum habere voluit, & sic obstructum ab se dimisit. Plus victus obtinuit, quam victor sperare potuisset. Ludit inter extrema Fortuna, & gaudet potentia suæ dare specimen, ab uno migrando ad alterum. Nulla virtus est, quæ in casibus adversis non elucescat;

c *Secunda res acerbioribus stimulis animum explorant: quia miseria tales videntur, felicitate corrumpuntur.* Tac. lib. 1. Hist.

seat; haud aliter, atque in obscura nocte stellæ consueant lucidius. Pondus supra injectum tum palmæ ostendit robur, cum una cum illo altius assurgit. Inter urticas diutius soliorum vigorem servat rosa, quam inter ipsos flores. Nisi virtus etiam in adversis sese exerceret, non victorias, non

ovationes aut triumphos mereretur. a *Virtus, dum patitur, vincit.* E quo nemini non liquido apparet, quam impius sit error (refutatus à nobis alibi) eorum, qui fudent Principi, ut abdicata tantisper virtutum constantia, vitis sese accommodet, ubi necessitas

postula-

I 7

a 5. Chryf

postulaverit, quo tempore vel maxime in illis constantem persistere oporteret, & majorum spe successus melioris: quomodo plerumque eveniebat Ferdinando Secundo Imperatori, felicissimæ memorie, qui in maximis suis periculis constanter affirmabat, *nullo sese imperio fortunæque omnibus exui, & cum anniversa sua Familia stipem ostiatim colligere, quam Majestatis tuenda causa contra jus suæque admittere aliqui.* Dignissima sane verba tam sancto Principe, cujus pietas singularis ac fides tantopere Deo placuit, ut ipse sceptrum illius moderari, & vicem Imperatoris hic in terris gerere voluerit, multas non abique insigni miraculo victorias illi largiendo. In periculis & calamitatibus maximis, cum spes omnis deficeret, atque adeo fortitudo & prudentia humana omnibus destituerentur mediis, felicitas semper, & majori cum triumpho eluctatus est. Vivebant olim Romani Imperatores in pacis & deliciarum ubertate, suarummet tamen passionum pressi tyrannide, & variis jactati formidibus. At sanctus iste Heros quietem & tranquillitatem animi reperit inter ipsos sævientes fluctus, quos contra Imperium, & Augustissimam ejus domum rebellium furor concitavit. Cantat in ærumnis justus, & plorat impius in sceleribus suis. Pueris sane Babylonis succensa fornax chori musici instat a fuit.

a Et non tergit eos annidus ignis, neque contrahit, nec quicquam novæ tulit. Tunc hicque quasi uno ore laudabant, & glorificabant, & benedicebant Deum, Dan. 3. 50. & 51.

s. Misericordie & ærumnæ magna secum emolumenta adferunt: nam corrigunt superbiam Principis, eumque in gyrum rationis revocant. Quam furioso impetu nonnunquam consurgunt venti! Quam arroganter exæstuat & fremit mare, tumentibus undis quasi montibus quibudam terre cæloque minitendo! & tamen modica pluvia illud componit iterum, & malaciam reducit. Dum erumne de cælo deplunt, elatio & jactantia Principis humi sternitur. Illæ est Tyrannus moderatorem æquum efficiunt, ex incurio & serum efficiunt negligente solertem ac providum: ipsa enim tum cogit necessitas, ut populi curam suscipiat, habeat in pretio Nobilitatem, honoret Fortitudinem, exerceat Iustitiam, & Religionem veneretur. Potentia nunquam in majori versatur discrimine, quam cum prospera, & ad nutum fluunt omnia: sepositis enim tunc curis, Consilium & providentiam nimia securitas facile jugulat. Plures Principes orio & quiete perierunt, quam labore & ærumna, idem nimirum illis accidit, quod corporibus, quæ motu aliquo conservantur vegeta, abique eo vero facile languere incipiunt. Ex quo illud etiam liquet, quam in judicando de malis & bonis æternus graviter, nunquam sere ea consecretant, quæ nobis magis sunt proficua. Fortune acerbiter, rigorem & castigationem interpretatur, & nescimus admonitionem esse, & documentum. Munere illo inaurium & oviculus, quo Iobam quondam donabant cognati

ejus

ejus & amici, innuere voluisse mihi vult sunt, æquo & patienti animo ferenda omnia, & pretiosa quædam Dei esse monita afflictiones illas, quæ ipsi in aurem a loquerentur. Mira Dei misericordia est, si

a Et delerunt ei non quicque ovium suorum, & inaurium antiquum suum. Iob. 6. 42. 11.

SYMBOLVM XXXVI.

Nauta peritus ac solers non semper ad venti arbitrium navigat, quin potius illius beneficio navigii sui vela ita novit disponere, ut optatum portum teneat, atque adeo eodem omnino vento ad quamcunque de duabus oppositis placuerit partem, suam appellit navem abique ullo itineris dispendio.

b Porque siempre por via yra

avieita,

Quem ad opportuno tempo se

aproveita.

At quando tranquillum est cælum, velorum remorumque subsidio ipsum etiam ventum navigando superat. Non minori cum cura ac diligentia Princeps Reipublicæ navim moderari debet in imperii sui procelloso mari ad omnes tempestates graviter advigilando, ut iisdem prudenter juxta ac fortiter suo tempore & loco uti valeat. Naucleri officio fungitur, cujus fidei vita salutis: omnium commissa est, neque ulla navis periculiosior, quam Corona exposita tot ambitionis procellis, tot scopulis hostiū, tot Populi tempestatibus. Magna industria Regis Sancti, cognomento Fortis, opus fuit, ut adversus Fortunam armaret

c Cam. Lus. Cas. 1.

nos affligat interdū; & contra, dum præmia conferat, castigatio est: nam præmio rationes debitorum expedit, & satisfaciendo aliquibus nostris meritis manet offensarum creditor; at quando nos affligit, sibi ipse solutionem præstat, & nos ad emendationem exstimulat.

fese, & regni sui jus in tuto poneret. In eo tota fere consistit scientia politica, ut recte discernere quis norit tempora, & iis uti; interdum enim citius in portum tempestas devehit, quam malacia. Qui Fortunæ adverse impetum novit frangere, prosperam eam facit. Qui cognito periculo, eidem cedit, & tempus indulget, illud superat. Vbi nauta animadvertit, fluctibus obfisti non posse, ab iis jactari se finit, vela demittens; & quia resistenda vim potius vento adderet, exiguo aliquo utitur sinu, ut respiret aliquantulum navis, & sese supra fluctus elevar. Aliquid dare oportet periculis, ut ex iis emergere tandem liceat. Intellexerat Jacobus Primus Aragoniæ Rex, Nobilium, Populique contra se concitationem & odium: quia tamen nequaquam expediebat, importune obnitendo novum furori isti robur adjicere, sed tempus potius aliquod ei concedere, donec suapte sponte deserveret; uti rivalis accidit, qui faviente aliqua tempestate, subita aquarum inundatione altum intransumens, falli ultro se passus est, & tanquam in captivitate detineri, usque dum in peti-

pristinam quietem & serenitatem restituit omnia, & Regni habenis iterum potius est. Simili prudenti moderatione usa est Regina Maria, a quando accommodando se Regni Proceribus, & ambitionibus eorum satisfaciendo, Castellæ Coronam sartam tectam conservavit, in pupillari ætate filii sui Re-

a Mar. hist. lib. 1. c. 15, 16, 17

gis Ferdinandi Quarti. Si nau-ta honori sibi duceret, tempestati non cedere, & contra eam vi & remis navem vellet impellere, actum de eo foret. Constantia non in eo posita est, ut intempestive quis obluetur, sed ut speret, atque ita toleret & periculum, ut

b Majori animo tolerare adversa, quam relinqui, Tacit. lib. 2. Hist.

ut tamen à Fortuna superari se non sinat. Gloria in ejusmodi occasionibus in eo consistit, ut quis evadat incolumis. Quod in illis vilitas animi videbatur, magnanimitas est postea, prospero successu coronata. Videns aliquando Rex Alphonsus a Sapiens Regno se privatum, spe fiduciaque in Regis Marroci subsidis posita, supplex petere non dubitavit ab Alphonso Gusmano sancti Luciveri Regulo, qui tum in aula Regis illius ob acceptas quædam injurias morabatur, ut earum oblitus, & veteris amicitie suæque avitæ nobilitatis memor, opem ferret, pecuniamque & copias militares sibi in auxilium mittendi, Regi Marroci auctor existeret. Quæ literæ etiamnum in illustrissima & antiquissima illa Domo asservantur.

6. Verumtamen non debent reges violentiæ Subditorum cedere, nisi forte in extremæ disperationis casibus: parum enim auctoritati suæ consultit, qui nimium sese demittit, & abjicit. Iis de familia Laræ nullam attulerunt quietem conditiones minus decentes, quas Rex Ferdinandus Sanctus his posuit, sua coactus minorennitate. Neque Isabella reducere potuit Alphonsum Carrilinum Archiepiscopum Toletanum, tamen si Alcalam ultra ad eum ipsa inviseret. Sollet, fateor, prudentia in extremis periculis omnes tentare conditiones, quas casus reddere potest possibiles. Magna animi fortitudo est & rationis vis, in ejusmodi occasionibus

a Mar. hist. lib. 1. c. 14, 15.

b Mar. hist. lib. 1. c. 12, 13.

generosæ indolis spiritus cohibere, & necessitatem presentem periculique magnitudinem cum eo, quod ad statum conservandum magis expedit, ad trutinam expendere. Nemo auctoritatis suæ magis retinens unquam fuit, quam Tiberius, & dissimulavit tamen Lentuli Germanici audaciam, qui Germanicis Legionibus Præfectus scribere illi ausus fuit, etiam minis additis, ne sibi successorem mitteret, c firmando velut fadus, quo Princeps cæterarum rerum potiretur, ipse Provinciam retineret, & qui antea suorum met filiorum æmulationem ferre non sustinuit, hunc tamen despectum toleravit. Non ignorabat, quanti periculi esset ejusmodi inobedientia, si foret impunita; verum si se illi opponeret, d reputabat publicum sibi odium, extremam ætatem, magisque famam, quam vi suæ res suas. Perparum Subditi fortitudini deberent Principis, cujus nutu gubernantur, si in adversa Fortuna necessitati illico cederet; parum item prudentiæ, si cum illa superari nequeat, ei tamen se opponeret. Fortitudinem solertia & sagacitas moderari debet. Quod per vires non licet, ars & industria efficiant. Non minor gloria est evitare periculum, quam illud vincere. Fugere illud, semper ignavia est. Expectare vero, aut ignorantia est, aut timoris confusio; desperare omnino vecordia. e Fortes & strenui viri etiam contra fortunam insistant. Ad officium aut finem Principis minime pertinet

c Tacit. lib. 6. Annal.

d Idem lib. 6. Annal.

e Tacit. lib. 2. Hist.

pertinet de fluctibus apud Rempublicam leviter conqueri, sed illam in portum conservationis, salutis deducere. Fortis sapientia illa censetur, quæ ex casibus adversis beneficium elicit; illa item, quæ contra nitendo fines suos assequitur citius. *a Reges Domini verum, temporumque evahunt consilios cunctis, non sequuntur.* Nulla est ædificii ruina, quæ fragmentis suis aliisque, quæ industria solit addicere, non ad majorem fabricam possit assurgere. Nec ullus Status ita ab omni Fortuna desertus, quem conservare & erigere nequeat Fortitudo, si Prudentiam super eventibus vocet in consilium, iisque recte uti noverit, aut certe eos in suum vestire commodum. Partiti inter se fuerant Regnum Neapolitanum Rex Ferdinandus & Catholicus, & Rex Franciæ Ludovicus Duodecimus; cumque probe intelligeret Magnus Dux in Coronæ circulo non nisi unum centrum esse posse, neque Imperium admittere socios, eam partem quæ ad Regem suum pertinebat, mox acquirere studuit, ut subortus postea offensarum difficultatibus, quas videbat forte inter ambos illos Reges, tanto esset expeditor, iisque deinde uti posset, ad vi ejiciendum (uti re ipsa accidit) è divisa jam parte ipsum Regem Calliæ.

S. Vis aliqua inest in casibus; nos tamen hos aut majores facimus, aut minores, pro eo ac in iis nosgerimus. Ignorantia nostra Deitatem, & vim fortisæ tribuit, quia

a Livius.

b Mar. Hist. Hist. lib. 27. c. 9.

varius ejus mutationibus leviter nos finimus abripi. Si quoties illa temporum mutat vires, nos mores mutaremus, & media, nequaquam tam fortis potens, neque nos imperio ejus subiecti tantopere. Vestium formas immutamus cum tempore; animum autem & mores immutare volumus. Quo demum vento petitus nauta pro sua navigatione non utitur? ut ille variat, ita hic sua vela, adeoque omnia ad propositum illi finem conducunt & deserviunt. Habitus pravorum Naturæ nostræ exuere nolumus, quia aut amor proprius id vetat, aut non finit imprudentia, & postea casus incusamus. Ante desperati cadimus animis, quam rebus afflictis queramus remedium, & pertinaces aut incauti à desperatione nos firmissus opprimi. Nescimus in ærumnis superbiam, iram, inanem gloriam, maledicentiam, aliaque vitia deponere, quæ prosperitas in nobis aluit; nec ea facile agnoscamus, quæ in statum illum tam infelicem nos destruxerunt. Omni momento, in omni negotio, cum quocunque subditorum egerit Princeps, à seipso differre debet, & naturam immutare. Neque ea in te magna scientia opus est: sed solum dispositione aliqua, ut se casibus accommodet, & prudentia, quæ eos ante prospicere noverit.

S. Vti autem in Fortuna impropera naufragium facimus, eo quod affectum & passionum vela contrahere nesciamus, & illi ad tempus cedere; ita etiam nobis ipsis & Principibus exitiū accersimus,

dum

dum imprudentes, & obstinati horum commoda, affectus, passionisque commodis nostris, nostraque natura metim volumus: cum fieri nequeat, ut Minister ad liberalitatem propensior, generosæ mentis suæ consilia exequi possit, cum Principe avaro & tenaci; aut Minister fortis & animosus, cum Principe ignavo & timido. Agere oportet secundum activitatem sphaeræ Principis: is enim est, cui placere illud debet, quive probare illud habet, aut effectum dare. Peccavit ea in re Corbulo: nam in obsequio cum esset Claudii Principis pusilli & abjecti animi, multa audebat temere, quibus fieri non poterat aliter, quin prægravis illi esset, & molestus. Zelus imprudens in Ministris quibusdam erroris illius causa esse solet, in aliis vero (quod frequentius evenit) amor proprius, vanitas & cupiditas gloriæ, quæ prudentes aliis videri cupiunt, plurimum posse, perinde quasi per illos solos rem bene gerat Princeps; eret vero, quoties aut se solo, aut aliorum opera molitur aliquid: atque adeo zeli specie occultos gubernationis defectus in apertum profert, & Principis existimationem violant, artes, quæ plerumque in ipsis Ministri postea redundant caput, dum gratia Principis excidit. Qui rebus suis prospicere voluerit melius, & suam stabilitate Fortunam, velis remissive

fugiat affectationes ejusmodi, Principi & aliis nimium quantum odiosas; plus obsequii præstet, quam verbis significet; naturæ & conditioni Principis sese accommodet, ad gyrum rationis & officium cum revocando obsequii specie, & animi submissione, quæta cum industria, abique rumore & arrogantia. Ruina fortitudinis & virtutis est, si constantie luce nimium tenaces sint, in eaque omnem existimationem collocent; præmia item & dignitates iis præripiunt interim alii, qui ingenio & moribus variis flectere sese norunt, & ad Principis naturam componere. His artibus ait Tassius Poëta Aletum ad maximos Regni honores grassatum fuisse:

c Ma l'inalzaro à i primi honori del Regno.

Tartar facundo, e lusinghiero, e scorto,

Pieghe voli costumi, e variis ingegno.

Al finger pronto, all'ingannare accorto.

Verum id fieri non debet animo fallendi, uti Aletus fluctabat, sed ne quis seipsum in aulis imprudentem perdat, aut ut Principi meliora præstare possit obsequium: sunt enim nonnulli ita comparati, ut omnino necesse sit, Ministrum naturam illorum induere, & quasi intra illosmet ipsos sub-

in-

b s'is consiliorum pener Amicum Eni non legimus Legatum. In silva non facit deus b'is. Et alicuius rebus serenitate, specie obsequii regabat, adremque, quæ agendum foret, quæta cum industria alicui. Idem lib. 3. Hist.

c Tass. can. 2.

a Cui hostem conciret? adversa sui Remp. casura: sed prospere ejisset, semel in pacem pacem infingit, & ita Princeps progreditur. Tac. lib. 11. Annal.

ingredi, ut moveant sese, & agant aliquid: a neque enim alienis consiliis regi se sinunt, neque sua expedire norunt. Atque adeo Principi suaderi non debet id, quod magis expedit, sed quod ratione muneris sui teneretur exequi. Vana fuerunt fortia illa consilia, tametsi optima, quæ dabantur Vitellio: nam cum ad exc-

a Tac. lib. 3. Hist.

SYMBOLVM XXXVII.

UT Princeps è tempestate emergat instructus de omnibus casibus, in quos illum Fortuna adversa potest conjicere, Emblemate præsentanti ante oculos propono electionem damni minoris, quando majora evitari nequeunt. Ita Nauculus solet, qui ab omni salutis spe derelictus, obluendo tempestati, aut dextre illa utendo, explorat litus, & navi terram petit, ubi si illa frangatur, vitam tamen & merces servat integras. Romanis, laudi datum fuit, quod saluti propriæ consulerent, quoties Fortunæ sese opponere non liceret. Fortitudo Principis non in resistendo solum consistit, sed in eo etiam, ut expendat pericula, & cedat minoribus, si majora superari non possint. Etenim sicuti Prudentiæ est prævenire, ita Fortitudinis & Constantiæ sequo animo tolerare id, quod Prudentia declinare non potuit. Qua in re eximius plane fuit Rex α Alphonsus VI, in

c Valden & laudatam antiquitatem, quoties fortuna contra daret, saluti consulsisse. Tac. l. vi. Annal.

d Mar. histor. Hispan. lib. 10. cap. 7.

quendum deesset animus, surdis auribus ea b sol bar accipere. Ministri quasi vela sunt, quibus Princeps navigat, quod si ampla illa sint, navicula autem principis exigua, & porro laxari velint potius quam contrahi, ejus se civitati aptando, navem omnino demergent.

b Surda ad fortia consilia Vitellio ausus. Idem lib. 3. Histor.

rebus secundis modestus, fortis in adversis, ad omnem eventum semper paratus. Inanis est illa gloria Principis, qui majori cum temeritate, quam constantia animi eligit, mori potius in periculo graviore, quam in minori salvus evadere. Magis famam suam in consilium adhibet, quam salutem publicam, nisi illud etiam sit, quod deficiat animus ad spernendas opiniones Vulgi, qui temere & absque noticia casuum, ea quæ prudenter statuta sunt, improbat, & dum in periculo est, nollet effectui dari, quæ tam periculosa sunt, & violenta. Animus fortis videtur interdum, & ignavia est: cum enim fortitudo desit ad sperandum in periculo, nos in illud ipsum turbatio metus & conjicit. Quando fortitudinem Prudentia comitatur, considerationi locus est, & si in minori periculo satis securi non sit, majus subire non veretur. Metu emori debilitas animi est. Nulla major fortitudo, quam quæ ab extrema necessitate

e Timidis & ignavis ad desperationem fortitudine properare. Tacit. lib. 2. Hist.

cessitate a oritur. Remedium nec sperare, nec desperare, ultimum rebus desperatis solet esse remedium. Sic navis interdum servata fuit: nam cum litus, quod arenosum non esset, secuta petere non auderet, alto mari sese commisit, & vi fluctuum evasit incolumis. Periculum unum alterius

a Accutissima necessitas est, quam ultimum despectum transiit. Sen.

solet esse b remedium. Eo spectabant, ni fallor, ii, qui in conjuratione contra Galbam auctores ei erant, ut primo mox furori e occurreret. At mis propugnabat Garlias Gomefius

b Imminenti periculo remedium ipsa pericula vultu. Tac. lib. 11. Annal.

c Proinde intra, quæ indicaret: vel si cadere necesse sit, occurrendum dis-crimini, idem lib. 11. Hist.

metus castrū Mundanæ Cæsariæ (cui temporibus Regis Alphonſi Sapientis is præerat Gubernator) & tamenſi milites suos omnes aut interfectos cerneret, & aut vulneribus faucios; dedere tamen illud noluit, nec accipere conditiones quantumvis honestas ab Africanis sibi oblatas: horum enim fidei non satis fidendum ratus, inter fidelitatis suæ brachia occumbere glorioſe maluit, quam inter hostiles manus; & quod mortem illi allaturum videbatur, mire illi conciliavit animo: hostium, qui tantam generose mentis constantiam & fortitudinem admiratione, injecto in castrum unco vivum inde extraxerunt, magna illum tractantes cum humanitate, curatis etiam vulneribus, quæ obsidione durante acceperat. Tanta Virtutis vis est, ut ipsi etiam hostibus grata sit. Longe pluribus vitam fortitudo dedit, quam metus. Nescio quæ Deus illam comiteretur, qui eam è periculis eruat. Eo tempore, quo Rex Ferdinandus Sanctus Hispaliæ armis cinxerat, Garſias Pereſius Vargas civis Toletanus, & alius quidam, divulſi à cæteris ripam Bætis fluminis inambulant, cum ecce ex improvſo septem sibi Mauros equites imminere conspiciunt: mox socios cedendum; Garſias tamen, ne turpi fuga ignavia ignominiam susciperet, diducta casside, & lanceam manu vibrans solus adversum progreditur; hostes cognito quis esset, & admirati impetierunt illum animum, transire illum sinunt, & certamine ab-

a Mar. Hist. Hispan. lib. 18, cap. 7.

ſtinent: saluti nimirum fuit heroica illa fortitudo; nam si una cum socio se dedisset in fugam, inſecuti illum fuissent hostes, & captivum abduxissent. Animo soluto ac libero opus est ad examinanda pericula, quoad rumorem primum, tum quoad eorum gravitatem. Quoad rumorem quidem, nam ob distantiam pleurumque æſtimantur majora; vulgus ad audita trepidat, & ſerſioſe cum augmento latius ea ſpargit ac diſſeminat, exultans gaudio in malis ſuis propriis ob caſum novitatem, aut quia præſentem gubernationem improbat. Docet igitur, ut Princeps conſtantiem ſe gerat, & vanas ejuſmodi apprehenſiones auctoritate ſua diſſipet. Exemplo Tiberis docuit: quicquid enim ferret rumor, de triumpho nobiliſſimarum Provinciarum Hiſpaniæ, Galliæ & Germaniæ deſectione, ipſe tamen b tanto impetuſus in ſententiam compoſitus, neque loco neque vultu mutato, ſed, ut ſolitus, per illas dies egit: altitudine animi, an compererat modica eſſe, & vulgari leviora? Si Princeps ſemel ſuccumbat formidini, nil deinceps certi ſtatueri poterit; c. quia in metu conſilia prudentiam, & vulgi rumor iuxta auditur. Vti Vitellio: accidit in bello civili cum Veſpaſiano. Pericula imminentiæ ideo majora videntur, quia motus horrore quodam ea veſtit, & præſentia grandiora efficit; dumque evitare ea cupimus, in alia incidimus, longe graviora, quæ tamenſi lo-

b Tac. lib. 3. H. N.
c idem lib. 3. H. N.

longinqua appareant, vicina tamen poſtea experimur. Fallitur proſecto, ſi putemus interſecto à nobis temporis ſpatio diſſenti aut acceri ea poſſe. Multa evanere, quia ultro iſſum eſt obvium! contra multa ſeſe amarunt fortius adverſus eos, qui ea fugere cogitabant, & reiſſa periculum eſſe coepit, quod antea ſola fuerat imaginatio; quemadmodum Syriorum exercitui accidit in obſidione urbis a Samarizæ. Plures periculi metus ſuſtulit, quam ipſum periculum. Quid vanus timor poſſit, ante annos paucos Madriti vidimus, in publico Taurorum certamine, quando ſubito exortus rumor, de loci, ubi concurrebant, periculo, percelluit aures civium, & ignota cauſa omnes timebantur. Formidini fuga quorundam vires addidit, & quia rei certitudinem nolebant expectare, ideo multi mortem reperere in iſſiſſis mediis, quibus vitæ ſuæ conſulere cogitabant; & ſane longæ majus fuisset damnum, niſi conſtantia Regis Philippi Quarti, in quem omnium conſecti erant oculi, immota ad commotionem populari, & rumorem periculi, trepidantes ſubditorum animos erexiſſet. Niſi Princeps in rebus arduis & periculis vulgi metum coërceat, turbantur conſilia, omnes

a Demetrius ſonitum audire ſecerat in ſubſiſſis Syria, curruſus, & egroſſant, & ex eius ploratu, alexandrique ad invocem: Ecce mercede conducti adveſum me: Rex Iſrael, Reges Hebreorum & Aegyptiorum, & ventum ſuper nos. Surrexerunt ergo & ſequenti in ſecuti. 4 Reg. 6. 7. 6.

præcipiunt, & nemo è exercitu,

5. Nimia etiam periculorum fuga cauſa eſt ſæpe, cur Status funditus pereant. Suis certe, & Electorali dignitate ſpoliatus non fuiſſet Fredericus Comes Palatinus, niſi poſt Pragensem cladem alas ei addidiſſet timor, ut linqueret omnia: facile enim aut Præge, aut alibi cum reſidiſſis copiis pedem figere poſuiſſet, & cum Imperatore redire in gratiam, minus damnum, minusque periculum eligendo.

6. Sæpenumero metus ſub aliena ſpecie ita teſte nos decipit, ut prudentiam exiſſi memus, & conſtantiam pro temeritate habeamus. Nunquam dubii hæremus & accipites, nec ſatis ſtatuer poſſumus, quid agendum, & periculum interim propius ſit. Non timenda ſunt omnia, neque ſemper tam matura deliberatione opus eſt: nam prudentiam inter & temeritatem, egregia ſæpe facinora deſignant Fortitudo. Magnus & Dux flavium Latini a quando ingreſſus cum exercitu, magna rerum penuria laborare coepit, adeo ut miles male contentus delaberetur; cumque Centuriones auctores illi eſſent, ut recepti caneret, ſic ſertur reſponſiſſe: Ego vero apud hunc animum ſtatu, uno potius terra paſſu petiri, ubi ſepeliar, quam retrogredi, etiamſi annos centum vita poſſem adſicere. Heroica vox, digna fortitudi-

b Quia juſſerat vetera, quæ veteraſſe jubere mox, quod in perditis rebas accidit, omnes præcipere, neque exceſſu Tac. lib. 3. H. N.

c Mar. hiſt. Hiſp. lib. 28. c. 5.

ne Viri tanti, & prudentia. Optime nôrat, absque temeritate aliqua se in eo casu sperare non posse, sed expensum periculum ad armorum existimationem, quæ sola & unica ejus factionem sustentabat in regno, quod à successu expeditionis illius dependebat, omnia in aleam unius prælii dare maluit, & suam tueri existimationem, quam absque ea regnum paulatim amittere. O quoties, quia ferrum non cohibetur temporis, in causa sumus, cur vulnere carcinoma grafsetur longius.

5. Quædam pericula seipfis evanescent; alia tamen augescunt per incuriam, atque adeo lenta quasi febris consuecunt regna, & intereunt. Quædam ignota profus sunt, & adversus ista satis caveri non potest, quia citius ingruunt, quam pateant remedia. Alia nota sunt quidem, sed contemnuntur: & ab his plerumque patris solent negligencia, & confidentia nimia. Nullum periculum, quantumvis parvum aut exiguum, ideo sperni debet: tempus enim, & accidentia alia sæpe majus illud efficiunt, & fortitudo non tam in superandis, quam in advertendis periculis consistit. Vivere in conspectu periculi, perinde quasi esset, ac illud reipia lubere, & experiri. *Nemo mortalium juxta veritatem sumos seutos capis, quæ etsi non percussant, certe sollicitas; tutius est perire non posse, quam juxta periculum non perisise.*

6. Nec minus fallere nos solet spes & fiducia, quam in aliena Clementia ponimus, quando ad declinandum unum

periculum incidimus in aliud gravius, hostis nimirum arbitrio nosmet committendo. Contemplamur in eo generositatem veniæ, non vindictæ, aut ambitionis impetum. Dolore nostro, & afflictione illius metimur misericordiam, & facile nobis persuademus fore, ut ad remedium malis nostris, adferendum commoveri possit. Cum Iacobus Tertius Majoricæ Rex viribus par non esset Petro Quarto Aragoniæ Regi affini suo, qui nescio quo prætextu sceptrum illi eripere cogitabat, ejus sese commisit arbitrio, existimans hac sua demissione obtenturum se, quod armis non poterat; verum plus in Rege illo dominandi libido poruit, quam Clementiæ virtus, adeoque regno illum pariter & titulo regio exiit. Ita nos fallunt pericula, & majus esse deprehendimus interdum, quod tanquam minus aliis elegimus. Nullum consilium securum, quod iis innititur principiis, quæ ab alieno dependent arbitrio. In eo nosmetipsi decipimus, quod putamus, nihil acturos alios, quod aut religioni aut justitiæ, aut consanguinitati, aut amicitiae, aut honori eorum proprio, & utilitati adversatur; neque advertimus, non semper ea facere homines, quæ magis è re ipsorum forent, aut quæ deberent; sed secundum animi passionem potius, & prout ipsi intelligunt: atque adeo actiones illorum non ad amussim rationis examinandæ sunt solum, sed etiam ad malitiæ regulam, experientiam injustitiarum & tyrannidum, quas passim Mundus exercet.

3, Re.

5. Pericula optimi sunt Principis magistri. Præterita docent curare præsentia, & futura prævenire: Aliena erudiunt, sed facile è memoria excidunt. Propria, damnum signa quædam & cicatrices relinquunt in animo; uti & metum id, quod vim imaginatricem semel offendit. Cavendum igitur, ne ea omnino contemptus eradat aut obli-

vio, præsertim quando ex uno erepti periculo existimamus nos deinceps ab eodem fore liberos, aut certe si redierit, nobis non nociturum: etsi enim aliqua circumstantia, quæ non facile iterum evenit, pericula dissipet: aliæ tamen, quæ sæpe accidunt plane novæ, sic eorum augent gravitatem, ut superari nequeant.

SYMBOLVM XXXVIII.

A Natura navavit hæc unitatem rerum Respublica, & mixtorum Imperium ejus supremam potestatem ipsa sibi vindicat; atque ut illud stabiliret firmius, & securius teneret, tantopere amari ab iis voluit, ut licet elementa pugnent inter se, admirabili tamen quodam consensu in conservationem ejusdem conspirarent. Brevi ruent omnia, & dissolverentur, si odio haberent Naturam recti principem ac dominam, quæ mutuis benevolentie & amoris vinculis, velut ætissimo quodam nexu illa jungit inter sese ac copulat. Amor iste est, qui terram suis libratam ponderibus sustinet, & circum illam cælestes orbis facit circumagi. Distant Principes ab ista rerum conditarum Monarchia, fundata in primo illarum, esse se, suosque subditos tueri amoris beneficio, quæ fidissima est custodia, quæ gaudere possunt:

*Non sit excubia, non civem-
stantia tela,
Quam tutatur amor.*

a Corpora custodiam sustinam esse
putam, in virtute amicorum, tam in
benevolentia civium esse coheramam,
Illi, ad Nic. Claud.

*Vnum inexpugnabile munimen-
tum, amor civium. b Ea de causâ
sa apes Regem legunt absque
aculeo, quia armis non indiget,
qui amari debet à subditis.
Nequaquam vult Natura, læ-
dere possit is, cujus est moderari
Rempublicam, ne odio
illi sit, & se perditum eat. El
major poderio, e mas cumplide
puede aver de fecho en su señorio,
es quando el ama a su gente,
e es amado della. Corpus defendit
caput, quia charum hoc
habet, ob directionem suam &
conservationem: si illud non
amaret, non obiceret brachium
ut ictum venientem
excipiat. Quis sepe periculis
offerret, nisi suum diligeret
Principem? Quis coronam ejus
tutaretur ac defenderet; à To-
tum Castellæ regnum Henrico
Trastamare Comiti contra
Regem Petrum Crudelem auxilio
adjuvit, quia ille in amore,
hic odio erat omnibus. Initium
primum everisionis Regnum,
& mutationis in Res-
bus.*

b Sen. de Clem. I. 1, c. 19.

c L. 3, tit. 1. p. 2.

d Mai. Hist. Hisp.

bus publicis, odium est. Incur-
rerunt in hoc apud subditos
suos Reges Ordonius & Fróyla
a Secundus, unde inviso iam
Regum nomine Castella Rei-
publicæ formam induit, diviso
inter duos iudices Imperio,
quorum alter paci præset, al-
ter militiæ. Lusitania nun-
quam adversus Reges suos ar-
ma sumpsit, nec ab eorum de-
scivit obedientia, quia since-

a Mar. Hist. Hisp. lib. 6, c. 34

ro amore eos complectitur;
quod si aliquando unum ex-
clusit, & admisit alium, ideo
fuit, quia unum charum, alte-
rum ob malam gubernandi
rationem habebat odio. Iaco-
bus Primus Aragoniæ Rex
b Alphonso Sapienti suadebat,
amari potius optaret, quam ti-
meri a subditis, & Ecclesiasti-
corum ac vulgi sibi pararet

b Mar. Hist. Hisp. lib. 13, c. 20.

studia, ut tanto majori cum
robore Nobilitati se posset op-
ponere. Quod consilium si
fuisset secutus, Coronam non
perdidisset. Simul ac Nero
amari desist, conjurationes
contra eum fieri cœperunt, id
quod in faciem illi exprobra-
vit Subrius Flavius: a *Nec quis-*

quam, aiebat, tibi fidelior mili-
rum fuit, dum amari meruisti.
Olisse capti, postquam parricida
maris, & uxoris, auriga, histrio,
& incendiarius extitisti. Maje-
stas & potentia Regis non in
tuam ipsius persona consti-
tuunt, sed in affectu & volun-
tate Subditorum. Si isti ma'e
affecti sint, quis hostibus se
objiciet? Pro sua conservatio-
ne Populus Rege indiget, sed
illam sperare non potest ab
eo, qui invidium & odiosum se
reddit. Prudenter sane hoc
præviderunt Aragonii, quando
evocato ad sceptrum b Petro
Atiarses Dominio Borgiæ, à
quo descendit Illustrissima &
antiquissima Domus Ducum
Gandix, pœnitentia postea
ducti, Regem eum habere no-
luerunt, eo quod viderent an-
te etiam, quam eligeretur in
Regem, se asperius & minus
benevole ab eodem tractari.
c Contra ac fecit Ferdinandus
Primus Aragoniæ Rex, qui
benevolentia & amore om-
nium sibi in illo Regno de-
vinxit animos, uti & in Ca-
stella eo tempore, quo habe-
bas illius moderabatur. Mul-
tos Principes periisse vidimus,
quod timerentur, nullum ad-
huc, quod amaretur. Curan-
dum itaque Principi, ut à sub-
ditis diligatur, & formidetur ab

a Tac. lib. 15. Annal.

b Mar. Hist. Hisp. lib. 10. c. 15.

c Mar. Hist. Hisp. lib. 20. c. 8.

hostibus: nisi enim id fiat,
tameſi victor evadat, illorum
tamen manibus tandem mo-
rietur; id quod Bardano Perſa-
rum Regi d accidit. Amor &
reverentia sociari poſſunt, non
item amor & ſervilis metus.

e *Quem metunt, odevunt,*
Quem quisque odit, perisse
expetit.

f *Nec quonquam à multis me-*
tuendum esse arbitror, quin ad
cum ex multis formido recidat.
Quæ major infelicitas, quam
imperare iis, qui per metum
parent, & corporibus domi-
nati, non animis? Illud inter
Principem iustum, & tyran-
num intereſt, quod ille armis
utatur ad tuendos in pace Sub-
ditos; hic vero, ut ſuæ adver-
ſus illos ſecuritati conſular. Si
vires & potentia Principis in-
viſi tenues ſint, periculo apud
Subditos ſunt expoſitæ; ſi
magnæ, multo etiam amplius:
quo enim metus eſt major, eo
majori cum ſollicitudine ſalu-
tis ſuæ proſpicere ſatagunt;
tanquam qui verentur, ne una
cum Maieſtate auſcultat fero-
citas, quomodo in Bardano
Perſarum Rege videre fuit, qui
ingens gloria, atque eo ſervior,
& ſubſeſtis intolerantior exti-
tit. g Attamen ſi non periculæ
cauſſa, ob gratitudinem ſaltem
cavendum Principi, ne
metuendus ſit iis, à quibus ha-
ber, quod Principis ſurgatur
officio. Quare indigniſſima
fuit illa vox Imperatoris Cal-
gulgæ; Odevint, dum metuant;
perinde atque Imperii ſecuri-

K 2 tas

d *Claritudine paucos inter ſenſena*
Regum, ſi perinde a. a. em in: er popu-
larer, quam metum apud hoſtes quaſi-
viſſet. Tac. lib. 11. Ann. c. 10.
f Saluſt. g Tac. lib. 11. Annal.

tas in metu confisteret. *¶* Immo nulla vis imperii tanta est, quæ pementi metu potest esse diuturna. Et tamen si dixerit Seneca: b Odiæ, qui nimium timet, regnare nescit: Regna casto dit meus; tyrannica tamen vox est, aut certe intelligi debet de timore illo vano, quo laborare solent interdum Principes, etiam cum æqua præcipiunt, ne scilicet forte offendant alios, quod utique pernitiosum est, & auctoritati eorum, ac potentæ haud parum derogat. Regnare non poterit, qui constans & fortis non fuerit in contemnendo improborum odio, quod conferunt boni. Nec mitigatur Caligulae sententia ex eo, quod iussit & adiecit Imperator Tiberius dicendo: Oderunt, dum probent. Etenim nulla illius probatur actio, qui aliis odio est. Omnia improbat, & in deteriorem partem interpretatur odium. *c* Iussit semel Principe, seu bene, seu male facta premunt. Tyranno necessarium videtur, subditos metu continere, quæ imperium ejus violentum est, & sine violentis mediis diu conservari non potest, cum desint duo illa Naturæ & Obsequii vincula, quæ teste Rege Alphonsio Sapiente, a suis los mayores debidos, que Ome puede aver con su Señor. Ca la Naturalera le tiene siempre atado para amarlo, e no yr contra el, e el Vassallaje para servirle lealmenze. Et cum Tyrannus sciat sine funiculis istis sinecure inter ipsam & Subditos suos amorem esse non posse,

a Cicero.

b Seneca.

c Tac. lib. 1. Histor.

d L. 23. tit. 15. p. 2.

per vim etiam obtinere contendit, ut operetur metus, quod naturalis alias affectus deberet efficere, & sicut semper e praesumit sava perturbata conscientia, ita eadem exercet quoque in alios. Funesta tamen Tyrannorum omnium exempla abunde docent, quam medium illud parum diuturnum sit. Tamen vero per multas ætates, solo pæne metu conservatum vidimus Imperium Turcicum, Moscovitarum & Tartarorum, in comparationem tamen venire non debent Nationes istæ immanitate barbaræ, & tam asperis moribus, ut belluinam potius præ se ferant naturam, quam humanam: quippe quæ poenis magis, quam ratione duci soleant, quamobrem abique illis coacti non possunt, sicut nec absque vi aliqua & metu domari possunt belluæ. Verum tamen animi generosi ad obediendum & fidelitatem vi aut fraudis cogi se non sinunt, sed sinceritate & ratione induci volunt. E perque (ait Rex Alphonsus Sapiens) las nuestras Gentes son leales, e de grandes coraçones: por est an menester, que la Lealtad se mantenga con Verdad, e la Fortaleza de las voluntades con Derecho, e con Justicia.

s. Solet Principem inter & Subditos esse inclinatio quædam, & consensio naturalis, quæ amabilem illum reddit, absque eo quod alia diligentia opus sit: fit enim nonnunquam, ut ametur etiam Princeps, qui odium merebatur, & contra. Et licet seipsa facile sui amorem conciliant eximie tum animi, tum corporis virtutes ac dotes;

e Sap. 17. 11.

id tamen non semper præstant, nisi eas comitetur grata quædam benignitas, & suavitas oris exterior, quæ mox per ipsos oculos, velut animi fenestras, præstantiam interiorē foras exhibeat, & affectum aliorum blande sibi devinciat. Præterquam quod facile accidat, ut aut calus aliquis, quem prævenire non licuit, aut sinistra aliqua apprehensio hoc gratiæ & amoris vinculum non inter Principem & subditos ita dissolvat, ut iterum coalescere deinde nunquam possit. Multum tamen ea in re potest artificium & industria rite gubernandi, cum satisfactione & vulgi & Nobilitatis, si Princeps nimirum omnes caveat occasiones, quæ irritare illum queant, & sic in omnibus agat, ut bona de regimine ipsius nascatur opinio. Quia vero sparsim in hoc libro traduntur media, quibus subditorum benevolentia conciliari potest, illud solū nunc dico, ad illā obtinendam valere plurimum Religionem, Iustitiam & Liberalitatem.

s. Cæterum, quia sine aliqua timoris specie amor in contemptum facile verteretur, & hebelceret acies auctoritatis a regis. Subditis apprime convenit metus ille, qui ex reverentia, & veneratione nascitur; non is, qui è periculo ob tyrannides, aut injustitias. Principem ideo fieri formidabilem, quia aut nihil tolerat indignum, aut conservat Iustitiam, aut vitia detestatur; tantopere expedit, ut absque isto subditorum metu diu semetipsum tueri nequeat: omnes

a Timore Principis aciem auctoritatis suam: atque hebelcere. Cic. 1. Cat.

enim natura libertatem appetunt, & pars hominis inferior rationis detrectat imperium, nec aliter quam metu se finit corrigi. Debet itaque Princeps ita edomare subditos, ut domari solet pullus equinus (figura præsentis Emblematis) cui manus eadem, quæ populi mæte eum demulcet, & jubeas percutit, virga etiam minuitur. In arca tabernaculi Virga simul & Manna aservabantur, ad significandum opinor, in Principe severitatem & benignitatem jungi debere. Solutio erant Davidi virga pariter & baculus Dei: si enim illa infligebat verbera, hic eundem sustentabat. Cum Deus in monte Sinai populo Israëlito legem Decalogi daret, fulguribus de cælo & tonitruis illum terribat, & musica simul ac harmonia cælesti & de-linebat. Vtrumque opus est, ut subditi in cultu & amore constantes persistant. In id ergo incumbat Princeps, ut amari se faciat pariter, & time-ri: curet, ut se ament tanquam subditorum conservatorem; ut metuant tanquam animam legis, à qua salus omnium & fortunæ dependent: ut se ament, propter præmia; ut se metuant, propter poenas: ut se ament, quia adulationes in aurem non vult admittere, ut se metuant, quia non tolerat licentiam nimiam: ut se ament, ob suam benignitatem; ut se metuant propter aucto-

K 3

b Virgatus, & baculus tuus, ista me confortata sunt. Psal. 22. 4.
c Et ecce cooperunt aures vestras, ac micare fulgura, & nubes densissima operire montem: et in ore domine verbum mentis perserebat. Exod. 19. 16.

ritatem : ut se ament, quia pacem promovere; ut se metuant, quia ad bellum paratus est. Ea ratione, ut boni Principem amando habeant, quod metuant in illo : improbi vero eundem metuendo, habeant in eo, quod diligant. Timor iste tam necessarius est ad sceptri conservationem, ac noxius ac periculosus is, qui est superbia, injustitia, & tyrannide Principis nascitur, quia adducit in desperationem. Vnus ad libertatem aspirat, etiam cum Principis ruina, confringente Deo & virgam eorum, qui nimis asperè dominantur : alter vero cavere studet indignationem ejusdem, & poenam, rationi se conformando. Ita loquitur Rex Alphonfus Sa-

a Ita agere in subiectis, ut magis vereantur severitatem quam ut sciant eam esse deservirent. Colum.

b Contritus Dominus baculum imperii, virgam dominationis, cedentem populos in indignatione. Isa. 4. f. & 6.

SYMBOLVM XXXIX.

IN nurnifmate quodam antiquo fulgur inscriptum cernitur supra aram, ad significandum, Principis severitatem debere cedere precibus. Symbolum oculis molestum, quia punitiois fulgur sic ad vivum exprimitur, & tam veniæ proximum, ut metus ipsam pæne spem benignitatis aræ in desperationem adducere possit videatur. Et quamvis deceat interdam, ut vultus Principis, cui reus de genibus supplicat, præ se ferat eodem tempore, & terrorem iustitiæ, & Clementiæ suavitatem; id ta-

piens; & Otro si lo deben temer como Vasallos à su Señor, aviendo miedo de fazer tal y erro, que ayan à perder su amor, ecaer en pena, que es manera de servidumbre. Timor iste eodem partu cum amore nascitur : neque enim amor esse potest absque metu perdati rem amatam, attentus semper ut in ejus gratia se conservet. Quia tamen non æque est in potestate Principis, ut ametur, ac ut metatur, ideo melius est securitatem suam in hoc timore fundare, quam in solo amore, qui upote voluntatis proles inconstans est & varius, neque ullæ blandiendi artes sufficere possunt ad effectus omnium conciliandos. Illum Principem magnum ego Gubernatorem existimaverim, quem vivum timerint subditi, amaverint mortuum, quomodo factum Regi Ferdinando Catholico : nam si amatus non fuerit, sufficit aestimari illum, ac metui.

c L. 15. et. 13. p. 2.

men non semper expedit : esset enim contra Spiritus Sancti monitum, qui vult, ut ex ejus facie, Vita & Clementia d eluceant. Ea propter in præsentem Emblemate fulguris loco Vellus aureum supra aram colloco, quod primus introduxit Philippus Bonus Burgundiz Dux, non pro insignibus (ut multi existimant) fabulosis velletis Colchici, sed pellis illius, seu velleris Gedeonis, quod solum, in signū victoriæ, aten-

d In hilaritate vultus Regis, vita : & clementia ejus quasi iuber servituti. Prov. 16. 15.

mentibus circum agris rore de caelo a madebat. Quo Symbolo mansuetudo exprimitur & benignitas, quemadmodum eandem significat Agnus immaculatus illius Hostiæ Filii Dei oblatus pro mundi salute. Victima est Princeps

laboribus & periculis quasi sacrificio destinata pro communi subditorum suorum utilitate. Pretiosum vellus, dives rore, & aliis cæli bonis in illo habeant oportet quovis tempore, quo siti suæ faciant satis, & remedium rebus suis afflictis inveniant, semper affabilis sit, sincerus semper, & benignus erga illos, quoplus efficit, quam severitate.

a Pene hoc vellus lana in aræ; si res in solo vellere fuerit, & in omni terra peccata, sciam quod per meum sicut locum ei, liberabit Israel. Iudic. 6. 37.

K 4. Mox

Mox atque posuerunt, conjurati, cum placidum Alexandri vultum intuerentur. Augusti serenitas manus Galii illius cohibuit, qui cum ex Alpibus descendere volebat præcipitem. a Rex Ordonius Primus ita modestus fuit, ac suavis moribus, ut subditorum animos mire sibi devinxerit. Regem Sanctium hujus nominis Tertium cognominant Desideratum, non tam ob brevem ejus vitam, quam benignitatem. Aragonii ad coronam admiserunt Infantem Ferdinandum Regis Martini Nepotem, capti suavitatem morum, qua excelebat. b Comitatus & temperantia nulli invisa. Satis per se ipsam gravis est, & odiosa obedientia; Princeps asperitatem ne addat, hæc enim lima esse solet, qua libertas naturalis servitutis catenam dissolvit. Si Princeps tempore adversæ fortunæ comitate & mansuetudine sibi utendum existimat, ut illum corrigat, quidni etiam utantur in prospera, ut hanc conservent? Vultus Principis benignus dulce quoddam in animos est imperium, & dissimulatio dominatus. Funiculi Adam, quibus corda attrahi dixit Oseas c Propheta, mores sunt humani & suaves.

g. Benignitatis nomine non hic eam intelligo, quæ ita vulgaris est, ut contemptum pariat, sed quæ gravitate quadam, & auctoritate ita suaviter condita est, ut amor in subdito locus sit, stipitata nam reverentia & veneratione: tam si hæc desit, amor facile in

namiam vertitur familiaritatem, & æqualitatem affectat. Quod si illud Majestatis d augustum non conservetur, nihil inter Principem & subditum interit discriminis. Oportet igitur, ut & personæ cultus (quemadmodum alibi diximus) & comis gravitas regiam dignitatem sustineant: neque eam ego probate possum, si Princeps ita se familiaris faciat omnibus, ut de illo dici possit quod de Julio Agricola, qui erat c cultu medicum, sermone facili, adeo ut plerique, quibus magnos viros per ambulationem estimare mos est, viso aspectu illo, quaerent famam, pauci interpretarentur. Nam quod vulgare est & commune, mirari nemo solet: ex admiratione autem reverentia nascitur. Aliqua gravis severitas oportet ut & Principis ore emicet, & extraordinarium aliquid in tota corporis habitudine, & in celsu Regio, quæ supremæ potestatis indicium sit; severitate tamen & suavitate ita temperatis inter se, ut amorem & venerationem, non metum in subditis f conciliet. Sæpius in Gallia ferum audacius sævit in Majestatem Regiam ultra quam par erat familiarem. Neque assiduitas auctoritatem dimittit, neque amorem g severitatis;

a Comitatus facile sanctorum oritur auctoritas, & in familiaris consuetudine agere custodias illud opinionis augustissimum. Her. lib. 1. e Tac. in vit. Agr.

f Et videri velle non asperum, sed cum gravitate honestum, & tale ut cum non timeant obvi, sed magis revereantur. Arist. Pol. 1. s. c. 11.

g Nec illi, quod varissimum est, aut facilitas auctoritatem, aut severitas auctoritatem dignum. Tac. in vita Agr.

ritas, id quod in Agricola admiratus fuit Cornelius Tacitus, & collaudavit hoc nomine Titum Imperatorem, qui a ut super fortunam crederetur, deorum se promptumque armis ostentat, comitate & alloquiis officia prestat, ac plerumque in opere, in agmine gregario militi mixtus, incuncto Ducis honore. Eo modo Princeps componat vultum, ut servando auctoritatem is allicit: ut gravis videatur, non asper nimium: ut animos erigat, non ad desperationem adducat, suaviter semper & decore subridens aliquantulum, cum verbis benignis, & graviter gravioris. Sunt, qui Principes se non credant, nisi mores quosdam inconditos præ se ferant, & asperitatem in verbis, in fronte, & motu corporis, præter communem aliorum hominum consuetudinem; perinde ac fictores imperiti, qui artificium & perfectionem Colossi in eo existimant consistere, ut maxillas habeat inflatas, labia eminentia, pendentia supercilium, inversos & contortos oculos.

b Celsa potestatis species non voce feroci, Non illo simulata gradu, non improba gestu.

Tam terribili aspectu erat Alfuerus Rex, ut ingressa ad ejus alloquium Regina Esther e animo liqueretur: atque ut ad se rediret necesse fuit, ut spiritu Regis divinitus in mansue-

tudinem d converso, sceptrum tangere juberetur, ut videret, non esse nisi truncum deauratum, & hominem e non visionem, qualem sibi fuerat f imaginata. Si istud in Regina efficere posuit Majestas nimium severa & incondita, quid non faciet in homine aliquo pauperculo & afflicto? Sæcæ paginæ Principem appellant g Medicum, immo h Patrem; sed nec ille ægrum curat, nec hic filium gubernat inhumano.

s. Quod si ex occasione interitum conturbata frons Principis, nubibus obducitur contra subditum, talibus in reprehensione utatur verbis, ut virtutes ejus collaudet primum, & deinde turpitudinem delicti ei ponat ob oculos, atque ita generosum illi pudorem incutiat, siquidem ad virtutis lucem vitii umbra apertius sese prodit. Cavendum quoque, ne reprehensio tam gravis sit & publica, ut perditam jam existimationem, subdito amplius integrum non sit eandem reparare, neve in delicto obstinet animum. Commisceantur ergo inter se ira & benignitas, poena & præmium; quomodo in vellere aureo annuli teñentur filicibus, & inter illos

K s in

d Converterique Deus spiritum Regis in mansuetudinem. Ibidem vers. 11.

e Accede igitur, & lauge sceptrum. Ibid. v. 14.

f Viti te Domine quasi angelum Dei, & conturbatus est cor meum. Ibid. vers. 16.

g Non sum Medicus, nolite me convellere Principem. Itai. c. 3. 7.

h In iudicando oculo pupillis visere, cor, ut patet Eccl. 1. 5. 12.

a Mar. hist. Hisp. lib. 7. c. 16.
b Tac. l. 11. Annal.
c In Funiculo Adam traham cor,
d Vincula caritatis. Of. c. 11. 4.

in medio flammæ igneæ, ad significandum cor Principis pyriti vel silici debere esse simile, quod iræ lux scintillas teneat abditas, ne cui temere noceant; ita tamen dispositum, ut si forte à quopiam offendantur, aut afficiantur injuria, in vindictæ aut justitiæ flammâ exardeat; non tamen ita pronas in executionem, quin rorem velleris una in promptu habeat ad extinguendas illas, aut saltem moderandas. Ezechiz dicebat Deus: *a Vr adamantem, & ut silem dedi faciem tuam*; per hunc justitiæ constantiam, per illum vero ignem pietatis symbolice innuens.

5. Quod si Princeps naturam suam asperam & inhumanam domare nequeat, benignam saltem alat familiam, quæ vicem illius suppleat, benevole eos accipiendo, qui negotiorum causa ad aulam ipsius invisiunt. Sæpe amatur Princeps, aut odio habetur ob suos domesticos. Multum equidem celare possunt & tegere (ut alibi diximus) asperos Principis sui mores, si prudenter eos mitigare noverint, aut excusare cum gratia.

6. Nationes quædam Majestatem Regiam, dum audientiam concedit, possi vela & cortinas abdunt, ut nunquam oculis coram videatur à populo. Mos inhumanus Regibus, crudelis ac barbarus subditis, si quando in manibus non licet, ne in presentia quidem sui Principis solatium invenire possint. Poterit secessus ille magis metuendum reddere Principem; magis amabilem efficere nunquam poterit, Per

8 Ezech. 3. 9.

oculos & aures amor sese in cor penetrat. Quod nec visu, nec auditu percipitur, amari non solet. Si Princeps oculis se subducatur, & linguæ; necessitatibus subditorum se subtrahit, earumque remedio. Lingua instrumentum facile est, quia animos omnium conciliare debet. Ne illam duram & intradabilem Princeps faciat. Quia lingua breviori fuit, & impeditiori Rex Ioannes Primus, & faventes Lusitanos habere non potuit, cum coronam illam post obitum Regis Petri deposceret.

7. Non sufficit Principem per libellos supplices expedire negotia, quia in illis animi sensa satis explicari non possunt, cum illos nec suspiria comitentur, nec actiones aliæ, quæ ad commiserationem animum solent inflectere: lacrymas scilicet hominis afflicti exhibent solum, nec Principem commovent.

8. Aedium sacrarum portæ semper patent, pateant & illæ palatiorum, quia *Principes instar Deorum sunt*, & & tanquam aræ, (ut diximus) ad quas precibus suis in afflictione recurrit populus. Turpe sane videretur, si militi alicui, qui in aula negotium haberet, facilis foret hostilem Sarissarum rumpere aciem, quam penetrare ad audientiam per hastas custodiæ Helvetæ vel Germanicæ, velut armatas Echeneides, quæ nec flectuntur precibus, nec ullis benevolentiae signis moveri solent. *Sinite, ad me accedant homines*, (dicere solebat Rudol-

phus

6 Mar. hist. Hist. lib. 1. c. 7.
6 Tac. lib. 3. Annales.

phus Impet.) *neque enim ideo Imperator sum, ut inclusus in arca habitet tam.* Secessus ille ab aspectu hominum ferocem efficit animum. Nam *a etiam fera animalia si clausa teneas, virtutes obliviscuntur.* Animus ad gubernationem attentus, & communicatio frequens cum aliis manifestant mores & amabiles reddunt. Quemadmodum falcones; ita cicurantur Principes, assidua in negotiis vigilantia & conspectu hominum. 6 Ramirus III. Legionis Rex regni subditos rebelles expertus est, quod ipse nimis alpeis esset moribus, & petentibus aures agere concederet. Rex Ferdinandus Sanctus nemini cuiquam illas denegabat, quin promiscue licebat omnibus usque ad intimam penetrare conclavia, & coram, quæ vellent, exponere. Tribus diebus quot hebdomadibus audientiam dabant publicam reges Alphonsus Duodecimus, & Henricus Tertius; Reges item Catholici, Ferdinandus & Isabella. Natura oculis & linguæ posuit ostia, aures autem voluit esse apertas, ut omni hora ad audiendum paterent; quare ne claudat eas Princeps, sed benigne audiat. Præmio soletur, aut spe saltem: hæc enim pars quædam satisfactionis esse solet, quæ fovetur meritum. Non utatur semper formulis ordinariis, & generalibus responsis: hæc enim dantur omnibus, satisfaciunt nemini; nec parum affligit moerentem animum, si responderi sibi videat, quod nōrat jam ante; quodve prius etiam, quam

4 Tac. lib. 4. Histor.
4 Mar. hist. Hist.

proferretur, ad supplicis aures pervenerat. Non semper Princeps audiat, roget & interdum: nam qui non sciscitatur, de re plene cognoscere vix potest. Inquirat igitur, ut statum causæ penitus perscipiat. Audientia instructio esse debet, non sola præsentia, ita illam largiti sunt Rex Ferdinandus Sanctus, Rex Alphonsus Arragonicus, Rex Ferdinandus Catholicus & Imperator Carolus Quintus; quos ideo charos & in honore habuerunt subditi, & æstimarunt exteri. Nunc sicuti decet, ut audientia facilis sit, ita & negotiorum expeditio: nemo enim opitulari censetur, qui opem nimium differt. Sunt tamen negotia quædam sic comparata, ut melius sit, tempus errorem detegere, quam si Princeps aut ministri id faciant: plerique enim omnes, qui negotiantur in aulis, etiam falsa aliqua spe ad tempus lactari malunt, quam sic demitti est vestigio, ut nihil porro obtineri posse d'intelligant; id quod in aulis prudenti constituit industria propria animadverti solet, non dici ab aulicis.

9. Illud ego non probo, si Princeps in plateis & comitis publicis nimis frequens & compareat: nam primum quidem admiratur eum populus, deinde curiosus observat, demum plene fastidit. Quod rarius incurrit in oculos, in majori

K 6 est

c. Audi tacens simul & querens.

Eccl. 3. 12.

d. Nulla in audiendo difficultas, nulla in audiendo mora, audiatur flammis, divinitus ut statim. Plinius Paulus
e. Nam continuis aspectibus moribus crederis magis hominibus ipsa solentia facili. Liv.

est a veneratione. Despiciunt oculi, quod jam opinio vulgare fecit. Non expedit plebem eo scientiæ progredi, ut discernere valeat, num catena servitutis, qua tenetur, aurea sit, an ferrea, dijudicando doctes & naturam Principis, b cui major è longinquo reverentia. Nationes quedam in vicio

a Arcubantur conspectu quo venerationis plus iacet. Tac. 1.4. Hist.

b Tacit. lib. 1. Annal.

SYMBOLVM XL.

SACRÆ literæ Principes e montium nomine indigant; alios vero colles appellant, & valles. Isthæc comparatio varias inter jam dicta similitudines complectitur. Enimvero Montes imprimis sunt terræ Principes, quia cœlo proximi, & superiores reliquis omnibus naturæ operibus; tum etiam propter liberalitatem, qua è penitissimis suis visceribus fontes perenniter manantes suppeditant, quibus sitientes agros & valles irrigant, ac viridi vestiunt gramine, & floribus: illa enim virtus Principum est propria; siquidem per hanc propius, quam per ullam aliam Principes accedit ad Deum, d qui semper dat omnibus assuet. Cum hac obedientia promptior est: nam e merces ab eo, qui habere potest, vim necessitatis affert. Lubens sese alteri subijcit, qui beneficia accipit. Carolus Navarræ Rex, quod beneficus

c Montes Israel audite verbum Domini Dei. Hæc dicit Dominus Deus montibus, & collibus, rupibus & vallibus. Ezech. 6. 3.

d Tac. 1. 5.

e Tac. lib. 1. Annal.

ponunt, si Princeps se facile spectandum aliis præbeat, aut familiaris sit, & humanus. Aliis severitas & secessus ab hominum consortio displicet, inlantque Principes comes esse, & affabiles, uti Lusitani, & Franci. Extrema in utroque periculosa sunt, moderari ea facile poterit, qui in actionibus suis, & gubernandi ratione meminerit, Principem se esse juxta ac Hominem.

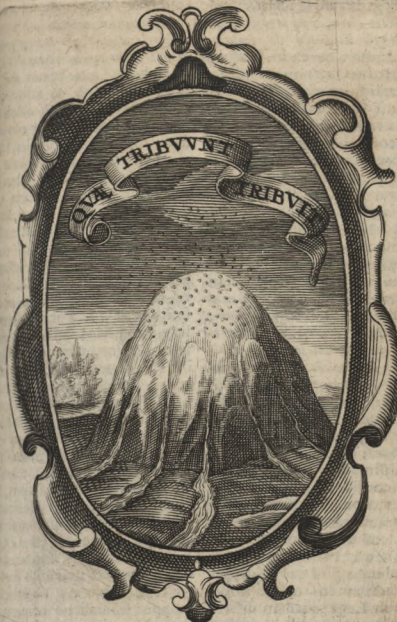
esset ac liberalis, ab omnibus amari meruit, Nobilis cognomen adeptus. Posuit Rex Henricus II animo suo generoso oblitare sanguinem profusum Regis Petri sui fratris, & jus suum ad coronam ab injuria vindicare. Quid non possit majestas munifica? ad quæ non obliget sceptrum f aureum? Etiam tyrannis dissimulatur & toleratur in Principe, qui largus esse didicit, præsertim si plausum vulgi obtinuerit, succurrendo necessitatibus publicis, & remunerando personas bene meritas. Hæc virtus meo quidem iudicio, Tiberio conservavit Imperium, quia solam illam semper g retinuit, cum ceteras exueret. Verumtamen nihil perniciosum magis in eo, qui imperat, quam h liberalitas & simplicitas, qua ni ad se modus, in exitium vertuntur, i Mui bien estâ (verba sunt Regis Al-

f Multi solum personam potenter, & avarici sunt dona tribuunt. Prov. 19. 6.

g Tac. lib. 1. Annal.

h Idem lib. 4. Hist.

i lib. 1. tit. 5. p. 2.

Alphonfi Sapientis) la liberalidad a todo Ome poderoso, e señaladamente al Rey, quando usa della en tiempo que conviene, e como debe. Gaspar Sanctius, cognomento Tremulus, Navarræ Rex eadem liberalitate subditorum a se abalienavit animos, qua eos allecturum se speraverat, quia ut esset, unde largiretur, exactionibus & tri-

butis utebatur. Profusio nimia nil prope à rapina abest, aut tyrannide: ubi enim a Ævarium ambitione exhausimus, per scelera supplendum erit. b El que dà mas de lo que puede (ait Rex Alphonfus Sapiens) no es franco, mas es gastador, e de mas avra por fuerça a tomar de lo ageno, quando lo

K 7

= Idem l. 2. Annal.

b lib. 18. tit. 5. p. 2.

do lo suyo no le compliere, e si de la una parte ganare amigos, por lo que las diere, de la otra serle an Enemigos à quien lo tomare. a Huic malo cavendo, Regem Henticum Quartum de nimia stipendiorum multitudine admonuit Didacus Arias, supremus ærarii Præfectus, addiditque contrahendum videri famulorum numerum, & salariis persolvi solita, qui aut munera sua non rite obibant, aut jam ad ea non amplius erant idonei. Cui ille sic fertur respondisse: Et ego, si Arias esse majorem pecunia quam liberalitatis rationem habendum ducem: tu statui tuo conscientia loqueris; ego vero faciam, quod Regem decet, nec paupertatem vereor, aut inopiam, nova tributa impendendo. Regis est dare, & dominatum suum metiri, non particulari, sed communi beneficio, qui verus ditionum fructus est: quibusdam largior, quia boni sunt; aliis, ut ne sint mali. Dignissima Rege verba, si istihac consideratione largitus fuisset, non aliter; verum donationibus extra modum abibat, nullum servando ordinem, nec ad merita cujusquam attendendo; id quod testatur est Ferdinandus ejus affinis: dum in Lege quadam discrete dicit, donationes ab illo factas b per exquisitas, i no debitas maneras. Ca à unas personas las fizo sin su voluntad, i grado, salvo por salir de las necesidades, procuradas por los que las tales mercedes recibieron; i otras las hizo por pagueños servicios, que no eran dignos de tanta remuneracion; i aun algunos deslos tenian oficios, i cargos, con enyas rentas,

a Mat. Hist. Hisp. l. 22. c. 19.

b lib. 17. tit. 10. lib. 5. Recop.

i salarios se debian tener por bien contentos, i satisfechos; i à otros did las dichas mercedes por intercesion de algunas personas, queriendo pagar con las rentas Reales los servicios, que algunos dellos avian recibido de los tales. E quibus verbis haud obscure colligitur licet, quanta consideratione in donationibus faciendis Princeps uti debeat, ne forte anam det aliquibus, ut magis eum dominum agnoscant spe munerum inducti, quam quod obediendi animum habeant. Subditus largitor & prodigus seipsum perdit; Princeps vero & se, & suos Status. Æraria non sufficient, si Princeps prolixè munificus & liberalis esset, nec cogitaret, deposita illa esse pro necessitatibus publicis. Mons male non utitur nive, è vaporibus agrorum & vallium congregata in supremo ejus vertice; quin in futuram servat æstatem, & sensim solutam in rivulos, in eisdem iterum derivat campos, à quibus eam hauserat. Nec una vice omnem fonticulorum suorum aquam penitus effundit: sic enim nec suæ satisfaceret obligationi, & ut inutilis sperneretur postea; liberalitas quippe liberalitate consumitur. Non item fontes suos illico grandioribus miscet fluviis, relictis sitientibus agris & vallibus, ut nonnulli Principes facite consueverunt, qui potentioribus largiuntur, quod debetur pauperibus; a renis vero sitientibus & aridis aquam subtrahunt, ut eam communicent plenius lacubus, qui ea minime indigent. Grande scelus est, ege-

norum

norum sumptibus Potentiorum sibi devincire animos, aut si Respublica ingemiscat, ob largitiones inutiles & vanas, utpote cujus ruina est fastus paucorum, & pompa. Nec absque justa indignatione videt populus potentie vires tam inutiliter prodigi, quibus defendi ipse debebat, & sibi Dignitas Principis. Munera hominis profusi in pretio non sunt, quia communitia, atque à prodigientia vitio, non à virtute liberalitatis proficiuntur; dumque pauculis largitur omnia, offendit multos, & quod in illos effundit, deest omnibus. Qui temere donat & absque delectu, ditat quidem, præmium tamen non confert. Ut his dare possit, qui merentur, necessum est, ut in alios parcus sis. Magna igitur cum prudentia attendere debet Princeps ad justam a præmiorum distributionem: nam si hæc collata fuerint, etsi non nisi ad paucos pertineant, multorum tamen extirpulant animos. Divina Scripturæ facere lex fuit, ut b oblationes omnes admixtione falsis, quod idem est, ac prudentie, à prodigalitate & avaritia immunes essent. Attamen vero, quia principem in omnes beneficium esse oportet, Auroram sibi proponat imitandam, quæ terram obeundo semper illi impertit aliquid, sed rore, & flore, immo sola etiam amaritiam eidem satisfacit. Ita ille det omnibus, ea tamen moderatione, ut facul-

a Honor Regis judicium diligite.

Pl. 95. 4.

b In omni oblatione offeret sal.

Levit. 2. 136.

tatem sibi non adimat dandi amplius, & contentos reddat singulos, quosdam quidem munerando reipia, alios verbis, spe & c humanitate: plus enim oculi dare solent quam manus. Ad hæc proderit interdum, ut ista virtus liberalitatis magis in aliorum existat opinione, quam in ipso Principe, in quem finem unum atque alterum illius exhibeat specimen eo officio, ut liberalis haberi incipiat. Quare caveat, ne quid peccanti absolute denegeret: per enim acerbum est, & molestum in his talibus repullam ferre à Principe. Quod hodie dare non potest, forsitan cras poterit; fin minus, melius est, ut tempus ipsum petentem erudiat, quemadmodum alibi diximus. Qui plane abnuat, aut non agnoscat merita, aut virium suarum prodit imbecillitatem, aut animi; nihil autem istum decet Principem, cujus magnificentiam confiteatur, qui petit gratiam.

Liberalis sit Princeps in remunerandis virtutibus, sed muneribus & officiis, aliisque reductibus, jam ad usum liberalitatis destinatis, non patrimonio suo Regio, neque thesauris ad usus magis necessarios collectis. Rex Ferdinandus Catholicus multas fecit donationes, absque tamen Coronæ dispendio. Sub regni initium collationem munerum prudentem distulit, ut eorum obtinentorum spe ad se attraheret animos, & remunerari posset eos, qui suas partes sequerentur. Magna cum prudentia politica mi-

scere

c In omni dato liberam fac vultum tuum. Eccl. 35. 11.

scere noveat liberalitatem cum parsimonia. Cujus rei non solum exemplum dedit, sed & legem, in hæc verba; *a No conviene a los Reyes usar de tanta franqueza, i largueza, que sea convertida en vicio de destrucion: por que la franqueza debe ser usada con ordinada intencion, no menguando la Corona Real, ni la Real Dignidad. Conservare, ut expendas melius, non avaritia est, sed præventa liberalitas. Dare inconsiderate aut vanitas est, aut stultitia. Istæc parsimonia Monarchiam evexit, & nimia sua profusione Coronam perdidit Rex Alphonſus Sapiens: siquidem inter querelas præcipuas, quas Regnum de eo habuit, illa etiam fuit, quod triginta marcarum argenti millia dedisset Marthæ Imperatrici, quibus maritum suum Balduinum, quem tum Ægypti Sultanus captivum detinebat, redimeret: qua in re vanitatem magis, quam prudentiam adhibuit in consilium. Rex Henricus Secundus malo suo tandem agnoscere didicit, quantum coronæ suæ vires infregisset tot largitionibus, quas ultra quam par est, liberalius fecerat: unde in testamento suo eas revocavit. Occasio & tempus norma esse debent ac regula liberalitatis Principum. Expedit interdum, ut moderata illa sit, quando nimirum magni sunt bellorum sumptus, aut necessitates publicæ; interdum eadem redimere oportet pericula, aut viam sternere faciliorem ad fines obtinendos, in quo genere ille parit plurimum, qui magis profundit pecuniam: nam qui dat minuta-*

g L. 3. tit. 10. l. 3. Rec.

tim, & sensum suas expendit opes, sinem suum non consequitur, & facultates suas dissipat. Munificentia bellum quandoque evitatur, pax & item comparatur & victoria.

g. Prodigalitas Principis sic corrigi poterit, si bonorum suorum administrationem Ministris committat Oeconomiz peritis; uti avaritia, si liberalibus. Proderit interdum exhibere Principi universam summam, quam expendit: nam pecuniarum assignationes fere absque consideratione decerni solent, & si rationes iniret eorum, quæ largitur, sine dubio ea moderaretur; neque semper liberalitatis est, postulare subscribere: petentium enim opportunitate, aut lucta illa, quam secum ipsa patitur, etiam avaritia fatigatur, & desperata quodammodo manus dat tandem, iisque annuit.

h. Natura fere principum est, ut plus iis tribuant, qui majoribus pollent opibus; & nescio an timor quidam sit, aut potentiz existimatio. Probe hoc intellexit magnus ille aulicus Iosephus, quando evocatis ad se parentibus suis, & fratribus ex Ægypto, iisque Regis Pharaonis nomine offensus omnia regni illius bona, auctor iisdem fuit, ut suppellectilem omnem & opes omnes secum absparent: forte enim putabat, ut si Rex videret

b *Victoriam & honorem acquires, qui dat rursus: animam autem auferat accipientium.* Prov. 22. 9. c *Ego dabo vobis omnia bona Ægypti, ut comestis medullam terre.* Gen. 45. 18.

d *Ne dimittatis quicquam de suppellectili vestra: quia omnes opes Ægypti, vestra erant.* Ib. 20.

videret esse homines opulentos, liberaliorem sese erga eos exhiberet; atque adeo qui amara petit à Principe, egestatem & miseriam suam illi proponere non debet: nullum

namque efficacius medium ad habendum, quam si ipse habeas.

a *Omni habenti dabitur, & abundabit.* Luc. 19. 26.

SYMBOLVM XII.

CELEBRE fuit apud antiquos lemma presentis Emblematis. Nonnulli id Pythagoræ tribuunt; alii Bianri, Thaleti,

Thaleti, & Homero; verius tamen inter oracula Delphica numerandum crediderim, neque enim vox humana videtur, sed divina, digna, quæ in coronis, sceptris, & annulis omnium Principum incidatur. Ad illam tota gubernandi scientia reductur, quæ fugit extrema, & consistit in rerum medio, unde virtutes sphaeram suam ducunt. Rogatus aliquando Socrates, quænam virtus maxime deceret adolescentem, respondit: *Ne quid nimis*; quo dicto omnes comprehendit. In hanc sententiam videtur optime quadrare figura præsentis Emblematis, segetes nimirum imbrium intempestivorum pondere depressæ in terram, cum benigni a rores iis sufficerent. Honores quidem sunt, qui quod nimis sunt magni, personæ non conveniunt, imo magis obscurant illam, quam illustant. Sunt & beneficia aliqua tam extra modum, ut pro injuria haberi possint. Quid refert Principem gratias largiri, si lapidibus pluiere videatur, ob austerum vultum, & verba incondita, quando eas præstat; aut si extra tempus conferatur, quando prodesse nequeunt? Beneficium perit, & gratitudo, quin manus ipsa odio est, quæ illud contulit. Eam ob rem non immerito dixit Rex Alphonsus Sapiens, quod debeat *b ser tal el galardón, e dado à*

a Magis animi est, magna contemere, prædicti est, mediocritas velle, quæ a nimia: ipsa enim utilis fons, illa quæ superfluum nocet: sic segetem nimia sterit uberitas, sic rari overe franguntur, sic ad maturitatem non perveniunt nimia succulitas. Sen. Ep. 39.

b l. 1. tt. 21. p. 20.

tiempo, que se pueda aprovechar del, aquel a quien lo diere.

5. Quemadmodum autem immoderatione præriorum & gratiarum, ita & nimietate poenarum delinquitur. Ad stricti & rigidi juris normam velle exigere omnia, ad ministrum Iustitiæ pertinet potius, quam ad Principem. Ille sui non est arbitrii; hic leges in sua potestate habet. Iustitia non est, quæ nimio rigore utitur, nec Clementia, quæ modum servat; & sic de virtutibus reliquis.

5. Eandem moderationem adhibere debet Princeps in artibus tam pacis, quam belli, ita scilicet imperii habenas, & curam sectendo, ut sicut olim in ludis antiquis, totis suis non inpingat in metas, ubi illico colliderentur: dexteritas artificii illius in eo erat posita, si quis distantiam ita metiri nosset, ut rotarum alia metas pertransiret proxime, eas tamen non tangeret.

6. Præcipue vero isthac cura & diligencia opus est Principi in moderatione affectuum, tanta cum prudentia eos regendo, ut nihil appetat, speret, amet, ut oderit ardore nimio, aut vehementia, magis appetitu ductus, quam ratione. Privatorum desideria explentur facile, non item Principum, quia illa statui eorum sunt consentanea; hæc ordinarie majora ipsis etiam potentia viribus, ita ad extrema connotantur. Omnis fere Principum ruina, aut damna graviora à nimia ambitione sunt: acquirendi enim cupiditas infinita pæne est in hominibus; id vero, quod fieri potest, certis circum-

circum-

circumscribitur terminis, & raro quidem hoc posterius ex priori illo penditur, aut inter utrumque iustitia intercedit. Ex hoc fonte nasci solet, quod nonnulli varios querant titulos & rationes in speciem apparentes, ad expoliandum vicinum, immo & maxime amicum, ut dominationis fines proferant longius, & suos augent status abique eo quod corpora sua propriis metantur viribus, & gubernationem capacitate humana, quæ tam multa, atque acquiri possunt, tueri non potest. Inferiorum onus & amplitudo in propriis ipsorum incumbit humeros, & semper lapsum minatur, suo gravata pondere. In eo itaque elaborat Princeps, ut statum conservet, quem aut successio illi dedit, aut electio; quod si iusta sese offerat illum ampliandi occasio, utatur licebit, iis tamen cautionibus adhibitis, quas casus prudentiam docebit.

7. Nec periculosa minus est ambitio ob timores nimios, atque ob suas appetitiones citæ ac præsertim, quæ ingenuose & per vim obtinuit. Nullum medium timor suggerit, quod ad sui conservationem non illico detur effectui. Nemo quisquam de spoliati sanguine, aut illius, qui ad statum jus aliquid potest obtinere, tam remotus est, quin merito timeatur. Tyrannis ordinaria omnium suadet extirpationem: & docuit illud re ipsa Mucianus quando Vitellii filium iussit interficere, a mansuetis de cæcis ostendens, ni

c Tac. lib. 4. Histor.

semina belli resprinxisset. Idem quoque Machiavelli doctrina consilii, cuius discipuli immemores facti Davidis, qui in domum & familiam Saulis inquisivit, ut suam iis misericordiam & impartiretur, exemplis utuntur quorundam tyrannorum, perinde quasi non omnes malis iis artibus pessum jissent, si quis forte evasis incolumis, id ideo fuit (ut mox dicemus) quia eas in meliores convertit. Regna pleraque usurpatione primum incrementa sumperunt, postea tueri se cœperunt iustitia, & cum tempore paulatim facta sunt legitima. Extrema violentia, extremum periculum est. Cyrus Lydiam occupavit, & Regem Crœsum bonis suis exiit: quod si illi Politicus aliquis hujus temporis fuisset à consiliis, suavis illud etiam, ut pro majori sua securitate vitam spoliato eriperet: Cyrus tamen unam illi civitatem partem patrimonii sui restituit, quibus Dignitatem regiam quoquo modo sustentare posset. *Et Atque hac clementia non minus victori quam victo utilis fuit: tantus enim Cræsus apud omnes urbes erat, ut passurus Cyrus grave bellum Græcia fuisset, si quid crudelius in Cræsum cum ulivisset.* Tyrannis Deum pariter & homines sibi habet adversos: neque deesse possunt in istiusmodi casibus sua quædam media, quibus averti queat animus, misceri sanguis, abrupti successio, imminui aut transferri Statuum

b Non quid superest atque de domo Saul, ut factum cum eo miseritiam Dei? 2 Reg. 9. 3.

c Tust. hist. lib. 1.

tuum amplitudo, & subdici ex oculis populi is, qui aspirare potest ad sceptrum, & dominationem affectare; quod si in Lusitania fuisset observatum, nunquam regni illius subditi ad fidelitatis officio deservissent.

Si periculum tam præsens sit, ut ad defensionem & conservationem naturalem obliget, ipsas illico radices oportet excindere, ne renasci possint, semper advigilandum, ne veniat forte, quod Principibus Philistinorum accidit, qui resectis Samonis capillis, unde manabat illius robur, ei illudebant, nec præcaverunt tamen, ne succrescerent a denuo; uti reipsa factum postea, & ipse apprehensus ambabus b columnis, quibus innitebatur ædificium, totam domum super capitula hostium traxit in ruinam, multoque plures interfecit mortuos, quam ante virum occiderat.

§. Suadet porro ambitio nimia Populi libertatem opprimere, subigere Nobilitatem, potentiorum vires infringere, & ad auctoritatem Regiam reducere omnia: existimat enim tum securiorem se fore, cum fuerit absoluta, & subditos magis in servitutem redeget; grandis error, quo adulatione animos occupat Principum, eosque gravibus periculis obicit. Modestia est, quæ conservat Imperia, dum nimirum Princeps suam dominationi cupiditatem ita cor-

a *Itaque capilli ejus renasci ceperunt. Iud. 16. 22.*

b *Concussaque foris er columnæ, cecidit domus super omnes Principes. Ib. v. 30.*

regit, ut dignitatis suæ potestatem, Nobilitatis amplitudinem, & populi libertatem intra rationis limites coercet: neque enim diu stare poterit Monarchia, cui de Aristocratia & Democratia aliquid admixtum non e fuerit. Potestas absoluta tyrannis est, qui illum quærit, exitium suum quærit. d *Huc denique Principi sunt omnia reducenda, ut iis, qui sub imperio sunt, non tyrannum, sed Patremfamilias, aut Regem agere videatur, & rem non quasi Dominus, sed quasi Procurator, & Præfectus administrare, ac moderate vivere, nec quod nimium est, sectari.*

§. Ista ambitionis incommoda creare solet abusus nimius dominationis, quæ sefere comparata est, ut omnia ad suam referat utilitatem. Qua in re oportet, ut Princeps sese ipsi triumphet, & rationi obtemperet; licet difficile illud sit: e *nam innumerae sunt, qui populus, qui urbes habere in potestate, paucissimi, qui se. Illa victoria a viribus est, & robore; hæc a ratione, & animo. Fortitudo non in eo consistit, quod hostem prælio quis fuderit, sed quod cupiditates suas habeat domitas. Subditos modestos reddunt obedientia, & necessitas; Principes contra potestas & iurisdicção suprema superbe effertur. Plura regna superbia perfundedit, quam gladius. Principes plures per seipso perierunt, quam per alios. Remedium ei rei est sui ipsius cognitio,*

ut

c *Qua ex pluribus constas Resp. blica, melior est. Arist. 1. 2. Pol. 9. d Id. Pol. 1. 5. c. 11. e Seneca.*

ut Princeps in semetipsum cogitatione descendat, & cum animo suo reputet, licet ipse sepe ab aliis differat, multos tamen esse, qui eximius animi donibus longe eo, ejusque dignitate superiores sint. Cogitet, inquam, quod si ratio haberet locum, penes perfectiorem imperandi potestas esse deberet. Quod manus illa, quæ Reipublicæ habenas moderatur, e terra sit, subiecta lepræ, aliisque humanis miseriis. Id quod Deus a Moyse quondam ostendit, ut suæ recordantem infirmitatis facilius aliorum subiret b miseria. Quod Corinæ possessio fit perarum securi: nam e *quod regnum est, cui parata non sit ruina, & proculcatia, & Dominus, & Carisfex? nec ista intervalis divisa, sed hora momentum interese, inter solum & aliena genua. Quod denique a voluntate aliena dependeat: si enim obedite detredent subditi, manebit aliis similis. Quod Princeps major fuerit, hoc magis hanc modestiam habere debet in pretio, quam nec ipse Deus d aspernatur. Modestia, quæ Majestatem abdere intra se & occultare nititur, majus illi pretium addit ac venerationem, non secus atque auro elegans & artificiosa celatura. Nec ullum artificium in Tiberio magis*

a *Mitte modum tuum in finem tuum. Quam cura misisset in finem, prompta levola in finem. Exod. 4. 6.*

b *Qui conculcare possit iis, qui ignorant & errant: quoniam & ipse circumdatus est infirmitate. Heb. 1. 2. c Seneca.*

d *Modestia fama, quæ neque famam mortuorum sterneret, est, & dicitur ejusmodi. Tac. 1. 5. Annal.*

callidum, quam modestum se gerere, ut pluri aestimaretur. c *Acerbe increpuit eos, qui divinas suas occupationes, ipsamque Dominum dixerant. Ingrossus in judicii locum, non sedem Præsidis occupabat, sed juxta f aspidem in cornu Tribunalis. Qui ad supremum inter homines gradum evehctus est, non aliter ac demittendo sese ad altiora provehi poterit. Condignat Modestiam istam Princeps omnes a Ferdinando Secundo Imperatore, gloriosissimæ memoriæ, tam omnibus familiari, ut prius amari semper se faceret, quam coli aut honorari. In illo benignitas & modestia incurrant in oculos, Majestas non nisi consideranti patebat. Non erat Imperialis aquila, quæ duplici severo rostro, aduncis unguibus in omnem partem minitaretur; sed Pelicanus amoris plenus, sua semper fodiens viscera, ut ea præberet omnibus, tanquam propriis filiis. Nec magna illi cura aut molimine opus erat, ut in hac tanta sua amplitudine sese demitteret, & parem aliis faceret. Non Dominus erat, sed Mundi pater: & licet alias Modestia nimia contemptum parere soleat, imo & ruinam Principum; in illo tamen majorem venerationem conciliabat potius, & Nationes omnes ad obsequium & defensionem illius obstringebat. Ea vis est veræ ac sinceræ probitatis, & magnanimi pectoris, quod de seipso triumphat, & Fortunam omnem infra se ducit. Atque hu-*

jus

e *Tac. lib. 2. Annal. f Idem lib. 1. Annal.*

jus humanitatis & modestiæ suæ vivam reliquit effugiem Filium, præsentem Imperatorem, qui ipse etiam iidem instructus virtutibus, & amiconis sunt, & status. *c* Tam enim hæc consuetudo in civitatibus invaluit, ut hominis aequalitatem odio habeant, & malint, aut imperio petiri, aut si vultu fuerint, subesse. Quidam altioris animi Legum auctoritatem vilipendunt, & obedientiam aspernantur: alii mentis abjectæ & humilis, illam sustentare nesciunt; nec infamiam timent, nec poenam; & incipit esse communitas quædam Dominorum, & mancipiorum, absque ullo tamen inter se ordine, quippe qui sorte sua non se metiantur. Qui interioris conditionis sunt, majoribus pares esse cupiunt. Qui in una aliqua re æquales sunt, aut superiores, continuo sibi persuadent, etiam in aliis æquales, aut superiores se esse. Qui in omnibus præstant aliis, intra terminos continere se nequeunt, & cum despicientia aliorum, omnia suo subesse vellent imperio, nec imperantis voluntati, aut constitutionibus & moribus Reipublicæ se accommodant; unde ruina illius nasci solet, & conversio in formas alias: omnes enim a suspirant, & inquieti in illa vivunt. Et licet fieri haud-

5. In omni gubernatione diligenter cavendum ab extremis: neque enim minus periculosa est remissio nimia, ac summa gravitas. Communitates monasticæ ferre poterunt extremum obedientiæ rigorem, non illæ populares. Paucos admodum severitas illa nimis accurata continebit in officio. Civilis felicitas in virtute posita est, quæ in medio consistit, uti & civilis vita, & gubernatio Statuum, cum tale natura sua sit imperium, ut auferre illud possit Populus, absque eo, quod aut licentia nimia sese perdat, aut ob nimium rigorem obstinatus fiat. *a* Non enim solum Respublica, quæ optima sit, conservari debet, sed etiam quæ constitui possit, præterea quæ facilius, & cunctis civitatibus communior habeatur. Quin & Deus imbecillitati humanæ sese accommodat.

6. Idem medium inter ipsas quoque partes corporis Reipubl. tenendum, dando operam, ut inter conditiones civium non magnum discrimen sit: inæqualitas enim & existèntia fortunarum ac Nobilitatis, si grandis fuerit, in aliis superbiam gignit, in aliis

a Arist. lib. 4. Pol. 6. 12

invidiam, ex his vero simulationes oriuntur, & b seditiones, cum amicitia & concordia ægre coalescat inter eos, qui nimis disparis conditionis sunt, & status. *c* Tam enim hæc consuetudo in civitatibus invaluit, ut hominis aequalitatem odio habeant, & malint, aut imperio petiri, aut si vultu fuerint, subesse. Quidam altioris animi Legum auctoritatem vilipendunt, & obedientiam aspernantur: alii mentis abjectæ & humilis, illam sustentare nesciunt; nec infamiam timent, nec poenam; & incipit esse communitas quædam Dominorum, & mancipiorum, absque ullo tamen inter se ordine, quippe qui sorte sua non se metiantur. Qui interioris conditionis sunt, majoribus pares esse cupiunt. Qui in una aliqua re æquales sunt, aut superiores, continuo sibi persuadent, etiam in aliis æquales, aut superiores se esse. Qui in omnibus præstant aliis, intra terminos continere se nequeunt, & cum despicientia aliorum, omnia suo subesse vellent imperio, nec imperantis voluntati, aut constitutionibus & moribus Reipublicæ se accommodant; unde ruina illius nasci solet, & conversio in formas alias: omnes enim a suspirant, & inquieti in illa vivunt. Et licet fieri haud-

b Præterea seditiones non modo propter fortunarum, sed etiam propter honorum aequalitatem existant. Arist. lib. 2. c. 5.

c Idem lib. 4. Pol. c. 11.
d Nam qui virtute præstant, iniquo animo sibi indignorum æquari putantur: quæ nobrem sese consistere, & seditiones commovere volunt. Arist. lib. 4. Pol. c. 5.

quaquam possit, ut contentio ejusmodi omnino cesset in Rebus publicis, propter diversas conditiones partium, quibus illæ constant; illa ipsa tamen conservantur, si moderata sit: aut pessum eunt, si nimia. Quomodo corporibus accedere videmus cum quatuor humoribus, inter quos est nobilior aliis sit sanguis, potentior cholera, sese tamen mutuo conservant ac fovent, quamdiu unius illorum inæqualitas modica est. Eam ob rem sola illa Respublica stare diu poterit, quæ partibus constitit mediocribus, nec admodum inter se inæqualibus. Opes nimis quorundam civium everterunt Florentinorum Rempublicam, & etiamnum hodie in causa sunt, cui iniqua sit Genua. Contra, quia apud Venetos melius divise esse sunt, ideo jam tot sæculis Status ille constans perseverat; & si aliquod periculum est, aut incommotum in ejusdem gubernatione, id erit ob nimiam quorundam Magistratu inopiam. Quod si nihilominus Respublica aliqua cum illa partium suarum inæqualitate subsistit diutius, eximie alicui prudentiæ id tribuendum, aut industriæ Principis, quæ timore legis, aliisve artibus illam in officio continet: cuiusmodi sunt, nemini injuriam facere, non violare inferiorum privilegia, & commoda, distingere Majores in administrationibus, & numeribus publicis, non opprimere, sed spe erigere eos, qui altiores gerunt animos: illud tamen durabit, quoad prudentes Gubernatores habuerit: quia vero Rebus publicis satis cautum esse non potest cum remediis istiusmodi temporariis, quæ pendunt à casu, præstabit mox in ipsa prima illarum institutione providere de modo, quo tales abusus & incommoda efficaciter queant corrigi, priusquam eveniant.

SYMBOLVM XLII.

EMBLEMA hoc eximie humanitati Vibiani Octavi Pontificis Maximi acceptum refero: dignitas est quippe sua Sanctitas mihi spectandas exhibere in gemma quadam pretiosa incisas affabre jam inde à Romanorum temporibus binas apes atarum trahentes, quæ repta in illa ætate prælagisse videtur nobilis illius & antiquæ familiæ eversionem, quando insignia illius juncta fuerit triumphanti jugo Ecclesiæ.

Quæ dum accuratius expendem, venit mihi in mentem prodigii illius Regis Wambæ, è cujus vertice, cum ungeretur à Quirico Præfule Toletano, apes egredi visa, in sublime evolavit, tanquam prænuentia suavissimæ ipsius gubernationis. E quo illud apparet, voluisse antiquos Symbolo isto ianueri, quanti referat scire, utile miscere dulci, melificandis scilicet artem

agro-

a Chron. Gotto. Reg. Mar. de rebus Hisp. lib. 6.

agrorum culturæ; cui rei optime quadrat pro lemmate illud Horatianum :

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

In hoc tota regnandi ars consistit. Hæc prima in orbe fuit politica. Atque id ipsum antiqui docuere Philo-

sophi, quando finxerunt Orpheum lyra feras traxisse, & Amphionis cytharam secutos lapides, quibus Thebarum muros construxit; ut significarent, suavem institutionem magnorum illorum Heroïum plurimum ad id valuisse, ut homines ipsis bellis immaniores, & ma-

gis

gis butos, quam lapides, ad harmoniam Legum reducerent, & civilem societatem.

a Siluestres homines sæcæ interpresque Deorum

Cædunt, & visu fædo, deterunt Orpheus,

Dissus ab hoc leni e tygres, rapidisque leones.

Dissus & Amphion Thebæ conditor urbis,

Saxa movere sono refudinis, & præter blanda

Ducere, quo vellet.

Iis artibus usæ sunt omnes Respublicæ, ad erudiendum Populum, miscentes institutionem dulcedine ludorum, gaudiorumque publicorum. Ad Olympum montem tota concurrebat Græcia propter certamina Olympica, Pythia, Nemæa, & Isthmia; aliqui quidem ex curiositate, spectandi studio: alii vero, ut propolita certantibus præmia auferrent: quæ occasione vires & robur corporis exercebantur, offerebantur Diis sacrificia, & gravissima quæque Provinciarum illarum negotia procurabantur. Comædiæ & Tragediæ inventæ sunt ad affectus purgandos. Gladiatores Romanorū temporibus, & Taurorum pugnae in Hispania (quæ non minus, ac aliæ nationes, rebus aspectu terribilibus capitur) ad firmandum animum, ut neque profuso sanguine, neque mortis spectaculis terretur; lætæ, ludi equestres & similes concertationes scholæ instar sunt, ubi addiscuntur artes militares, & simul recreationi deserviunt, & animum oblectant. Ita dulcedi-

ne & suavitate alliciendus est Populus, ad procuranda Principis commoda, & obtinendos fines illi propolitos. Equo nimirum similis est qui popysmate delinitur, & manu blandiore domari se finit, frænum admittit, & onus postea, virgam ac ferrum tolerat. Rigorem nimium, uti & nimiam lenitatem ferre nequitiam sustinet. Tam servitutis extrema periculosa sunt, ac liberatatis. Et Principes ista non considerantes, furorem concitatæ multitudinis aliquando experti sunt. Non semper ferro & flamma curari possunt inveteratæ & adultæ infirmitates. Medicinæ suaves adhibendæ sunt, aut si quando pillulis amaris opus sit, auro eas oportet obducere, & oculis gustumque fallere. At non attinet scire populum ingredientia statutorum à Principe, & consiliorum ejus, satis est, quod sub prætextu aliquo apparente ea sordbeat.

5. Belli periculum, & asperitas mitigantur plurimum lenitate illius, qui imperat. Ita Germanicus, ut legiones Germanicas in officio contineret, & ad pugnandum haberet paratiores, solebat circumire faucibus, facta singulorum exillere, vulnera intuens, alium spe, alium gloria, cunctos alloquio, & cura sibi que & prælio firmabat.

6. Hæc tamen benignitas se sola nihil efficit, sed necesse est

L

b Imperatoris est hominibus, quæ nec totam servitutem pati possunt, nec totam libertatem. Tacit. lib. 12 Histor.

c Idem l. 1, Annal.

est præterea, ut in eo etiam, qui aliis mandata dat, excellens aliqua virtus eluceat; ut si ametur illius causa propter hanc in æstimatione sit. Enimvero sæpe contingit diligi Principem ob benignitatem, & una contemni, quia ad id munus minus sufficiens est. Auctoritas non ex amore, sed admiratione nascitur. Ille gratissimus omnium qui cum metuendum se possit reddere, amabilem sese exhibet; ille, inquam, qui cum iusticiam exercere noverit, Clementia pariter uti didicit. Pro ignavia & ignorantia habetur illius benignitas, qui aliis virtutibus eximiis boni Gubernatoris præditus non est. Tantum hæc possunt in aliquo Principe, ut asperitatem ejus & rigorem compensent, & tolerabiles efficiant. Etiam vitia grandia excusantur, aut dissimulantur in eo, qui magnis aliquibus virtutibus instructus est.

5. In negotiis pertractandis utile est dulcedinem gravitate temperare, & ludibria seriis, modo tempestiva illa sint, nec præter decorum, aut materie subjectæ gravitatem; qua in re festivus admodum fuit Imperator Tiberius, a ludibria seriis permiscere solitus. Quis est, qui ferre possit severitatem melancholicam, corrugatam semper frontem, contracta in nego-

a Tac. l. 6. Annal.

tiis supercilia, verba dura & aspera, gestus ac motum corporis nimis graves? Magna prudentia est, suo tempore. *Miscere stultitiam consiliis brevem, & nunc pretiosior est sapientia, b & gloria, parca, & ad tempus stultitia.* Ingenium festivum, & e verbum aliquod joculose tempestive prolatum, devincere solet animos, & difficillima quæque negotia ad optatum exitum perducere; sæpe mentem occultat, malitiam deludit, vitat offensam, & suaviter avertit responsum ad propositum, ubi ea non expedit.

6. Curandis pono negotiis miscere etiam oportet utilitatem ejus, cui persuadere aliquid volumus, ostendendo illius non minus, ac nostra interesse. Nam omnes fere propriis moventur commodis; pauci obligatione sola & gloria. *d Sejanus fratrem quoque Neronis Drh'm traxit in partes, fse objecta Principis lei.* Industriæ prudentis Ministri est, negotia alienis commodis faciliora reddere, sic tractatus instituendo, ut utilitas aliorum, & Principis una eademque esse videatur. Ex solo emolumento proprio negotia pertractare velle, est aquam derivare per canales hiantes; quando illam sibi mutuo communicant, omnes profunt & adjuvant.

b Horat.

c Eccli. 10. 1.

d Tacit. lib. 4. Annal.

SYMBOLVM XLIIL.

R Es omnes seu viventes, seu inanimæ, folia sunt magni hujus libri, mundi inquam eximii Naturæ operis, in quo sapientia divina omnes descripsit scientias, ut nos erudirent, & recte agendi viam ac modum ostenderent. Nul-

la virtus moralis est, quæ in animantibus brutis non quodammodo reperitur: cum iis ipsis nascitur prudentia præctica; in nobis disciplina paratur, & experientia. A brutis absque rubore, & nostræ infestitæ ignominia discere

L 2 pos.

possutur : in iis enim ipse rerum omnium effector ac molitor Deus nos erudit. At tamen eorum induere naturas, aut eas imitari velle ; ut sicut illa agamus bruto more abrepti affectuum appetitu , grandem esset irrogare injuriam rectæ rationi, propriæ hominis doti , qua discernitur ab animantibus reliquis , & in omnes meretur imperium. In illis ursorationis expertibus Iustitia locum non habet : singularem ad suam conservationem attendunt solum , nec ad iustitiam alienam reflectunt oculos. Solum homo actiones suas ad iustitiæ normam dirigit , & æquitate metitur , non cupiendo alteri , quod ipse sibi non cuperet. E quo recte conficietur , quam impium , & ferox sit Machiavelli consilium qui Principem suum efformat aliter , ex natura videlicet leonis , & vulpis ; ut quod ratione consequi non potest , vi & dolo obtineat. Qua in re Lyfandum Lacedæmoniorum Ducem Magistrum habuit , quem ferunt dixisse aliquando , a *quo leonis pelles artingere non potest , Principi assendum vulpinam , & doli agendum , ac fraudibus. Et sane antiqua fuit doctrina ista : Polybius eam sua & ætatis præteritis in usu fuisse refert , & graviter improbat. Rex Saul ea in arte omnium ma-*

Plutarch.

b Fuit , cui in tractandis negotiis doli malus placeret , qui Regi contrivere sane memo dixerit , eip non desuit , qui in tanta crebro usa hodie doli malis , necessarium eum esse dicunt ad publicarum rerum administrationem. Polyb. l. 13. Hist.

gister esse potuit. Maxima ista cum tempore incrementum sumpsit : nihil enim tunc tam injustum , tam indignum , quod non honestum videatur Politicis , dum retinendæ dominationis causa sit , perinde quasi d *ubiqueque tantum honesta dominanda licent , precario regitur. Quo pacto sit , ut pro nihilo ducatur contravenire pactis , fidem fallere , imo & religionem , modo ad conservationem , & augmentum status id videatur conducere. Falsis istis fundamentis fortunam suam superstruere conatus est Dux Valentinus , sed ante , quam illam erectam cerneret , ita penitus in caput illius collapsa est , ut ne fragmenta quidem aut vestigia ruinæ illius supersint. Quomodo , obsecro , perennare poterit , quod dolo , aut mendaciis innititur ? quomodo diuturnum esse potest , quod Violentum est ? Quæ padorum & conventorum erit firmitas , si Principes , qui eorum debet esse securitas , fidem fallat publicam ? Quis illi fidem habebit ? quomodo illius stabit imperium , qui aut non credit Providentiam divinam , aut magis in suis artibus , quam in illa confidit ? Non ideo tamen volo Principem tam benignum esse , ut nunquam vi utatur ; neque tam candidum & sincerum , ut aut dissimulare nesciat , aut cavere sibi à fraudibus , quia aliorum malitiæ sese exponeret , & omnibus esset*

c Nihil gloriosum nisi tutum , & omnia vitanda dominationis honesta. Sal.

d Sen. in Traged. Thyest.

esset ludibrio. Quin illud potius præsentī Emblemate contendo , ut robore valeat , non bruto illo , & immani belluarum , sed quod Iustitia comitatur , adumbratum per pellem Leonis , virtutis Symbolum , atque ideo Herculi dicatum. Convenit interdum Principem ad severitatem frontem componere , & doli obfistere. Non semper humanitatem meram præ se ferre debet. Feret aliquando occasio , quando opus erit , Leonis pellem induere , ut subditi & hostes agnoscant , unguis illi esse , & tam ferarum experiantur , ut malitia fraudem attentare non audeat , verbis blandiloquis , quibus uti solet ad capiendos Principum animos. Illud , Egyptii volebant innuere , cum Leonis effigiem Principis sui capiti imponebant. Nec honor est , nec reverentia , ubi non est aliquis timor. Quod si semel rescierit populus , Principem irasci non posse ; sed placido semper , ac benigno erga omnes esse vultu , contemnendum ducet. Verum severitas ista non confestim ad executionem debet descendere , quando comminatio sufficit : tunc enim necesse non erit , commoveri Principis animi ; satis est , severiorem frontem ostendere. Non exiit gravitatem suam Leo , nec de damno animantibus aliis inferendo cogitat ; quin solo aspectu terroris a omnibus incutit : tanta vis Majestatis in oculis ejus inest. At enim , quoniam expedit interdum , vim actu-

a Leo fortissimum belluarum , ad tantum parvis accusum. Prov. 30. 30.

tia , & indignationem benignitate tegere , dissimulando tantisper , aut temporis , & personis se accommodando : ideo in præsentī Emblemate non coronatur Leonis caput vulpini artibus , indecoris & fraudulentis , adeoque indignis generoso & magnanimo Principis pectore , sed serpentibus , impetii & Majestatis prudentis ac vigilantis symbolo , atque in literis sacris Prudentiæ hieroglyphico : siquidem illorum astutia in tuendo capite , in obturandis auribus contra incantantes , & in rebus aliis , ad defensionem propriam attendit solum , non ad aliorum nocumenta. Ad eandem finem , & pro similibus casibus Emblematis huic inscripti verba illa : *ut sciat regnare* , desumpta è documento illo Ludovici Vndecimi Regis Franciæ , quod solum voluit , ut addideret filius suus Carolus Octavus : *Quæ nescit dissimulare , nescit regnare*. In quo tota regnandi scientia summam comprehenditur. Magna tamen hic prudentia opus est , ne aut vis in tyrannidem vergat , aut dissimulatio , & astutia fraudes fiant : media enim sunt valde vitio confinia. Iustus Lipsius fraudem definiens in rebus politicis , ait esse *acutum consilium à virtute aut legibus devium , Regis Regnique bono ;* cumque Machiavelli extrema declinare cuperet , putaretque abique omni omnino fraude , & dolo Principem imperare non posse , levem aliquam suavitatem , toleravit mediocrem , & gravem prohibuit. Limites

L 3

pe-

b Lips. de civil. doct. l. 4. c. 64.

periculosus pro Principe. Equis enim illos sic accurate iis describere poterit? Nec debent scopuli tam vicini fieri navigationi politicæ. Sat in multis operatur potentia malitia, & regnandi cupiditas. Si fraudis vitio non caret, in omnibus suis partibus, quantumvis exiguis, vitiosa sit oportet, & Principe indigna. Dignitas regie purpureæ omnem respuit a maculam. Nul- lus tam subtilis esse atomus, qui non appareat, & defœdet radios horum terrestrium so- lum. Et quomodo permitti potest, ut illius actio à virtu- te deficiat, & legibus, qui earundem est anima? Dolus esse non potest, abique ad- mixtione aliqua malitiæ & mendacii; utrumque vero magnanimitati regæ adver- sari, quicquid Plato dixe- rit: *Mendacia in Diis esse super- flua, ex quod hi nullius egent; non tamen in Principibus, qui multis opus habent; atque adeo iis interdum illa permitti posse.* Quod illicitum est, concedi nunquam debet, nec suffi- cit, finem honestum esse, ut uti liceat medio, quod ex natura sua malum est. Tunc solum licita esse possunt dissi- mulatio & astutia, quando neque in fraudem impellunt, neque auctoritati Principis iniuriam maculam; quo casu non in vitiis ea numero, sed prudentiæ esse arbitror, aut ad virtutes pertinere hujus filias, utiles ac necessariae ei, qui aliis imperat. Istud fiet, si prudentia, in sui con- servationem intentos habens

a Eos qui in dignitate sunt sumptus frangere honestè circumvenire, aut la- dere, quam vi aperta. Thucyd.

oculos, astutia aliqua utatur, ad occultanda quædam secun- dum varias circumstantias temporis, loci, personarum; ita tamen, ut cor & lingua, mens & verba concordent in- ter se semper, & consentiant; illa dissimulatio velis remis- que fugienda, quæ ob fines do- losos orationis vanitatem ad- hibet: illa, inquam, quæ eo- spectat, ut intelligat alius id quod non est; non ea, quæ solum intendit, ut id, quod est, non intelligat. Quam ob rem uti quis poterit interdum verbis indifferentibus, & æ- quivocis, & in unius locum substituere aliud diversæ si- gnificationis, non ad fallen- dum, sed ad cavendum sibi, aut dolum prævertendum, aut ob alios fines licitos. Quod ipse veritatis Magister coram discipulis suis proficiscentibus in castellum Emaus b præ se ferret, ac si longius ire vellet, stultitia ficta Davidis c coram Rege Achis, obtentum sacri- ficium d Samuëlis; & hædo- rum pellicula e Jacobi mani- bus aptata, dissimulationes fuisse licitæ, quia dolum non intendebant, sed solum, ut aliud celarent propositum, ne- que ideo licitæ esse desinunt, quod fors prævideatur, alium inde deceptum iri: ista enim notitia

b Et ipse se finxit longius ire. Luc. 24. 28.

c Et immutavit os suum coram eo, & collabebatur inter manus eorum, & inprobatas in oculis eorum, de- stititque spiritus ejus in barbam. 1 Reg. 21. 13.

d Vitulum de armento tolles in manu tua, & dices, Ad invocandum Dominum veni. 1 Reg. 16. 2.

e Pelliculaque hædorum circum- dedit manibus, & collumada protegit. Gen. 27. 16.

notitia non malitiæ est, sed ad providentiam pertinet.

6. Arque artibus istis & a- gendi modis tunc potissimum opus est, quando cum Principi- bus altius & fraudulentis tra- ctanda sunt negotia. Enimve- ro in tali casu dissidentia, & astutia, dissimulatio in vultu, responsa ambigua, & æquivo- catio prudens in verbis, ne Princeps iis implicetur, aut machinationibus aliorum & fraudibus locus sit: similibus artibus utendo, non ad offen- dendum, neque ad fallendam fidem publicam, æquid aliud est, quam duplicare custodias animi? Facta foret ingenui- tas, quæ cor detegeret, & pe- riculosum Imperium sine ali- qua cautione. Semper verita- tem diserte eloqui, periculosa esset sinceritas, cum tacitu- ritas præcipuum sit regnandi instrumentum. Quisquis secre- tum leviter committit alteri, sceptum eidem una tradit. Mentiri Principem non de- cet, licet tamen interdum, ut taceat, aut veritatem celet; non vero ut leviter credat, aut temere confidat; quin potius maturus sit, oportet, & tar- dus, ut considerationi locus sit, & ipse in fraudem induci nequeat; quæ cautio valde ne- cessaria est Principi, sine qua multis iisque gravibus expo- situs foret periculis. Qui plura novit, & vidit, minus credit, & confidit, quia aut specula- tio, aut praxis & experientia cautum eum reddunt. Sit igitur Principis animus sincerus, & candidus; prudens tamen in artibus, & fraudibus alie- nis. Experientia ipsa docebit casus, in quibus his artibus

uti Principem deceat, quando nimirum animadverterit, mali- ciam & technas eorum, qui- buscum agit, ita exigere. Cæ- terum in aliis omnibus actio- nibus elucere debet in Prin- cipe candor quidam regius, quo utendum est interdum erga eos ipsos, qui fallere co- gitant: hi enim, si in meliorem partem id interpretentur, in suis perturbantur consiliis, & vacillare incipiunt; præter- quam quod nulla fraus gene- rosior, quam ipsa veritas, & si de ea securi sint, intimi cor- dis sui illi tradunt imperium, nec contra sese aliis artibus muniunt. Quæ retia non fue- re contexta: quæ non excogi- tata stratagemata contra astu- tiam & maliciam vulpis? quis unquam sinceritatis domesti- cæ hirundinū struxit insidias.

7. Ii tamen Principes, & moderatores, quos à pruden- tia & ingenio mundus æsti- mat, isthæc arte uti nequeunt; nemo enim fibi persuadet, quod aut casu aliquid agant aut sincere. Vnde, si qua in re candorem suum palam velint ostendere, pro fido habetur. Circumspectio in illis, mali- tia, Prudentia, dissimulatio; & cautio, dolus esse creditur. Fuerunt, qui hæc crimina Regi Catholico imponerent, eo quod partim naturali judi- cii vi acuminis, partim diu- turnis belli pacisque expe- rientis satis perspiceret falla- cem agendi modum, & intu- tam fidem horum temporum; atque adeo tanta sagacitate se- se defenderet, & amu'i ejus ac hostes suismet artibus se- se iretrent, aut eæ certe cum tempore & consilio om- nino

nino spe sua frustrarentur. Eâ ob rem fingunt nonnulli Principes simplicitatem & modestiam, ad celandos magis fines, quos sibi habent propositos, aut ne illos malitia tam facile possit assequi. Faciebat id Domitianus, a simul simplicitatis, ac modestia imagine in altitudinem conditus, fluviumque litterarum, & amorem carminum simulans, quo velaret animum. Velle Principem in omnibus sapientem videri, est sapientem esse desinere. Noscere suo tempore & loco ignorantem esse, summa prudentia est. Nihil utilius, nihil magis difficile, ac sapientiæ modum retinere: id quod in Agricola Tacitus b collaudavit. Omnes in eum conspirant, qui plus aliis scire se existimat, sive ex invidia, sive ignorantie propterea defensione oriantur; aut forte, quia suspectum habent id, quod ipsi assequi nequeunt. c Videns Saul, quod prudens esset nimis Dâvid, capis cavere eum.

§. Principes alii negotia sua tractant, quasi aliud animo agitantes, ut sic casu agere videantur. Verum tanta est malitia præsentis Politicæ, ut istas artes non tantum penetret, sed integerrimam etiam sinceritatem cavilletur cum insigni veritatis, & tranquillitatis publicæ detrimento: cum nihil omnino sit, quod recte atque ut oportet, interpretentur alij; cumque veritas in uno consistat puncto: ea veto,

a Tac. l. 4. Histor.

b Retinuitque, quod diffinitum est, ex simplicitate nominum. Tacit. in vita Agric.

c i Reg. 18. 15.

quæ in circumferentia continentur, infinita sint, quo collineare possit malitia, in graves errores incidunt ii, qui in factis & verbis diversos scrutantur sensus ab eo, quod præ se ferunt, aut sonant; & acceptis in deteriorem partem aliorum judiciis, & propositis animi artibus sese muniunt alii contra alios, vivuntque omnes in diffidentiis perperis, & suspicionibus, in quibus qui maxime ingeniosus est, is à veritatis scopo aberrat longius: nam ingenii sui acumine intimius penetrat, quæ communiter versantur in animo, & plerumque tanquam exploratum habemus in aliis, quod in nobis non est, nisi imaginationis deceptio. Ita naviganti currere videntur scopuli, & ipse interrim est qui movetur. Vmbre rationis Status majores esse solent ipso corpore, & hoc negligitur interdum, contra vero captantur illæ quo fit, ut delusa inaniter imaginatione, majora nascantur damna ex suscepta defensione, quam adferre potuisset id, quod timebatur. Quoties ex inani suspitione Princeps aliquis arma sumit adversus eum, cui nunquam in mentem venit offendere, & correptis utrimque armis, ingens belli excitatur incendium, quæ prius, non nisi levis & male fundata fuerat suspicio: iis idem accidit, quod navibus male constructis, quæ quo magis nunc in hoc, nunc in illud incumbunt latus, eo citius pereunt. Non improbo diffidentiam, quando à prudentia oriatur (ut alibi diximus)

mus) illud solum reprehendo, quod bona fides semper desit, sine qua nec amicitia, nec ulla firma societas, nec pactum securum esse potest. Ius gentium sine robore erit, & om-

nina fraudibus, deceptionibusque obnoxia. Non omnia ex sinistro aguntur proposito. Maximus etiam tyrannus fines honestos interdum sibi præfixos habet.

SYMBOLVM XLIV.

D Vbius & anceps est serpens motus, nunc huc, nunc illuc sinuosis flexibus ita incertum se gyranis, ut ipsa

sum etiam illius ignoret corpus, quæ caput suum attollere debeat. In hanc partem tendere crederes, & subito movetur in oppositam, ut nec ulla passuum super sint vestigia, nec sciri possit, quo iter suum intendat. Tam occulta sint oportet consilia, & cogitata Principum; nemini notum esse debet, quorsum illa spectent; quin imitetur potius supremum illum rerum omnium moderatorem Deum, cujus vias intelligere nemo a potest. Atque ideo Seraphini b *aliis suis velabant pedes ejus*. Tanta cum solertia consilia sua secreta habere debent Principes, ut ea subinde ne ipsi quidem Ministri penetrarent, immo alia omnia opinentur, sintque primi, qui in hac opinione sua fallantur, ut tanto naturalius & majori cum efficacia, abque periculo simulationis, quæ facile sese prodit, firmant ac roborant, quod ipsi pro certo & explorato habent, eandemque mentem & errorem ingenerent aliis, atque ita spargatur in vulgus, & manet per omnes partes. Tiberius hoc fecit, quando querentibus nonnullis, quod non abiret ad componendas in Pannonia & Germania tumultuantes legiones, finxit se propediem profecturum; quia simulatione c *primo prudentes, dein vulgus, distissime provincias fessit*. Idem quoque fecit Rex Philippus

a *Es vras illius qui intelligit?*
Ecll. 16. 21.

b Isa. 6. 2.

c Tacit. lib. 1. Annal.

Secundus, qui consiliorum suorum fines etiam Legatos suos celabat, alios præ se ferendo, ubi opus foret, ut sic illi crederent, & persuaderent aliis. Atque hisce artibus uti Princeps minime poterit, si ingenuitas illius tam cauta & circumspccta non sit, ut ne locum det interiores animi motus ex gubernandi actionibus discipendi, aut ne æmuli ac hostes cor ejus ac cogitata penetrant: quin immo, ut elabi possit ex manibus, quando jam illum comprehensum fuisse tenere existimant. Ista operis dispositio, qua alius in fraudem inducitur, defensio potius quedam est, quam malitia, dummodo ea quis utatur, ubi & quando recta ratio suaserit, quomodo ea magni Heroes usi sunt. Et quæ necessitas, obsecro, pandendi ipsum cor, quod Natura non sortuito in intimo abdidit pectore? etiam in rebus minoris momenti & longe postitis permissum est, si fiant publicæ, quia occasionem dant plura deinde per rationis discursum indagandi. Tametsi cor penitus intra viscera abdutum sit, ex solo tamen arteriarum motu infirmitates ejus ac morbi dignoscuntur. Executio vim suam perdit non abque existimationis jactura de prudentia Principis, si quæ ipse facere decrevit, publicentur in vulgus. Consilia occulta & ignorata omnibus minantur partibus, valentque non parum ad hostem alioquin distrahendum. Hinc in malitia potius, quam in rebus alijs celare ea expedit.

Pau-

Pauci conatus & molimina ante tempus detecta felicem sortiuntur exitum. Quam animo turbatur, qui ante faucibus se videt, quam stringi gladium; ille inquam, qui non nisi ad ipsum amorem strepitum excitatur?

§. Quæ tamen intelligi velim de bellis adversus infideles, non de iis quæ Christiani contra se invicem suscipiunt, quæ prius indicare oportet, ut ad satisfactionem tempus suppetet, quo multorum cædes evitari possent. Et quæ ea diligentia pars quedam eorum, quæ requiruntur, ut bellum licitum sit, ac iustum. Laudandi in hoc Romani qui Collegium quoddam viginti Sacerdotum, quos *Feciales* appellabant, instituerunt, ut bella indicerent, componerent pacem, & sancirent fœdera; qui porro in similibus causis judices essent, ac jus dicerent, curarentque, ut pro injuriis & offensionibus acceptis parti læse satisficeret, triumphum ac triginta dierum statuendo terminum, intra quos nisi lites aut via iustitiæ, aut amica compositione desinerent, bellum denunciant, tribus senioribus viris in testes adhibitis, & lancea serrata in hostilem agrum projecta.

§. Si quos interdum de infidelitate Princeps suspectos habuerit, vultus serenitatem ne illico immutet, aut suspicionis suæ aliqua prodit indicia, quin potius novis blanditiis & honoribus confirmare studeat animos, & ad fidelitatem præstantiam obstringere. Non optimum semper, & securum remedium est extremus rigor; rami, qui rescantur, pereunt, quia revirescere non possunt. Eadem Marcello causa fuit, cur cum Lúcio Banco Nolano homine locuplete, & factioso tantopere conviveret, & tametsi probe sciret, quod Hannibalis partes ipse sequeretur, ac-

L 6

certito

... a & baculum intorquens emittit in duas Principium pæna.

E quo die actionibus hostilibus & incursionibus fiebat initium. Hujus denunciacionis multa in sacris litteris suppetunt exempla. Iepthe filii Israhel dux & Princeps

b Et misit munium ad Regem filium Ammon, qui ex persona sua dicebat: quid mihi & tibi est, quia & enisio contra me, ut & assilares terram meam? Iud. 11. 12.

cessito tamen ad se plane exposuit, quam virtus ejus, & fortitudo æstimatorum ab omnibus, quæque illa perfecta esset Ducibus Romanis, qui testes existissent rerum ab illo laudabiliter gestarum in Cannensi prælio: honorat eum verbis, spe ac promissis fovet & sustinet; indulget, ut liber ei semper ad audientiam pateat aditus, quæ humanitate sic illum devincit & obligat, ut ab eo tempore amicum fideliter Respub. Romana nunquam habuerit.

Hæc tamen dissimulatio magnam attentionem postulat, & prudentiam: nam si illi subiret, qui finistri aliquid molitur, artificium esse crederet, ut tanto gravius postea in se animadverteretur, adeoque citius flammam subijceret cuniculis, aut sibi per alia media violenta caveret de periculo. Id quod præcipue timendum in tumultibus, & delictis infanz plebeculæ. Eandem ob causam Fabius Valens, etsi auctoribus seditionis cuiusdam nullam constituisse poenam, quosdam tamen eorum in judicio postulari voluit, a ne dissimulans suspensior foret. Verum cum animus à concepta prodicione, perquam difficulter expurgeretur, & offensione Majestatis supremæ impunitæ esse non debeant, videtur tunc solum dissimulandum, quando majus à declaratione immineret periculum, aut multoties puniit in effectum deduci non potest. Istud expendit Julius Cæsar, cum datas

contra se à Nobilitate Romana ad Pompejum litteras, & apud tabellarium deprehensas, sic obfignatas cum integro falciculo in ignem jussit conjici, optimum ignoscendi modum ratus, delictum ignorare. Insignis sane magnanimitas, & rara prudentia, ab omnibus poenam sumere non posset, nec tamen obligare sese ad connivendum. Posset etiam exemplum statui in tenuiores, & dissimulari cum Illustribus, donec securior puniendi affligeret occasio. At vero, ubi in delinquentes animadverti potest absque periculo, tutius erit sumptio ab iis supplicio securitatis consulere, quam dissimulationi considerare: hæc enim majores ad audendum addere solet animos. Hanno venenum propinare parabat Carthaginiensi Senatui, & prodicione comperta, sat remedium fore autumabant Senatores illi, si legem conderent, quæ modum & certum premium conviviis poneret; id quod Hanno aliam novam prodicionem contra illos attemptandi ansam dedit.

5. Ars atque astutia, quæ maxime decet Principem, dissimulatio item magis licita, & necessaria est illa, quæ vultum, verba & actiones erga eum, quem dissimulando fallere cogitat, sic moderat & componit, ut scire ille non possit sua patere consilia: ea enim

b Unde omnibus statim irrogata supplicia, adversus illi fides assumentibus ad presentem, & mox reddimus optime idem l. 16, Annal.

ratione plus suppetet temporis ad penetrandum melius, & puniendum, aut eludendum dolum, dum aggressor de eo occultando minus sollicitus est; quod si præter opinionem deprehensum se semel animadverterit, trepidare incipit, nec securum se arbitrat, donec quas animo versat fraudes, ad effectum adduxerit. Ea de causâ Agrippina Neronis mater, compertis etiam insidiis, perinde se habuit, ac si nihil relictisset de morte, quam ei filius fuerat machinatus, existimans nimirum a solum insidiarum remedium esse, si non intelligeretur. Hæc dissimulatio aut ficta simplicitas perquam necessaria est Ministris, qui Principibus astutus, minusque sinceris deserviunt, iis scilicet, quorum unicum studium est cavere, ne artes eorum penetrantur ab aliis: qua in re eximius fuit Tiberius b consulo ambigus. Eodem artificio Senatores Romani usi fuere, quando idem Tiberius post Augusti obitum, ut animos eorum exploraret, significari iis fecit, nolle sese imperii gubernacula admittere, eo quod nimis grave humeris suis onus esset; at illi studiosa quadam ignorantia, & provocatis ultro lacrymis, instare rogareque, ut admittere dignaretur. c quibus unus metus, si intelligere viderentur. Odeunt Principes injusti, & tanquam hostes eos habent, à quibus mala sua studia & consilia capi existimant. Absolutum sibi in animos impe-

rium vendicant non alienæ subiectum scientiæ, cupiunt, nec minus vi, & facultati intelligendi subditorum dominari, quam eorumdem corporibus, partem obsequii in eo ponentes, ne artes eorum deprehendantur à subditis: Eam ob rem additos Principis sensus, & si quid occultis parat exquirere, illicitum est. Conquerente aliquando graviter Tiberio, quod sibi à Senatoribus quibusdam securo vivere non liceret, scire ex eo voluit Asinius Gallus, quoniam ii essent, ut poenas lucret, & e o agnus accepit Tiberius, quod recludi ille vellet, qua premeret. Prudentior Germanicus fuit, qui licet Tiberii artes probe perspicere, seque ideo tantum è Germania revocari, ut gloriæ suæ cursus sisteretur, extemplo tamen paravit, perinde ac si nihil istorum, quæ suberant, faminadverteret. Quando Principum mandata declinari non possunt, prudentiæ est iis obsequi, & ignorantiam præ se ferre, ut minus detrimenti sit. Quare tamen Archelaus scire, astu quodam & dolo se à Tiberii matre Romam evocari, dissimulavit tamen, & si intelligere crederetur, vim metuens, in urbem properavit. Atque hæc dissimulatio magis adhuc in erroribus & vitiis Principis necessaria est;

L 7

nec ad intelligebantur artes; sed para obsequium eo, ne deprehenderentur. Idem l. 4, Histor.

c Tacit. l. 4, Annal.

f Hanc custodiam est ultra Germanicus, quamquam fingi eo, seque per invicem para iam accori abjicihi testigaret. Idem lib. 2, Annal.

g Idem l. 2, Annal.

a Tac. lib. 14, Annal.

b Idem lib. 13, Annal.

c Idem l. 1, Annal.

nec enim amicus solet esse ei, qui illorum aut testis est, aut notitiam habet. In convivio illo, in quo Britannicus venenum hausit, a diffugere imprudentes; at quibus altior in-

a Tac. lib. 13. Annal.

tellectus, resistere defixi, & Ne-
venem intuentes, ne violentæ
mortis illius conscii haberen-
tur, sed credere potius puta-
rentur, eam secundum natu-
ram accidere.

SYMBOLVM XLV.

Leo (figura præsentis Em-
blematis) apud Ægyptios
vigilantiæ fuit Symbolum,
quales sunt, qui in frontispiciis
& portis templorum col-
locari solent. Atque hinc Ale-
xander Magnus in monetis
effingi voluit cum pelle leo-
nina in capite, ut significaret
non minus cura se pollere, ac
robore: quippe qui (si quando
parciori somno utendum ef-
fer) dormire consueverat, bra-
chio extra lectum porrecto,
& globum argenteum manu
tenens; ut si fors arctius indor-
miret, ille in subjectam pel-
vim sæneam delapsus tinnitu
suo eum mox rursus excita-
ret. Nunquam sane orbem
suo subiecisset imperio, si
quieti & somno solum indul-
gens, rerum omnium curam
abs se abdicasset: neque enim
altum debet stertere qui mul-
torum regendorum gubernacu-
la suscipit.

b Non deest ignavum tota
producere somnum

Nolle virum, sub consilio, sub
vultu cuius

Tut populi degunt, cui rerum
cura fidesque

Credita summæ.

Leo igitur, cum animantium
Regem se esse sciat, aut pa-
rum dormit, aut si dormit,
nimum apertos servat oculos.
Non tantum suo confidit

b Homerus,

imperio, nec de sua majestate
tantopere securus est, ut ne-
cessarium non arbitretur, vi-
gilantem se fingere, etiam
dum somnum capit. Opus est
equidem, ut sensibus sua quan-
do; quies concedatur; expedit
interim sic opinari de Regi-
bus; quod semper excubent.
Rex somno deditus nec hi-
lum ab aliis differt homini-
bus. Etiam hanc ipsam passio-
nem subditos suos, ac hostes,
quantum potest, celare debet.
Dormiat, modo vigilare eum
credant alii. Ne sibi tantum
de dignitate sua & potentia
polliceatur, ut curæ ac solici-
tudini claudat oculos. Astu-
tia est dissimulatio in leone,
oculis apertis quietem capere,
non tamen fallendi studio,
sed dissimulandi solum con-
fopitos sensus; & si quis forte
insidias illi struens deciperet,
existimando vigilem esse,
quem dormientem offende-
re cogitabat, ipse sibi erro-
ris causa est, non leo: nec
indigna hæc præventio ma-
gnanimo ejus pectore, uti
nec astutia illa, quando cau-
da obducit pedum vestigia,
ad fallendos venatores. Nul-
la ars, castrumve satis mun-
tum est, nisi solertia excu-
bet. Major Monarcha mayo-
ri cum cura frontem suam
coronare debet, non candore
sine.

sincerarum columbarum, sed
prudencia astutorum serpen-
tium: neque enim alias
quam quando Leo in arenam
prodit, feræ cæteræ suas po-
nunt inimicitias naturales, &
depugnare inter se desinunt;
quin jam communi consen-
sione conspirant omnes con-
tra illum, armant sese, & tan-

quam fortiori moliuntur insi-
dias. A nulla potentia plus
periculi imminet regno An-
glæ, (uti & aliis omnibus
Principatibus) quam ab illa
Batavorum: nam maris liber-
tatem illi adimunt. Nihil ma-
gis perniciosum Francis, quam
potentia eorundem rebelium
Statuum, quæ perfoſſis
agge-

aggeribus, quos obiect Hispania, totum Franciæ regnū aquis demergeret, ut prudētissime observavit Rex Henricus Quartus; & tamen, quæ duo apud ambas illas Coronas plus possunt, quam fuerit ipsarum pericula, odium, inquam, & metus Monarchiæ Hispanicæ, vires illas augent, quas mutatis aliquando & perturbatis temporibus ipsæ merito adversum se timere poterunt. Pericula præsentia plus sollicitudinis & curarum adferunt, quam futura, etsi hæc sæpe majora sint. Timor sensus impedit; nec finit animum æstimare, quæ longius posita sunt. Inanis aliqua diffidentia maxima etiam ratione Status validior est. Arbitrium Coronæ Hispanicæ in Italia medicinæ præservativæ instat est adversus infirmitates, quas patitur libertas Genuæ; idem illud Tusciæ Principatum securum reddit: Imperium spirituale Ecclesiæ auget, & conservatur potentia domus Austriacæ, ejusdem beneficio securi sunt Veneti à Turcarum tyrannide: quod nescio sane, an aliqui Consilarii istorum Principum satis grati agnoscant, aut illud agant semper, quod ad hanc utilitatem eorum propriam magis conducit. Emulationes ejusmodi, quæ rationi non parent, sibi ipsæ ruinam accersunt, & exitium. Illi ipsi, qui securiores se fore existimabant, si Ferdinandum Secundum armis exuerent, magno suo malo experti sunt postea, eodem se indigere milite, cujus exauctorandi illi auctores fuerant,

Complures Provinciæ quæ ob rationem status Monarchiam Romanam voluerunt evertere, una cum illius ruina libertatem suam perdidērunt.

§. Ne confidat Princeps exteriori venerationi & cultui, quem alii ipsi deferunt: ficta enim tantummodo res est, & longe alia ab eo, quod extrinsecus apparet. Placere velle, adulatio est, obsequium, metus, veneratio, vis quædam & coactio, & amicitia, necessitas. Omnes calida fraudis insidias parant sinceræ generositate, qua alios æstimat. Omnes ad ungues illius attendunt, & prædas numerant. Advigilant omnes, ut ingenio superent, quem viribus nequeunt. Pauci, aut nemo, sincere cum eo agit: ei enim, qui timetur, non dicitur veritas, adeoque potentia suæ consilii, somnum capere securus non potest, artem arte, vires viribus illudat. Generosum pectus dissimulante & caute prævertat pericula, & resistat fortiter.

§. Tamen si vero præsentī Emblemate permittamus, immo etiam necessariam judicemus dissimulandi artem, servatis conditionibus, quas diximus, magis tamen ea Ministris convenit (quando excusari potest) nam qui Principibus: in his enim occulta quædam inest divinitas, quæ ea cura & cautione offenditur. Dissimulatio plerumque ex metu & ambitione nasci solet; neutra autem, si notetur,

a. Ducte Principum simplices, & ex sua natura alios æstimantes, calidam fraudem deserviunt. Ekh. 6. 16. 9.

his Principem decet. Quod simulatio cavere, caveat silentium prudens, & solers gravitas. Magis amatur Princeps, qui cautus & prudens habetur ab omnibus, modo agat cum sinceritate quadam regia. Nemo est, quin aures illa occultas detestetur; contra vero agendi modus natu-

ralis cum ingenua quadam probitate placet omnibus, quemadmodum in Petronio advertit Tacitus, a cuius dicta factique quanto solutiora, & quamdam sui negligentiam præsentia, tanto gratius in speciem simplicitatis accipiebantur.

a Tacit. lib. 16. Annal.

SYMBOLVM XLVI.

R Emus ex parte aquis immeris, obliquus videtur oculis, & fractus, idque ex refractione specierum oritur: ita multis in rebus nos fallit opinio. Ea de causa Philosophi Sceptici, ut dicebantur, de omni re dubitabant, nec quicquam pro certo audebant asserere. Solers sane modestia, & diffidentia prudens humani iudicii, nec absque fundamento: siquidem ad certam rerum cognitionem binæ requiruntur dispositiones, illius nimirum, qui cognoscit; & rei, quæ cognosci debet. Qui cognoscit, intellectus est, qui externis juxta atque internis utitur sensibus, tanquam instrumentis ad efformanda phantasmata. Externi varie immutantur pro majori humorum abundantia, aut moderatione. Quas mutationes etiam interni subeunt, aut ob eandem causam, aut propter diversas organorum affectiones. E quo tanta opiniorum, judiciorumque in hominibus nasci solet diversitas, alio aliter res ipsas concipiente, in quibus eadem incertitudo, & variatio cernitur: nam positæ hic aut illic colores suos mutant, & for-

mas, aut ob distantiam, aut ob vicinitatem, aut quia nulla perfecte simplex est, aut propter mixtionem naturales, & species, quæ sese offerunt medias inter sensus, & ea quæ sub sensum cadunt: adeoque de his affirmare non possumus qualia sint, sed illud dicere solum, videri talia, opinionem scilicet formantes, non certam scientiam. Majorem incertitudinem Plato in illis reperit, dum perpenderit animo, in nulla earum inesse naturam illam purissimam & perfectissimam, quæ in Deo est; nosque, dum vitam hanc mortalem vivimus, rei nullius certam cognitionem habere, sed præsentis solum videre, quæ non nisi reflexæ essent, & quædam illarum umbra, atque adeo fieri non posse, ut de his scientia comparetur. Non equidem illud contendo, ut Princeps & Scepticorum turba sit: nam qui de omnibus dubitat, nihil certi definit, aut statuit, neque ulla res gubernationi magis noxia, quam dubium hæret & ancipitem, quoties decidendum est aliquid, & effectui dandum. Illud moneo duntaxat, ut cum prudentia quadam poli-

politica in opinionibus persistat indifferens, certoque sibi persuadeat, facile se in iudicio falli posse, quod de iis formaverit, aut ex affectu & passione propria, aut minus sincera informatione, aut ob blanditias aliorum & assestationes, aut quia ex sola illi est veritas, quæ potentiaz certos præscribit limites, le-

gesque voluntati, aut propter nostrum apprehendendi modum valde incertum, aut denique quia paucæ res ejusmodi sunt, quales prima fronte apparent, præsertim politicæ, cum ratio Status jam fere nihil aliud sit, quam quædam alios fallendi, aut ne Principes fallatur ab aliis. Quare diversis egent luminibus,

bis, & considerare eas oportet sedulo potius, quam obiter inmeri, ne Princeps leviter rebus apparentibus & narrationiculis moveatur.

1. Fraudes istæ, & artes politicae dignosci nequeunt, nisi ipsa hominis natura probe perspecta sit, illius siquidem cognitio plane necessaria est Principi, ut & regere eum sciat, & sibi ab eo cavere: etsi enim Principatus hominum sit inventio, si quid tamen illi timendum periculi, ab his solis, non aliunde timendum est, nec major homini hostis, quam ipse homo. Non aquila aquila impetit, nec aspis aspident: at homo homini semper molitur perniciem. Feraurum specus absque custodia sunt, ad custodiendas vero urbes tempore nocturnæ quietis nec terrena elementa sufficiunt: terra scilicet aggesta in moenia & propugnacula, aqua in Fossas collecta, & ignis conclusus in fistulis aeneis, & tormentis majoribus. Ut securi somnum capiant aliqui, alii vigilent oportet. Quæ instrumenta reposita non sunt ad eripiendam homini vitam? quasi per se ipsa satis brevis non sit, & sexcentis Naturæ casibus obnoxia: & licet in homine, tanquam in subiecto suo proprio, omnium virtutum pariter, & vitiorum insint semina, illud tamen discrimen est, quod illæ absque rore gratiæ cælestis & supernaturalis nasci & succrescere nequeant, hæc vero suapte sponte pululent, & latius se diffundant, qui primæ hominum noxæ effectus est, ac poena. Quoniam autem semper fere af-

fectibus nostris, & passionibus duci nos sinimus, quæ in malum nos propellant, atque in virtutibus isthuc periculi non est, quod in vitis: ideo ob oculos ponemus hic Principi brevem aliquam descriptionem Naturæ humanæ, quando à Malitia se patitur abripi.

Est igitur homo animalium omnium inconstantissimum: sibi, & aliis exitiosum. Vna cum ætate, fortuna, ipse commodi, damni metu, & passione animum immutat. Nec mare toties vultum variat, ac illius conditio. Boni specie deluditur, & ex amore proprio in errore perseverat. Vindictam & crudelitatem honori ducit, ac laudi. Affectus suos ad longum tempus dissimulare novit, & tegere. Verbis, risu & lacrymis celat, quod inclusum gerit in pectore. Religione sua obvelat consilia: jurejurando firmat, & occultat mendaciam. Metui, & spei pareat. Favores eum ingrati reddunt, dominatio superbum, coactio abjectum & vilem, lex pavidum. Beneficia inscribit in cera, injurias acceptas in marmore, & quas ipse aliis infert, in ære incidit. Amore regitur non ex charitate tamen, sed sola boni specie: ira illi imperat. In afflictâ fortuna demissus est, & obediens: in prosperiori, arrogans & aliorum contemptor. Quod in se ipso colaudat, aut affectat, id minime possidet. In amicitia sincerum se judicat, & colere eam nescit. Bona propria spernit, & ambit aliena. Quanto pluribus potitur, tanto

plura expetit. Ob gratias & incrementa aliena contabescit invidia; quam noceat amici specie; gravu hostis. In alius rigorem iustitiae deamat, in se ipso eum experiri non vult.

Hæc humanæ naturæ descriptio generalis est, neque enim vitia omnia in uno insunt homine, sed dispersa in variis. Verum tamen quis forte Principi immunis plane ab iis videatur, non ideo tamen sibi ab illo prudenter cavere intermitat, quia nunquam satis securum est iudicium, quod de conditione & natura hominum formari solet. Malitia virtutis larvam induit, ut queat decipere, & optimus quisque a se ipso deficit, aut humana imbecillitate, aut ætatem inconstantia, aut necessitate & utilitate propria, aut specie aliqua boni privati, vel publici, aut imprudentia, aut notitiæ defectu; quo fit, ut non minus perniciosi sint interdum ipsi etiam mali, quam mali. In dubio autem magis prudentiæ consentaneum est, stare à parte periculi, ita ut Princeps sibi dictum putet (non ad offendendum quidem, sed ad cavendum:) quod scribit

Ezechiel, a subversores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas, quorum cauda semper in ictu est, nullaque momento meditari cessant, ne quando desint occasione.

b Tales fere solent esse aulici: plerique enim omnes vota sua & desideria, etiam cum illusione Principis promovere satagunt, aut optime meritis de gratia illius, & favoribus deturbant, suæ

a Ezech. 2. 6.

b Plin. l. 11. c. 25.

met auctoritatis, qua valent, beneficio. Quoties interdictis inter Principis oculos & Ministris actiones, invidiæ & æmulationis fluctibus, eas pro obliquis habuit, & haud satis fidelibus, cum rectissime essent, & non nisi ad majus illius obsequium susceptæ? Passa est virtus, amisit Principis fidelem Ministrum, & artibus suis triumphavit malitia. Quas ut prædite noverrit, neque permittat innocentiam vexari injuriis, aliquas magis usitatas hic oculis subijciam.

Reperiuntur aulici nonnulli tam versuti, & subdoli, ut æmulatorum suorum defectus excusare videantur, & vel maxime eos accusant. Ita Augustus quondam, c. henna oratione, quædam de habitu, cultuque & institutis Tiberii jecerat, quæ velint excusando exprobraret.

Alii sunt, qui, ut nequitiam suam tegant, & bonitatis specie auctoritatem illi conciliant, titulo obligationis, & amicitiae sermonem ordiuntur à laudibus Ministri illius, quem clandestine subvertente cogitant, referendo scilicet aliquas, quæ aut exiguæ momenti sunt, aut Principi haud multum profunt, atque una ficto quodam zelo erga illius obsequium, quod omni amicitiae & necessitudini præferre se dicunt, sensim in apertum proferunt defectus, qui efficere possunt, ut hic talis Minister aut gratia Principis excidat, aut dignitatis gradu, quem obtinebat deturbetur. Quod si illud

non

c Tac. l. 1. Annal.

non fiat ex ambitione & malitia, ideo saltem est, ut defectibus iis, quos carpit in amico, fidelitatem suam tectam faciat, a & unde amico infamiam parat, inde gloriam sui recipiat. Nec ignorabat fallaces has technas sapientissimus ille Rex Neapolitanus Alphonsus; quare cum quendam audiret, qui multus erat in laudibus sui hostis, sic ad affantes dixisse fertur: *Nota est artificium istius hominis, & videtis has laudes non alio spectare; quam ut majus damnum faciat acerui tempore.* Nec aliter accidit, postquam sex mensium spatio istiusmodi commendationibus mentem, animumque suum omnibus probare conatus fuisset, ut tantocitus deinde ei haberetur fides in iis, quæ contra eundem locuturus esset. Quis unquam pulvis tormentarius, actis sub terram cuniculis, incensus fuit à mœnibus longius, ubi tamen vim suam exerere debuit? *Pessimum inimicorum genus, laudantes.* Alii ut decipiant cautius palam laudant, & secretis infamant & criminationibus.

Nec minus noxiu[m] est eorum artificium, qui calumnias sic adornant, atque instituant, ut cum sint accusationes, laudes tamen esse videantur, quomodo apud Tassum Aletus faciebat:

d *Gian fabro di calunnie, adomi in modi (sodi).*

Nevi, che sono accuse, e passion

e Tacit. lib. 14. Annal.

f idem in vita Agric.

g Secretis cum criminationibus infamaverat ignominiam, & quæ cautius adprobrat, palam laudat. Tac. l. 11. Hist.

h Tasso Canz. 2.

Hos Palmographus indicat, cum dixit: *e Conversi sunt in arcum prævum.* f Et Oleea Propheta: *Facti sunt quasi arcus dolosus, qui in aliam partem colineat, ex alia ferit & fauciatur.*

Quidam æmulos suos, eorumque actiones sic laudibus effecerunt, ut satis appareat non loqui eos serio, & ex animo. Id quod in Tiberio animadvertum; qui *g multa de virtute Germanici memoravit, magis in speciem verbis adornata, quam ut penitus sentire crederetur.*

In aliis commendationes ejusmodi eo tendunt, ut quem habent inimicum, ad ea evehant munia, quæ deinde exitio illi sint, aut ut submoveatur ab aula longius, effi cum majori ipsius fortuna id fiat; quam inter alias causam fuisse reor Ruigomessio, cur auctor esset, ut in Provinciis Belgicas mitteretur Dux Albanus Ferdinandus, quando Status illi ab obedientia regis defecerant. Ob eundem finem h. Mucianus quoque, quia propterea opprimi Antonius nequibat, multis in Senatu laudibus emulatum, secetis promissis oneravit, citiorem Hi. paniam ostentans, discessu Cluvii Ruffi vacuam. Ad quod ut faciliorem ejus Tribunatus, Præfecturaque legitus est. Dici vix potest, quam æmulatio liberalis sit, quando amovendus ex oculis, qui aut gloriæ illius tenebras offundit, aut commodis officit; unda est, quæ natandi im-

pe

e Pl. 77. 57.

f Of. 7. 16.

g Tacit. lib. 1. Ann.

h idem lib. 4.

i ibid.

peritum ad fortunæ ripam pertrahit. Interdum etiam laudes eo animo commemorantur, ut fuscitentur æmuli, qui laudatî infectentur. Mirus plane nocedi modus per aliena vitia.

§. Multi eos, quos ipsi ad suum formant ingenium, in officia publica conantur intrudere, eo cum artificio, ut consilium eorum nemo penetrare possit, adeoque ut illud ipsum tanto assequantur facilius, defectus quoddam leviores in ejusmodi officiis commissos ab aliis, primo reprehendunt, mox laudant & deprecantur alios, qui ad ea munera magis viderentur idonei, & interdum velut ignotos fovent, uti Pisonem Læcon, ut à Galba auctoraretur.

Alii, ut suam celestem passionem, in longum jaciunt odia, & sensum illa instillant pectori Principis, ut oppletum effundat se tandem in ejus damnum, cui insensî sunt, & inimici. His artibus Sejanus usus est, ut Tiberii animum abalienaret à Germanico; & videtur eas improbare Spiritus sanctus sub metaphora arandi mendacia: *Noli, inquit, arare mendacium adversus fratrem tuum*; quod idem est, ac spargere in animo soliorum semina, ut nascatur deinde, & metatur suo tempore malitiæ dâ fructus.

Pari cum astutia solent non-

a Sed cillide, ut ignotum forebat.

Tac. l. i. Hist.

b Odia in longum jaciens, qui concedit, auctaque promittit. Tac.

l. i. Ann.

c Eccl. 7. 13.

d Arati impietatem, iniquitatem melleis, comadessis fingit mendacii. Orl. 10. 13.

nulli primum fallere Ministros, quorum auctoritati Princeps plus cæteris tribuit, persuadendo illis quoddam falsitates, quas ipsi deinde imprimant Principi. Ars ista fuit mendaciloquii illius spiritus, qui in visione Michææ & Prophætæ spondebat se deceptorum Regem Achab, insidendo in labiis omnium Propheatarum ejus, & permisit illud Deus, tanquam efficacissimum fallendi medium.

Aliqui nonnunquam ad eum finem injuriis uruntur, quas forte accepit Princeps, & vindictam illi suadent, aut quia illam ipsi beneficii potentie Principis de hoste suo sumere cogitant, aut quia semotum eum volunt ab aliis obsequio, & in dissidentiam adducere. f Eodem artificio Ioannes Pacieus Regi Henrico Quarto auctor erat, ut Alphonsum Fonseca Archipræsulê Hispanensem juberet comprehendere, & eundem postea secreto monuit, ut suæ securitati adversus Regem opportuno consulere.

§. Atque hæc tales artes maxime vigent in aulis, & licet interdum prodantur in lucem, suos tamen inveniunt Patronos, immo sunt, qui iterum in fraudem induci se sinunt; unde persæpe videmus homines planos & imposteros diu in aulis perdurare. Imbecillitas hæc est naturæ nostræ depravata; quæ mendacio magis capitur, quam veri-

e Ero spiritus mendax in ore omnium Prophetarum ejus. Et dixit Dominus, Decipies, & pravarabebis: egredere, & fac ita. 3. Reg. 22. 22.

f Mac. Hist. Hesp. l. 23. c. 7.

utæ. Fortius nostros rapit oculos, & in admirationem trahit equis aliquis scite pictus, ac vivus, cum tamen illi aliud nihil sit, quam vivi mendacium. Ecquid aliud est eloquentia tropis & figuris ornata, quam falsa quædam specter, & dolus, & sæpe persuadet nobis ea, quæ nos maxime dedecent. E quibus omnibus liquet quantum sit periculum, ne inter tot artificia, & relationes varias deest opinio Principis, nisi ea singulari cum diligentia expendat, atque examinet, suspendendo tantisper fidem, donec res ipsas videat non solum, sed etiam quasi manibus tentet, eas cumprimis, quæ auditu percipiunt: per aures enim subintrant aura adulationis, & venti odii atque invidiæ, & facile immutant, ac suscitant passiones & affectus animi ante, quam de rei veritate certo constare possit. Et idcirco valde esset conveniens, ut Princeps aures haberet menti & rationi proximas; sicut est illa, quam habet Noëua (ideo forte etiam Minervæ dedicata) in supremo capitis vertice, ubi cellula sensuum est, quia omnibus his opus est, ne nos fallat auditus. Hujus itaque singulariter curam ac rationem habere Princeps, nam quando aures ab affectibus liberæ sunt, & ratio in iis protuberali sedet, bene ad examen vocantur singula, cum omnia sere, quæ ad gubernationem pertinent, à narrationibus aliorum dependant. Atque ideo non videtur vero simile, quod dixit Aristoteles

de apibus, eas scilicet audiendi sensu destitui: grande enim id esset incommodum in animalculo tam provido & politico, cum duo illi sensus, auditus & visus, instrumenta sint, quibus sapientia hauritur, & experientia. Ambo necessarii sunt, ne nos aut passio, aut natura, aut inclinatio decipiat. A Moabitibus ab effectu jam occupatis, torrens aquarum unde solares radii repercutiebantur, sanguis videbatur. Idem populi clamor in auribus bellicosus Iosue ululatus pugne celebratur; in queris vero & pacificis Moysis, moduli Symphoniaci suavitè canentium. Eam ob rem, licet Deo omnia sint præsentia, voluit tamen coram lustrare oculos vocem, quam audiebat de incolis urbium Sodomæ & Gomorrhæ. Quando igitur Princeps ad res omnes & singulas sic manus, oculos aureisque sic movet, aut errare non poterit, aut certe culpa vacabit. Atque ex his omnibus nemini perspicere non licet, quam parum idoneum fuerit illud Thebanorum simulacrum, quo Principis dotes ac qualitates volebant exprimi; utpote quod aures

a Primoque mane surgentes, & erio jam solis te adverso aquarum, viderent Moabites contra aquas vocat, quasi sanguinem, dixeruntque, Sanguis gladii est. 4. Reg. 3. 22.

b Audient autem Iosue cumulum populi vociferantis, dixit ad Moysen, Pluitis pugna audire in casu. Qui respondit, non est clamor adhortationis ad pugnam, neque vociferatio compellentium ad fugam; sed vocem canentium ego audio. Ex. 12. 17.

c Descendens, & ridens, utram claudiverit qui venit ad me, opere complectens: an vero est ista, ut scilicet Gen. 18. 12.

aures habere quidem, sed careret oculis; cum tamen hi non minus, ac illæ sint necessarii: aures inquam, ad res cognoscendas, oculi vero ad comparandam certam fidem, qua in re magis fideles sunt oculi: tantum enim veritas à mendacio abest, quantum oculi distant ab aurbus.

§. Nec minori diligentia & attentione opus est, ad probanda omnibus consilia & proposita media, antequam Princeps iis uti incipiat, de cogendis per provincias pecuniis, de corrigendo imperio, aut negotiis aliis, ad pacem, bellumve spectantibus: sæpe enim non nisi commoda privata & propria pro fine habent, nec semper imaginationi aut expectationi nostræ respondent effectus. Ingenium consilia approbare solet, at experientia ea rejicit. Contemnere omnino, imprudentia esset: nam unicum etiam, quod feliciter succedit, aliorum vanitatem compensat. Non gauderet Hispania novi orbis imperio; si Reges Catholicos non plus fidei habuissent Columbo, quam alii Principes. Credere leviter omnibus, & mox velle, tantquam plane secura & certa, in effectum deducere, levitas est, aut stultitia. Consideranda prius conditio personæ quæ ea proponit, quantam nimirum rerum experientiam habeat: quos fines spectare possit, si decipiat; quæ commoda, si rite eveniant; quibus denique mediis, quo tempore hoc assequi cogitet. Quam diligentiam qui adhuc Nero, cum refer-

ret nonnemo, ingentem in Africa thesaurum repertum esse, graviter deceptus fuit, non auctoris a non ipsius negotii fide satis spectata, nec missis visibilibus, per suos nosceret, an vera affereretur. Multæ res propositæ sub initium videntur magnæ; & postea evanescunt ac prorsus fiunt inutiles. Multæ levis sunt momenti, de quibus insignia redundant beneficia. Multæ, quas in rebus minoribus experientia comprobavit, in majoribus haudquaquam succedunt. Multæ rationi videntur faciles, & re ipsa difficillimæ sunt. Multæ sub principium damnum adferunt, profuturæ sub finem; aliæ contra. Multæ etiam re ipsa cadunt aliter, ac initio fuerat cogitatum.

§. Vulgus iners & cœcum, veritatem non perspicit, immo illa magis offenditur; nam leviter suas ante format opiniones, quam recta ratio prævertat incommoda, confidendoque rem manibus se posse tangere, lumen certius sibi pollicetur à successu, qui ignorantium Magister est, adeoque qui illud hominum genus argumentis à suis abducere volet opinionibus, tempus perdet, & operam. Nullum efficacius remedium, quam curare, ut suis ipsimet oculis errores suos videant, & tentent manibus. Sic equi formidolosi solent corrigi, calcatribus urgendo & verberibus, ut ulterius progrediendo nose discant vanitatem umbræ, qua tantopere terrebantur. Hoc consilio usus est Pacuvius, ad componendum populum

Tag. l. 16, Annal.

pulum Capuæ, cum contra Senatum tumultuari inciperet. Senatores omnes, communicato prius cum iisdem consilio, in aula quadam concludit. Dein populum convocat, eumque sic alloquitur: Si Senatores amovere ab officio, aut punire libuerit, nunc tempus est opportunum, omnes enim sub ista clave custodio, & absque armis; sed expedit, ut unus tollatur post alium, & mox alius in illius locum eligatur: neque enim vel unicum momentum Republica isthæc sine capitibus subsistere poterit. In urnam agitur omnium nomina conpigit, & unum sorte extrahit: rogat deinde populum, quid illo fieri velint: crescant suffragia, conclamant omnes, eumque morti adjudicant. Suadet porro, alium eligant.

SYMBOLVM XLVII.

Etiam in virtutibus periculum est: insunt omnes in animo Principis, non est tamen necessarium, ut in perpetuo versentur exercitio. Utilitas publica usum illarum dicere debet, quomodo item, & quando Exercitæ absque prudentia, aut vitia esse incipiunt, aut certe non minus exitiosæ sunt, ac ista. In civitate privato ipsum solum respiciunt; in Principe, ipsum & Republicam. Cum utilitate communi omnium, non privata unius consentiant oportet. Scientia civilis certos præscribit limites virtuti & illius, qui imperat, & ejus, qui paret. In Ministri non sui juris & arbitrij est iusti-

Hic confusio oritur, & nascuntur, quem proponere debeant. Idem secunda, idem tertia vice accidit, ut de electione inter eos convenire non poterit. Tandem illa ipsa confusio eos edocuit, melius esse, tolerare malum, quod experti essent, quam tentare remedium; & mandant illico, ut Senatores liberi dimittantur. Furiosa plebs est in opinionibus suis, & sæpe (quando insigne aliquid damnum timeri potest, aut periculum industria est Principis, suis propriis habentis eam regere, & pari ignorantia passu cum ea progredi. Reduci etiam ad officium poterit populus, si illi proponantur ante oculos damna aliorum similiū casuum: a nam plebeja ingenia exemplis magis, quam ratione capiuntur. a Macrobo.

tia, semper ad legis normam sese debet dirigere: in Principe, qui illius est anima, peculiare habet considerationes, quæ universum & commune spectant imperium. In subdito commiseratio modum excedere nunquam potest: in Principe sæpe est noxia. Ut hoc præsentis Emblemate subijcerem oculis, à corniciū aucupio istud desumpsit, qua, Sanazaro & Garcilao testibus, Pastores utebantur. Ea erudit Principes, quanta cum prudentia calamitatum & periculorum alienorum sese reddere debeant participes. Cornicem ponebant aliis extremis humi alligatam, quæ cum alias per ac-

M rem

tem prætervolare cerneret :
sublatis in cælum clamoribus
eas provocabat , ut ad feren-
dam opem sese demitterent ,
misericordia motæ .

*Cercavania, i alguna mas pia-
da*

*Del mal ageno de la compa-
ñera,*

*Que del suyo avisado, ò se-
me esca,*

*Llegavase mui cerca, i la pri-
mera,*

*Que esto hazia, pagava su
inocencia,*

*Con prision, ò con muerte la
firmava.*

Nam quæ humi fixa hærebat,
ut se liberaret ; & hæc
rursus aliam , quæ eadem du-
cta commiseratione ad eam

juvare

juvandam advolabat , ut una
propter aliam , atque adeo pe-
tarent omnes . In quo etiam
novitas casus locum habuit :
interdum enim sola curiositas
est , aut naturalis inquietudi-
nis motus , quæ misericordia
videtur . In miseriis & acer-
bitatibus exterorum Princi-
pum non improbo , ad eorum
lamenta & voces , commoveri
cor & oculus commiseratio-
nis affectu , immo interdum
& officia ; nolim tamen ad
occurrendi defensionem levi-
ter armari manus . Ut quis pri-
vatus in alterius gratiam pecu-
lulum subeat , egregium faci-
nus est , & laude dignum ; ac
reprehendendum in Principe ,
si saltem publicam adducat
in discrimen pro salute alte-
rius Principis , sine sufficienti
emolumento , & ratione sta-
tus ; nec satis sunt eæ , quas
propinqua cognatio secum ad-
fert , aut singularis forte ami-
cicia ; nam Princeps ad Sub-
ditorum utilitatem natus est
potius , quam Consanguineorum ,
& Amicorum . Opitula-
ti his poterit , sed absque dam-
no & periculo aliquo gra-
viori . Quando præstitum al-
teri auxilium tam commune
facit periculum , ut ruina u-
nius secum trahat alterius exi-
tium , nulla est obligationis
caussa , nec ulla tanta in alios
pietas , quæ illam excusare
queat . Veruntamen quando
commoda aut detrimenta ita
nexa sunt inter se , ut utrius-
que res agi videatur , quia uno
pereunte alteri quoque per-
eundum esset , causam suam
facit , quisquis auxilio præsto
est ; effique major prudentia
(ut diximus) periculo sese

in alieno Statu opponere ,
quam expectare illud in pro-
prio . Quod si etiam quietis &
tranquillitatis publicæ inter-
fuerit , oppresso ferre præsi-
dium , omnino facere id de-
bet Princeps potentior : Ius-
titia enim inter Principes ad
tribunal ordinarium confuge-
re non potest ; sed in aucto-
ritate & potentia Supremi il-
lud invenit . In tali casu ty-
rannis quædam erit , otiose
spectare tantum , & locum
dare illi politicæ , quæ alios
Principes exerceri exoptat , ut
eorum disensionibus ipsa se-
curior sit , aut eorundem rui-
nis majorem sibi fabricetur
fortunam . Nam supremus ille
internarum mentis affectio-
num judex & arbiter severis-
sime illas castigare a solet .

In istiusmodi casibus ma-
gna adhibenda est prudentia ,
etiam atque etiam ponderan-
do , num aliorum se implicare
difficultatibus , è republica
futurum sit , ne temere alie-
num periculum faciamus no-
strum , aut plane in eo nos-
metipsos consumamus : nam
postea præsidium mutuum
sperare haud licebit . Hispaniæ
sic accidit , quæ sortem affli-
cti imperii miserata , & san-
guine suo & opibus illi tulit
suppetias , unde ortum habue-
re tot bella & armorum in-
curSIONES , quibus Francia de-
inde Italian , Provincias Bel-
gicas , Burgundiam & Hispa-
niam impetivit , & licet nunc
in hanc Monarchiam tota fe-
re belli moles incumbat , non

M 2 omnes

a Eos , quos ignoravia , aut calli-
tas prævit , ut alienis laboribus suis
essent , armis abstinere , acerbis
gramis soluisse Sallustius

omnes tamen in Germania id grati agnoscunt, neque cogitant, sua causa id accidisse.

S. Experientia igitur tam in propriis, quam alienis damnis cautiore reddere non potest in commiseratione, & promptitudine ferendi auxilia aliis. Quoties nos ipsi petidimus, atque una amicum, quia afflictæ illius fortunæ ultro, nec considerate satis, remedium adferre volumus, quem ingratus pro tanto beneficio postea experti sumus! Quoties in Principis incurrit odium etiam ii, qui nocet, & dies elaborarunt in eo, ut singula aliqua ei præstarent obsequia. Germanicus à Tiberio adoptatus erat in filium, destinatus ut eidem in imperio succederet, tam cultui ejus addictus, ut cum legiones ipsi offerrent Imperium, perinde illud acciperet, a quasi scelere contaminaretur; cumque urgeretur instantius ille moriturum potius, quam fidem exneret, clamitans ferrum de latere diripuit, ulatibus deserebat in pectus: & quo se gerebat in omnibus fideiorem, eo minus placebat Tiberio. Illa ipsa, ejus solertia, quod pecuniarum largitione Pannonicas legiones composuisset, Tiberii animum habebat à sollicitum Pietatem ejusdem in reliquis Vari et militum legendis, justisque perolvendis, Imperii ambitionem & ille interpretabatur. Misericordia uxoris

ipsum Agrippinæ milites vestientis, dominandi videbatur à cupiditas, cuncta Germanici in deterius trahenti suboluit odium istud Germanicum, & quod honoris specie à Germaniæ gloria arceretur; quare & quanta summa spei propter, tanto ille impensus pro Tiberio niti cœpit; hoc ipsum tamen magis eum reddebatur exosum donec oppressa tandem ab onere obligationis gratitudine, f. novis Provinciis impostum dolo simul, & casibus oblectaret, ubi Pisone opitulante venenem ei potexit, suam arbitratu prosperitatem mortem illius, qui colunt: & Imperii ejus fuerat. Nonnulli Principes velut idola sunt, quorum oculi (ut advertit Ieremias) h. pleni sunt pulvere à pedibus introeuntium, ad cultum iis exhibendum, nec agnoscunt obsequia; & quod pejus est, nec vinci iis volunt, nec libertatem suam subiectam esse merito, adeoque variis procurant artificibus, ne eam cuiquam obstrictam habeant. Qui majori exhibit obsequia, ei nescio quæ non crimina imputant, ut loco speratæ compensationis purgatione delictorum potius opus habeat, adeoque in præmio numeret, si à culpa immunis declaretur. Præ se ferunt insuper, non satisfactum sibi iis obsequiis, quas tamen ipsi intus & in animo vehementer probant; eo solum

d. Quod Tiberio haud probatum lib.

a Tacit. libid.

f. Tiberii animus alius penetravit. libid.

g. Nam Germanici mortem intus profusa succubant. Tac. l. 4. Annal. b. Barus, 6, 16.

lum nomine, ne obligati maneat, aut ea mandatis suis tribuant. Ex quo fit interdum, ut illud etiam ipsum, quod tantopere cupiebant, & fieri jussuerant, obtinuisse eos peniteat postea, immo graviter succenseant ei, qui ad easum contulit operam, tanquam si auctoritate propria id fecisset. a. Cor Regum inscrutabile, pelagus profundum, & variis, quod à causa eadem effervercit hodie, à qua heri summe tranquillum erat. A. nimi bona, & fortunam, opes & honores nunc recensent in meritis, nunc injuriæ, & criminis loco b. habent. Diligentia sedula facile illis creat fastidium. Quin & penes Deum periculosa fuit illa c. Oræ, cum labanti arcæ suos subiceret humeros: nam morte ipsa factum hoc luit. Quid? quod Principes magis sece officia neglecta remunerari soleant, quam curata probe & graviter; sicut & plerumque majori eum honore prosequuntur, qui minus obsequiis suis id est promeritis. Obligati aliis, servitutem autumant, & minus oneri ducunt ingratitude, quam gratiarum redhibitionem; promptum serviendi studium, & liberalitas, quibus Iunius Blælius erga Vitellium Imperatorem suus est, gratiæ loco d. Prov. 25. 3.

b. Nobilitas, opes, omnes assigne homines pro crimine, & ob virtutes emulacionem excitant. Tacit. lib. 1.

libid.

c. Extendit Oræ manum ad arcem Dei, & tenuit eam: quoniam calcabant boves, & declinaverunt eam.

Tacitusque est Dominus indignatione contra Oræ, & percussit eum super tergite: & superius est illi iuxta oram Dei. a. Reg. 5. 6.

odium illi d. peperere. Abiit insignis ille heros Rogerius, Militiæ Magister, gente Catalaunus, qui Fadrico Regi Siciliæ fuerat auxilio, evocatus sub Andronico Imperat. ut ejus tueretur Imperium. Et vero egregie illud præstitit, cum forti sua Catalaunorum natione, licet numero exigua. Hostiles Turcarum incurfiones prepererunt, & ecce cum tantarum victoriarum ipse sperat præmium, jubet illum Imperator levissimam ob causam supplicio affici. Ita sæpe numero minima aliqua offensio, aut irritatio plus potest, quam maxima etiam beneficia: siquidem gratitudinis affectu onus sibi imponi existimat animus; vindicta vero bilem exonerat. Isthæc infelicitas est in famulatu Principum, ut e. nesciat homo, utrum amore, an odio dignus sit. Et si ex eo, quod Historici nos docent, & ex damnis, quæ ob promptam serviendi voluntatem sæpe incurrimus, formanda nobis esset Politica aliqua, opus foret distinguere inter virtutes, ut sciremus, quomodo uti illis oporteret, absque nostro dispendio, considerando quod eisi omnes existant in nobis, tanquam in subiecto suo proprio, non tamen omnes intra nosmet operentur: quædam enim exercitio suo foras in apertum prodeunt;

M 3

aliæ

d. Donce Lugdunensis Gallie Rex, genere illustri, largus animo, & par epibus, circumdatus Principis ministeria, committitur liberaliter, eo ipso ingratus, quævis odium vultus vultibus blavissimis valeret, Tacit. lib. 2. Hist. e. Eccles. 9. 1.

a Tacit. lib. 1. Annal.

b Tacit. libid.

c. Sed quod largiens pecuniis, & missione festinam favorem militum transgressus, delicta quoque Germanici sceleris arguerent. libid.

aliæ vero intus & in solo animo vium suam exerunt. Tales sunt Fortitudo, Patientia, Modestia, Demissio, Religio, & aliæ; & quarum numero aliquæ ita pro nobis sunt solum, ut ad eas illæ, quæ foras tendunt, nihil conferant aliud, quam securitatem pro humana societate, & existimationem propter suam præstantiam, uti in Demissione animi, in Modestia, & in Benignitate accidit; atque adeo quo Virtutum istarum perfectio fuerit maior, eo magis aliorum nobis conciliabit animos, & plausum merebitur, modo decorum servare noverimus. Aliæ istarum Virtutum, etsi intra nos operentur in casibus propriis, exercitium tamen earum etiam ab actionibus alienis dependere solet, uti Fortitudo, & Magnanimitas. In his nihil est periculi, si eas moderetur prudentia, quæ gratiam, & modum Virtutibus tribuit: nam gravitas nimia & imprudens commodis nostris plerumque officit, dum specie existimationis, & gloriæ nos ipsi perdimus, & interim præmium & plausum ferunt alii, cui in obsequiis præstantis Tempori, Necessitati, & Assentationi magis severint.

In illarum Virtutum exercitio, quæ circa alienum bonum versantur, quales sunt Generositas, & Misericordia, semper fere periculi aliquid est, aut damni: neque enim sis respondere solet præmium Principum, neque favor, & benevolentia mutua Amicorum, eorumque, qui nobis

sanguine conjuncti sunt: immo dum certo confidimus fore, ut Amici nostra testiment obsequia, & vicissim nostris in periculis vita, fortissime suis nobis auxilio sint, in errore istum nos induxit obligatio propria, cui ut faciamus satis, nostri sæpe obliviscimur exitii. Interim si in calamitatem aliquam nos incidere contigerit, subducunt sese illi, & nos destituunt. Ad Iobum cum omni malorum genere acerbe constantem soli tres amici inviserunt, & quidem à Deo a moniti, nec opere tamen, & re ipsa eidem Venere subsidio, sed verbis duntaxat, & monitionibus asperis, quibus patientiam ejus egregie exercebant. Postquam vero Deus eundem iterum respexisset benignus, & bonis omnibus denuo cœpiisset cumulare, undique ad eum concurrerunt non consanguinei solum, sed ii etiam, qui eum non nisi à facie noverant, & mensæ ejus accubuerunt, ut tantarum prosperitatum participes b. fierent.

Error iste sub specie boni, & auxilii mutui, ac obligationis multos in ruinam dedit præcipites, qui cum beneficia inter alios seminassent, non nisi ingratitude in & odia

a Audientes tres amici Iob omne malum, quod accidisset ei, venerunt, sicut locutus fuerat Dominus ad eum. Job. 2. 11.

b Venimus autem ad eum omnes fratres sui, & universi fratres matris, & cum illis qui noverant eum prius, & comederant cum eo panem in domo ejus. Job. 42. 11.

odia melluerunt postea, hostes experiundo, quos amicos ante habuerant, ita ut viverent deinceps, & morerentur infelices. Spiritus sancti divinum oraculum est: a Fili mi, si respondetis pro amicis tuis, defixisti apud extraneum manum tuam: illaqueatus es verbis tuis, & captus propriis sermonibus. Nolque exhortatur, ut oculos semper apertos habeamus, & caveamus nobis ab amicis manibus, quomodo sibi caver damula, aut avis à manibus b. Venatoris. Be-ne age, & cave tibi, Castellatum proverbium est, ab experientia natum. Non hoc illorum est, qui sibi solum vivunt, nec Misericordia aut Charitate moveri se sinunt, ut malis alienis remedium adferant. Obscurescunt penitus, & cæci fiunt ad gemitus aliorum & infaustos casus, omnem fugientes occasionem sese illis immiscendi, quo fit, ut à curis & molestiis immunes sint ac liberi, & si novos sibi non conciliant amicos, servant tamen eos, quos habent. Non incalescent ex eo, quod in aliorum faciunt gratiam, sed quod facere intermittunt potius, nam alii id prudentiæ tribuent. Præterquam quod communiter pleris æstimare soleamus eum, qui nostra non eget opera, nolque despicienti, sui ipsius sorte contentus vivit. Vnde perspectis ordinariis hominum moribus, consultius forte videri posset, calamitates aliorum otiose spectare solum, & dissimula-

a Prov. 6. 1.
b Erant quasi damula de manu, & quasi avis de insidiis aucupii. Prov. 6. 5.

re!, ad utilitatem propriam animum semper reflectendo, nec illam periculis & casibus alienis commiscere. Verum isthæc Politica contraria esset obligationi Christianæ, humanæ charitati, & aliis pluribus honestissimis virtutibus, quæ propius nos ad Deum faciunt accedere. Ista, inquam, Politica omnem dissolveret civilem societatem, quæ in eo p. sita est, ut quisque in se sibi vivat, & aliis. Virtus exterioribus signis & testimoniiis non indiget, c. s. bimet pulcherrima merces. Quin tanto amplius ejus perfectio emittit, & gloria, quanto minus ei rependitur mutuum: nam bene facere ob solam spem retributionis, avaritiæ quædam species est; & si illa obtineri non possit, gravi dolore conficitur animus. Illud ergo stimulo nobis sit, quod nobis ipsis debemus, uti & exemplum Dei infiniti boni, qui sua semper dissipat beneficia, in eos etiam, qui minus gratos se exhibent. Prudentiæ tamen est temporis advertere, ubi & quando benevolentia reciproca sperari non potest: infelix enim est, qui postquam grandes fecit sumptus, & difficultatibus ac periculis alienis sese objectavit, parem præstolatur gratiam, & non nisi ingratitude reportat. Qui naturam, & mores hominum ordinarios noverit, ei id minime mirum videbitur aut insolens, cumque ante illud præviderit, adversus hunc ictum muniet animum, ne fraudi sibi eates esse possit.

M 4.
c Silius l. 13.

s. Nunc

5. Nunc illud etiam diligenter considerandum, num è re amici sit, nec ne, si ejus defensionem velimus suscipere: interdum enim plus officium hac nostra opitulandi promptitudine, quàm aut importuna est, aut imprudens, dum placere aliis cupimus, & officiosi videri, quare illos juxta ac nos perdimus. Hoc placendi studium suo plerumque auctori noxium compescuit Thraseas (etsi in suum id est favorem) in Rustico Aruleno, a ne vana, & reo non profutura, intercessori exitiosa inciperet.

5. Nec minus imprudens, & periculosus est zelus boni publici, & iterum à Principe bene agendarum, tum præsertim, cum nec ex officii obligatione, nec certa spe remedii, non rogati immiscemus nos ejus negotiis ac commodis, cum evidentis nostro periculo. Non ego illud nunc volo, ut damni alieni otiosi spectatores simus, neque ut silentium nostrum, aut quies tyrannidi, & temporis turpiter serviat; sed ne imprudens

4 Tac. l. 16. Annal.

ternosinetipsi perdamus, & ut Lucii Pisonis infistamus vestigiis, qui temporibus difficilissimis, & maxime calamitosissimis semetipsum tanta prudentia conservavit, b ut nullius servilis sententia sponte autor, & quovis necessitas ingrueret, & sapienter ea moderaretur. Sæpe in antecessum consilia damus de iis quæ ad nos non pertinent, persuasi in illis remedium malorum publicorum consistere; neque advertimus tamen, nos facillime decipi amore proprio nostrorum opinionum, absque notitia particulari earum rationum, quibus ducuntur Principes, quæve in ipso facto occurrunt. Nihil magis periculosum, quam aliis velle consilia dare. Etiam qui ex officio tenetur, vitare illud debet, si non rogetur; consilia enim ex eventu æstimari solent, qui penderet à casibus futuris, quos prudentia prævertere non potest, & quod succedit male. Consiliario tribuitur: non illud vero, quod feliciter evenit.

6 Idem l. 6. Annal.

SYMBOLVM XLVIII.

Quam ab armis instructi vult Principes adversus externos hostes! quam inermes adversus domesticos! Inter ipsos satellitum enses comitantur, nec advertunt tamen. Isti adulatores sunt, & assentatores: nec minus periculi est ab eorum blanditiis, quam ab armis hostium. Plures sane Principes adulatio, quam ipsa vis in iui-

nam impulit. Quam regiam purpuram non arrodit ista tineæ? ecquod sceptrum teredo illa non exedit? In altissimam etiam cedrum sese insinuat, & corrosa sensum ejus medulla, eam denique humi sternit. Damnum est, quod non nisi ipsa ruina sese prodit. Prius effectus illius incurrit in oculos, quam ejusdem causa. Ementitus bombyx, qui deaurata

rata

rata Palatiorum laquearia incolit. Stellioni stellis variis per dorsum distincto, & venenato pedore eam Emblemata premens comparat, sub stellato zeli pallio, quo perniciosos suos fines contegit, se exhibet à Principi. Illud sciat imprimis, non omnem lucem Naturæ optimæ esse indicem:

a Va qui dicitur malum bonum, & bonum malum; ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras. Ill. 5. 20.

nam & in sacra Scriptura præ ea b signum est. Et ligna putrida lumen aliquod sub noctem solent fundere. E perniciosia mente aliquæ boni stricturæ emicant. Interdum intra ipsa severitatis viscera, quæ libertatis est amica, & contra-ria Principi, serviliter sese ab-

M 5

dit

b Aut quasi lucens quippiam, id est plaga leprosa. Levit. 13. 20.

dit ostentatio. Valerius Messalla sic fecit, quando auctor fuit, ut quotannis obediencie sacramentum innovaretur Tiberio: rogatusque cujus iussu ista proponeret: a sponte dixisse, Respondit, neque in iis qua ad Republicam pertinerent, consilio nisi suo usurum, vel cum periculo offensionis, qua sola spes adulandi supererat. Huic non longe abissilis fuit adulatio illa Atreii, quando accusato Lucio Ennio, quod argenteam Tiberii statuem destruxisset, ut varia suppellectilia inde effingeret, nolentemque ipso Tiberio accusationem admittere, palam sese illi opposuit, dicens: b non debere evipi Patribus vim statuendam, neque tantum maleficium impune habendum. Sane lentius in suo dolore esset; Reipublica injurias ne largiretur.

5. Stello pellem mutat in annos singulos: cum tempore consilia sua adulatio, quoties nimirum Princeps voluntatis suae affectum variat, c Regi Alphonso Decimo Ministri ejus primum auctores fuerant, ut Reginam Violentam ob infœcunditatem abs se dimitteret, matrimonium irritum causati, quod postea iidem mutatis sententiis ratum habuere, fuaseruntque Regi, ut eandem ad thori societatem revocaret.

6. Nullum animal magis fraudulentum quam stello; unde & Iurisperiti omne delictum ex fraude crimen felonatum appellant. Equis majoribus utitur doli, ac assentator, qui nunquam non

voluntati ponit laqueos, nobilissimæ hominis facultati, tamque principali, ut sine illa sensus omnes sub jugo servitutis sint.

7. Non enecat eum Stello, quem inficit, sed torpore solum omnia ejus membra corripit, eumque à seipso quodammodo avocat, varios in eo affectus excitando. Adulatori hoc proprium est, qui varia boni specie fascinat oculos, & decipit aures Principis, aut eum quasi extra se abripit, ut rerum veritatem dispicere nequeat. Stello tam hominibus insensus est, ut cum pellem exuit, eam ipse devoret, ne cuiquam contra comitalem morbum usui & remedio sit. Adulator ferre non sustinet, ut Princeps ab erroribus suis convalescat: erroris enim agnitio filia est veritatis: hæc vero assentationi inimica. Adulatio prosperitibus Principis invidet, eumque execratur, & odio habet, tanquam qui potentia sua & necessitate quadam istud adulationis, dissimulationisque imponat jugum, & cogat quodammodo aliud clauium gerere in pectore, aliud ore proloqui.

8. Singulari prudentia opus est in Principe, ut adulationem sciat discernere: ea namque in laudibus consistit, quas Princeps audiet interdum ab iis etiam, qui ab assentandi vitio quam longissime absunt. Illud discrimen est, quod adulator promiscue honesta atque inhoneſta, proba ac improba laudare solet; ii alii vero id solum, quod rectum ac bonum

est.

est. Si ergo viderit Princeps, ei sibi adulatorie tribui, quæ aut aliis debentur, aut casu evenerunt: laudari res laudes, quæ laudem non merentur: ea, quæ voluptati sunt potius, quam honori; ea, quæ à negotiorum molestiis levocant Principis animum: ea, quæ magis commoda ejus propria spectant, quam bonum publicum; & tamen sic laudantem, non seipsum rite moderari: non tristitia affici; nec commonere Principem, si quid indecens, & persona sua ac majestate indignum eum committere viderit: immo enotes ejus, ac vitia excusare: magis deinde suæ propriæ fludere fortunæ, quam obsequio Principis: omnem illius dissimulare offensionem, & fastidium, ut individuis comas lateri semper hæreat: non adjungere sese ad viros severos, & boni publici amantes: laudare eos, quos judicat erga se gratos fore, dum eos à Principis gratia exturbare non potest: postquam vero de hac securus fuerit, & Principem in sua habuerit potestate, elaborare, ut aliorum sibi conciliet animos, omnes meliores successus sibi tribuendo, & inculando Principem, quod consiliis suis noluerit obsequi: jactare item majoris auctoritatis comparandæ causam apud extantes, se errata ejus reprehendisse, cum interim in secreto ea excuset, laudet & probet; facile hunc talem non

nisi adulatorem esse licebit agnoscere, qui fugiendus Principi haud secus, ac pestilentissimum venenum, & siccior isti amori, qui ei debetur à subditis omnino b contrarius.

Verum tamen hæc indicia satis sint manifesta, solet tamen amor proprius tam esse cœcus, ut adulationem haud agnoscat: sed capi se sinat suis laudibus, quæ nescio quam suavem in sensus exerceant tyrannidem, adeo ut nulla tam sit enomis, quam Principes non credant suis deberi meritis. Accidit hoc interdum ex remissa quadam & segni bonitate, quæ assentationis damna non satis expendens eam tolerat; quin immo submissionem interpretatur, & affectum optimum. Quo in genere peccarunt Rex Galæzie Ferdinandus, suis omnibus invisus, quod assentatoribus nimis faciles aures daret; & Rex Alphonso Nonus, qui eandem ob causam virtutum suarum, & præclare factorum gloriam haud parum obscuravit. Advertant igitur Principes, se forte ab amore proprio, aut innata bonitate sic decipi, ut datis etiam sufficientibus iudiciis, adulationem agnoscere nequeant, atque adeo, ut in notitiam illius veniant, seseque ab ea liberent, historias suas ferim evolvant, & observent in Antecessoribus suis aliisque artificia ista & fraudes, quibus circum-

M 6

venti

b Blanditia personarum veri affectus venenum: sua cuique utilitas. Tac.

1.1. Hist.

6 Mar. hist. Hist. 1.12. c.150

a Tac. l. 1. Annal.

b idem. l. 3. Annal.

c Mar. hist. Hist. lib. 28. c. 90

a Popule mi, qui se beatum dicunt, ipsi se decipiunt, & vitam gressuum suorum dissimulant, lla. 3. 12.

venti fuerunt ab adulatoribus, damna, quæ incurrent, & considerent deinde, num eodem modo secum quoque nunc agatur. Vnica sola vice, cum Afilius Rex noctem infomnis traduceret, juberetque annales suorum temporum sibi prælegi, mox illi aperuerunt; quod nemo aliorum fuisset aulus, intellexitque technas & tyrannides amici fidei Amani, a quem unico ferebat in oculis & præstita à Mardocheo fidelitatis obsequia; illas quidem per adulationem hæcenus occultatas; hæc vero per malitiam preffa silentio: tunc autem re comperta unum supplicio iussit affici, alterum præmio. Attamen in hac ipsa etiam lectione attendant oportet, ne fors adulatori larvam induat; legant ipsimet historias; fieri enim possent, ut si legeret alius, silens præteriret eos casus, qui erudire deberent Principem, aut clausulas quoddam & verba immutaret. O infelicem Majestatis sortem, quæ nec secuta esse potest de veritate librorum, qui tamen amici hominum habendi sunt fidelissimi.

§. Iam illud etiam curat Princeps, ut si qui contra eum libelli infames eduntur in lucem, ad fides manus perveniant: essi enim illos dicit malitia, veritatem tamen scribunt, & reperit in iis, quæ aulici solent silentio premere, evadereque prudentior sua propria infamia. Videns aliquando Tiberius, quam in eo fuerit deceptus, quod Sejani malitiam cum tempo-

re penetrare non potuerit, b quæ ab hæredibus occultata, publice recitari iussit: patientiam libertatis aliena estentem, & contemptor sua infamiam, an scelerum Sejani diu nescius, mix quoquomodo diu vulgari malebat, veritatique, cui adulatori officii per probat, saltem gnarus fieri.

§. Non semper actiones suas contempletur Princeps in speculo eorum, quos circa se habet; alios extraneos potius consulat viros zelosos & severos, & attendat, num una eademque omnium sit approbatio: nam assentationis specula ob varias & inconstantes formas nunquam species offerunt oculis, quales ipsæ sunt in se, sed quales esse optaret Princeps; & c melius est à sapiente corripere, quam flutorum adulatione decipi. Ad eum finem necessarium est, ut nunc hos, nunc illos interroget, & verecundia omni, ac metu liberet, ponendo eis ob oculos obligationem, qua veritatem eloqui teneantur. Etiam Samuel libere edicere ausus non fuit coram d. Heli sacerdote, quæ Deus ipsi præceperat, donec ipse fuisset & sciscitatus.

§. Consideret se porro Princeps etiam in vulgi speculo, in quo ne minima inest macula, quæ non confessum appareat; nescit enim dissimulare multitudo. Ludovicus

b Tacit. l. 6. Annal.

c Eccl. 7. 6.

d Et Samuel timebat indicare visionem Heli. i. Reg. 3. 15.

e Et interrogavit eum: Quis est sermo, quem loquens est Dominus ad te? ibid. v. 17.

cus Quartus Franciæ Rex ementito habitu vulgari plebecule sese commiscebat, ut audiret, quæ de suis actionibus & gubernandi ratione illi dicerent. In compita publica prodeundum est, ut veritatem invenias. Rem unicam palatio suo deesse querebatur Ludovicus XI. Franciæ Rex, veritatem nimirum. Nimis modesta ea est, nec apta ad mores aulicos: quin has ipsas aulas refugit, ne confundatur in præsentia regia. Ea de causa Rex Saul Pythonissam consultum mutavit habitum, ut tanto sibi responderet liberius, atque adeo ille ipse questionem ei proposuit, nec alterius fidei rem istam committere a voluit. Idem Iero-boamus quoque observavit, quando uxorem suam ablegans ad Prophetam Achiam, ut intelligeret de infirmitate filii, eidem præcepit vestimenta commutare, ne si forsam eam agnosceret, aut non responderet, aut veritatem intra privata Principum conclavia reperiri non possit, industria opus est, ad eam alibi indagandam. c Gloria Regum, investigare sermonem. Rex Philippus II. famulo utebatur sibi in paucis charo, per quem rescisceret omnia, quæcunque de se intra & extra palatium alii loquerentur. Illud tamen observandum, populi

sermones, qui Principe absente fiunt, licet & vero sint, si tamen ad aures ejus perferantur, vanos fore, & adulatorios; immo in causa cur cæco quodam modo vitiorum suorum sequatur impetum, ex communi illo applausu sibi persuadendo actiones suas probari ab omnibus. Nullius gubernatio magis tyrannica unquam fuit, quam Tiberii; nullus Principi familiarior majori in odio, quam Sejanus; & tamen cum Capreis essent, d crebris precibus efflagitabat Senatus, visendi sui capram facerent. Neionem sic misere decipiebant populi adulationes, ut plane crederet, eum absentiam suam ab urbe Roma ferre non posse; imaginabatur sibi nimirum e vidisse civium maflos vultus, audire secretas querimonias, quod tantum aditurus esset iter, cuius ne modicos quidem egressus tolerarent, facti adversum fornicium aspectu Principis refoveri; qui alias tam invisus erat, fuit Senatus, & primos in incerto essent, procul, an coram atrocior haberetur.

§. Essent præterea & alia media ad agnoscendam adulationem; sed pauci Principes iis uti cupiunt, quia affectibus eorum & appetitui naturali sese illa accommodat. Ita videmus in monetarum adulatores animadverti acerbius, quam in assentatores, tamen hi magis noceant: nam illi quidem monetarum leges violant; hi vero eas, quæ vitia prohibent, faciunt

M 7

d Tac. lib. 4. Annal.

e Idem l. 15. Annal.

f Tacit. lib. 4. Annal.

que ut virtutis speciem induant. Grande illud damnum est, quod nunquam non culpatur, & semper tamen viget in aulis Principum, ubi minime secuta est Veritas, præsertim a *apud aures superbas & offensionis promiores*. Ipsa morte luit Bernardus Cabrera, quod Petrum I V. h Regem Aragonium de rebus quibusdam amice monuisset, non obstantibus tot eximii obsequiis, quæ præstiterat, aut quod Regem ipse moderator optimis moribus informasset. Qui alium monet, & instruit, actiones ejusdem videtur inculcare, & judicio ac probitate se præferre alteri, quam eminentiam Principes ferre non sunt; existimant enim non sat honoris sibi deseri ab eo, qui tam aperte iis loquitur. c. Animo sincero, & candido Regi Petro Crueli referebat Guterrius Fernandesus Toletanus, quid ipse de ejusdem gubernatione sentiret, hortabaturque, ut rigorem suum nimium moderaretur; quam monitionem præmio etiam dignam pro tanto delicto Rex habuit, ut ob libertatem istam capite illum plecti jussit. Eum ut judicem veretur Princeps, qui actiones ejus observat, nec æquis inveni potest oculis, cui illæ probatæ non sunt: Nam suadere Principi, quod oporteat, multi laboris & periculi; d non illud, quod ipse ultro appetit. Quæ causa est, cur timidior sit veritas, & adulatio audacior sumat animos. Si quis tamen Princeps tam

a Mar. hist. Hisp. lib. 17. cap. 7.
b Ibid. lib. 15. c. idem. c. 4.
d Tacit. l. 1. Histor.

foret generosus, ut capi assentatione indecorum duceret, & contemptum arbitrareretur, si fictis ad speciem laudibus eum conentur decipere alii, malintque cum ejus fortuna, quam persona loquise facile illud adulatorum genus arcebit, armando sese contra illos severitate: nemo enim talia audebit in Principem gravem ac ferum, qui rerum veritatem intelligentia comprehendit, & honores vanos contemnere didicit. Tiberius eadem vultus constantia & libertatem Pisonis accepit, & Galli f adulationem. Et tamen isti dissimularer, intellexit tamen ista verborum lenocinia, sicut & illa Areji Capitonis, g ut erant magis, quam ut dicebantur. Remuneretur porro Princeps præmiis publicis eos, qui ingenue veritatem proloqui ausi fuerint. Fecit illud Clithenes Siciliæ Tyrannus, qui cuidam suo consiliario statuum erexit, quod sibi, ne triumpharet, libere contradixisset; qua rem mire universum sibi devinxit populum, aliisque suis Consiliariis addidit animos, ut liberius, quicquid sentirent, posthac dicerent. Rex Alphonfus Duodecimus de re magni momenti aliquando consulturus, manu dextra strictum enslem, læva sceptrum tenens, sic præsentem allocutus est:

a Agite,

e Etiam ego, ac tu simplicissime inter nos hodie loquimur; ceteri libertatem cum fortuna nostra, quam nobiscum. Tacit. lib. 1. Histor.

f Assuetus hoc Tiberio, ac silentio Idem lib. 2. Annal.
g Idem l. 3. Annal.

a Agite, dicite omnes libere, quæ menti sit vestra, atque sententia, & consilite in medium, quacunque ad majorem gladii huius gloriam, & sceptri incrementum fuerint. b Rara temporum felicitate, ubi sentire, quæ velis, & quæ sentias, dicere licet. Adulationis turpitudinem satis agnoscunt omnes; sed & omnes veritatis damna perspecta habent, videntque majus ab hac, quam ab illa sibi esse periculum. Quis non cum omni sinceritate & zelo loqueretur Principibus, si hos contingeret c. Iohanni II. Lusitanæ Regi esse similes; qui cuidam, nescio quam dignitatem petenti, fertur respondisse, se quidem eam jam pridem alteri fideli Ministro suo destinasse, qui nunquam ea sibi loqueretur, quæ aures solum demulcerent, sed quæ ad majus suum obsequium, & Regni utilitatem facerent. Verum nonnisi in pauculis generosam istam sinceritatem inveneris; omnes fere Regis Achari mores imitantur, qui cum Prophetas vocasset in consilium, Michæam exclusum voluit, quem eo nomine invisum habebat, quod mala semper, nunquam boni aliquid sibi a vaticinaretur. Hæc causa est, cur multi Ministri sæpe non leve periculum addeant, si zelo aliquo ducti per solam etiam conjecturam loqui velint de damnis imminutibus, ut opportuno remedio illis tempestive occurratur: ita enim fere comparati

a Mar. hist. Hisp.

b Tac. lib. 1. Hist.

c Mar. hist. Hisp.

d Soli ego odi cum, quia non propheta meum bonum, sed malum meum, hoc loquitur. 2. Paral. 18. 13.
e Reg. 22. 8.

sunt Principes, ut profusus ignoret ea malint, quæ anticipato metuere. Aptissimas habent aures ad concentum Musicum; dissonas vero impendunt calamitatum voces ferre non sultunt. Vnde porro fit, ut concionatores, & conscientiarum suarum arbitros eligant, quæ prædicent & dicant solum, quæ ipsi e volunt; non quod Deus inspirat, ut Propheta Micheas faciebat. Quid mirum igitur, si absque veritatis luce aberrent à via, & pessum eant?

f. Si à prudentia instructi essent, qui veritatem loqui volunt Principi, haud dubie pluris illam faceret, quam inanes assentationes; at per pauci tempestive uti ea norunt cum suavitare, atque eo modo, ac decet. Omnes fere in dicendo liberiores, asperi simul sunt, & communiter offendit Principum vultus nimis ferius, & armatus à veritate: g quodam enim virtutes odio fuert, severitas obstinata, inultus adversus gratiam animus. Nempe Principes contemni se putent, si contemnantur artes, quibus eorum favor & bona gratia parari solet: existimant enim, qui isti rei non studet, nec subdum se agnoscere, nec Principum opera indigere. Qui superior est, phlebotomo, aut novacula veritatis utitur, ad curandum Inferiorem; hic vero solo cauterio, quod absque dolore quasi enecat & ex-

e Ad sua desidia coaccubant sui magistros. 2. Tim. 4. 3.

f Quodcumque dixerit mihi Deus meum, hoc loquitur. 2. Paral. 18. 13.
g Tacit. l. 15. Annal.

ut ad ea patranda incitentur; aut in laudanda fortitudine, & virtute modum aliquantulum excedere, ut tanto amplius in iis crescant: his enim blanditiis magis ad honestiora inflammatur animus, quam afectionatione. Nec alio modo, referente Tacito, Senatus Romanus usus est cum Nerone, sub initium suscepti ab eo imperii a quam magnis Patrum laudibus, ut juvenilis animus levium quoque rerum gloria sublatu, majores continuaret. Illud pessimum si vitia laudentur, & vestiantur virtutum nomine; hoc enim est habenas iis laxare, ut tanto committantur liberius. Cum videret Nero inhumanitatem suam pro iustitia haberi, magis ad illam se dedit. Plures Principes adulatione improbos reddidit, quam malicia. Proprie nostræ libertati, fortunis no-

a Tacit. lib. 13. Annal.

b Postquam consilia scelerum pro egregis accipit, ceteribus Otiaviam. Idem l. 14. Annal.

stris & vitæ male consulimus, si injustam Principum potentiam conemur extendere ulterius, suppeditando iis media, quibus indomitas suas cupiditates & affectus expleant. Vix improbus esset Princeps, nisi Ministri essent adulatores. Gratiam, quam virtutibus haud promerentur, malis publicis aucupantur. O grandem malignitatem, pro momentaneo aliquo favore, qui sæpene obtineri quidem potest, aut exitio est potius, suam prodere Patriam, & tyrannides meras in regnum evehere. Quid mirum, quod Deus ob Principum delicta castiget subditos, si illorum hi causa sint, dum Princeps per Ministros suos omnia peragit, qui illum varios edocent modos, populum tributis onerandi, opprimendi Nobilitatem, & gubernationem convertendi in tyrannidem, violando privilegia, statuta & consuetudines patriæ, & executionis deinde instrumenta sunt.

SYMBOLVM XLIX.

VAlde c. dubitare cogor, fato & sorte natiendi ut cetera, ita Principum inclinatio in hos, aut offensio in illos, an sit aliquid in nostris consiliis, licetque inter abruptam contumaciam, & deserte obsequium pergere inter ambitione & periculis vacuam. Occulta quedam vis videtur, quæ si non impellit, at movet voluntatem nostram, & inclinat ad unum magis, quam ad alium: & si in sensibus & appetitu naturalis quedam est cum rebus certis sympathia, aut antipathia,

c Tacit. lib. 4. Annal.

centum

centum & consensum videmus, atque occultam quandam amicitiam, cujus vinculo nuntantur facilius, quam dissolvantur. a Nec injuria & adversitas in Rege Ioanne II. propter privatum erga Alvarum Lunani affectum, nec in hoc evidens ruinæ periculum satis esse potuerit, ad dissolvendum illud amotis

d Mat. Hisp. lib. 20. c. 16.

vinculum, quo ambæ eorum voluntates inter se unitæ erant. Sed etsi non sit naturalis ista propensio, idem tamen operari solet gratitudo pro obsequiis præstitis, aut subditi præ aliis excellentia. Virtus seipsa amari meretur, & nescio quid una secum adfert voluntati gratum. Nimis inhumanum esset obstringere Prin-

ci-

cipem, ut affectus suos semper indifferentes, & quasi in æquilibrio suspensos habeat, quæ per oculos & manus elefundent in pectore. Quæ enim tanta fuit securitas, quam privati amoris effugere omnino potuit? Quam credis fide retinens erat Rex Philippus Secundus! & tamen non uni soli, sed pluribus etiam sibi familiarioribus illud lavavit. Quid? Deus ipse nonne quosdam chariores praeliis habuit? habuit lane, & facultatem iis dedit aliquando, ut Solem & Lunam a siderent, *obediens Domino cum hominis*. Et cur privatis licitum sit (id quod expendit Rex Petrus, cognomento Crudelis) amicos legere, non item Principibus? Molestias suas habet Dominatio, ad quas levandas opus est aliquo, quicum fidentius possis agere. Multæ in illa difficultates seculi offerunt, quæ ab uno solo superari nequeunt. Regnandus difficile est, & gravior; quam ut ad illud ferendum unus solus sufficiat humeris, robustissimique illi cedunt, & quemadmodum Iovibus loquitur, sub illo *bucantur*. Eandem ob causam, etsi Deus Moysi adesse in omnibus, eique vires & lucem ad implendum munus suum sufficeret, præcepit tamen, ut in Populo gubernando seniorum uteretur opem, qui laboris partem in se

e fulcipient, & socero ejus
 Tethro onus illud videbatur
 majus, ac vires d'ferrent.
 Cum hoc ab omni aev. A-
 lexander Magnus laborum fo-
 cium affecit Parmenone fo-
 David Ioabum, Salomon Z-
 dochum, Darius Danielem
 quorum directione factum, ut
 negotia rectius succederent.
 Nemo Principum tam pru-
 dens est, atque intelligens,
 ut scientia sua omnia queat
 affequi, nec tam gravior, ac
 laboriosius, ut negotia quævis
 solus possit conficere. Huma-
 na itihæc imbecillitas fuisse
 erigere Tribunalia, Consilia
 cogere, creare Præfides, Gu-
 bernatores, & vice Reges, in
 quibus auctoritas & potest-
 Principum resideret, *Ca. 1.*
(verba sunt Regis Alphonſi
Sapientis) non podría ver, nin
librar, todas las cosas; porque á
menester por fuerza ayuda de
otros, en quien se fe, que com-
plan en su lugar, usando del po-
der, de que reciben en aque-
llas cosas, que el non podría por si
cumplir. Quare cum Princeps
 plerumque Ministrorum utar-
 tur opera in extraneis nego-
 tiis, quid mirandum magno-
 pete si eisdem quoque adhi-
 beat in iis, quæ in conclavi
 interiori, & apud animum
 suum pertractat? si quem sibi
 magis familiarem habeat, qui-
 que præsto illi sit, quoties
 examinat, ut approbat consi-
 liorum placita, quæ ad ipsum
 perferuntur: cum quo, in-
 quam, sua possit consue-

debita, & propofita animi, à quo item inftruitur; qui de-
negotiorum expeditionem
recte, atque executionem re-
ctè committere audeat? An
non pejus foret, fi tot ac tan-
tis curis implicatus cum ne-
mine se communicaret? Præ-
terquam quod de fe opus fit,
femper Miniftrum aliquem
affiftere Principi, qui à nego-
tiis aliis liber audiat, & referat
tanquam Mediator inter
ipfum & Subditos: neque e-
ius fieri poffet, ut Principes
peius aures det omnibus, & fa-
tisfaciat, nec id permittit
tantæ Majestatis auctoritas.
Hæc causa erat, cur Israëliti-
cus Populus à Moysè pete-
ret, ut eorum vice Deo lo-
queretur, quia præfentiam
eius ipfi timebant; & Abba-
lon, ut Davidem in odium
adduceret apud Iudæos, hoc
in eo agebat quod Mini-
ftrum non haberet, qui affi-
dorum querimonias excipe-
ret.

Zelus, & prudentia alicuius in familiaritatem afficitur licentia, quam gratia tribuit, facile corrigere poterit gubernationis defectus, & Principum & propensiones. Agricola insigni cum solertia domitium continebat, ne in vitia præcepis rueret. Tametsi Scipius homo impro-

a Solatium curvarum frequenter si-
bi adhibere maturo Reges & hinc
metiores asistantur, si soli omnia non
proficiunt, Calliod. l. 8. Epist. 9.
b Loquere tu nobis, & audieris :
non loquatur nobis Dominus, ne forte
laqueetur. Exod. 20. 18.

e Qui in regia familiaritatis sa-
crum admittuntur, multa facere
possunt & dicere, quibus pauperum ne-
cessitas subleventur, foveatur religio,
fuit aequitas, Ecclesia dilataetur. Petrus
Blas. Episc. 1. 1. 1. 1.

buss effret, suas tamen d ob-
testatur libidines Tiberius, dum
eum dalexit, timuivore; postrema
in scelera simul ac dedecore pro-
rupit, postquam necesse pudore,
& metus, quo tantum ingenia
estebatur. Et sane per ejulmo-
dum Principum amicos Delu-
interdum totius Regni saluti
consultit. Ita factum per Na-
man in d Syria; in Aegypto
per Iosephum. Cum igitur
necessum sit, gubernandi onus
partiri inter plures, naturæ
consentaneum est, ut in ad-
jutore legendo affectui concedatur
aliquid, & occulto consen-
sui sanguinis; qui delectus
si prudens fit, atque ab eximiis
animi dotibus, quæ in illo in-
sunt, oritur habeat, nihil ea
in re culpæ est, aut damni;
immo expedit gratum esse
Principi, quem is in laborum
societatem advocat. Illud diffi-
cultatem habet, unus ne ali-
quis, an plures ad id eligendi.
Si plures sint, æquali loco ha-
biti, & pari potentia, orietur
inter eos æmulatio, consiliis
suis ibunt in contraria, & bo-
no publico periculum creabitur.
Adeoque ordini naturali
magis consonum videtur, ut
negotia uni soli Ministro
committantur, qui invigilet
aliis, perque cujus manus
materiæ omnes rite ac or-
dine digestæ deveniant ad
Principem, qui denique vicem
hujus obeat in curis solû, non
in potentia; in consultationi-
bus, non in gratiis largiendis.
Sol unicus universo mun-
do

d Tacit. lib. 6. Annal.

• Naaman Princeps militia Regis
Syria, erat vir magnus apud Domi-
num suum, & honoratus: per illum
enim dedit Dominus salutem Syriae.
4. Reg. 5. 1.

a Sol contra Gabaon ne movearitur,
Et Luna contra vallem Aijalon, Ste-
teruntque Sol Et Luna, Ios. 10. 12.
b Sub quo curvantur, qui portant
orbem, Iob. 9. 13.

c. *Et sustentent tecum omnes populi*
Et non tu solus graueris. Num. ii. 17.
d. *Plura vires tuas est negotium*
solus illud non poteris sustinere.
Exod. 18. 18.

do lucem impertit, quoties vero sub occulatu ab alpectu hoc nostro abit, non plures sibi substituit noctis Præfides, sed solum Lunam, & quidem majori lucis cum claritate, quam sidera reliqua, quæ veluti Ministri inferiores eidem assistunt: attemen nec in his, nec in illa nativa lux est, & propria, sed mutuata solum, quam ideo terra Soli acceptam refert. Istiusmodi affectus privatus, & favor Majestatem non dedecet. Quando Princeps oneris publici partem in amicum sic derivat, ut sibi tamen arbitrium & auctoritatem supremam reseveret; talis enim privata benevolentia non gratia solum est, sed officium; non favor, sed laborum communicatio. Nec tantopere in invidiæ incurritur oculos, si Principes prudentiores eam alio vestirent nomine, quale esset, verbi gratia, munus præsidendi in Consiliis & Tribunalibus; sicut Præfecti urbis Romæ olim extra invidiam erant, licet alteri essent Cæsares.

Subditorum felicitas in eo consistit, quod Princeps non adamanti similis sit qui ferum ad se attrahit, & aurum reposit; sed quod talem legere sciat Ministrum, qui si quid bene laudabiliterque fiat, ut & gratias omnes Principi tribuat; onera vero, & odia Populi in se suscipiat; qui attentio ad bonum publicum animo illi addit in omnibus; qui sine ambitione curet negotia: sine passione audiat, sine passione consulat, & nulla damni vel commodi proprii habi-

ta ratione decernat, ac statuat; qui denique ad utilitatem publicam, non suam, aut ad conservandam gratiam & favorem Principis, negotia dirigit. Hæc mensura est, quam cognoscere licet, num familiaritas illa ex zelo sit, an tyrannidem spectet. In electione talis Ministri magnam curam ac diligentiam adhibere debent Principes, dando operam, ut ne ex solo affectu aut levitate voluntatis id fiat, sed propter proximam dotes ac merita interdum enim privata ejusmodi benevolentia non a consilio est, sed a casu; non a gratia, sed a diligentia, & industria. Concurrit aliquis aulæ erigere solet & adorare idolum, cui certam quandam dignitatem, & Majestatis splendorem tribuit multorum cultus, qui flexo poplite illud venerantur, luminaria illi incendunt, & thura adolent, precibus suis ac votis auxilium ab illis a implorantes. Quemadmodum vero industria immutata subinde cursum fluminis, & aliovorsum dirigit; ita fit interdum, ut qui negotia in aulis habent, relicto ordinario negotiorum alveo, hoc est Principe, ejusque consiliis, per alium aliquem, qui Principi chatior & familiarior est, ea derivare soleant; quæ deinde artes gratiam sic quasi captivam detinent, ut prudentissimus etiam Princeps ab iis sese expedire nequeat. Nemo cautior, nemo magis fu-

Do-

a Multitudo autem hominum abducta per speciem operis, cum qui autem tempus, tanquam homo honoratus fuerat, nunc Deum assequaverunt, Sap. 14. 20.

Domus, quam a Tiberius; & tamen Sejano se subdidit. In quo casu nescio sane, num favor ille humana sit electio, an potius vis aliqua superior ad majus bonum, vel damnum Republicæ. Spiritus sanctus ait, singulare Dei esse iudicium. Et si Tacito e credimus, Sejanus non tam sceleratus (quippe si dem artibus cælus est) quam Dehm ira in rem Romanam, cuius pari exitu viguit, autique. Damnum, quod cavere vix potest, quando privata illa benevolentia cadit in Virum aliquem magnum, uti plerumque in aulis fieri solet, ubi primi & Nobilitate servant: nam qui ad illam familiaritatem semel delectus fuerit, auctoritate sanguinis, & familie amplitudine eam potius tueri conabitur, nec facile ab ea dimoveri se à quocumque patietur: quomodo factum olim Joanni Alphonso Roblesio à temporibus Joannis II Regis. Illud nimirum meo iudicio innuere voluit Rex Alphonsus Sapiens, quando agens de Familia regia in quadam sua lege sic loquitur. E e otros, de los nobles ones, è padeses, non se puede el Rey bien servir, en los oficios de cada dia. Ca por la mullera de desbarar el servicio cotidiano: è por el poderio atreverse y en à fazer cosas, que se tornarian en desbar, è en desbaramiento del. Cor. Prin-

a Tibertum auri artibus devinxit, alio ut obscuram autem alios, sibi uti incertum, insuetudineque efficeret. Tac. l. 4. Ann.

b Multi requirunt faciem Principis, & iudicium à Divinis egrediantur. Prov. 29. 25.

c Tacit. l. 4. Annal.

d Mar. Hist. Hisp. l. 20. c. 15.

e L. 2. tit. 9. p. 2.

cipis nunquam sine periculo est in manu subditi, quem ob sanguinis claritatem, & potentie amplitudinem alii suscipiunt. Quancumque, si gratia illa cadat in Virum aliquem magnum, zelosum & attentum ad obsequium, & honorem sui Principis, & ad bonum publicum, minus habet periculi: in eo enim casu non tanta erit invidia, & odium Populi, & obediens fiet imperiis, quæ per ejus manus eunt ad alios. Illud tamen nunquam non erit perutile, si Princeps suam benevolentiam inter auctoritatem suam, & Amici merita quasi in æquilibrio conservare noverit, in partem tantum gubernationis, quam solus sustinere non potest, eum admittendo. Nam si totum illi committat, officio Principis sese exuet, experienturque incommoda, quæ Rex Assuerus quondam expertus fuit, postquam subditos suos omnes Amiani arbitrio p permisisset. Quod largiri ipse potest, aut sua firmare manu, id ne largiatur, aut firmet aliena. Oculis aliorum uti non debet qui suis videre potest oculis. Quæ ad Tribunalia & consilia pertinent, in iisdem pertractentur, ipse deinde ortenus de his statuatur cum Præsidibus, & iis, qui à secretis sunt, è quoru relatione negotioru notitia hauriet, erunt autè responsa ipsius brevia, & quantum fieri licebit, ad justitiæ noiam, quâ optima, collata cum iis ipsis, per quos negotia ista gesta fuerint. Ita Pontifices solent, &

Im-

d De prelo ego, quod sibi placeat. Eñ. 2. 23.

Imperatores, & olim sic faciebant Hispaniarum Reges; donec Philippus Secundus; ut pote calami gloria insignis, introduxit, ut consultationes de scripto fierent, qui mos deinceps invaluit, & privatæ familiaritati ansam dedit. Oppressi enim Reges variorum scriptorum prolixitate, coguntur ea uni alicui committere, & qui iis familiarior sit.

Plura favoris & benevolentiae signa huic tali Princeps exhibeat; nam qui illius meruit gratiam, & in partem venit laborum, meretur etiam anteaferri aliis. S. Petri umbra miracula aedebat. Quid magnum ergo, si majori cum auctoritate, quam alii, agat omnia Principi charior, qui umbra quædam illius est? Aliqui tamen favores, & gratiæ etiã pro aliis reservandæ sunt; Nec eæ tam amplæ sunt, ut subditi conditionem exsuperent, eumque Principi æqualem reddant, velut si assensus in aulam Imperii confors audientiam impertiat, & nego-

a *Præveniente Petro saltem umbra illius obumbraret quæquam illorum, & liberarentur omnes ab infirmitatibus suis.* Act. 5. 15.

SYMBOLVM L.

Despicit Mons reliqua Naturæ opera, & præ omnibus assurgit altius, ut se suæ cum cælo communicet. Ne vallis hanc ei gloriam invidet. Tameñ enim favoribus Jovis fit propior, una tamen etiam idibus fulminum ejus magis expositus est. Circum illius tempora coguntur nubes; ibi arman-

tantium turbam post se trahat, id quod exstimationi & auctoritati Principis haud parum derogat. Qui gratia apud eum pollet præ cæteris, umbram se esse credat, non corpus. Hæc causa fuit, cur periclitati sæpe fuerint Castellæ Reges, eo quod ad privatas hæc necessitudines admiserint alios. Cum enim tunc Regum potestas minus ampla esset, quantumvis parum iis concederent, facile tamen præponderabat potestati regis; uti accidit Regi Sanctio, cognomento Forti, & propter familiaritatem nimiam Lupi Hari; Regi Alphonso XI ob amicitiam privatam Comiti Alvari Oforii; Regi Ioanni II, & Henrico I V ob singularem erga Alvarum Lunã, & Ioannem Faciechum affectum. Momentum totum familiaritatis istius in eo consistit, ut utrumque mensuram implere noverit, Princeps quidē ut sciat, c quantum tribuere amico possit; hic vero quantum à Principe accipere, cætera, quæ extra mensuram istam sunt, invidiam augent, æmulationes creant, & pericula.

b *Mar. hist. Hisp. l. 4. c. 10.*
c *Tacit. lib. 14. Annal.*

tur tempestates; ille vero primus omnium est, in quem furore suo deserviunt. Idem proflus in iis muneribus, & officiis accidit, quæ Regibus viciniore sunt. Vis activa potentiae, qua polent, gravius nocet iis, qui adsunt propius. Communicatio eorum non minus venenata est, quam alicujus

a *Yr.*

a *Yperæ. Quisquis inter illos ambulat, medios inter laqueos, & arma hostium offerorum ambulat. Favor & indignatio in Principibus adeo contra*

a *longe abesto ab homine possidentem habente occidendi, & non sufficienti timore moris. Communione non sufficiens. Ecclesi. 9. 88. & 20.*
b *Quantum in medio laqueorum hostium, & super dolentium arripit. Ecclesi. 9. 20.*

traria inter se, ut nullum inter ea intercedat medium. Eorum amor teporem nescit. Si in odium convertatur, ab uno extremo transiit ad aliud; ab igne ad gelu. Idem temporis momentum amare eos vidit, & odisse eo cum effectu, ut à fulmine crederes, quod simul ac auditur tonitru, aut fulgur

b

peto

percipitur oculis, jam corpora obvia redegit in cineres. Flammæ instat est in corde Principum gratia, eadem facilitate, qua succenditur, rursus extinguitur. Fuere, qui existiment, fatale periculum esse, qui Principibus tantopere in amoribus a sunt. Et sane luculente illud testantur exempla tam præterita, quam præsentia, hac nostra etiam ætate, qua potentissimos Magnatum amicos subito cecidisse vidimus. In Hispania Duce Lemam; in Francia Marechallum de Ancres; in Anglia Ducem Buckinghamum; apud Batavos Joannem Olden-Barnefeldium; in Germania Cardinalem Clefelium; Romæ Cardinalem Nazareum. Id tamen variis causis ascribi potest, aut quia Princeps tribuit omnia, quæ po-
tuit, aut quia Privatus, ut ve-
cant, obtinuit omnia, quæ e-
cupiebat. Vnde dum ad supre-
mum usque confenderit fasti-
gium, necessum est, ut in præ-
ceps ruat, & esto, in gratius-
mus, & ambitione alterius, quædam sit moderatio, quæ ta-
men constantia esse potest in
voluntatibus Principum, & quæ
ut vehementiores, sic mobiles, sepe
sibi ipse adversa sunt? Quis affe-
ctum firmare poterit, qui non
uno rerum genere capitur, &
materie primæ, ut Philosophi
loquuntur, quam finillimus
est, cujus appetitus non
expletur forma, sed variatæ

a Fato potentia raro semperna.
Tact. lib. 3. Annal.

b An latius capis, aut illos, cum
omnia tribueris: aut hos, cum jam
in his reliquum est, quod cupimus. Tac.
lib. 1. 3. Annal.

c Salust.

potius oblectatur? Quis favere
& conservare poterit benevo-
lentiam illam, tot casibus, &
affectionibus animi obno-
xiam? Quis erit tam integer,
ut existimationem, quam de
ipso concepit Princeps, apud
universum statum tueri va-
leat? Singularis illa gratia om-
nium in se oculos convertit.
Qui amici sunt Principum, per
Privatum suæ credunt gratiæ
destrahi: qui hostes, augeri
odia. Hi si in amicitiam rede-
ant, non nisi ea conditione
redeunt, ut Privatus gratia ex-
cidat; illi si amicitiam desce-
rant, omnem eandem culpam in
eum ipsum conferunt. Semper
contra ejusmodi Privatum
emulatio & invidia in armis
excubant, intentæ in omnem
occasionem, ut in ruinam præ-
cipitent. Tanto in eum odio
fertur Populus, ut mala etiam
naturæ, & vitia Principis ei-
dem tribuat. Bernardus Cæbre-
ra capite tandem solvit tyran-
nides Petri Quarti Regis Arago-
niæ, d cui charissimus semper
fuerat. Eodem medio, quo Pri-
vatus gratiam Principis accu-
patur, aliorum incurrit odium,
ut verissime dixerit fortissi-
mus ille Heros Alphonsus Al-
buquerqueus, Indiarum Orienta-
lium Gubernator, Ministrum, si
Regi suo faciat satis, homines
offendere; contra si homini-
bus placere studeat, Regis gra-
tiam amittere.

5. Quod si favor ille in solo
cultu exteriori innititur attri-
bus amicis procurator, non
nisi violentus est, ac fur-
tivus, adeoque libertas Principis
illud conabitur, ut tam durum
servitutis jugum impositum
sibi,

d Mar. Hist. Hist. l. 7. c. 7.

sibi, non sponte susceptum ex-
citat.

Si est quædam voluntatis
propensio, subest plurimum
causis secundis, & cum ipsa
ætatæ mutationem subit, aut
cum amici ingratitude, si is
scilicet non satis agnoscat, &
quo fonte hoc suum esse a-
bulerit.

Si forte venustas oris &
morum tanta est in Privato, ut
marum quodam modo vio-
lenter Principis voluntati inji-
ciat, aut brevi marcescit, ut
oculis solum servit, haud secus
atque in vulgari amore usuvenit.

Si est ob dotes animi majores,
quam sint in ipso Principe,
mox atque hic illud agnoscit,
actum esse de gratia. Nemo enim
facile fert in alio illam in-
genii, aut fortioris animi ex-
cellentiam, quæ ipsi etiam po-
tentia longe antefertur solet.

Si est ob labores publicos,
& negotiorum curas, non mi-
nus vigilantia in periculo est;
ac negligentia: neque enim
omnis semper respondent me-
ritis, eo quod varia interdicant;
volunt autem Principes, ut ad
sua vota, & appetitum desi-
deria nihil non succedat. Suc-
cessus fecundiores casui, aut
Fortunæ Principis b tribuun-
tur, non prudentiæ talis Pri-
vati; errores vero huic soli, licet
culpa aliena sit: nam præsertim
omnes sibi vendicant, adversa uni
imputant, ei nimirum, qui
Principi magis intimus est.
Quid? quod & fortuita illi as-

a Quoniam ignoravit, quæ se fecit,
& qui illustravit illi antea, quæ opo-
runt, & qui insuperavit ei spiritum
valorem. Sup. c. 11.

b Hac est consuetudo Regum, ut casus
terrores adversos hominibus tribuant,
secundis fortunæ suæ. Annal. Prob.
Sed in Vita Augusti

scribant, uti Sejano, quod Am-
phitheatrum collapsum esset, &
Mons Oælius e confagrasset.
Nec eum incautam solum in
negotio, quæ ipse procurat, sed
alienis etiam, ut iis casibus,
qui à voluntate Principis, &
Naturæ pendent. Ita Senecæ
culpæ datum, quod Nero ma-
trem suam aquis voluisset à
submergere. e Sejano facinor-
um omnium rector habebatur,
ex nimia caritate in eum Cæsa-
ris, & cæterorum in utrumque
odio, quævis f. bulsa & imma-
nia credentur. Si præcipuus
aliquis Minister, Principi bene
affectus, si quis ex ejusdem
cognitione fato naturali conce-
dat, mortis auctor: contra jus
fasque Privatus creditur; quo-
modo Duci Lemæ immatu-
rus, attamen naturalis obitus
Principis Philippi Emmæue-
lis, Caroli Sabaudie Ducis Fi-
lii ascriptus fuit.

Si singularis illa benevolen-
tia ex obligatione nascitur ob
eximia præstita obsequia, one-
ris ædium & lassitudo paulatim
subit Principem. f Nam
beneficia eo usque læta sunt, dum
videntur excelsi posse: ubi mul-
tando antequam, pro gratia eidem
redditur. Agnoscere benefi-
cium, servituti quoddam
genus est: qui enim obligat, su-
periorum altero se constituit.
Id quod cum suprema Maje-

N 2

c Fortemque annuum scribant, &
omnibus adversis susceptum Principis
consilium absentia, qui mos vulgo, for-
tuita ad culpam trahentes. Tac. l. 4.
Annal.

d Ego non jam Nero, cujus imma-
nitas omnium quævis amicis, sed ad-
verso rumore Seneca erat, quod oratio-
ne tali confessionem scripsisset. Tac.
lib. 11. Annal.

e Id. lib. 4. Annal.

f Idem l. 1. 4. Annal.

state consistere non potest; cuius potestas hoc ipso non parum imminuitur, si obligatione maior non sit, preffique Principes gratitudinis & debiti onere, insigniter ingrati fiunt, ut illo sese liberent. ^a Sane quidam, quo plus debent, magis adeunt. ^b Leve est alienum debitorem facit, grave inimicum. Adrianus Imperator occidi iussit Titianum, quem a puero moderatorem habuit, & cui suum debebat Imperium. Taceo multorum sepe annorum labores negligentia unica interire: solent quippe Principes ad castigandam levem aliquam offensionem longe esse priores, quam remuneranda obsequia. Si hæc adiunctam habeant gloriam, æmulationem & invidiam in ipso excitant Principe, cui ea exhibentur. Sunt enim nonnulli Philippo Macedonum Regi similes, ^b quem sua gloria epidum dicebant similes, ut omnia præclara facinora sua esse videri cuperet, & magis indignaretur Ducibus & Præfatis, qui præsertim & laudabatur aliquid gesserint, quam iis, qui infeliter & ignave: cuius vitii etiam Hælii Alexander factus esse ferus, c. sua demptum glorie existimans, quicquid cõsisset aliena. Eodem malo laboravit Jacobus Primus Aragonie Rex: nam postquam Blasus Alagonius Morellam occupasset, in eam venit perfrationem eum maiorem præ se gloriam illa expeditione adeptum fuisse, quare urbem istam illi ademit, & aliam, Sagastio nomine, illius loco eidem tradidit. Quas non curas

peperit Domitiano viduarie Agricola, cum videret, a privati hominis nomen super Principis attollit. Adeo ut rebus optime gestis, tum vel maximum sit periculum.

Si gratia ab obedientia oritur, qua sese privatus ille adnatum & arbitrii Principis in omnibus accommodat, efficacem inducit gubernandi modum, quo nunc hic, nunc ille præcipit, dicta alias adulationis incommoda incurrendo. Nec minus periculi obedientia habet, quam inobedientia: nam si id, quod iubetur, bene feliciterque evenit, mandato Principis tribuitur: sin male, ipsi Privato. Quod si obtemperatum non fuerit, putatur aut defuisse successum, aut errorem obtinuisse. Si iusta æquitati repugnaverint, exculare se hoc nomine non audent, ne Principem offendat verbo, culpa omnis palam in ejusmodi Privatum confertur ab omnibus, & ne Princeps mali auctor videatur, parum finit, aut in opinione Vulgi, aut in manibus iudicis; quomodo Tiberius Pisoni fecit, postquam hic illius iussa Germanicum veneno è vivis sustulerat, & ejus integram causam ad Senatuum remisit: cumque is Romam venisset, perinde se habuit Tiberius, ac si nihil ea de re sciret, licet complex esset; sane Pilo nullo magis exterritus est, quam quod Tiberium sine misericordia, sine ira obstatum elansumque vidit, ne quo adfectu periret.

Si favor ille singularis in hominem cadit, non optime à naturæ donis, instructum, &

in

insigne meritis, tanto negotiorum oneri succumbet: sine forti enim ac robusto animo, sine ingenio perspicaci gratia Principum diu conservari non potest.

Si hæc ex virtutum conformitate nascitur, Principe nuntium illi remittente, etiam illa dissolvitur: odit enim familiarem istum, qui contrariis moribus inconstantiam ejus arguit, & ejus opera ad vitia cõflectanda ei utilis à esse non potest.

Si Princeps Ministrum quempiam præ cæteris amat ideo, quod pro instrumento ei sit, quo propensiones suas pravas & cupiditates exequitur, mala omnia in eum recidunt, quæcumque aut personæ Principis inde creantur, aut administrationi publicæ: & Princeps quidem facile sese purgat, eum à gratia sua excludendo, aut mox eum odisse incipit, tanquam scelerum suorum testem, ejus præsentia sua ipsi delicta quasi exprobrat. Nec alia de causa Ancitus executor mortis Agrippinæ, Neroni odio erat, & quam quia malorum facinorum Ministri, quasi exprobrantes afficiuntur. Pari quoque ratione Tiberius c. scelerum Ministrum, ut perverti ab aliis nolit, ita peremptum fatus, & obit in eandem operam recentibus, veteres & prægraves afflicti. Cui executione una odium mortui, & gratia necem judicis defuncti, satisque purgatum se Princeps existimat ex

^a Græci est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est alii vita ista, & immutata sunt via ejus. Stp. 1. 15.

^b Tac. l. 14. Ann.
c Idem l. 4. Annal.

eo, quod crimen punitum sit, ut Plancius à accidit.

Si amor ille è magnorum fecretorum communicatione oritur, ab iis ipsis periclitari incipit: siquidem ea quasi vipeæ quædam sunt in Privati istius ardore, quæ interiora ejus ardore viscera donec foras erumpant; quia ut levitas, aut ambitio (ut palam fiat, quam apud Principem gratiosus sit) ea detegit, aut innotescunt aliunde, aut per discursum sese produnt, & familiarem ejusmodi invisum reddunt: quin etsi illud non accidat, hæc ipsa tamen cura, quod ista commiserit aliis, liberatum se Princeps cupet, dilacerando faciem, in quo illa sunt abdita. Quot secreta, & tot pericula.

Nec illud minus, si gratia in eo fundetur, quod Privatus fors ignavia & indignitatis Principis conscius sit: talis enim favor, timor est potius, quam benevolentia animi, nec ferre potest Princeps, ut honor suus ab alieno dependeat silentio, aut sit, qui eum interius apud animum suum despiciat.

Si gratia est exigua, invidiæ furor fati resistere non potest, sed sternitur à quovis vento, haud secus ac arbor aliqua non sat firmis nixa radicibus.

Si magna illa est, illi ipsi Principi, à quo ortum suum ducit, æmulationem ac metum injicit, adeoque sollicitum cum habet, quomodo tanto se onere liberet: sicuti dum saxa saxis superinjicimus, timemus moles ista, quam congestimus, in

N 3 nostra

d Præcedit & gratia deservit, jura valuit. idem l. 6. Ann.

e Secretum meum mihi, & mihi. IL 24. 16.

^a Sen. Ep. 19.

^b Demosth.

^c Curtius.

d Tacit. in vita Agric.
e Idem l. 3. Annal.

nostra corrumpat capita adeoque in partem contrariam impellimus. Videt Principis Statum, quam erexit, amplitudinem suam obfunderet, & iterum illam dejecit. Dicam annon videntur fere in eo delectari Principes, ut suam ostendant potentiam, tam in destruendis ejusmodi statuis, quam in istdem fabricandis: cum enim finita illa sit, & certis circumscriptis limitibus, immensæ simplis esse non potest, nisi ad suum redeat centrum, unde egressa est, aut in circumulum ambulet.

Hi sunt copuli, ad quos alia privata illius amicitia navis confingitur, tanto majori cum damno, quanto vela sua distenderit latius; quod si aliqua evadat incolumis, id ideo accidit, quia aut temporis portum subit, aut ante etiam ad mortis litora appulsa fuit. Equis igitur tam solers, ac providus est nauta, qui gratiæ clavum tenere rite noverit, & in mari tam periculoso vela faceret? quæ pericula, quæ artes ex eo eipere cum poterunt? quæ scientia chymica argenti affectus Principis consistere faciet? præsertim cum gratia in notissimis etiam fundata meritis, obfistere nequeat invidia, & machinationi tot hostium, qui in ejus ruinam conspirant; sicut nec Rex Darius, nec Rex Achis satis tueri poterant gratiam Danielis & Davidis, contra Principum & Sathraparum odia. Quin ut iis satisfacerent,

a Porro Rex cogitabat constituere eum super omne regnum: vide Principi & Sathrapa quærebant occasionem, ut invenirent Danielis ex latere Regis: nullamque causam, & justificationem reperire poterunt. Dan. 6. v. 4.

necessum fuit, hunc quidem pellere in exilium, illum vero Leonibus objicere, tametsi amborum probitas & innocentia satis iis perspecta b esset.

Verum licet nulla tanta sit prudentia, aut circumspectio, quæ impedire possint eos casus, qui à Privato non dependent, multum tamen efficere poterunt in iis, quæ in illius sunt arbitrio, & minimum absque noxa erit, si forsitan gratia excidat. Vnde operæ pretium duxi principales ruinæ illius causas, ex imprudentia fere, & malitia natas, hic sigillatim expendere, ut de iis factus certior, tanto securius eas devitare possit.

Quare si paullo attentius considerare placuerit maximas, & actiones eorum, qui gratia & auctoritate aliquando in aulis floruerunt, Sejani præsertim; videbimus perofque perisse, quia constanter uti necierunt bonis iis mediis, quibus Principis favorem sibi conciliarent. Omnes fere, ut hunc mereantur, & populi applausum habeant, in amicitiam & familiaritatem illam sese insinuant, animum zelosum, demissum, humanum, & obsequiosum præ se ferendo, eaque suggerendo consilia, quæ ad majorem Principis gloriam, & amplitudinis ejus conservationem spectare videntur. Quæ arte Sejanus usus, qui c incipiente

alluit

b Non invenit in te quicquam mali, ex die qua venisti ad nos, usque in diem hunc: sed Sathrapis non placeo. 1 Reg. c. 29. b. Tunc Rex præcepit, & alacriter Danielis, & miserrant eum in lacum Leonum. Dixique Rex Danieli: Deus tuus, quem colis, servetur, ipse te liberabit. Dan. 6. 16. c Tacit. l. 4. Annal.

alluit potentia, bonis consiliis inopare solebat. Vbi vero jam grana ista plene positi fuerint, circum illum deferunt, existimantque, ad navigandum non amplius eo opus esse, sed solæ favoris auræ sibi sufficere.

Interim sub initium enituntur sedulo, ut in actionibus suis rei privatæ obliiti & in sola commoda Principis intentione videantur, tanquam qui illius obsequium vitæ & fortunæ suis antelarent. Quo fit, ut falso persuasus Princeps credat se in ejusmodi aliquo homine fidelem laborum socium nasci esse, & pro tali ubivis eum, atque apud omnes deprædicet. Quo nomine Tiberius a Sejanum non modo in sermonibus, sed apud Patres, & populum celebrabat.

Pono operam dant, ut insigni aliquo, & heroico facinore fidelitatem suam probent Principi, quo animum ejus occupent; uti fecit Sejanus, quando brachiis suis, & capite ruinam montis sustinuit, qui supra Tiberii collabebatur, b probuitque ipse materiam, cur amicitia constantique sua magnifideret.

Quæ opinio de Privati fidelitate, si semel in Principis animo inhaerit, facile is sibi persuadet, se de eadem secundo esse in posterum, & consilia illius, quamquam exitiosa, lubens audit, utpote cui plus, quam sibi ipsi confidit. Id quod in Tiberio post casum illum videre c licuit. Atque hinc gravissima nascuntur damna: illa enim præco-

a Tacit. l. 4. Annal.

b Idem l. 4. Ann.

c Major ex eo, & quamquam exitiosa fuisset, ut non sui actus, eum jam antebat. Id. l. 4. Ann.

cepta opinio viam omnem obstruit, ut errorem suum Principes agnoscere nequeat; quin ille ipse Privati cultum promoveat, permittendo ut extraordinarii ipsi honores deferantur, quomodo permisit Tiberius, cum proponi palam, d colique per theatra; & fora effigiem Sejani, interque principum legionum fieret. Nec mora, suspirus ille favoris mox ab una aure transit ad alia, & inde novum formatur idolum, sicut ex inauribus vitulus ille e Aaronicus; imo ausim dicere, aut favor ejusmodi singularis non esset penitus, aut certe tanto tempore non duraret, si aliorum acclamatio, & applausus non esset. Cultus iste avaritiam & arrogantiam parit, ad amplitudinem tuendam, præcipua validiorum vitia. F

Qui semel factus est Principi familiarior, sumet obliviscitur, & labuntur paulatim eximiae illæ dotes, ob quas initio amari cepit, tamquam alacritas, fortuna prospiciente sensim in apertum vitia profertente, quæ ars tantisper celaverat. Ita Antonio Primo factum, in cuius ingenio avaritia, superbia, cateraque occultata mala patefecit felicitas. Potentia nimia perturbatur ratio, & ad intimam admissus amicitiam facile majora se audet. Vides hoc iterum in Sejano: is enim h nimia fortune socors, & muliebri insuper capidine incensus, promissum matrimonium

N 4

flagit

d Tacit. l. 4. Ann.

e Quas cum ille accepisset, formavit opere fusio, & fecit ex illi ultimum consilium. Ex od. 32. 4.

f Tacit. l. 1. Hist.

g Idem l. 3. Hist.

h Idem l. 4. Ann.

flagitante Livia, ad Casarem co-
diciolis ea supra re componere,
non erubuit. Negotia non pro-
curat, ut minisset, sed magis
ut imperii socius (quo in ge-
nere Mucianus deliquit gravi-
ter a) & relicto Principi solo
nomine, omnem auctoritatem
sibi arrogat. Neque ullus est,
qui dicere audeat, quod Beth-
sabee dixit Davidi, Adonia reg-
num usurpante: c. Ecce nunc
Adonias regnat te, Domine mi
Rex, ignorent. Atque in eum
finem contendit. Privatus vir-
tutibus regis anteire Princi-
pem, ut præ eo æstimeretur.
Quo artificio usus est Absalon,
ut Regis Davidis auctoritatem
minueret, affectando nimirum
benignitatem & promptitudi-
nem in audiendis subditorum
querimoniis, qua re d. furaba-
tur, ut inquit Scriptura, corda
virovum Israel.

Nec talem se esse credit Pri-
vatus, nisi suam potentiam
cum domesticis, cognatis, am-
icisque communicet, atque ad
eo ut securus sit, illud maxi-
me de re sua fore arbitratur, si
præcipua iis munia conferat,
& invidiæ vires, ac nervos in-
cidat. Quo fine Sejanus & elien-
tius suos honoribus aut Provincias
ornavit. Quia vero potestas ista
haud parum derogat auctori-
tati consanguineorum Prin-
cipis, qui privatæ illi amicitie
modis omnibus obnuncian-
tur, nec satis æque ferre pos-
sunt animo, quod gratia san-

guine potentior, quodque
Princeps inferiori se subiciat,
à quo dependere ipsi debeant
(quod periculum Sejanus etiam
in Tiberii familia f. agno-
vit) discordias illos inter &
Principem Privatus excitat. Ita
Sejanus per speciem amicitie
sibi monebat Tiberium, Agrip-
pinam matrem ei invidias
& struere; Agrippinam verò
ei venenum parari à Tiberio.

Quod si istorum aliquid Pri-
vato succedit felicitas, ad ma-
iora attendenda audaciam sum-
mit. Druso mortuo Sejanus
totam Germanici familiam
cogitavit extinguere. Vnde
occæcatus tandem ejusmodi
Privatus passione, & poten-
tia nimia, spreto artibus oc-
cultis, in aperta prorumpit
odia adversus consanguineos;
ut Sejanus accidit contra A-
grippinam & Neronem. Ne-
mo Privatum de periculo sua-
rum actionum commonere
audet: omnes enim ad ejus
conspectum Majestatem plenum
contremiscunt: sicut filii Israël
trepidabant ad intuitum Moy-
sis, posteaquam hic Deo fa-
ctus fuerat familiarior, cum-
que videat se haberi pro Prin-
cipe,

f. Caterum plena Casarum domus
juvenis filios, nepotes aulici, morum
civitas asseriebant. Tacit. l. 4. An-
nal.

g. Instabat quippe Sejanus, inces-
sante diuturnitate cruentior, ut civili
bello esse, qui se partium Agrippina
vocant, ac nisi resistatur, fore p. m. r.
idem lib. 4. Annal.

h. Caterum Sejanus mœrentem, &
improvidum alius percussit, immensum
qui per speciem amicitie mœrentem,
paratum ei venenum, vitæ suæ socii
epulas. Idem l. 4. Annal.

i. Videntes autem Aaron, & filii
Israel coramant deus faciem, simula-
crum prope accendere. Exod. 24. 30,

cepto, sensim legitimo Princi-
pi molitur a invidias, & Sub-
ditos tyrannice opprimit:
quippe qui certo sibi polliceri
nequit, quod is ut possit be-
nevolis; quo fit, ut desperati
ipsi dubitare incipiant, num
forte minime avertita, & licen-
tia gesturus esset, si ipse em-
peraret, quando nunc, cum re-
rum nondum potiatur, b &
subditos eos habet, ut servos, &
ceteri, ut alienos; id quod Otho
expendebat in Vinio, qui apud
Galbam gratia & auctoritate
valebat plurimum.

Atque omnia isthæc sic at-
tentata ipsa etiam pericula
majora faciunt: auget enim
in dies invidia, & armat sese
contra Privatum malitia; cum-
que is existimet, se illam, nisi
aliqua alia majori, superare
non posse, omnes eas artes ad-
hibet, quas æmulatio gratiæ,
magis etiam furiosa, quam ip-
sa amoris illi suggerit; & cum
porro ejusdem stabilitas à con-
stantia affectus Principis de-
pendeat, illud in primis fata-
gis, ut delictis, & sceleribus,
præcipuis tuendæ gratiæ in-
strumentis, eum sibi devin-
ctum servet, quibus & Vitellii
aulici uti solebant, apud quem
c. unum ad potentiam iter prodi-
gis epulas, & sumptus, gæneque
lasciare inextinguibiles ejus libidines.
Et ne Princeps ulli cupiam
fidem habere, allaborat Privatus,
ut diffidat omnibus bonis,
præsertim, quos magis timet

a Multis bonitate Principum, &
bonæ, qui in eis coluntur q. ab us-
sunt in paratibus: & non solum sub-
ditos. Regibus nimirum opprimitur;
sed dantem sibi gloriam non teneat,
in usum, qui dederunt, malinus in-
fiam. Ehh. 6. 2.

b Tac. l. 1. Histor.
c Idem l. 2. Histor.

præ cæteris. d. Sic optimi ejus-
que criminatione co n. que valuit
Vatinius, ut gratia, pecunia, vi-
nocendi etiam molis p. ammeret.
Quod & obtinuit Sejanus,
& sui obtegens, eam ob rem, in
alio criminator.

Sciens vero Privatus, nihil
huic suæ apud Principem gra-
tiæ magis obstat, quam ejus-
dem Principis habilitatem,
omni studio contendit, ut ne
quid ille resciscat, intelligat, vi-
deat, audiat, nevé circa se
habeat aliquos, qui oculos ei
aperiant. Curat item, ut nego-
tia & labores detestetur, totum
illius animum occupando ju-
cunditate venationis, ludis &
tripudis, ut sensibus aliorum
diffactis, nec oculi attendant
ad ea, que in aulis pertractan-
tur, nec aures obreclatationes,
& lamenta subditorum perci-
piant; uti fiebat in Sacrificiis
Idoli Moloch, quando pulsa-
bantur tympana, ne infantium
immolatorum gemitus & eju-
latus audirentur. Interdum etiam
majori cum artificio eum
negotii & scripturis implicat,
ut defatigetur, perinde ac ju-
niores equos in molliori solo
solemus exercere, ut ferocitate
deposita fiant mansuetiores,
& frenum atque ephippi-
um admittant. Ad eundem
finem ille persequatur, ut audien-
tiam ipse impetiat, ac deinde
datus in lassitudinem, negotia
Privato committat, ratus suo
se satisfecisse officio, quod pe-
tentibus aures dederit. Ea ra-
tione, ut (quemadmodum Ie-
remias Propheta dixit de Ido-
lis Babylonis) Princeps nihil

N 5 aliud

d Idem l. 15. Annal.
e Tacit. l. 4. Annal.

a Mucianus cum expedita manu
securus magis Imperii quam mi-
nistrii, quæ. Tacit. l. 2. Annal.

b P. m. Principi amplius, nomen
venit. Idem l. 4. Hist.

c 3 Reg. c. 1. 18.

d 2 Reg. c. 15. 6.

e Tacit. l. 4. Annal.

aliud sit, quam id quod vult ejusmodi a Privatus.

Non equidem ille desiderat, ut res eant feliciter: mari enim tranquillo quilibet navigare potest, sed illud potius exoptat, ut coorta tempestate status Reipublicæ fluctibus æstuet, adeo ut Principes ipse vereatur manum admoveere gubernaculo, & alterius opera magis indigeat, atque ut rimas omnes veritatis obstruat, & solus ac unicus maneant negotiorum arbiter, longe extra iudicium positus, eum ab aula ad secessum & confortium paucorum advocat; quod & Sejanum movit, ut Tiberium b ad vitam præcili Romæ, amantissimis locis degendam impelleret; multa quippe providebat. Sua in manu aditus, literarumque magna ex parte se arbitrium fore cum per milite committerent: max Casarem vigente jam senectæ, secretorum loci molitum munia imperii facilius transmissurum: & minui sibi invidiam, adempta salutantiæ iuvæ, sublatisque manibus cerva potentia angere.

Omnes istæ artes non leve Reipublicæ, & existimationi Principis damnum adferunt, in quo genere is peccat gravissimus, qui isdem gratiam ejus aucupatur, quam qui eum c offendit. Et enim ad offendendum unum solum committitur delictum; ad favorem vero singularem obediendum, complura designantur, atque hæc semper, & honoris Principis derogant, & bono publico adversantur. Gravior fateor Respublica læ-

a Nihil aliud erit, nisi id quod vult esse sacerdos. Tac. l. 6. §. 5. b Tac. l. 4. Ann. c Turpasse peccantur, cum decesserint, quam cum offendunt. Tac. l. 15. Au.

ditur morte violenta sui Principis; tandem tamen alio in ejus locum suffectio, curatur illico, quod fieri non potest, quoties vivum adhuc Principis istiusmodi artibus inutilem proflus & inidoneum reddunt ad gubernationem: quod malum non nisi isdem, quibus vita, sibi terminatur, cum gravissimis interim boni publici detrimentis; quæ cum quotidie magis magisque sentiantur & deplorentur ab omnibus, qui sibi persuadent, affectum illum singularem non arbitrii esse, sed violentiæ, non electionis, sed coactionis & necessitatis; cumque multi fortunam suam collocent in eo evertendo, tantquam felicitatis suæ obstaculo, nunquam non contra illum armati, fieri non potest, ut ad illud desit occasio, aut ut non Principi aliquando ali- quod ejusmodi artificium innotescat adeoque invidia tota, & odia omnia contra Privatum concepta in ipsum recidunt, uti Tiberius tandem agnoscere visus d est. Quod si Princeps oculos aperire incipiat, una etiam potentiam, quam Privato concessit, timere incipit. Quæ causa fuit, cur Tacitus hæreret dubius, magisne Tiberius amaret Sejanum, a et metueret, & cum antea de gratia ejus tuenda esset sollicitus, postea ejus odii magis laborabat restringere.

Istud nimirum est momentum criticum singularis illius Amicitie, in quo omnes grave periculum subeunt: nam neque

Prin- d Perque invidiam tui me quoque incensant. idem lib. 4. Annal. e Dum Sejanum duxit, tingere, Tacit. lib. 6. Annal.

Princeps dissimulare novit, si sibi non fiat satis, neque Privatus in ea Principis indignatione tueri se potest, & facto inter illos dissidio, familiaritatis vinculum dissolvitur. Intuetur Privatum Princeps, ut gratia sua & favore indignum; is vero Principem, ut ingratum nec obsequiis: quia tamen exiliatur, hunc opera sua carere non posse, argue ideo se prope- diem revocandum, subducit ille ad tempus, & locum dat, ut alius aliquis in negotia sub- ingredietur, & illas animorū alienationes foveat. Quo celer- timine fit, ut gratia in mutuum convertatur odium, ipsa Privati impatiencia opitulante, ut illa cito citius dissolvatur. Vo- lunt illico fama, quod gratia ex- cidentis: & omnes facti audacio- res, insolentius in eum insul- unt, ita ut ne ipse quidem Princeps ei rei mederi possit. Cognati & amici animo iu- vum ejus prævidentes, & peri- culum, quod inde sibi imminet, male metuent, ne tunc- adeo ipsi quoque a involvantur. Non secus ac athor aliqua ex altissimo monte devoluta in præceps, arbores alias, quæ sub umbra illius erant, secum tra- hit. Atque illi quidem omnium primi ruinam istam promo- vent, ut semet in tuto collo- cent, deinde collaborant om- nes, aliqui ut amici, alii ut ho- stes, nihil exoptantes aliud, quam ut inclinatus ille paries penitus c corruat. Princeps, quem suimet excutere nititur, a Quoties male duxit, quibus in- fusa amicitia gratia exitus imminet. Tacit. l. 4. Ann. b Quosque in- vult in bonorum interitum vult ex- haurire: tanquam parietis inclinato, & murice æquæ. Tac. l. 6. §. 14.

& suam sibi auctoritatem res- tituit. Vnde culpam omnem malorum præteritorem in Pri- vatum conferat, tanquam in au- ctorem præcipuum. Quo porro fit, ut suimet inretiat artibus: nec quicquam sua ei pro- deest solertia; ut in Sejanum vi- dere c licuit, & quanto magis se iis contendit eximere, tanto magis suam accelerat ruinam. Nam si gratia semel egrotare incipiat, mox expirat, nec ulli superest remedium, quod fan- tasmam pristinum recuperet.

¶ Atque ex iis, quæ hæc- enus diximus, satis liquet, maxi- mum singularis illius familiari- tatis periculum esse à variis il- lis modis, quibus ambitio pe- rennem & stabilem eam red- dere cogitat. Idè quippe ejus- modi amicis Principum acci- dit, quod iis, qui valitudinem suam nimis curant sollicitè, qui dum eandem medicamen- tis variis conservare student, destrunt potius, & vitæ suæ spatium imminuunt; & sicut nullum opportunus est reme- dium, quam abstinentia, & aliis in rebus moderatio, sinen- do interim Naturam, ut suum faciat officium: ita si gratia il- la & favor languere cœperint, optimum consilium est nullā adhibere medicinam. sed bono & sincero affectu, atq; animo à cupiditate utilitatis propriæ, & omni alia passione libero servare Principi, permittendo interim, ut meritum opere- tur, & veritas secuta magis & stabilis sit, quam artificii; & utendo solum præservati- vis quibusdam, quæ aut ad ipsum Privatum pertinent,

N 6

aut

c Non tam solertia, quippe iisdem amicos vincti est. Tac. l. 4. Ann.

aut ad Principem, aut ad Ministros ejusdem, aut ad aulam, aut ad populum, aut ad externos.

5. Quod ad ipsum Privatum attinet, eum modestie, comitatis, & humanitatis statum conservare debet, in quo fortuna eum reperit. Dissipellat à fronte illos singularis amicitie splendentes radios, quomodo faciebat Moyses, populo locutus, postquam à familiari cum Deo colloquio è monte à revertebatur, ita ut nulla in eo Majestatis argumenta, aut hujus suæ cum Principe familiaritatis ostentatio appareant. Daniel, esset apud multos Reges gratia pollebat, una tamen cum aliis in anteriori conclavi à morabatur. Fugiat honores illos, qui aut ad Principem pertinent, aut Ministeri spheram videntur excedere; & si quis hunc sales ei deferre pareat, moneat ingenuè, æque se, ac illum, servum esse Principis, cui illa honoris signa debeantur: quemadmodum Angelus sanctum Joannem monuit, cum eum venerat & vellet. Ne affectus suos, & passiones gratiæ, qua valet, beneficio executioni det. Audiatur patienter, benevole & humaniter à respondeat. Favores aliorum ne capiet, nec indignationes metuat, nec quo loco sit apud

a Sed operabitur ille vultus faciem suam, si quando loquebatur ad eos. Exod. c. 32. 31.

b Daniel autem erat in foribus Regis. Dan. 2. 49.

c Nide ne fecerit consensum tuum, & fratrum tuorum habentium sessionem Iesu: Deum adorare. Apoc. c. 19. 10.

d Audi taces & pro reverentia mandet tibi bonam gratiam. Eccli. 32. 9.

Principem dissimulet, nec rerum administrationem & auctoritatem supremam ambiat, nec amet sese contra invidiam, nec adversus emulationem se muniat: in his enim ad suam defensionem parandis subsidiis, præcipuum consistit periculum. Deum, & infamiam metuat.

Sed & à familia & sanguine non leve Privato periculum est. Tamest enim hujus actiones Principi probentur, ac populo, ea tamen, quæ à domesticis, & consanguineis ejus fiunt, placere semper non solent, quorum dissoluti mores, impiudentia, superbia, avaritia, & ambitio exolum eum reddunt, & præcipitant. Ne fallatur, in animum suum inducendo amicos aut cognatos à se evectos fortunæ & auctoritatis suæ columnas esse. Nam qui dependet à multis, in multis periclitatur, adeoque expedit eos intra modestie & status sui humilioris terminos continere, procul à negotiorum procuratore, ita ut intelligant alii, eos nec gubernationis, nec gratiæ istius peculiaris, ullo modo esse participes, nec ideo, quod sint Domestici, in muniis præferendos. Quod si tamen præ aliis bene fuerint meriti, nollem cuiquam nocere Privati amore, aut conjunctionem sanguinis. Christus exemplo suo id ipsum nos docuit, quippe qui in cognatos suos dignitatem Præcursoris, & Apostolici muneris contulit, at non Doctoris Gentium, neque Pontificatus supremi, quod istæ fidei S. Petri, & scientiæ S. Pauli deberentur.

5. Cum

a. Cum Principe sequentes ferret regulas: Primum, illud semper præ oculis habeat, affectum illius & favorem facillime immutari posse, & si quam forte mutationem notarent, in causam ne curiosius inquirat, nec notitiam illius per se ferat, ne Princeps ei subdoscere, aut æmuli ruinam ejus sperare incipiant, quæ hoc ipso in proximo est, quod putetur, jam posse accidere. Deinde ne gratiam suam inniti faciat propensionem, & voluntati Principis, quæ facile variari possunt, sed merito potius, nisi enim hujus beneficio gratiæ aurum consolidatum fuerit, æmulationis malleo resisteret nequaquam poterit. Porro magis in Principe dignitatem diligit, quam personam. Zelum prudentia moderetur, suam intelligentiam judicio Principis: nemo enim ferre sustinet eum, qui secum de animi dotibus contendere fatagit. Subsidium le arbitretur, non illius socium, & tanquam factura, factori suo se æqualem ducat & gloriosum seipsum perdere (si ita necessitas tulerit) ad augendam illius amplitudinem. Consilia ei suggerat cum libertate animi gratiosa, demissa & b sincera, absque periculi ullius metu, & ambitione, ut Zelosus habeatur, in opinione sua contumax. Nullum negotium ita trahat ad se, ut illud sibi quasi proprium efficiat, neque in eo suam agi existimationem repu-

ter, ut hunc aut illum exitum sortiantur, aut sua solum consilia sequantur alii, aut si semel placuerint, non mutantur deinde. Ejusmodi enim conatus periculo non carent; & expedit propterea, ut ne in expediendis negotiis & docendis tam ardens sit, ut sese ipse consumat, neque tam frigidus, ut congelet: sed moderato incedat passu, prout tempus & occasio tulerint. Eo insuper magis advertat animus, ut suo recte fungatur munere in omnibus, quam ad gratiam & favorem Principis, sine affectatione tamen, & c jactantia: nam qui eo solum nomine Ministrum agit, ut fama inclarescat, existimationem Principi suffragetur. Silentium ejus sit opportunum, si utilitas postulaverit; verba prompta, & expedita, si opus fuerit, id quod in quodam suo familiari collaudabat Rex d Theodoricus. Principis obsequium privatæ suæ utilitati anteferat, quin sua & Principis commoda eadem esse ducat. Consanguineus Principis debita prosequatur venerationem, suamque in eo securitatem collocet, ut benevolos eos habeat, nec ipsos inter & Principem foveat odia; sanguis enim facile amicitiam redivtegrat cum ipsius Privati nocumento. Curet præterea, ut Principis optimos habeat ministros, & famulos, & imperandi

N 7

c Cum feceritis omnia, quæ præsum vobis, dicite: Servi inuitis sumus. Luc. 17. 10.

d Sub genit nostri luce inrepiendus quidem, sed reverenter affabatur, oportune tacitus, necesse copiosus. Cassi. l. 5. ep. 30.

perandū modum eum fideliter edoceat. Non oculos illi claudat, nec aures obstruat; quin in eo laboret potius, ut ipse videat, tangat, & pertinet omnia. Suos illi errores ac defectus cum modestia exponat, neque ideo (si alias necessitas ita postulerit) offensam metuat: est enim ad tempus pariatum aliquid gratia, agnito tamen postea errore convalescit iterum, & a roboratur; uti Danieli cum Regibus Babyloniarum usu venit. In iis, quæ Principes violententer statuit, & aggreditur, ita se gerat, ut declinet ea potius, quam rumpat, expectando donec tempus ipsum, & incommoda eum melius instruant. Ne impediat, quo minus ad aures ejus perveniant querelæ & satyræ: hæ enim, si in innocentiam cadant, gravis salis sunt, quæ Principis benevolentiam conservant, & monita quadam ad errores vitandos, & corrigendos viam. Recte facta, eorumque gratiam Principi tribuat; errata vero, & successus minus prosperos sibi imputari ne ægre ferat. Ruinam suam tantquam certam & exploratam semper habeat, præstolando illam constanti & libero animo, & abique rei privatæ studio, nec magnopere sollicitus sit de mediis, quibus suam apud Principem gratiam stabiliat. Qui magis metuit, ex alto citius precipitat. Reflexio periculi caput obturbat, & b sequitur vertigo præcipia cernentes, qua

a Qui corripit hominem, gratiam postea inveniet apud eum magis, quam ille, qui per linguam blandimenta decipit. Prov. 28. 23.
b Seneca.

vertigine quotquot laborarunt ex iis, qui in Principum aulis præ cæteris gratia & auctoritate floruerunt, omnes perierunt. Qui periculum istud contempsit, securus est transiit.

§. Erga Ministros socium se gerat potius, quam Dominum; patronum magis, quam accusatorem. Bonos ad meliora existimulet, & malis bonos efficere studeat. Caveat, ne suam ipse auctoritatem interponat, quando de eorum aut electione, aut depositione agitur. Iis negotia permittat, ad quos ea pertinent; Consiliorum cursum in consultationibus ne impediat: sinat omnes pervenire ad Principem; quod si hic eas cum ipso contulerit, poterit tunc iudicium suum libere eloqui, non alio tamen assensu, quam ut in rem communem optime consulat.

§. Porro aula periculosissima gratiæ illius (copulus est, & tamen omnes illa utuntur, ut hanc firmet, & reddant perpetuam. Nullus in ea lapis est, qui solvi non cupiat & ruere, ut Privati illius statum diruat, non minus destructioni obnoxiam, quam illa Nabuchodonosoris ob metallicorum diversitatem. Nemo quicquam in aula securus Privati amicus est, si eligit alios, odium & invidiam apud alios excitat. Si eos Principi charos efficit, gratiam suam periculo obicit, sin minus, expectet eos hostes: adeoque tutissimum erit, media quadam

Via,

c Qui ambulat simpliciter, ambulat consuetus. Prov. 10. 9.
d Reclorerna te conspiciet, qui noli excoli: esto in illa quasi bonus ex ipso. Eccl. 32. 1. Tac. l. 2. Annal.

via, & indifferenter incedere cum omnibus, nec ullius se immiscere officio, dando operam, ut quoad fieri potest, singulorum voluntati fiat satis, nec impediantur, sed juvenetur potius in procurandis commodis, quæ sperant. Quod si quis in Principis favorem sese insinuat, consultius erit eum servare benevolam in omnem eventum, si forte res ex voto ei successerit, quam vel eum impedire, aut deturbare de gratia: nam sæpe, qui iustitiam cum alio eum proferre voluit, una cum illo cecidit, & solet oppositio communiter favores magis incedere. Plures privati perierunt, quod nonnullorum ruinam molirentur, quam quod aliis ad eandem gratiam adjumento essent. Spernat suas apud Principem accusationes, aut laudes, eoque casui & fortunæ relinquit.

§. Porro singularis ille Principis favor plurimum à populo dependet iudicio, nam si iste privatum odisse coeperit, non poterit eum tueri Princeps contra communem omnium vocem; & si hanc contempserit, multitudo ipsa Privati iudicem, immo & Carnificem constituere se solet, siquidem bene multos manibus illius occubuisse vidimus. Quod si populus eundem vehementer amet, non minus periculi est; nam ea res emulationem atque invidiam in aliis excitat, immo in ipso Principe; unde heres plerumque & insuavis esse solent populi amores. Quare ut inter extera ista privata ejusmodi securus incedat, ea omnia vitare oportebit,

quæ plausum & acclamationem vulgi pariunt; in eo solum laboret, ut pietate, liberalitate, humanitate & benevolentia bonam de se opinionem & existimationem concitet, in id semper animo intentus, ut iustitia administretur, ut rerum ubertate Respublica floreat, ut ne pax & tranquillitas publica perturbetur, nec privilegia violentur, nec in ratione gubernandi introducantur novitates; ante omnia vero, ut caveantur controversiæ in rebus Religionis, & contentiones cum Ecclesiasticis; nam populi furorem expectetur, si pro impio eum habere coeperit.

§. Exteri, in quibus non est naturalis ille in Principem amor, à privato magis, quam ab ipso dependent; quare illum potius venerantur, ut eo opitulante votis suis potius queant, non abique insigni Principis despectu, & Statuum ejus detrimento; & aliquando ipsum privatum in ruinam trahunt præcipientem, si is desideris eorum, & votis non cumulate satisfecerit. Eam ob rem cultum illum singularem exterorum admittere non debet; sed curare, ut ipsi paulatim intelligant, eum cortinam solum ante imaginem reducere, solum vero Principem esse, qui patet miracula.

Legati Principum privati amicitiam ambiunt, tanquam medium efficax ad negotia sua rite pertractanda; cumque ipsi plurimum ad ea prodesse sibi arbitrentur dampna illa & incommoda, quæ ex privata Principum familiaritate

te nasci solent, bonis obsequiis fovere eam fatagunt, inducti ad hoc interdu ab ipsomet privato; cumque occasionem habeant laudandi eum in audientis, & prima fronte à privatæ rei studio & æmulatione omnino videantur alieni, multa operantur bona; verum periculosi amici sunt. Nam eos privatus benevolos conservare non poterit, nisi cum insigni Principis sui, bonique publici detrimendo; & si muneris sui ac obligationis memor non iis abunde satisfaciatur, hostes se prostentur, nec industria deest, aut facultas, quæ ruinam illius moliantur. Quare tutissimum erit, non plus sese illis impendere, quam Principis obsequium atque utilitas permiserit, adeoque illud solum privatus procurabit, ut vir sincerus, comis & humanus ipse habeatur ab exteris qui bonas illas Principis sui cum aliis amicitias conservare malit, quam dissolvere.

§. Omnia isthæc præservativa privati lapsum cavere poterunt, si mox à principio adhibeantur: nam ubi semel in aliorum incurritur odium, atque invidiam, malitiæ & fraude ista tribuuntur, magisque periclitari faciunt gratiam; quemadmodum Senecæ accidit, qui mortem effugere non potuit, quantumvis à instituta prioris vitæ committaret, prohiberet cæcus salutarium, vitaret comitantes; rarus per urbem, quasi vultudine infensa, aususpientia studiis attineretur.

§. Quod si adhibitis omnibus istis remediis, Privatus aliquis nihilominus Principis

gratia exciderit, lapsus ille inglorius non erit, cum immuni vixerit hæcenus ab infami metu illam amittendi, & absque sollicitudine quaerendi media generoso pectore indigna, quod gravius tormentum est ipsa Principis indignatione & odio. Et si in privata illa gratia aliquid inest boni, & sola ea gloria, quod quis à Principe æstimari meruerit. Continuatio illius plena curatum, & periculi est. Felicissimus ille, qui quam citissime, & majori cum honore inde emerserit.

§. Descripsi, Serenissime Princeps, Privatorum artes, non vero quomodo Princeps erga eos se gerere debeat, quod supponam omnino nullos ei esse debere: nam etsi concedendum illi sit, ut voluntatis propensione & gratia magis in unum feratur, quam in alium; non tamen, ut potestatem suam omnem in unum aliquem conferat, à quo mandatum, præmium & poenam expectare oporteat populum: talis enim auctoritas alienatio est Coronæ: unde semper gubernationi periculum imminet, etiam si in electione personæ minime erret gratia: nunquam enim obedientia tanta, aut tantus cultus Privato deferretur, quantus ipsi Principi, nec tanta illi cura de bono universali & publico, nec ita in manu sua cor Privati habet Deus, ac Principis. Quare etsi non pauci ex Antecessoribus Serenitatis Vestræ Ministros ejusmodi sibi familiares, & præ cæteris charos habuerint, qui insigni cum diligentia & zelo (ut & hodie fieri vide-

mus)

mus) conati fuerint in omnibus quam rectissime agere, illud tamen assecuti non sunt, necesse ea felicem exitum habuit. Nec falli se sinat Serenitas Vestra exemplo Franciæ, cujus fines Privati unius consilio longe dilatari videamus, sed non absque Regni detrimento & jactura auctoritatis ipsiusmet Regis. Qui accuratius perpendere voluerit persecutionem Reginæ Mariæ, & Ducis Aurelianensis; propositum sanguinem Monmouthii, Prioris Vandomenis, Pilorantii & Domini de S. Marco; captivitatem Bullionis Ducis; tributa & oppressiones subditorum; usurpationem Ducatus Lotharingæ; hædeta cum Batavis, Protectionibus, & Suecis inita; consilium capiendi Sabaudicæ Ducem Carolum Emmanuel; pacem Monsionæ factam absque scitu foederatorum; suum Valli Telinæ & Grifonibus injectum, subsidia missa Scotiæ, & Parlamento Londinensi, expugnationes Fomtarabie, Audomari, Theonis villæ, Tornaventi, & Castelleti, jacturam tot militum Lotharii, Valentis ad Padum, Salsis, & Rocæ; recuperationem Arizæ, & Bassæ: qui, inquam, ista omnia accuratius perpendere voluerit, videbit quod ejus consilia non nisi ab impetu protecta, omnique ejus apud Regem gratia soli violentiæ innixa fuerint: quod in tanta ejus tyrannide ei sica pepercerit, alias in ipsam etiam Majestatem audax, quod denique temeritatis suæ fortunam tam in omnibus habuerit

propitiam, ut adversis successibus ille plura lucratus fuerit, nos vero secundioribus plura in dies perdidimus. Quod manifestum indicium est, Deum ejusmodi Privati prosperitatem fovere ad Christianitatis exercitum, & castigationem, nostram antevertendo prudentiam, nostramque fortitudinem confundendo. Monarchiis ad exitum & ruinam destinatis illud obest etiam, quod eadem exaltare debuisset. Ita invasio per mare Adriaticum excitavit dissidentias; protectio Mantuæ, æmulationes, oppositio Nivernensis, bella; diversio per insulas Tionis, sumptus; exercitus Alsatizæ, æmulos; bellum pro Hispania, rebelliones. Arma maritima, aut tempore non fuere edicta, aut cum tempore sensim interiere; terrastrum vero ob victualium, aliarumque rerum necessarium defectum effectum penitus cauerunt. In obsidione Casalensi occasionem perdidimus bello finem imponendi. Vnum aliquod consilium Secretarii Passerii Principi Thomæ impressum obstitit, quo minus Taurino succurreret, & de Francia triumpharet: ob inanem aliquam de prærogativa contentiorem idem Arizæ accidit; ob aliquem nuncium de Atebato jam ab hostibus fossis & æggenbus cincto succurrendi cura intermissa: ob inanem aliquem fidei servandæ scrupulum succursus Amillerii admissus non fuit: per ignaviam aut occultum cum hoste conspirationem Capellæ se deditit. O divinum providentiam! quem finem spe-

Etat

stat illa eventuum varietas, tam longe à causis suis aberrantium! Credite, non mero casu in ejusmodi Privatorum

arbitrio Europæ posita est gubernatio. Faxit Deus, ut successus votis respondeat publicis.

SYMBOLVM. LI.

Nihil melius utiliusque mortalibus, prudente diffidentia. Vitæ fortunarumque

custodia est, quam nostra nobis suadet conservatio: ubi ea non est, cautio esse nequit;

sine

line hac autem omnia periculis forent exposita. Princeps paucioribus confusus melius thanus sui gubernacula modèrabitur. Vna sola confidentia licita est, ab arbitrio nimirum & voluntate alterius non dependere. Equis enim securus unquam esse poterit de corde humano in intimis peccatoris recessibus addito, cujus arcana consilia tam scite regere & dissimulare novit lingua, tam dextere pernegant oculi, alius corporis a motus; Pelagus est pugnantibus inter se affectuum fluctibus inquietum, mare sinuosum, & occultis plenum syrtibus, nec ulla unquam fuit charta nautica, quæ eas potuerit ostendere. Quam igitur acum, prudentiæ margine tinctam, dabimus Principi, ut per tot tamque diversa maria absque periculo à naviget? quas regulas & documenta ad discernendos ventos, ut habita temporis ratione nunc laxet, nunc contrahat confidentiæ vela? In hoc potissimum regnandi consistit artificium. Hic maxima Principi imminet pericula, quia aut rerum expectantia, notitiaque destitutus est, aut negotia & subditos tractare nondum didicit, præsertim cum nemo eorum, qui cum ipso agunt, malus esse videatur. Omnes eo præserte vultum ad honestatem componunt, & actiones suas rite obeunt. Verba præmeditata merum sonant amo-

rem, boni publici zelum, & fidelitatem. Exterior oris corporisque species obsequium pollicetur, venerationem, & obedientiam; in imo tamen pectore rancorem, odium, & ambitionem foveat. Quam opinor causam fuisse, ut non nemo dixerit: c. *Principem nemini fidere debere. Verum utrumque in vitio est, & omnibus credere, & nulli. Nemini omnino fidere, Tyranni suspicio est: fidere omnibus, Principis imprudentis facilitas. Non minoris in illo momenti confidentia est, ac dissidentia. Digna illa regio & sincero pectore; isthæc vero ad gubernandi artem perutilis, utpote ejus beneficio prudentia politica operatur, & suas rite moderatur actiones. Difficultas in eo posita est, ut utraque tempore suo, & loco uti quis noverit, ut nec confidentia nimis credula perfidiae, & periculis ansam præbeat, nec dissidentia cauta nimis & suspicax odium pariat, & adducat in desperationem, aut Princeps, quia nemini fidei, ad omnem tractatum protus fiat inidoneus. Non omnia confidentia metienda sunt & ponderanda, uti nec omnia dissidentia. Si nunquam Princeps consideret, quis absque præsentis periculo eidem posset assistere? quis in ejus perseverare obsequio? Nec minus periculosa infelicitas est, ob inanes suspiciones fideles à se Ministros arcere, quam ex levi credulitate se iis credere, qui fideles non sunt. Ita confidat Princeps, ut fidem habeat; verumtamen non*

sine

a. Cor hominis innotat faciem illius, sive in bona, sive in mala. Eccl. 10. 31.

b. Peritum est cor hominum, & inservabile; quis cognosceret illud? Jer. 17. 9.

c. Seneca.

sine omni deceptionis metu, aut dubitatione saltem. Atque hæc dubitatio non retardare illum debet in suo opere, sed solum commovere. Ni dubitaret, incuriosus esset, ac negligens. Dubitare, cautio quædam est, quæ securum eum reddit; nec aliud, quam res suis invicem momenti expendere. Qui non dubitat, veritatem assequi non potest. Sic confidat, tanquam si fidem non haberet. Attemperatæ ac ratione inter se confidentia, & diffidentia, ac directæ à ratione & prudentia, miros habebunt effectus. Cautus igitur sit Princeps in tractandis negotiis, in fœderibus faciendis, in pace conficienda, & tractatibus aliis, qui ad gubernationem pertinent, & si sponcione manus confirmanda sit fuerint, manus oculata sit oportet (uti præfens Emblemata exhibet) quæ ante videat diligenter, quæ agat. Non solis Amatoris promissis movebatur lena illa apud Plautum, quæ aiebat: *Manus nostra oculata sunt, credunt quod vident*. Et alibi diem oculatam appellat, quo nonnisi parata vendebatur, emebaturque pecunia. Cæca sunt animi decreta, quæ ex sola sunt confidentia. Pythagoræ symbolum fuit, non cuius facile dandam esse manum. Nimis periculosum est, leviter omnibus fidere. Consideret itaque Princeps etiam, atque etiam quid negotiis se impendat, & habeat pro explorato, omnes fere sive amicos, sive hostes, id contendere, ut saluant, alii graviter, ac leviter

alii. Alii ut sceptro & fortunis eum expolient; alii ut benevolentiam, gratiam & favorem illius sibi concilient. Non idem illis sibi concilient. Non idem tamen opinio isthæc præsumpta malitiæ servire debet, & fraudi, perinde quasi in Principis esset auditio, stare conventis ac promissis, aut eadem pro libitu violare: sic enim fides turbaretur publica, & grandissimam existimationi suæ maculam aspergeret. Cautio ista nihil aliud esse debet, ac prudens quædam circumspectio, & prudentia politica. Diffidentiam ex suspicionem ortam improbamus in Principe, si levis sit, & vitiosa, quæ illico suos prodit effectus, & ad executionem progreditur, non circumspectam illam, & universalem, quæ omnes æqualiter respicit, nulli interim in particulari sinistri quicquam imputando, donec circumstantiæ probe examinatæ, à ratione aliud suaserint. Et fieri potest, ut licet alicui satis non fidat, bonam tamen de eo habeas opinionem: ista enim diffidentia non particularis est de actionibus illius; sed cautio quædam prudentiæ generalis. Intra ipsa regnorum viscera arces eriguntur, ac propugnacula, & præsidia firmantur, atque custodiis, non secus ac si in hostium finibus sita essent. Nec inutilis est ista prudentia, aut Subditorum fidelitati quicquam derogat. Confidat Princeps Consanguineis suis, Amicis, subditis & Ministris; verum non tam vecors illa sit Confidentia, aut altum dormiat quasi secuta ad omnibus casibus, quibus aut dominandi

amandi cupiditas, aut rei privæ studium, aut odium denique perturbant fidelitatem, perperis fortioribus Turis Naturæ & Gentium repagulis. Si Princeps tam fœcior sit, ut diligentiam istam onus reputet: ut minoris æstimet dampnum, quam vivere inquietum ab tot ac tantas cautiones: ut finat ire omnia, nec attendat ad incommoda, quæ evenire possunt, facile fiet, ut Ministri mali evadant, & interdum etiam insidi: cum eorum ad gubernandum videatur inhabilis, despicatur habetur ab aliis, & singuli comitum sibi gubernationis partem tyranniæ procurant. Verum si Princeps sit vigilans, qui licet confidat, non omnem tamen omittit cautionem; qui sic semper instructus est, ut nunquam eum à consiliis, &que mediis imparatum offendat perfidia; qui absolute non iudicat, sed prævertit fortis; qui non arguit, sed præservat fidelitatem, ut ne in periculum adducatur, is Coronam suam secure stabiliet. Nulla fuit occasio, cur animus Regis Ferdinandi Catholici ulla subiret suspicio de fide magni Ducis, & tamen eo non obstante certos habebat homines, qui secreto ad omnes ejus actiones sollicitè abvigilarent, & attenderent, ut cognita illa diligentia tanto cautorem se in omnibus gereret. Et sane diffidentia vere non fuit, sed prudentiæ officium, quæ provida est in omnibus casibus, & æmulationibus dominatus, quippe quæ non semper ad rationis tutam ponderantur, & ex-

pedi interdum eas etiam levibus de causis suscipere: malitia enim fere cæco quodam modo agit absque prudentia, immo & imaginatione.

Cavendum tamen, ne metus ille levis sit, sine sufficienti fundamento, ut eidem Regi b Ferdinandus cum eodem Magno Duce postea accidit: etsi enim is post cladem apud Ravennam valde illius opera indigeret pro rebus Italiæ, ea tamen uti noluit, visso tanto applausu quo omnes exire ex Hispania, & stipendia sub eo merere gestiebant, quin in omnem eventum Ducis Valentini præoccupavit animum, certis mediis procurando, ut de ipso securus esset. Ea ratione, ut de una aliqua fidelitate, quam expertus fuerat, dubitando, alteri magis suspectæ sese exponeret. Ita animi plus æquo suspicaces, ut unum aliquod effugiant periculum, in graviora incidunt, etsi interdum in Principibus, nolle tantorum virorum uti obsequio, invidia potius sit, aut ingratitude, quam suspicio. Forte etiam quæ erat astutia ille Rex, minime è re sua fore arbitratu fuerit, ut ejus deposceret operam, quem non optime contentum esse probe noverat. Principi, qui semel diffusus fuit, haud multum debet fidelitas. Quo quis magis ingenuus est, & generosior animo, hoc sentit gravius, si fides sua vocetur in dubium, & offensus tanto audent facilius ab ea desciscere. Hæc causa fuit, cur Genuis ad Tribenium perscriberet, *sibi fidem*

integram, & si nullis insidiis peteretur, mansuram. Longus usus & experientia variorum eventuum tam circa se, quam circa alios erudire debent Principes, quomodo fidendum sit subditis. Inter alia monita, quæ Rex Henricus Secundus filio suo Principi Joanni dederat, illud unum fuit, ut gratias in eos collatas, qui partes ejus contra Regem Petrum Dominum suum naturalem secuti fuerant, tueretur quidem; ita tamen illis fideret, ut fidelitatem eorumdem semper suspectam haberet; ut in muneribus, & officiis illorum ureretur opera, qui cum Rege Petro fecerant: quippe qui homines constantes essent ac fidi, æque adeo obsequiis offensiones præteritis compensaturi: ne vero crederet iis, qui neutrales, ut vocant, haberi voluerant, eo quod privati sui commodi magis, quam boni publici amantes se exhibuissent. *Predites etiam iis, quos antequam, invisi sunt.* Contra homo fidus illi quoque, adversus quem agit, gratus est. Nec alia causa Othoni fuit, cur Gello fideret, quam quod constanter Galbæ a se inservisset.

6. Porro nequaquam expedit, Ministrum aliquem subito & uno quasi saltu ad summas dignitates evehi: istud enim illi invidiam, Principi odium parit apud alios, utpote qui ex levitate quæ videatur. Nullus Ministrorum tanta est modestia, qui non offendi se putet: nullus tam recti amans, qui suo rite fungi velit mune-

re, si alium inique sibi præferri videat; uni forte sit satis, & queruntur quamplurimi, à Ministris autem non bene contentis nihil in gubernatione recte geritur. Ejusmodi electiones nihil aliud sunt, quam informes quidam abortus, & aliores agit radices fidelitas, si per obsequia præstata ad honores & præmia pervenire oporteat. Interea tempus superpetit Principi ad capiendum de Ministro experimentum, prius in officiis minoribus, ne nimis caro consuet, & tum deinde in aliis & majoribus. Antequam in pacis bellicque negotiis eum occupet, videat primum ubi magis periclitari possit ejus fidelitas; quæ item subsidia à sanguine, à Nobilitate, ab opibus habeat. Atque hæc oblectatio in iis potissimum muneribus apprimè necessaria est; quæ quasi claves sunt, & securitas Statuum. Hoc nomine Germanicum Tiberius cæcissime increpuit, quod contra instituta Augusti, non sponte Principis Alexandriam introisset. Nam Augustus inter alia dominationis arcana, vetitis, nisi permisso, ingredi Senatoribus, aut equitibus Romanis illustribus, sepositum Ægyptum, eo quod Imperii esset gnatium, ut proinde qui illa potiretur provincia, istud manu sua & potestate habere videretur. Pro majori vero securitate, atque ut Minister magis in officio contineretur, expedit plerumque auctoritatis concedere Magistratui & Consiliis provinciarum: nulla enim trana memoria,

b Qui fidelis est in minimo, & in majori fidelis est. Luc. 16, 10.
c Tac. 1, 2. Annal.

hora, ac ista & quæ fortius obstant eratis illius, qui aliis imperat.

7. Ad nullum autem minus idonei sunt animi abiectiones & humiles, qui non contentur ad gloriam, & alios antecellere cogitant. Præcipua dos, quam in Iosue Deus operit, ut eum grandioribus subiberet negotiis, illa fuit, quod magnus in eo esset a Spiritu. Verum tamen animus tam elatus esse non debet, ut natum se subditum doceat, & intra Fortunam suam se cohibere nesciat: in his enim tribus, quia ad altiorum semper aspirant gradum, vel maxime fidelitas in petulo est, & si quis illum præterdere prætermiserit, certum est aut vires aut scientiam derelisse; præterquam quod in idem zelus boni publici, & obedientie promptitudo facile deficiat.

8. Magna ingenia, nisi modesta sint, & instructionem admittant, æquè periculosa sunt: hæc etenim, cum superbia plerumque sint, sibi quæ misc placeant, iusta aliorum contemnunt, putantque ad suum arbitrium omnia debere peragi. Nec minus obseculi solet esse ab eximiis animi dotibus, quibus excellit aliquis, quam si omnino destitutus iis sit: nullus enim eum capit locus, qui de meritis suis nimium præsumit. Tiberius & neque eminentes virtutes silabatur, & rur us vicia crevit: ex optimis periculum sibi, à pessimis dedecus publicum metuebat.

a Ille Iosue virum, in quo est Spiritus. Num. 27, 18.
b Tac. lib. 1, 2. Annal.

9. Nec item boni Ministri esse solent, qui amicis abundant, florentique fortunæ opibus: hi enim cum non egeant Principe, & in affluentia fortuna, vitium, opum & amicorum, aliorumque salum constituti sint, pericula & labores defugiant, & regi atque obedire, neque volunt, neque norant. Unde Soffibus Britannicus dicere solebat, *Auri vim, atque opes Principibus insensibilis esse.*

5. Vbi igitur præmissis examine debito, aliquis in Ministrum affectus fuerit, omni exteriori motu sinceram erga eum confidentiam præ se ferat Princeps; semper tamen in actiones ejusdem, & confilia intentos habeat oculos: quod si forte ex iis periculum aliquod sibi creati posse videat, alteri eum muneri applicet, ubi voluntates aliorum non tantopere sibi obstrictas habeat, neque tantam male agendi opportunitatem: major enim prudentia, & benignitas est, præcavere, ne quis scelere se astringat, quam post admissum scelus, delicti veniam concedere. Victoriarum Germanici in partibus Germaniarum, & militum applausus, etsi ex una parte Tiberium lætitia affecterit, ex altera tamen curas illi, & æmulationem pepererunt: cumque postea res in Oriente turbatas cerneret, non mediocriter gavisus est, si ut ea specie Germanicum suæ legioni abstraheret, non visque

c Arist. lib. 4. Pol. c. 11.

d Tac. lib. 11. Annal.

e Nuntiata de Tiberii malitia, ea neque a se rececit. Tac. 1, 1. Annal.

f Idem lib. 2, 2. Annal.

a Nequeque cello velut satelles, etiam pro Othone fides integra & inselita. Tac. lib. 1, 1. Hist.

visque Provinciis impostum, dolus simul & capibus oblectaret. Verum si Ministrum aliquem ab officio removeri oportuerit, id fiat specie honoris, & ante quam incommoda palam innotescant, ea cum prudentia, ut ne animadvertat sibi diffidere Principem, nam sicut a multi fallere decurrunt, dum siment falsi; ita dubitare infidus reddit. Eam ob rem Tiberius, cum Germanicum Romanam postea revocare vellet, id fecit triumphi specie, b acrius modestiam ejus aggressus, alterum ei consulatum offrendo; qua in re admodum liberales solent esse Principes, dum suspicionibus suis se liberare cupiunt.

§. Si subditus semel revertentiam erga Principem exuerit, nil postea confidentiæ proderit, ut securo vivere liceat. Sanctius Primus Legionis & Rex veniam dederat Comiti Gonfalo, quod bellum contra ipsum suscepisset. Conatus est eum insuper beneficiis & gratis demereri, sed quæ obstringere eum debuerant, ansam dedere potius, ut Regi venenum pararet.

§. Quando de utilitate & commodis Principum agitur, nullam amicitia, aut cognationis vinculum ad securitatem sufficit, ut unus fidat alteri. d Diffidebant inter se Ferdinandus Magnus Rex Castellæ, & Gasias Navarræ Rex; & cumque hic Anagari morbo teneretur, deliberavit de Germano suo fratre captivo attendendo, qui visum eum venerat:

a Seneca.

b Tac. lib. 2. Annal.

c Mar. hist. Hisp.

d Mar. hist. Hisp.

sed cum secus caderet, voluit dissimulare postea, invisendo ad Ferdinandum, dum Brugis æger esset, qui comprehendere eum jussit. Efficacior nimirum est in Principibus vindicta & ratio Status, quam amicitia aut sanguis. e Difficiles fratrum & amicorum dissensiones, & qui valde amant, valde odio habent. Vnde illud etiam licebit animadvertere, quam imprudens sit confidentia eorum Principum, qui in hostium suorum arbitrio sese constituunt. Vitam suam in apertum adduxit discrimen, immo amisit Granatæ Rex, cum confusus securitatis literis ad Regem Petrum abiisset, suppetias ab eo petiturus. Cautiorem ea in re se gessit Ludovicus Sfortia Dux Mediolanensis, qui cum Rege Franciæ oretenus colloqui volebat, nisi in medio aliquo fluvio, & supra intercissum pontem: ea enim Principum Italorum conditio est, ut diffisi semel, nunquam postea confidant amplius. Quare multi in Italia vehementer admirari sunt, quod Magnum Ducem & Regem Ferdinandum Catholicum, hunc item & Regem Franciæ ejus hostem una esse viderent. Dantur quoque nonnulli casus, in quibus longe securior est confidentia quam diffidentia; f adeoque illa uti, animoque obligare magis expedit. Alphonsus Sextus regno Legionis exutus, in auxilium Regis Mauri Toletani se receperat; mortuo tamen Rege Sanctio, secreto à Statibus ad Coronam invitatus fuit, quod

e Arist. 1. 7. Pol. c. 6.

f Mar. hist. Hisp. 1. 9. c. 5. & 10.

quod suspicerentur, ne Mauri fonte, re intellecta, vi eum detinerent. Verum qua erat prudentia Alphonsus, & hostia beneficium, amicitiamque grato animo recolens, rem eam Regi Mauro exposuit. Quæ confidentia Regem istum barbarum sic affecit, ut licet re ante cognita, insidias illi posuisset, ut caperetur, liberum eam abs se dimiserit non solum, sed & necessarios ad iter sumptus munifice suppeditavit. Tanta gratitudinis vis est,

SYMBOLVM LII.

Scorpius etiam translatus in Cælestem & inter sidera collocatus, suam malignitatem arguit: quin immo tanto ea sibi major est, quam hic existens in terra, quanto venerata ejus agendi vis in omnia hæc inferiora porrigitur latius. Probe expendant Principes indolem & dotes subditorum, quos ad Magistratus & dignitates evehunt: in his enim propensiones, & vitia naturalia augescunt indies, atque adeo virtutes ipsæ in periculo sunt interdum, eo quod voluntas potentia armata videns, & facta audacior, obducitur rationi, eique dominetur, nisi tam firma & potens illa sit, ut possit resistere, ne faventioris fortunæ splendoribus obscuretur, aut evanescat. Quod si viri etiam probi in magnis amplisque muneribus & officiis ab honesto deflectere solent, improbi certe pejores fient. a Iovis etiam amulos infelix

neguitia, quid si florent vigetque? Et si semel Malitia ho-

a Tacit. 1. 4. Hist.

quæ cor maxime etiam ferocem & inhumanum armis exiit.

§. Diffidentia inter duos aliquos Principes exultationibus, & satisfactionibus curari non debent, sed contrariis actibus. Si tempus eas non sanet, sanare nunquam poterit diligentia: vulnera sunt, quæ scrutatore, & manu magis etiam exulcerari solent, & genus quoddam manifestæ æmulationis, quæ ad perfidiam viam sternit.

nores promereri potest, quis virtutis vi ad eisdem grassabitur? Illa à natura nobis inest: hæc labore paratur, ac studio. Illa per vim sibi arrogat præmia; hæc ea patienter expectat: appetitus vero magis propria sua gaudet violentia, quam merito, & moræ impatiens à sua dependere mavult industria, quam alieno arbitrio. Munera Reipublicæ in hominem improbum conferre est optimo cuique adimere animam & vires, roburque malitiae addere. Iniquus aliquis civis in vita privata graviter nocere vix potest, nonnisi contra paucos improbos suos exercet mores: at in Magistratu adversus omnes, cum Iustitiae sit arbiter, & administrationem, gubernationemque totius corporis Reipublicæ in potestate sua habet. Improbi iis munus præfici non debent, in quibus improbitatem suam exercere valeant. O Hu-

b Nam qui magnam potestatem habent, etiam ipsi nullius preii sunt, nullum necent, Anst. 1. 1. Pol. c. 9.

Hujus incommodi vitandi causa Natura ipsa solers ac provida rerum omnium dispensatrix, alas pedesque venenatioribus animantibus denegavit, ne multum detrimenti adferre possent. Quisquis malitiæ pedes addit, aut alas, hoc agere videtur, ut currat illa, aut volet. Solent vero plerique

Principes malorum potius, quam proborum uti opera, eo quod videant illos ordinari præ istis a esse sagaciores. Sed egregie falluntur: neque enim Malitia sapientia est, nec clarum sincerumve judicium esse po-

a Filii hujus sæculi prudentiores fuisse lucis in generatione sua sunt. L. vii. 26. 8.

315. 32. potest, ubi virtus non est. Laudabat ea re prudentiam Romanorum Alphonsus Aragoniæ & Neapolis Rex, quod honoris templum intra septa templi virtutis sic construxissent, ut non nisi per hoc illud templum liceret ingredi, eo quod existimarent honoribus potius esse eum, qui virtutibus non polletet; nec ad officia & dignitates admittendos, qui non prius virtutis vestibulum subiissent. Et qui absque isthac Minister aliquis Republicæ utilis esse poterit? quomodo inter ipsa vitia locus erit Prudentiæ, Iustitiæ, Clementiæ, Fortitudini, cæterisque virtutibus ei necessariis, qui cum imperio præest aliis? quomodo is, qui paret, eas tueatur, quæ ab ipso requiruntur, si desit exemplum Ministrorum, quorum actiones, moresque arte observat, & cum emulatione imitatur! Ministriam virtute præditum populus in veneratione habet, sibi que persuadet, nihil non recte ab eo agi posse; contra nullam Ministri alicujus mali actionem in meliorem partem accipit, aut approbat. Optimum consilium in senatu Spartano Demosthenes dederat: sed quia passim homo flagitiosus audibat, acceptatum non fuit, sed aliam aliquem ex Ephorum ordine idem illud consilium dare oportuit, ut admitterent, & executioni mandarent. Tanti refert, hanc populi persuasionem esse bonam, ut tum etiam, cum Minister minime malus est, periclitetur tamen in manibus ejus gubernatio, si a populo minus recte sentiente pro homine vitioso habeatur.

tur. Movit ea res Henricum Quartum Angliæ Regem (cum regni gubernacula susciperet) ut abs se dimitteret, quos licentioris vitæ in ætate juvenili habuerat socios, maloque Ministros exauctoraret, substituentem in eorum locum homines virtute insignes, gratosque subditis. Nec in aliam causam feliciores eventus, & victoriæ Regi Theodorici referrebantur, quam quod optimos quoque legeret Ministros, Consiliariosque uteretur. Prælati virtutis & probitatis laude conspicuis. Sunt nimirum Ministri quedam quasi effigies Majestatis, quæ cum ubivis coram esse nequeat, per illos quodam modo representatur. Quare decet omnino, ut Principi moribus & virtute haud sint dissimiles. Cumque Princeps se solo omni in loco potestatem suam, quam communi populi consensione adeptus est, exercere non possit, videat diligenter, quam ratione eam inter Ministros disperiat. Hos enim plerumque a delectat superbia (sua longum spectaculum, minusque se judicant posse, nisi dum multumque singula; quid possint, ostendant. Ex quo illa etiam questio decidit potest, quisiãam Republicæ status melior sit; an ille, in quo Princeps est bonus, mali vero Ministri; an contra ille, in quo Princeps est malus, Ministri autem boni: & nam posse etiam sub malis Principibus magnos viros esse, Tacitus auctor est. Enimvero cum necesse sit, ut Princeps in pluribus Ministri suam substituat

O 2

poten-

a Seneca.

b Tacit. in vita Agric.

potentiam, si minus probi ii fuerint, magis perniciosi erunt Reipublicæ, quam Princeps bonus eadem prodesse possit: ejus enim bonitate abutentur, & boni specie ad fines suos sinistros, & commoda privata sensim eum petraherent, non ad commune & publicum bonum. Princeps aliquis malus à multis bonis Ministris corrigi potest; non item multi Ministri mali à bono aliquo Principe.

5. Arbitrari nonnulli, à Ministris bonis Principi ligari manus, & libertatem ejus imminui, quoque subditi fuerint flagitiosiores, eo ipsum à periculis securitorem fore. Impium proflus consilium, & ab omni ratione alienum: ille enim Reip. status quietior, eptabilis, & firmissimus est, in quo & privatim sancte innoxique vivitur, & publice Iustitia & Clementia vigent. Bonorum gubernatio longe tolerabilior est: ubi deest virtus; legum jacet auctoritas, amatur libertas, dominatio in odio est, unde inclinationes Statuum nascuntur, & ruine Principum. Quare opus est, ut Ministros habeant virtuti deductos, qui cum zelo & probitate isdem à consiliis sint, suoque exemplo & auctoritate virtutem introducant in Rempublicam, & foveant. Tiberius extrema virtutis, & vitii periculosa reputabat in Ministro aliquo, & medium (ut offendimus alibi) malebat eligere. Sed Tyranni hic metus fuit: si bonus est Minister virtute præditus, utique melior erit majori virtute præditus.

6. Verum tamen non suffi-
a Polyb.

cit omnino Ministros virtutibus excellere, nisi in isdem etiam eluceant eæ animi dotes, atque experientie ornata, quæ ad bene gubernandum apprime conferunt. Deplorat etiamnum Æthiopia, & adustis incolarum frontibus, fuscisque corporibus satis testatur pessimum illud Phœbi consilium (si tamen Philosophia, & morali antiquorum doctrina è fabulis eorumdem deprompta uti liceat) quando luctus quadrigas filio suo Phætoni moderandas commisit juveni inexperto, & qui tantum, tamque clarum imperium nondum promeritus fuerat. Ejusmodi periculi secum adferunt electiones factæ per saltum, & non per gradus, in quibus experientia nosse discit paulatim subditos, & sensim ad altiora provehit. Ipse etiam Tiberius, quamvis Tyrannus, suos tamen nepotes absque isthac consideratione promovete nunquam voluit. Factum re ipsa cum Druso, cui tributiam potestatem non proprie contulit, b sed per octo annos capto experimento. Dignitates in expertum conferre, donativum est; in probe exercitatum, remuneratio & Iustitia. At vero non omnes experientie, sicut nec omnes virtutes cuilibet muneri publico apte conveniunt, sed eæ solum, quæ ad illam gubernationis politicæ partem pertinent, quæ ejusque est propria: nam qui ad unum aliquod officium publicè idonei sunt, non semper apti sunt ad alia: neque maris experientie ad negotia terra gerenda deserviunt; neque qui equum

forte

forte domare, & regere non possunt, illico exercitum gubernare poterunt. a Nam nunquam opus ad nos optime perficitur, quod ut fiat, manus est Legum laboris provalere, nec jubere, ut tibia canat quæquam, & idem calceos conficiat. Graviter ea in re hallucinatus est Ludovicus Sfortia, Dux Mediolanensis, dum armorum administrationem adversus Regem Franciæ commisit Galeaso Sanseverino, homini quidem in equis tractandis dexterimo, sed belli proflus imperito. Melior fuit Machabæum electio, cum discessurus Iudam Machabæum exercitum ducem præfecit, virum robustum & exercitatum; fratrem vero Simonem, quod iudicio polleret, à consiliis esse voluit. Ea in re grandes his nostris temporibus committi videmus errores, permutatis frans cum administrationibus publicis. Atque hæc diversæ sunt in Regnis, & Rebus publicis: aliæ ad Iustitiam pertinent; aliæ ad ubertatem; ad bellum aliæ; aliæ ad pacem: & tamen inter se valde discrepant, una tamen facultas, aut virtus civilis eas omnes moderatur, & ad finem conservationis Reipublicæ dirigit, ita ut ad hunc finem contendant singuli, qui eandem moderantur, per certa media accommodata muneri, quod gerunt. Hæc civilis virtus varia est pro variis Reipublicarum formis, quæ diversæ sunt inter se

a Arist. lib. 2. Pol. c. 9.

b Et ecce Simon frater vester, scio quod non consili est: ipsum vocate semper, & sisti tibi velim pater. Et Iudas Machabæus foris viribus à juvenentibus sua sit tibi Princeps militum, & ipse reges bellum populi, 1 Machab. 11. 63.

secundum diversæ gubernandi media, quibus uti solent; unde porro fit, ut civis bonus esse quies possit, non tamen ideo bonus sit Reipublicæ moderator: esto enim, à virtutibus multis moralibus instructus sit, eæ tamen non sufficient, si civiles desint, & habitu illa naturalis, ad regendum & imperandum idonea.

5. Eam ob rem plurimum proderit, si Princeps naturas propensionisque subditorum probe perspectas habeat, ut iis deinde opportune uti noverit: nam in bona ista electione totius prope gubernationis consistit felicitas. Ingenium Hermannii Cortesii aptissimum erat ad detegendas, & occupandas Indias; illud vero Consalvi Ferdinandi Cordubæ ad bellum Regno Neapolitano inferendum: quod si secus accidisset, & priori illi armorum cura contra Francos, huic alteri vero novi orbis investigatio demandata fuisset, non æque res evenisset feliciter. Vni alicui æqualia pro rebus omnibus dona Natura non impertit, sed unum aliquod excellens & præstans pro unico aliquo officio, seu parcitatis id fuerit, seu prudentie potius: c sic enim optime instrumenta proficiunt, si eorum singula non multis, sed uni deserviant. Ea de causa in Carthagenisfium improbat Aristoteles, quod unus solus opera pro multis uterentur officiis: nemo enim ad omnia idoneus est. d Nec facile credendum est (ut bene expendit Iustinianus Imperator) duabus

O 3

necq;

c Arist. l. 1. Pol. c. 1.
d L. 15. §. 1. C. de Auleg.

necessariis rebus unum sufficere: nam cum uni iudicio adfuerit, alteri abstrahi necesse est, sique nulli eorum idoneum inveniri. Rectius administratur Respublica, si in ea, velut in aliqua navi, quisque suo invigilet muneri. Et quamvis unus aliquis omnium esset capax, non ideo tamen omnia illi conferenda sunt. Magnum illud vas æneum in templo Salomonico sacrificiis destinatum, quod mare dicebatur, & positum ante altare à bobus duodecim sustentabatur, Scriptura teste, ter mille a metretas (mensuræ genus id erat) capiebat, & tamen non nisi bis mille b infundebantur. Nullo modo expedit, ut in unum aliquem plurima congerantur munia, & dignitates cum invidia omnium, & indignatione, & ut occupationes desint pro aliis. Attamen quia Principes aut personarum noticiam non habent, aut laborem defugiant, in homines idoneos inquirendi, fieri plerumque solet, ut unus duntaxat, aut paucorum ex iis, quos circa se habent, in omnibus negotiis utantur opera, unde rationes ad munera promotiones, & præmia; refrigescit æmulatio, & peraguntur omnia lentius.

§. Eadem de causâ probandum non est, si duo eidem assistant negotio, quia deformiter evaderet, non secus atque effugies aliqua duobus periculis depicta, cum semper in operando diffformes sint & diffi-

miles; unus lentus est, & gravis; levior alius: unus lucem amat; alius umbam affectat, præterquam quod fieri nequeat, ut in iisdem conditionibus, consilii, & mediis omnino conspiciant; aut non dissideant inter se cum gravissimo negotiorum & obsequii Principis dispendio. Inter has causas secundas unaquæque suo fungitur munere, & suas habet operationes distinctas & separatas ab aliis. Ego sane satius esse iudico, unum aliquod officium uni soli Ministro committere, etsi minus capaci, quam duobus etiam capacioribus.

§. Quare cum tanti intersit bonos legere Ministros, difficillimum vero, illud reipsa assequi, cavendum ante omnia, ne sibi solis ea in re confidant Principes. Paulus III. Pontifex Maximus, & Rex Ferdinandus Catholicus Ministrorum electiones prius deliberabant cum populo, permittendo quasi per incuriam, ut ante manarent in vulgus, quam fierent. Alexander Severus Imperator, cuius aliqui voluissent vel Reitores Provinciarum dare, vel Præpositos facere, vel Procuratores; id est, rationales ordinare, nomina eorum proponebat, hortans populum, ut si quis quid haberet criminosi, probaret manifestis rebus: quamquam communis applausus non semper securus sit, aliquando ex vero est, erat etiam à aliquando, & fallitur in cognoscendis naturis, & vitiis occultis.

Acco-

z Lampr. in vita Alexand. Sever.

d. Hanc semper errat fama, dignitudo & eligi. Tac. in vita Agric.

Accedit, quod industria & amor commodi proprii, aut malitia & æmulatio, famam illam publicam sæpe spargunt in vulgus in favorem, aut contra: nec sufficit, Ministri aliquem in officiis minoribus suam probasse industriam, ut mox etiam ad maiora idoneus censeatur: a eximiorum enim quidam ad meliorem magnitudinem rerum, hebescent alii. Minus periculosa erat Regis Philippi I. I. diligentia, qui in ipsis plantariis teneriores arbutulas diligenter inspiciebat, & designavit animo, quæ translatæ postea ad gubernationem seu politicam seu Ecclesiasticam finem aliquando essent altaturæ, & ante quam vitia regere posset ambitio, per secretas informationes in ætate earum juvenili observabat, cum recta sursum assurgerent, an contra in obliquum defluerent, habebatque certas notas de præceptorum suorum subditorum virtutibus & vitiis. Ita factum, ut omnes ejus electiones fuerint optime, floruerintque illius tempore viri plane insignes, in dignitatibus præsertim Ecclesiasticis: nam, satius putabat eligere b officiis ac administrationibus potius non peccatores, quam damnare, cum potuissent. Fortunatum Regnum, in quo nec ambitioni, nec precibus, nec sollicitationibus locus est, & ubi virtus etiam recondita nec libello supplicii opus habet, nec relatione aiorum, ut perveniat ad aures Principis, qui subditorum noticiam sibi ipse

comparat. Fuit ea quondam laus Tiberii Imperatoris, e qua sine ambitione, aut proximorum precibus ignotos etiam, ac ultro auctos munificentia juverat. Aurium examen ab alio pendet, oculorum ab ipso Principe. Illæ decipi possunt, hi non item: illæ animum infirunt solum; hi instruunt, & movent, immo quasi vi quadam impellunt ad misericordiam, aut ad præmium.

§. Aliquæ Respublicæ in electione Ministrorum etiam sorte usæ fuerunt. Et expedit quandoque ad declinandam invidiam, & cohibendum furorem contentionis ac emulationis, unde facile tumultus oriuntur & seditiones. Verum quando pro administratione justitiæ, & armorum tractatione vir idoneus seligendus est, à quo gubernatio dependere debet, & salus publica, non oportet sem tantam incertitudinem sortis committere, sed præstat, ut electionis examinem ille subeat: illud enim pro explorato habendum, d. sorte, & una mores non discerni: suffragia & existimationem Senatûs reperi, ut in cuiusque vitam famamq. penetrarent. Et tamen si consiliorum deliberationes plerumque utilitates, & cōmodis privatis omnia metiti soleant, poterit tamen Princeps bonam facere electionem, si secreto inquirat in eorum, qui proponuntur, virtutes ac doctes, uti & in fines, quibus persuasi Consiliiarii promotos illos cupiant. Nan si cæco quodam modo omnes consultationes Princeps approbet, facile

O 4

ist-

c Id I. 4. Annal.
d Tac. I. 4. Hist.

a Tacit. l. 3. Annal.
b Idem in vita Agric.

a Capiebatque vicia millia mœverat.

z Par. 4. 5.

b Duo milia batorum capiebat.

3 Reg. 7. 26.

isthæc nascuntur incommoda; at si, qui à consiliis sunt, videant, quod eas ad examen revocet, quodque non semper Viros sibi propósitos admittat

ad officia, sed alios meliores eligat, operam dant, ut maturiori cum deliberatione & rectius ea de se statuunt.

SYMBOLVM LIII.

THebani ministrorum integritatem, eorum præsertim, qui iustitiæ præsumt,

symbolicos representabant per statuos quasdam manibus destitutas: istæ enim in pugnum con-

contractæ, avaritiæ sunt Symbolum, ejusdemque instrumenta, si apertæ muneribus pateant. Idem istud hortus hic oculis subjicit, dispositis hinc inde ad capita viarum statuis abque manibus, quales hodie in viridariis Romanis cernuntur. Nec ullæ meliores custodiæ, quam istæ: siquidem oculis instructæ sunt, ut flores custodiant & fructus; at brachiis carent, ne quid eorum manibus contingat. Quod si ministri Statuarum istarum essent conformiles, magis secuta forent retaria publica, meliorque passim esset gubernatio, præsertim in Rebus publicis, in quibus, cum bona earundem & reditus habeantur communia, quilibet à Magistratu fere licere sibi putat, ut nis fortunam suam fa-beretur; alius per alium se exculat, & dissimulant invicem; cumque vitium istud flammæ sit simile, quæ materie eadem, qua satiari deberet, nutritur & a crescit, quo plus subripitur, eo magis habendi augefit b desiderium: & pasta semel cupiditas bonis publicis, privatorum dein fortunas aggreditur, quo demum fit, ut corrumpat plane finis principalis communitatis politice, qui in bonorum, uniuscujusque conservatione consistit. Vbi avaritia dominatur, pax atque tranquillitas exulet necesse est. Litibus, seditionibus ac bellis civilibus miscetur, turbanturque omnia. Immutantur formæ dominationis, & ruunt imperia, uti

a Avarus non impletur pecunia. Eccl. 5.9.

b Insatiabilis oculus cupidus in parva impinguatur, Eccles. 10. 9

pleraque istam ob causam pessum ire. Propterea ex Hispania ejecti fuere Phœnices: ideo Apollinis oraculum prædixit ruinam Spartanz Reipublicæ. Moysen quoque Deus sapientissimus monuit, ut ad munera publica viros legeret ab omni cupiditate alienos. Gubernatio recte in eo Statu institui non potest, cujus Ministri avari sunt & cupidi. Quomodo enim iustitiæ vindex erit, qui expoliatur alios? quomodo suam amabit Rempublicam, qui de thesauris cogendis dies noctesque cogitat? quomodo rebus agendis adverter animus, qui lucro torus inhiat? quomodo obsequiis suis præmia promereri conabitur, qui sua sibi manu ipse satisfacit? Nihil recte geritur, quod rei privatæ studio geritur. Hanc siquidem ipsi etiam obligationi & honori antepositæ utilitas. Nullum facinus generosum suscipitur abque famæ exstimatione: hanc vero in pretio non habet animus vilis, abjectusque, avaritiæ deditus. e Pleraque eorum, quæ homines injuste faciunt, per ambitionem & avaritiam committuntur. Nihil magis ad rebellionem concitat subditos, quam rapina corruptæque Ministrorum: graviter enim irritantur damnis propriis, injustitia communi, invidia erga eos, qui opes in immensum accumulât, odio denique in ipsum Principem, qui remedium adferre

O 5 ne-

c Mar. Hist. Hisp. Tom. 1. c. 18. d Provide autem de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint avaritiam. Ex. 18. 21.

e Actus, lib. 26. Fol. 6. 7o

negligit. Si ignoraverit, bardum eum iudicavit: si diffimulaverit, ignavum; si permiserit, conscium; & eisdem noxæ reum: quod si consideravit etiam, ut Ministri velut spongiæ omnia imbibant, & quibus ea deinde capta occasione rursum possit exprimere, pro tyranno habebitur. O inselencem Principem, & Statum, quos ideo intérie contingit, ut Ministri opibus affluant. Neque tamen hæc eo dico, quod eos tam velim esse anxie religiosos, ut omnia omnino munera respiciant: nam à nemine quequam accipere, inhumanitas est, à multis, animi vilitas; ab omnibus, avaritia.

§. Cupiditas in Principe illa est, quæ Status avertit: nam cum Populo nihil possit accidere gravius, quam quod videat ne ab ipso quidem fortunas suas esse securas, quem custodem earundem, & defensorem afficeret, aut quod ille ipse sceptrum suum in subditorum bona amaverit; mox in alium illud transferre cogitat. Quid obsecro sperare potest subditus ab avaro Principe? Ipse etiam filii parentes abominantur ipsi vitio deditos. Vbi spes commodi deficit, ibi amor & obedientia deficiunt. Tyrannidi similis est gubernatio illa, quæ utilitates privatas spectat solum, non publicas. Ideo Rex Alphonsus Sapiens dicebat: b Riquezas grandes ademas non debe el Rey cobdiciar, para tenerlas guardadas, & non obyar bien con ellas. Ca

a Rex iussu erigit terram, vir avarus destruit eam. Prov. c. 29. 9.

b L. 9. tit. 2. p. 2.

naturalmente, el que para estas cobdicia, non puede ser, que non haga grandes yerros, para averlas, lo que no conviene al Rey en ninguna manera. Sacrae pagine Principem avarum, qui iniuste aliorum usurpar bona, Leoni & Vro famelico & comparent, & opera illius domibus, quas intra arbores teredo edificat, quæ mox una cum ipsa corruunt, aut tabernaculis frondeis, qualia vinearum custodes construunt, haud diu duratura e Male parva cito dilabuntur. Quam sese araneum instar, nonnulli Principes mordacibus curis eviscerant, ut & Subditorum stamine fontanam suam texant, & retia consiciunt, quæ mox rumpuntur, & fiduciam eorum omnem f deludunt.

§. Varia huic malo parari possunt remedia, efficacissima ea, quæ præservant. Nam si natura semel ab illo superari se sinat, haud facile iterum confanescit. Hac nos tunica novissime omnium exuimus. Si Principes à natura pecuniarum amore capi contingat, ab aspectu earundem, contactuque, quantum fieri potest, arcendi sunt: per oculos enim tanquam per fenestras subingreditur avaritia, & facilius effolutiopsis mandatum impetiri, quam ipsam adnuotare pecu-

c Leon regens, & arses esuriens, Princeps incipit super populum pauperem Prov. 28. 15.

d Misericordia hanc etiam domum suam, & sanctuarius fecit tabernaculum. Job 27. 18.

e Cicero.

f Sicut tela araneorum fiducia ejus, promittit super domum suam, & non stabit: sulciet eam, & non consurgat. Job 8. 14. & 15.

pecuniam, Oportet præterea, ut Ministri ætarii generoso sint animo, neque suadeant Principi parsimoniam sordidam, & modos quosdam cumulandi divitiis ejus persona indignos, ut alio in loco ostendimus pluribus.

§. Nunc ut à cupiditate etiam Ministri præserventur, cavendum, ne munera & officia publica venalia sint, id quod Commodus Imperator introduxerat: nam qui illa emit, vendit etiam. Ita Severo Imperatori visum, uti & Ludovico XII. Francorum Regi, qui isthoc remedio usus est, sed male dein observatū à successoribus. a Provinciis solviri, & numerarii tribunal, eundem utrumque lictatione, alteri addici non nitum, quando, qua emeris, vendere gentium ius est. Experitur aliquo modo damna isthæ Castellæ in gubernationibus civitatum, quia pretio venduntur, contra ac temporibus Regis Joannis Secundi communis consensione statutum fuerat, ut essent perpetuæ, & sola Regum nominatione conferrentur.

§. Oportet præterea, ut officii singulis sufficiens assignetur salarium, quo, qui iis fungitur, honeste vitam sustentare possit. Factum à Rege Alphonsio Nono, qui sua iudicibus deputavit stipendia, graviterque animadvertit in eos, quos à partibus munera accepisse deprehenderat. Idem mandatis publicis edixerunt Reges & Catholici, Ferdinandus & Isabella, statuto etiam iuribus pretio.

g Sed caput est in omni Republica.

h Senec. lib. 1. c. 9. de ben.

i Mar. Hist. L. 12. c. 15.

k Arist. L. 5. Pol. c. 8.

blica, ut legibus, & omni alia ratione provisorum sit, ne qua sita cultas quasvis faciendi Magistratibus relinquitur: nam qui rei privatæ studio tenetur, & lucrum facit ingravescente annona, de reru affluentia ubertateque non magnopere erit sollicitus, nec meliora dabit consilia, si commodis suis obflare ea judicaverit; præterquam quod populus dominationem effluimet, & facile ferat honores in aliis, si quæstus & lucrum ipsi relinquuntur, at si & his se destitui videat, tunc utrumque ei molestum est, quod nec honorum participet sit, & quod à quaslibet submoventur. Atque in hanc causam referri possunt contentiones & tumultus inter Nobilitatem & plebem Genueensem.

§. Muneribus publicis præfici non debent, qui nimia paupertate constistantur: ejusmodi enim inopia corruptelis, aliisque rebus illicitis parat aditum. In Senatu Romano sententiæ aliquando rogabantur, cuiam procuratio Hispaniæ mandanda esset; cumque multorum suffragiis Sulpitius Galba, & Aurelius Cotta in eam rem nominarentur, dixit Scipio: Nentrum sibi placere: unum, quod nihil omnino possederet, alterum, quod nihil ei sufficeret. Quæ causa etiam fuit Atheniensibus, ut Magistratum non nisi è locupletioribus legerent, & rationem dat Aristoteles, quod & quasi impossibile sit, qui egenus existat, cum bene Magistratum gerere, aut quietem optare. Etsi negari non possit,

d Idem L. 5. Pol. c. 8.

e Idem Pol. L. 1. c. 9.

multos etiamnum esse viros insignes in Hispania, qui absque magnis fortunis ad officia publica admissi, & rursus iisdem defuncti sunt.

S. Ministri, qui amplam alunt familiam, magno Provinciis sunt oneri; quamvis enim ipsi integerrimi sint, non omnes tamen eorumdem domesticis, atque ideo *haud frustra* Senatui Romano a placiis olim, ne femina in sacris, aut gentes externas traherentur. Persarum Reges in præcipuis Gubernationis muneribus Eunuchorum utebantur & opera, quod hi ab uxorum cura affectuque ditandi liberos expediti, minus rei privatæ studio teneantur, aut subditis graves sint.

S. Qui cumulandis opibus, & Fortunæ suæ fabricandæ plus æquo intendunt, iis munera publica absque periculo committi nequeunt: nam licet illam nonnulli per merita & gloriam augere studeant (qui quidem optimi Ministri sunt) plerique tamen satius du-

a Tacit. lib. 3. Annal.

b Septem Eunuchis, qui in conspectu ejus ministrabant. Eth. 1. 11.

cunt, divitiis eam superstruere, quam præmium, & remunerationem obsequiorum expectare à manu Principis, plerumque fere ingrata erga eum, qui plura meruit. Lucullus Consul, quem egestas avarum, avaritia crudelem reddidit, rei augendæ cupiditate ductus, injulissimum bellum Hispaniæ intulit.

S. Commoratio in aulis, exactis muneribus, efficacissimum est remedium, ob male parta amittendi, & pœnæ subeundæ metum; quo in rigore gratiæ locus esse non debet, neque permitti, ut delicta pecuniæ exsolutione redimantur; uti fecit Sergius Galba Prætor, Romæ aliquando de fide Lusitanis non servata postulat. Si omnia Tribunalium subellia pelibus sternerentur eorum Iudicum, qui largitionibus corrumpi se passi sunt, id quod Cambysem Persarum Regem, ejusque deinde exemplo Rogeri Regem Sicilia fecisse meminimus, majori haud dubie cum Religione observaretur integritas.

SYMBOLVM LIV.

Libertas in hominibus naturalis est, obediendi coacta pæne. Illa arbitrium sequitur; hæc rationi duci se finit. Ambæ oppositæ sunt, & semper fere pugnant inter se, unde rebelliones nascuntur, proditionesque adversus legitimum Dominum: cumque Republicæ & subsistere no-

queant, nisi alius sit, qui imperet, alii qui obediant, qui libet supremam optaret potestatem, & à seipso pendere cuperet: quod quia fieri non potest, libertatem suam in eo positam arbitrat, ut ipsam gubernationis formam mutet in aliam. Istud Regnum & Rerum publicarum maxi-

c Naturam duas necessarias res, easdemque salutes humano generi cooperasse, ut aut cum imperio essent, alii ei subicerentur: nihilque quod citius hoc, nec minimo quidem questu periret. Dion. l. 41.

maximum periculum est, ac principalis causa tot ruinarum, conversionum, immutationum, quas circa illa accidisse historię memorant. Quare iis artibus uti convenit, ut libertatis appetitus, & humana ambitio procul sceptro arceantur, maneatque sub imperio rationis, & obligatione dominatus, ita ut nemini cupiam

suprema illa gubernationis potestas concedatur, quæ Majestatis Principis est propria. Enim vero fidelitatem præfentissimo exponit periculo, quisquis potentiam nimiam, & sine aliquo moderamine indulget alteri, non secus ac ferocem & indomitum equum, cui frenæ laxantur, cum sessore præcipitat. Diadema regum, etiam

etiam joci causa capiti subditi
impositum, superbie est oc-
casio, & sublimiores in eo co-
gitationes excitat. Animus
Subditi experiri non debet su-
premam illam majestatem &
imperandi gloriam: facile
enim per abulum illam usurpat
postea, & ne ad eum, à quo
accepit, revertatur, infidias illi
fruit, & exitum machinatur.
In uno solo capite recitant sa-
cre literæ, quatuor diversorum
Regum exempla, qui servorum
suorum manibus interiere,
quod alius eos, ac oportebat,
evexisset. Etiam Salomon,
cætera sapientissimus,
istud incurrit periculum, post-
quam tributorum omnium
Præfæctus Ieroboamum a con-
stituerat, qui spreta deinde Re-
gis auctoritate: contra ipsum
sefe gessit & insolentius. Illud
itaque diligenter caveant Prin-
cipes, & pro regula status ha-
beant, ne quem præ aliis ni-
mium elevent, quod si ita fi-
eri plane necessum fuerit, com-
plices sint, ut unus alium con-
tineat in officio, & ipsi inter
se, quid quisque agat, & mo-
liatur, observent. & Hanc Po-
liticam (nisi forsitan id excu-
sare possit necessitas) haud sa-
tis expendit Ferdinandus Se-
cundus Imperator, quando
absolutam armorum, & Pro-
vinciarum suarum administra-
tionem, abique recursum ad

suam Cæsaream Majestatem,
Fridlandia Ducui commisit,
unde tot ac tanta pericula at-
que incommoda; quorum ma-
ximū illud fuit, quod tanta il-
la gratia, & potestate tam illu-
stri Heroi data fuerit occasio,
qua semet ipse perderet. Nec
Principes moveat exemplum
Pharaonis, qui omnem suam
potestatem regiam Iosepho
largitus est, quæ totius regni
salus fuit: Iosephus enim Chri-
sti fuit symbolum, & pauci his
nostris temporibus Iosephi re-
periuntur. Vnusquisque seipso
pendere cupit, non à stipite,
id quod in presenti Emblema-
te ramus exhibet terræ intra
vimineum corbem (quali utun-
tur hortulani) insertus, ubi no-
vis auctus radicibus, & inferne
refectus, distincta deinde sit
arbor, à nativo trunco inde-
pendens, nec ultra suam illi
proceritatem acceptam refert.
Atque ea res documento no-
bis esse potest, quanti periculi
sit gubernationes Statuum per-
petuas facere: ubi enim ambi-
tio radices egerit, eas sibi ut
propriis vendicat. Qui semel
mandatis dandis assueverit,
difficulus postea admittit im-
perium. Multa hujus rei exem-
pla proprio consignata sangui-
ne & Francia suppetunt. Ne ipsi
quidem Dei Ministri in cœ-
lesti illa Monarchia stabiles
sunt. Majorum munus
perpetuas Coronæ alienatio
est. Inane remanet sceptrum,
& imbecillum, & illam ipsam,
quam

quam largitur potentiam, vere-
tur, manet sine dote liberali-
tas, virtus absque præmio. Fa-
cile in tyrannum degenerat
talibus aliquis, qui de regimine
perpetuo securus est. Subditus
vere eum agnoscit ut Domi-
num, & veneratur, à quo gu-
bernari semper debet: sicut
contra eum despicit, qui per
semetipsum imperare aut ne-
scivit, aut non potuit, & im-
paciens tandem obedientiam
desinit. Movit ea res Iulium
Cæsarem, ut Prætoriam digni-
tatem ad unum annum, Con-
sulare ad duos contraheret.
Carolus V. Imperator Philip-
po Secundo id consilii dedit,
ne diu uno aliquo Ministro in
officiis publicis, militaribus
præficeretur, uteretur, ut majora
conferret in homines fortuna
mediocri; Legationes vero
potentioribus mandaret, in
quibus ipsi vires suas paulatim
consummerent. Regi Ferdinan-
do Catholico suspecta fuit for-
tuito illa militaris, & famæ
celebritas in Italia Magni Du-
cis, quare mox revocato eo in
Hispaniam, si non omnem pla-
ne erga eum confidentiam
exiit, at noluit certe, ut tor
obsequiis probata ejus fidelitas
ultra obijceretur periculo, si
perpetuum in Neapolitano
Regno vice-Regis fungi per-
sisteret. Et tamen id morum
Tiberii fuit contingere imperia,
ut plerique ad finem vita in is-
dem exercitiis, aut iurisdic-
tionibus habere. Factum id tamen
ob considerationes quasdam
tyrannicas, quæ in Principem
prudentem ac justum cadere
non debent. Prudentiæ ita-
que est, Naturam ipsam opti-
mam veræ Politicæ magistratam

adhibere in consilium, quæ
coelestibus illis lucis Ministris
imperium quoddam & vica-
riam potestatem in orbem
hunc inferiorem largita est
quidem, non perpetuam ta-
men, sed statim solum tempo-
ribus: ut videre est in mori-
bus, dominiisque Planetarum,
ne scilicet horum cura & pro-
visione sese omnino abdicat-
ret, neque tamen ipsi Naturæ
imperium sibi arrogarent. Nam
illud ignorare non poterat,
Terram oppressum in penitus,
si semper aut melancholia Sa-
turni, aut furor Martis, aut
Iovis severitas, aut Mercurii
caliditas, aut levis Ven-
eris, aut Lunæ inconstantia
rebus hisce inferioribus domi-
naretur.

5. Atque pro hac mune-
rum commutatione laboran-
dum imprimis, ne existima-
tionis suæ jacturam quis exi-
stimet, si à majoribus ad mi-
nora descendat: quia enim
infinita ea non sunt, ubi ad su-
premum aliquod pervenerit,
inutilis posthac erit Minister,
si alius inferioribus rursus se
impendere renuat. Tamen ve-
ro recta ratio postulare videat-
ur, ut una cum merito augean-
tur & præmia, in hoc tamen
casu rationi isti utilitas Prin-
cipis præferri debet, quando ni-
mirum ob graves causas tum
obsequii præstandi, tum boni
publici, non vero ex contem-
ptu ita fieri expedit, ut infe-
riori aliquo fungatur munere:
tunc enim ipsa negotiorum
utilitas illud honorificum red-
dit.

6. Quod si ulla fundio lon-
go tempore sustineri possit,
id maxime in legationibus erit,
in

a Videns Salomon adolescentium ba-
na in oculis, & induratum, comminatur
eum Præfæctum super tributa uni-
versæ domus Ioseph, 3 Reg. 11. 38.

b Levavit manum contra Regem,
3 Reg. 11. 26.

c Est autem omnis Monarchia cau-
tio communitatis, neminem facere vinctum
magnum, aut certe plus, quam vinctum
facere: ipsi enim inter se, quid quisque
agat observant, Arist. Polit. l. 1. c. 11.

d Tu eris super domum regiam, &
ad tui oris imperium cunctus populus
obediet: vno tantum regi solio se præ-
cedam. Genes. 41. 40.

e Ecce qui servimus ei, non sumus sta-
biles. Job. 4. 18.

in his siquidem interceditur solum, non imperatur; tractatur, non præcipitur. Cum Legati protectione perit quasi notitia natalis soli; cessant conversationes particulares cum Principe, cui assistunt, ejusque Ministris, Arces, propugnacula, & alia munimenta, quæ Regnorum sunt claves, ab arbitrio, imperioque Principis semper immediate dependant. Quam ob causam minus salutare fuit illud Regis Sanctii consilium, cum vita concessurus, ob pupillarem ætatem filii Alphonfi Terti, a Proceres ipsorum fidei conceditas urbes, accessque tamdiu obtinere voluit, donec Rex quindecimum ætatis annum explest, unde gravi Regno isti nata sunt incommoda. Munera alia non nisi ad certum tempus perdurent, nec tam diuturna sint, ut ob imperii perennitatem Ministros superiores in discrimen adducant. Ita faciendum judicabat olim Tiberius: *b* ajebare enim, *superbire homines etiam annua designatione; quid si honores per quinquennium agerent?* quamquam re ipsa illud suum consilium minime exsequeretur. Defatigatur tandem virtus merendo, sperandoque. Neque tamen tam brevi tempore munia terminentur, ut notitia & usus aliquis per ea comparari non possint, aut ut rapina vigiles nimis reddat Ministros, veluti falcones Norwegiæ ob diei brevitate. In magnis denique rerum perturbationibus & Regnorum periculis, administrationes publicæ, & officia pro-

a Mar. hist. Hisp. lib. 11, c. 79
b Tacit. l. 2, Annal.

trahi debent longius, ne forsitan hominibus novis & inexpertis committantur. Ita fecit Augustus, Quintilii Varii clade intellecta.

5. Vetus isthæc doctrina, ut officia non nisi ad certum tempus conferantur, intelligi non debet de supremis illis, institutis pro consilio Principis, & administratione justitiæ; satius enim est, ut ea continua sint, eo quod in illis plurimum proficit longus rerum usus, & causarum perpendentium cognitio. Ista nimirum munera sunt in Republica, quod poli in cælo, circum quos reliqui voluntur orbis; & si mutarentur, universus hic Mundus in periculo foret, turbato omni naturali motu. Perpendit incommodum istud Solon in quadringentis Senatoribus, qui in annos singulos sorte legebantur Athenis, instituitque Senatuum perpetuum Virorum sexaginta, quos *Areopagitas* nominabant; quod dum observatum fuit, stetit ac floruit illa Respublica.

6. Illud insuper periculum, & gravissimum negotium, ac seditionum occasio, si Regnorum procuratio durante Successoris pupillari ætate, ei committatur, qui jus aliquod quovis titulo in ea potest obtendere; uti factum in Aragonia imprudentia eorum, qui Regni gubernacula Sanctio comiti Ruscinonensi demandarunt, donec Rex Jacobus I. adoleveret. Regnandi libido sæpe in iis etiam insidet, quibus nec est sanguine, nec alia de causa ulla ad coronam competitatio; quid fiet

igitur

aut in iis, qui in picturis & stans frontes Progenitorum chorum illa redimitas vident? Pæneta aliqua ejus rei hac nostra ætate suppetunt exempla, & plura dedere sæcula rebus præterita, multorum Conlangvineorum, qui Regna fidei suæ concredita postea sibi arrogarunt, ut propria. Qui è Regio progenerantur sanguine, ad tyrannidem fere sunt maiores, quippe qui pluribus abundant mediis, quibus consilia sua ad exitum queant perducere. Pauci persuadere sibi possunt, quæ nascendi illam legem, quæ nascendi prioritatem virtuti anteposuit, & quique de se ipse præsumit, se præ alio Coronam promereri. Licet vero in uno aliquo interdum excellat ratio, periculum tamen est ab iis, quos singulariter charos habet, & familiares: hi enim, cum Majestatis illius participes se fore sperent, violentis quibusdam mediis eam procurare contendunt, & inter Cognatos dissidentias suscitant. Quod si quas tales Rex Philippus Secundus de Ioanne Austriaco habuit, ex isto manarunt fonte. Insigne exemplum hujus Politicæ reliquit posteris Infans Ferdinandus,

a recusando Coronam, quæ ad Regem Ioannem II. illius nepotem pertinebat, quo laudabili facinore multas alias de cælo promeruit. Et perantiqua est isthæc generosa fidelitas, ac sincerus amor Infantum hujus nominis in Reges consanguineos; nec minor in hoc præsentia elucet, cujus submissio & obedientia erga ipsum Regem tanta est, ut subditi potius, quam fratres esse videatur; nec ipse Sphære cælestes tam se submittunt primo mobili, ac sua Serenitas voluntati regis: nam in illis motus quidam est contrarius, in hac minime; magis de honore Regis, quam de suorum proprio sollicita est. O Magnum Principem, in quo sanguinis splendor (tametsi summus ille sit) non est tamen maximum eorum, quæ in ipso suspicimus. Divina providentia nimirum perturbatissimis hinc temporibus, inter tot tamque diuturnos bellorum motus, quibus Monarchiæ hujus axes ac poli concutiantur, Atlantem istum è cælo submisit, qui animi sui fortitudine, & prudentia præcipuum illius partem sustinetaret.

a Mar. Hist. Hisp. l. 15, c. 19.

SYMBOLVM LV.

Aristoteles, ut Alexandro Magno Consiliarium virtutes & conditiones aptius exprimeret, cum oculis eos comparabat. Transtulit comparisonem istam in legum librum Rex Alphonfus, cognomento Sapiens, & accuratam inter ea colla-

tionem instituit. Nec novum illud videri debet, aut insolens: nam & Reges Persiæ ac Babylonis illos appellabant oculos suos, uti Ministros alios aures suas, & manus, pro ratione muneris, quod obabant. Spiritus illi septem, Ministri Dei, missi in omnem

omnem terram, oculi erant agni & immaculati. Princeps aliquis cui tam multa videntur & audienda, & totus deberet esse oculus, totus & animus. Quod quia fieri non po-

a. Agnum stantem tangens oculum, habentem cornu septem, & oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei missi in omnem terram, Apoc. g. 6. b. Superior debet esse totus noster, & totus oculus, S. Ambrosii. Rom. 3.

test, alioquin utatur, necesse est. Ex quo etiam fit, ut nullus reperitur Princeps, quantumvis intelligens sit, ac prudens, qui ministris non egere. c. Nam Princeps ac Reges multo quoque multos sibi oculos, multas aures, multas item manus, atque pedes faciunt. In illo tamen nihil inest incommodi, modo in recte

c. Arist. lib. 3. Polit. cap. 11.

recte uti quis noverit : a. Hæc enim ratio, & omnium oculis cernet, & omnium auribus audit, & omnium denique consiliis in unum tendentibus consultabit. Idem significabant Ægyptii per oculum Sceptro superimpositum, consilium quippe oculi est futurorum. b. Eodem, opinor, alludere voluit Ieremias, & cum diceret, Virgam vigilantem ego video. Atque idem in præsentis Emblemate Sceptrum pingitur oculis plenum, ad significandum nimirum, per Consiliarios Principem gubernationis suæ negotia prævidere debere, ac prævenire. Nec mirum eos, qui à consiliis sunt Principi, à nobis in sceptro collocari, cum & in cozonis Imperatorum, Regumque Hispaniæ nomina eorumdem insculpi, mos quondam fuerit, nec immerito : magis enim relucet, quam ipsa Principum diademata.

s. Atque ista cum oculis comparatio virtutes illas designat ac dotes, quibus instructum esse oportet, qui Consiliiarii fungitur munere : sicut enim Visus per omnes partes, ad res longe etiam distantes sese extendit, ita animo Consiliiarii practico observari debet præteritum, præsens, & futurum, ut de rebus recte statuatur, & certum formet iudicium : quod fieri haudquaquam poterit absque multa lectione, longo negotiorum usu, & frequenti cum Nationibus variis communicatione : Nisi enim naturæ Principis, morum, & animorum-

que Provincia sint gnari, qui de ea consultant, perdunt se, & Republicam; ad illam autem comparandam notitiam industria opus est, neque enim ea cognoscunt oculi, quæ ante non viderunt. Qui multa fuit expertus, atque oculis usurpavit multa, ei intelligentiæ lumen suboritur, & occurrunt facile & media.

s. Tanta est oculorum, cordisque consensus mutua, ut hujus affectus, ac passionis mox ad illos quoque deriventur; si triste illud sit, hi manant lacrymis; si contra lætum, sereni sunt, amœni que. Nisi Consiliiarius intime suum dilexerit Principem, ita ut fortunam ejus adversam, aut prosperam quasi suam reputet, haud multum operæ & curæ ponet in dandis consiliis: quare recte dixit Rex Alphonsus Sapiens; f. que los Consejeros an de ser amigos del Rey. Ca si tales no fuesen, poder le ya ende venir gran peligro, porque nunca los que à ome desaman, le pueden bien aconsejar, ni lealmente.

s. Non sinunt oculi, ut digitus aliquis artificiosam eorumdem structuram, & fabricam contrectet; temporis abundant sese, & palpebris contingunt. Quantumvis Consiliiarius intelligens sit, ac prudens in suis Consiliis; si tamen facilis fuerit, & levis in pandendis secretis; si digitos sibi in intimum pectus immittere patiatur, plus nocumendi adferet Principi, quam Consiliiarius aliquis ignorans & rudis: nul-

a. Siseft. ad Arcad.
b. Arist. lib. 6. de regim.
c. Ierem. i. 11.
d. Cicero.

e. Fir in multis expertus, cogitabit multa: & qui multa didicit, etiamque lib. 1. tit. 9. p. 2.

nullum enim bonum consilium est, si secretum non maneat, immo quæ recte statuta fuerit, plus damni accersit, si ante tempus detegantur, quam etiam statuta male, si cum secreto executioni mandentur. Fugiat itaque Consiliarius communicationem cum iis, qui non ex eodem sunt Consilio: subdugit se eorum digitis, qui intinium pectoris ejus perterriti cogitant. Nam si in colloquium aliquod de rebus descendat, facile mens ejus explorabitur, atque una cum illa regulæ, quibus Princeps se suæque moderatur. Labia velut fenestræ sunt interioris cordis, quæ dum panduntur, illico apparet, quod intus latet.

5. Adeo puri sunt oculi, tamque ab omni habendi cupiditate alieni, ut ne paleam quidem quantumvis exigua ea sit, admittant, & si quæ in eos fors incidit, mox turbantur, nec quicquam videre possunt, sed aut omnia aliter, aut geminata iis sese offerunt. Consiliarius, qui acceperit munera, donorum pulvere mox occæcabitur, neque res concipere poterit, prout sunt, sed prout eas commodi proprii studium illi proposuerit.

6. Tametsi diversi sint oculi, non diversimode tamen, sed uniformiter res objectas repræsentant: concordēs ambō in recipiendis rerum imaginibus, & transmittendis deinde ad sensum communem per nervos opticos, unitos inter se, ne diversæ subintrent, & illum fallant. Nisi inter Consiliarios una eademque sit voluntatum conspiratio, unus

idemque finis pari consensu conpittendi ad consilium optimum, & maxime proficuum, ita ut nec odium, nec amor, nec exultatio propria in diversas eos trahat opiniones, confusus hærebit Princeps & dubius; neque sat scire poterit, quam potissimam partem in electione melioris consilii amplecti debeat. Atque istud periculum tum præcipue accidit, cum unus aliquis Consiliarius plus videre se & intelligere existimat, quam videat & intelligat alius; nec cum tantum iudicii non habet, ut quod melius est, dignoscere a valeat; aut cum consilio offensas suas ulcisci, & affectibus suis indulgere cogitat. Verum ab his omnibus liberum esse oportet Ministrum, ita ut alium finem sibi propositum non habeat, quam obsequium sui Principis. *à A tal Consejero (verba sunt Regis Alphonsi Sapientis) lema en Latin Patrio, que ti es como Padre del Principe: e esse nome tomavon à semejança del Padre natural, e así como el Padre se mueve, segun Natura, à aconsejar à su Hijo lealmente, catandole su pro, e su honra, mas que otra cosa; así aquel, por cuyo Consejo se guia el Principe, lo debe amar, e aconsejar lealmente, e guardar la pro, e la honra del Señor sobre todas las cosas del Mundo, non entando amor, nin desamor, nin pro, nin daño, que se le pueda ende seguir, e esto de ben fazer su honra ninguna, non acatando, si le pesara, o le plazera, bien ansí como*

a Cum fatua consilium non habet: non enim potest recte diligere, nisi quæ se placet. Eccles. 8. 20.
b 1. 7. tit. 1. p. 4.

el Padre non lo cata, quando aconseja a su Hijo.

5. Partita est Natura jurisdictionem singulis oculis, suis cuique per lineam interpositam præfixis terminis: non ideo tamen in operando ambobus concordēs esse desinunt, sed mutuo quodam affectu sibi assistunt invicem, ut si unus in hanc sese flectat partem, quæ ad ipsum pertinet, idem quoque alter faciat, ut rerum cognitio tanto certior sit; nec curet magnopere, sintne eæ intra circumferentiam suam, an non sint. Hæc mutua concordia & consensio valde in Ministris est necessaria, quorum zelus, & diligentia universalis sit oportet, ut non ad ea solum, quæ sui sunt muneris, attendant gnæviter; sed ad ea etiam, quæ ad aliorum officia pertinent. Nulla est corporis pars, quæ non illico sanguinem suum suique spiritus ad eam deriver, quæ adversi aliquid patitur, ut totum corpus conservetur. Si Minister aliquis otio indulgeat & quieti, dum alium laboribus & periculis videt opprimi, malitia est, æmulatio est, & exiguus erga Principem affectus. Nascitur istud interdum ex amore communitatis & gloriæ propriæ, aut ne ea in discrimen veniat, aut certe ut socii infelicitate evadat illustrior. Tales Ministri sibi solum prosunt, non Principi. Atque hinc exoriuntur perniciosæ illæ Contentiones inter ipsos illius Status, inter ipsa illius arma, & æraria; quibus multæ egregie perduntur occasiones, amittuntur in regre urbes, castella & Pro-

vinciæ. Consilia & actiones Ministrorum communicari debent inter se, haud secus ac alæ Cherubimorum in templo Salomonicæ selemu-tu a continebant.

6. Quanquam vero plurimum corpori prosint oculi, Natura tamen non nisi binos largita est, multitudine enim cognitioni rerum officeret. Haud aliter sane, ubi magnus est Consiliarium numerus, retardantur consultationes, seceretur in periculo est, & confunditur veritas: suffragia enim numerantur solum, non expenduntur, & major denique numerus concludit. Hæc damna experiuntur possimum Republicæ. Multitudo cæca est semper & imprudens, & sapientior etiam Senatus, hoc ipso quod amplius est, conditionem & ignorantiam vulgi admixtam habet, necesse est. Plus lucis pauci spargunt Planetæ, quam multæ stellæ. Et quia tot sunt in via lactæ, hinc splendor reperculso alia aliam impedit, & minus ibi lucis est, quam in aliis coeli partibus. Inter multos libertas audacior est, & difficulter ad voluntatem & arbitrium Principis reduci se patitur, uti experientia docet in Conventibus Ordinum publicis, & comitiis Generalibus. Expedit itaque, ut pauci potius sint Consiliarii, si scilicet, qui ad gubernandum Statum sufficiunt, erga quos in-

a Et alæ ejus altera quinque cubitorum alia cherubimorum alterius continebat. 2 Par. 3. 12.

b Populi imperium juxta libertatem paucorum dominatio regni libidini proprii est. Tac. 1. 6. Anna.

indifferenter se gerat ipse Princeps, neque finat se unius Iulius danti iudicio; per unum enim tantum non videbit, quantum per omnes alios. Ita dixit Xenophon, qui eadem usus comparatione Consiliarios Regum Persiæ oculis, & aures a vocitat. b *Apud eusemodi Ministrum*, cum non ipsi visus oculis Princeps videat, *Majestas Imperii hærere solet Regi, aut Principi orbem potentia nomen relinquitur*.

5. Solent plerumque Princeps unius solius alicujus consilio ita acquiescere, ut omnia cum illo negotia deliberent, ea etiam quæ ipse minime intelligit. Vnde accidit, ut gravissimi in statuendo committantur errores: neque enim viri literati in rebus militariis recte consilia dare poterunt, neque milites in iis, quæ ad pacem pertinent. Expendens illud Alexander Severus Imperator unumquemque in iis consulebat, quæ ipse pertractaverat. c *Vnde si de jure tractaretur, in consilio solos doctos adhibebat; si vero de militari, milites veteres,*

a *Hinc factum est, ut vulgo jactant, Persarum Regem multos habere oculos, aureque multas: quod si quis putet novum vulgum expendens Regi, omni egregie saluti coram esse: unum enim & parva videat, & parva audiat; ceterique alii regis Ministri quasi negligentia quædam, & segete invitati aciem, si id uni solum alicui demandatum esset officium. Præterea quem subditi cognoscunt illum esse oculum, aut aures regiam, scire hunc eundem esse, neque quicquam illi communicandum, quod omnino præter rem Principi foret, Xenoph. lib. 4. Cyri.*

b Plutarch.

c Lampr. in vita Alex.

& senes ac bene meritis, & literarum peritis.

5. Istis oculorum affectionibus hæcenus explicatis copius in suis motibus regitur, quæ si desissent, ne ad unum quidem passum secure posset progredi. Idem Regno eveniret, quod bonis Consiliariis destitutum fuerit. Cæcum erit imperium absque istis oculis, & sine visu Majestas. Neque enim Princeps ullus tanta pollet sapientia; ut per se ipsum omnia, quæ occurrunt, possit decidere. El Señorío (inquit Alphonsus Rex) *no quiere compárrese lo ha menester, como querra en sedas gustas conviene, que sea omei bueno, è sabidore, que le aconsejen, è le ayuden. Et si quis Princeps tam acutos sibi oculos esse existimaverit, ut absque aliorum opera solus videre omnia, & diducare le posse confidat, is superbus magis erit, quam prudens, & ad quævis passum in gubernatione d. offendet. Iulius tametsi actiones suas cum ipsomet Deo communicaret, & expressa ab illo mandata accepisset, & instructiones pro occupanda urbe Hay, consulebat tamen seniores Duces, quos secum & habebat. Consiliarii Assueri Regis nonquam à latere ipsius, discebant, quin omnia cum immature deliberabat, ut Regum mos f. erat. Divinum Spiritum*

d *Si de sua unius sententia contentus geret, superbum hunc judicabit magis, quam prudentem. Liv.*

e *Et ascendit cum senioribus in fronte exercitus. Iof. 3. 10.*

f *Interrogavit sapientes, qui ex more regis semper ei aderant, & illorum faciebant cuncta consilio. Ethes. 1. 10, 13.*

nicius sancti oraculum est: a *Qui agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia. Non tanta est Naturæ capacitas, ut ad imperium, quantumvis exiguum, ea sola sufficiat: b Nemo enim solus sapit, neque in uno solo reperiri possunt omnia, quæ sciunt omnes. Et licet multa ingenia non plus videant, quam unum aliquod perspicax, eo quod non sint sicut quantitates, quæ multiplicantur seipsis, & summam grandem efficiunt; illud tamen de distantia intelligi debet, non de circumferentia, quam citius plures oculi deprehendunt, quam c. unus, modo tor non sint, ut nascatur inter eos confusio. Vnum solum ingenium unam sequitur rationationem, neque enim uno eodemque tempore pluribus potest intendere, & illius amore captum ulterius non progreditur. In consultatione multos audit Princeps, & melius secutus iudicium, suum facilius deponit, illorumque agnoscit incommoda, quæ ex passionibus, & affectibus privatis oriuntur. d Eam ob rem Ioannes Secundus Aragoniæ Rex datis ad filios suos Reges Catholicos sub extremum vitæ literis, serio eos monuit, ne quid unquam facerent absque consilio Virotum prudentium, & quos virtus commendaret. Omnes gubernationis gressus necesse est, ut præcedant illi Consiliariorum oculi, & viam*

a Prov. 13. 10.

b Plaut.

c *Salus autem ubi multa consilia.*

d Prov. 11. 14.

e Mar. hist. Hisp.

f *Oculi sui velle videant, & parere una præcedant gressus suos. Prov. 4. 25.*

commonstret. Antonius Imperator cognomento Philoprophus, Vir ætate longe sapientissimus, Scævolam, Mucianum, Vlpianum, & Marcellum, Viros plane insignes à consiliis habebat, & si eorum sententias sua meliores esse animadverteret, lubens sese illis accommodabat, dicebatque: f *Sapius est, ut ego tot taliumque amicorum sequar consilium, quam illi meum. Qui sapiens est, audit consilia, & rectius peragat omnia Princeps etiam ignorans, qui consilio utitur, quam alius intelligens, in opinionibus suis obstinatus, & pertinax. Ne Principem arrogancia præcipiet, propterea quod gloriâ rei bene gestæ cum aliis partiri oporteat, si Consiliarii in eam aliquid conferant: neque enim profecto minor laus est, dimittere sese ad aliorum consilium inquirendum, quam seipso rectissime aliquid facere.*

g *Ipse ô Rex bene consulto, & pareto vicissim.*

Hec consilii acceptatio summa in Principe potestatis est. Consilium dare inferioris est, superioris illud admittere. Nihil Principatui magis proprium, nihil necessarium magis, quam consultatio, & executio. *Digna actio est: a)ebat Rex Alphonsus Vndecimus in Comitibus Madritensibus de la Real magnificencia, tener se-guns su noble costume: varones de Consejo cerca de si, è ordenar todas las cosas por sus Consejo: porque si todo Home debe trabajar de aver Consejeros, mucho mas lo debe fazer el Rey. Quilibet, etiam*

f Prov. 12. 15.
g Hom.

ignorans, Consilium dare potest; at bene statueret, solus a prudens. Nil quicquam de gloria Principis decedit, qui consulare noverit, & eligere: Bene enim quod cum vestro consilio fuerit ordinatum (dicebat in lege quadam Theodosius Imperator): *b* id ad beatitudinem nostri imperii, & ad nostram gloriam redundare arbitror. Triumpho Scipionis Africani non alunde, quam à Consiliis Caji Lælii profecti sunt, unde dici solebat: hunc conscribere, Scipionem vero exhibere Comediam: neque tamen hoc ipsum splendorem famæ illius ullo modo obscuravit, neque recte & cum laude adeo factorum gloria Lælio ascripta fuit. Res tota in eo præcipue consistit, ut recte per semetipsum Comædiam representare Princeps noverit, neque Minister sit, qui illam & componat & exhibeat. Nam etsi Consilarii sint oculi Principis, ipsum tamen adeo cæcum esse non oportet, ut absque iis prorsus videre nequeat: hoc enim esset cæco quodam modo imperare, & Princeps apud omnes suos in contemptum veniret. Lucius Torquatus, tertium electus Consul, oculorum imbecillitatem excusavit, *c* indignum esse, inquit, Republicam, & fortunas Civium ei committi, qui alienis oculis uti crederetur. Rex Ferdinandus Catholicus dictabat; Legatos esse Principis oculos: eum tamen miserum fore, qui non nisi iis

solis cerneret. Non concedebat omnia Ministris suis magnus ille Politicus, per eos videbat quidem, sed tamen tanquam per conspicienda, & statuendum ex tempore. Non habent mandata auctoritatem, ut par est, si consistet Principem ea accipere, non dare: statuere omnia absque consilio præsumpta temeritas est: & omnia exequi ex aliena sententia, ignorans servitus. Penes eum, qui imperat, arbitrium esse debet immutandi, adijciendi, aut rejiciendi penitus id, quod illi Ministri consulunt. Et proderit interdum quædam eos celare mysteria, ac fallere; uti faciebat idem Rex Philippus Secundus, diversimode ad Consilium status referendo de Legatorum expeditionibus, quando eos in certam aliquam trahere cogitabat sententiam, aut alias expedire judicabat, ne quædam negotiorum circumstantiæ iis innotescerent. Consilium Status Colosso alicui debet esse simile, ut illius humeris insistens Princeps longius quam ipsum prospiciat. Thebani visum tam longum Principi suo minime optabant: hinc enim depingere eum solebant patulis auribus & oculis obvelatis, significantes, cæco quodam impetu debere eum exequi, quæ suavisset, statuisse Senatui. Verum Symbolum illud non erat Principis alicujus absoluti, sed Principis Reipublicæ; cujus potestas sic restricta est, quod illi audiat: nam satis sit, quod illi agendum sit, Senatui reservatur. Non nisi cæca Majestatis est umbra,

cunctis presentibus tractari, ratio verum, aut occasionum velocitas patitur; sed in arena capiendum interdum Consilium, & statuendum ex tempore. Non habent mandata auctoritatem, ut par est, si consistet Principem ea accipere, non dare: statuere omnia absque consilio præsumpta temeritas est: & omnia exequi ex aliena sententia, ignorans servitus. Penes eum, qui imperat, arbitrium esse debet immutandi, adijciendi, aut rejiciendi penitus id, quod illi Ministri consulunt. Et proderit interdum quædam eos celare mysteria, ac fallere; uti faciebat idem Rex Philippus Secundus, diversimode ad Consilium status referendo de Legatorum expeditionibus, quando eos in certam aliquam trahere cogitabat sententiam, aut alias expedire judicabat, ne quædam negotiorum circumstantiæ iis innotescerent. Consilium Status Colosso alicui debet esse simile, ut illius humeris insistens Princeps longius quam ipsum prospiciat. Thebani visum tam longum Principi suo minime optabant: hinc enim depingere eum solebant patulis auribus & oculis obvelatis, significantes, cæco quodam impetu debere eum exequi, quæ suavisset, statuisse Senatui. Verum Symbolum illud non erat Principis alicujus absoluti, sed Principis Reipublicæ; cujus potestas sic restricta est, quod illi audiat: nam satis sit, quod illi agendum sit, Senatui reservatur. Non nisi cæca Majestatis est umbra,

& vanum potentia simulacrum. In illum non nisi per reflexionem derivatur auctoritas, quæ in Senatu refidet, adeoque oculis non eget, cui pro suo arbitratu progredi non licet.

8. Quamvis autem omnino deceat, ut Princeps in deliberando suum sibi servet arbitrium; in eo tamen tantopere gloriarum non debet, ut ea de causa, ne consilio indigere videatur, illud prorsus respuat, quod ei Ministri suggerunt: sic enim in gravissima incidere incommoda, quomodo, Tacito teste, Petro accidit, qui a ne aliena sententia indigere videretur, in diversa, de deteriora transibat.

9. Si factu foret possibile, deberent Reges Regibus esse à consiliis, ut quæ iis in rem consulenter, à decore, existimatione & auctoritate Regia non descicerent. Sæpe persona sua minus dignum aliquid agit Princeps, quia vili & abjecto est animo qui sic consulit. Verum quia illud fieri nequit, decet saltem ejusmodi legere Consiliarios, qui tamen Principes non sint, animos tamen & spiritus gerant Principum, & ex sanguine generosiori descendant.

10. In Hispania magna cum prudentia varia instituta sunt consilia, pro bona Regnorum, & Provinciarum administratione, aliisque momenti alicujus in ista Monarchia negotiis; verum ob bonam hanc illius constitutionem non protinus curam omnem oportet abjicere: nulla enim

P.

a Tac. lib. 5. Annal.

a. *Assutus omnia agit cum consilio.*
 Prov. 13. 16.

b. I. Humanaum. C. de leg.

c. Tit. Liv. 1. 26.

d. *Cui Regis in manu Dominici quocunque volueris, inclinabit illud.* Tit. verb. 2. 1.

e. Tac. lib. 1. 1. M. J.

Reipublica tam firmis munera præfidiis, cuius fundamenta cum tempore non collabescant, aut quæ malicia pravi- que abusus sensum non excedant. Nec sufficit partes illius singulas bene constitutas esse, nisi aliquando omnes in unum coeant, agantque inter se tam de illis ipsis partibus, quam de universo corpore. Ad eum finem in Religiosis Ordinibus cogi videmus capitula Provincialia & Generalia, in Ecclesiastica Monarchia Concilia; & eandem ob causas maxime re- communis esse videtur, ut decimo quoque anno Madriti Generale aliquod formetur consilium, aut conventus, ad quem Consilarii bini è consiliis singulis, aut bini Deputati ex unaquoque Monarchiæ istius Provincie conveniant, ad deliberandum de sua suarumque partium conservatione: nisi enim Regna innoventur subinde, inveterascent ac pereunt. Atque hic conventus Monarchiæ membra arctius uniet, ut consensient inter se; & sibi mutuum in necessitatibus ferant præfidium. Ad eundem finem cogeantur Concilia Toletana, in quibus non solum quæstiones de Religione pertractari solebant, sed ea quoque, quæ ad Castellæ gubernationem pertinerent.

S. Atque istæ oculorum affectiones reperiri etiam debent in Principum Confessariis, qui eorum sunt Consilarii, Iudices, & Medici spirituales; quæ officia Viros desiderant in obsequio divi- no, & amore in Principem

ferventes; instructos à scientia, ad recte iudicandum; à prudentia, ad admonendum; à libertate, ad corripendum; à fortitudine, ad instruendum; proponendo Principi ante oculos (etsi cum gratiæ amittendæ periculo) injurias laboratorum, & Regnorum pericula, non vero luto illinendo (ut Ezechiel loquitur) hiantem parietem & ruinas ædificantem. Nonnulli Principes Confessatorum utrumque opera ad solam conscientiam expiandam; alii etiam in consultationibus ad Status pertinentibus. Rationes politicas in utramque partem nunc non examino, illud solum dico, conveniens iudicatum in Hispania, ut Regi Confessarius interesset consiliis, tum ut decisiones re conscientiæ præscripto diceret, iisque pondus adderet; tum ut gubernationis quasi factus consors, corrigeret Principem, si qua in re suo muneri is deesset; aliqui enim opinantur peccata, quæ admittunt, ut homines; & nos ea, quæ peccant; & Principes, licet graviora illa sint, quæ ad officium eorum pertinent, quam ea quæ ad ipsam personam.

S. Nec expedire solum videtur, ut Confessarius consilio Status intersit, sed aliam Prælati aut personæ Ecclesiasticæ in Dignitatibus constitutæ, & ut auctoritas sua, atque eruditione, qui valent plurimum, Regni consultationibus assistant; sic enim magis unirentur inter se

a Illi autem sinebant eum (hanc) quæ pulea, Ezech. 13, 10.

ad conservacionem & defensionem totius corporis duo illa brachia, spirituale scilicet, & temporale. Reges Gothi de rebus maximis conferebant cum Prælatiis, qui in Conciliis Toletanis in unum convenerant.

S. Quod dictum de Confessariis, de Concionatoribus quoque debet intelligi, qui tubæ sunt veritatis, & interpretes Deum inter & homines, in quorum ore verba sua posuit. Cum illis valde caute oportet agere Principem, tanquam cum canalibus quibusdam, per quos fluente doctrinæ aut salutaris, aut noxiæ derivantur ad populum. Ab iis plebs dependet, suntque instrumenta peridonea ad illam aut concitandam, aut componendam; uti in seditionibus Catalanæ, & Lusitanæ compertum fuit. Fervor eorum & zelus in reprehendis viriis, exercere potissimum solet contra eos, qui aliis præstant, & ex levibus indiciiis facile istud penetrat populus, quia natura sua erga Ministros minus bene afficitur. Vnde fieri potest, ut gubernationis pereat auctoritas, & subditi minus

contenti sint; inde vero oriantur tumultus, & seditiones, præsertim quando culpantur, produnturque vitia Principum, contra officii sui obligationem commissa. Præstat igitur reprehensiones illas esse generales, absque eo, quod ipsæ designent personæ, quando scandalum non est publicum, aut præmissæ non fuerint admonitiones Evangelicæ, aliæque circumstantiæ cum bono publico in tutina appensæ. Cum tali modestia reprehendit Deus in Apocalypsi nonnullos Episcopos, ut prima fronte iis ablandiri, immo etiam adulari cupiam videri d. possent. Neminem Christum offendit ex cathedra; reprehensiones ipsius fuerunt generales, & quando ad particulares descendit, non ut concionator, sed ut Rex locutus videtur. Pro concione dici non debet, quod in angulis platearum interdicatur, & punitur; qua in re falli solet zelus, aut quia nimis est, aut quia cum excoecet applausus imperitæ multitudinis, quæ frequens concurrere solet, ad audientes defectus Principis aut Magistratus.

d Novi opera tua, & fidem, & charitatem tuam, & ministerium, & patientiam tuam, & opera tua novissima plura prioribus; Sed habeo adversus te pauca. Apocal. 2. 19. & 20.

SYMBOLVM LVI.

Ab intelligentia, non à calamo est Secretarii officium. Si ad id sufficeret belle pingere literas, optimi Secretarii Ty-

pographi forent. Illius est de rebus consultare, eas disponere, & ad perfectionem adducere. Dextera manus est voluntatis

Principis, & gubernationis ejus instrumentum, index denique, quo decreta sua consignat, atque uti dixit a Rex Alphonsus Sapiens, el *Chanciller* (ejus loco nunc Secretarius est) es el *segundo Oficial de casa del Rey*, de aquellos, que tienen oficios de *poridad*. Ca bien así como el *Capellan* (de Sacellano Majori loquitur, qui tunc

A L. 4. ti. 9. p. 2.

Regi à confessionibus ejus es *medianero entre Dios*, et a *Rey* *spiritualmente en fecho de su anima*: otro si lo es el *Chanciller* entre el, e los *Omes*. *Parum* proderit, in Consilio prudentes institutas *facile* consultationes, si qui displicere eas debet, errorem committat. Consilarii suas dicunt sententias, Princeps per Se

creta

cretarium suum animam iis tribuit, & unum aliquod verbum hic, aut ibi opportune positum, negotiorum formam immutat, haud secus atque in picturis exigua aliqua umbra, aut levis penicilli ductus efficit, ut ad vivum exemplar accedant propius, aut ab eo longius abeant. Consilium ideam fabricæ negotii aliquis disponit, Secretarius inde normam concinnat, in qua si erretur, ipsum quoque ædificium secundum illam constructum vitiosum erit. Ut istud Emblemate præfenti subjiciam oculis, calamus illius circinus simul est, quia non solum in chartam referre debet, sed mensurare etiam, & perficere, quæ statuta fuerunt, metiri occasiones & tempora, ne aut citius, aut tardius, ac oportet, fiat executio; officium ita conjunctum cum munere Principis, ut si negotia ferrent, alteri committi nequaquam deberet: nam si pars Majestatis non sit, quædam saltem illius est reflexio. Illud, opinor, Cicero innuebat, cum Proconsulem, qui tunc Asiæ Provinciæ procurabat his verbis admoneret: a *Sit annulus* (quo nomine Secretarium intellige) *non ut vas aliquod, sed tanquam ipse tu; non Minister alienæ voluntatis, sed testis tuæ*. Ministri alii in uno solo munere Principem referunt: Secretarius in omnibus. In aliis sufficit scientia rerum iis commissarum; in hoc cognitio requiritur, & experientia aliqua communis, & specialis artium omnium tam belli, quam pa-

a Cic. Epist. 1. ad Quint. Frat.

cis. Errata illorum in una sunt materia; horum vero in omnibus, occulta tamen, & quæ postea Consiliis impuntantur; quemadmodum gravitati morbi errores Medicorum in applicandis remediis. Cum malis Ministris poterit Princeps in negotiis suis efficere aliquid, at non cum imposito Secretario. Stomachus est, ubi digeruntur negotia, & si concocta male inde prodeant, caduca erit & brevis vita gubernationis. Reperantur memoria tempora rectro præterita, & statim apparebit, nullum unquam statum rite & feliciter gubernatum fuisse, nisi cum, qui insignes habuit Secretarios. Quid referre, optime statuere Principem, si Secretarius male illud disponat, neque cum judicio ponderet, aut cum prudentia observet aliquas circumstantias à quibus dependere solent negotia? Si prudentia illi desit, non sufficit, quod certas quasdam scribendi formulas teneat: vix ullum enim est negotium, cui alterius exemplar aptari queat. Omnia cum tempore, aliisque accidentibus formam mutant & naturam. Habent Pharmacopœi remedia diversa à variis præscripta Medicis, pro diversis morborum curis; verum gravissimi fierent errores, si ipsi Medicinæ imperiti eas applicarent ægitudinibus absque notitia causarum, constitutionis infirmi, temporis, aliarumque circumstantiarum, quas usus observavit, & prudentis ratio expendit, ac speculatione. Idem negotium ali-

P 3

ter

ter præscribi debet ad Ministerium phlegmaticum, aliter ad cholericum: aliter ad timidiorum, aliter ad audaciorum. Utroque illi instruerentur debent, quomodo curanda negotia, & expedienda sint. Quid Secretaria aliud sunt, quam scholæ quædam, & quibus insignes Ministri prodeunt? Ex iis, quæ ipsi usu & experientia observant, omnes rectam gubernandi rationem edocere poterunt. Ibi notare oportet, quæ recte fiant, quæ secus. E quibus omnibus facile conficitur, quanti intersit ad utilitatem publicam, tales eligi Secretarios, qui optimis Naturæ donis instructi sint, Magni illi Dei Ministri aut Secretarii, quos Evangelistæ dicimus in Apocalypsi adumbrantur per quatuor animalia alata, intus ac foris oculis a plena, & pennæ quidem velocitatem & executionem ingenii denotant: oculi exteriores, accuratam omnium notitiam: interiores, eorundem contemplationem: tam intenti operi, ut nec nocti, nec interdiu quietem b caperent: tam obligationi suæ invigilantes, ut Ezechiele teste, semper calamo, & chartæ intendentes; conformes in omnibus, & uniti ipsi divinæ menti & spiritui, à quo nulla in re d discendebant.

Atque ut hæc Secretario-

a Singula eorum habebant alas suas: & in circuitu, & intus plena oculis. Apoc. 4. 8.

b Et requiem non habebant die ac nocte. Apoc. 4. 8.

c Facies eorum & pennæ eorum extentæ desuper. Ezech. 1. 11.

d Ipsi erant impetūs Spiritus, illis gradiebantur. Ezech. 1. 12.

rum electio recte possit institui, operæ pretium foret, certos quosdam, qui ad id viderentur idonei, primum exercere in variis ministeriis atque officiis; quod fieri poterit, si Princeps Legatis suis, aut maioribus Ministris eos adjungat Secretarios, qui ingenio valent rerum capaci, cum Latine lingue peritia, eorumque probet industriam extra suum Regnum in variis officiis; postea vero ad aule secretaria eos evocet, ubi Ministros agant, seque perficiant, ut esse possint Secretarii Status, aliorumque consiliorum, ut Custodes item ætatis, Commisarii, quorum notitiæ & experientiæ plurimum conferunt ad bene gubernandum, & expedienda negotia.

Atque ita evitabitur mala Secretariorum electio, quæ plerumque à Ministris fieri solet, eorum opera utentibus, quos jam ante habebant, quique ordinariè minus ad id munus sunt idonei, eo quod eos fere eligere soleant, qui elegantius pingunt litera, non qui scientia præstant. Vnde fit, ut plus obicit Principi Minister aliquis bonus, qui imperitum habet Secretarium, quam Minister aliquis malus, cui bonus est Secretarius. Accedit illud etiam, quod si Secretarius ab ipso legatur Principe, à quo ultrior sperat fortunam, majori cum studio Ministri sui invigilabunt officiis, magisque attenti erunt ad munus suorum obligationem, & bonam administrationem fortunarum Principis. Rex

Alphonſus Sapiens cum po-

be sciret, quantum in bono aliquo Secretario esset positum, dixit aliquando, *aque debe el Rey escoger tal ome para esto, que sea debuen linaje, enya buen seso natural: e sea bien razonado, e de buena memoria e de buenas costumbres, e separado, e ecriuir, tambien en Latino, como en Romance.* Non videtur Rex Alphonſus solum voluisse, ut Secretarius Latine notis scribere, sed loqui etiam: id enim apprimè utile est ei, quem cum omni Nationum genere agere oportet. Et hoc præsertim tempore, postquam Monarchia Hispanica per Provincias, & Regna cetera longius dilatata fuit, illud valde necessarium est, ob frequens literarum Latinarum commercium.

§. Verum nihil magis
a L. 4. tit. 9. p. 2.

SYMBOLVM LVII.

H Orologii rotæ tanto tamque occulto volvuntur silentio, ut nec videas eas, nec audias; & licet ab iisdem totum pendeat artificium, sibi tamen hoc minime attribuant, sed motum suum accommodant indici, qui solus horas distinguit, & indicat, seque palam omnibus ostentat dimensum temporis auctorem & regulam. Talis concordia mutua, & consensio sit oportet inter Principem & eos, qui ipsi à consiliis sunt. Istos adhibere, perutile est: nam (ut rectè dixit Rex Alphonſus Sapiens) b *el Emperador, y el Rey magnos sean grandes Señores, non puede fayer*

b L. 1. tit. 1. p. 2.

essentiale & proprium Secretario, quam Secretum, unde & nomen invenit, ut eo auditò continuo obligationem suam sibi in memoriam reduceret. Lingua & calamus periculosa cordis instrumenta sunt, & per illa foras se prodit, aut levitate iudicii, mysteriorum incapax, aut ex inani aliqua gloria, dum nimirum Secretarii magnarum rerum quasi depositarii videri cupiunt, aut intelligentes, loquendo de illis, scribendo de eos, qui Ministri non sunt. Atque adeo Secretarii munere fungi iste non poterit, qui tam modestus non fuerit, ut audire potius malit, quam loqui, eundem semper vultum præ se ferendo, siquidem & in hoc legi potest, quod curæ illius & expeditioni commissum fuerit.

cada uno dellos ma, que un Ome, & Status alicujus gubernatio multis indiget viris, at tam modestis, & ab omni arrogantia alienis, ut ex iis, quæ statuta fuerint, nihil suo tribuant consilio, sed solius Principis. Laboris focii sint, non potentia. Ministri, non Imperii cōsortes. Sciant Principem absque imperare posse, se vero absque illo minime. Vbi Majestatem suam potentiamque exercere poterit sine opis alterius adminiculo, se solo id agat. In Ægypto, ubi efficacior est calor vis, cœlum animalia perfectæ absque alterius concursu procreant. Si Principes omnia cum aliis conferat, Consultator erit potius.

tius, quam Princeps. Perie Principatus vis, nisi ferum summa ad unum a revocetur. Monarchia à cæteris gubernandi rationibus in eo distinguitur, quod unus solus im-

a Neve Fibrius nim Principatus reserveret, cuncta ad Senatum vocando, eam conditionem esse imperandi, ut non aliter ratio consuetudinis, quæ si uni reddatur. Tac. lib. 1. Annal.

peret, obediunt alii, & si promiserint Princeps, ut plures præcipiant, non Monarchia erit, sed Aristocrata. Vbi imperant multi, nemo imperat. Spiritus sanctus poenæ & castigationis loco id habet, & contra benedictionem inter-

b Propter peccata tota mundi Principes ejus. Prov. 8. 2.

Symb. 57.

pretatur, si penes unum solum imperium a sit. Quod si Ministri Principem tam ignavum esse animadverterint, ut alios sinat regere, maximam sibi auctoritatem arrogant. Augescit inter eos superbia & æmulatione. Quilibet è pallio Regio detrahit aliquid, adeoque penitus tandem in frusta destruitur. Plebs confusa inter tot Dominos verum ac legitimum amplius non agnoscit, & gubernationem contemnere incipit: nihil enim recte geri existimat, nisi quod à Principis sui mente proficisci credit, unde & vi remedium parat. Exemplum funesta ejus rei apud Historicos videre licet in amissione Regni, & morte Garzæ Galaciæ Regis, qui ne indicem quidem agere voluit, designando gubernationis motus; sed ad unum aliquem, quem præ aliis charum habebat, remittebat omnia, qui una cum Rege postea occisus fuit. Regem Sanctium Lusitanum Regno exutum legimus, quod in eo Regina potius, aliique famuli obscuro loco nati imperarent. Idem Regi Henrico IV. accidit, quia in negotiis curandis tam erat negligens: ut eorundem expeditiones à Ministris datas, manu sua subscriberet antequam eas legeret, aut sciret etiam, quid in iis contineretur. Incommodis omnibus sese Princeps obijcit, qui sine examine, sine consideratione id solum exequitur, quod statuunt alii, in ipso enim tantum in molli cera quilibet

a Et suscitabo super eos Pastorem, qui pascit eos. Ezech. 34. 23.
b Mar. Hitt. Hisp. cap. 8. l. 9.

SYMB. POLITICA.

345

imprimit, quidquid desiderat. Ita factum Claudio Imperatori, cui non iudicium, non odium erat, nisi inditia, & iussa. Ipsi Principis, non Ministrorum humeris Deus Principatum imposuit; id quod haud obscure Sauli indicare voluit Samuel, quando uncto in Regem instruxit convivium, & de industria armum ex agno reliquum a porrexit. Attamen non velim Principem Cameli esse similem, qui cæce oneri se inclinat; sed opus est, ut humeros habeat oculos, sicut animalia illa in visione Ezechiæ; ut videant, & sciant, quid in se suscipiant. Currum & aurigam Israël Eliam vocabat & Eliseus, quod onus gubernationis sustineret, ac regeret. Principis nomen haud meretur, quisquis per se ipsum jubere nescit, aut contradicere; ut in Vitellio videre licuit, qui hæc neque jubendi, neque vitandi potens, non iam Imperatori, sed tantum belli causa erat. Quam ob rem non solius indicis officium in regendo horologio obire debet Princeps, sed inquietis etiam, quæ mensuram modum.

c Tac. lib. 2. Annal.

d Factus est Principatus super humerum ejus. Isa. 9. 6.

e Levavi autem coens armum, & posui ante Saul: dixitque Samuel, ecce quod remansit, pone ante te, & comede: quia de mansuris servatum est tibi, quando populum vocavi. 1. Reg. 9. 24.

f Et suscitabo super eos Pastorem, qui pascit eos. Ezech. 34. 23.

g Eliseus autem videbat, & clamebat: Pater mi, Pater mi, curas Israël, & auxilia ejus. 4. Reg. 2. 12.

h Tacit. lib. 1. histor.

dumque dat rotularum motui, ab illo liquidum totum negotiorum dependet artificium.

Neque tamen illud nunc contendo, ut *Princeps Prætoris*, *Consiliiarii*, aut *Præsidis partes sustineat*: a *maius aliquod & excelsius* ab eo postulat. Si ad omnia attendere vellet animum, pro rebus maioris momenti tempus illi non suppetere. *Ipsi debet haberi* (verba sunt *Alphonfi Regis*) *Omes sabidores, e entendidos, y leales y veraderos, que le ayuden, e le sirven de fecho en aquellas cosas, que son menester para su Consejo, e para fazer justicia e derecho a la gente; e al solo no podria ver, nin librar todas las cosas, por que ha menester por suerva ayuda de otros, en quien se fie*. *Ipsi* est *Ministri* uti, velut gubernandi instrumentis, eoque operari sinere; sic tamen ut attendat ad ea, quæ agunt, cum directione aliqua superiore magis minuste immediata, aut assente, prout negotiorum ratio postulaverit. Quæ *Ministrorum* sunt propria, ipsi *Ministri* peragant. Quæ ad *Principis* pertinent officium, de iis solus *Princeps* statuatur. Ea de causa *Tiberius* e *Senatum* per literas castigabat, quod *cuncta enatum ad se reverterent*. Curæ *Principis* graviores turbari non debent consultationibus levioribus, si absque *Majestatis læsione* a *Ministro* eæ decideri possint. Quapropter d. *Sanguinius Maximus* d. *Consularibus* oravit *Senatum*, ne curas

a Tac. lib. 3. Annal.

b L. 3. tit. 1. p. 2.

c Tacit. l. 6. Annal. d Ibid.

Imperatoris, conquestibus infuser acerbitatibus augere: suffragari ipsum statuendis remediis. Quod si Princeps semel Ministro alicui, ejus prudentiæ & fidei confusus, negotium aliquod commiserit, totum eidem postea derelinquat. Postquam Deus Adamum totius terræ Dominum constituit, adduxit ad eum universa animalia, & volatilia cæli; ut nomina iis imponeret, nec Deus id sibi reservari e voluit. Pari ratione aliis relinquere debet Princeps curas, & labores ordinarios: caput enim officii manuum, ut pedum minime sese occupat, neque navarchus vilioribus se impendit ministeriis, sed in puppi sedens navim gubernat: quæta manus agitatione, quam plus efficit, quam omnes alii.

5. Quod si *Princeps* ob ætatem aut teneram, aut ingravescentem, aut naturam alias ad gubernandum minus idoneam negotiorum directioni intendere nequeat, alium adiutorem ascribat: minus enim est incommodum, alterius uti opera, quam per seipsum errare in omnibus. Primi anni Imperii *Neronis* felices fuere, quod viros bonos adhereret in consilium; postea vero cum solus peragere negotia voluit, semetipsum perdidit. Rex *Philippus Secundus*, cum videret ob senectam, aliaque corporis imbecillitates se ad Imperium minus habilem reddi,

fidi

e Formatis de humo cunctis animalibus terra, & universis volatilibus cæli; adduxit ea ad Adam, ut diceret, quid vocaret ea, Gen. 2. 19.

fidis quibusdam, expertisque *Ministris* usus fuit.

Verum tum etiam, cum necessitas ea fuerit; non deest *Principem* omnem omnino negotiorum curam depone, quantumvis intelligentes sint *Ministri* & fidi: corpus enim politicum naturis est simile, quibus, si calor animæ natus defuerit, nulla sufficiunt remedia, nullæ industriae ad conservandas illas, & sustentandas, ne intereat. Anima Republicæ suæ *Principis* est, quare ut illa vivat, necesse est, ut hic membris suis, & organis aliquo modo præsto sit. Si omnino non possit, illud curet saltem, ut ipsemet videatur audire omnia, & oculis cernere, tanta solertia, ut ipsius dispositioni & judicio tribuantur. Præsentia *Principis*, etsi nihil agat, aut alio intendat, cautos tamen & sollicitos reddit *Ministros*. Vel nosse duntaxat, omnes consultationes ad ejus pervenire manus, auctoritatem iis tribuit, licet nec mutet eas, nec videat. Quid erit igitur, si interdum fuisset lustravit oculis, aut instructus secreto correxerit, & castigavit *Ministrorum* suorum errores, iisque metum injecerit. Si vel semel id fiat, semper erunt solliciti: persuadebunt enim sibi, eum videre omnia, aut certe solere inspicere. Consulunt porro in *Consiliis* de negotiis, & viris bene de Republica meritis, quos ad munia publica & dignitates evehant; verum ad ipsum *Principem* omnia perveniant oportet, ipsius manus sit, quæ decisiones & gratias deno-

tet, neque facile permittat, ut tanquam in *Solari* horologio umbræ ipsius (per has *Ministros* & *Principi* familiariores intelligo) eas indicent, & primum in apertum profertur, adeoque sibi ascribi faciant: nam si in hoc existimatio defuerit, negotiorum peribit auctoritas, beneficia suam perdent gratiam, & *Princeps* contemptum erit, cui ea in acceptis referri oportebat. a Ob hanc causam inclinatio *Senatus*, quæ in *M. Hortatulo* propendebat, incitamentum *Tiberio* fuit, quo promptius adveniretur, vehementerque increpuit *Junium Gallionem* præmia *Prætorianis* militibus proponentem, velut coram rogatus, quid illi cum militibus, quos neque dicta *Imperatoris*, neque præmia, nisi ab *Imperatore* accipere par esset. *Princeps* non ideo in veneratione est, quod *Princeps* sit, sed quia ut *Princeps* mandat, castigat, remunerat. Si quid statuendum acerbis, si quæ poenalis ferenda sententia, per *Ministrorum* manus id fiat; suam vero quantum fieri potest, *Principes* celet. Illi populi indignationem, tili goris ac poenæ odium sustineant, non e iste. De *Jove* antiqui dicere solebant, quod benignos solum vibraret radios, qui absque cujusquam offensione mirarentur, ejusque potentiam ostenderent, alios vero per *Deorum* consiliū. *Mini-*

P 6

stri

a Tacit. lib. 2. Annal.

b Idem l. 6. Annal.

c Et honores ipse per se tribuere, penas autem per alios Magistratus, & iudices irrogare, Arist. lib. 5. Pol. cap. 11.

fieri severi habeantur & duri; Principes benignus & clemens audiat. Illorum est accusare, & condemnare; Principis absolvere, & veniam concedere. Emanuel Lusitanæ Rex gratias agebat Cuidam, quod argumenta quædam repperisset, quibus regum capitis morti posset eripere. Alius item Lusitanæ Rex Ioannes Tertius quæstioni cuidam criminali prærens aderat, cumque sententiam rogatis, paria essent tum absolventium, tum condemnantium suffragia, solumque ipse expectaretur, fertur respondisse: *Quod hunc morti adjudicaveris, iustissime factum arbitror, cuperemque alii omnes in eandem evissent sententiam. Ego tamen absolvendum eum censeo, nequis dicat, Regis suffragio subditum capite damnatum esse. Ad subditos conservandos Principes creati sunt, & nisi illius causa fiat, vitam eripere nemini debet.*

§. Horologii index ad rotularum artificium nihil confert, sed eas operari finit, & motus solum earundem denotat. Ita Carolo Quinto Imperatori videbatur agendum esse Principi cum suis Consiliariis, ut iis nimirum consultationes relinqueret, neque his facile se coram ingereret. Quod documentum etiam filio suo dedit Philippo Secundo; præsentia enim libertatem impedit, & ansam dare solet adulationi. Et tametsi in maioris momenti negotiis præsentia Principis perquam utilis videatur, eo quod non æque animum influant consultationes lætæ,

ac coram habitæ; in quibus plurima addiscet, & negotiis incipiet affici; perspectis naturis & finibus eorum, qui ipsi à consiliis sunt. Veniunt in declaranda sua mente admodum cautum oportet esse Principem, ne fors eandem adulationi sequatur, aut venaratio, aut metus. Quæ causa fuit, cur Pilo accusato Marcello, quod sublato capite suæ tuæ Augusti, suam erexisset, sententiam rogatus Tiberius diceret: *a quo loco censebis Casar? si primus, habes quod speres; si post omnes, verer, ne imprudens dissentiam.* Quam obrem laudatum etiam fuit ejusdem Imperatoris decretum, quo b exemit Drusum filium suum Consulem designatum dicenda primo loco sententia, ne ceteris assentiendi necesse fieret. Ingens istud periculum est, sed nec minus commotio ex eo, si Princeps nec ante, nec post in consultationibus suum aperiat animum: ita enim majori cum secreto consilium illud suo tempore exequi poterit, quod videbitur optimum. Henricus Lusitanæ Rex tanta cum præsentia negotia proponebat in Consilio, ut neque è verbis, neque ex ipso vultu agnosci posset, quo animus ejus inclinaret. Vnde & nata consuetudo, quod Præsides & vice-Reges in Consiliis suffragia non ferant, quæ antiquissima est, Ætolis quondam usitata.

At enimvero in casu, quo Principes approbationem potius cuperet, quam consilium,

a Tacit. lib. 1. Annal.
b Idem lib. 3. Annal.

lium, poterit ante animum proderi, & suam manifestare opinionem; semper enim videbit, multorum postea in eandem conspirare suffragia, aut quia placere cupiunt, aut quia facile ejus sequimur nutum, qui imperat.

§. In belli negotiis, tum præsertim, cum Princeps illo tenetur implicatus ob rationes jam dictas, valde expediat ipsum consultationibus præsentem interesse, ut hac sua præsentia firmet, atque illico, quæ sapienter statuta fuerint, possit exequi; neve interim forte, dum de illis ad ipsum refertur, è manibus elabatur occasio. Illud tamen Principem scire velim, multos esse Consiliarios, qui coram Principe sortes videri cupiunt, magisque animosi, quam prudentes; atque adeo temeraria interdum suggerunt consilia, licet ordinatè ipsi ea non soleant exequi, immo vel maxime præ aliis periculum fugiant. Exemplum in iis fuit, qui Vitellio auctores fuerant, ut arma susceperet, a sed quod in ejusmodi rebus accidit, Consilium ab omnibus datum est, periculum pauci sumpsere.

§. Quæstio frequens est inter Politicos, debeatne Principem in ipsis præsidere tribunalibus ad justitiam exercendam. Et sane gravis nimirum videtur occupatio, qua tempus perderetur necessarii pro negotiis politicis, & administranda Republica, quamvis Tiberius b nec Patrum in Senatu cognitionibus satius, judiciis adsiderat in cor-

a Tacit. l. 3. Annal.
b Idem lib. 1. Annal.

nu tribunalis. Rex Ferdinandus Sanctus coram iudiciis præsens aderat, audiebat, & defendebat pauperes, & imbecilliores adversum potentiores tutabatur. Rex Alphonusus Sapiens instituit, ut Rex ipse viduarum & orphanorum causas judicandas sibi sumeret, porque magnus el Rey es temudo de guardar todos los de su tierra, señaladamente lo debe fazer á estos, porque son así, como desamparados, e mas sin consejo, que los otros. Salomoni infignem peperit auctoritatem magnum ejus judicium, quo causas & decidebat; & Israelitæ Regem postulatant, qui sicut apud alias Nationes receptum erat, jus iis diceret. Sola Principis præsentia bonos efficit & Iudices, & sola ejusdem potestas infirmiores tueri f potest. Præcipua causa, cur Deus Davidem in Regem elegerit, illa fuit, quod qui oculos suas dentibus ac unguibus Leonis eripuisse, optime nosset pauperes adversum & potentiores defendere. Tam grata & accepta Deo est ista cura, ut propter eam solam adpromiserit Principi, deleturum se reliqua ejus

P 7

pec-

e Audire itaque omnis Israël judicium quod judicasset Rex: & numerum Regem, videntes sapientiam Dei esse in eo ad faciendum judicium. 3. Reg. 3. 28.

a Constitue nobis Regem, ut judicet nos, sicut & universa habent Nationes. 1. Reg. 8. 5.

b Rex, qui sedet in solio iudicii dissipat omne malum intum suo. Prov. 20. 8.

c Tibi derelictum est pauper: orphanus tu eris adiutor. Psal. 9. 14.

d Persequer bar eos, & percuties eam, erubescantque de ore eorum. 1. Reg. 17. 34.

peccata, & usque ad candelam nivis cum emundaturum. Quare diffiteri non possum, hanc præcipuam esse partem muneris Regii, cui tamen satisfieri puto, si bonos Iustitiæ Ministros eligat, attendatque deinde sedulo, quomodo munus suum isti impleant; cæterum sufficit, quod subinde in causis gravioribus (graviores autem voco, quæ à potentia possunt optimi Iustitiarum ferendis ipse interit, aut certe, ut Iudices semper in metu sint, non forte ex occulto aliquo tribunalis loco singulorum dicta & sententias observet. In eum finem Iudices omnes Madriti versantur in Palatio Regio, & in aulis, ubi judicia exercentur; fenestras sunt, per quas sua Majestatis secreto solet attendere: perinde ut apud Magnum Turcarum Imperatorem in certo loco iudicis deputato (quem ipsi *Divan* vocant) fieri assolet, ubi Iudices de negotiis conferunt, quoties ita videtur ab ipso audiri possunt per fenestram quandam holoserico rubro coopertam.

4. Atque harmonia ista horologii, & concordia mutua rotularum cum indice exteriore, qui horas designat, haud obscure elucet etiam in regimine Monarchiæ Hispanicæ tam bene institutæ, ut Regna & Provincias, quas Natura late sejunxit, Prudentia inter se uniat. Omnes peculiare

*a Quarite iudicium, sub-venit op-
prello, iudicat populo, defendit ad-
ditum. Et cunctis, & arguit ore, dicit
Dominus: si fuerint peccata vestra ut
coquinosa, quasi nix dealbabitur.
Isa. i. 17.*

Consilium Madriti habent: ibi siquidem est Consilium Regni Castellæ, Aragoniæ, Lusitaniæ, Italicum, Belgicum, & Indiarum, quibus unus aliquis præsidet. In iis in deliberationem veniunt negotia omnia seu iustitiæ, seu gratiæ, quæ ad unumquodque Regnum, seu Provinciam pertinent Atque istæ consultationes ad ipsum Regem perveniunt, qui illud tandem statuit, quod maxime expedire iudicaverit, ea ratione, ut consilia veluti rotæ sint, sua Majestatis vero index; aut illa sint nervi optici, per quos visuales species transmittuntur ad cerebrum; Rex vero instar sensus communis, qui illas discernit ac percipit, ferendo de iis iudicium. Rebus igitur Monarchiæ sic constitutis, & suæ Majestati presentibus, tanta cum prudentia & quiete curantur singulæ, ut ab annis centum & amplius, à quo altius illa coepit asurgere, vix ullus aliquis gravis error in ea acciderit, quod tamen in corpore tam vasto, cuius partes tam diffusæ sunt inter se, proclive est fieri. Magis unita fuit Romanorum Monarchia, & pene quotidie graves in ea motus ac tumultus oriebantur; evidens sane argumentum, hanc nostram fundamentis suis longe illi præstare, & à Viris fidei magis probatæ, majoris item iudicii ac prudentiæ gubernari.

5. Quamobrem cum summa rerum ad Principem tandem derivanda sit, decet omnino, ut non amore solum, sed œconomia etiam Reipub-

licæ Pater sit, neque satis esse ducat, si Consiliarios habeat, & Ministros, qui rerum satagunt; sed secretam præterea earundem notitiam sibi comparet, qua se in omnibus dirigat: uti mercatores certo aliquo, & secreto libro, in quo commercia & negotiationes suas adnotant. Ejusmodi librum Augustus Imperator habebat, in quo a *spes publica continebantur, quantum civium, sociorumque in armis, quot classes, Regna, Provincia, tributa, & necessitates, ac largitiones, qua cuncta sua manu prescripta-
rat.* Memoria experientiarum quasi quoddam depositum est, sed caducum & fragile, nisi à calamo juvetur qui illas in charta perennare faciat. Plurimum addiscent, quisquis ea, quæ recte facta fuerint, quæ secus, memoriæ juveni-
dæ causa, in libellum retulerit. Quam diligentiam si adhibere neglexerit Serenitas Vestra, ad solum regium aliquando evecta, putaveritque nequaquam debere Majestatem regiam eo usque sese demittere, sed sufficere, si sola sua presentia, non autem tanta animi attentione Regnum moderetur, Ministrorum arbitrio illud permittendo, facile equidem mihi persuadeo de optima constitutione, & ordine Monarchiæ hujus in consiliis suis, & Tribunalibus fore, ut Serenitas Vestra absque graviiori aliquo periculo dominationis suæ stadium decursura sit; verum tamen nihil est aliud, quam index solum horologii, alienis rotulis agitatus, neque quic-

a Tacit. l. i. Annal.

quam in ejus gubernatione clucebit eximium, & gloriosum, quemadmodum futurum esset, si (quod spero) Serenitas Vestra Augustum imitata, in certo aliquo libro, illas ipsas res adnotari fecerit quotannis, in quolibet Regno separatim, adjectis etiam munitioribus locis, quæ à militari præsidio custodiuntur: quos item Viros insignes habeat, tam pro pacis, quam belli muneribus, eorum qualitates, dotes, obsequia, aliaque similia; notando insuper memoriæ causa negotia majoris momenti, quem ea eventum sortita fuerint, quid actum in iis bene, quid erratum, & plura talia usu observata, quæ ad rite gubernandum possunt conducere. Ab hac cura & attentione proficiscitur insignis illa gubernationis harmonia in Societate Iesu, quam tantopere omnes admirantur, siquidem ad Ordinis totius Generalem tertio quoque anno particulares sunt relationes de rebus omnibus, aut præcipuis certe, quæ acciderunt, una cum secretis personarum Catalogis; quia vero illæ sensim & cum tempore naturam, moreque mutant, quolibet triennio illi innovantur, singulæ quod annis singulis ad eundem præscribantur informationes quædam, non tam generales, sed de iis solum rebus, quas ipsum scire magis necessarium fuerit: quo fit, ut electiones plerumque bene eveniant, personarum capacitatem officiis aptando, non contra. Quod si Principes ejusmo-

di notas rerum personarumque haberent, non fallerentur toties in relationibus, consultationibusque: melius regnandi artem considerent, ne in omnibus à Ministris dependere foret opus: majori cura ac sollicitudine hi servirent Principi, quippe qui scirent, omnia ad illius pervenire notitiam, & ab eo adnotari, adeoque nunquam committerentur tam graves defectus, ut nunc fieri videmus, dum temporis non curantur, quæ ad bellum, aut pacem sunt necessaria: Virtus denique metu ejusmodi catalogorum incrementum caperet, & vitia decreverent. Nec ullam confusionem parient summaræ illæ relationes, præsertim si aliæ fiant manu ipsiusmet Principis, aliæ per Ministros, qui principalia obdeunt munera; aut Viros alios intelligentes, quibus tuto credi potest,

SYMBOLVM LVIII.

E Præcipuis regnandi instrumentis honor, qui nisi ab honesto esset & laudabili, inventum politicum crederem. Firmamentum Imperiorum est. Nemo quisquam absque eo se suaque diu conservare poterit. Si is deesset Principi, deficeret virtutum custodia, famæ stimulus, & vinculum, quo amore venerationemque sibi conciliat: b Velle pecuniis excellere, tyrannicum est; honoribus vero, magis regium. Nec minus subditis honor utilis est, quam ipsi Principi, nam sine eo nullæ sufficerent leges ad coercen-

b Arist. lib. 5, Polit. c. 10.

quod sincere & accurate illas facturi sint. Quare si, ut Cicero dixit, a Senatori necessarium est nosse Republicanam, quid habeat militum, quid valeat armis, quos socios illa habeat, quos amicos, quos stipendiarios, qua quæque sit lege, condicione, favore, &c. Senatori, inquam, non nisi exigua gubernationis pars est, quanto magis illi necessaria erunt Principi, cuius est ad universale bonum attendere! & si Philippus Macedonizæ Rex bis quotidie prælegi sibi voluit articulos fœderis cum Romanis initum: cur dedignabitur Princeps in uno aliquo libro inspicere totum imperii sui corpus testatum in compendium, contemplando nimirum in illo, velut in tabula quadam geographica, omnes ac singulas partes, quibus illud constat?

a Cicero.

dum populum, cum pleique comparati sic simus, ut non minus infamiae metus, ac potius nos in officio continet. Mox ruet ordo Reipublicæ, nisi in existimatione essent obedientia, fidelitas, integritas, & fides publica. Capitatas gloriæ legum auctoritatem nutrit ac fovet, & ut illa potjatur, labori se dat, & virtutibus. Nec periculum leve illi imminet Reipublicæ, in qua subesse omnes cupiunt, quam ei, in qua nemo non imperare desiderat. Regnum nimis abjectum & humile recedit, & obligationis suæ, quæ

Domini

Domino legitimo obstrictum est, facile obliviscitur. Illud vero, quod altioris est animi, quodque honorem in pretio habet, labores & pericula, immo suammet ipsius ruinam vilipendit, ut in obedientia & fide permaneat. Quæ bella, quas calamitates, quæ incendia expertus non est Burgundiz Comitatus, ut suam erga

Regem Catholicum obedientiam ac fidem tueretur? nec tyrannis & barbara hostium crudelitas, nec insecta elementa, tametsi omnia adversus illam viderentur conspirasse, ejus constantiam frangere potuerunt. Fortunæ, Patria, & vita fidelibus illis subditis eripi potuerunt, generosa fidelitas, & sincerus in Do-

minum

minum legitimum amor adimi nunquam potuit.

s. Adversus mala intestina illud folor esse remedium, ut honor omnis & existimatio quam longissime arceatur à populo; quæ Politica Chineses utuntur, quibus nullum nisi ab intimis visceribus periculum. Verum in aliis Regnis, quæ invasionibus sunt exposita, existimatio & gloria subditorum omnino sunt necessaria, ut hostibus sese obijcere audeant: ubi enim honor non est, nec animi fortitudo esse potest. Non magnus est Princeps, qui animis magnis non imperat, & generosis, nec abique iis timeri se unquam faciet, aut dominii sui fines dilatabit. Estimatio gloriæ, quæ in subditis est, eisdem stimulat, ut & Principis honorem procurent: ex hujus enim amplitudine etiam illorum gloria dependet. Vnica inanitas honoris umbra in laboribus constantes, & fortes eos in periculis efficit. Qui thesauri sufficerent ad compensandum fortunas, quas prodigunt subditi, sanguinem, quem profundunt pro tuenda voluntate & arbitrio suorum Principum, nisi introducta fuisset moneta illa honoris publica, qua quisque in sua opinione sibi ipse satisfacit? Optimum fortunarum actionumque heroicarum pretium est, quod Princeps reperire potuerunt, adeoque honoris æstimationem integram, quoad fieri potest, si non ob Majestatem suam propriam, at certe propter emolumentum ingens, quod illa secum affert, con-

servari debent inter subditos, dissimulando penitus, aut leviter saltem castigando delicta illa, quæ tuendi honoris causa committuntur, & contra præmiis & testimoniis publicis actiones fortes, & generosas conservando. Illud tamen advertant, admodum in subditis perniciosa esse inanem illam existimationem & gloriam, quæ sola hominum opinione, non solida virtute nititur: ex illa enim contentiones de prærogativa inter Ministros nasci solent cum jactura boni publici, & obsequii Principis, duella, injuriæ & homicidia ex his vero motus intestini, & seditiones. Nec cum illa stare potest obedientia, sed interdum Principis sanguine sese coinquinat: nam si semel subditi opinionem suam propriam, seu communi rumore persuasam, Tyrannum eum judicet, & morte dignum, facile eum machinabitur, ut sese pro patria offerat, & nomen suum posteritati consecret. Operatur ergo ut Princeps istam gloriæ superstitionem corrigat in subditis, ad veram & solidam eos incitando.

Nec indignum se Majestatem reputet, si subditos honoret, & exteris: honor enim istæ Principum honori non magis derogat, quam flammæ faciei officiat, si se communicat aliis, easque incendat. Ob quæ causam Ennius pietatem illius, qui erranti viam commoustrat, flammæ comparavit.

a Homo,

a Itaque Monarchas, non ut sibi vendicent deorum archiam, invationem; sed ut faciant & gloriam adipsam. Attil. l. j. Polit. c. 10.

a Homo, qui erranti comiter monstrat viam,

Quasi lumen de suo lumine accendat, facit,

Nihilominus ipsi lucet, cum illi accenderit.

E qua comparatione illud Ciceronis manavit consilium, b ut quicquid sine detrimento accommodari possit, id tribuatur, vel ignoto. Ex utraque hac sententia præsens Emblemata desumptum est, fax incensa candelabro imposita, symbolum Divinitatis, & supremi Magistratus insigne, à qua lucem flammamque hauriunt aliæ, ad significandum, quam sine detrimento flammæ honoris sui, eundem Principes inter bene meritos dispertiant. Mutuatium honorem habet, non proprium, quisque eo destitui metuit, si honorem aliis habeat. Fontes scaturientes aquas affatim suppetunt, nec unquam deest, quod largiantur. Inexhausta est honoris dos in Principibus, quantumvis liberales ii sint: omnes enim eos venerantur ut depositarios solum, qui honores, quos accipiunt, in alios dispertiri debent; non secus ac terra vaporibus suis aërem refrigerat, qui eos deinde convertit in rorem, qui terram vicissim fovet. Atque hoc mutuum honoris subsidium Principem inter & subditos etiam agnovit Rex Alphonso sapiens, cum dixit c que honorando al Rey, honram a si misnos, e à la tierra, donde son, e faxen le altad consocida: porque deben aver bien, e honra del. Vbi honor ille reciprocus est, ibi pax efflorescit ac bellum, & firmatur dominatio.

a Eanius. b Cic. c l. 17. tit. 13.

Nec ulla in re magis suam Majestatem offendit Princeps, quam honorando. Quantum Naturæ corpora præstantiora sunt, tanto profusius virtutes ac dona sua impertiant aliis. Fortunas largiri, humanæ liberalitatis dos est; honores dare, Dei proprium, eorumque qui ad Deum accedunt propius. In his generosis principis ac regulis maxime instructam velim Serenitatem Vestram, atque ut singulari studio Nobilitatem veneretur, præcipuum Monarchæ columnam.

d Os Cavalheiros tende em muita estima,

Pois com seu sangue intrepido, e fervente

Estenden não somente à ley de cima,

Mas inda vosso imperio preeminente.

Audiat Serenitas vestra ea de re gloriosum Antecessorem Regem Alphonsum Sapientem, qui Successores suos optimis monitis instruens, sic loquitur: e Oroso debent amar e honrar à los ricos Omes: porque son nobleza, e honrar de sus Cortes, e de sus Reinos, e a mar, e honrar deben los Caballeros, porque son guarda, e amparamiento de la tierra. Ca non se deben recelar de recibir muerte per guardarla, e acrecentarla.

s. Obsequia sine præmio languescunt, cum ipso vigent & regnum efficiunt gloriosum: nam sub ingrato Rege nil magnum geritur, nec ulla heroica exempla transmittuntur ad posteros. f Vix ullum aliud egregium facinus efficeret

tres

d Cam. Lus. can. 10.

e l. 17. tit. 13. p. 2. f 22. Reg. 13a

tres illi fortissimi milites, qui per medios hostium cuneos aquam de cisterna attulerant, eo quod David eos remuneratus non fuerit. Princeps, qui familiæ alicujus honorat merita, vinculo perpetuo eam sibi obstringit, & jus quoddam ad illius obsequia adipiscitur. Nec minus ad agendum fortiter Viros nobiles impellunt ea, quæ à Majoribus eorum gesta fuere; uti & honores, quos acceperunt à Regibus, quam ii, quos adhuc sperant. Atque isthæc consideratio movit Serenitatis Vestræ Antecessores, ut præstantiora quædam illustriorum familiarum Hispaniæ obsequia æternis honoribus voluerint prosequi. a Sic Rex Ioannes Secundus remuneratus est ea, quæ Comites Ribadei præstiterant, quibus ideo perpetua lege dabatur ad mensam Regis accumbere, vestisque qua Reges die Epiphaniæ Domini sacro uterentur; b Eundem honorem Rex Catholicus Marchionibus Gaditanis habuit, iussitque eos donari veste, qua vestierunt Reges sexto Idus Septembris, Virginis Matris natali die. Marchionibus item de Moya, quibus dari præcepit cratere, è quo S. Lucæ sexto Reges biberent. Comitibus denique Rocenfibz ex familia de Vera, quibus permisum, ut quotquot ex illa sanguine descenderent, quotannis homines triginta à tributis possent immunes reddere: cumque ipse Rex Ferdi-

a Mar. Hist. Hisp. lib. 21. cap. 6.

b Tac. lib. 25. cap. 40.

nandus Galliarum & Regem Savonæ conveniret, magnū Ducem Gonsalvum cœnæ adhibuit; ad cuius etiam domum divertit, cum Neapolim aliquando ingrederetur. Quid igitur mirum, si unum aliquod Regnum atque adeo universa Hispania armorum suorum felicitatem, & gloriam illi debebat, de quo dici merito poterat, quod dixit Tacitus de alio quodam forti ac strenuo Duce: d *Illo in corpore decus meae Chervicorum, illius conspectu gesta, quæ prospere ceciderint, testabatur* Maroboduus. Fortitudo, & prudentia unus solus Ministri fundamentum esse solet, & exaltatio alicujus Monarchiæ. Ea quæ in America afflurexit, Hermannō Cortesio, & Pizarro debetur. Fortitudo & industria singularis Marchionem Aytonæ, mortuæ serenissimæ Infante Isabella, Status Belgicos quietos tenuit. Infinita præcipua conservata apud Austriacos Imperii, uti & securitatis, qua Italia diu fruita est: fuere præsentis aliqui Ministri, quorum maxima præmia stimuli infuderunt; & scintillæ ad excitandam gloriosam emulationem in aliis. Paucorum remuneratione multa alia merari licet obsequia. Generalis usura est, qua discescunt Principes, augment Status suos, & securos reddunt. Floret Imperium Otomannicum, quod fortitudinem decoret præmiis, & altius evehat, in quocumque illa emicue-

c ibidem lib. 29. cap. 9.

d Tac. lib. 3. Annal.

Fabrica Monarchiæ Hispaniæ ad tantum pervenit fastigium, quia Rex Ferdinandus Catholicus, ac post eum Carolus Quintus, & Rex Philippus Secundus aptare formareque noverant lapides ad illius amplitudinem magis idoneos. Queruntur de hoc nostro sæculo Principes, sterile illud esse istiusmodi Virorum, nec advertunt tamen, id ideo fieri, quia ipsi aut eos non querunt, aut si reperiant, honoribus atque officiis illustriores non reddunt; sed eos solum ad gradus altiores evolvunt, qui circum ipsos versantur, aut vivunt, qua in re plus calus potest quam electio. Semper natura insignes alit quos Heroës procreat, non iis tamē semper utuntur Principes. Quot præstantia ingenia, quot generosiores animi nascuntur moriunturque obscuri & incogniti, qui si adhibiti fuissent ad munera, totī orbi fuissent admirationi. Offatus in Sacellanatu Ecclesiæ S. Ludovici, quæ Romæ est, vitam clausisset inglorius, neque tam eximia Regno Franciæ præstitisset obsequia, nisi Rex Henricus Quartus magnæ illius indolis probe conscius, eum Cardinalitia dignum purpura proposuisset summo Pontifici. Si præstanti ingenio Virum Princeps inter vulgus finat delitescere, viveret morieturque obscurus tanquā ab aliquis, nec quicquam magnum efficiet. Christus a una

a Nam Dominus in monte demonstrante, & ipse cum turvis vestimentis quidam seipsum eorum sicutum retinebat, & c. Hilan. cap. 1. sup. Matth.

cum tribus Discipulis in monte Thabor confederat, relictis cum turba aliis, & ecco vel à solo illo speciali Domini favore exclusi, experti fuerunt fidem suam sic intepuisse, ut enegumentum quandam curare nullo modo b possent. Non crescunt neque florent ingenia, nisi favor ea excolat, aut irriget. Ille igitur Princeps, qui honorum sparsit semina, magnos insignesque Ministros colligit: at temporī eos seminare oportet, atque ad occasionem paratos habere, & in promptu: in illa enim difficulter reperiri possunt. Qua de re minus solent esse solliciti Principes, dum in pace & tranquillitate ætatem degunt, existimando nimirum, operam illorum nequaquam sibi fore necessariam.

S. Nec solos Nobiles & Ministros insigniores honorare debent Principes, sed alios etiam subditos; id quod in legibus suis prudenter monuit Rex Alphonsus Sapiens, cum dixit: c *E ann deben honrar à los Maestros de los grandes saberes. Ca por ellos se faxen muchos de Omes buenos, e por cuyo consejo se mantienen, e se enderezan muchas vegadas los Reynos, e los grandes Señores. Ca así, como dixeron los Sabios antiguos, la Sabiduría de los derechos es otra manera de Cavalleria, con que se quebrantan los atrevimientos, e se enderezan los tuertos. E ann deben amar, e honrar à los Ciudadanos, porque ellos son como thesorer-*

b Obiuli cum Discipulo & non poterunt curare eum. Matt. 17. 15.

c Leg. 3. tit. 30. p. 23.

ros, e vaiz de los Reinos. E esto mismo deben fazer à los Mercaderes, que traen de otras partes à sus Señorios las cosas, que son y menester. E amar, e amparar deben otrosi à los Menestrales, y à los Labradores, porque de sus menesteres, e de sus labranças se ayudan, e se goviernan los Reyes, e todos los vros de sus Señorios, e ninguno puede sin ellos vivir. E otrosi todos estos sobredichos, e cada uno en su estado debe amar, e honrar al Rey, e al Reyno, e guardar, e acrecentar sus derechos, e servirle cada uno en la manera, que debe, como à su Señor natural, que es cabeça, e vida, e mantenimiento dellos. E quando el Rey esto fiere en su pueblo, avrá abondo en su Reyno, e será rico por ello, e ayudaráse à de los bienes, que y fueren, quando los vviere menester, e será tenido por de buen seño, e amarlo, an todos communalmente, e será temido tambien de los estranos, como de los suyos.

§. In laudiendis honoribus magna attentione uti oportet Principem, considerandum videlicet tempus, ponderandæ personarum dotes, ut nec supra merita illi sint, nec infra: honores enim discernunt dignitatum gradus non secus, ac vis interior adamantium pretium & valorem variat. Si omnes fuerint æquales, peribit in omnibus exiftimatio. Tyrannidis genus quoddam est, non remunerari bene meritos, & quod vel maxime plebem adversus Principem concitat. Valde perturbatur Respublica, ubi honores male distributi fuerint. Impares merito notam accipienti pariunt, offen-

sensam promerentibus. Remuneratur unus, offendunt plurimi. Æqualibus impertire omnes, est præiudicium neminem. Cum æqualitate non crescit virtus, nec quicquam eximium audet fortitudo; quæ non singulare aliquid sperat præmium. Statua uni erecta multos efficit gloriosos, qui pro ea obdormienda decedunt. Honor uni alicui Ministro benemerito exhibitus, eidem calceat est, respiratio aliis, obedientia Populo.

§. Tametsi vero nulla res magis firmet, atque illustret Principem, ac honorum lægitimo, cavendum tamen diggeret, ne eos in quempiam conferat, qui dignitati ipsius sunt proprii, cumque discernunt ab aliis: illi enim flammæ minime similes sunt, quæ cum in aliam transierint, in sua tamen imagine permanet, quin omnes illi, quos in alios contulerit, in ipso lucere desinent, & manebit Majestas obscura, nec quisquam eisdem posthac sperabit nisi ab eo, quem in ejusmodi honoribus constitutum viderit. Etiam in Litua matre sua admittere novit Tiberius peculiaria honorum signa, quæ Senatus ei parabat: a *Anxius enim invadit, & muliebri suspitione in diminutionem sui accipiens, ne litorem quidem ei decerni passus est.* Quin & cæremoniar, quas casus introduxit, aut adulteria, & jam Principis sunt propriæ, cum aliis communes esse non debent: etsi enim inanes & vanæ sint, venerationi

tioni tamen Majestatis limitum definiunt. Egerrime tulit Tiberius eadem pro Nerone & Druso preces publicas & supplicationes fieri, quæ pro ipso factæ fuerant, tametsi filii ipsius essent, & in Imperio a Successores. Vanescit Principum honor, si promissionis adulationibus vulgaratur. Aliquando tamen, cum Ministri absente Principe perso-

a *Tam vero æquari adolescentis Senectus sua, impudenter insolent.* Tacit. l. 4. Annal. & Idem ibid.

SYMBOLVM LIX.

Natura provida rerum omnium administratrix Provincias distinxit inter se, & sepsit, nunc montibus tantquam altissimis mœnibus, nunc interfusus amnibus & fluvii, nunc interjectis tumidis Oceani fluctibus, ut ambitioni humanæ obstacula poneret. Ad eundem etiam finem diversa constituit climata, naturas, linguas & mores; ut in tanta Nationum diversitate unaquæque magis sese uniret ad sui conservationem, nec potentia & tyrannidi Exterorum tam facile cederet. Verum propugnacula illa naturalium limitum sufficere minime potuerunt, ne insatiabilis dominandi cupiditas ea perumperet: tanta enim tamque potens est humani cordis ambitio, ut quinque terræ zonas nimis etiam angustas existimet. Alexander Magnus illacrymassè fertur, quod plures sibi mundos subicere non posset. Fortunæ, & vitæ hujus bona, imo vita ipsa, non obstant

nam ejusdem sustinent, communicari iis poterunt istiusmodi honores, & cæremonia, quæ Principi deberentur, si præsens esset; uti cum Pro Regibus, & supremis Tribunalibus fieri assolet, perinde atque in stellis, quæ sole absente lucent, præsentem non item: tunc enim illa honorum signa Dignitatem regiam recipiunt, repræsentatam in Ministris, qui effigies quædam sunt Majestatis, & suprema potestatis reflexio.

Hic aliena appetendo, amissæ propria.

Idem fere Regi Sanctio accidit, eo quod fratres suos regnis expoliare conatus fuisset, quæ Rex Ferdinandus parens inter eos diverserat. Periculum subit ambitio, §.

si brachium extra regnū suum porrigat; haud secus ac testudo, ubi caput extra concham exerit, discrimini sese obijcit. Et tamen si b sua resi-

a Testudinem ubi collecta in suam regem est; citius ad omnes ictus esse, ubi exis partes aliquas, quodcumque nudavit, obnoxium atque infirmum habere. Livius.

b Tacit. l. 15. Annal.

nere, privata domus; de alienis certare, regiam laudem esse. Rex Tiridathes diceret; illud tamen tunc solum locum habere, quando ratio & prudentia id suadent, neque aliud potentiae Tribunalis quam armorum superest. E nim vero qui iniuste alteri statum suum eripit, occasio-

em

nem præbet & jus, ut suomet quoque privetur ab aliis. a Suam Princeps Fortunam in ausilia habeat, cum de aliena delibet. Ea de causa Rudolphum Primum Imperatorem dicere solitum accepimus: Satis esse, bene regere, quam dilatare Imperium. Quod consilium si secutus fuisset Rex Alphonsus Sapiens, nunquam se Imperii cupiditate abripi passus fuisset, cum tam præsentis Regni sui periculo, ut in eo verissima fuerit illa Regis Alphonsi Neapolitani sententia, hos tales luforibus comparantis, qui vana lucrandi spe decepti, perdunt ea etiam, quæ possident. Statum suum tueri, obligationis est; alienum acquirere, meri arbitrii. Ambitio fallax ac nova & ancipitia multos e impellit. Quo quis potitur pluribus, eo plura desiderat. Vetus ac jam pridem insita mortalibus potentia cupido cum Imperii magnitudine adolescit, & incrementum sumit. Opportunitas occasionum, mediocriumque facilitas oculos rapiunt, & animos Principum, ut ne videant quidem, non omnia quæ obtineri possunt, esse appetenda. Mentis generositas ad rationis, & prudentiæ normam regulari debet. Non ille se melius tuetur, qui plura possidet; sed is, qui plura jure possidet. Potentia nimia emulationem & invidiam concitat, augetque pericula: adversus potentiores enim om-

a Curtius.

b Mar. hist. Hisp. l. 13. c. 10.

c Quibus nova, & ancipitia praelectore, avida, & plerumque salubris ambicio est. Tacit. l. 4. Annal.

nes in fœdera coeunt, & arma sumunt; uti fecere Hispaniæ Reges contra Alphonsum Tertium, cujus prosperitas & amplitudo iis suspecta erat. Quæ causa est, cur magis expediat potentiam bene habere constitutam, quam eandem exercere: neque enim in acquiendo minus periculi est, quam postquam acquisitum aliquid fuerit. Si hostes exteri defuerint, ipsa rerum affluentia enervat corpora; ut experta quondam fuit Romana Respublica, d qua ab exiguis profecta initii, eo creverat, ut jam magnitudine laboraret sua; & quod cum Augustus ante prævidisset, addiderat consilium coercendi intra terminos Imperii, quod Adrianus Imperator postea effectum dedit. f Imponat Princeps felicitati suæ frenos, facilius reget. Evahere & dilatare Monarchias haud admodum difficile est injustitiæ & tyrannidi, si violentia armatæ fuerint. Difficultas in conservatione est posita, g facilius quippe est quadam vincere; quam tenere, in armis enim plerumque casus locum habet; in gubernatione vero consilium dominatur. h Fortunam magnam citius invenies, quam retineas. Vltro illa aderit, non advocata à merito aut diligentia; at sine prudentia singulari conservari non potest.

Nec minor est vitius, quam quævere, paria tueri.

Cujus rei Rex Alphonsus Sapiens

Q

d Livius l. 1.

e Tacit. l. 1. Annal.

f Curtius.

g Idem.

h Publ.

piens hanc causam adfert: *a Perque la quadi azvine por sefo, e la ganancia por conuena. Fortunam tuam presis maribus tene, lubrica est. b* Erinaceum repente (unde hoc desumpsit Symbolum) perquam facile est; ad detinendum vero consilio opus, ut nimirum manum sic applices, ut demittat paulatim aculeatas suas fetas, quas dum sursum erigit, legioni militum facillimis undique cinctæ similis videtur.

— c Fert omnia secum, Se pharetra, sese iaculo, sele utitur arcu.

Vix de Provinciis Belgicis Hispanorum arma clara fuerant Ioannis Austriaci tempore, cum illa Rebelliis sese in apertum prodiderunt. Regi Franciæ facile fuit Lotharingæ Ducatum contra jus fasque occupare; at eundem nunc queri, res multorum est sumptuum, & periculis plena, ita ut manum armatam subducere nunquam audeat. Et causæ, quæ ad acquirendum concurrunt, non semper ad conservandum præsto sunt. Quod si tamen semel in dominatu præscriptum fuerit, ipsum tempus illud sustentat. Quo fit, ut unus aliquis facile interdam gubernet Imperium, quod non nisi magna cum difficultate multi Principes exercentur.

§. Quare cum præcipuum Principis officium sit, suos Status conservare, adiciam hic ea media, quibus id fieri possit sine successione, aut Electione, aut armis acquisiti illi fuerint. Tres solum causas

a L. 3. tit. 3. p. 2.

b Curtius,

c Claud,

generales præmitto, quæ ad acquirendum, & conservandum solent concurrere; & sunt istæ: Deus, si eum Religione & iustitia servemus propitium; Occasio, cum causarum concussus ad altiorum fortunam viam aperit. Prudentia, quando aut accipere occasiones, aut sponte natis recte uti quis novit. Alia instrumenta sunt cum scientia conservandi communia: ejusmodi sunt animus generosus, & applicatio Principis, consilium, prudentia, exultatio, cultus, & in ipsum amor, dignitas Coronæ; armorum vis; unitas religionis; administratio iustitiæ, legum auctoritas; distributio præmiorum; severitas castigatio; Magistratus integritas; electio bona Ministrorum; privilegiorum, & consuetudinum conservatio; educatio juventutis; modestia Nobilitatis; frequentia populi; monetae puritas; mercimoniarum, & bonarum artium incrementum; concordia, libertas, & ærariorum opulentia.

§. His artibus conservatur Status, & tamen si omnibus f. dula attentione sit opus; si tamen, qui successione hereditaria a parentibus derivantur in filios, tantum non desiderant. Cum enim dominatio, & obedientia jam quasi in naturam transierint, non amplius meminerunt Subditi. Coronam ab institutione esse, non vero proprietariam. Nemo cultum & venerationem ei denegare audeat, quem mox ab ipso suo ortu Dominum agnovit. Omnes a successore vindicta mo-

tuunt & poenam, si quid in eum, qui cum Imperio præest, commiserint. Defectus ipsius facile ferunt, & tolerant subditi. Ipse negotiorum fluxus (qui longo jam usu & experientia alveum reperit) securum eum reddit, licet ad gubernandum minus idoneus sit, modo naturam habeat docilem, quæ in omnibus recte agere studeat, & bonos sciat legere Ministros, aut certe hos tales ei casus obtulerit.

§. In iis vero Statibus, qui jure hereditario per lineam transversam, aut per matrimonium eidem obveniunt, majori etiam cura ac solertia opus est, sub prima gubernationis initia præsertim, quo in genere non leve periculum experiri solent Successores, qui nimio cum zelo, aut cupidine gloriæ minus prudente Antecessorum suorum actionibus, & institutis sese opponunt, statim præteritum innovando absque prudentia debita & moderatione, etiam cum de emendando eo agitur. Nam Platonis sententia, qui mutationes omnes ait esse periculosas, nisi de malis sit, locum habere non videtur in illa gubernatione, in qua magna quidem sunt pericula, mutationes tamen sensim sunt ad imitationem Naturæ, quæ non confestim ab uno extremo transit ad aliud, sed inter asperitatem hyberni frigoris, & æstivos calores temperamentum Veris, & Autumnus interjicit. a Anepi, & opera nimis est mutatio, qua subito, & cum quædam violentia suscipitur, facilior autem, qua sensim, & paulatim declinatio fit,

a Arist. l. 5. Polit.

Navigationis tempore periculosum est mutare vela ob ventum contrarium, eo quod repente ab uno navis latere in aliud convertenda sint. Et propter valde expedit, ut Princeps sub Imperii initium, quantum fieri potest, sequatur normam gubernationis præteritæ, dando operam, ut paulatim ad meliorem reducat formam tali cum suavitate & moderatione, ut populus alio se delatum ante videat, quam animadvertat, quibus gradibus effectum id fuerit. Tiberius ad Imperium effectus, b populum per tot annos moliter habitum, nondum audebat ad divitiora vertere, & ludos publicos, ab Augusto introductos, abrogare. Paucos menses Imperium Galba tenuit, quia mox sub prima ejus initia castigare cepit delicta, & donationibus modum ponere, nec permittere voluit licentias illas, & insolentias, quibus Neronis tempore sic Romanus affluerat populus, c ut haud minus vitia Principum amarent, quam olim virtutes venerantur. Idem Pertinax Imperatori accidit, cum laxatam sub Commodio disciplinam militarem ad pristinos mores reducere cuperet. In eundem errorem lapsus etiam fuit Rex Franciæ Ludovicus Vindecimus, qui mox à susceptis regni gubernaculis in præcipuos Procures severiorem justitiam exercuit. Quare cum rigor nimius Principatus inveterati vitium sit, nova contra virtus debet esse benignitas.

b Tacit. lib. 2. Annal.
c Idem lib. 1. Hist.

*a Nil pudet affusos septris,
mitissima sub est*

Regnum sub Rege novo.

Tempore opus est ad recte disponendam gubernationem, neque enim minus negotii est Rempublicam emendare, quam ab initio constituere. *b* Eam ob rem excusavit *se David*, quod ob proditorem illatam Abnero necem, & de Iobab poenas non fumeret, dicitans Regem se esse adhuc delicatum, & recens unicum; veritus scilicet ne dominatum suum rigore nimio exosum & redderet. Non semetipsum perdidisset Roboam, si istud habuisset præ oculis, cum malo usus consilio, populo rigoris paterni moderationem perenti hunc in modum respondit: *a Pater meus aggravavit jugum vestrum; ego autem addam jugo vestro: pater meus occidit vos flagellis; ego autem eadem vos scorpionibus.*

s. Nihil in gubernationis primordiis tanti tæret, ac gloriosis quibusdam facinorosis auctoritatem sibi conciliare: nam semel parata, non facile iterum deperditur; Ideo Domitius Corbulo missus in Armeniam tantopere laborabat, & ut fama inserviret, quæ in novis capitis validissima est. Idem etiam Agricola fecit cum Armeniam regeret, *f* non ignarus instandam famam, & prout prima cessissent, fore universam.

s. Periculosa semper est comparatio gubernationem

a Lucan.

b Arist. lib. 4. polit. c. 1.

c Ego autem adhuc delicatus, & natus Rex. 2. Reg. 3. 39.

d 3. Reg. 12. 14.

e Tac. lib. 13. Annal.

f Idem id. vita Agric.

præteritam inter & præsentem instituta à populo, si non eandem in hac, atque in illa prosperitatem reperiat, aut in Successore non videat eam humanitatem, eas bonas doctas & ornamenta animi, quibus Antecessor floruerat. Caret itaque, quoad fieri potest, ne tempus à tempore nimium discrepet; sed ut una eademque videatur manus, quæ habenas moderatur. Quid si Princeps actiones suas sic instituit ut non possit, aut nesciat; ut æque ac priores placeant subditis, minimum eas fugiat occasiones, in quibus fieri possit comparatio. Quæ causilla erat, cur Tiberius, homo severus & melancholicus, g spectaculis publicis abstineret, tristitia scilicet operis, & metu comparationis, quæ Augustus comiter interfugerat. Quare simul atque Princeps ad gubernacula sedere coepit, inquit oportet, quæ tempore gubernationis præteritæ in odio & reprehensione fuerint, ne in eundem forte lapidem offendant. Atque ut hac ipsa regula Nero ad Imperium evectus hortatu eorum, quorum consilio utebatur, se famam futurum Principis præstipuit, ea maxime declinavit, quæ recens flagrabat invidia.

s. Porro illud etiam conetur Princeps, ut actiones suis moribus Patriæ, & institutis Majorum accommodet: nam & virtutes novas Successoris, quæ in antecessore, aut Provincia alias visæ non fuerunt, in vitiis numerat populus, & detestatur, Patri

Vo.

g Idem lib. 1. Annal.

h Tacit. lib. 13. Annal.

Symb. 59.

Vononem suavioribus Romæ (ubi obsidis loco fuerat) imbutum moribus Regē pollebant; *a* sed prompti aditus, obvia comitas, ignota Parthis virtutes, nova vitia; & quia ipsorum majoribus aliena, perinde adium præcis, & honestis. Indigne nimirum ferebat populus, quod nec venandi studio caperetur, nec equorum cura, ut Antecessores solebant; contra ac Nero, qui *b* prima ab infantia instituta, & cultum Armeniorum amulatus, venatu, epulis, & quæ alia barbari celebrant, proceres plebemque iuxta devixerat. Et si novitates istæ in ipsamet Principis persona id efficiunt, quanto magis, si circa mores, & consuetudines ipsius populi aliqua fiat immutatio? Si tamen correctione aliqua opus fuerit, moderatione tali utendum erit, ut Princeps nec severus nimium, nec remissus videatur. Quamvis, quando magna fuit Antecessoris negligentia, populusque remedium expetit, Successoris gravitas ac diligentia gratissima accidat; uti primis annis susceptæ à gloriosissimo Patre Serenitatis vestræ, Rege nostro, gubernationis experientia comperit fuit.

s. Regnum sic ordiri, ut offensas proprias quis condonet, & castiget alienas, hæc demum generosa iustitia est, quæ magnam Principibus auctoritatem, & omnium voluntatum studia conciliat: siquidem c novum Imperium inebriantibus utilis clementia fuit: ut Vespasianus ac Titus,

a Tacit. lib. 2. Annal.

b Idem lib. 2. A. anal.

c Tac. lib. 4. Hist.

ambo Imperatores, Carolus item Septimus Franciæ Rex, experti sunt. Quæ perpendens Witiæ Rex sustulit exilii poenam, quia Pater ejus quoddam muldaverat, iustitque lites eorum ac causas in ignem conjici, ut nimirum hac ratione capitis sui Coronam magis securam redderet.

s. Tameñi vero artes istæ apprimite ulsæ sint, præcipua tamen in eo est posita, ut amorem & obedientiam subditorum sibi Princeps conciliet. Quæ in re insignes excelluerunt duo Aragonæ Reges: *a* unus fuit Alphonsus Primus, quando pro uxore sua Viraca regnatus in Castellam profectus, comem & benignum sese omnibus exhibuit. Ipse causas pro tribunali cognoscens ius dicebat, administrabat iustitiam, vi duas & pupillos à potentiorum vi injuriæque protegebatur, succurrebat egenis, Optimates pro suis quemque meritis colebat, virtutem excitabat præmiis, Rempublicam bonis omnibus ornare, atque ubertate & populi frequentia augere studebat; ob quæ amari ab omnibus meruit. Alter fuit Rex Alphonsus Quintus, qui Regni Neapolitani subditos misie sibi devinxit attentione & prudentia in negotiis: præmio & castigatione: liberalitate, humanitate & promptitudine audientia largiendi. Tam boni publici privati; amans, tam ad genium moreque Regni istius formatus, ut non Princeps extraneus videretur, sed naturalis. Reges isti, utpote presentes,

Q 3

faci

d Mar. Hist. Hist. l. 10. c. 2.

facilius longe subditorum animos & voluntates occupare poterit; in absentibus vero Principibus, qui aliis in Provinciis aulas suas habent, id difficilior est: nam fidelitas longa illa distantia si non refrigerit omnino, at interperit saltem, nec in ardore suo conservari aliter poterit, quam gubernatione optime instituta, procurando nimirum, ut non nisi optimi eligantur Ministri, & severe animadvertendo in eorum delicta, ea cumprimis, quæ contra Iustitiam, Honores, & Fortunas aliorum ipsi commiserint. Illud enim solum fœdus restat absentibus subditis, a laudatorum Principum usum ex equo esse, quamvis præcul agentibus: favos proximis ingere. Verum quia ejusmodi Regna fere semper novitates amant, & mutationes, atque à Principe præsentis gubernari malunt, quam ab aliis: oportet ut confidentia, quam de illis habuerit Princeps, armata sit, & adversus casus omnes munita, iis adhibitis mediis, quæ necessaria esse dicemus pro tuendis Regnis armorum vi acquisitis.

5. Imperia electiva, quæ gratia largita est, eadem quoque gratia conservat, licet hæc raro diuturna sit. Esi enim omnia rova Imperia cum applausu suscipiantur, in hoc tamen facilis lapsus est, & subitus. In illa ipsa acclamatione, qua Saul unctus fuit in Regem, disfidere ei cœpit populus, eumque b. spernere,

a Tacit. lib. 4. Hist.

b Non salutare vos poterit ispe? & despecterunt eum, & non attulerunt ei munera. 1 Reg. 10. 27.

tamen si à Deo ipsomet illud esset electio. Verum non desunt artes, quibus electus conceptum de se opinionem metui potest, dando nimirum operam, ut insignes illas virtutes ac dotes, quæ corona dignum eum effecere, porro confestet; solent namque homines cum Fortuna secunda motes etiam suos immutare. Tibullum c. egregium vita sanaque Historiæ memorant; quid privatus vel in imperii sub Augusto fuit. Similiter Galba major privatus fuit, dum privatus fuit. A Comis humanique sit erga omnes. Gratus, & liberalis in eos, quorum suffragiis electus est; benignus in eos etiam, quos contraditores habuit, amans boni publici, & studiosus conservandorum privilegiorum Regni, & consuetudinum. Provinciæ Proceres in consilium advocet, occupando eos in officiis, & muneribus publicis, nec facile externos admittat, neque largam nimis potestatem cognatis & amicis concedat. Familiam suam serve modestam; Majestatem loquacitatem, Iustitiam clementiam temperet. Regnum sic moderetur, quasi hæreditate patrum, quod ad posteros transmittere debeat, non tanquam electivum, omnes omnino ex eo fructus, dum imperat, ad extremum usque colligendo; unde Poëta quidam queritur:

c Non patris populus Regnum breve.

Per enim difficile est, tempo-

a Tacit. lib. 4. Hist.

d Idem lib. 1. Hist.

e Statius.

rare felicitati, quæ te non putas dū usurum. a

5. Oportet præterea Principem esse pacificum, non alienorum invasorem; nam Regna electiva eum habere merentur Dominum, cui animus ad subjugandos alios; amant vero eum, qui de sua conservatione magis est sollicitus, (ut in Polonia fieri videmus) quippe quibus minime latet, Regna omnia in primis initiis suis fuisse electiva, postea cupiditate dilalandi suos fines sensim perdidisse libertatem, quam eripere aliis volebant, novas sibi Provincias subjiciendo. Neque enim fieri potest, ut inter tot electionis casus & pericula diu firma consistat multorum Statuum amplitudo, & ea ipsa arma, quibus debellantur, eos reducunt ad Monarchiam hæreditariam. Quam causam Galba dedit, cur Imperium suo tempore in Rempublicam commutatum b. fuerit.

6. Regna electiva libertatem amant, adeoque absque hac gubernari non debent, semperque danda opera, ut Princeps à parte stet electionis, in ea siquidem libertatem quasi tenent suam libertatem, & si animadversum in Principe fuerit, quod coronam ad successionem reducere cogitet, ea privabitur.

7. In iis vero Statibus, qui armorum vi comparantur, plus difficultatis in acquirendo expeditur violentia, quam in conservando: sunt enim

a Tacit. l. 2. Hist.

b Si immensum Imperii corpus stare, ac librari sine rectore possit, dignum erant, a quo Respublica inciperet. Tacit. l. 1. Hist.

velut equi nondum domiti, quibuscum præcipuus labor est, ut sessorum admittant, postea oneri & ferro lubentes cedunt. Timor & adulatio viam sternunt dominationi: nempe c. prima dominandi spes in arduo, ubi ingressus fueris, adsunt studia & Ministri. Verumtamen, cum illa voluntatum studia plerumque ficta sint, facile sese ostendunt contraria, ubi possunt, ideoque bonis artibus ea fovenda & nutrienda in principio præsertim, quando ex actionibus primis de gubernatione futura iudicium fit; uti Vitellio accidit ob Doliabellæ mortem, invisio omnibus & odioso. Et tamen si Piso dixerit, e neminem unquam Imperium flagitio questum bonis artibus esse c. visse, scimus tamen, sic Regem Sanctium dubium Regni bello parti jus paulatim stabilivisse. Principes, qui ea, quæ vi occupaverant, eadem vi tueri conati sunt, mox perierunt. Pessima ista ratio Status omnes fere Tyrannos pessundedit; & si quis aliquandiu subsistit, id ideo factum, quia tyrannidem in benevolentiam, crudelitatem in clementiam commutavit. Vitium diuturnum esse non potest, nisi virtus ei substituat. Ambitio, quæ in acquirendo primum injusta fuerat, in zelum boni publici transire necesse est, ut perderet. Subditi diligunt

Q 4

c Tacit. l. 4. Annal.

d Magna cum invidia novi Principatus, cuius hoc primum specimen viscebatur. Tac. l. 2. Hist.

e Idem l. 1. Hist.

Principem boni publici privaeque causa, quod ab eo sibi pollicentur, & si re ipsa illud obtineant, facile timorem in reverentiam, & odium in amorem vertunt. In quo illud observandum, mutationem victorum, quae jam nota sunt aliis, non tam repentinam esse debere, neque affectatam, ut à dolo oriatur, non à natura, quae sensim & cum tempore operatur. Sic Otlio sentiebat, a simul reputans, non posse Principatum scelere quaesitum, subita modestia & praevis gravitate retinere. Infimulmodi transmutationes vehementius metuit populus, quam ipsa vitia; illis enim majorem subesse suspicatur malitiam. Virtus per artem simulatam malitia deterior est; nam haec illius se velat pallio, & ambæ junctæ inter se monstrum quoddam malitiae creant.

S. Egregie fortis & prudens fuit Cæsar à Augustus in augenda tant sua quam Imperii gloria, quin & hujus conservandi exemplar aliis omnibus Principibus esse oportet. Annis decem & novem dignum se Imperio probavit, bella civilia sustinens; à quo tempore fortunam suam fabricari coepit. Imperia non merendo obtinentur; sed merita jam ante præcessisse oportet. Vna victoria Imperatorem eum & fecit, eo quod occasione & prudentia alius fuisset. Occasione qui-

a Tacit. l. 1. Hist.

b Nonnascitur Cæsar Othavianus civilia bella sustinuit, Tacit. lib. 13. Annal.

c M. Otho Cæsar Augustus visum se Imperium, Idem l. 1. Hist.

dem, nam d Lepidi & Antonii arma in eum essere. Cuius discordiis civilibus sese traxit, c Nulla jam publica arma, nullo adversante, cum provocassim per acies, aut persequutione cecidissent. f Neque Provincia illum rerum statum admovebant, suspecto Senatus, populi Imperio ob certantem potentiam, & avaritiam Magistratum, adeoque Reipublicae mutationem exorbant, g Nec aliud discordantia patriæ remedium, quam ut de uno regeretur. Quæ omnia, accedente præsertim Augusti prudentia, in causa fuerunt, ut unus ipso tanto facilius rerum possetur, & iidem postea artibus Imperii amplitudinem porro sustinuit. Plebem sibi devinxit, tuendo eam auctoritate à Tiburnitia. Atque, ut odium evitaret, neque Regis nomen, neque Dictatoris assuevit, sed à Principis. Magnificum vocabula sustulit, Militem donis, populum annona, cunctis dulcedine otii, & pacis humanitate, benevolentia, & clementia pellexit. Multa sunt etiam æmulis, Antonii & Lepido concessit. Quanto quis servitio promptior, opibus & honoribus exallevatur, k Pauca admodum vi tractabat, & ne tum quidem ex passione aliqua, sed

a qu

d Idem l. 1. Annal.

e Idem ibid.

f Idem ibid.

g Idem ibid.

h Adhuc cum plebem Tiburni jure contemneret, Tacit. lib. 1.

i Non regno carere, neque Diabura, sed Principi nomine consilium Rempti. Tac. ibid.

k Tacit. ibid.

a quo ceteri: quies esset. Prompta ac profuente, quæ deceret Principem eloquentia b omnium animos capiebat. c Ius apud cives, modestiam apud socios servabat. Tanta erat integritate, ut ne impunitam quidem sineret impudicitiam filia & neptis, quas urbe depulit. Curabat, ut ne familiæ Nobiles extinguerentur; ob quam causam insignes plane Marco d Hortalo gratias & beneficia præstitit. Primitias cognitionem de famosis libellis, specie legis ejus traxavit, commotus Cassii Severi libidine, quæ viros feminaeque infestres provocibus scriptis dissimaverit, e Eisdem libellos f in suam personam & gubernationem conscriptos tulit ipse, contempsitque. Multis egit de politica, & ornatu magnifico urbis g Romæ. Mari oceano, aut omnibus longinquis tanquam terminis sepsi Imperium, adnotatis in libro (ut diximus) rebus & expensis. Ararium militare instituit, & vires ea ratione partitus est, ut h Regiones, Provincias, classes, cuncta inter se connexa essent. Atque his novis ex rebus aucti Romani, tuta & presentia, quam vetera & periculosa malebant; quo factum, ut tyrannis jam in

amore esse inciperet. Non ego tamen has artes ideo refero, ut tyrannidem doceam; sed ut is, qui tyrannum hactenus egit, in bonum evadat Principem, artibus iis sociando timorem è viribus ortum & potentia: nam quod armis acquisitum fuit, armis quoque conservari debet. Quam ob causam ejusmodi Status tueri oportet propugnaculis & munimentis, tali erectis artificio, ne frænum videatur Regni libertati injectum; sed securitas potius adversus incursionem exterarum, & ut præsidia militaria custodiæ loco sint, non diffidentia; hæc enim ad desperationem extremam adigit subditos. Tam acerbè tulerunt Hispani, quod Constant, consulatus Imperator, illorum d filius fidelitatis, custodiam montium Pyrenæorum exteris commisisset, ut acciverint in Hispaniam (cum maximo etiam illius detrimento) Vandalos, Alanos, Suevos, aliasque Nationes. Confidentia fideles reddit subditos: eam ob rem Scipiones Celtiberis permiserunt, ut Romanis immixti sub iidem signis militarent, & iidem habitaculis uterentur. Augustus quoque corporis sui cultores habuit Hispanos, & legione Calaguritana selectos.

S. Conetur Princeps sensim traducere Provincias acquisitas ad mores, genium, & stylium Nationis dominantis Coloniarum beneficio; uti factum in Hispania cum iis, quæ Augusti temporibus fundatæ sunt: ad quod nationes facile induci possunt; sem-

Q 5

per

a Idem ibid.

b Idem ibid.

c Idem l. 13. Idem l. 1. Idem l. 3. d In lectis à divo Augusto libertate decies seferentem ducere uxorem ne clarissima famula extingueretur.

Tac. lib. 2.

e Idem lib. 1.

f Scipio divus Iulius, ipse divus Augustus tulere ista, & reliquere; haud facile discerni, moderatione magis, an sapientia. Tac. l. 4. Annal.

g Plebem ipsam magnifico ornata. Tac. l. 1. Annal.

h Idem, ibid.

per enim imitantur victores, iisque adulantur, eorum moribus atque ingenio se accommodando, & privilegia eorum ac consuetudines pluris æstimando, quam proprias. Quæ causa fuit, cur Romani amicos suos, & foedere fidei junctos civium titulo donarent, ut nimirum tanto eos fideliores experirentur. Vespasianus Imperator, ut Hispanos fide obstringeret, Italicæ privilegia cum iis communia esse voluit. Provincie acquiræ, si tanquam extraneæ habeantur, hostilem semper retinent animum. Movit ea res Imperator Claudium, ut ius civitatis Romanæ etiam Gallicæ Comatæ largiretur, sic iniqui: *a* *Quid aliud existo Lacedæmonis & Atheniensibus fuit, quanquam armis polleant, nisi quod viros pro alienigenis arceant? At conditor noster Romulus tantum sapientia valuit, ut plebsque populos eodem die hostes, dein cives haberet.* His aliisque mediis paulatim in naturam abeunt dominia extraneæ, postquam ea præscriptis temporis diurnitatis, & sublata est libertatis pristinæ memoria. Hæc politica neglecta fuit in Hispaniæ institutione, cumque ea pluris esse crederet, puram & integram suam servare Nobilitatem, quam Africanum illi miscere sanguinem, privilegia sua & honores victis Nationis illius communicare noluit; unde factum, ut uniti una simul cum odio servarent mores suos, idioma suum & persidiam, ut necessum esset de-

a Tac. l. 11. Annal.

inde eos omnino eicere, & privare sese tot subditis tam proficuis ad agros colendos, non sine admiratione rationis status aliorum Principum, quod splendorem Nobilitatis utilitati, & Religionem prudentie humanæ viderent autem defendere.

b Vbi una Reipub. forma in aliam diversam mutanda erit, tali uti oportebit antequam ut plebs non omnia omnino nova reperiatur, nec formam gubernationis præteritis desideret; uti factum ex ædis Romæ Regibus, quando tam sacra, quam profana tacta cum dexteritate fuerant ordinata ut Reges, & qui de iurisque curabant, expulsi esse notari haud posset; cumque postea imperium in Rempublicam verteretur, talem Magistratum vocabula permiscere, idem Senatus ordo imaginem antiquæ libertatis præbens, id quod vim principatus haud parum e firmaret. Idem in Ducatu Florentino fecere Toscani Duces. Excellens ea in ratione Status fuit Augustus Imperator; quippe qui d. non omnia statim, uti decretum erat, executus, veritus, ne parum succederet, si simul homines transferre & convertere veller; sed quadam re tempore disposuit, quadam re est in tempus. Verum majori dignus admiratione Samuel fuit, qui gubernationem de politiam populi Dei sic immutavit.

b Tac. l. 1. Ann.
c Sed Tiberius vim principatus f. bi, servans imaginem antiquitatis loquutus præbent. Tac. lib. 3. Ad nat.

d Dion.

mutavit, ut nemini a displiceret. Tali cum prudentia sensim sine sensu umbræ istæ libertatis dissipandæ sunt, ut pari passu ea subducatur oculis, quo radices agit dominatio. Quo modo b *Agricola adversus B. ianniam profuturum putabat, si Romana ubique arma, & velut e conspectu libertas tollerentur.* Atque hæc documenta sine iniustitia locum habent in Statibus vi armorum acquisitis: victoria enim, quæ in vitas potestatem dedit, eandem concedit etiam adformandam pro arbitrio gubernationem. In iis tamen, quæ successione obveniunt, haudquaquam livitum est, eorum evertere iura ac privilegia, aut moribus & institutis eorum vim inferre. Solum mutæ concordie causa, consensu communi statui poterit, ut communia sint præmia & moneantur commercia, sublati iis controversiis, quæ odium & emulationem creare solent; uti in Regno Navarræ factum, ut cum unum idemque sit dominium, vivendi item modus subditorum uniformis sit, ac mutua inter eos communicatio & amor.

c Nulla vis suavior iuxta, ac efficacior, quam beneficium, ad tuendas conservandæque Provincias acquisitas. Etiam res inanimas colebant homines, & divinitatem iis tribuebant, si quid beneficii ab iis acciperent. Facile mortales capi se sinunt commodis, nec magnopere attendunt ad lar-

a Renovavit Imperium, & unxit Principes in gentem suam, & non accepit illud homo. Eccl. 45. 16, & 21.

b Tac. in vita Agric.

gentem istam, & sceptrum moderantem, num alienigena sit. Qui beneficiis obligari se sinunt, & suo defunt officio, nihil postea adversus Principem moliri possunt, afflectum defectu, cum nemo quicumque ab homine ingrato fortunam sibi bonam pollicetur. Ea de causa Scipio expugnata Cathagine bona sua Dominis iussit restitui; & Sertorius magnam ab Hispaniis inuit gratiam, tributa moderando, instituendoque Hispanorum Senatui, Romano similem. Ut suam stabiliret coronam c Rex Etwigius, vult galia regia, quorum gravitate provinciales fide erant, imminuit, & quæ eo nomine fisco regio debebantur, condonavit. A Romanis item in debellatis Provinciis d *quædam ex regis tributis diminuta, quo mitis Romanum Imperium servaretur.* Acerbissimum dominantis avaritiam ferunt subditi, quam ipsam servitatem; pro eo ac Romani in Frisiorum rebellione experti sunt, qui pacem exere, Romanorum e magis avaritia, quam ob æquitate impatiens. Caveat itaque Princeps, ne Provincias acquisitas tributis nimium oneret, possitimum vero, ne usitata alibi in eas quoque introducat; hæc enim introductio perquam odiosa est. Rebellio nem ceptavere Cappadoce, quod Romanum f in modum deferre census, pati tributa ab Archelao adigerentur.

e Nihil utilius modestia ad tuenda

c Mar. hist. Hisp. l. 6. c. 17.

d Tacit. lib. 2. Annal.

e Idem l. 4. Ann. 11.

f Idem l. 6. Annal.

tuerenda Regna bello & armis
parata. Gravius tulit Senatus
Romanus, quod Iulius Cæsar,
Senatoribus ingredientibus
in Senatum, non assurgeret,
quam libertatis suæ jacu-
ram. Quod cum adverteret
Tiberius, a verbis paucis cum
iis utebatur, & sensu permolles-
cit. Populus ad minus præcipua
magis, quam ad ipsam rerum
substantiam advertit animum,
& ob inanem auctoritatis
captationem deperdit non
raro applausus communis, &
in odium incurritur. Apud
Romanos augendi conservan-
dique Imperii potior cura
fuit, b inania transmittantur.
Ob quam causam Tiberius,
ut pote Politicus egregie pruden-
s, c validum sese spernendis
honoribus præstitit, nec per-
misit unquam, ut ab Hispania
ulteriora templa sibi erigeren-
tûr, quin & d nomen Patris Pa-
trie a populo sæpius ingestum re-
pudiavit. e Cuncta mortalium
incerta, quantoque plus adeptus
foret, tanto se magis in lubrico
distans. Eandem rationem
status præ oculis habentes
Florentini Ducis valde hu-
manos erga subditos suos sese
exhibent, nec permittunt, ut
qui in plateis sunt obvii, gra-
tium aut rhedam sistant ho-
noris causa, uti Romæ fieri
consequitur. Posteaquam Cas-
tella obedientiam Regibus
præstare ad tempus recusasset,
non imperiis iis, penes quos
summa rerum erat, grandia
nomina, sed Iudicum dun-
taxat, ut tanto facilius a plebe

admitterentur. Eadem quoque
prudencia & moderatione
animi Rex Ferdinandus Catho-
licus, mortua Regina Isabella,
Regis titulum usurpare
noluit, solo gubernatoris Cas-
tellani contentus. Stans
quidam in Italia, qui ad Ma-
jestatem regiam aspirant, vide-
bunt, opinor, successu tem-
poris (utinam ista me fallat
opinio!) ab antiqua recedere
molestia nihil esse aliud, quam
universa in discrimen abdu-
cere, & perturbare velle trans-
quilitem publicam; neque
enim Italia semetipsam ferre
poterit, si tot capita coronis
redimita intra fines suos vide-
rit. Minoribus cum incom-
modis Status alicujus limites
dilatari solent, quam interior
amplitudinis forma immutari;
ut aut cum majoribus de
dignitate contendat, aut æ-
quales despicat: ea enim re
utrique vane iritantur. A
communiter inæqualitate
communis orta est domina-
tio. In illis vivere, nec ullum
agnosci Principatum, istud
est, quod eas conservat libe-
ras. Si spiritus regii seminetur,
pullulabunt Monarchie
desideria, quæ libertati ex-
stium adferunt.

S. Pax denique (ut abbi-
dicimus) illa est, quæ Regna
acquisita potissimum tuetur,
dummodo pax ista studiosa
sit, atque armata: sic enim
tempus indulget, ut pos-
sesso dominium præscribat
paulatim, & titulum iustum
tribuat, abisque belli tumultu,
quod iura confundit, occasio-
nem dat miscendi omnia in-
geniis inconstantibus & in-
quietis, & arbitrium eripit ei,

qui

qui imperat. Quare non in so-
lis Regnis istis de novo ac-
quisitis procurari debet, sed
in Provinciis etiam finitimis:
ex igne enim vicinæ facile
scintillæ alique emicant, mi-
grantque arma ex uno loco in
aliu proximum, & proclive
admodum est irritari eum,
cui ea sibi tam propinqua
contuentur. Quæ causa fuit, cur
Rex Philippus Tertius contra
Carolus Emmanuel Sabaudie
Ducem arma sumeret,
cum is Mantuano Duci Mont-
ferratium eripere conaretur,
dante interim sua Majestate
operam, ut Iustitia, non gla-
dius præfensiones illas deci-
deret, neque quies Italiae pu-
blica ob cupiditatem unius
pateretur. Hodie periculum
etiannum hodie perdurat, nisi
componantur dissensiones,
quæ armis onerant Coronas

quasdam & Principes: edu-
ctis enim semel gladiis, aut
Vindicta de iniuriis acceptis
ultionem sumere cogitat, aut
recupereare Iustitia, quod ini-
que usurpatum fuit, aut Ambi-
tio dilatare dominia, aut Mars
ipse armatus fetti aciem ex-
periri desiderat.

S. Finio nunc præsentem
hanc disceptationem quatuor
versibus Tassi, in quibus ma-
gno cum iudicio vera com-
prehendit fundamenta, quibus
novum aliquid Regnum sta-
biliri debet & conservari.

a E fundar Bamedo al nuo-
vo Regno,

Suo d' Antichia l'alti principii
mira:

E leggi imporre, & introdurre
costume,

Et arti, e culto di verate Nuo-
me.

a Tass. cant. 1.

SYMBOLVM LX.

S Agitta ab arcu emissa aut
sursum fertur, ut deorsum,
nec unquam suspensa
hæret in aëre, similis tempo-
ri præfenti tam velociter præ-
tervolanti, ut dubitare possis,
priusne esse definat, quam ad-
venerit: aut sicut anguli in
circulo, ubi acutus in obtu-
sum transit, ut in recto ne
tangat quidem. Primum pun-
ctum, in quo sagitta consistit,
declinationis ejus punctum
est. Quod ascendit altius, à
lapsu suo propius abest. Res
omnes, cum ad supremum ve-
nerint, mox iterum deorsum
labi necesse est, nec firmare
se possunt. Observavit id in
corporibus humanis Hippo-
crates: ea quippe b nec in me-
b Hippocrate.

lius verti, nec diu sistere valent;
reliquum ergo est, ut in deter-
minis dilabantur. Nihil in natura
stabile ac permanens. Causæ
secundæ cælorum moveri
nunquam desinunt; adeoque
nec cessant effectus, quos res
hæc inferi orbibus imprimi-
unt, qui tanquam fonti Re-
rum publicarum mutationes at-
tribuit: Socrates. Nec in hoc
differunt monarchiæ à rebus
iis, quæ vivunt, & vigent. Nas-
cantur, vivunt moriuntur æ-
que, ac istæ, nec unquam firmæ
consistunt, adeoque d com-
versiones

Q 7

c Quæ causam esse trahit, quod ni-
hil perpetuo maneat, sed omnia motu
quodam circuli mutantur. Aristot.
lib. 5. pol.

d Cic. 2. de natur. Deor.

a Idem l. 1. Annual.

b Idem l. 1. Annual.

c Idem l. 1. Annual.

d Idem l. 1. Annual.

e Idem l. 1. Annual.

versiones earundem naturales sunt. Non crescendo, decre-
scunt. In inclinatione ma-
joris fortunæ nihil mortis inter-
cedit. Vbi labi semel cœperit,
nullis viribus sisti poterit.
a Regum Majestatem, difficilior
est, à summo fastigio ad medium
destrahi, quam à mediis ad ima
præcipitari. Verum tamen non
omnes Monarchiæ pari passu
a Livius,

sursum scandunt, & ruunt;
b fati namque maligna perpe-
tuaque in omnibus rebus lex est,
ut ad summum peracta, rursus
ad infimum velocius quidem,
quam ascenderunt, relabatur.
Annis non nisi duodecim
suam exivit Monarchiam A-
lexander, & paucis iterum
corruit, in quatuor divisi
Pius

b Seneca,

Principatus, & postea etiam
in plures.

5. Multæ causæ sunt in-
crementi pariter, & decre-
menti, quæ in Monarchiis &
Rebus publicis fieri contingit.
Qui ea casui tribuit, aut mo-
tui, & occultæ astrorum vi,
aut numeris Platoniciis, aut
annis climactericis, rerum ha-
rumce inferiorum curam pro-
videntiæ divinæ abnegat. Non
designatur horum orbium
gubernationem, qui fabricam
eorundem designatus non
fuit. Quin immo condere il-
lam & curam ejusdem abjice-
re postea, esset suamet im-
probare actionem. Si ad exor-
nandum pavonis collum, aut
ad depingendas unius papi-
lionis alas Deus penicillos
suos nemini committit alteri;
quomodo existimabimus,
quod casui relinquat Imperia
& Monarchias, è quibus felici-
tas, aut infelicitas, mors,
aut vita hominis dependet,
cujus gratia omnia condidit?
Impium esset isthuc credere,
aut certe grandis superbia, re-
rum successus nostris ascribere
consiliis. Per ipsum a Reges
regnant. Ipse manu sce-
ptra distribuit, & tametsi in
eorundem conservatione aut
amissione cursum suum relin-
quat propensionibus naturali-
bus, quæ aut notæ sunt nobil-
cum, aut impressæ à fideri-
bus, & consistat cum illis ar-
bitrium liberum, absque ulla
libertatis læsione, cum illo
ipso tamen Deus agit & ope-
ratur, disponendo nobiscum
incrementa, aut everisiones
Monarchiarum, adeo ut nulla
unquam interierit, absque in-

a Per me Reges regnant, & legum
cupiores iustis decernunt, Probus.

terventu imprudentiæ alicu-
jus humanæ, aut cœcærum
animi-perturbationum. Salu-
stium ea de re audire juvat;
b Ego ita comperi, inquit, omnia
regna, civitates, nationesque us-
que eo prosperum imperium ha-
buisse, dum apud eos vera consi-
lia valuerunt; ubicunque gratia,
timor, voluptas ea corrumpere, post
paullò imminuta spes, denique
ademptum imperium, postremo
servitum imposita est. Nescio
sane, num dicere ausim, Im-
peria futura fuisse perpetua, si
voluntas in Principibus sem-
per potentia sese accommoda-
dasset, potentia rationi, ratio
eventibus.

Quare cum in inclinationi-
bus Imperiorum locum ali-
quem prudentia habeat, &
humanum consilium, causas
earundem facile licebit de-
scribere. Universales, quæ
complectuntur regna omnia,
seu successione, seu electione,
seu armis parta, plurimæ sunt;
ad quatuor tamen fontes re-
duci omnes poterunt, è qui-
bus oriuntur reliquæ, haud
secus atque in mundi hori-
zonte è quatuor ventis cardina-
libus multi alii nascuntur
collaterales. Causæ istæ sunt
Religio, Honor, Vita, & For-
tunæ. Pro rebus hisce confer-
vandis societas inter homines
civilis instituta fuit, & subje-
cit fe populus gubernationi
aut unius, aut paucorum, aut
plurium; quoties vero videt,
unum aliquod illorum quatuor
iniquè pati, seditionem con-
citat, & regiminis formam
immutat. De illis igitur, quan-
tò pro præsentis opere satis est,
breviter aliquid attingemus.

Relig.

b Salust.

Religio, tamenſi Reipublicæ vinculum ſit (ut alibi diximus) præcipua tamen eſt, quæ eam diſſolvit, & varias in eandem inducit gubernationis formas, quia concordia & pax inter eos eſſe nequit, qui diverſimode de Deo loquuntur & ſentiunt. Etenim ſi diverſitas in moribus & lineamentis corporum animos ſibi invicem contrarios efficit, quid faciet affectus & fidelitas naturalis rerum omnium Conditori debita, & furioſus ille mentis ardor intelligendi ea, quæ tanti momenti ſunt. Status alioquin ruina eſt, conſcientiæ libertas. Clavus in oculis (quemadmodum Spiritus ſanctus loquitur) & lancea in pectore ſibi ſunt invicem, qui in Religione a diſſident. Obligaciones ſubditorum erga Principes, fortiſſima quæque amicitiz & ſanguinis vincula rumpuntur & diſſolvuntur, ut cultus facer conſervetur. Regem VViterum manibus ſuis obruncarunt ſubditi, quod Arianam ſectam conatus fuiſſet introducere: VVitizam item, quod ritus & cæremonias Religionis immutafſet: b Gaſcia adverſus Regem ſuum Froilam arma ſumpſit, quod conjugia clericorum per abuſum introducta fuſſiſſet: ſimulæque Religionum diverſitas Provincias Belgicas invaſit, una incolæ à legitimi ſui Regis a Domini obedientia deſciverunt.

5. Pari ratione honor, uti tuetur ac conſervat Reſpubli-

cas, eaſque ad fidelitatem obligat, ita quoque eaſdem perturbat, ut in offenſa, in contemptu, in injuria ab infamia immunis ſit, cum præſertim ſubditi honorem vitæ ſortitique communiter anteferece ſoleant. Comes Iulianus Afros evocavit in Hiſpaniam, propterea quod Rex Rodricus Cavae filiz ſuz honorem violafſet. Caſtellæ Nobiles arma ſumpſerunt adverſus Regem Alphonſum III, quia privilegia eorum evertere, & ad tributa exſolvenda eos adigere voluit. Ramius Tertius Rex Legionis non alia de cauſa ſubditos ſuos rebelles & infideles expertus eſt, quam quod aſpere nimis & ſerviliter eos haberet. d Multa conſpirationes & invaſiones in Monarchas propter pudendas contumelias in corpus illatas fuſſe ſunt. e Propter contemptum etiam ſeditiones ſunt; idque ſive Princeps deſpiciat ſubditos, ſive hi Principem, quando dotibus & ornamentis Principe dignis inſtruitur non eſt, judicantes nimirum, non niſi viles animos obedire ei, qui nec ipſe imperare dicitur, nec auctoritatem ſibi parere; & gubernationis curam in poſtremis habet. Ita fecere ſubditi Regis Ioannis Primi Aragonii, eo quod nomen Regni & negotiorum curam abs ſe abjiceret: ſubditi item Ioannis Secundi Caſtellæ Regis, ob ejuſ flagitia, inconditos mores & exiguum

e Honor quoque quantum valet, & quomodo ſi cauſa ſeditionis, niſi eſſum eſt. Arit. l. b. 5. Polit. c. 4. Arit. lib. 5. Polit. c. 10. e Idem l. 5. Polit. c. 3.

auctoritatem; uti & ſubditi Alphonſi Quinti Luſitaniz Regis, quod ſe ab aliis gubernari pateretur. Nec minus injuriam & deſectum interpretantur ſubditi ſi ab exteris mandata accipiant, aut inter eoſdem diſtribuantur dignitates & munera: nam (ut Rex a Henricus aiebat) iſthuc nihil aliud eſt, quam palam oſtendere, deſſe in regnis noſtris viros dignos & h. biles. Id quod temporibus Caroli V. Imperatoris Caſtellæ moribus anſam dedit. Idem accidit, quando honorum partitiſ minus recte inſtituitur: b nam multitudine quidem graviter fert inaequalitatem patrimoniorum, præſtantes autem viros honorum inaequalitatem, & pro contemptu habent, quod alii minus de Republica benemeriti iis præferantur.

Maxima Reipublicæ infirmitas eſt incontinentia & laſcivia eorum, qui præſunt. Hinc ſeditiones naſcuntur, Regnorum immutationes, & ruina Principum, quia multorum honorem tangunt, & ſeveriſſimis poenis à Deo caſtigantur. Vnica turpitudine per multa ſæcula Hiſpaniam cineribus obruit. Propter illam plagæ ingentes à Egyptum exercuerunt; ut eandem magnis cum ærumnis tum Davidem ipſum, tum ejus

& poſteros, diu multumque conſtitat oportuit, ita ut plerique omnes in perpetua vixerint perſecutione, & gladio interierint.

Non minus periculi in Republica ex eo eſt, ſi multi ab officiis excludantur: f cum enim multitudo inopum eſt in civitate, eademque ab honoribus excluſa, neceſſe eſt eam civitatem eſſe plenam beſtium Reipublicæ; nec ullus homo tam ignavus eſt, qui honori non incumbat, aut iſto ſe privati non graviter ſentiat, idem periculum ſubeunt Reſpublicæ, in quibus certus ſolum numerus & Nobilitate gaudet Magiſtratu, excluſis aliis.

5. Tertia cauſa immutationum & ſeditionum in Regnis eſt amor conſervandæ vitæ, quando nimirum ſubditi Principem ſuum tam ignavum & vecordem eſſe credunt, ut vitam ſuam defendere ac tueri non poſſit; ut alias cum odio habent ob ſeveritatem, ut Regem Alphonſum Decimum; aut ob crudelitatem, ut Regem Petrum; aut exiſtimant iniuſtum eſſe, & ingenio tyrannico, in cuius manibus vita omnium periclitetur, uti Regem Ordonium, h ob trucidatos, & male habitos Caſtellæ Comites, unde totius regiminis immutatio ortum habuit.

6. Vltima cauſa bona & fortu-

a L. 1. tit. 3. lib. 2. Recop.

b Arit. l. 2. Polit.

c Nam homines ſum, quod ipſi inhonorati ſiunt, morient ſeditiones, ſum quod alios videant in honore. Arit. l. 5. Polit. c. 3.

d Flagellavit autem Dominus Pharaonem plagis maximis, & domum ejus, propter ſarai uxorem Avram. Gen. 12. 17.

e Non recedit gladius de domo tua uſque in ſcripturam, eo quod deſpexeris me, & tuleris uxorem Vra. 2. Reg. 12. 10.

f Arit. lib. 3. Polit. c. 7.

g Honori incumbit tam ignavus, quam bonus. Arit. l. 2. Pol. c. 5.

h Mar. hiſt. Hiſp. l. 9. c. 8.

a Erunt vobis quali clavi in oculis, & lancea in lateribus, & adverſabuntur vobis in terra habitationis vre. Num. 33. 55.

b Mar. hiſt. Hiſp. lib. 7. cap. 6.

fortunæ sunt, si nimirum Princeps subditorum facultates leviter consumat; quæ causa fuit, cur Garcias Galæciæ Rex Regno pariter ac vita exutus sit. Aut si reditus regio inutiliter prodigat, quâ rationem Ramo præterit, cum fratrem suum germanum Sanctium Navarra Regem interimeret. Aut si ipse in omnem aviditatem pronus sit, quemadmodum Rex Alphonſus Sapiens. Et si ob malam gubernationem Respublica labore annonæ inopia, si rerum pretium accendatur, si cessent mercaturæ, & negotiationes, id quod eundem Regem Alphonſum in vivum reddidit. Aut si moneta proba non sit, ut temporibus Regis Petri Aragonii Secundi, multorumque aliorum Regum accidit; aut munera proficua, & opes male distribuantur: invidia enim & necessitas contra locupletiores arma sumunt, & seditiones excitant. Quæ oriri etiam solent ex mala administratione iustitiæ, ex hibernatione militum, aliisque oneribus, quibus subditorum reditus, & bona graviter onerant.

§. Præter causas istas universales & communes, alia quoque sunt unicuique de tribus supra allatis gubernandi formis peculiare ac propriæ, quas facile colligere licebit ex his, quæ pro iisdem consuevandis attulimus in mediis: nam c. illud dubitari non potest,

a Mar. Hist. Hispan. l. 3. cap. 8.
b Insuper precipue oritur non solum ob paritatem, verum etiam ob honoris inæqualitatem. Arist. l. 2. polit. c. 5.
c Arist. l. 5. polit. c. 8.

quin cognitis iis quæ Republicæ interitum important, ea quæque quæ saltem afferunt, intelligitur. cum contraria contrariis sunt efficiunt. Non possunt tamen, quin ea de re adiciatur aliquid, etsi forte periculum sit, ne quædam aliâ à mediis hic repetam.

§. Status hæreditarii tunc perire solent, cum in iis omnino acquiescit Successoribus cura, præsertim si potentes sint; illa ipsa enim amplitudo securum eum efficit & minus sollicitum, tanquam qui omnia spernat periculum, & accipit in suis consiliis hæreat, ac res magnas exequi permiscet, ne quietam illam possessionem qua fruitur, forte interturbet. Damna prævertit negligit, sed tum primum parat remedia cum illa jam evenere, quo tempore sumptuosiora ea sunt, & minus efficiacia; audere aliquid, periculum æstimat, & pacem procurando per incerta quædam & indecora media, bellum iisdem accersit, ut quibus conservare se cogitabat, seipsum nunc pessundet. In ista discrimine versantur Monarchiæ, quæ dum quietem sectantur, in turbas & motus incidunt. Sistere volunt, & labuntur. Dum labore desinunt, languere incipiunt. Omnia ista belle adumbravit illi Ezechielis visio quatuor animalium alatorum, symboli Principum & Monarchiarum, & quæ cum ambularent, quasi sensus erat multitudine, ut sensu cisterunt; cumque flarent, demittebant.

d Tardiora sunt remedia, quam illa. Tac. in vita Agric.
e Ezech. l. 24.

tebantur penna corum. Verum ad se conservandum necesse non est, ut novas semper ditiones suis adjiciant: hoc enim infinitum foret, & tandem in iustitiam & tyrannidem vergeret. Satis se tuti poterit Status aliquis in circuli sui circumferentia, ita tamen, ut intra illius septa sua agenda vim retineat, & robur exerceat, easque ipsas artes, quibus ad tantam magnitudinem pervenire contigit. Aquæ intra suum motum se conservant, si si desit, vitium capiunt; necessarium tamen non est, ut fluant, sufficit, si intra semetipsas moveantur, ut in lacubus & stagnis accidit sola ventorum vi agitata. Sic Monarchiæ, in quibus viget disciplina, quæque adversus occasionem omnem munitæ sunt, diutius perdurant, licet aliena non invadant. Etiam absque bello militares exercitationes frequentari possunt. Ita pacis tempore artes istas Cæsar Cassius fovebat, a & quantum sine bello dabatur, revocabat primum morem, exercitabat legiones, cura, prorsus agebat perinde, ac si hostes ingruerent. Si Principi amorum desit exercitium, non ideo tamen pacis otio torpescat omnino, sed in ea etiam gloriosum aliquid molitur, quod opinionem sustineat. Augustus in Imperii sui tranquillitate animum suum igneum cineribus sopiti minime passus est; quin immo cum ut homine agere illi non liceret, tanquam Deus aliquis majora aggressus est componendo cælestium orbium motus, corrigendo menses, & le-

a Tac. l. 12. Annal.

ges dando tempori. In eum finem Rex Philippus Secundus admirandum illam secularis fabricam construxit, qua in re ipsam etiam Naturam artificio superare conatus est, & universo orbi animi sui fuzque pietatis magnitudinem offendere.

§. Sed & Regna hæreditaria in periculo sunt, quando qui succedit, moribus institutisque Majorum neglectis, subditorum servitutem & subiectionem à Natura esse existimat, & immemor ab illis ipsis suis proficisci amplitudinem, eos spernit, tanquam si municipia forent, magisque bonum privatum per oculis habet, & ut suas expleat cupiditates, quam bonum publicum, dominatione jam in tyrannidem b conversa; unde existimatio Principis perit apud populum, amor in odium vertitur, multaque alia sunt, quibus diffiditur, reciproca illa unio, qua Rex & Regnum c colligantur inter se; dum hic patet, ille imperat, beneficio quasi mutuo, quod ab invicem accipiunt, Rex quidem splendorem illum & imperandi auctoritatem; Regnum vero felicitatem bene institutæ gubernationis. Absque hoc vinculo mutuo hæreditarii status aut perit, aut in aliam transeunt formam: nam Princeps, qui despici se videt, & omnibus esse odio, sibi metuit, à metu autem crudelitas, ex hac denique tyrannis nasci-

b Alia tyrannides ex Regibus, qui moribus institutisque Majorum violenter, imperio magis concipiunt. Arist. l. 5. Polit. c. 10.

c Nam si non volentibus imperet, prorsus desinit esse Regnum, idem ibi.

nascitur; quam quia potentiores ferre non possunt, conjurant adversus ejusmodi Principem, & plebe opitulante eum sceptro exiunt: unde porro fit, ut populus illis ipsis, utpote quibus libertatem suam rum acceptam fert, gubernacula committat, & introducatque Aristocratia, in qua Optimates imperant. Attamen tum quidem Monarchiæ incommoda vitari poterunt; cum enim eorundem filii succedant postea, ideoque Magistratus & dominatio fiant hæreditaria, facile iis abutuntur, ad utilitatem & commodum proprium in administranda Repub. omnia referendo; & quo illud deinde fit, ut populus inique & per tyrannidem opprimi se ab iis videns, sceptrum iisdem extorquat de manibus, malinque imperare omnes, perinde quasi major sit libertas Democratæ; in qua cum æqualitas servari nequeat, invalescent insolentia atque injustitia, & exoriantur seditiones ac tumultus, quorum confusio ac damna tanta sæpe sunt, ut tolerabilis omnino existimant, si penes unum solum sit Imperium, atque ita ad Monarchiam tandem, à qua primum recesserant, fit regressio. Istiusmodi circum committere solent Republicæ, in quo non raro accidit, ut omnem omnino libertatem amittant, dum nimirum status aliqui vicinus & potens inquietudinis illius occasione utitur, ad debellandas eas & subjugandas.

§. Imperia electiva, aut certe subditorum erga Principem affectus tum preceunt, cum

Principis electi facinora non respondent conceptæ opinionis; deprehensio nimirum electionis errore ex inani mentiorum præsumptione. Multi enim sunt, qui ad gubernandam videntur idonei, atque quam ad gubernacula admoveantur, uti in Galba accidit, à qui omnium consensu capax Imperia habebatur, nisi imperpetuum electioni non subiectore, nunquam ab electo latius securi sunt, quin potius mentis, in causa est, ut mutationem exoptent & molantur. Si illi vero, qui sua dedere suffragia, tantum sibi de ejus favore fuerunt polliciti, ut postquam spe sua frustrati se vident, vivunt inquieti & conquerantur: neque etenim fieri poterit, ut Princeps satisfaciatur omnibus; taceo ipsam etiam humanam gratitudinem paullatim fatigari, dum amplitudinis & fortunæ suæ instrumenta assidue ante oculos habet, eosque tanquam illius creditores averit. Subditi mutationibus electionis assueti: easdem amant, semperque sibi persuadent, Principem alium novum fore meliorem. Qui in electione suffragii jus habent, tanto temore dolent suam eligendi potestatem, unde eorum existimatio dependet. Electi effertens sese dominandi libidine, Imperii sui fines latius propagare contendit, violat juramenta, conditiones & pacta, cum quibus ad sceptrum ascitus fuerat, & spretis Regni incolis (si alienigena sit) alios suos

No

a Tacit. lib. 1. Histor.

Nationis muneribus præficit, suæ familiæ homines evehere satagit; qua in re subditorum incurrit odium, & ruinæ suæ ansam præbet: omnes enim ab exteris regi grave ducunt. Jeremias certe pro tristi nuntio illud in a Ierusalem habuit.

§. Imperia quoque armis parta diu florere haud solent: deliciis enim illud animorum robur staccescit sensim, & eliditur Felicitas, consilia impedit, ipsosque Principes ita abripit, ut ea nunc media negligant, quibus ad illam fortunam pervenerunt. b Illud clarum, restatumque exemplis est, quod homines felicitatem sequantur benignitate in alios, & bona de se opinione. Idem cum adepti, qua voluerant, ad injurias & impotentiam in imperiis dilabuntur, fit meritissimo, ut una cum imperantium mutatione ipsi subditi se & affectus mutant. Hæc causa fuit, cur Carthagenenses ex Hispania ejecti fuerint, quia nimirum non adverterant, artibus iisdem, quos etiam acquiruntur Status, eos etiam conservari oportere: qua de re magis solliciti esse solent ii, qui primi ejusmodi Provincias armis subegerunt, quam eorundem Successores: illi enim omne animi & ingenii sui robur ad eas acquirendas tuendasque contulerunt; contra vero hos ipsa successio negligentes ea in re & minus sollicitos efficit.

a Ecce audivit in Ierusalem, exsiles venire de terra longinqua, & dare super civitates Iuda vocem suam. Jerem. 4. 16.
b Polyb.

c Vnde fit ut qui occupant Imperia, eorum plerique eandem retineant; qui vero tradita ab aliis acciperent, hi statim fere omnes amiserint. à Spiritus sancti oraculum est, Regna de gente in gentem transferri propter injustitias, & injurias, & contumelias, & diversos dolos.

Concludo præsentem materiam duobus documentis: primum est, e quod conservantur Republica non solum, & qui prout sunt ab iis, qua interitum afferunt, sed etiam quia prope sunt. Nam timor intemore cura Republica consuleret cogit. Alterum est, quod & in ipso Principe, & in corpore Republicæ & maxime omnium quod exiguum est, caveri debeat. Detrimentum enim latenter obrepit, quia non totum simul contrahitur; postquam invaluerit, remedium non admittit. Minimus etiam vermiculus cedri medullam paullatim exedit, & eam denique humi sternit. Navem secundissimis impulsam ventis una sistit Echæneis: quanto velocitas illius major est & vehementior, tanto facilis in scopulos alii dissolvitur. Levissima damna Romanam Monarchiam everterunt. Plus interdum creat periculi levis aliqua humorum intemperies, quam gravis infirmitas, quia illa fere negligitur, huic vero graviter paratur remedium. De febris curanda maxime sumus solliciti; at de fluxione aliqua in pectus decedente perparum laboramus: unde tamen morbi graviores nasci solent.

SYM-

a Arist. lib. 5. Polit. c. 9.
à Ecclesi. 10. 8.
c Arist. l. 5. Polit. c. 8.
f Idem ibid.

Decachordum (instrumentum Musicum) perfectam format Aristocratiam constantem ex Monarchico imperio & Democratico. Intelligentia præsidet, imperant plures digiti, paret vero nervorum multitudo; quasi populus quidam, qui attemperat

sunt omnes inter se & concordies in harmonia, non particulari & privata, sed communi & publica, ita ut maiores à minoribus minime dissonent. Decachordo similitudo est Respub. aliqua, in qua longus rerum usus & experientia alios præcæse voluit, obedi-

alio,

alios, sancivit leges, constituit Magistratus, distinxit officia, certos præscripsit impetrandi modos ac formas, & apud Nationes omnes eum instituit Reipublicæ ordinem, qui naturæ cuiusque maxime conformis esset & consentaneus. Vnde fit, ut antiqua illa dispositio sine periculo immutari haud possit. Decachordum illud Regnorum & Reipublicarum cum omnibus suis partibus jam constitutum est, nervi omnes contemperati inter se, & suis quique locis dispositi; & tametsi forte

cuiuspiam videatur, unum aliter immutatum meliorem fore; plus tamen semper tribuendum prudentiæ & considerationi Majorum, quos longus usus & experientia edocuit: rationes enim ac modi gubernandi, licet quædam habeant incommoda, minori tamen fere cum detrimento tolerari solent, quam innovari. Princeps aliquis prudens nervos attemperat, prout dispositi ipsi sunt, non eos immutat omnino, nisi forte temporis diuturnitate, aut aliis de causis tantopere disturbati ii sunt, ut plane à fine suo primo deficiant, quemadmodum alibi dicimus. Oportet igitur, ut Princeps Imperii sui decachordum bene accurateque perspectum habeat, Majestatem item, quæ illud comitatur, naturam denique, conditionem & ingenium tam populi, quam sulcorum, quæ præcipui illius nervi sunt. Nam ut recte dicit Rex Alphonsus Sapiens in quadam sua lege: *Saber conocer los Omes, es una de*

a L. 13. tit. 5. p. 2.

las cosas, de que el Rey mas se debe trabajar, es pues que con ellos ha de fazer todos sus fechos, menester es, que los conozca bien. In hoc potissimum gubernandi artificium consistit.

b Principis est virtus maxima, nescire suos.

Qui in ea scientia plus profecerunt, majori cum facilitate suos rexerunt Status. Multa ad Regnorum decachordum manum adnovent, pauci digitis nervos apte norunt impellere, rarissime naturam illius rite cognoscunt, & eo scite canunt.

Illud igitur sciat Princeps Regnum nihil esse aliud, quam multarum civitatum populorumque quandam unionem, & consensionem communem in unius alicujus imperium & obedientiam aliorum, quam ambitio suasit & vis. Concordia illud primum erexit, idem porro conservat concordia. Iustitia & clementia vitam ei tribuunt. Cura est alienæ salutis. Spiritus ejus in unitate Religionis consistit. Ex hisdem partibus, quibus constat, conservatio ejus dependet, augmentum item, aut ruina. Confortem ferre & in ipso magis, quam in ulla re, fortunæ triumphat inconstantia. Emulationi & invidiæ obnoxium est. Plus illi periculi à rebus secundis, quam adversis imminet: in illis enim sui quasi oblitum vivit securus, per securitatem in superbiam erigitur, per superbiam in interitum ruit. Si novum sit, facile iterum dissolvitur; si antiquum, ne sic quidem om-

nino

b Max

nino firmum est. Non minus in perpetua pace periclitatur, ac in bello. Si armis alienis infestum non sit, se ipso collabitur, & ubi semel ruere cœperit, sustinere se non potest. Inter summum ejus fastigium & præcipitium nihil pene interjicitur temporis. Emulationibus nunc descenditur, nunc ascenditur. Si exiguum valde sit, tuti se nequit, si grande admodum, regere seipsum nescit. Arti magis patet, quam violentiæ. Amat novitates, & in his ruinam suam reperit. Virtus falsus illius est, vitium infirmitas. Labor illud erigit, deiecit otium. Munimentis & fœderibus roboratur, & legibus stabilitur. Magistratus pro corde illi est, consilia sunt pro oculis, pro brachiis arma, pro pedibus opes.

§. Istud Regni Decachordum Majestatis comitatur, quæ est quædam harmonia è populi chordis orta & à cœlo approbata. Representatio quædam potestatis, & splendor supremæ jurisdictionis. Vis quædam, quæ auctoritatem & obedientiam sibi conciliat. Custodia & salus est Principatus. Opinio & fama esse suum illi tribuunt; amor securitatem; metus auctoritatem; offensatio amplitudinem; cæremoniâ reverentiam; severitas observantiam; pompa exultationem. Quantum magis hominum fugit frequentiam, tanto magis in veneratione est. Contemptu & odio in discrimen venit. Nec

a. *Vixit Dominus, qui firmavit me, & collocavit me super solium David Patris mei.* 3. Reg. 2: 26.

æqualitatem fert, nec divisionem, quia in admiratione & unitate est posita. In utraque fortuna constantiam servat: roborat eam cultus, fovet arma & leges. Nec durat in elatione, nec in demissione animi concidit. Vitam illi prudentia & beneficentia tribuunt, eripiunt impetus & vitium.

§. Chordarum vulgus Decachordi istius populus est, cujus natura monstro per omnia similis, dissimilis à seipso esse inconstans & varia. Exteriori rerum facie capitur, interiori non penetrat. Rumorem in consilium adhibet. Sit à mediis & ratione derelictus, ut verum à falso discernere nequeat. In deteriora semper promus. Una eademque hora duos contrarios inter se induit affectus. His potius duci se finit, quam ratione; magis impetu quam prudentia, umbra potius, quam veritate. Pænis & castigationibus domatipotes. In adulationibus dissimilis est & varius, laudes vero falsis commiscens. Medium tenere nescit: aut extrema amat, aut odit; aut summe gratus est, aut ingratus; aut parer, aut terret, dum vero pavescere spernitur. Periculis levioribus proxime imminentibus perturbatur: grandioribus, & longinqua sunt, nihil omnino terretur. Aut abjecto serva animo, aut cum superbia impetrat. Nec ipse liber esse didicit, nec esse finit alios. Minis addax est, re ipsa & opere pullaniam ac vecors. Levibus & causis commoveatur, & cœcurnum componitur. Sequitur, non ducit. Erga omnes

eodem modo se gerit. Facilius cogi se finit, quam persuaderi. Rebus prospere fluentibus arrogans est & impius; in fortuna adversa pavidus & religiosus. Tam ad crudelitatem proclivis, quam ad misericordiam. Eodem animi ardore, quo uni favet, persequitur alium. Clementia nimia abutitur ad licentiam, rigore nimio in perniciem it præcepit. Si effrenatus semel in bonos invaserit, nec ratio, nec pudor eum retrahit. Rumores fovet confingitque, & sua credulitate famæ vires addit. Paucorum sermones negligit, voces multorum sequitur. Eventus malos malitiæ Magistratus tribuit, & calamitates communes delictis Principis. Nihil magis eum obsequentem reddit, quam annoz & rerum omnium ubertas, in qua curas suas omnes & cogitationes defixas habet. Rei privatæ studio, aut honoris læsione leviter commoveatur. Oneribus pressus concidit, allevatus recalcitrat. Amat ingenia præservida & temeraria, rationem item gubernandi ambitiosam & turbulentam. Nunquam acquiescit præsentium rerum statui, mutationis semper & novitatis appetens. Virtutes aut vitia eorum, qui præstant, imitatur. Locupletibus & potentioribus invidet, & insidias machinatur. Ludos aliaque oblectamenta diligit, neque ulla alia re magis, quam istis, animus illius & gratia conciliari potest. In Religione superstitiosus est, & Sacerdotibus parer potius, quam suis Principibus. Hæ præcipue conditiones affectionesque sunt multitudinis. Il-

lud tamen sibi Princeps persuadeat, nullam esse communitatem, aut tam amplum consilium, quantumvis grave sit, & virorum selectorum, in quo vulgus aliquid non sit, quodque non in multis cum populi conveniat.

§. Alia etiam Decachordi istius Musici pars, nec minus principalis est aula; cujus nervos nisi magna cum prudentia & dexteritate Princeps impelleret, totius gubernationis harmoniam disturbarunt: quare ut bene ii semper attemperati permaneant, illius etiam naturam nosse oportebat. Egit igitur aula præsumptuosa & varia. Ad momenta singula Chamaeleontis instar suos mutat colores, pro eo, ac fortuna prospera, aut adversa aspirat. Tamen una & communis omnium lingua sit, non æque tamen omnes eam intelligunt. Principem nascentem venerat ac colit, occasui proximum minime curat. Actiones illius observat & carpit. Moribus ejus sese accommodat, & errores imitatur. Rebus adulationis assidue illius venatur gratiam. Nunquam non intenta in ambitione & privatum commodum. Mendacis alitur, & veritatem odio habet. Malum temere credit, difficile id quod bonum est. Amans mutationem & novitatem. Omnia timet, & diffidit in omnibus. Superba & arrogans in jubendo, in obediendo abjecta & humilis. Invidia tum erga se ipsam & domesticos, tum erga eos, qui extra degunt. In dissimulandis celandisque suis studiis mirum in modum artificiosa. Odium

ritu & cæremoniis contegit. Laudat palam, clam vituperat. Sui ipsius hostis est. In iis, quæ foris incurrunt in oculos, vana; in promissis, levis.

5. Cognito igitur isthoc gubernationis instrumento, nervorum item illius natura & concordia, oportet Principem tali cum prudentia eos pellere digitis, ut ne disparem reddant sonum: qua in re opus est, certam servare mensuram & tempus, nec magis uni favere nervo, quam alteri, in iis, quæ ad concentum & harmoniam efficiendam pertinent; aut aliorum oblivisci: omnes enim in instrumento musico Reip. munus suum habent, licet inæquales sint inter se, & facile dissonent. Quæ vocum discordia tum periculosior erit, si Princeps amplam nimis potestatem concesserit Magistratibus; si nimium plebi faventem se exhibuerit, aut spreverit Nobilitatem; si iustitiam administraverit aliquibus, aliis non item: si armorum literarumque officia confuderit. Si denique non probe intellexerit, Majestatem sustentari auctoritate, regnum amore; aulam gravitate; nobilitatem exultatione; populum ubertate; iusticiam æqualitate; leges metu; arma præmio; poten-

tiam parsimonia; bellum opibus, & Pacem opinione.

6. Vnumquodque Regnum instrumentum est ab aliis natura & nervorum (qui sunt ipsi subditi) dispositione diversum, adeoque à diversis regibus impelli debent. Regnum aliquod decachordi instat est, quod non solum mollitie extremorum digitorum indiget, sed unguium etiam duritia. Aliud organo musico simile videtur, in quo ambabus operatur vocum symphonia exprimitur. Aliud tam delicatum est, uti cythara, quæ non ferit ipsos digitos, sed levi pulsatione calamo, tum demum suaviter resonat. In eo igitur Princeps elaborat, ut ista Regnum suorum instrumenta & subditorum nervos bene habeat prospectos & temperatos inter se, caveatque (quod & in ipso Deo observavit a Chrysidemus) ne seveitate aliquæ, ne cupiditate nimis adducat cicculos: nam nervus etiam pretiosissimus, si nimium intellus non rumpitur, omnium tameturbat concordiam, & modulationis suavitatem impedit.

a Neque nervum intendis, ne remissis alvea apudum, ne harmonia concentum ladas. Chryl.

SYMBOLVM LXII.

APES, quibus plurimum Natura ingenii & industria tribuit, artificium suum construendi favos callide contegunt. Fervet opus, & nemo æconomiam earundem & statum penetrare potest: quod si quis curiosius interdum, effor-

mato alveari vitreo, cum veli introspicere, undique certa illi obducunt, ut ne actionum suarum domesticarum testes & spectatores habeant. O produm Rempublicam, mundi Magistram! jam dudum in animas omnes supremum rectoris

Imperium, si quemadmodum tibi Natura pro tua conservatione suggestit media, ita vires quoque pro incremento tuo suppeditasset. Discant à te omnes alie, quanti ad felicitatem publicam interfit occultum aliquod silentium, & secretum tacitum in rebus agendis statuendisve, quantumq; noceat, si deregatur artificium & prodantur in apertum regule gu-

bernationis, negotiationes & tractatus, consilia ac fines, mala & infirmitates interiores Reipublicæ. Si hanc apum prudentiam considerasset cum animo suo Drusus Tribunus, cum Architectus ei polliceretur, ita se adium fenestras disposuerit, ut nemini per eas introspicere liceret, non hunc in modum respondisset: a T^{ra}

R 2

a Vell, Pater, lib. 2.

vero, si quid in te artis est, ita compone domum meam, ut quidquid egam, ob omnibus perfici possit. Arrogantia hæc fuit animi aperti & ingenui, aut confidentia hominis privati, non Ministri alicujus publici, neque Principis, in cujus palatio necesse est, quidam secretus sint ab arbitris remoti, ubi extra aliorum conspectum deliberetur de negotiis ac decernatur. Consilium tanquam a mysterium non nisi cum paucis communicandum. b Deo ejusdem Præsidii (quem Consum dicebant) Roma quondam erexit, sed subterraneas, ut indicaret, consilia occulta esse debere. Cujus etiam secreti beneficio in tantam illa crevit amplitudinem, diuque salva constitit; illud scilicet pro comperto habens, c cunctis omnium optimum atque iustissimum verum administrandum esse vinculum. Erat Senatui illi tam fidem profundumque petens, ut ejus consultationes, & quæ secreto statuerat, nunquam palam eruperint: multis sæculis ne unus quidem Senator fuit, qui ea proderet: universi ac singuli aures habebant ad audiendum; si quare nemo, ut loqueretur. Nescio profecto, num idem de Monarchiis & Rebuspub. præferendis dici possit. Quod heri in earum consiliis actitatum fuit, hodie narratur inter mulierularum subfollia, quarum blanditiis (contra ac præcepit Michæas d Propheta) facile arca-

a Habitat: cum eis mysterium consilii sui. Iudith. 2. 2.
b Ref. 2. Ant. Rom.
c Valer. Max. l. 2. c. 2.
d Ab ea, quæ dormit in sinu suo iussu clausis viri. Mich. 7. 5.

na sua pandunt marito, illæ vero vicissim aliis; quomodo in secreto illo accidit, quod & Maximus uxori suæ Mariæ aperuit, illa Livie. Per ejusmodi canales mox secreta, illa etiam ad Legatos Principum permeant, à quorum observatione nemo quisquam immunis est. Publici exploratores sunt, uisitatores, qui in profundum se demittunt. Prudens illa Rebuspublica, quæ ad diuturnam commemorationem illos non admittit. Noxii magis sunt, quam proficui tranquillitati publicæ: plura excitant bella, quam paces composuerunt: semper alvearia fabricantur vitæ, ut per insidias queant inspicere, quid agatur in consiliis. Omni igitur ope elaborat Princeps, ut consiliorum suorum ritum omnes obstruat, ne per eos inspectare possit curiositas: nam si hostis illa penetraret, facile iis it obviaret, & contra sese armar; uti quædam Germanicus, si quidem i. ad Casari incognitum, Consilia, & eos, prompta, occulta uxoribus, assidue hostium in perniciem ipsi vertebat. Eandem ob causam Sallustius Crispus quoque iussit Liuiæ, g ne attenta domus, ne consilia amicorum, ministeria militum vulgarentur. Dum Samson aperuit Danielem, in quo robur suum b confisteret, una malitiæ occasionem præbuit, illudque i perdidit.

e Tacit. lib. 1. Annal.
f Idem l. 2. Annal.
g Idem l. 1. Annal.

h Si vasum fuerit caput meum, recedes à me, ostrodo me, & depicci erique sunt ceteri homines. Iudith. 13. 17.
i Quia nunc mihi ac cunctis terribis ibid. v. 28.

didit. Consilia occulta omnes metu percellunt, & Principi auctoritatem pariunt; & licet non optime fundata ea sint, iudicium tamen prudens facile postea rationes invenit, quibus ea bona fide tueri possit. Rueret omnis de Principibus & Rebuspub. concepta opinio, si intime penetrare liceret, quæ in secretioribus eorumdem consiliis pertractantur. Gigantes sunt, qui proceros sese & potentes offerunt oculis, magisque perterrefaciunt, quam lædant: verum si metus eos agnovit propius, videbit phantasticos esse, qui regantur ac sustententur ab hominibus non majoris stature, quam sint ceteri. Imperia in consiliis & actionibus suis secreta in veneratione sunt, secus spernuntur ab omnibus. Quam aspectu iacundum est flumen a profundum, quam contra inamœnum, quod jacentes in fundo lapides & alvei mulsu ostentat; illud pedibus transire nemo aude; hoc vadare volunt omnes. Res opinione magnæ conspectu vilescunt. b Major è longinquo reverentia. Propterea sapientissimus Deus, cum in monte Sinai de danda populo suo lege ejusque gubernatione conferret cum Moyse, supremum illius cacumen non igne solum, sed & densissima, c nube circumflescit, ne quis per insidias eos observare posset, præcepitque sub poena capitis, ne ullus vel ad radicem montis propius

a Sicut aqua profunda, sic consilium in corde viri. Prov. 20. 3.
b Tacit. l. 1. Annal.
c Ecce cæperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes densissima operire montem. Exod. 19. 16.

d accederet. En ipsius etiam Dei consultationes & mandata, tanquam mysteria in secessu secreta haberi oportuit. Quid igitur in humanis erit, cum nullum Sapientum sit consilium absque ignorantis? quando consulta eorum vulgantur in publicum, diu multumque expensa videntur, & facta magno cum iudicio. Majestatem & prudentiam Principis referunt, gravæque considerationes & causas subesse credimus, quas mente assequi non possumus; immo multas interdum nos ipsi addimus, quæ Principi aut consiliariis ne in mentem quidem venerunt; verum si ipsam consultationem, fundamenta, & consilia eorum audite licuisset, merito ea risistemus. Ita in theatris fieri assolet, ubi Actores belle personati in scenam prodeunt, & auctoritatem præ se ferunt: intus autem post siparium eorum nota est ignobilitas; omnia ibi permixta & confusa. Eam ob rem longe adhuc inconvenientius est, si gubernationis mysteria communicentur cum Exteris, quos suspexos habebat Rex c Henricus II. Et licet multi forsitan fideles futuri sint, tutius tamen est, plane eos accere à gubernaculis, aut ærarii communis administratione, præsertim quando subditi non sunt, aut æqualis conditionis, ne videlicet falsi Regni, quod

d Caveat, ne ascendatis in montem, ne tangatis fines illius, aquas qui servant montem, morte morietur. Exod. 19. 12.
e L. 4. tr. 3. l. 1. Recop.
f L. mercatores, cap. de com. met.

non convenit, serventur arcana.
Sed ita fere natura comparati
sumus, ut domestica aspernemur,
mitemur aliena. Nullam
putamus esse animi fortitudi-
nem, scientiam nullam, nul-
lum consilium, nisi apud Ex-
teros, nequiquam monente
nos Spiritu Sancto: a *Admitte*
ad te alienigenam, & subverte te
in turbine, & alienabis te à tuis
propriis.

Si Princeps voluerit, ut con-
silia sua secreta habeantur &
tacita, taciturnitate sua & pru-
dentia in rebus suis celandis
exemplo alius præstat. Q. Me-
tellum imitetur, quem dixisse
aliquando accepimus (quod
idem & Petrus Aragonæ Rex
solebat) *b* *Si hujus consilii mei*
interiorem tunicam consciam esse
senfiero, continuo eam cremari
jubebo. Enitatur peculiari stu-
dio, ut anumum suum oculum
teneat: qui enim suæmet
intentionis fuerit domi-
nus, idem quoque præcipuum
gubernandi instrumentum in
sua jam tenet potestate. In-
tellexit hoc quondam Tibe-
rius, & cui etiam in rebus, quas
non oculebat, seu natura, sive
admetuendum suspensæ semper
& obscuræ verba: tunc vero, cum
de successione ejus in Augusti
locum ageretur, vel maxime
nubatur, ut sensus suos penitus
abderet. Secreta non cum Mi-
nistris omnibus communican-
da sunt, quantumvis fideles in-
sint, sed illis duntaxat, ad quos
illa aliqua ratione pertinent,
aut quos absque majori in-
commodo ea celare non licet.
Dum Christus suum quod-
dam à se patratum miraculum

clam alios esse cuperet, tres so-
lum Apostolos illius fecit con-
fiscos, in omnibus enim secre-
tum haud satis tutum & fuisse.
Magna cura opus est, ut illud
in arcano maneat: etsi enim
in nostra sit potestate & facere,
non tamen internus ille
motus affectuum & passio-
num animi, aut celer ille ven-
cundæ sanguis, qui in vultu &
oculis prodit, quod in imo pe-
dore latet fabulum. Subli-
ori nimirum & tradacem
chartæ animus similis est, de
foris legi potest, quod intus
consignatum. Sic ex illo A-
grippinæ mors Britannici &
quomvis vultu premeretur, con-
civit. Noverant istud Tiberius
& Augustus, nec putabant fa-
ctis dissimulare se posse gaudi-
um, quo ex Germanici mor-
te perfundebantur, adeoque in
publico comparere ausi non
sunt. Non sola lingua in ap-
petum profert, quod in corde sen-
tatur reconditum: plura ali-
dantur in homine non mini-
gargula, quam illa; ut sunt amo-
rui, qui cum ignis quidam sit,
illuminat & pandit interiores
pectoris recessus: ira, quæ ser-
vet & superest: metus, pen-
næ: vis doloris: spes commo-
di proprii: honor, aut infamia;
inanis gloria ex eo, quod jam
animo concipitur, cupiens ni-
mirum,

d Non permiste intrare seum
quemquam nisi Petrum, & Iohannem,
& Iohannem. Luc. 8. 31.
e Si tam in nostra potestate sit
oblivisci, quam tacere. Tacit. la. 1. 1.

f Quoniam nequitia in habitatione
eorum in medio corporis. Psalm. 54. 6.
g Tacit. 1. 13. Annal.
h Anne omnia oculis vultum su-
um scrutantibus, falsi intelligeretur.
Idem 1. 3. Annal.

a Ecclef. 11. 36.

b Val. Max.

c Tacit. 1. 1. Annal.

mirum, ut ante propaleatur,
quam mandetur executioni:
mentis denique vacillatio aut
ex vino immodice sumpto,
aut alia aliqua de causa. Nulla
tanta est diligentia, quæ natu-
rales illos exploratores queat
fallere, quin immo quanto illa
fuerit major, tanto magis hi
sele in apertum produnt; quo-
modo Scævino accidit in con-
juratore, quam moliebatur:
a *ipse enim mæstus, & magna*
cogitationis manifestus erat,
quamvis letitiam vagis sermoni-
b *b*us simularet. Et tametsi lon-
go usu corrigi possit sensum
Natura & institui, ut secretum
custodiat æctius, uti Octavia,
b *quamvis rubebris annis, dolo-*
rem, caritatem omnis affectus ab-
scendere didicerat, sicut & Ne-
ro, c *fastus natura, & consuetu-*
dine exercitis, velare odium sal-
lucibus blanditiis; neque potest
ars semper tam esse vigilans
& attenta ad omnia, quin sui
interdum obliviscatur, & motui
naturali indulgeat, malitia præ-
sertim irritante & impel-
lente. Variis modis id fieri
contingit, quos hic subijciam,
ut Princeps cavere sibi sciat,
nec tam facile sinat querquam
in pectus sibi introspicere, &
rimari ea, quæ intus latent re-
condita.

Solet igitur malitia astute
humorem peccantem tangere,
ut foras erumpat, & occulta
animi sensa in lucem d' profes-
rat. Ita à Sejano & Agrippina
proximi, inlicebantur pravis fer-
mentibus inimidis ejus spiritus

a Tacit. 1. 13. Annal.

b Idem 1. 13. Annal.

c Idem 1. 14. Ann.

d Qui purgat cor, profert sensum.

Ecclef. 22. 34.

e Tacit. lib. 14. Annal.

perferulere, ut ipsa suum re-
grandi desiderium proderet,
adeoque suspecta Tiberio fie-
ret.

Idem injuriæ quoque effi-
ciant, quæ claves sunt cordis.
Secretissimus in cogitatis suis
erat Tiberius, injuriæ tamen,
quas ab Agrippinâ, accepit,
f *raram occultis pectoris vocem eli-*
cuere, corruptamque Græco versu
admonuit: ideo ladi, quia non
regnaret.

Qui ut sua celest consilia,
contraria omnia simulat, is de-
num intelligit, quid de iis sen-
siant alii: quo artificio idem
Imperator Tiberius usus fuit,
quando ut Senatorum animos
perveffigaret, præ se tulit,
quasi nollet admittere & Impe-
rium.

Alia item astutia est, sensum
& quasi per ambages in res ab-
ditas & secretas penetrare, lau-
dando scilicet aut vituperan-
do id, quod exploratum quis
cuperet, & faciendo se deli-
cti consortem, conciliare si-
bi fidem, aliumque inducere,
ut mentem & opinionem
suam aperiat. Hac via Latianis
depredando Germanicum,
miserando Agrippinæ sortem,
& Sejanum acculando, suam
tantopere Sabino probavit
fidelitatem, ut hic suum erga
Seja-

R 4

f Posse cognitum est, ad introspi-
cendam etiam procerum voluntatem,
inducam dubitationem. Idem 1. 1. 1.

g Simul honora de Germanico, A-
grippinam miseram differebat. Et post-
quam Sabino, ut sunt molles in car-
nitatē morantissimi animi, effudit lacy-
mas, non ita quiescit; audientius jam
onerat Sejanum, servitium, superbi-
am, speciem ejus, ne in Tiberium quidem vitia
abstineret. Ique sermones tanquam
vicia miscuissent, speciem autē amicitie
facere.

Sejanum odium illi a patefaceret.

Crebræ interrogationes multa quodammodo jacula sunt uno eodemque missa tempore, quibus omnibus diligentia obistere non potest, quæque pectus secreti etiam tenacissimum armis exuunt: uti Pisonis filio factum à Tiberio, b crebris interrogationibus exquirente, qualem Piso diem suærem noctemque exegisset. Atque ille plerumque sapienter, quædam inconsultius respondente. Quod si inopinatæ eæ sint, magis etiam animum perturbant: id quod Tiberius aliquando expertus fuit: e nam percussus improvisa interrogatione Asinii Galli, etsi paululum reticuit, ut secum ipse expendere, quid responderet, dissimulare tamen omnia non potuit, d æscium vultu offensionem conjecit, verat Asinius.

Ipsa Principis auctoritas & veneratio Majestati debita impellunt ad dicendam veritatem, tametsi aliquando etiam ad mendacium, ne frustra quesivisse videatur: quemadmodum eidem Imper. e Tiberio accidebat, quoties ipse reos examinaret.

E sermonibus variis & colloquiis: quæ dexterrime qui-

a Ac jam vitro Sabini quævere Latentem, cœntiare domum, dolores suos quasi ad fidissimum deferre. Tacit. lib. 4. Annal.

b Idem lib. 3. Annal.

c Idem l. 1. Annal.

d Idem ibidem.

e Non temperante Tiberio, quia prædictæ voce, nihil, eo quod ipse crederet interrogat: neque resistere, aut eludere dabatur, a: sæpe etiam consensum erat, ne frustra quævisset. Idem l. 3. Annal.

dam exordiri norunt, perspicitur animus, haud secus acque ex diversis charæ conficte particulis junctis iterum de collatis inter se legitur, quod scriptum in ea fuerat: atque isthac observatione didicerant olim, qui contra Neronem conjurarant, Fenium Rufum à parte ipsorum futurum: nam crebro ipsius sermone illis fidei fides.

g. E quibus omnibus colligere licebit Principi, quantum in secretis insit periculi, & si in nobismet ipsis secuta illa non sint, quomodo in aliis erunt? Quare nemini culpam ea debet committere, quod fieri potest: sunt enim veluti cuniculi quidam subterranei, qui si multa habeant officina, ignis omnis exhalat, & effectum non habet. Si tamen necessitas postulet, ut ea Princeps cum Ministris suis communice, vidensque ea populi, rescire voluerit, cupis culpa id fiat, suaserim varia aliquæ singat secreta, & singula singulis committat: ita enim fiet, ut per illud, quod divulgatum fuerit, eum deprehendat, qui ista revelat aliis.

h Non tamen sine usu sunt, introspicere illa prima affectu levitia, ex quæ magnarum sepe rerum motus oriuntur. Potentissimum etiam Imperiorum agerens in periculo sunt, ne per minimam curiositatis titillam eos mare disturbet & deridat. Vbi vermis ille secreti radicem arroserit, procerissimam etiam arborem humi sternet.

f Tacit. l. 15. Annal.

g Idem l. 1. Annal.

SYM.

SYMBOLVM LXIII.

IN negotiis omnibus principia eorundem & fines sibi mutuo respondere debent. Curandum, ut perfecta eorum forma sit, nec facile immutanda. Figulus aliquis non sic incertum rotam versat, nec manu sic obiter opus suum fingit, ut vas aliud ab incepto exeat, Vnum aliquod opus

sit sibi ipsi conforme & simile:

— "Amphora capis (a)
Influiti corrente rota, cur arcus exit?

Denique sit quod vis, simplex duntaxat, & unum.

Nihil perniciosum magis, quam illa in actionibus, & gu-

R 5

demandi

4 Hecet,

bernandi ratione inæqualitas, quando principum finibus minime consonant. Ludibrio omnibus est, qui magna cura ac sollicitudine imperandi munus exoritur, omnia postea per incuriam negligit. Satiuss fuisset eodem semper passu incedere, etsi segni ac tardo. Illa ipsa laus, quam ejus committere principia, accusat ejusdem fines. Perdidit auctoritatem Galba, quod sub Imperii initium insurrectionem militis pollicitus, indignos postea eidem a præficeret. Multi Principes videntur optimi, & pessimi sunt: multi prudentes norunt differere, & absque prudentia operantur: nonnulli magna promittunt, & pauca præstant: alii in pace fortes sunt, & in bello ignavi: alii tentant omnia, & nihil ad perfectionem adducunt. Ista rerum diffimilitas haud quam decet Majestatem, in qua perpetua quædam dictorum factorumque constantia & æqualitas elucere debet. Nec amor, nec obedientia stabiles esse possunt in Principem, qui à seipso diffimilis est. Quare diligenter ante cum animo suo consideret, quam certi aliquid statuatur, cum in consiliorum suorum executione media principis & finibus responsura sint, pro eo ac monet Gofredus: *b*

a *Quei, che sono alti principii orditi*

Di tutta l'opra il filo, & l' fine responsa.

Gubernationis tela bona non erit, quantumvis eximia illa sit, nisi æqualis fuerit. Nec

a Nec enim ad hunc formam cetera

arant. Tac. l. 1. Hist.

b Tac. aut. 11.

satis est circumspicere, quomodo ordiendum sit aliquod negotium, sed illud insuper nosse oportet, qui perexi debeat. *c* *Prora & puppi summum consilii perfecti significat ut videretur: propterea quia à prora & puppi tanquam à capite & calcipendat tota d. navis.* Unde figuram præsentis desumpti Symboli, representando consilium aliquod prudens, attentum ad principia sua & fines, per navem quæ anchora displici, in prora nimirum & in puppi, adversus tempestatem firmatur. Parum prodesse una sola in prora, si ventus in puppim fovere possit, eamque in scopulos alioquin.

c *Triâ ad recte decernendum requiruntur; prudentia ad deliberandum; industria ad disponendum, & constantia ad perficiendum.* Inanis esset omnis labor ardorque negotiorum principis, si quod fieri solet) de exitu, eundem ac sine non essemus quoque & solliciti. Utque anchora opus est, ut ea stabiliat ac firmet prudentia. Quia vero isthæc in præteritum & præsens suos tantummodo intendit oculos, non in futurum, unde omnia dependente negotia, ideo necessum est, ut ratiocinando conjectet, & ante prospiciat, quid per hæc aut illa media obtinere possit; & ut in eum finem deliberationem consultationem.

c Cicero.

d *Nihil prora & puppi, ut Grotius pro verbum est, fuit & me in dicitur: ut meae rationis caput res. Cicero.*

e *Acibus, ut ferme talis, inquit, incursio sine. Tac. l. 1. Annal.*

que instituat, quæ (ut dixit Rex Alphonsus Sapiens) a es bene antevisionem, que Ome roma sobre cosas dudosas. In ea consultatione tria consideranda sunt. Facile, Honestum, & Utile. *b* Omnes quippe, qui magnarum rerum consilia suscipiunt, estimare debent, an quod inchoatur, Reipublica utile, ipsis gloriosum, aut promptum effectum, aut certe non arduum sit. Simul ipse, qui suadet, considerandum est, an privatæ rei studio moveatur, aut sine aliquo particulari, adiciatne consilio, & executioni periculum suum; & si fortuna capiti assuerit, cui summum deus acquiritur; si secus, cui infamia expectanda sit. Præmissis isthoc examine, & re semel statuta, applicari debent media jam dictis conditionibus conformia: neque enim honestum erit, aut utile, quod per media iniqua & sumptuosa obtinebitur: qua in re quatuor diversa tempora, quæ in omnibus occurrunt negotiis, & cumprimis in infirmitatibus Rerumpublicarum, haud secus ac in morbis corporum, consideranda sunt. Principium, incrementum, Consistentia, & Declinatio; quibus cognitis, & applicatis convenienti tempore mediis, facilius obtinetur, quod in votis est, aut retardatur, si ordo permutetur; quemadmodum retardaretur cursus navis, si clavus proram occuparet. Industria consistit in seligendis mediis, ad finem propositum maxime idoneis, nunc his nunc illis utendo, qua in re non minus profunt &

adjuvant ea, quæ prætermittuntur, quam ea, quæ adhibentur: uti in variatum vocum concertatione accidit, quatum aliæ per vices nunc silent, nunc modulatur aliæ, & tamen omnes simul harmoniam efficiunt. Negotia seorsim non procurant, tametsi aut bona eorundem dispositio & justitia, aut utilitas publica ea urgere videantur; quin contra & sape honestas rerum causæ, ni judicium adhibeat, perniciosi exitus consequuntur. Erraretur in paucis, si debita adhiberetur attentio: verum aut desatigantur Principes, aut subtile sperant, & obstinatione quadam ea, quæ animo conceperunt, potentæ suæ vi obtrine re contendunt. Hac ut plurimum ignorantia uti solet, amica compositio prudentia. Quod vis impetrare nequit, paulatim facilius reddit dexterris, quæ tempus & occasio observare rite novit. Ita fecit Legatus Cæcina, cum neque auctoritate, neque precibus legiones Germanicas à fuga, quam nescio quis inanis suadebat metus, posset retrahere, donec *(d)* projectus in limine porte, miseratione demum, quia per corpus Legati eundem erat, clausi viam. Quod idem alio in casu ante Pompejum fecerat. Verbum unicum tempestive prolatum, aliquando victoriam peperit. *(e)* Ferdinandus Gonzalvus Castellæ Comes aciem instruxerat, ut cum Africanis configeret, datoque ad prælium signo, cum equitum unus admo-

R 6

a Tac. l. 1. Hist. *d* Id. l. 2. Ann. *e* Max. Hist. Hist. l. 2. c. 66

a L. 5. tit. 9. P. 2.

b Tac. l. 2. Hist.

tis equo calcatribus, alios antevertere cogitat, illico in oculis omnium terra dehiscente haustus fuit: turbavit ea res universum exercitum; at Comes ad milites conversus: *Si terra, inquit, nos ferre non sustinet, multo minus nos ferent hostes, & pugnam exoritur feliciter triumphavit. Nec minoris prudentiæ fuit, quod in confictu ad Ciriniolam accidit; cum enim Italus quidam miles ratus Hispanos victos esse, pulveris sulphurei cados duobus curribus gestatos incendisset, & magna exercitus totius esset turbatio, Gonsalvus ea occasione usus præsentis animo, hilari facie ad circumstantes: a Bono, inquit, estote animo, datur calo clara victoria, præclarum flamma omen, quasi incensis ad eam celebrandam facibus; nec vanum fuisse augurium, eventus comprobavit. Tanti refert interdum Ministrum aliquem vivaci alacrique esse ingenio, & nosse uti occasionebus, applicando media finibus accommodata, & casus ejusmodi foruitus in utilitatem convertendo.*

5. Quod si facta bona Ministrorum electione pro negotiis, & adhibitis prudenter mediis, eventus optatus non respondeat, non peniteat facti Principem; quin potius constanter illud ferat: neque enim à casu consilia metienda sunt, sed à prudentia. Eventus fortuiti, qui prævideri aut caveri non potuerunt, factum non vitiant; velle autem & conatum improbare, imprudentiæ est. Accidere illud solet iis Principibus, qui nec judicio pollent, nec animi

a Mar. hist. Hist. l. 27, c. 21.

robore: isti enim insuavis oppressi successibus, & quasi extra se positi, cedunt imaginationi, & consultationibus animi dubiis de eo, quod jam præterit, tempus perdunt & attentionem, quam in parando remedio adhibere oportebat, pugnantes secum ipsi, eo quod aliud consilium secuti non sint, & culpam in eum conferunt, qui consilii præsentis auctor extitit, nihil petiti habentes, num rationi & innoxium fuerit, nec ne. E contra, ut qui à consiliis sunt, sententiam suam dicere verentur, multa que patientur elabari occasiones, nec tempestive commoneant Principem, ne gratiam suam & existimationem ob eventus incertos periculo obijciant. Incommoda isthæc velis remissæ fugienda sunt Principi, dandaque opera, ut in casibus adversis constans persistat, suos semper excusans Ministros, ubi manifeste in illis non deliquerint, ut tanto majori ei adsint animo, ad eos casus vincendos ac superandos. Et tamen in consiliis quibuscum jam executioni datus aperte erratum fuerit, adhuc serenum se præbere oportet: Nam quod jam factum, infectum fieri nequit, ut dici solet. In casus præteritos intendere oportet oculos, ut discamus, non ut nosmet cruciemos. Eadem animi magnitudine opus est, ut per errores transeamus, ac per pericula. Nullum sine illis Imperium. Qui eos nimium timeat, nil certi

b Fili, sine consilio nihil facias, ut possi faciem non perire, Eccl. 12. 24.

certi statuet, & pejor quodque est hæsitatio animi anceps & dubia, quam ipse error. Ingenio confiderato & prompto negotia indigent. Si singula cum extrema attentio-

ne curari oporteret, multa negligenter alia, cum gravissimo eorum, quorum interest, & gubernationis publicæ detrimento.

SYMBOLVM LXIV.

A Ntiqui in militia curibus falcatis uti sunt soliti, qui simul ac movebantur, obvia quæque dissecabant, uno

eodemque impetu & rotas & falcem impellente. Non citius illæ rotabantur, ac istæ sauciabant, par utrique celeritas

& operatio, adeoque symbolum promptæ executionis in præsentis Emblemate, perinde ac olim apud Danielem rota illæ igne accensæ in throno a Dei, quibus & potentie divinæ vim & operandi velocitatem adumbrabat. Tempus opportunum sibi sumat prudentia (ut diximus) ad consulendū; statueret & exsequi ita sibi invicem velim respondeant, ut uno eodemque motu agitari videantur, ne ulla intercedat mora: oportet enim consultatio & executio manus sibi mutuo porrigant, ut altera alterius adjuta ope, ambe simul bonos effectus producant. Carolus V. Imperator dicere solebat, animam consilii tarditatem esse, celeritatem executionis; ambas autem simul junctas quintam essentiam, ut loquuntur, prudentis alicujus Principis. Res magnas feliciter gessit Rex Ferdinandus Catholicus, quia & maturo cum consilio, quæ animo proposuerat, expendebat, & magna cum celeritate aggredebatur. Si à virtute hac utraque infructus fuerit Principis, nunquam à latere illius recedet Fortuna, quæ ex occasione nascitur; hæc vero celeritatem preterit, & nunquam revertitur. In momento advenit, quod magnas nobis præbet utilitates, aut abit quod nocuumento nobis est. Eam ob causam Atheniensibus vitio dabat Demosthenes, quod in rerum apparatu tempus confumerent, nec adverterent

a *Tironis ejus flammæ ignis, vota ejus ignis accensus* Dan. 7. 6.

b *Præsumam incipias, consilio, & ubi consuleris: mature facio opus; ita utrumque per se indiget, alterum alterius auxilio viget.* Sallust.

tamen occasiones cunctationes istas minime præstolari. Si consilium è re boni publici fuerit, quantum in ejus executione tardabitur, tantum ei de utilitate decedet. c *Natus cunctationi locus est in eo consilio, quod non potest laudari, nisi prædictum.* Foetus informis est consilium, & quoad executio, quam animæ instat est, vitam ac motum ei tribuat, mortuum remanet. Ab intelligentia proficiat, actus nimirum prudentiæ practicæ, & si in sola contemplatione sistat, non nisi vanum fuit imaginatio, & mentis illusio. Cito exequendum esse agit Aristoteles, quod statutum semel fuit, sed deliberandum tarde. Iacobus Angliæ Rex bellum suum monuit, ut in consultando prudens esset & circumspexisset; in decidendo firmus & constans; promptus ad expeditum in exequendo: ad quod postremum Natura ipsa manus posuit; cum digitorum fabrica, & nervos tam flexiles largita est. Populo d *cunctatio servilis: statim exequi, regium videretur.* Fuerunt olim Romani in actionibus suis considerati, & constantia ac patientia omnia superarunt. Grandiores Monarchiæ plerumque tardioris executionis laborat virio, eo quod nimium suæ confidunt potentie, uti in Othone Imperatore videre fuit, cui e quo plus virium ac roboris, id fiducia tarditas inter. Accedit, quod propter hoc ipsi rotarum pondus, quibus Magnis statim amplitudo ininitur, & ne ea, quæ possidet, in discrimine abducat, Princeps Imperii finibus contentus vivat. f *Quæ*

c Tac. l. 1. Hist. d Id. l. 4. Ann. e Id. l. 1, 2, Hist. f Id. l. 1, Hist.

seguites est, sapientia vocatur, uti illa Imperatoris Galbæ. Ita omnes se suaque servare posse crediderunt, & periire omnes. Juvenilis Imperiorum etas celeritate vires acquirit ac robur dum fervet adhuc sanguis, vigentque spiritus majoris gloriæ ac dominationis in alias Nationes. a *Agendo, audendoque res Romana crevit, non his seguibus consiliis, quæ timidi tanta vocant.* Posteaquam ad maturitatem pervenit, Majestas ipsa & auctoritas facile diuque Imperia sustinet; tamen ardor famæ desit, & dominatus augendi cupiditas, perinde ac mate aliquanto tempore motum conservat, etiam postquam ventorum vis deservit. Dum ergo Imperia in suo isto vigore persistierint, illam in statuendo lentitudinem non improbarem: sic enim plus superpet temporis, ut partis quiete frui liceat; & consilia nimis subita periculo non carent. Atque in hoc casu verum habet illud Taciti: b *Potentia cautius quam activis consiliis tutius haberi.* At si ætate illa deficiente languescant vires, si existimatio perire incipiat, si contra audacius insurgant alii, aliam viam ingredi oportet, maturare consilia, & pristinum instaurare vigorem ætatemque juvenilem, priusquam senio ingravescente sese amplius sustentare nequeant, & amissis sensim viribus miserabiliter corrumpant. In minoribus statibus ætates istæ considerari non possunt, quin opus est potius, ut assidue vigilet attentio ad explicanda omnia vela, si fortunæ Zephyrus aspiraverit: etenim nunc his, nunc illis ea favet per vices;

g Tit. Liv. h Tac. l. 1, Annal.

haud secus ac per circumferentia horizontis confurgunt venti, qui alternis terræ dominantur. Secundissimos Aquilones habuere aliquando Gorni, aliquæ Nationes polo viciniores, quibus tanta cum industria usque sunt, sua pandentes vela, ut ad ipsas Hercules columnas, extremos tunc orbis terminos usque penetrarint. Sed abijt postea illa cæli clementia, & successit alia aliorum Imperiorum favori & commodis secunda.

5. Constantia in consiliis susceptis exequendis, seu propria illa sint, seu aliena, maxime semper momenti est. Ea quia caruit c Pethus, de Parthis triumphare non potuit. Omnia fere ingentia ignea, & velocia hoc habent, quod & cito decedunt & cito eos facti pœniteat: servant sub initia, algent sub finem: conantur omnia, nihil ad perfectionem adducunt: similes animali quod Calipodem dicimus: illud enim celeritè se movet, sed longo etiam tempore ne ad unum quidem passum progreditur. In negotiis omnibus prudentia & animi magnitudine opus est: una, ut disponat, altera, ut ea perficiat. Animo constanti & forti nihil est arduum, contra, qui in omni re dubius hæret & anceps, mille expeditur difficultates, & quam plurimas amittit occasiones. d *Vir ex ratione fiet optimus, si in deliberando quid cunctetur, & pratineat, quicquid potest contingere, in agendo autem confidat.* Hoc postremum si desit, cadit animus, & omisso opportunis mediis cepto desistit.

6. Pauca

e *Eludi Parthis trallæ belli poterat, si Partho aut in suis, aut in alienis consiliis constantia fuisset.* Tac. l. 1, 2, Annal. d Herodotus.

§. Pauca sunt negotia, quæ ingenium superare non possit, aut occasio paulatim & tempus faciliora non efficiat. Eam ob rem non oportet ea facile abrumperè, sed in vigore suo conservare potius. Crystal-
lus, si semel confringatur, uni-
terum non potest; ita & negotia. Quantumvis grandis sit difficultatum tempestas, tutius tamen est aliquid saltem explicare velum, ut minus sit periculi, quam omnia omnino contrahere. Negotia pleraque ideo successu carent, quod desperentur.

SYMBOLVM LXV.

Lapis in lacum conjectus tot circum fluctus continua serie excitat, ut cum ad extremam usque ripam pervenerint, infiniti propemodum sint turbentque omnino lucidissimum illud æquor & purissimum speculum, in quo repercussæ rerum imagines, quæ perfectissime sese antea oculis exhibebant, nunc non nisi confuse se offerunt. Idem prorsus in animo accidit, ubi semel in errorem aliquem labi contigerit, ex uno illo multi nascuntur alii, confuso jam & excecato iudicio, excitatiq; voluntatis fluctibus, ut intelligentiæ facultas rerum veritatem satis perspicere nequeat; dumque unum errorem corrigere cogitat, in alium incidit, inde rursum in alium, ut tandem quam plurimi sint, quo à primo distant longius; eo grandiores sunt; non secus ac fluctus à centro, à quo excitantur, remotiores, Causa hu-

jus rei est, quia (a) principium dicitur esse dimidium totius, itaque parvum in principio erratum correspondens est ad duas partes. Ea re diligenter animus advertere oportet ad errores primos (b) cum fieri non possit, ut si in primo atque principio peccatum fuerit, non ad extremum malum aliquod evadat. In Masiniis id videre licet, qui reprehensus à Scipione, quod Sophonistam in matrimonium duxisset, dum eam rem istum emendare voluit, in alium graviorem lapsus est, herbis venenatis eam tollendo è medio. (c) Vitis fœdè Rex Witiza dederat, obcurta haud parum gloria gubernationis feliciter inchoatæ, & ne concubinarum numero, quas vxorum loco cultuq; habebat, aliquam turpitudinis notam contraheret, voluit ut id cunctis liceret, quia

a Arist. l. 2. polit. c. 4.

b Idem l. 7. polit. c. 1.

c Mar. Hill. Hist. l. 6, c. 74

quin & sata lege Ecclesiasticis matrimonii ineundi fecit potestatem; cumque porro hos suos errores Religioni adversari cerneret, Romano Pontifici obedientiam denegavit, unde totius Regni incurrit odium; quare ut suæ prospiceret securitati, pleraque urbes mœnibus & munitionibus nudavit; quo factum de-

nique, ut Hispania tota Maurorum deinde incurfionibus pateret. Atque omnes isti errores alii ex aliis ordine nati, & in immensum aucti, vitam illi ante tempus extorserunt. Eadem incommodorum series etiam in Duce Valentino notata fuit: studuerat is multorum ruina suam fabricari fortunam, eumque in finem nihil tyranni-

tyrannidis prætermiserat, priore severitate ad ultiores majoreque semper a incitante, donec statum una & vitam amitteret; aut discipulus malus, aut malus Machiaveli Magister.

5. Errores Principum non nisi difficulter possunt corrigi, eo quod plerumque ad multos ii pertinent. Obstat etiam obstinatio interdum, aut ignorantia. Ingenia magna, quæ communiter fere magis ingeniosa sunt & docilia, errores suos facile agnoscunt, ipsæ melius erudita de emendatione serio cogitant, ædificii male structi lateres iterum dissolvunt, ut meliori deinde cæmento eisdem iterum coagmentent. Philippi Tertii Imperatoris symbolum fuit: *Quod male ceptum est, ne pigeat commutasse*. Qui iter relegit, quo aberrasse se videt, facilius in viam redit. Frustra erroris postea poenitisset.

b Nil juvat errores mersâ jam puppe fateri.

Ratio Status catena quædam est, quæ, si vel unus in ea rumpatur annulus, dissolvitur illico, nisi iterum consolidetur. Principes, qui de statu-tuta noxia esse vident, nec ea immutat tamen, suæ magis opinionis amans est, quam boni publici, pluris vanam aliquam gloriolæ umbram æstimat, quam veritatem, constants videri vult, & pertinax fit. Supremæ dominationis hoc vitium est, quæ tum demum existimationem suam rite tue-

a Feror scelerum, & quia prima provocanti, voluisti secum, quomodo Gerontius liberos pervertit. Tac. lib. 4. Annal.

b Claud.

ri se putat, si pedem nunquam retro referat.

c Quamque regere hoc putet
Sceptra superbas qui quis ad
movit manus;
Quæ capit, ire.

Tam ea in re rationi parati Carolus Quintus Imperator, ut cum aliquando privilegium nescio quod manu sua consignasset; monereturque, iustitiæ legibus non far esse contentum, mox reddi sibi voluit, & dilaceravit: *Melo, inquit, meam lacerare scripturam, quam animam*. Tyrannicæ oblatio est, errores agnoscere quidem, nec tamen emendare velle; eos vero etiam defendere: ut honori consulatur, nihil aliud est, quam peccare velle sæpius, & blandiri sibi de ignorantia; incurrere illos, est ferrum auro obducere, quod mox iterum se prode, & formam pristinam recuperat. Error correctus id efficit, ut rectius cærentur cetera, & expedit interdum errasse, ne peccetur deinceps gravius. Tanta est ingenii nostri imbecillitas, ut ipsomet nostros errores Magistros habeamus. Ex iis primum recte agere discimus: d *Via probatum est, leges egeas, exemptum est, apud bonos ex delictis aliorum gigni*. Prudentissima etiam Respubl. multa in gubernando fecit imprudentius, antequam ad perfectionem perveniret. Solus Deus ab æterni mundi hujus fabricam absque errore comprehendit, & postea tamen certo quodam modo e panibus eum, qui

c Seneca. d Tac. lib. 15. Annal. e Gen. 5. 6.

fecisset hominem. Plus interdum erratis nostris debemus, quam recte factis: illa siquidem nos erudiunt, hæc iactantia & inanis gloriæ sunt semina. a Instrunt nos Patriarchæ, non solum decentes, sed etiam errantes. Umbra picturæ lucem dedit, ab illa namque ars ista habet quod tam eximia sit.

Non semper imprudentia errorum causa est: sæpe a tempore ii oriuntur, aliique eventis fortuitis. Quod prius commodo erat, post in exitium vertitur. Nulla tanta est prudentia, cuius consilia pro omni tempore salutaria sint. b Nec debet reprehensibile iudicari, si secundum varietatem temporum statuta quandoque variantur humana, præsertim cum urgent necessitas, vel evidens utilitas id exoptat; vel ex illis gravia nascuntur incommoda, vel Principis relatione aliorum in fraudem inductum se videt. His principiis Rex Assuerus nitebatur, cum revocare a se sententiam, quam iniqua Amani accusatione deceptus, adversus Dei populum tulerat imprudentius, rationem redderet. c Nec putare debetis, inquit, si dixeris a iubeamus, ex animi nostri venire levitate; sed pro qualitate & necessitate temporum, ut Reipublica possit utilitas, ferre sententiam. In his & similibus casibus nulla est animi levitas, sed prudentia, mutare consilium, & ea, quæ semel statuta fuere; nec inconstantia dici debet, sed constans

a Ambr. lib. 1. de Abrah. c. 6. b cap. Nou debet. de Conf. & Affin.

c Eth. 16. 9.

potius robur sequendi rationem ducem, quale est in bractæola venti indice, in omnem se partem una cum vento vertere, aut in acu navicula ante non conquiescere donec ad stellam polarem opposita sese stent. Medicus secundum ea, quæ corpori varie accidunt, medicamenta variat, quia fanitatem præ oculis habet. Infirmitates, quibus consistantur Respublicæ, varietate variorum quoque curandi modis desiderant. Honori itaque sibi ducat Principes, sua subinde iterum inspicere secreta & corrigere, immo & errores, nec hujus cum pudeat. Illos committere, incogitantia esse porit; emendare, fortitudo prudens; obstinatio vero stulta semper est & reprehendenda. Prudentiæ tamen erit, illud ipsum ita scire & dissimulante facere, ut vulgus non animadvertat: istud enim utpote ignorans & imperitum errorem pariter imprudentiam interpretatur, & emendationem levitatem.

5. Tamen vero errorum retractandorum auctor sum Principi, id tamen de omnibus universim intelligi non debet: aliqui enim tam exigui sunt, ut in iis corrigendis graviolem levitatis suspitionem, aut existimationis iacturam vereri merito quis possit: adeoque ubi paulatim le ipsi desinunt, nec aliorum grandiorum periculum est, latius erit eos inemendatos relinquere. Alii istius sunt conditionis, ut sequi eos præstet, immo fortiter etiam & constanter ad eisdem continuandos inflammare animum, eo quod

gravius

gravius forte imminet periculum, si ab iis expedire te cogites; id quod in expeditionibus bellicis frequenter accidit. Negotia quædam sunt, in quibus, ut recte agas, necesse est, ut extra limites primum abeas, etsi in errores aliquos labi contigerit; sicut qui baculum incurvum in contrariam inflectit partem, ut rectus evadat. Tum vero de iis magnopere laborandum non est, uti nec de causis eorundem, aut mediis, cum nec iustitiæ, nec honestati illi adversentur, & optimi inde sperentur effectus: hac enim ratione professe incipiunt, & dispositiones potius ad bene recteque agendum dici debent, quam errores. Alii non nisi magnis immiscetur conatibus sapien-

tissime alias susceptis, haud fecus, ac rosæ spinis involvuntur, ut abique læsione minus eas contingere nequeant. Atque illud ideo accidit, quia rebus fere omnibus, quæ quidem ad bonum universale putantur conducere, aliquis miscetur error bono privato noxius. Rerum publicarum corpora diversis constant partibus & oppositis inter se, quod ad qualitates & humores attingit; & remedium, quod toti adhibetur corpori, plerumque aliqui nocet parti: adeoque singulari prudentia opus est in eo, qui aliis imperat, ut detrimenta & commoda conferat inter se & expendat, magno item animo ad exequendum, ne illorum forte metu has plane negligat.

SYMBOLVM LXVI.

Innovatio rebus natura caducis perpetuitatem tribuit. In individuis, dum alia aliis continuata serie succedunt, perennant species. Eam ob rem agricola ferit arbores, quas in demortuarum locum possit sufficere: non eam curam casui relinquit, quia aut plantæ eum deficerent, aut certe nec essent eæ quibus indigeret, nec locis convenientibus, neque sibi ipsis recta sursum assurgerent, nisi ars & industria, dum teneræ adhuc sunt, eas dirigat: postea enim nulla vi flecti se sinunt & corrigi. Non minor cura juvenutis esse debet, ut hæc à teneris formetur probe, in iis præsertim Provinciis, ubi ipsa cæli constitutio magna ingenia præstantesque natu-

ras procreat, quæ tantum agri quidam fertiles facile sylvescunt, nisi ars & cultura fecunditatem cum tempore corrigant. Quod spiritus major est, eo gravius nocet Reipublicæ, si eum educatio non tempori moderetur. Animus excelsus, & ad magna connitens semetipsum ferre non sustinet. Legum frangit, excutit, & ad libertatem aspicit, adeoque oportet, ut ars & institutio, tum occupatio in exercitiis gloriosis, eum graviter excolant. Vbi juvenutus, aliquantum ætate procefferit, proderit haud parum levitati ejus curandæ, si adhibeatur ad tractanda negotia publica. Hæc causa fuit, opinor, cur quædam Reipublice adolescentes in Senatuum ad-

miserint. Illud optimum, quod agricolis in more est, qui arbutulas, dum teneræ sunt, translatas alio in solo iteratò plantant, ut radices, quæ se nimium diffuderant, constringantur, & trunci directe sursum in proceritatem sese erigant. Nunquam fere juvenutus in solo patrio ad insignem frugem maturefcit. Ibi constan-

guinei & amici licentiores eam reddunt audaciorumque. Non ita apud exteros, ubi eam compellit necessitas, ut suas studeat componere actiones, & hominum sibi animos devincite. Domi in patria plusculum licere nobis arbitramur, etsi extra limites sit, & facile veniam nobis pollicemur. Vbi noti non sumus, legum

legum rigorem metuimus. Extra natale solum corrigitur paulatim illa morum asperitas, & naturæ contractio; elatio illa animi stoliditas & inhumana, quæ eos fere comitari solet, qui cum Nationibus diversis versati non sunt. Ibi linguæ addiscuntur, & cognoscuntur Nationum ingenia, observantur consuetudines singularum ac mores, quarum rerum notitia insignes efficit viros, ad artes tam pacis, quam belli idoneos. Plato, Lycurgus, Solon, & Pythagoras varias obeundo Provincias, prudentes Legum latores & Philosophi evasere. In solo patrio una eademque fortuna cum homine nascitur, & cum eodem simul emoritur; foris majores sese offerunt. Nullus Planetarum in domo sua propria exaltatur, sed in alienis, etsi non absque detrimento suo, atque incommodo.

§. Peregrinatio magna prudentiæ Magistra est, si ad animum melius formandum, non ad oblectandum solum suscipiatur. Ea in re laudem meretur populi septentrionales, qui non minori cum curiositate, quam attentione animi, relictis patriis laibus, orbem lustrant, & linguas, artes ac scientias condiscunt. Hispani, qui majora, quam ullæ aliæ Nationes, habent subsidia exterarum adeundi Provinciarum, quippe quorum Monarchia quaquaversum se porrigit, præ omnibus tamen aliis domi in patria sua desident, nisi ad arma forte Mars alio eos evocet; cum nihilominus plurimum referat, qui diversis Nationibus imperant, & in Provin-

ciis variis bella gerunt, perfectam quoque earundem habebant notitiam. Duo possibilia sunt, quæ viros Nobiles domi in terra natali detinerent: primum quidem, quia Hispaniam undique fere mare aluit, neque semper navigandi occasio tam præsto est, ac terra iter faciendi commoditas, alterum deinde vana quædam præconcepta opinio, quæ exiliant absque magna pompa & impensis peregrinationes illas institui non posse, quæ in re modestiores sunt Exteri, cuius magnorum Principum filii.

§. Neque tantum juvenes in aliud solum transferri debent, sed & teneris etiam se formari velut plantulæ, ut alius aliquando in muneribus & officiis succedere valeant, neque necesse sit, aliunde homines novos negotiorum & actionum imperitos accersere, qui deinde cum Reipublicæ detrimento per multos suos errores experientiam sibi comparent; id quod in Emblemata præsentem per falces, symbolum Magistratus, indicatum volui, illæ siquidem virgæ plantarum alias iterum progignunt; & quia in unoquoque genere triplicis illius formæ Reipublicæ, Monarchia, nimirum, Aristocratiæ, & Democratiæ, diversæ sunt gubernandi rationes, diversæ quoque juventutis exercitia sint oportet, pro cuiuslibet Reipublicæ institutis, proque rerum conditione, in quibus unaquæqueque vivit, excellentioribus magis indiget. Ea in re omne suum studium posuere Persæ, Ægyptii, Chaldaei & Romani, cum primis vero elaborarunt in eo,

ut quosdam jam inde à prima pueritia pro Magistratu instituerent, utpote à quo deinde bono, aut malo, conservatio aut ruina Reipublicæ dependeret, quarum ille est anima, & prout ipse affectus fuerit, tales quoque totius corporis erunt actiones. In Hispania magna cum providentia erecta fuerunt Collegia, quæ seminatia essent insignium virorum pro gerendo Magistratu, & administranda Iustitia, quorum constitutiones licet futures videantur & vanæ, prudentissimæ tamen sunt eo nomine, quod ad modestiam erudiant, faciantque ut prius obedire norint, qui aliis dein imperare debent.

§. Alibi scientias inter politica regnandi instrumenta in Principe recensuimus, nunc illud quæritur, an iis etiam conducant, qui parere debent, & an juvenum popularis iis instituenda sit? Natura in ipso capite, tanquam totius corporis constituit, ut scientias condisceret, ut & memoriam, ut easdem conservaret: at vero manibus & membris reliquis non nisi habitudinem ad obediendum impertit. Homines societatem inter se communitatemque coiere operandi causa, non speculandi, magis ob commoditatem subsidii mutui, quam theoriæ subtilitatem. Non sunt fortunatæ Resp. ex eo, quod ingenium penetrat, sed ex eo, quod manus perficit. Studiorum otium vitis alitur, & in charta ea omnia æternitati consecrat, quæ temporum adinvenit mutitia. Multa contra supremam

molitur potestatem, & plebem ad seditiones concitat. Spartani a literis ad usum saltem discebant, reliqua omnis disciplina erat, ut pulchre parerent, ut labores perferrent, ut in pugna vincerent. Subditi argui nimis & docti novitates amant, carpunt gubernationem, consulta Principum vocant ad examen, & populum commovent. Obedientiam magis promptam esse oportet, quam ingeniosam; sinceram magis, quam & astutam. Ignorantia præcipuum Imperii Tuncici fundamentum est. Qui in illo scientiarum spargere semina, facile id everteret. Quietam felicemque vitam vivunt Helveti, apud quos scientiæ non admodum vigent, & prospero subtiliori philosophandi genere, non minus bona cum politica se suaeque moderantur, quam aliæ Nationes: vehementi illa contentione in scientiis perdiscendis languescunt vires, & vilescunt animi, dum nimia ingenii acie pericula penitissime penetrant. Studiorum amoenitas, eruditionis gloria, & præmia multos alliciunt; unde viri defunt pro armis & defensione Statuum, quorum plus interest, fortitudine præstare populum, quam literis. Quod in his generosum est, fastidire facit ea omnia exercitia, quæ corpus magis, quam animum occupant. Otio literaria ingenia sunt melancholica, ut vitam magis ament solitariam & cœlibem; contra ac fieri oportet ad hoc, ut Resp. seise multiplicet, & viros habeat ad munera & officia publica

a Plur. b Patres valere decet consilio, populo supervigilare cunctisq; saluti.

publica idoneos, atque ut tueri se possit, & in hostem ire. Ingenia scientiis exulta haud faciunt Provincias rerum copia affluere, aut incolis frequentari, sed artium & mercimoniurum industria, ut in Provinciis Belgicis videre licet. Bene expenduntur incommoda ista Germani alique Nationes, quæ Nobilitatem suam in solo armorum fundamentum exercitio, minime pulchrum existimantes gradus honoresque literarios admittere; atque ita fit, ut omnes fere Nobiles ad arma adiciant animum, & militia floreant. Tametsi vero orthodoxæ Religionis cognitio haud parum scientiis illustraret, illud tamen negari non potest, multa etiam ab iisdem ad meras reduci opiniones, è quibus variaz nascuntur Sectæ, & ex his Imperiorum conversiones, immo cognitio jam vero Dei cultu, utilior mundo fore videretur, si quædam aliqua & credula ignorantia, quam superba & inanis sciendi præsumptio, maximis erroribus exposita. Hæ & aliæ rationes complures suadent prorsus extirpandas esse scientias, secundum regulas politicas, quæ ad dominationem attendunt magis, quam ad subditorum utilitatem; sed principia ista tyranni sunt potius, quam boni & æqui Principis, qui decorem & gloriam Statuum suorum præ oculis habere debet: illis autem utilissimæ, immo maxime necessariae sunt scientiæ ad confutandos Sectariorum errores, qui facile invalescunt ubi regnat incertitudo, ad administrandam Iustitiam,

ad conservandas & augendas artes, & impetris militares: neque enim minus civitates prædiis suis muniant Vini docti, ac milites, ut Syracusæ quondam in Sicilia expertere fuere in Archimede. Delia Burgundiæ urbs in erudio & fidelissimo suo Senatu, cujus prudenti consilio, ingeniosis machinis, aci defensione & fortitudine animi plus quam heroica, urbs illa adversus valentissimas Gallorum copias propugnata fuit; museis in armamentaria convertis, togis literariis in lauricas ferreas, calamis in gladios, qui non atramento, sed Francico sanguine nomina & egregia facinora civium æternitati transcripserunt. Sola multitudo nimia tum Versatitatem, tum eorum, qui literis sese dedunt, illa est, quæ bono publico officio, quemadmodum re ipsa in Hispania experimur; quare magis è re communi esse videtur, si non nisi pauci ad se se applicant scientias, quæ in speculatione consistunt, ac circa Iustitiam versantur, plures vero ad artes nauticas, & militares. In hunc finem oporteret majora præmia his statui, quam illis, ut magis ad eas aliorum allicerentur animi. Quia vero præmia sic constituta non sunt, hinc fit, quod oppido multi ad literarum studia appellat animum, de scientie Monarchiæ ad defensionem suam & conservationem milites potius, quam literati: quod vitium ipsos quoque triumphos, & trophæa militaria comitari solet, dum Nationes belliciosæ & victoribus

inclu-

inclutæ, ingenio etiam & calamo superare contendunt eos, quos robore & armis devicerunt. Curæ istius remedii ad Principem bonumque Moderatorem pertinet, cujus erit talicum judicio de educanda juventute statuere & ordinare, ut numerus Virorum eruditum, Militum, Artificum, aliorumque officiorum corpori Status sui apte & secundum proportionem conveniat.

§. Atque hæc proportio in iis etiam attendi posset, qui vitam Ecclesiasticam aut Religiosam amplecti cupiunt, quorum multitudo nimia Reipublicæ & Principi plurimum nocet. Verum Religio & Pietas regula Politica mensurari non debent, & solent in Ecclesia militante plus arma spiritualia efficere, quam secularia. Qui primus Status illius auctor est, eundem porro conservabit, absque detrimento Reipublicæ. Nihilominus, cum prudentia humana credere quidem, non sperare tamen miracula debeat, ei ad quem illud ex officio pertinet, considerandum relinquo, an tantus Ecclesiasticorum numerus, & Religiosorum Ordinum multiplicatio atque incrementum excedant forte facultates Sæcularium à quibus illi sustentari debent, aut ipsi etiam Ecclesiæ ejusque finis noxia sint. Cui rei jam pridem per Canones sacros & Decreta Apostolica sapientissime provillum fuit, in Concilio Lateranensi inprimis sub Innocentio Tertio; sic enim illud statuit: a Ne nimia Religionum diversitas gravem in Ecclesia Dei confusionem inducat, a Copc. Lat.,

firmiter prohibemus, ne quis de cetero novam Religionem inveniat, sed quicumque ad Religionem converteri voluerit, unam ex approbatis assumat. Consilium Regium Castellorum alias Majestati suæ suavit, supplicandum esse Summo Pontifici, ne quis in Regno Castellæ ante, quam sextum & decimum ætatis annum complevisset, in religiosam familiam afflitteretur, neque ante exactum annum vicesimum vota nuncuparet; verum confiditior pietas, & animi scrupulos prudentia opposuit incommoda ista facile dissimulant.

§. Attamen perparum proderet ista proportio in iis, qui aut rebus agendis, aut speculationibus debent intendere, nisi etiam Principes curam habebat Seminarii popularis, unde procicari debent sufficientes cives, qui Reip. formam constituent, quorum numerus nunc hujus, nunc illius morte quotidie imminuitur. Antiqui sane magnam semper sobolis propagandæ habuerunt rationem, ut ne deessent unquam qui in demortuorum locum succederent. Et fuit ea res tam cordi Romanis, ut non solum liberorum procreantium præmia proponerent, sed cœlibem etiam vitam notandam infamiam. Germanicus, ut mortem suam ulcisceretur alii, inter merita & obsequia Reip. præstita, illud quoque recensebat, quod lex è conjugeliberos & suscepisset. Et Tiberius

S

pro

b. Ostendite populo Romano Divi Augusti iustitiam: eandemque consuetudinem meam: vulturate scilicet liberos. Tacit. 2. Annal.

pro bono felicitatis omine re-
ferebat ad Senatum. Drusi
uxorem gemines uno partu
edidisse. Regnorum robur in
subditorum multitudine &
copia consistit. Qui iis abun-
dat præ aliis, is maior Princeps
est non qui plures Status nu-
merat: hi namque seipos neque
tueri se possunt, neque offen-
dere alios, sed per suos in-
colas, in quibus unicum & fir-
missimum illorum ornamen-
tum est positum. Notum est
illud Adriani Imperatoris; b
ampliare Imperium hominum ad-
jectiunc potius, quam pecuniarum
copiam malim: & recte quidem:
nam opes abique subditis bella
facile accerfunt, nec satis de-
fendi possunt; ubi autem mul-
ti sunt subditi, nec vires defunt
nec opes. c In multitudine po-
puli (ait Spiritus sanctus) digni-
tas Principis: & in paucitate
plebis ignominia Principis. Eam
ob rem Rex Alphonsus Sa-
piens boni Principis esse puta-
bat, tam sollicitè suam custo-
dire ditionem, d quæ se non yer-
men las villas, nin los otros lugares,
nin se derriben los muros, nin
las torres, nin las castas, por mala
guardia, e el Rey, que desta guisa
amove, e tuviere honrada la guar-
dada su tierra, sera el, e los, que
hi vivieren, honrados, ricos, e abun-
dantes, e tenidos por ella. Ve-
rum ut prudentissimus Legis-
lator illud præcipue monuit,
Regnum instrui debere e de
buena gente, y antes de los suyos,
que de los agenos, si los pudiere

a Nulli ante Romanorum ejusdem
saculi, viro geminam super eadem.
Tacit. 2. Annal.

b L. cum ratio. S. si plures, ff.
de por. que liber.

c Prov. 14. 23.

d L. 3. tit. 11. p. 2.

e L. 1. tit. 11. p. 2.

aver, así como de Caballeros, e de
Labradores, e de Menestrales.
Qua in re prudentissime ju-
cavit, hanc hominum frequen-
tiam non in sola plebeja gene-
ponendam esse; hæc siquidem
seipsa parum efficit, nisi No-
bilitatem habeat comitem,
que spiritus & anima illi
est, suoque exemplo doce-
appetere honesta, & petita
spemere. Plebs absque No-
bilitate exangue quoddam
daver est, adeoque ad tam
conservandam augendamque
omni opera Principem co-
niti decet: uti quondam fa-
citabar Augustus, qui Ho-
talo Nobili Romano non so-
lum conjugii ineundi ausus
fuit, sed vivendi etiam mo-
dia suppedivit, sine clausula
familia extingueretur. Ejus re-
magna in Germania habetur
ratio, unde antiquitas uxori-
bus dos dari non & consue-
rat, & nunc exigua ea esse so-
let, ut præcipua illarum do-
sit Virtus & Nobilitas, ne-
quid ad animi & corporis
dona attendatur quam for-
nae bona, adeoque tanto so-
lius conciliantur matrimonia,
nec cupiditas tempus inuol-
perat in perversigenti
sponsa aliqua locupletiori; que
causa fuit, cur Lycurgus do-
tes omnino dotes lege etiam
fancita prohiberet, & Caro-
lus h Quintus Imperator, mo-
dum illis poneret: quin &
Aristoteles Lacedæmones se-
tur reprehendisse, eo quod
dotes tam amplas filiabus la-
a

f Tacit. lib. 2. Annal.

g Duxem non uxorem multo, sed
vi maritus affert. Tacit. de mor.
Germ.

h L. 1. tit. 2. l. 5. Rec.

a largirentur. Voluit præterea
Alphonfus Rex, ut non nisi
in casu necessitatis Exterorum
frequentia in Statum induce-
retur: nec immerito quidem,
diversi enim mores, & Reli-
gionum cultus magis domesti-
ci hostes sunt, quam vicini,
eamque ob causam Hispani
Iudæos omnes ac Mauros si-
nibus suis eiecerunt. Nationes
exteræ vitia & opinionibus im-
patis introducunt, & seditiones
contra legitimum Principem
facile & commovent. Quod ta-
men incommodum magno pe-
re metuendum non erit; si ex-
teri solum evocentur ad co-
lentos agros, & alias artes ex-
ercendas, immo hoc fieri quæ-
doque expedit. Selymus Tur-
carum Imperator & Cairo
magnum operariorum nume-
rum Constantinopolim sub-
misit. Poloni cum Henricum
Ducem Andegavensem elegis-
sent in Regem, inter alia pacta
illud quoque esse voluerunt, ut
varias Artificum familias una
seculi adducerent. Nabuchodo-
nosor expugnata Hierosolyma
transfudit inde c omnes viros re-
bus, septem millia, & Artifices,
& inclusores mille: duxitque eos
captivos in Babylonem. Verum
quia ad eam rem sæpe indu-
stria deest, neque semper
sumptus suppetunt; aut etiam,
quia sola ejusmodi deductio
minime sufficeret, ponam hic
aliquot causas, unde illa reg-
norum solitudo, & subditorum
infrequentia oriri solet, ut iis

a Statuit Virgines sue dote nubere:
iussit uxores eligerentur, non pecu-
nia, Trog. l. 3.

b Quare qui inquisitor, & adven-
sus hæc in civitatibus receperunt, hi
magna ex parte seditionibus jactati
sunt. Arist. l. 5. Polit. c. 3.

c 4. Reg. 25. 16.

cognitis tanto facilius reme-
dium parari possit. Illa igitur
ad externæ sunt aut internæ.
Externæ; bellum & colonizatio.
Bellum monstrum quoddam
est, quod humano viciat
sanguine; cumque ad Statum
conservandum expedit illud
fortis alere potius, ut solebant
Romani, vita fortunique
subditorum in eam rem opus
est: Colonizatio quoque diu su-
stentari non possunt absque
copiosa hominum deductio-
ne, ut in Hispania accidit. e
Eadem de causa neque dum
Annibal in Italia moraretur, nec
proximi, post excessum ejus annis
reverti Romanis colonias condere,
cum esset in bello conquiritus
petius miles, & post bellum vi-
res refrendenda petius, quam spar-
genda. f Et Vellejus Pater-
culus in legibus Gracchi inter
perniciosissima numeravit,
quod extra Italiam colonias
posuisset, quæ propinde a vi-
centibus Imperii nimium re-
motæ eidem assisterent in ne-
cessitate non possent. Aliæ va-
statis & solitudinis causæ
internæ sunt. Inter præcipuas
numero tributa, defectum
agriculturæ & mercimoniorum,
nimiam item dierum festo-
rum multitudinem, quorum
damna & remedia alibi in
hoc libro exposuimus.

Sed & urbis aulicæ præ-
cipua solitudinis causa sunt,
sicut enim fervens jecur ca-
lorem nativum ad se attrahit;
& aliquas corporis partes spiri-
tu & vigore destituit, ita aula-
rum

S 2

d Fuit proprius populi Romani
longa & demò bellare, & propaga-
ta imperii socii non fortuiti, non sua
stella defendere, Cic. pro lege Manii,

e Vell. l. 1.

f idem lib. 2.

rum pompa, earumque com-
moda & delitæ, lucrum ar-
tium, occasio præmiorum ho-
mines alliciunt, Opifices inpr-
mis atque Artifices, qui facile
sibi persuadent, magis otiosam
vitam esse vivere, qui Principi
inserviunt, quam qui mechan-
icas exercent artes. Quid? quod
ii etiam, qui Ducum, Marchio-
num, & Comitum gaudent ti-
tulis, præsentia Principis, aut
aulæ delitias fruendi causa,
relictis suismet statibus, ad il-
lam se conferant: unde porro
fit, ut dum eos recte curare ne-
gligunt, & reditus annuos in
suam sustentationem, & sum-
ptus minime necessarios pro-
digie impendunt, & opibus
paullatim & incolis exuantur,
quibus utrisque iidem Status
florere, potius, si iis Domini
sui præsentis domi adestent.
Hæc atque alia incommoda
prudentissime expendit Iustia-
nianus Imperator, atque ut iis
adferret remedium, certum
propterea Magistratum a in-
stituit. Similiter Rex Ioan-
nes I. b præcepit ut Duces
omnes, alique illustres per-
sonæ, quæ in aula ejus moraban-
tur, statis temporibus domum
ad suos reverterentur, quo-
modo & Trajanus Imperator
quondam fecerat.

Præterea Fidei commissæ,
aut prærogativæ Natalium in
Hispania plurimum soboli
propagandæ obfunt: frater
enim natu major omnia sibi
familiæ bona vendicat (id

quod Regi Theodorico im-
quâ profusè videbatur) cur-
que aliis matrimonii inveni-
entia non sit, aut religionem
fufcipiunt habitum, aut ad bel-
licam proficiscuntur. Eam ob
causam Plato divitiis & in-
opiam antiquas Rerumpub-
licas solebat appellare; ex-
stimabat nimirum, omnia ho-
rum eorum damna oriri ex eo,
quod bona in iis non satis re-
cte dividerentur. Si cives om-
nes congruam haberent sus-
tentationem, magis sine do-
bo floreret Respublicæ. Vo-
rum tamen hæc utilitas ma-
gna sit, non minus tamen ad
bonum publicum interest, ut
conserveretur Nobilitas ejusmo-
di Fidei commissorum benefi-
cio, & ut illa habeat unde
Principi & Respublicæ præ-
stare possit obsequia, adeo-
que antiqua illa retinere pos-
sent, Nobilitati tamen recentia
instituta permitti minime do-
berent, statuta etiam lege,
ut consanguinei ad quantum
usque gradum necessarij esse-
rent hæredes si non ex alio, ac
certe magna & possissima ex
a parte; quo modo vitarentur
donationes & legata, quæ veni-
tati magis, quam Respublicæ
serviunt, sicut & illa, quæ
devota quadam prodigitate,
nec modum servant, nec
sanguinis proprii habent ratio-
nem, dum contra debiti
charitatis ordinem nec trans-
gredi-
bui

c Iniquum est enim, ut de una sua
stantia, quibus competis successa, et
abundanter affluant, alij pauperes
incommoda ingemiscant. Cat. lib. 1.
ep. 1.

d Commodum est etiam, ut ha-
bitantes non donatione, sed heredi-
tatem tradantur. Attic. lib. 3. de
lit. cap. 8.

a Invenimus enim, quia paulatim
Provincia sua habitatoribus spolior,
magis vero hæc nostra civitas po-
pulusque ejus turbis decerentium hominum
& maxime agricolarum, sine civita-
tis & cultus ac religionis iura,
b Aub. de quæst.

bus nec consanguineis reliquis
sufficiens relinquitur sustenta-
tio, unde familiæ extinguun-
tur, exhauriuntur reditus Re-
gij, populus ad tributa sol-
venda fit impotens, augetur
exemptorum potentia, & im-
minuitur jurisdictio Principis.
Expendens ejus rei incom-
moda a Moyse, edicto publi-
co vetuit, ne quid ultra Israël-
itæ ad opus sanctuarii b offer-
rent, tamen si Deus ipse obla-
tionum istarum fuisset auctor,

a Dixerunt Moysi, plus offeri popu-
lo, quam necessarium est, Exod. 36. 5.

b Iussit ergo Moyses pr. com. voce
cantari: nec vir, nec mulier quicquam
offerri ultra in opere sanctuarii; sic-
que celatum est a numeribus offeren-
di, eo quod oblata sufficerent, & su-
perabundarent. Exod. 36. 6.

& mente pura ac religiosa om-
nia c fierent. Respublica Vene-
ta jam pridem decretis suis ei
rei sapientissime providit.

s. Illud porro necessarium,
ut, pro matrimonij ineundi
prudens temporis habeatur ra-
tio: nam si nimium differan-
tur, periclitatur successio, &
patitur universa Respublica ob
juvenum incontinentiam. Si
contra nimium maturentur,
contingit filios ætate haud
longe esse inferiores parenti-
bus, unde reverentiam exuunt,
& impatientes moræ luccel-
lionis causa nefanda contra
eos moluntur.

c Omnes viri & mulieres, mente de-
quæ christiatis donariis, ut fierent ope-
ra, quæ jussit Deus. Exod. 31. 29.

SYMBOLVM LXVII.

Politica hujus nostri tem-
poris in omnibus malitiam
& fraudem præsupponit, &
contra sese munit aliis longe
majoribus, nulla Religionis, ju-
stitiæ, & fidei publicæ habita-
ratione. Omnia sibi licere pu-
tat, quæcunque ad suam con-
servationem & augmentum
faciunt; cumque aites istæ
communes jam sint, necesse
est, ut pugnent inter se, se-
que mutuo impediunt ac con-
fiscant cum tranquillitatis pu-
blicæ detrimento, adeoque fi-
nes optatos minime assequan-
tur. Fugiat Princeps hos tales
Magistros, & discat ab ipsa
Natura potius, in qua abique
malicia, fraude, & omni dolo
vera ratio Status elucet. Illa
sola certa est, fixa & solida,
qua utitur in gubernatione re-
rum, quæ vegetantur & vi-
vunt, ea præsertim, quam cui-

que hominum in suo officio
recte inspirat ratio, nomina-
tim Pastoribus & Agricolis
pro conservandis augendis-
que gregibus, & agrorum
cultura, unde forte factum,
ut ii Reges qui a pedo, aut
aratro ad sceptrum vocati fue-
re, melius alii suos governa-
re subditos sciverint. Frua-
tur licet Pastor (cujus obligatio
& cura talis fere est,
qualis est Principum d) la-
de & sana gregis sui, ea ta-
men moderatione, ut neque
sanguinem omnem extrahat,
neque pollem fidei deglubat, ut
a frigore & calore sese tueri
nequeat. Ita profus debet
Princeps (quemadmodum di-

S 3

xix

d I'a Pastoribus, qui differendi &
discant gregem pascenti, ita
Domini. Iam hæc dicit Dominus
Deus Israel ad Pastores, qui pascent
populum meum. Jerem. 23.

xit Alphonsus a Rex) guardar mas la por comunal, que la suya; misma, porque el bien, y la riqueza a ellos es como suya. Non ipsum arboris truncum excindit Agricola; tamen si lignis ad usus domesticos opus habeat, sed ramos duntaxat amputat, nec totos illos quidem, sed ita ut germinare possint denovo, &

a L. 19. tit. 1. p. 2.

b Alter actum proprium, alter commodatum. Quintil. de Orat.

novis vestiti foliis in annum sequentem fructus alios profuerant. Secus ac solet conductor, qui cum de hereditate minime sollicitus sit, illud agit solum, ut fructus pro eo tempore, quo frui iis licet, ex ea colligat, nihil pens habens, quod in tempus reliquum Domino suo utilitatem allatura non sit. Hoc discit

a Vae Pastoribus Israel, qui pastorem semetipsos. Ezech. 34. 2.

b Mercenarius autem, & qui non est Pastor, cuius non sunt oves propriae, videt lupum non contentum, & dimittit ovem, & fugit. Ioan. 10. 12.

c Tacit. lib. 3. Annal.

d L. 15. tit. 5. p. 2.

discimen est inter legitimum Principem, & tyrannum, quod ad tributorum impositionem attinet. Iste tanquam possessor violentus, qui in metu est, ne brevi forte Regnum cogatur dimittere, quod per vim eo gaudere conceditur, omnes inde fructus colligere contendit, nec veretur ita radicibus plumas evellere, ut amplius crescere nequeant. Pastor est, qui non gregem suum pascit, sed a semetipsum, & tanquam Mercenarius, curam illius abjicit, eumque omnino deserit. At vero Princeps aliquis legitimus & naturalis aequitatem causae expendit, quantitatem & tempus, quod necessitas postulat, proportionem item sortuatum & personarum in tributis dispartiens, & Regnum suum tractat non tanquam corpus, cui una cum ipso emoriendum erit, sed quod perennabit in Successoribus: quippe qui probe novit, & Principes mortales, & Rempublicam aeternam esse, cumque inde in annos singulos novos spectet fructus, eam omni studio conservat, velut securissimum divitiarum satarum depositum, quo in maioribus necessitatibus uti possit: nam ut in legibus suis dixit Alphonsus Rex, ab Aristotele in quodam documento quod Alexandro Magno dedit, id mutuatus: d El mejor tesoro, que el Rey ha, es el que mas tarde se pierde, es el

pueblo, quando bien es guardado, & con esto acorda lo que dijo el Emperador Jusianiano, que empujados son el Reyno, es la Camara del Emperador, & del Rey ricos, & abundantes, quando sus Vasallos son ricos, & su tierra abundada.

5. Quando igitur Princeps cum ista moderatione tributa imposuerit, fas quoque est subditos ea pendere, nec sine rebellionis nota denegari poterunt. Hanc enim solam dotem habet dignitas Regia, hoc unicum subsidium necessitas & dignitas Regia, hoc unicum subsidium necessitas publica. & Neque quies gentium sine armis, neque a ma sine stipendiis; neque stipendia sine tributi haberi queunt. Eam ob rem Imperatori Neroni tributa remittere volenti Senatus Romanus sese opposuit, dicendo, & dissolutionem Imperii fore, si fructus, quibus Respublica sustentetur, diminuerentur. Tributa pretium paucis sunt, si nimis gravia ea sint, nec populus necessitatem agnoscat, cur imponi debuerint, facile contra suum Principem contumaciter insurgit. Nec alia de causa tam invisus omnibus fuit Rex Alphonsus cognomento Magnus, tamque graves expertus calamitates, ut se pro tandem abdicare se cogeretur: sicut & propterea Garfias Galatiae Rex vitam pauper & Regnum perdidit. Considerabat hoc periculum cum animo suo Rex Henricus Tertius, quando suadentibus, ut pro sumptibus belli exigeret, tendis nova tributa congerit.

S 4 respon-

e Tacit. lib. 4. Annal.

f Idem l. 13. Annal.

g Mar. Hist. Hist. l. 9. c. 8.

respondit: *Magis se maledicta populi, quam hostes suos metueret.* Pecuniam ex iniquis tributis collectam subditorum miscetur sanguine, qualis est secuto illo, quod S. Franciscus de Padua coram Ferdinando Rege Neapolitano diffregit, manate visus est, & nunquam non clamaret contra Principem. Quare ut ista incommoda evitentur, grandia tributa ante imponi non debent, quam universum Regnum de necessitate edoctum fuerit: nam ubi de ea, & Iustitia causæ confiteretur, facile in opus aliquod extraordinarium consentit populus, ut factum vidimus in iis, quæ poposcit Rex Ferdinandus Quartus, & in concessione integri illius millionis, quem Comitatus Toletanus temporibus Regis Henrici Tertii sponte elargitus fuerant, permittendo insuper, ut si ad continuandum bellum contra Mauros id non sufficeret, Comitatus etiam non requisitis plura porro exigerentur. Tameñ enim ad privatos minime pertineat tributorum Iustitiam examinare, & ipsi sæpe impensarum causas capere nequeant, neque etiam absque evidenti secretorum periculo iis istæ a communicari possint, semper tamen rationes quædam sunt generales, quas sine incommodo iis proponere licebit. Et licet tributa imponendi facultas penes supremam sit potestas, cui ratio naturalis ac divina suffragantur, nec si alias æqua sint, & necessaria, subditorum consensu ad ea opus sit: nam

a Tibi tantum verum iudicium
Dii dedere, nobis obsequi gloria celsa
si. Tacit. lib. 6. Annal.

(ut dixit Rex Alphonsus Sapiens) *el Rey puede demandar, e tomar al Reyno lo que sepan los otros Reyes, e aun mas en las razones, que lo ovieren en gran menester, para pro comunal de la tierra;* prudentis tamen Principis erit, ita dextre rem instituire, & sic disponere subditorum animos, ne vis videatur: neque enim omne id, quod absolute fieri potest, semper exequi convenit. Tributum (sic Scriptura b loquitur) populi frænum est; isthoc ille in obedientiæ officio continetur, Princeps vero ad eum corrigendum potentior sit, & contra nimiam ejus libertatem vires sibi comparat: subditi enim ab omni onere immunes nemo recte gubernaverit. Verum frænum illud tam suave sit oportet, ut non obstringat animum, & mordicus eo comprehenso præcipitent: quem admodum prudentissime id expendit Rex Flavius c Herwigius in Concilio Tolitano X L I I. cum diceret, tunc gubernationem optimam fore, si nec incauta exaltis populi gravet, nec indifferens remissa Statum gentis faciat deperire.

Imperium in vitam abque periculo exercetur, quia ex lege sit, quæ castigat paucos ad exemplum cæterorum, & vero Imperium in fortunas, cum pecuniam pendere jubetur, subditi, discrimine non vacat, quia ad omnes pertinet, magisque fortunarum damna afficiunt populum, quam corporis, præsertim si cum sudore & sanguine acquiritur illa

b Et tul' David frænum triqui
a Reg. 8. 1.
c Concil. Tolet. XIII.

fuerint, aut impendi debeant in deliciis Principis. Qua in re considerate oportebit memorabile Regis Davidis facinus, nolentis bibere aquam, quam tres fortissimi milites per medios hostium cuneos penetrando, de cisterna Bethlehemitica hauserant, ne sanguinem hominum istorum & periculum bibere a videretur. Neque bona ratio Status est, tributis exhaurire, & ad incitas redigere subditi, ut tanto obedientiores sint: etsi enim egestas, quæ una nobiscum nascitur, aut casu aliquo evenit, demissiores reddit animos; illa tamen violentia ad seditionem potius commovet, eosque impellit, ut nefaria contra b Principem suum moliantur. Ad Davidem adversus Saulem c conveniunt omnes, qui erant in angustia constituti, & oppressi a re aliena, & amaro animo, & factus est eorum Princeps. Nunquam magis obsequens erit Regnum, quam si opibus & rebus omnibus affluat. Dei populus, duntaxat etiam in Ægypto habitus, libertatis suæ oblitus fuit propter abundantiam, qua ibi fruebatur; at mox ubi in deserto rerum inopia laborare coepit, servitutem illam tulit acerbius, & graviter questus fuit.

§. Si Regnum ea conditione obtigerit, ut absque ejus consensu tributa imponi nequeant, aut postea decreto

a Num sanguinem hominum istorum, qui profecti sunt, & animarum periculum bibimus? a Reg. 23. 17.

b Perocissimum quoque assumptio;
qui quibus ob egestatem, ac metum ex flagitiis maxima peccata necessitudo
Tacit. lib. 3. Annal.
c a Reg. 22. 2.

aliquo generali ita sancitum; ut factum in Comitibus Madridensibus tempore Regis d Alphonsi Vndecimi, aut diuturna aliqua præscriptione jus istud acquisitum fuerit, uti in Hispania & Francia accidit; in his talibus casibus Comitiarum consensum expectare oportebit, ne periculo sese exponat Princeps; quod Carolus Septimus Franciæ Rex quondam expertus fuit, cum non rogatis prius aliorum sententiis tributum quoddam voluisset imponere. Porro ad eam rem proderit plurimum, si Princeps tantum apud subditi auctoritate valeat, ut ipsi ex concepta de re illius erga bonum commune opinione æquum judicent onus, quod iis imponitur, & ultro in illud consentiant, totos sese ejus prudentiæ, & notitiæ rerum publicæ committendo, quomodo ad Iosephi abiturum sese referebant Ægypti, cum quintam fructuum partem ab iis e exigeret. Vbi populus istam de Principe conceperit fiduciam, cavere debet sedulo, ut ne eam absque sufficienti causa & matura consilii deliberatione oneret. Verum si necessitas urgens aliquid postula-verit, illud curet saltem, ut tributa, quæ exiguntur, bene impendantur: nihil enim gravius fert populus, quam si nullum oneris sui fructum videat, & fortunas sua, in usus inutiles insumi intelligat. Tum illud etiam odit, si tributa

S § quæ

d Mar. Hist. Hist. lib. 15. c. 21.
e Salus nostra in manu tua est; respicias nos tantum Domine noster,
& tui servierunt Regi. Gen. 42. 23.

quæ suasit necessitas, ea cessante continent. Quare tollere ea debet Princeps, ne fiat, quod tempore Vespasiani accidit, quando tributa *b* necessitate annorum excusata, etiam in pace mansere; postea enim ea metuent, & pendere detestantur subditi, tametsi exigua sint, existimantes nimirum, ea fore perpetua. Regina Maria plurimum Regni studia fibi devinxit, ejusque fidelitatem in maximis etiam motibus experta fuit, eo quod subditis remisisset exactiones, quas maritus ejus Rex Sanctus Quartus ex rebus ad commeatum pertinentibus polulaverat.

§. Illud difficile, persuadere Regno, ut pecuniam contribuat ad bellum foris gerendum; neque enim facile capit, quantum ad pacem domi conservandam conducatur, illud quam longissime arcere, & in alienos inferre Status, quodque minus periculosa sit defensionis, quæ clypeo fit, quam quæ galea, eo quod longius ille absit à capite. Brevissimus est populi visus, nec tam longum videt. Onus presens magis percipit, quam futurum beneficium, nec cogitat defuturos postea sumptus publicos & privatos, ut damna neglecta *b* sarciantur. Quare singulari solertia & prudentia Principis opus erit, ut propriæ suæ utilitatis capax fiat.

§. In exactionibus illud quoque considerandum, ne

a Tacit. l. 2. Hist.

b Plerumque accidit, ut quæ Provincie pecunie parentia remota pericula continentur, incursionibus deprensæ nulli, desertæ sibi remissæ, priore sollicitudine deserviunt. Paul. 10.

oneretur Nobilitas: cum enim tributa potissimum sint, quæ eam à plebeis discernant, aggerime fert iis patem se asseruari, & sua violari privilegia. Majorum virtute parta & acquisita. c Hæc causa fuit, cum Nobiles Castellani contra Regem Henricum Tertium arma sumperint, cum à singulis quoque maravedinos aureos (monetæ id genus est) in communes belli usus deposceret.

§. Nec imponi debent tributa iis rebus, quæ ad vitam præcise sustentandam sunt necessaria; sed iis potius, quæ deliciis deserviunt, aut comestitati, aut ostentationi & pompæ: sic enim fiet, ut correctio immo dico luxu, major oneris pars incumbat in ditiores & magis potentes, & subleventur agricolæ & opifices, quæ communitatis pars vel maxime fovenda & conservanda est in Republica. Sic Romana magna exagebant tributa pro aromatibus, unionibus & gemmis pretiosis, quæ ex Arabia aportabantur. Alexander Severus ea deposcebat ex officiis, quæ ad lasciviam magis essent, quam ad necessitatem. Instauratæ disciplinæ pars est deliciarum augere pretium.

§. Nulla tributa minus noxia, quam quæ ad vectis mercibus imponuntur in portibus: ea enim magnam partem perdunt Exteri. Quare prudentissime in iis constituti sunt reditus Regii in Anglia, ipso Regno immuni relicto.

§. Maximum tributorum & vectigalium regionum incommodum est in Quæstori-

c Mar. Hist. Hisp. l. 11. c. 14.

bus seu Coactoribus, qui interdum plus damni adferunt, quam tributa ipsa; neque ullam rem impatientius tolerant subditi, quam violentiam & importunitatem Ministrorum in cogendis ejusmodi pecuniis. Solam Siciliam tributorum exactiones modestius tulisse Cicero memorat: Deus ipse per Isaiam Prophetam de his conqueritur, quod populum suum a expoliaverint. In Aegypto Propheta aliis tributis præerat, ita nulli ea in re satis confidebant, nisi qui peculiariter esset Deo dicatus; his vero temporibus ea committuntur inceptoribus & usurariis, qui non minus naves portum subeuntes expoliant, ac ipsum naufragium, & velut prædones ultro citroque commearum bonis *b* inhiant. Quid mirum igitur, commercia in Regnis desinere, nec aliunde divitias inferri & pecunias, si prædæ omnia sint exposita? quid mirum, inquam populum graviter ferre exactiones, si per solutis iis, quæ debentur Principi, decuplo amplius Exactoribus pendendum sit. Ob ista hæc incommoda tempore Regis e Ioannis Secundi in Comitibus Guadala-jarensibus Castellæ Regnum sponte in subsidium obtulit centum & quinquaginta Ducatorum millia, ea tamen conditione, ut penes ipsum essent acceptorum & expensorum li-

a Populum novius exactoris sui solvere. Isai. 3. 12.

b Portus nostros navis venient non parcat, ut certum navis postea esse naufragium, si manus non invenierint exigentiam, quos frequenter pl. s. as. signum damni, quæ solent nudare naufragia. Castill. 4. & 19.

c Mar. Hist. Hisp. lib. 19. c. 74.

brī, quo constare posset, quid in communes usus collatum, & quo modo impensum fuisset, nec eorum permetteretur arbitrio, qui ob pupillarem Regis ætatem Regni habenas moderabantur. Eadem de causa Regnum Franciæ Henrici Secundo proposuit, ut tributorum Exactores amoveret, pollicentibus subditis persoluturos se, ubicunque ipse vellet, quod in sumptus regios sufficeret; & licet istud initio haud displiceret, non defuere tamen postea Confiliarii, qui ob rationes quasdam apparentes id dissuaderent. Ad idem illud non semel Castellæ quoque Regna sese obtulerunt, immo & ad omnem aris alieni dissolutionem, veum judicatum fuit, cedere in immunitatem auctoritatis Regiæ, si illi Tutor loco Regnum esset, & hanc ipsam potestatem periculo non catere. Verissimam tamen causam illam iudico, quod plerumque fere rei pecuniariæ curatio, & occasio tam opportuna multos diantur ægre à manibus dimittitur. Auctoritas Principis non in administratione magnarum opum consistit, sed in eo, quod multa possidet. Non minus existimationis ius retinens erat Republica Romana, quam ulla alia, & tamen ob ingens illud onus cogendi pecunias præcepit, ut ipse Provincie suæ administrarent tributa & colligerent, neque vero ideo intermisit in officio continere Magistratus, ut sine avaritia & crudelitate illa collectio fieret, qua in re Tiberius apprime dili-

§ 6 gens

gens a fuit. Sane modestia

a Ne Provincia novis oneribus
subirentur, neque vetera sine avari-
tia aut crudelitate Magistratum sole-
rent. Tacit. l. 4. Annal.

in uno aliquo tributo exigen-
do obligat subditos, ut ultra
in plura alia largienda consue-
tiant.

SYMBOLVM LXVIII.

I Ngeniosi Græci Philoso-
phiam non solum natura-
lem, sed moralem etiam & po-
liticam scitis quibusdam fabu-

larum involucris (ut Ægyptii
hieroglyphicis) abdidit, aut
ne manaret in vulgus, aut
ut à dulci illa fabularum amo-

nitate

nitate penitus eam imprime-
rent animis. Ita cum vires na-
vigationis & opes, quæ ejus-
dem acquiruntur beneficio,
vellent ob oculos ponere, sin-
xerunt navim Argo (quæ pri-
ma omnium è portu solvere,
& alio sese mari committere
ausa fuerat) obtinuisse vellus
Colchicum, pellem nimirum
arietis inauratam; quo præ-
claro facinore Palladii armo-
rum Præfidi consecrari pro-
meruit, & inter ipsas Firma-
menti transferri constellatione-
nes, in præmium scilicet tot
susceptorum non absque infi-
gni periculo itineris, palam
ostendendo universo orbi, ve-
lorum remorumque beneficio
inter ipsos undarum montes
vias fieri posse, quibus im-
pellente vento arma & mer-
ces in omnes mundi partes in-
ferre liceat. Isthæc moralis
doctrina, & quia jam navis
illa in celesti sphaera inter stel-
las relata est, occasio mihi
fuit, ut in præsentem Emble-
mate binas depingerem, quæ
poli essent hujus terrestris or-
bis, & clare subicerem oculis,
navigationem esse, quæ
commerciorum usu terram sus-
tentat, ejusque dominia ar-
mis roborat. Mobiles sunt isti
navium poli, sed in illa ipsa
eorundem mobilitate Impe-
riorum consistit stabilitas. Vix
ulla unquam fuit Monarchia,
quæ iis quasi fundamentis in-
nixæ non fuerit. Si Hispaniæ
ambo illi poli maris Mediter-
ranei & Oceani deessent, mo-
ejus corrueret amplitudo; ne-
mo enim non videt, Provin-
cias tam distantes inter se in
periculo fore, nisi vela remi-
que eas unirent quodammo-

do, & suppetias militares ad
eamdem conservationem de-
fensionemque tempestive sub-
mitterent, ita ut naves & tri-
remes nil aliud, quam mari-
ni quidam pontes esse videan-
tur. Eam ob causam Carolus
Quintus Imperator, & Dux
Albanus Ferdinandus Regi
Philippo Secundo suaserunt,
ut in mari potissimum armis
& copiis militaribus præstare
aliis conaretur. Nec ignora-
vit Rex Sisebutus, quanti
id referret, qui primus iis viri-
bus in mari Hispanico usus
fuit. Idem quoque consilium
Themistocles suæ dedit Rei-
publicæ, & re ipsa postea Ro-
mani secuti sunt, ut orbem
suæ ditioni subicerent. Ele-
mentum illud terram ambit
& edomat. In illo vis juxta
ac velocitas locum habent.
Qui fortiter iis uti noverit, ter-
re dominum se constituit. In
hac minantur arma, & ex una
sola parte feriunt, in mari ex
omnibus. Nulla tam vigilans
cura est, quæ omnibus sem-
per oris maritimis ante possit
prosperare; nulla tanta poten-
tia, quæ sufficiens eas queat
tueri præsidio. Maris bene-
ficio Nationes omnes ad mo-
rum mansuetudinem adducun-
tur, quæ incultæ alias essent
ac barbaræ absque navigatio-
nis commercio, unde com-
munis fit linguarum usus; id
quod docere voluit Antiquitas,
dum clavum navis Argo
sermone usum fuisse finxit, ut
innueret, credo, illius bene-
ficio exteras adiri & celebrari
Provincias; siquidem navis
gubernaculum est, quod sin-
gulis opes & divitiæ aliarum
communicat, una Provincia

alteri vicissim largiente, quod eidem desit; quæ necessitas & subsidium mutuum reciprocam illam amorum familiaritatem alunt inter homines, quorum unus alterius opera & auxilio carere non potest.

5. Atque hæc maris potentia Regnis quibuscumque magis utilis est, ac aliis, pro diverso eorumdem situ ac dispositione. Monarchiæ in Asia sitæ terra magis viribus indigent, quam maris. Venetiæ & Genuæ, quarum illæ in ipso mari, hæc eidem proxima est, atque ita constituta, ut scopulis maris potius, quam terræ finis esse videatur, ad omnem culturam & agriculationem idoneus, robor suum in velis remisque ponant necesse est. Et quoad ea habuerunt in pretio, terrori fuerunt omni ambæ illæ Respublicæ, & gloria celebres. Hispania, quæ à montibus Pireneis versus mare porrigitur, & quasi inter Oceanum & Mediterraneum sese medium interjicit, potentiam suam fundit in armis navibus, siquidem ad dominium universale aspirare, illudque tueri voluerit. Nec vero desit dispositio optima & opportunitas portuum ad arma ista sustentanda, & ad impediendam aliarum Nationum navigationem, quæ ejusdem beneficio opes sibi accumulantes, & comparant vires, quibus deinde Monarchiæ Hispanicæ bella inferunt. Ob eam finem conducere armis etiam consulere securitati commerciorum & mercaturæ, quæ longinquas navigationes secum affert, ex portibus armentaria & granaria efficit, instruit eo. rebus omnibus pro exercitu ne-

cessariis, tribuit Regno, unde alantur copiæ militares, augent denique illud, & frequentat facit ab incolis. Hæc & alia commoda Ezechiel adumbrare voluit sub Allegoria navium, quibus Tyrus (civitas a in corde maris sita) utebatur ad excendendam cum Nationibus omnibus negotiationem, siquidem ad illam & naves & naves frequentes concurrere. *b* *Peisæ*, & *Lydiæ*, & *Lydii* erant in exercitu ejus viri belliciores: *c* *elyseum* & *galeam* superdebant in ea pro ornatu suo. *d* *Carthaginenses* à multisitudine confectam divitiarum, argenti, ferri, stanni, plumbeque eam replebant. Verbo, nihil usquam erat gentium, quod in mundis illius non repeteretur, ut merito abundans diceretur, & e gloria, cujus negotiatione Rex ipse suam auxerat fortitudinem. Sidonia, Nidivicia, Babylonica, Romana & Carthaginensis Republicæ mercaturam exercentes & opibus & armis floruerunt. Quando Venetiæ & Genuæ mercatus desecit & navigatio, fortitudinis exercituum eas defecit pariter, & maximarum gloriarum & triumphorum occasio. Intra breves aeneæ terminos, quæ nec ligonæ, nec aratro potest excoli, solis marinis opibus validissimos

a O Tyrus divitiis: percellit divitibus ego sum, & in corde maris sita. Ezech. 27. 3.

b Omnes naves maris & naves eorum fuerunt in populo negotiationis tue. Ezech. 27. 3. Ibid. v. 9. 10. 11. c Repleta est, & glorificata nimis in corde maris. Ibid. v. 25.

d In multisitudine sapientie tue, & in negotiatione tua multiplicasti tui fortitudinem. Ezech. 28. 5.

mos Batavia alit exercitus, & populosissimas tuetur civitates, tam sibi invicem vicinas, ut iis sustentandis fertilissimi etiam agri non sufficerent. Gallia nec auri, nec argenti fodinas habet, & mercimoniis tamen, aliisque necio quibus puerilibus inventis ferri, plumbi, & stanni temperandi, industriam suam caro facit estimari pretio, & divitiis congerit: nos alii vero per incuriam tanta maris bona negligimus. Ingenti cum labore & periculo ex remotissimis orbis partibus adamantes, uniones, aromata, multosque alios thesauros advehimus, nec ultra progredimur: interim alii è labore nostro quæstum faciunt, & ea Europæ, Africæ, & Asiæ Provinciis communicant. Genuensibus aurum nostrum, argentumque committimus, ut iis negotientur, & pro eorundem negotiationibus plurima persolvimus cambia. Hispania Provinciis aliis submittit sericum, lanam, chalybem, ferrum, aliaque diversas materias, quæ diversimode dein elaboratæ revehuntur ad nos, & ingenti à nobis coëmuntur pretio ob vestituræ sumptus, & artificium: adeo ut caro nobis stet Nationum aliarum ingentiū, & industria. Importantur in Hispaniam merces, quæ aut oculis solum serviant, aut cito consumuntur, & aurum argentumque vicissim inde effertur alio: quò demum sit, quod dicebat Rex Henricus Secundus, ut discescant, & potentes fiant Exteri, immo ipsi interdu hosiles tentas colligunt operi, ut subditiis nostris nihil penitus superstiti reliquum. Quæstus ea de re quondam fuit Tiberius Cæsar, cum ingente illum luxum Matronarum Romanarum in

unionibus, gemmisque pretiosis æceret. Immortale gloriæ promeretur vestra Serenitas, si ceteris favoribus honoribusque dignabitur prosequi negotiationes & mercaturas, & Nobiles per se ipsos, & Nobiles per personas tertias exercuerint: neque enim magis naturales sunt redditus, qui è terræ fructibus percipiuntur, quam qui commutationis habentur beneficio, dum rem unam permutamus cum alia, aut pro mercedibus pretium persolvimus. Non designati sunt mercaturnam facere ipsi Principes Tyræ, & classes illæ, quas Rex Salomon quot trienniis mittebat in Tharsin, non res solum necessarias advehebant, sed eas etiam, quibus poterat lucrum facere, quas augere divitiis, & omnibus aliis Regibus potentia atque opibus à antecessore. Pompejus pecunias suas fœnori dabat. Nobilitas Romana, & Carthaginensis nil ideo honoris suo detractum putabat, quod mercaturis exererent. Roma Mercatorum instituit collegium, unde didicisse reor Batavos, quod negotiantium societates exererint. Id quod majori cum commoditate in Hispania fieri posset, deputatis pro securiori navigatione armatis navibus: ita enim illa non solum cresceret opibus, sed magis

a Quia lapidum causa pecunia vestra ad exteras, aut hostiles gentes transvehimur. Tac. l. 3. Annal.

b Quia classis Regis per mare cum classe illam semel per tres annos ibat in Tharsin, deicens inde aurum & argentum, & denique elephantorum, & similia, & parvi. Magnificus est ergo Rex Salomon super omnes Reges terra divitiis & sapientia, 3 Reg. 10. & 23.

gis etiam florent arma navalia, & ipsa Nationibus aliis terroris esset. Considerarunt isthæc commoda Lusitanæ Reges, adeoque per incognita maria armorum ope in Orientem negotiari cœperunt, negotiatione arma sustentarunt, & fundato ea ratione novo amplissimo Imperio introduxerunt Religionem, quæ ad illas tam remotas Provincias transvolare non potuisset, uti nec postea ad partes occidentales, industria & fortitudine Castellanos, nisi antennarum plumis lineis, & ex arboris crucis pendentibus, tanquam alis quibusdam usa fuisset, quibus Gentilitatis cognoscendam se dedit, quæ alias novos illos hospites, è tam longinquis venientes regionibus, adeo ignotos habuit, ut ne fama quidem de iis ante quicquam a accepere, & accepta ab iisdem vero Evangelii luce, ac pane divino Eucharistico, tam longe abseportato, exclamat præ gaudio cum Isaia: *c Quis genuit mihi istos? ego sterilis, & non pariens, transfigurata & captrix: & istos quis enutrivit? ego desolata, & sola: & isti ubi erant?*

5. Ad eandem rem illud quoque haud parum interesset, si quemadmodum Romanis firmarunt Imperium, constitutis prædiis Constantinopoli, in Insula Rhodo, ad Rhenum, & Gadibus, tanquam in quatuor præcipuis illius angulis; ita nunc in di-

a Ecce isti de longe veniunt, & ecce illi ab Aquilone & mari, & isti de terra australi. Isa. 49. 12.

b Facta est quasi navis insularum, de longe portans pacem lauri, Prov. 31. 14.

c Isa. 49. 21.

versis Oceani & maris Mediterranei partibus collocarentur Religiones militares Hispaniæ, ut gloriosa quadam æmulatione obirent maria, piratas arcerent, & commercia cum aliis Nationibus securiora redderent. Sat magna virtutis & fortitudinis præmia, sunt ista Nobilitatis insignia, & opulentæ satis ejusmodi Ordinum militarium Præfecturae, ut rei tam eximiae, & tanto Rege dignissimæ initium dari possent. Quod si reditus earundem non sufficerent, nec Corona, private se vellet dote tot insignium Magisteriorum, quorum administrationem illi concessit sancta Sedes Apostolica, Ecclesiastici quidam seditus applicari in eum finem poterunt. Consilium hoc fuit Regis Ferdinandi Catholici, qui Orani Equites S. Jacobi, Bugiæ vero & Tripoli Ordines Alcantaræ, & Calatravæ volebat constituere, obtenta jam à Summo Pontifice facultate, ut reditus Monasteriorum del Villar de Venas, ut vocant, S. item Martini, in Diocesi S. Jacobi, & Ovetensi, in eum usum posset impendere. Verum propter excitata postea per Italiam belli incendia, ea res effectum non habuit, atque quia forte Deus hanc tam eximii instituti gloriam alii cuiquam Regi reservavit. Neque obtendi hic debet ratio Status, quasi ea non permittat, ut summa rei Nobilibus committatur: quippe unde tot ac tantæ seditiones ortæ in Castella, cum tam multi essent Ordinum militarium Magistri, hoc inquam, nunc obtendi non debet, postquam tot Corona-

TUM

rum accessione tantopere Regum crevit amplitudo, ut incommodum illud metuendum non sit, præsertim si Ordines

isti extra Hispaniam fuerint, & eorundem Magisteria ipsi Coronæ tanquam membra quædam uniantur.

SYMBOLVM LXIX.

NE vel unico momento hanc mundi Monarchiam auro & ferro destitui voluit Providentiæ divini; auro qui-

dem, quod id ad illius conservationem omnino esset necessarium; ferro vero, quod absque eo se tueri non posset. Enim.

Enimvero etsi una cum ipso mundo producta non fuerit, alter tamen universi hujus moderator, & astrorum omnium princeps Sol, mox atque conservandarum rerum curam laboremque suscepit, illud egit potissimum, ut expurgaret, & auto ilineret terram metallicam, atque in montibus æraria constitueret, ubi & Mars belli Præfex materia in ferrum & chalybem consolidata armamentaria erexit. Brachia Rerumpublicarum arma sunt: sanguis earundem & spiritus, thesauri; quod si hi armis robur non tribuant, nec arma vicissim thesauros tueantur ac foveant, imbelles jacebunt Respublicæ, & rapinæ violentiæque omnium erunt expositæ. Narrat Plinius, in Indiis fornicarum esse genus, quæ loco granorum tritici, aurea colligant. Auri usum nequaquam iis Natura concessit, voluit tamen, ut tanquam Magistræ alias instrueret Respublicas, quanti referat thesauros cogere. Et licet Politicorum quorundam opinio sit, opes accumulandas non esse, eo quod cupiditas hostium arma excitet; ut accidit Regi Ezechia, postquam divitias suas Assyriæ Legatis ostendisset, & Egypti propterea reditus Regios in fructuras & fabricas impendebant. Rationes tamen, quas adferunt, ex exempla ista vix non habent: nam Ezechia

ob monstratos thesauros belum illatum non fuit, sed ob vanitatem ostentationis, & quod in illis magis, quam in Deo spem suam & fiduciam poneret; hinc prædixit illi Isaias Propheta fore, ut omnia à penderet. Egyptii vero non periculi causa, sed ad distrahendos subditorum animos (quemadmodum suo loco dicemus) & inanis gloriæ studio eos ædificiis extruendis occupabant. Si Princeps thesauros per avaritiam congregat, neque tamen iis utatur, ubi offendendi, aut defendendi postulerit necessitas, & sumptuum faciendorum more de prædiis sufficientibus & armis Statibus suis non provideat, facile futurum arbori, ut hostes contra se advocet, dando iis occasionem sententia fabricandi claves, in quibus ejus effringant æraria; at ubi thesauros istos in usus opportunos asseraverit, terrorem una incutiet hostibus, & apud eos in veneratione erit, pecunia namque belli & nervus est. Illius beneficio Amici parantur & Socii, nec minus hostium percellunt animos thesauri in ærariis, quæ apparatus bellicosus, & omnis generis instrumenta militaria in armamentariis, aut classes & triremes in navalibus. Si in eum finem ad fiat, non est avaritia thesauros cogere, aut sumptus & donationes moderari,

b Dicitque Isaias Ezechia: audi servum meum Domini: ecce dies vicini, & auferentur omnia, quæ sunt in domo tua. 4. Reg. 20. 17.

c Sed nihil æque satigabat, quam pecuniarum acquisitio: eos esse isti cordi nervos utilitatis. Tac. Eb. 4. Hist.

rati, sed prudentia quædam politica, qualis illa fuit Regis Ferdinandi Carolici, cuius fama, qua miser & infelix passim audiebat, non viveret, in morte ejus confutata fuit, nulla notabili pecuniarum summa apud eum reperta. Quicquid reponebat, in Monarchiæ fabricam solebat impendere, & gloriam suam collocabat, non in eo, quod sumptus profudisset, sed quod haberet, in quo expenderet. Illud tamen observandum, thesauros colligi interdum ex vera & heroica animi magnitudine, ad exequendas sublimes quasdam & gloriosas cogitationes; sed postea paulatim in avaritiam illa abeunt, & citius ruina Statuum præ oculis est, quam pro illius remedio æraria reludantur. Facillime divitiarum amore capi se finit humanus animus, & in eas totum se convertit.

§. Nec sufficit, thesauros inter totum Reipublicæ corpus dispersitos esse, ut Chionius apud Eutropium a volebat: divitiæ enim Principi securitatem creant, periculum subdito. Cerialis Trevirensibus dicebat, b penes eos aurum & opes præcipuas esse bellorum causas. Si egena sit communitas, privati vero locupletes & divites, prius pericula nascuntur, quam iis occurrere possit. Consilia recte institui nequeunt: defugiunt enim ea omnia, quæ ad communem spectant conservationem, cum videant non nisi de privatorum bonis fortunique subsidia peti

posse, adeoque ægre in bellum consentiant. Hinc Aristoteli videbatur, c male circa pecunias publicas constitutum esse apud Spartanos, quia neque in publico habebant quicquam, & magna bella gerere coacti, pecunias ægre conferbant. d Et si privato usui bonum publicum possit, quanto minus dabitur opera, ut cum detrimento proprio malis communibus occurratur? Experta est illud incommodum Respublica Genuensis, nec alii causæ ruinam Romanæ asserit Cato in oratione, quam habuisse eum ad Senatum contra Catianarum conjurationis conscios referat Salustius, quam quod (ut explicat e S. Augustinus) à primo suo descivisset instituto, ubi pauperes erant privati, opulentia vero communis, cuius rei non absque querela etiam Horatius meminit:

— f Non ita Romuli
Præscriptum, & intransi Catonis
Aupiciis, veterumque norma,
Privatus illis census erat brevis.
Commune magnum.

§. Magni Reges suæ potentiaë consiliis curam omnem thesauros colligendi, aut jam collectos conservandi plerumque abjiciunt, & effusiori prodigæ sese dedunt, nec satis expendant, ubi thesauri pro necessitatibus defuerint, necesse esse ut subditos deinde tributis onerent, cum gravi fidelitatis eorundem periculo; & quanto Monarchia fuerit major, tanto majoribus im-

a Latatus est autem in adventu eorum, & ostentat eis domum avarentium, & aurum, & argentum, & pigmenta varia, impotentia quoque, etiamque vaporem fumum, & omnia quæ habere poterant in thesauro suo. 4. Reg. 20. 13.

a Mæius publicas opes à privati haberi, quam intra muros clausuras asseruat. Eutrop.

b Tac. lib. 4. Hist.

c Arist. lib. 2. Pol. c. 6.

d Tac. lib. 6. Annal.

e S. Aug. l. de civit. Dei c. 12. f Horat.

impensis & sumptibus opus fore. Centimani Briarei Principes sunt, qui si quinquaginta accipiant manibus, centum auri iterum debent expendere. Nec ullum Regnum tam opulentum, ut ejus divitiæ manui alicui prodigæ sint satis. Nubes una hora effundunt vapores, quos multorum dierum spatium collegere. Thesauri illi, quos natura multis etiam sæculis in secretis montium ærariis coëgerat, immoderate Romanorum Imperatorum profusioni minime sufficere poterunt. Et solet id plerumque accidere Successoribus, qui thesauros jam collectos reperiunt: inutiliter enim consumunt, quod absque labore iis obvenit, & mox ærariorum diruunt aggeres, ut status suos deliciis impudent. Non integro adhuc triennio sexaginta sex auri miliones prodegit Caligula, etsi id temporis scutum unum valeret tantum, quantum nunc decem. Fatua est potentia, & ideo opus habet, ut corrigatur à prudentia œconomica: abique hæc enim mox ruunt Imperia. Romanum inclinare visum est, ex quo profusionibus immo dicis & sumptibus nimis Imperatorum thesauri illius coeperunt prodigi. Armis & opibus mundus hic regitur. Istud in præsentis Emblemate gladius significat, & ramus aureus, quos supra terræ orbem brachium sustinet, ad innuendum nimirum, utroque illo universum hoc gubernari, alludendo ad illam Virgilii fabulam de Ænea, qui utriusque adminiculo ad infernum usque penetravit, e-

jusque monstra ac furias domuit. Non fauciat gladius, cuius acies aurea non est, nec sufficit animi fortitudo absque prudentia œconomica, neque armamentaria sine ærariis, adeoque bellum decernere Princeps prius non debet, quam cum animo suo expendere, num sufficientes ad id vires & media suppetant. Rei proderit, si Ætati Præfectus una etiam à consiliis sit Principi; ut in consultatione referre possit, qui ac quanti sint reditus Regii, quæve media ad arma capessenda sese offerant. Cauta admodum & circumspecta esse debet potentia, & considerate diligenter, quid moliat, aut agat. Quod in fronte præstant oculi, id in animo prudentia œconomica efficit: si hæc Regniis, & Rebus publicis desit, cæca erunt, adeoque sicut Polyphemus, amissio semel per Vlyssis astutiam unico suo frontis oculo, in vanum saxa frontebat, ut sese ulcisceretur: ita illa quoque divitiis suas & thesauros inutiliter prodigant. Sat multos hac nostra ætate consumi vidimus absque fructu ex inani aliquo metu in distrahendis hostium consiliis, in exercitiis frustra consensendis, in suscipiendis bellis, quæ aut amica compositione, aut dissimulatione potuissent evitari, in subsidii pecuniarii male collocatis, & aliis inutilibus sumptibus, quibus principes potentiores se fore autumabant, & contra accidunt. Observationes consiliorum & imprudentes profusi seipsum evaneſcunt, neque possunt posteriores

stiores

Symb. 69.

stiores prioribus esse pares, eo quod una aliam enervet. Vires facile instaurantur; at divitiæ semel inaniter effusæ recuperari nequeunt. His uti non oportet, nisi ubi necessitas postulaverit. Occurrentibus primis monstris non aureum ramum Æneas objecit, sed gladium.

a Corripit hic subita trepidus formidine ferrum

Æneas, strillamque aciem venientibus offert.

At postquam vidit nec precibus, nec pactione Charontem moveri posse, ut sese in oppositam fluvii ripam trajiceret, aureum ramum protulit (abditum hæcenus & occultatum) & munere isto itatum illius animum b placavit.

c Si te nulla movet tanta pietatis imago,

At ramum hunc (aperit ramum, qui veste latebat)

Agnosceas. Tumida ex ira tunc corda residunt.

Nec plura his, ille admirans venerabile donum

Fatalis virga longo post tempore visum,

Caruleam advertit puppim.

In eam ergo curam incumbant Principes, ut illos prudentiæ oculos, supra sceptrum collocatos, claros semper habeant & perspicaces, neque œkonomiam dedignentur: ab hac enim salus illorum dependet & conservatio, & ipsi subditorum suorum patresfamilias sunt. Magnus ille Augusti animus boni publici causa eo usque se demittebat (quemad-

a Virgil.

b Manus absconditum extinguit. ita. Prov. 21. 14.

c Virgil.

modum alibi dicimus) ut manu sua adnotaret accepta & expensa reditum Imperii. Si in Hispania minus prodigum fuisset bellum, & pax magis œconomica, jam pridem universo orbi dominaretur. Verum per incuriam, quæ plerumque magnam potentiam comitari solet, opes illæ, quæ Hispaniam inexpugnabilem reddere potuissent, nunc ad alias Nationes transiere. A simplici Indorum gente rerum vilium permutatione eas coëmus; & postea nos ipsi, æque simplices ac illi, finimus, ut exteri rursus eas à nobis alio aptent, & cum prur fortassis, aut plumbum pro re restituant. Castellæ Regnum fuit, quod viribus suis & fortitudine Monarchiam exivit, interim triumphant alia, ipsum vero inopiam pæne patitur, neque recte uti novit tot ingentibus thesauris, qui peregre advehuntur. Ita placuit Providentiæ divinæ potentias attemperare inter se, & ad æqualitatem aliquam reducere. Grandioribus vires largita est, at non industriam, contra ac concessit minoribus. Verum ne detegere solum vulnera videar, & non etiam isdem maderi, indicabo hic paucis causas eorum & remedia. Neque tamen hæc ex quinta erunt essentia, ut loquantur, neque ex arbitrio solum speculativo, quæ primum cum admiratione suspicite novitas, postea cum damno rejicit experientia; sed ea, quæ ratio suggerit naturalis, & tanquam vulgaria contemnunt ignorantia. Potissimè divitiarum ac opes terræ fructus sunt. Nec

Nec ditiores in Regnis fodinae, quam Agricultura. Narrant illud Aegyptii, qui seipsum sic efformabant, ut inferne in vomere aratri desineret, volentes innuere, in eo potissimum potentiam illius & amplitudinem consistere. Plus emolumenti acclivitas montis Vesuvii latera adferunt, quam Potofus mons cum intimis suis visceribus, licet argentiferis. Non mero casu natura tam liberaliter omnibus orbis partibus fructus impertivit, aurum vero argentumque in imis terrae penetralibus abdidit. Data opera communes illos fecit, & supra terram palam exposuit: a Maxima enim pars hominum à terrâ vivit, & fructibus urbanis; ista vero metalla in profundum conclusit, ut labore opus esset ad ea eruenda expurgandaque, ne copia eorumdem noceret mortalibus, si plus suppleret, quam pro quotidiano commercio & negotiatione, quæ loco permutationis mercium, moneta nunc solent confici, foret necessarium. E solis pæne terræ fructibus tam opulenta & locuples fuit Hispania superioris sæculi, ut Rex Franciæ Ludovicus temporibus & Regis Alphonsi Imperatoris Tolelem veniens, aulæ illius magnificentiam & splendorem fuerit admiratus, negaverique se curiam similem in Europa & Asia, quas Provincias præfens obiciat, quo tempore sacram expeditionem suscepit, unquam vidisse. Tantum splendorem unus tunc

a Arist. lib. Pol. c. 5.

b Mar. hist. Hisp. lib. 11. c. 3.

c Idem Hist. Hisp. lib. 11. c. 23.

Castellæ Rex servabat, tot bellis intestinis distractus, & majore Regnorum illius parte à Mauris occupata. Et sunt inter Auctores, qui dicant, in sola Castella pro bello facto adversus Christiani nominis hostem centum peditum millia, decem millia equitum & nationibus exteris confuixisse, currum, impedimentis portandis, fuisse sexaginta millia, & præterea à Rege Alphonsi Tercio militibus omnibus, Tribunis & Principibus pro cuiusque munere ac dignitate stipendia in dies singulos annumerata. Sumptus istos ingentes & provisorios, quarum veritas vix hoc tempore fidem invenit, sola præstare Castella, & insuper exercitus hostium multo etiam copiosiores alere potuit, nec tamen thesauros tunc expectabam extraneos, temporum injuriis & hostibus expositos, usque dum Cantabro cuidam per mare vastum oberanti, applaudente fortuna, videre licuit, & designare novum aliquem orbem, antea incognitum, aut certe ab antiquis oblivioni traditum, & gloriæ Columbi reservatum, qui post Hispani illius, primi detectoris, obitum positus delineationibus, quas ille fecerat, promittere ausus fuit, ostenditur se ipsa, non absque rei veritate detecta fuisse Provincias illas tam remotas, nec absque causa ab ipsa Natura interjectis undarum montibus, tam longe positas, Communicavit hoc consilium suum cum Viris quibusdam principibus, ut subsidio eorundem tam arduum, tamque diffi-

difficile opus facilius sibi aggredi liceret; verum nemo repertus fuit, qui tantæ novitati fidem haberet. Quod si ex providentia quadam factum fuisset, & non potius ob negatam fidem, prudentiæ laudem promereri potuissent, quam consecuta olim fuit Respublica Carthagenensis, quando jactantibus se coram Senatu quibusdam Nautis de inventa quadam Insula opibus deliciisque affluente (Hispaniolam fuisse credunt) interfici eos jussit, existimans hanc talis Insulæ detectionem Reipublicæ plus detrimenti quam commodi allaturam. Recurrit denique Columbus ad Reges Catholicos, Ferdinandum & Isabellam, quorum generosi animi, plurimum orbium capaces, uno solo contenti non erant, qui proinde cum fidem illi tribuissent, & sumptus in iter necessarios, immensis Oceanis fluctibus sese commisit, & post diuturnas & longinquas navigationes, in quibus non minus à sociorum dissidentia, quam incognitis maris vorticibus fuit periculi, cum navibus auro argentoque onustis in Hispaniam rediit. Admiratus est populus ad ripam Bætis pretiosum, illos terræ partus, Indorum sudore tractatos in lucem, & nostra ad vectos audacia atque industria. Verum totum hoc invertit postea tantarum opum possessio & abundantia. Stetit illico aratrum agricultura, & jam sericum induta mollius habuit callasas à labore manus. Mercatura altiores fumens animos merces argen-

tarias commutavit in ephippia, & per plateas publicas otiosa vagari cœpit. Artes fastidivere instrumenta mechanica. Monetæ aureæ argenteæque omnem aſpernatæ sunt mixturam, & exclusis aliis metallis, puræ manserunt & sinceræ, adeoque à Nationibus aliis per vias varias expetitæ fuerunt & conquistæ. Res omnes in superbiam se extulere, & vileſcente jam auro argenteoque pretia sua accenderunt. Accidit nimirum Regibus, quod Neroni Imperatori, quem homo quidam Aſer in fraudem induxit, jactans in fundo suo ingentem se reperisse theſaurum, quem Regina Didio ibi deſoſiſſe crederetur, aut ne divitiarum affluentia vires subditorum suorum animos enervaret, aut ne aliorum forte cupiditas arma in Regnum suum pelliceret: quod quia Imperator tanquam certum & exploratum habebat, a glisſebat interim luxuria ſpe inani, consumebanturque veteres opes, quasi obliſtis quas multos per annos prodigeret. Quin & inde jam largiebatur: & divitiarum expellatio inter causas publicæ paupertatis erat. Eadem spe deluſi nos quoque nobis perſuaſimus, non ultra opes esse fixas & ſtatis ærariis; sed ſufficere mobilia illa & incerta claſſium, nec ſatis expendimus, potentiam hanc noſtram à ventorum tempeſtatumque dependere arbitrio, quomodo vitam populi Romani ex iſſidem dependere aſebat Tiberius, eo quod ſuſtentioni neceſſaria Provinciæ transmarinæ ſiſſub-

a submitterent; quod periculum Aleutus ponderabat per sua Iovis Goffredo, ut a suscepto bello sacro desisteret.

b Da i ventu dunque il viver tuo dipende?

§. Et quia de facultatibus c suis amplius, quam in his est, plerunque sperant homines, crevit fastus & pompa regis, aucta sunt salaria, stipendia, & alii Coronæ sumptus & fiducia & expectatione extranearum opum, quæ male dein administratæ, aut non satis conservatæ, tantis impensis minime poterunt sufficere, & occasionem dederunt veri alieno contrahendo, hoc vero usuris & cambiis. Ingravescens porro necessitate, majoribus indies sumptibus opus fuit. Sed nihil bono communi plus novit, quam permutatio Monetarum, quodque animadvertum non fuerit, non minus ac ipsam Religionem, & in sua puritate conservandas eas esse, & Reges Alphonsum Sapientem, Alphonsum Vndecimum, & Henricum Secundum, qui eas immutavit, & Regnum & seiplos in gravissimum concessisse discrimen, quorum damna documento nobis esse deberent; sed quando fatalia mala sunt, nec experientia movent, nec exempla. Surdus itaque ad hæc monita Rex Philippus III. in duplam auxit valorem monetæ æræ, quæ ad ea usque

a Ad breved nemo refert, quod Italia externa opti indiget, quod vita populi Romani per incerta maris & tempestas in quæsitum voluit. Tac. lib. 3. Annal. b Tacit.

c §. in fraudem instituit, quibus & caus. ma.

d Mar. hist. Hisp. lib. 33. cap. 9. lib. 16. cap. 2. lib. 17. cap. 14.

tempora contempta sic fuerat, ut levium rerum deservire commercio, & tamen monetæ majoris pretium exæqueret. Innotuit Nationibus exteris æstimatio, quam monetæ Regis Marcus vili illi materię tribuerat, & mox illa ipsa in negotiationibus uti cœpere, siquidem cuprum elaboratum invexerit in Hispaniam, alportatis inde auro, argento, aliisque mercibus. Quare plus attulere damni, quam si serpentes omnes & animalia venenata Africæ sparsissent per Hispaniam, & Hispani, qui alias irriserant Rhodios, quod cuprea uterentur moneta, Nationibus aliis risui fuerunt & ludibrio. Impeditum fuit commercium gravi illo & inutili metallo. Creverunt rerum pretia, & merces sensim defuere, sicut temporibus Regis Alphonfi Sapientis. Cessavit emptio & venditio, quæ una immutatio sunt redditus Regii, adeoque necesse fuit nova tributorum & exactionum adinvenire media; unde porro factum, ut interquiescentibus jam commerciis Castellæ opes consummerentur, & eadem renovarentur incommoda, laboris aliis ex aliis, quæ circumlocutere perniciosum, majoremque nunc minitantur ruinam, nunc temporis adferat remedium, & pretium monetæ illius æræ ad valorem suum intrinsicum reducat. Quis igitur non existimasset, auro non illius orbis mox hunc alterum acquisitum iri? & vidimus tamen, plus antea effectum fuisse solo animi robore & fortitudine, quam postea tantis

divitiis;

§. Hæc incommoda sunt, quæ Indiarum defectio secum attulit, & incognitis eorundem causis, facile cognoscuntur remedia. Primum est, ut ne negligatur Agricultura spe illarum opum: eæ enim, quas è terra colligimus, magis naturales sunt, certiores & magis omnibus communes; quare Agriculis privilegia concedere oporteret, eosque ab oneribus belli aliisque eximere.

Secundum est, ut (cum res quælibet in integrum restituantur per media contraria iis, à quibus destructa fuit, sumptusque majores sint, quam metallorum illorum spes & expectatio) procuret Princeps, tanquam bonus Paterfamilias; id quod Neroni suasent b Senatores, ut redditus publici excedant potius quam de-

a P'ies luxu corrumpantur, contra veterem disciplinam & insinuat Majorum, apud quos virtute, quam pecunia res Romana melius scit. Tacit. lib. 2. Histor.

b P' ratio quæsumus, & necessitas erogationum inter se cognoverit. Tacit. lib. 13. Annal.

divitiis; uti Vitellii tempore Tacitus a observavit. Illa ipsa damna ex Indiarum detectione mox experta sunt, alia etiam Regna & Provinciæ exterræ, ob fiduciam tantarum opum, & passu eodem, quo in Castella, ascendit in iis rerum pretium, & accrevit sumptus, ultra quam proprii ferrent redditus, unde etiamnum iisdem consistantur incommodis, & tanto quidem majoribus, quanto Provinciæ illæ absunt longius, & incertius est auri atque argenti remedium, quod advenit ex Indiis, & ab Hispania iis communicari debet.

§. Hæc incommoda sunt, quæ Indiarum defectio secum attulit, & incognitis eorundem causis, facile cognoscuntur remedia. Primum est, ut ne negligatur Agricultura spe illarum opum: eæ enim, quas è terra colligimus, magis naturales sunt, certiores & magis omnibus communes; quare Agriculis privilegia concedere oporteret, eosque ab oneribus belli aliisque eximere.

Secundum est, ut (cum res quælibet in integrum restituantur per media contraria iis, à quibus destructa fuit, sumptusque majores sint, quam metallorum illorum spes & expectatio) procuret Princeps, tanquam bonus Paterfamilias; id quod Neroni suasent b Senatores, ut redditus publici excedant potius quam de-

a P'ies luxu corrumpantur, contra veterem disciplinam & insinuat Majorum, apud quos virtute, quam pecunia res Romana melius scit. Tacit. lib. 2. Histor.

b P' ratio quæsumus, & necessitas erogationum inter se cognoverit. Tacit. lib. 13. Annal.

ficiant sumptus ordinarios, moderando superfluos, ad imitationem Antonini Pii Imperatoris, qui stipendia & salaria Impetii non necessaria omnino sustulit, quo modo eadem etiam cortexit Alexander Severus Imperator, dicens Tyrannum esse Principem, qui suarum Provinciarum visceribus ea sustentaret. Deplorent pauci ejusmodi correctiones, non ipsum Regnum. Quod si abusus, & providentiæ defectus ditarum officia, & munera tam pacis, quam belli: si ea introduxit vanitas titulo magnificentię, cur eadem non emendat Prudentia? cumque quanto majores sunt Monarchiæ, tanto abusus illi majores sint, ita majores quoque erunt effectus hujus remedii. Nullum tributum, nullus redditus amplior, quam vitare sumptus. Aurum quod effusum est semel, non revertitur. Aggeribus oppositis crescent fluviorum fontes. Attinere pecuniam, est siftere argentum vivum, & lapis Philosophicus maxime probatus ac locuples. Vnde certum mihi est, si Rex aliquis per ministros suos probe instructus de sumptibus, qui terra marique evitari possent, eos moderetur, redditus illius tam fore liberos, ut sufficerent ad solvenda debita, ad minuenda tributa, & ingentes thesauros accumulandos; quomodo fecit c Rex Henricus III. qui cum patrimonium regium graviter obæratum animadverteret; coactis generalibus Comitibus, cum Proceribus deliberavit de remedio, ne

T

e Mar. Hist. Hisp. lib. 19. cap. 2.

que aliud commodius visum, quam quod hic proponimus, æs militare scilicet & pensiones ad antiquas priorum Regum rationes revocandas, & sumptus superfluos tollendos esse. Qua in re curandum præterea, ut ne tot sint ætarii publici Quæsttores, Magistri rationum, & Exactores, qui (ut alibi dicimus) ærenæ quedam sunt Libycæ, ubi exarescunt & consumuntur omnes redditum Regiorum rivuli, qui illac transeunt. Magnus Turcarum Imperator, tametsi ingentia habeat vectigalia, pro iis tamen colligendis non nisi duobus utitur supremis ætariis Præfectis: uno in Asia, in Europa altero. Rex Franciæ Henricus Quartus (non minus œconomiz peritus, ac fortis) damnum istud agnovit, adeoque pecuniam Regiæ Ministros ad sufficientem minoremque numerum reduxit.

Tertium remedium est, ut a quocumque plerumque invectunda petentium inhabitatione constringantur Principes, ut etiam non concedenda tributum, privilegia, immunitates & gratiæ ætarii Regio perniciosis revocentur, si præsertim eas concurrant causæ, quæ alias ad similia beneficia Regis Henrici IV. revocanda in quadam lege moventur Reges Catholicos. Nam (ut in alia lege dixerunt) *b no conviene a los Reys: usar de tanta largueza, que sea convertida en destrucion, porque la franquiza debe ser usada con ordenada intencion, no*

a L. fin. C. de man. non exec. hb. 21.

b L. 15. tit. 10. lib. 5. Recop. L. 3. tit. 10. lib. 5. Recop.

menguando la Corona Real, ni la Real Dignidad. Et si aut necessitas, aut negligentia Principis illud non considerant, postea parandum est remedium. Eam ob causam, cum Rex Ramirus Atagonius Corona se abdicasset, rescissæ sunt donationes omnes, quæ Regi vires exhauserant. Idem fecere Rex Henricus Secundus, cognomento Liberalis, & Regina Isabella. Rex Ioannes Secundus revocavit privilegia & immunitates, quas ipse & ejus Antecessores quibundam indulserant. Principibus nempe ulis venit, quod idolis Babylonis, est quorum coronis, teste Jeremia, Sacerdotes aurum arguntumque subducebant, & convertabant in ulus & proprios. Istud cum intellexisset Rex Henricus Tertius, præcipuos Regni Proceres captivos detinuit, & reddere iussit, quod è Coronæ redditibus impaverunt, quo facto, & bona vectigalium regiorum administratione ingentes in ære Medritensi thesauros congregavit.

Remedium ultimum, quod primum esse debuerat, quod est, ut nimirum Principes ipse tam circa se, quam suam familiam sumptus vitet superfluos, si quidem velit, ut eodè etiam Status sui desigantur, quorum emendatio (ut præbat Rex d Theodorus) ab ipso

Princi-

c Coronas certe atreus habere sibi capita sua Dii uborum; unde solus huius Sacerdotes ab eis arant & arguntur, & erogant illud in fenum. 1190. Baruch. 6. 9.

d Ad donosissimos volumus inclinare disciplinam, ut reliquos pudent erant, quando nostris cognoscimus excedere, licentiam non præbere. Calliod. lib. 5. p. 5.

Principe inchoari debet, ut effectum habeat. Sanctus Ludovicus Franciæ Rex Filium suum Philippum admonuit, *deret operam, ut impensa moderata esset, & rationi consentanea.* Malum ex eo oritur, quod Principes ad animi magnitudinem pertinere arbitrentur, si sumptuum rationes nunquam ineant, & quod profusionem pro liberalitate habeant, nec satis considerent, deficientibus opibus, contemptos fore, veramque magnificentiam non in eo consistere, quod multa inutiliter prodigantur, aut in solemnitatibus publicis, aliisque ostentationibus, sed quod æres & propugnacula sufficientibus instructa sint præsidii, & conserventur exercitus. Carolus Quintus Imperator in Comitibus Vallisoletanis officia & stipendia Palatii sui moderatus est. Vera Principum magnanimitas in eo est posita, si liberales sint erga alios, in semetipsum parcis & moderati. Propterea Hispaniæ & Franciæ Rex Sisenandus (hoc titulo cum compellavit Concilium Toletanum Quartum) dicebat Reges esse debere *b inanis & casos, que gastadores; hoc est, parcos magis, quam prodigos.* Sat scio, quam remedia ista difficilia sint & ardua: verum tamen, ut cum Petrarca hoc dicam, c *Multa scribo, non tam ut sculo meo presum, cuius jam desperata miseria est, quam ut me ipsum conceptis exonerem, & ævum scribis soler.*

5. De monetarum remediis vix ausim aliquid dicere, quia

a Bell. in vita S. Ludov.

b L. 2. del. prol. del. fuer. Iuz.

c Petrarca.

pupillæ sunt oculorum Reipublicæ, quæ sine offensione manibus tangi se non sinunt, adeoque satis videtur intactas eas relinquere, quam usum antiquum immutare. Nullum tantum est iudicium, quod prævertere quæ incommoda omnia, quæ ex quacumque illarum novitate subnasci solent, donec experientia ipsa ea deprehendat: cum enim sint veluti regula & mensura contrarium, iis variatis patiuntur omnes, perturbantur commercia, & Respublica ipsa quasi extra se ponitur. Eam ob rem postquam Rex Petrus Secundus Corona se abdicasset, prudentissime statum sui ab Aragoniæ Regno, ut omnes deinceps Reges ante, quam ad sceptrum admitterentur, iurjurando se obstringent nihil se circa usum & materiam monetarii immutatuos. Hæc Principis est obligatio, quomodo ad eundem Regem Petrum perscripsit Innocentius III. Pontifex, cum Regnum illud adversus ipsum tumultuari inciperet, quous rei illa videtur ratio, quod Princeps iuramentum subiectus sit, & tamquam custos fidei publicæ cavere debeat, ne monetarum natura immutetur, quæ in materia, forma & quantitate consistit: neque potest bene constitutum esse Regnum, ubi illarum deficit puritas. Verum ne hanc materiam tam Reipublicæ utilem omnino silens præteream, duo solum dicam: primum est, tunc monetam justam fore, & ad incommodos liberam, cum ad vaorem ejus intrinsecam sola signaturia extetior accesserit, & ausi-

T 2

argu-

argenteique inter se contemptatio conuenit cum mixtura simili aliorum Principum: ita enim fiet, ut è Regno alio non transportentur. Alterum est, ut monetæ eodem pondere & valore consent, quo monetæ aliorum Principum, permittendo insuper ut extranearum etiam

usur sit; supremo Principis imperio quicquam derogat, si in sua ditione typo monetatio insignibus alienis utatur, quæ solum pondus & valorem metalli illius attestentur. Atque hoc commodissimum videtur in iis Monarchiis, quæ commercia & negotiationes cum Nationibus variis exercent.

SYMBOLVM LXX.

Non fert consortes Imperium, nec diuidi se finit Majestas: fieri enim non potest, ut eorum quilibet uno eodemque tempore mandet simul & pareat, præsertim cum potestas & casus occurrentes tam accurate inter duos dispartiri nequeant, aut ambitio tam seruari in æquilibrio, quin alter altero velit esse superior, aut quin invidia & æmulatio perturbent concordiam.

a Nulla fides Regni scietis, omnisque potestas

Impatiens consortis erit.

Impossibile videtur, ut iusta & imperia duorum, qui simul præsent, non sibi invicem aduersentur. Moyses & Aaron germani fratres erant, & tamen, cum Deus hunc illi socium adiunxisset, oportuit adhuc, ut amorum assisteret labiis, & utrique ostenderet, quid agendum esset, ne qua inter eos dissensio b oriretur. c Vnum est Respublica corpus, atque adeo unius animo regendum. Etiam Regem dignitate ejectione Rex alius in Regno

a Lucan.

b Et ego evo in ore tuo, & in ore illius, & effundam vobis, quia ego debetis. Exod. 4. 15.

c Tacit. lib. 1. Annal.

suo ferre non sustinet. Hæc excusationem attulit Ludovici Rex, cum Regem Petrum à fratre Henrico profugum nollet admittere. Sane matrimonii vinculo, quo corpora pariter ununtur ac voluntates, insigni item prudentia Regis Ferdinandi & Regine Isabellæ conjugis opus fuit, ne quod incommodi nasceretur ex eo, quod junctim Castellæ Regna moderarentur, d adducum nempe est, eisdem loci præsentiam & concordiam esse. Et tamen si Diocletianum inter de Maximianum, qui una Imperium gubernabant, aliqua fuerit unio, ea tamen incommodis suis & offensionibus mutuis omnino non caruit. Eam ob rem in Republica Romana Consules alternatim imperabant.

Verum si pluribus, quam uno principe opus fuerit, præstat esse tres potius: unus enim auctoritas aliorum decorum ambitionem coercet. Factio habere locum non potest, ubi nequit esse æqualitas, quæ causâ fuit cur Triumviratus Cæsaribus, Crassus & Pompeii, Antonii item Lepidi & Augusti aliquanto tempo-

d Idem lib. 4. Annal.

pore perduravit. Quia Regi Henrico Tertio, dum in minori ætate esset, tres alii assistebant, recte Regni illius successit gubernatio. Eandem quoque rationem præ oculis habuit Rex Alphonsus Sapiens, quando statuit, aut durante pupillari Regum ætate aut unus, aut tres, aut quinque, aut septem Regni gubernacula

administrarent. Id quia in simili ætate Regis Alphonsi XI. factum non fuerat, magnos motus experta est Castellæ, ab infantibus Ioanne & Petro administrata, adeoque necesse fuit, ut Consilium regium Regni procuracionem susciperet. Quamquam semper violentum erit Imperium, quod ab uno solo non dependet, sed in va-

a Mar. Hist. Hisp. lib. 15. c. 12.

T 3 rias

rias divisum est partes; id quod Alexandri Monarchiae accidit, quæ est totum fere orbem comprehenderet, diurnam tamen haud fuit, eo quod illo defuncto multi in ea Principes ac Reges succederent. Quam in Hispania Mauri ereixerant, ac stetit diutius, nisi in plura Regna fuisset divisa. Hoc ipsum in præsentem repræsentatur Emblemate, per Arborem coronatam, quæ Regnum significat, quam si duæ manus in diversas distrahant partes, est ejusdem sint sanguinis, eam tamen discernent, & rumpetur, atque inutilis fiet Corona; ambitio enim humana interdum etiam vinculoz Naturæ obliviscitur. Status inter filios divisi Corona unita manere non potest, tametsi gravissimum eis impendat periculum. Quicquid suo invigilat commodo, & sceptrum integrum suis conatur claudere manibus, quomodo Pater ejusdem illud tenuit. a Ita Regi Sancti Majori accidit; omnia pæne Hispaniæ Regna ipsius unus parebant imperio, non abque divino Numine, ut unitis inter se viribus, Maurorum tandem dominum quod in præcipiti erat, opprimeretur, & excuteretur cervicibus tyrannicum illud jugum; ipse vero affectu magis paterno, quam prudentia politica Regna inter filios suos paritiss est, ratus vires sic constitutas fortiores fore, magisque inter se concordas ad oppugandum commune hostem; verum quilibet frater pro Rege haberi voluit, & divisa inter plures Majestas splendo-

a Mar. Hist. Hisp. lib. 9. c. 1.

rem ac vires perdidit; cumque offensæ & æmulationes domesticæ altius animo hæreant, quam extraneæ, motu intestina inter eos bella nascuntur, motusque exitiales, dum unus alterum (cum gravissimo boni publici detrimento) Regno ejicere conatus est. Potuisset sane error iste experientia comprobatus, deprehensus esse cæteris Regibus futuris temporibus; sed tamen in eundem postea incidit iterum Rex Ferdinandus Magnus, b Alphonsus Imperator, & Rex Iacobus Primus Aragonius, qui simili modo Regnorum suorum impetum in filios suos diviserunt. Autem proprii vis est ista, aut humana conditio, novitatis avida, quæ abolis sæpe opinionibus resuscitat, putatque factum optime, quicquid egerit Antecessores; nisi forsitan ideo etiam eorum requiramus exempla, ut exulare possimus, quod facere intendimus, c Prudentior ea in se fuit Rex Iacobus Secundus Aragonius, qui lege perpetua sanxit, ut Regna Aragoniæ & Valentiniæ, ac Cataluniæ Principatus individuo inter se nexu copularentur.

5. Nec excusari possunt errores isti Lege duodecim tabularum, aut jure communi, de decemenda inter fratres paterna hereditate, nec ratione etiam naturali, quæ suaderet videtur, ut sicut Pater communem filiis vitam tribuit, ita bona quoque illius omnibus sint communia; ista inquam,

b Mar. Hist. Hisp. lib. 9. c. 1. lib. 11. c. 5. lib. 14. cap. 2.

c Idem Hist. Hisp. lib. 5. c. 1.

inquam, non excusant: nam Rex persona est publica, & ut talis agere debet, non tamquam Pater, & ad subditorum magis, quam filiorum suorum commoda attendere; est præterea Regnum bonum quoddam publicum, adeoque velut alienum, de quo Rex æque pro arbitrio disponere non potest, ac de bonis suis privatis, præsertim cum jam subditi (ex quo uni se submisere) certum quoddam jus acquisiverint, ad suam conservationem & securitatem, imo splendorem etiam & amplitudinem, ut ne dissolvatur corpus illud Statuum, à quo potissimum habent, ut æstimentur ab aliis, & securi sunt; cumque jus illud commune sit & universale, privato antefieri merito debet, uti & amor & affectui paterno, aut desiderio pacem constituendi inter filios. Præterquam quod per istam Regni divisionem illa non obtinetur, sed potentia ac vires præbentur potius, ut digladiantur inter se de facta partitione, cum tam æqualis nunquam esse possit, ut omnibus satisfiat. Quietioribus vivere licebit fratribus, si sustentatio eorum ab uno aliquo, qui cum summo præest imperio, dependeat: tunc enim facile est certos cuique deputare redditus, qui ad tuendum sanguinis splendorem sint satis; quomodo a fecit Iosaphat: nec opus erit ut stylo barbaro Turcarum, aut

a Deditque eis Pater suus multa munera argenti & auri, & possessiones, cum civitatibus multis in India: Regnum autem tradidit Iosaphat, eo quod esset primogenitus. 2 Pat. 21. 2.

impia illa politica, quæ nullum dominationis ædificium satis tutum & securum arbitratur, nisi ejus cæmentum sanguine eorum, qui jus aliquod possunt obtinere, aspergatur, is perinde quasi calces instat sit, quæ firmat lapides.

Ob dictas rationes omnes fere Nationes successionem Electioni prætulerunt, minime nesciæ, interregnum divisionibus esse obnoxium, & b minori discrimine sumi

Principem, quam quatuor.

Quamobrem cum præstet unum aliquem in Corona succedere, Naturæ conformis fuit ejusdem sequi ordinem, illum scilicet fratribus cæteris præferendo, cui illa primum vitæ lucemque impertivit, atque adeo decuit, ut nec ætas pupillaris, nec alii defectus naturales obstant juri jam acquisito, præsertim cum majora nascentur incommoda, si illud ad alium transeat, ejus rei & facis literis plurima exempla suppetunt.

Eadem causa idemque jus etiam in foeminis locum habet, ut si de virili sexu deficient, ipsæ ad coronam admittantur, ne inter transversales eam dividere necesse sit, qui plerunque Statibus diversis & ad diversos subditos pertinentibus constant, quando successio per lineam rectam definit, & tametsi lex Salica sub specie honestatis vel imbecillitatis sexus (nisi tamen forte invidia & ambitio vitiorum ea fuerit) contra plurima illustria exempla, quæ consilium & fortitudinem mulieribus etiam

T 4

b Tac. l. 1. Hist.

etiam sexus approbant, multa expendit incommoda, ob quæ rationi possit contentaneum, ne Regni sint hæredes; inter illa tamen omnia nullum tanti est ponderis, ac utilitas illa, ut ne interregno locus detur: imo aliæ sane graves sese offerunt rationes, cur eæ ad sceptrum admitti merito debeant, ut nimirum plurimum tollatur ambitus, & impediatur inde nasci solita

propter successionem bella civilia, atque ut filia hæredes cum magnis Principibus in matrimonium collocata, accedant ad Coronam magni Status; uti in Castellæ Regno & Domo Austriacæ accidit. In minoribus solum Principibus istud videri posset inconveniens, ne videlicet, si feminæ nubant Regibus, pereat familia, & Status unus cum alio confundatur.

SYMBOLVM LXXI.

Quid non vincit labor improbus? domat ferrum, emoluit æs, aurum in subtilissimas ducit laminas, & durissimum incidit adamantem. Mollis funis motus diuturnitate marmoream etiam putei marginem sensum atterit; quæ consideratione S. Isidorus, cum litteris daret operam, ingenii sui tarditatem superavit. Quod unquam munimentum excogitavit defensionis amor, quod obfirmata pertinacia non expugnet? Muros etiam densissimos validissimosque subruit obstinatus impetus ferratæ trabis, quam Arietem antiqui nuncupabant, à forma nimirum arietinis capitis, quam referebat. Castrum fulmineo glandium imbre munitum, septum muris, propugnaculis, & fossis, palæ tandem ac ligni cedit. Animum constantem nulla moratur difficultas. Templum gloriæ non in amœna valle situm est, neque in delictiosa aliqua planitie, sed in vertice montis, quo subeundum per asperas semitas, vespres inter & spinas. Non pro-

ducit palmas solum molle ac tenerum. Tempia Minervæ, Marti, & Herculi (diis ob virtutem suam gloriosis) consecrata non opere Corinthio seu topiario, variis & elegantibus cælaturis insigni constructa erant, sicut dedicata Floræ & Veneri; sed opere Dorico impolito ac rudi abique ullo oculorum oblectamento: nec aliud eorundem coronides testabantur ac zophori, quam à labore illa fuisse ædificia, non à deliciis aut otio. Argos navis inter sidera translata non fuit, quando intra navalia conclusa substitit; sed postquam ventis & fluctibus sese objiciens, tempestates ac pericula eventu felici sustinuit. Nullus unquam Princeps plures adeptus est Coronas, qui otio & deliciis sese deditit. Omnibus omnino hominibus labor est necessarius, cum primis vero Principi: ex aliis enim quisque sibi natus est solum, Princeps omnibus. Regnare non quietis officium est. Erant, qui coram Alphonsi Rege Aragonio & Neapolitano labore in Re-

gibus

gibus improbant; at respondit ille: *An ergo putatis manus à Natura Regibus concessas, ut otiosa essent? Consideravit, opinor, Rex prudentissimus admirabilem illam manuum fabricam, eandem juncturas, facilitatem pandendi sese & explicandi, claudendi robur, consensionem item mutam in efficiendo, quicquid*

intelligentiæ idea obtulerit, quippe quæ velut instrumenta sunt artium omnium; ex quo deinde ratiocinatus sic fuit, artificium ejusmodi & structuram non à casu esse, neque otii gratia, sed propter laborem & industriam. Regi, qui otiosus semper & diductus habuerit manus, facile sceptrum ex infideli elabatur,

& una sese cum illo in altum tollent, qui Regis assilunt lateri. Majorum virtus & fortitudo heroica cineribus obruitur in Posteris, si luxui & deliciis Impetii nimium indulgeant; immo magnorum Principum sanguis sensim penitus interit; uti fieri videmus in generosioribus equis, si è locis fessis & aridioribus in palustria transferantur, aut quæ nimio abundans pabulo.

a Movit ea res Fridericum Regem Neapolitanum, ut sub extremum vitæ filium suum Calabriz Ducem per litteras hortaretur, exercitiis militariibus & equestri firmaret corpus, neque præpostitis voluptatibus frangi se fineret, aut difficultatibus & periculis terri. Animo quoque sua est occupatio, sine qua affectuum suorum & passionum jactatur fluctibus, & in vitiis loci scopulis incidit. Poenæ loco Deus homini laborem b inunxit, ita tamen, ut is una medium esset ad quietem illius & prosperitatem. Neque otium, neque inertia, sed solus labor illa tam alta jecit fundamenta, & insignia illi ac pulcherrima extruxit edificia Monarchiarum Medorum, Assyriorum, Græcorum, & Romanorum. Ille, ille fuit, qui longo tempore earundem amplitudinem sustinuit; ille etiamnum est, qui in Republicis conservat felicitatem politicam, quæ cum ex parte consistat in subsidio illo mutuo, quod ex multorum laboribus suæ quæque necessitati sublevandæ in

promptu habet; nisi isti perpetuo vigerent, cessarent commoda omnia, quibus permoti homines civilem cum aliis colere cœperunt societatem, & Reipublicæ ordinem instituerent. Porro ad instruendum populum, proponit Sapientia divina formicarum exemplum, tanquam quæ magna cum prudentia & sollicitudine æstivo tempore titulum in sua congregant granaria, ut habeant hyemem, quod ad victum e suppetat. Discant Principes ab exiguis hoc & prudenti animalculo, temporis, urbibus, arcibus, & propugnaculis à commercio alique rebus necessariis providere, & per hyemem parare arma, quibus sub æstate in hostem ire possint. Sic apud Rempublicam nunquam non occupatam reperies. Istra & extra suas cellulas semper dulci illo labore distentur. Sedulitas cuiusque omnium affluentia est, & si curam labor integra etiam orbis Regna cœra ac melle dicit, quid hominum faciet industria in una aliqua Provincia, si omnes labori velint intendere? Eam ob rem tamesi China tam populosa sit, ut septuaginta incolarum numeret miliones, ita tamen felicissimi vivunt in rerum omnium ubertate & abundantia, propterea quod nemo inter eos sit, qui non artem aliquam exerceat. At vero, quia illud in Hispania non fit, hinc tanta

rerum est inopia, non quod soli desit fertilitas; siquidem in agris Murciae & Carthagenæ triticum cum fœnore centuplo provenit, adeoque multis illic sæculis bellum sustentari potuit, sed quia desit agrorum cultura, exercitiorum artium mechanicarum, negotiatio & commercium, cui sese ista Natio minime applicat, ut pote cujus excelsum & gloriosius animus (in plebeis etiam hominibus) statum suo ac sorte, quam Natura ei dedit, contentus esse non solet, sed aspirat ad gradum altiores Nobilitatis, & occupationes illas, quæ huic non sat convenienti, aspernatur. Cujus incommodi illa etiam causa videtur, quod in Hispania non æque, atque in Germania, distincti sint ab invicem, ac separati Nobilitatis & vulgaris plebeculæ limites.

5. Quam porro utilis est Reipublicæ fructuosus aliquis & insignis labor, tam noxiis est deliciosus & superfluous: neque enim minus efformantur animi, qui exercitiis mollioribus & delicatis sese occupant, quam qui vitam otiose transigunt. Quare in eam curam & cogitationem incumbere Principem oportet, ut occupationes publicæ in iis potissimum artibus versentur, quæ ad defensionem & incrementum Regnorum faciunt, non ad luxum & lasciviam. Quot manus inutiliter se fatigant, ut unus aliquis splendide digitus: quam paucæ, ut corpus armis releuat! Quam multæ occupantur in fabricandis commoditatibus ad delicias & oblectamenta o-

culorum: quam raræ in erendis fossis, & moribus construendis, quæ urbes protegant! Quam multæ in hortorum cultu, in efformandis è myrto navibus, animalibus, avibus: quam paucæ in cultura agrorum! E quo fit, ut Regna rebus minime necessariis abundent, egeant vero iis, quibus vel maxime opus esset.

6. Quamobrem cum labor ad Reipublicæ conservandam tam utilis sit, procuret illud etiam Princeps, ut continuus ille sit, & ne impediantur multitudine nimia dierum, quibus populus recreationibus indulget publicis, aut pia quadam levitate, dum communitates dies ejusmodi leviter vovent, & cultui divini non destinant: experientia enim docuit, plerosque tunc ludis profanis fesse magis dedere, quam religiosis exercitiis. Quod si dies illos Agricolaë impenderent, quomodo S. Isidorum Madritensem fuisse accepimus, sperari posset, tempus non iri perditum, & Angelos interim aratro manum admoturos: verum, ut dixi, experientia contrarium docuit. Nullum tributum majus, quam festum ali-quod, in quo omnes cessant artes, earumque lucra, & ut S. Chrysostomus ait, a Non gaudent Martyres, quando ex illis pecuniis honorantur, in quibus pauperes plorant. b Atque adeo oportebit divitiis sacros & negotiosos dies, ut divina colantur, & humana non impendant. Cura hæc fuit Concilii Moguntini tempore Leonis Tertii Pontificis

T 6

ficus

a Chrysost. sup. Math.
b Tacit. 3. Annal.

a Mar. hist. Hist. 1. 28. c. 11.
b In sudore vultus tui vesceberis pater inveni. Gen. 3. 19.

c Vade ad formicam, & pigo, & considera vias ejus, & discite sapientia: quia cum non habeat artem, nec præparet, nec Principem, qui illi assuet cibum sibi. Prov. 30.

ficis Maximi, eritque deinceps eorum, qui è sede S. Petri universæ præfunt Ecclesiæ, ut considerent, num expediat nec ne, dies festos ad minorem reducere numerum, aut præcipere, ut aliqui in Dominicis proximas transferantur.

5. Tameñ vero omnium fere actionum finis sit quies aliqua, in iis tamen, quæ ad gubernationem pertinent, secus accidit: Principibus enim & Republicis non sufficit laborasse, sed & continuatio necessaria est. Vnius horæ negligentia in propugnaculis, multorum sæpe annorum vigilantiam & curam evertit. Intra paucos otiose transactos Romanum cecidit Imperium, sex sæculorum labore, & fortitudine eo usque sustentatum. Vix annis octo restitui Hispania potuit, octo mensium spatio deperdita. Inter acquirendum & conservandum, otium interjici non debet. Fastæ jam mense, & aratro spinis coronato, iterum eodem Agricola terram subigit. Sudores illius nunquam desinunt, sed innovantur solum. Si suis consideret horreis, & agros incultos relinqueret, mox vepribus & spinis hos cerneret confitos, & illa vacua. Attamen istud inter Agricola & Principem interest, quod ille statâ habeat tempora, ut sementem spargat, & messem colligat, Princeps non item: omnes enim menses in gubernatione Septembres sunt ad feminandum, & Augusti ad metendum & colligendum.

5. Nec in eo acquiescendum sibi, Princeps existimet,

quod Antecessorum suorum industria & labore partum accepit: alio enim & alio opus est semper, qui motum illum continuet; & sicut semel in ruinam impulsâ sensim labantur, nisi nova aliqua vis ea sustineat, ita ruunt Imperia, nisi Successor iisdem suis subsidiat humeros. Hæc causâ est (uti diximus) omnium fere ruinarum. Quando Monarchia aliqua instituta & erecta semel fuerit, otiosa nunquam esse debet, sed cælum potius imitari, cuius orbes jam inde à primo creationis momento suos continuant motus, & si moveri desinerent, una etiam rerum omnium generatio & productio desineret. Floreant semper & vigeant Reipublicæ exercitia, nec sinantur corrumpi otio; uti mari accideret, nisi agitarum vento fluxum reciprocum pateretur. Cives qui curarum obliiti deliciis, & voluptatibus se totos dedunt, nec manum operi aut labori admovent, suimet ipsorum hostes sunt. Istiusmodi otiositas contra leges & Imperium machinatur, & vitii a alitur, unde omnia tam interna, quam externa Reipublicæ mala nasci solent. Solum illud otium laudabile est & proficuum, quod pax largitur, quodque in artibus, in officiis publicis, in exercitiis militaribus sese occupat, unde inter ipsos cives secunda quies oritur, & tranquillâ felicitas, germana otiosæ istius occupationis filia.

a Multum enim malitiam docet otiositas. Eccl. 33. 27.

SYM.

SYMBOLVM LXXII.

Temperationem suam ferum perderet, & nervus vires suas, si arcus semper intentus esset. Vtilis est labor, sed continuari haud potest, nisi quies aliqua intercedat. Iugum non semper bonum incumbit cervicibus. In

alternâ vicissitudine rerum vigor consistit. a *Nestram omnem vitam in remissionem atque studium esse divi am, Plato asserit. Cala b cosa uti dixit Rex*

T 7

Alphon.

a Plat. de lib. educ.
b L. 20. tit. 5. p. 3.

Alphonsus Sapiens) que aliqua vegada non fuciga, non puedo mucho durar. Etiam agri sua indigent quiete, ut majores deinde fructus proferant. Otio virtus instauratur, & vires colligit, haud aliter a ac fons aquæ salientis (icon præsentis Emblematis) si ea manibus comprimitur.

— Vires instillas, aliquæ
Temporaria quies: major post
otia virtus. —

Ob eam causam dies & nox horas ita partiti sunt, ut aliæ diurnis laboribus, aliæ nocturnæ quieti desinerent. Dum dimidia terræ pars operi invigilat, somnum capit altera. De ipso Iove finxit Antiquitas, ei Atlantem aliquando in cælo humeris sustinendo succedere. Robustissimæ etiam vires pares non sunt ferendis sine intermissione curis Imperii. Labore assiduo valetudo lædatur, & torpescit & animus; otio nimio & hic & illa vires amittunt. Tale itaque sit, qualis irrigatio plantarum esse solet, quæ eas sustentet duntaxat, non submergat penitus; aut qualis est hominum somnus, qui si moderatus sit, corroborat, si nimius, debilitat potius. Nullæ remissiones meliores, quam quibus oblectatur pariter & eruditur animus; ut sit in conversatione cum iis, qui aut scientiis, ut armis florent. Adrianus Imperator eos menses suæ adhibebat, quam ide Philostratus

ut doctorum virorum Alphonsum esse ajebat. Idem in Trajano commendat Plinius, & refert Lampridius de Alexandro & Severo. Alphonsus Neapolitanus Rex cum aedem à mensa in locum aliquem quietiorem se reciperebat, ut animo quoque (quæ) admodum is dicere solebat) cibum suum præberet. Tibertius, quoties Roma alio concederet, Nervam & Atticum viros eruditos itineris comites habere voluit, ut eorum sermonibus à levaretur. Franciscus Primus Franciæ Rex tantum & frequenter illa & assidue cum viris doctis conversatione condidit, ut tamen adolescentens literis operâ haud navasset, optime tamen de quavis materia disserteret. Exolevit laudatissimus ille mos & introductus nunc alius, ut mensis Principum assistant stulti, moriones, ac similes male formati homines. Enores Naturæ & judiciorum soliditas illorum nunc oblectamenta sunt. Suas gestunt audire laudes etiam non promeritis, & licet excuset eas interdum modestia, tanquam à fatuo aliquo profectas, his tamen applaudit amor proprius, & aures sensim ad easdem assuefactæ adulationibus etiam assentatorum deinde fide habent.

c Cum inter suos conviveret, ut Plinium, aut doctos homines adhibebat, ut habere fabularum literarum, quibus se recreari dicebat & pasci. Lamprid. in vita Alex. Severi.

d Locutus Nervæ, cui legum politicae equæ Regianæ, præter Sæmum, ut illi scribitur, etiam Atticum & ceteros liberos suos studio præstitit, ut Cuius quorundam sermone levaretur. Tacit. l. 4. Annal.

habent. Facetiae illorum ardent voluntati, quia turpia quædam miscent interdum & vitiosa. Quod si ejusmodi deliramenta recreent animum, quanto magis id præstabit sententiæ concinnæ & exquisitæ doctorem virorum, qui non sunt nimium graves ac levi (in quo ipsi peccant nonnunquam) sed qui festivi quibusdam sermonibus & acutè dictis norint se accommodare temporibus? Si volupe est videre corpus aliquod monstruosum, quod nauseam aliquando movet, quanto erit jucundius percipere auribus tot prodigiosæ Naturæ abortus, ejusdem opera, & arcana plane extraordinaria? De Anacharsi memorat Athenæus, a cæcis in convivium peritis ad risum commovendum hominibus, solum omnium non risisse; post autem indulta Simia in risum solutum dixisse: Natura id esse animal ridens, hominem autem arte & studio, eoque parum honesto. Gravis modestia hæc fuit, & digna etiam Regia Majestate. Exploratores publici in aulis sunt istiusmodi moriones, & qui vel maxime earum contumpeant mores, immo qui ipsi vitæ & Statui Principum insidias machinari soleant. Quam ob rem minime eos tolerare voluerunt Augustus, & Alexander Severus Imperatores. Ad unum illud profunt interdum, ut abrepti furore suo naturali veritatem dicant Principibus.

5. Nonnulli Principes exinanij quadam negotiorum gloria & ambitione à gravioribus respirare se putant, & minoribus sese impendant, ad Athen. lib. 14.

haud secus ac pili canis rabiosi ipsius ejusdem morisoni medentur. Verum quia non omnes animi isto modo levare possunt, neque ulla negotiorum occupatio tam exigua est, quin aliquam postulet attentionem, quæ ad animum fatigandum sufficiat, oportet, ut aliquo saltem temporis spatio curis omnino vacet, & gubernationem seponat & tantisper. Aliqua remissio, aut ludus inter negotia interponi & debet, ut ne his penitus obruatur animus, nec eum perdat otium: molæ enim frumentariæ similis est, quæ si non habeat, quod molat, seipsam atterit. Innocentius Octavus Pontifex Maximus dimisso interdum clavo navis Ecclesiæ, in ferendis arbutulis fere oblectabatur. Porro in his quietis induciis ante omnia ætatis temporisque habenda est ratio, ne hilaritas forte severitati, ingenitas gravitates, recreatio Majestati noceat. Enimvero relaxationes quædam vilescent faciant animum, & Principis auctoritatem haud parum imminuant. Ita Regi Artaxerxi probo fuit colum ducere: Augusto ludere par impar cum pueris: Domitiano muscas confingere: Solymano efformare acus, & Selymo acupingere. Si Princeps adhuc ætate floreat, nullæ recreationes meliores magisque utiles, quam quæ animi vigorem

b Satis omnium Principibus, satis etiam potentia. Tac. lib. 3. Hist.

c Inter negotia turpius inotum est, quam qui laboribus excutitur, ita alteram requiem desiderat. Atit. l. 18. Polit. c. 3.

a Otium enim tum ad virtutes ingens, tum ad civitatem incruentam requiritur. Atit. lib. 7. Polit. c. 9.

b Nascitur ex assidue laborum animorum hebetatio quadam & languet. Sen. de tranquill. animi.

rem augment, & vires corporis corroborant, ut sunt armorum exercitia, decurſiones equeſtres, faltatio numeroſa, luſus pile grandioris, & venatio. Artes item illæ nobiles, pictoria & muſica, quas alibi in Principis educatione commendavimus, conducunt plurimum ad inſtaurandos ſpiritus, quos negotiorum attentio abſumpſit, modo in illis non impendatur tempus, quod curæ publicæ ſibi vendicant, & ea fiat moderatione, quam Rex Alphonſus in quadam lege præſcriptis: *a Emaguer, que cada una deſas fueſe ſallada para bien, con todo eſo no debe home deſas uſar, ſi no en el tiempo, que conuene, e de manera, que aya pro, e no daño, e mas conuene eſto a los Reyes, que a los otros homes, ca ellos deben ſaxer las coſas muy ordenadamente, e con razon.* Rex Ferdinandus Catholicus tam utiliter animo relaxando vacabat, ut ne tum quidem negotia omnino ex oculis dimitteret: nam etiam dum venationi dabat operam, aures habebat plurimum attentas ad expeditiones, quas Secretarius aliquis ei prælegebat, oculis vero ſimul ardearum volatum obſervabat. Emmanuel Luſitanus Rex ne in maximis quidem animi remiſſionibus audientiam petentibus denegabat. Super ipſam negotia quietem captare Principem oportet, qualem ſolet Delphinus dorſo ſuper undas reclinato, id quod facit in altiſſimo mari, quam longiſſime a tranquillo portu. Orium eſſe non debet, ſed laxamentum.

§. Expedit etiam interdum ludis publicis exhilarare populum, ut reſpiret aliquantulum, & majores deinde vires adferat ad labores, quibus animum ſuum impendat: nam ſi triſtis fuerit, & melancholicus adverſus Principem & Magiſtratum ſuas conſuetas cogitationes; contra ſi illi ali-quantum ei remiſſionem indulgeant, cervices cuilibet oneri ſubjicit, & ſuæ quaſi generoſitatis immemor admittit imperium. Ea de cauſa Cæſar Cyro Regi, ut Lydos in obedientia contineret, hunc in modum ſuaſeabat: *b Impera, ut liberos citharam pulſare, ſolere, cauſonari doceam, & me comperies Rex, viros in mulieres degeneraſſe, niſi ilque mitterem, ne rebelles à te unquam deſeſcant.* Unde non minor ſervitutis catena eſt iſta, quam occupatio in coquendis lateribus pro Aegypti Pyramidibus, qua Pharoæ Hebræorum populum diſtinebat, ut ad eo ſecurus eſſet. Eodem ſine Agricola Britannis ſuis conceſſit relaxationes, & idque apud imperios humanitas vocatur, cum pars ſervitutis eſſet. Nec ignorabant illud Tenſerorum Legati, qui miſſi ad Agrippinenses, auctores iis fuere, ut diſtincta cultumque patriam reſumerent, abruptis colapsis ſubſeſſet, *c quam armis valent.* Nec terriſe ſe ſinat Principes delictis, quæ forte in ejuſmodi conventibus committi ſolent, nunquam enim ulla abſque illis fit congregatio, etiam

b Herod. lib. 40.

c Tacit. in vita Agric.

d Idem lib. 4. Hiſt.

quando populus ad ſacra & religioſa pertractanda in unum convenit.

§. Reſpublicæ magis obſervantes iſtius Politicæ, quæ Principes, ſiunt quemque ſuo arbitratu vivere, & diſſimulant vitia, ut populus tyrannidem Magiſtratus minus apprehendat, & illam gubernandi rationem amet potius, ſiquidem ejuſmodi licentiam libertatem arbitratu, magiſque vita diſſoluta capitur, quam bene a compoſita. Verum hæc ratio Status admodum ſecura non eſt: nam ſi populus legum virtutiſque reverentiam exuat, facile Magiſtratus quoque auctoritatem

a Item obſervare, ut quiſque velis permiſſio, quantum ſe magna erit tali Reipublica ſervitutum. Nam vulgo diſſoluta gratior eſt, quam temperata vita. Aril. l. 6. c. 4.

SYMBOLVM LXXIII.

Ocultæ ſunt Rerumpubli-
carum infirmitates: nemo facile de iis iudicium ſeret, ob bonam earundem diſpoſitionem: nam etiam quæ robuſtiſſimæ videntur, corripri mox ſolent, & pereunt infirmitate in apertum ſe pro-
cedente, cum minime putareſſet; haud aliter ac terræ vapores, qui oculis conſpici ante non poſſunt, quam in nubes condenſati fuerint. Eam ob rem omni cum diligentia laborandum Principi, ut mox primis occurratur principiis, neque ideo ſpernendæ cauſæ, quod adhuc remotæ: uti nec primi rumores, quantumvis à ratione videantur alieni. Equiſ

ſpernere incipit, imo omnia vere interna Rerumpubli-
carum mala è vitio naſci ſolent, & ad exhilarandum cum ſatisfactio-
ne populum, ſufficit honeſtas quidam ei relaxationes concedere. Vivere prout Reipublicæ expedit, non ſervitus eſt, ſed libertas. Quia tamen in rebus omnibus majus Reipublicæ bonum præ oculis habere oportet, præſtat ejuſmodi remiſſiones in ludos convertere, in quibus exerceantur vires; prohibere vero eos, qui à fortuna pendunt, utique noxios & iis, qui imperant, & ſubditis iſtis quidem, qui nimium capi ſis ſe ſiunt, adeoque labores defugiunt; his vero, quia ejuſmodi luſibus facultates ſuas diſſipant, & preſſi inopia rapinas deinde exercent, & ſeditiones commovent.

ſecurus eſſe poterit ab eo, quod multitudine ſuo coquir in pectore? Quævis occaſo eam commovent, quævis ſervitutis umbra, aut gubernatio minus bona eam concitat, ut arma corripant, & nefanda adverſus Principem ſuum moliantur.
b Ex parvis etiam ſeditione, de rebus magnis diſſidentur. Si principia tolerentur, ſines deinde curari non poterunt. Tumultus incrementa ſumunt, ut fluvii, qui initio exigui ſunt fonticuli, & paulatim in ampliſſima evadunt flumina. Ne nimiam preſe ſer ferat formidinem, connivet ad tempus impudentia, & ſenſim ſe au-
geſcunt, ut nulla eis vi poſtea reſi-

resistere valeat. a *Primis* eventibus aut metum aut fiduciam gignunt. Ex considerationes suspensum tenebant Tiberii animum, cum quidam ejus servus Agrippam se finxisset, coepissetque turbare Imperium: dubitabat enim, b *vine militum servum istum coërces,*

a Tacit. lib. 12. Annal.
b Idem lib. 3. Annal.

an inanem credulitatem tempore ipso vancere sineret: modo nihil spernendum, modo non omnia metuenda; ambiguis pudoris et metus reputabat. Illud certum, tantum interdum concitare multitudinis esse impetum, ut cavendum sit diligenter, ne sese ipsa evertat, aut exardescat in bella civilia, quorum initia

casu

Symb. 73.

calus plerunque & fortuna moderantur, postea vero consilium ac prudentia, ea superat. Experientia multa edocet media, ad componendos Regnorum motus & seditiones. Interdum ea offert casus & ipsa tumultuum inclinatio ea suggerit, uti Druso accidit, qui cum videret legiones seditionis pœnitere, eo quod defectionem Lunæ, quæ in id tempus inciderat, pro malo habent omine, illa ipsa ad eos conciliandos usus best: id quod in alia quoque occasione fecit H. rmannus Cortesius Nec spernenda sunt ista media tanquam levia, eadem quippe facilitate, qua concitatur plebecula, ad concordiam quoque & tranquillitatem reduci potest. In neutro istorum rationi locus est. Cæcus quidam impetus eam commovet, & vana aliqua umbra sistit iterum. Totum in eo positum est, ut quis furori illius cedere noverit: illo siquidem sæviante vulgus modum tenere nescit; aut metuit, aut metui se facit ab aliis. Quod si quis oratione præmeditata illud lenire studuerit, operam perdet & oleum. Vna aliqua vox acerbior, aut severior animadversio plus ad persuadendum habet roboris. Vnicuique solo verbo Iulius Cæsar militum seditionem composuit, cum diceret:

a *Initia bellorum civilium fortuna permittenda; rebelliam consistit, & variatione perficit.* Tac. lib. 3. Hist.

b *Veniens inclinatione ea casus, & qua casus obducat, in sapientiam convertitur.* Tacit. lib. 1. Annal.
c *Nihil in vulgo modicum: terebre, si parveat: ubi peritum erunt, impune concitant.* Idem lib. 1. Annal.

SYMB. POLITICA.

451

d *Discedite castris, Tradite nostra viris ignavi signa Quirites.*

5. Porro ad sedandam tumultuantem plebem, efficacissimum remedium est divisio; si nimirum videat vires suas & prima capita in diversas factionum partes distrahi. Cum apibus hoc artificio utimur, quoties alatus ille grex foras ex alveari prorumpens tumultuari incipit (nam & ista Respublica domesticis suis malis non caret) & desertis domiciliis cereis, confusus agminibus per ærem circumvolitat, donec injectis pulveribus distrahantur à se invicem: tum enim subito e Pulveris exigui jactu compressa quiescunt.

Vnde & figura & lemma præsentis Symboli desumpta sunt.

Tametsi vero hæc divisio semper opportuna sit, majoris tamen prudentiæ est ejusdem beneficii damna prævertere, antequam eveniant, quam isdem postea adferre remedium. Rex Ferdinandus Quartus, cum virorum quorundam nobilium in Galæcia motus intellexisset, eos ad se accitos militaribus præfecit muneribus. Romani homines seditiones ac turbulentos ad colonias aut exercitus ablegabant. Publius Æmilius præcipua seditionum capita in Italiam transtulit; uti & Carolus Quintus Saxonie Nobiles. Rutilius & Germanicus milites quosdam seditiones rude donarunt. Drusus g tumultuantes legiones

d Lucan. e Virg. in Georg.
f Mar. Hist. lib. 17. cap. 9.
g Tironem a cetero, legione a regione dissociant. Tacit. lib. 1. Annal.

giorres compefcuit, diffociando eos ab invicem. Propterea temporibus Galbæ a longis flatibus difcreti excecitur, quod faluberrimum eft ad continentiam militarem fidem, nec vitii nec vitiorum mifebantur. Quare multis optimum vifum fuit, omnem omnino cœtum populo interdiceret. Eundem in finem urbs Cayri in certas regiones præatit foffis diffinctas divifa fuit, ut civēs tam facile in unum coire non poffent. Nec aliud quicquam Venetias in quiete continet, quam quod plateas omnes mare interfecet. Separatio multos dubios reddit & ancipites, ut nefciant quæ pars fecurior fit, quod fi illa defit, id fequuntur omnes, quo inclināt b plures. Atque eam ob rem Pifander inter Athenienfes feminavit difcordias, ut diffoluta unione inter fe divifi efferent.

In feditionibus militariis apprimē utile erit interdum alios contra alios & concitare. Nam remedium tumultus eſſe folet alius tumultus. d In conjuratione quādam populari id confilii datum fuit Romano Senatui, ut fractis per divifionem difcordiæ conjuratorum viribus, plebem plebe componeret. Atque eo ſpectare debuit Solonis lex, quæ pœna capitis mulctari jubebat civem, qui cœorta feditione non certæ alicui adhaſſet factioni, tametsi hoc eſſet flammæ argere potius, quam

a Tacit. lib. 1. Hiſt.

b Quod in feditionibus accidit, unde plures erant, omnes tuere, idem lib. 1. Hiſt.

c Dixit ad ſolvendam militum conjurationem, aliter in aliter concitatus. S. Chryſt.

d Tac. Lib. 2. Hiſt.

dividere, cum ſuperſeſſet nemo, qui abſque perturbatione intercederet mediis, eaſque extingueret.

5. Aliud præterea efficax remedium præſentia ipſius Principis, populi fuorem ſorti conſtante animo committentis: ſicut enim mare rupibus minatur & montibus, in molli vero arena facile frangitur; ita emolitur plebs, & timore corripitur, cum ſerenam legitimi ſui Domini frontem conſpiciat, & Ita divus Auguſtus cultu & aſpectu Aſiaticas legiones exterminavit. Cum tumultuarentur legiones Germanicæ, quosvis oculos ad multitudinem revulerant milites, vocibus trulentis ſtrere; tuſum viſo Caſare trepidare viſi ſunt. Auctoritate multitudo concitata mitigatur, & arma ponit. Haud ſecus ac ſanguis illico parti lætæ ſuccurrere properat; ſic danda Principi opera, ut mox coram adſit, ubi Statum aliquem tumultuari animadverterit. Majeſtas ſubditorum animos facile ſuo ſubjicit imperio. In illa Natura ipſa vim quādam occultam poſuit, quæ admirandos habet effectus. g In ipſum uſque palatium Petri Quarti Regis Aragoniæ conjurati penetraverant, & ipſe ultro iſi obviam progreſſus, tumultum omnem ſedavit. Nunquam ſane feditiones in Provinciis Belgicis eo uſque proceſſiſſent, ſi Rex Philippus Secundus tempeſtive ſe illic præſentem ſtitiffet. Verumtamen bene prius expendere oportet.

e Tac. lib. 1. Annal.

f Idem lib. 1. Annal.

g Mar. Hiſt. lib. 16. cap. 13.

oportet iſtud remedium & videre, num neceſſitas illud exigat: extremum quippe eſt, & ſi nihil efficiat, nullum ſuperſeſt aliud; id quod movit Tiberium, ut tumultuantes legiones Hungaricas & Germanicas Druſo & Germanico mediantibus a componeret. Periculosa item eſt præſentia Principis, ſi exoſus ille ſit & tyrannus, facile enim ſubditi obedientiæ ſtrum excuriunt.

5. Quod ſi Regnum aliquod per diſſidentes inter ſe familias in diverſas diviſum fuerit factiones, prudens erit ejuſmodi nomina gentilitia omnino prohibere. Ita fecit (ſimul ac coronatus fuit) Rex Franciſcus Ephebus Navaræ, ſevere interdicens, ne quis ſe Biamonteſium, aut Agramonteſium nominaret, quæ duæ familiæ in Regno illo inimicitiiſ mutuis diſſidebant.

5. Quod ſi ob culpam alicujus Miniſtri multitudo tumultuari cœperit, nullum ad illam ſedandam efficacius eſt remedium, quam ſi debitas ille pœnas det. Verum ſi Principis fuerit vitium, & plebs Miniſtro iſtud tribuens, arma contra eundem ſumpſerit, permittendus erit error ille, quando nec vis, nec ratio abſque majoribus Reip. damnis ſeſe motibus illis audent opponere. Patiatur innocentia, ſed abſque culpa Principis. b Habet aliquod ex iniquo omne malum exemplum, quod contra ſingulos utilitate publica rependitur.

a Reſcienſesque Germanico aut Druſo, poſſe a ſe mitigari, vel inſurgere, quod aliud ſubſidium ſi imperatores ſpreviſſent. Tac. lib. 1. Annal.

b Tacit. lib. 4. Annal.

Seditio veneni inſtar eſt, quod cor impetit, & corporis ſervandi cauſa expedit interdum brachium reſcindere, & furoris ſequi impetum, eſti rationi & juſtitiæ adverſari videatur. Ita fecit Regina Iſabella, cum inter cives Hiſpanieſes ſeditio cœorta eſſet; effugiantibus enim iſis, ut Andream Cabrera ſupremæ aulæ ſuæ Præſectum Gubernatoris Palatii privare officio, & plura poſcere cupientibus, illa ſermonem abruptit, ſic eos affata: Quod petitiſ, jam facere conſtitueram, ite, amoveat aula Præſectum, & reliquos omnes, qui Palatium occupant. Quo factum, ut ex Regine mandato fieri videretur, quod vis potius extorſerat, adeo ut ipſi etiam tumultuantes illud in beneficio & gratia ponerent. Ea ratione ſedatus eſt tumultus, cumque examinatis poſtea accuſationibus, quibus aulæ Præſectum oneraverant, deprehenderet, iniquas illas fuiſſe, eundem in officium priſtitiſ juſſit reſtitui. Quando ſeditioſiſ ſatis facere ſe poſſe putant punitione eorum, qui ſeditionis primi fuere incoerentes, nemini patet, eo quod ſibi perſuadeant, ſic demum a culpa abſolutos ſe fore; uti tumultuantibus legionibus & Germanicis accidit, & tametsi d nihil preſeti ſoleat patientia, niſi ut graviora, tanquam ex ſacili tolerantiſ, imperentur; licet etiam concitata multitudo tanto plura expolcat, quanto plura illi concedan-

c Gaudebat tactibus militum, tanquam ſenex abſolveret. Tac. lib. 1. Annal.

d Idem in vita Agricolæ,

dantur, sicut faciabant milites à Flacco a Romanis missi, illud tamen tum potissimum fit, cum exigua esset offensitas, qualis erat illa Flacci auctoritas, quem exercitus b spernebat. Verum in dicto Germanici casu eadem remedia, etiam violenta, quæ seditiosos exercebant, adhibere oportuit, ut eorumdem leniretur furor, aut titulo honesto à punitione abstinere. Non ignorabat, quantas ea res injustitias & crudelitates datura esset, si legiones passim de seditione accusatos trucidarent: necesse quippe erat multos eidem malo involvi innocentes: veium tamen illud omnino evagere non potuit, neque enim ipsius iustum factum, sed casu potius, & tumultuantium furori tribuendum e videbatur.

Excusanda quoque est tum Ministrum culpa, aut astutum existimandum consilium, si imperium fuit, cum vi populari abreprensus seditionis caput se finit constituit, ut postquam furor deinde deservit, tanto facilius possit tumultuantes ad officium reducere. In hunc finem à temeritatis aliena comes factus est Spurius, primo coactis, mox velle simulans, quo plus auctoritatis inisset consiliis, si seditio misse-

a Et Flaccus nulla concedendominibilibi aliquid effecerat, quoniam si acutus exproposceret, quæ sibi iam negatissima. Tacit. l. 4. Hist.

b Superior exercitus Legatus in Hordemum Flaccum spernere. Idem l. 1. Hist.

c Nec Caesar crebat, quando nullo ipsius iussu, penes aulicam severitatem illi & invidia erat. Tacit. ibid.

d Tacit. l. 2. Annal.

Solet interdum populus specie tenendæ libertatis, & privilegiorum conservandum, contra Principis sui auctoritatem aliqua nefarie mori, quem despectum eo in casu dissimulare nequaquam expedit, ne majores forte sumat animos; & si fieri possit, poena à delinquentibus reposita sic debet, ut amputata securi auctorum seditionis capita, & palam propolita, atque illud resciscat populus, terror incutiant aliis: e neque enim aliud gliscens discordia remedium, quam si minus altere maxime prompti subvertantur, verissimum quippe f. nihil ausuram plebem, principibus amotis. Ramires Rex Aragonie moribus remedium allaturus, ab Abbate Tomenensi consilium exquirebat, at is nullo dato responso, Periantrum g imitatus, false summitates olerum in hortu, ubi forte erat, demetens, satis illud docuit, quid facto esset opus: sublati ergo è medio præcipuis rebellionis auctoribus, pristina Regno quies reddita est. Idem consilium Lupus b Barrientos Regi Henrico Quarto quoque dedit. Oportebat tamen e in re rigorem sic moderari, ut circa paucos fiat executio, cum iis vero, qui puniri nequeant, aut dissimulandum, aut aliter transigendum, ut omnium concilietur animi,

quo-

e Idem l. 4. Annal.

f Tac. l. 1. Annal.

g Nam Periantri caducatorum, per quem Transiuntibus consilium aqua exquebat, nihil responsum f. ferit, sed specie eminentibus sublati, sequens ad aquas. Arist. l. 3. Polit. c. 9.

h Mar. Hist. Hist.

quomodo Othonem fecisse legimus, cum ejus tumultuaretur a exercitus. Ejusmodi moderata severitas omnes compescit motus: b dum enim meli parere incipiunt, optimus qui, que iussis pareat; ut Voculæ accidit quando legionibus integris seditionem molientibus in unum solum militem animadversum iussit.

In quo illud etiam observandum, ut castigandi modus tam suavis sit, ne communem Nationis injuriam aut despectum populus interpretetur: alias enim magis obstat animus. c Haud perinde Germanos servitutis, vulnera, lullus, excidia in bello à Romanis accepta, quam trophæum illud, quod Germanicus è rebellium Provincia- rum spoliis erexerat, dolore & ira adfessit. Non oblitus fuit præcepti istius Ferdinandus Dux Albanus, quando statim publicam rebellibus poni iussit: nec illud intermiserat, quantumvis aut legisset, aut audivisset, d Iulianum Civilem à Vitellio Imperatore mortis periculo exemptum præpotentem inter Batavos, ne supplicio ejus ferax gens alienaretur; quin immo magis utilem fore judicavit severam aliquam animadversionem, quæ tamen seditioni ansam non dedit, sed apostasia potius ab avita Catholica fide, quantumvis quidam seditionis

auctores priorem illam causam obtenderint, ad irritandam videlicet optimam illam gentem, ut à naturali sua fidelitate deficeret.

S. Alia est inobedientia, quæ ex nimia quadam promptitudine, aut fidelitate minus considerata nascitur, in quo casu benignis opus est mediis, ut subditi in viam revocentur. Ita fecit Joannes Secundus Aragoniæ Rex in seditione Barcinonensi ob mortem filii sui Principis Caroli: datis enim ad civitatem literis, testatur est, nunquam se nisi necessitate coactum violentis usum remediis, immo tanquam filios se cives habiturum, si resipiscerent. Istæ benignitas, & communis veniæ pollicitatio ad obedientiam eos reduxit. Semper in Principe elucere debet quædam ad veniam propensio: nam si illius spes desit, obstinatum fiet delictum. Ob hanc causam Valentinus, concitatus ad rebellionem Treverensibus, Legatos Romanos iussit interfici, e quo minore venia crederet vinculum sceleris. Vertitur in desperationem seditio, ubi nullam gratiam sperare licet, maluntque homines factiosi periculi interire manibus, quam carnisficiis. Ob quas rationes iis etiam parcitum fuit, qui Vitellii patibus adhæserant, ne videlicet f. sublata spe veniæ, pertinacia accenderentur. Tali animi magnitudine uti necesse est, quando delinquit ci-

e Tac. l. 4. Hist.

f Idem, ibid.

citata multitudo; quomodo fecisse meminimus Regem Ferdinandū Sanctum in Castellæ motibus, & observatum id fuit in Comitibus Guadalajarensibus temporibus Regis Joannis Primi, quando data fuit illis venia, qui in bello contra Lusitaniam Regni illius partes secuti fuerant. Quod si Principes suam perdidit existimationem, aut apud suos in contemptu fuerit, in eo casu fateor, parum profuturam benignitatem; immo illa ipsa etiam remedia, quæ mala ejusmodi curare debuerant, magis illa exulcerant, & perniciosa reddunt: ubi enim perierit auctoritas, nec pœne severitatem Principes tueri poterit, nec timorem incutere, aut exemplum in sediciosos statuere; atque adeo incommode cedere oportet, & prudenter, quantum fieri potest, artibus consiliisque factiosorum obviam ire; ut sequitur Vocula, cum vires sibi deesse videret ad coercendas tumultuantes a Legiones. Eandem ob causam Rex Joannes Secundus Regni Primores, quos captivos tenebat, libertati restituit.

§. Nec plus etiam prodesse solent gratiæ & beneficia ad componendos Status, si conferantur a Principe, qui existimationem suam jam perdidit: nam qui ea accipit, aut pusillanimitati ea tribuit, aut

a Sed vires ad coercendum deviant, in frequentibus insidiisque legionibus. Inter ambiguitates militis & occulsi hostes optimum & presentibus variis, materia dissimulationis, & istam, quibus peractis, artibus grassari. Tac. lib. 4. Hist.

rebellione & tumultu tum b contendit, & interdum aliis querit R. gem, cujus patrocinia ea potro conservare possit. Ita fecisse vidimus, qui contra Regem Henricum Quartum conjuraverant: isti siquidem nullis unquam illius beneficiis, quantumvis multis benigneque, devincti se passi sunt.

§. Quoties vero seditionis flammam saporis Principes straverit, plurimum refert, ut omnes intelligant, ab ipso, ejusque virtute consilii illud proficisci, non ex aliorum persuasione, in tanto efficacius sit: magis enim populi furor accendi solet, si existimet ab iis, quos circum se habet, inductum fuisse Principem, ut in delinquentes tali modo animadvertat.

§. Postquam vero venia generalis concessa semel fuerit, constanter eidem insistere debet Princeps, nec ullam unquam præ se ferre offensivam, aut acceptam injuriam: isti enim majoribus conjurationibus ansam daret; uti debet Ferdinandus Rex Neapolitanus, cum in quosdam Regni Procures, & quibus jam ignoverat, quique in Regis Ferdinandi Catholici tutelam se receperant, vellet animadvertere. Tamen postea, si aliud forte delictum admiserint, cum omni legis rigore castigare eos licebit, ut continentur in officio, nec principis benignitati abutantur.

d Nihil in istiusmodi discordiis

b Nihil spei, nisi per discordias habeant. Tac. lib. 11. Annal.

c Mar. Hist. Hist. l. 2. cap. 1. d Tacit. lib. 1. Hist.

civilibus festinatione tutius, ubi facto magis, quam consulto opus est: plebs enim animos humit, & insolecit amplius, nisi mox audaciam suam puniri videat, aut oppositionem experiat. Semel aula plura etiam tentat, & cum tempore in apertum se produnt, qui primum dubii hærebant, & qui nimium confidunt, in discrimen veniunt. Ideo Artabanus magna cum diligentia & celeritate Regni sui motus componere a studuit. Sicuti seditiones plerumque oriuntur subito, ita subito adhibendum remedium. Magis facto tunc, quam consulto opus est, antequam radices agat malitia, aut tarditate allicentia incrementum sumat. Vbi semel cædibus, rapinis, aliisque vitiiis, quæ seditioni secum adfert, afflicti homines fuerint, difficulter ad obedientiam iterum & quietem reduci possunt. Probe

a Pergit properus, & præveniens inimicorum assus, amicorum premittens. Idem l. 6. Annal.

istud noverat Rex à Henricus, quando defuncto fratre suo Rege Petro, potioribus Regni urbibus & propugnaculis occupatis, mox Regno tranquillitatem restituit.

§. Quare cum seditiones & bella civilia nihil aliud sint, quam infirmitas quædam, quæ Republicæ vitam & consumit, & exhaurit Principem partim damnis, quæ patitur, partim etiam gratis, quas aliis præstare cogitur, prudentia erit, quovis etiam pretio ea componere: quæ res movet Regem Ferdinandum Catholicum, ut cum Alphonsio Lusitanie Rege de iis, quæ in Castellæ Regnum obtinebat, amice transigeret. d Quippe in turbas similes, & discordias pessimo cuique plurimavis. Principes in eorum sunt potestate, qui armis præstant, & civilibus bellis plus militibus, quam Ducibus licet.

b Mar. Hist. Hist. lib. 17. c. 14. c Quod si invicem mordetur & committitur: videte ne ab invicem committantur. Paul. ad Galat. 5. 15.

d Tac. l. 4. Hist. e Id. l. 2. Hist.

SYMBOLVM LXXIV.

ANimantibus à natura tributum est, ut ad individuum suorum conservationem incumbant solum, & si lædunt interdum, ob eandem causam potissimum sit, & e ferocitate quadam naturali, quæ rationis imperium nequaquam agnoscit: Contra homo flamma illa cœlestis, quæ vitam & sensum ei tribuit, cumque rerum omnium constituit Dominum, instructus facile sibi persuadet, non

ideo solum natum se esse, ut vivat, sed ut fruatur iis omnibus, etiam illa illos limites, quos ei ratio posuit, ut porro sit, ut falsa boni specie inaniter delusus, illud in variis inquirat objectis, suamque in iis felicitatem & beatitudinem colloceat. Nonnulli in divitiis eam consistere autumat, alii in deliciis, alii in imperio & dominatione in alios homines, immo singuli pœne in rebus tam variis, quæ

errores sunt appetitus & phantasia, quibus ut potiantur, & felices sint, ea adhibent media, quæ mens vaga & inquietis iis suggerit, tametsi iniusta sint. Vnde nascuntur homicidia, bonorum direptiones & tyrannides, arque adeo illud etiam, quod nullum sit inju-

a Pna & ea vetui cassia bellani, profunda libido inoprit & dirisissim. Sall. in Conf. Catil.

rius animal ipso homine; cumque unus ab alio securus esse nequeat, varia reperta sunt amorum genera, ad malitiam vi repellendam, tuendamque innocentiam & libertatem, bellum in orbem introductum est. Hanc originem habuit,

b Vnde bella, & lites in omni Ex concupiscentis vestris, que mihi in reprobis vestris, Jacob. 4. 4.

Sym. 74.

SYMB. POLITICA.

459

nisi forte ex ipso inferno nox à lapsu superbissimorum illorum Spirituum prodierit. Ad eo exorsum est Deo bellum, ut licet David homo tam iustus fuerit, noluerit tamen ab ipso templum extrui, eo quod multum sanguinis a profudisset. Principes prudentes ac moderati illud abominantur, quippe qui probe norunt, varios ejus esse eventus atque exitus. Bello ordo & harmonia turbatur Republicæ: mutatur Religio: violatur justitia: silent leges: læduntur amicitia & consanguinitas: artes in oblivionem veniunt: perit agricultura: cessant commercia: vastantur civitates & immutantur dominatus. Rex Alphonsus bellum vocat & destrucción de paz, e movimiento de las cosas quedas, e destrucción de las compuestas. Si internum sit bellum, ardenti febris simile est, quæ Statum adurit: si extraneum, venas incidit, per quas divitiarum sanguis effluit, & vires exhalantur ac spiritus. Bellum violentia quædam est rationi. Nature, ac fini hominis contraria: hunc siquidem Deus ad suam imaginem condidit, & imperium ei dedit in hæc res inferiores, non ut eas bello destrueret, sed pace conservaret. Non eum creavit belli, sed pacis causa; non ad furorem, sed mansuetudinem exercendam; non ad injuriam, sed ad beneficentiam: quare nudus

a Nudum sanguinem effudisti, & plurima bella bellasti, non potueris accipere domum nomini meo. Paralip. 22. 3.

b Variis eventus est belli: nunc hæc, & nunc illam consensum gladii, a Reg. 11. 25.

§ 2, 1, 23, P. 24

omnino nascitur sine armis quibus lædat, & sine duriori pelle, qua se tæuat; ita alienæ opis, gubernationis & institutionis indigus, ut adultus etiam & natu grandior se solo absque industria aliena vivere nequeat. Eadem necessitas & indigentia hominem impulit, ut societatem & amicitiam civilem cum aliis coleret, in qua communi omnium labore necessaria reperirentur vitæ commoda, & felicitas ista politica ætioribus amicitia & subsidii mutui vinculis eos invicem astringeret; & ne forte una aliqua Provincia interitis suis elata opibus aliarum communicationem sperneret, inter varias bona illa disperdivit. Triticum Sicilia suppeditat: vinum Creta; purpuram Lydis; sericum Calabria; res odoriferas Arabia; aurum argentumque Hispania, & Indis occidentales; Orientales Adamantes, uniones, & varia aromata: quo factum denique, ut cupiditas & indigentia opum istarum & deliciarum excitaret commercia, & instituta inter Nationes communicatione fieret hic orbis familiaris quædam domus ac communis omnibus: quia vero ad ejusmodi negotiationes necessum erat, ut sese mutuo intelligerent, atque internos amoris & benevolentia affectus invicem possent prodere, largita est homini Natura vocem articulatam, blandam, & suavem, qua animi sui sensa expromeret; risum, quo comitatem suam; lacrymas, quibus suam commiserationem; manus, quibus fidem, & liberalitatem;

V 2 1007

tem; genus, quibus obedientiam suam testaretur: quæ omnia signa sunt animalis civilis, benigni, & pacifici. Verum eas animantes, quas Natura bellicosas esse voluit, ita ab utero formavit, ut armis tam offensivis, quam defensivis ad bellum instructæ essent. Leoni ungues dedit, Aquilæ falcas, Elephantum proboscidem, Tauro cornua, Aprio exertos dentes, Binaæco pungentes aculeos, Serpentes & viperas veneno fecit formidabiles, illarum quippe defensio in nostro consistit periculo, & robur à metu nostro accipiunt. In eum finem omnes fere animantes biutas duriori pelle convestivit: ut se tanto melius tueri possent: Crocodilum lorica texit, serpentes hamato thorace, canctos testis. Ideo largita est omnibus aspidem quandam ferocem, ac vocem horrificam. Pro illis ergo brutum bellum fit, non pro homine, in quo ratio in ira habet imperium, & cui Natura in imis terræ visceribus ferrum, chalybem, aurum argenteumque, ne fors is abuteretur, abdidit, sed & ibi ea reperit, & protulit in lucem, a ne aut instrumentum in eadem mutuas desset, aut pretium. Grandis hominum abusus aurum argentumque, quæ Natura vitæ sustentandæ & ornandæ concessit, in ejusdem jacturam & detrimtum impendit.

¶ Verum quia apud homines permixtus, ipsis etiam beluis (ut diximus) immaniores plus voluntas & ambitio potest, quam ratio, adeo ut

¶ Sequetur.

abique iusta causa contendunt opprimere alios, iisque dominari, omnino necessarium fuit bellum ad defensionem naturalem: b nam cum duo sint genera disceptandi; nunc per disceptationem, alterum per vim; cumque illud proprium sit hominis, hoc belluarum, consurgendum est ad posterius, si autem non liceat superiori, modo iusta causa intervenit, & bona præterea accesserit intentio, & legitima auctoritas Principis: qua tamen in re abique consultatione cum vitis doctis statui nihil debet. Ita Atheniensis faciebant, qui prius Oratores suos & Philosophos adhibebant in consilium, ut bella legitime susceperent; siquidem in nostra est potestate illa exordiri; finem vero iis imponere, non item. Qui cito arma corripit, paulatim plorandi materiam inveniet.

c *Mover guerra* (inquit Rex Alphonfus) *es cosa en que deves mucho parar mientes, los que la quier en fazer ante que la comienzen: porque la fagan contrazen, e con derecho. Ca desfe ruten grandes tres bienes. El primero, que ayuda Dios mas por ende a los, que asi la fagen. El segundo, porque ellos se esfuerzan mas en si mismos por el derecho, que tienen. El tercero, porque en que lo oyen, se son Amigos, quando los de mejor valentia; e si enemigos, recelan e mas temen.*

¶ Belli periculum suscipi non debet ob causas leves, aut delicias, quales impulerunt Xerxem, ut bellum inferret Græciæ; & Longobardos ut irruptionem in Italiam facerent.

¶ Cicero.

¶ L. 2. tit. 23. p. 20.

tent. Ille Princeps tyrannus est, qui propter statum alienum bella movet, justus ille, qui ideo solum, ut sua conferret, aut bona inique usurpata vindicaret, in eo præferret casu, quando iustitia à tribunali obtineri nequit, & securior est decisio, quæ gladio sit & armis, quam quæ jure scripto, a fraudi & cavillationi obnoxio. Eventus bellorum injuste susceptorum integerrimus iudex est, qui victoriam ei tribuit tandem, cui de jure competit. Tantopere Philippus Secundus jus suum, quod per mortem Regis Sebastiani ad Lusitaniam coronam fuerat consecutus, liquidum esse voluit, ut tametsi Theologorum & Iurisperitorum responsa pro ipso facerent, & jam in consensibus Regni illius esset cum exercitu, adhuc tamen tantisper sustinuerit, donec iterum cum illis ea super re deliberationem instituisset, Princeps, qui sensum & quasi gradatim fortunam suam fabricare meditatur, per bellum eam quærat licet, ubi legitima sese obtulerit occasio. Verum is, qui status amplitudini suæ convenientes jam quiete possidet, diligenter ante expendat, quid magis conducatur in re, coneturque, quoad potest honestis quibuscumque mediis bellum declinare, abique jactura tamen auctoritatis suæ & existimationis: nam si hæ paterentur aliquæ, detractando magis illud incenderet. Rudolphus Primus Impera-

tor melius esse ajebat bene gubernare, quam dilatare Imperium. Nec minor Principis gloria est, armis pacem tueri, quam bello victorem esse. Felix & fortunatum illud Regnum, in quo armorum existimatio ubertatem conferret; ubi lanceæ olivæ & vires sustentant; ubi Ceres Bellonæ galea utitur, ut fruges suas tanto securius possit producere. Quo animi magnitudo major est, eo magis à bello esse alienus: novit enim quid maxime fieri oporteat. Illud certum, b *sumi bellum sæpe etiam ab ignavis, & strenuissimis cuiusque periculo geri.* Quod si bellum pacis causa inventum est, ut illius beneficio, si fieri potest, hac frui tandem liceat, non debet electio illius à voluntate esse, sed à vi potius & necessitate. E cerebro Iovis Belloniam prodixit finxit Antiquitas, ut significaret, bellum à prudentia, non ab arrogancia animi proficisci debere. Sebastianus Lusitanæ Rex, qui armis appetit Africam generosæ suæ indoli indulgens magis, quam consilium secutus, sanguine suo documentum istud in arenis illis inscriptum reliquit. Apes Regem armatum non ferunt, ne bellicosus sit forte, & Reipublicæ suæ gubernatione neglecta alienis acquirendis sese occupet. Quod si melius perpenderit Franciscus Francorum, & Gustavus Suecorum Reges, nec ille captus fuisset Ticini, nec hic in Lutzeni

V 3

¶ Castrensis jurisdictio sena, & obsideri, ac pluram manu agere, caliditatem fore non exerceat. Tacit. in vita Agric.

¶ Tac. l. 4. Hist. c. Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas. D. Aug. ep. 207. t. 2.

zensi pugna cecidisset. A dominandi libidine multarum Rerum publicarum interitus sumpsit initium. Sero tandem illud agnovit Hannibal, cum Scipioni fassus esset, longe melius futurum fuisse, si Dii animos tam modestos hominibus inspirassent, ut Romani Italia, Carthagenenses Africa contenti forent.

§. Principes armis potentes bellum viribus, quantis possunt maximis, persequi debent, ut citius illud conficiant, uti solebant Romani: productio enim & sumptus augeat & pericula. Interea quæ hostis sese exercet, sibi prospicit, & sumit animos. Potentia, nisi cum impetu

aliquo agat, auctoritatis suæ jacturam facit. Iis de causis uno eodemque tempore duo diversa bella suscipienda non sunt: distractis enim viribus, tam cito ea confici nequeunt. Nec ulla tanta est potentia, quæ illa diu sustenter, neque tot superant viri, qui ea tunc moderentur. Semper in eo elaborant Romani (& facit illud idem nunc Turca) ut ne duobus in locis simul bellum gererent. Huc comminationes illæ spectabant, quas Cōbulo Parthis intendebat, cum diceret, a Imperatori suo immensam ubique pacem, & nullum illud bellum esse.

4 Tacit. lib. 15. Annal.

SYMBOLVM LXXV.

MEdæa (ut vellere aureo tanto commodius potitur) serpentium dentes disseminavit, unde enati sunt integri virorum armorum manipuli, qui vulneribus mutuis se conficiebant. Idem Principes aliqui & Respublicæ faciunt, perniciosissimæ orbis Medææ, discordias disseminant inter Principes, ac bella & tumultus in suismet b Statibus colligunt. In his nempe pacem & quietem sibi pollicentur; quam perturbant in Provinciis alienis, sed contra, ac putabant, plerumque evenit. De mundi æquilibrio dicunt Cosmographi, centrum gravitatis tam ex omni parte esse æquale, ut pondus quodcunque etiam minimum terram commoveat: quod idem in bellis accidit, nullum

a Pontum seminatibus, & turbinibus metuit. Ose. 8. 7.

quippe tam longe distat, quin centrum quietis Rerum publicarum aliarum immoretur. Bellum flammæ instar est, quæ uno in loco excitata, mox alia, & propterea sepe domum corripit, pro eo ac venti spiraverint. Prudens Agricola agris suis tempestatem metuit, quam circa montium vertices, etsi longissime distantes, cogi videt; potiori jure eas timebit is, qui vaporibus submissis alimenta in subministrat. Sunt qui Batavorum foveant potentiam, sed erit fortasse, quando servitute oppressi suam ipsi deplorabunt stultitiam; quemadmodum iis accidit, qui augendis Romani Imperii viribus aliquando studuerant. Veneti emulatione ducti, quod viderent per Lusitanorum navigationes sua in mari Peruco, & in

Pro-

Provinciis Orientalibus impediri commercia, Cairum Legatum quandam miserunt, & artifices formandorum tormentorum æneorum, & navium construendarum peritos, ad amandam adversus Lusitanorum navigationem mansisse integram: ita enim ad Promontorium bonæ spei

eorundem navigationibus sese opponerent. Verum hi consilio tam opportuno usi missi illuc suis Institutoribus, & introductis commerciis, ea Respublicæ penitus præripuerunt, cui longe fuisset utilis, Lusitanorum navigationem mansisse integram: ita enim eorumdem navium uti potuisset

tuisset tanquam oneratis ad advehendas Orientis divitias, & si portus Regni illius attigissent, incolarum opera & labore eas perficere, & post majori cum industria & lucro per universam Europam distrahere. Nimirum illa ipsa instrumenta & media, quæ ad securitatem propriam cum damno alieno humana excoGITat prudentia, auctori postea accersunt exitium. Sabaudia & Parmæ Duces belli incendia in Mediolanensi Statu fovere satagebant, sed eorum alter suum proprium evertit penitus, alter vero belli sedem ad se pertraxit. Vnicum malum consilium optimo animo Regis Franciæ impressum effecit, ut seipsum pæne metuat, diffidat Matris, Fratri Germano, & toti regno: persuasus scilicet, se suæque sine bello stare non posse, atque adeo à ruina Domus Austriacæ suam dependere salutem & conservationem.

Fœdus Cameracense contra Rempublicam Venetam suasis non nemo Legatus à Francia hoc usus argumentum, quod diffensionis illa seminare inter Principes, ut suam fabricetur fortunam cum aliorum ruina, & uniti inter se complures eisdem armis eripuerit, quicquid in terra firma acquisiverat. Fieri forte poruit, ut tempora illa tales artes exigerent, aut quod Viri prudentes, quibus Senatus ille semper floruit, ejus rei incommoda agnoscerent quidem, iis tamen occurrere non possent, ob nimiam Senatorum multitudinem, aut ne obfistendo suspecti aliis habe-

rentur. Est nimirum hæc Rempublicarum infelicitas, ut in illis malitia, tyrannis, odiorum fomentum, commodorum procuratio, nulla habita iustitiæ ratione, præcipuum magisque securum suffragium esse soleat, quod zelum, amoremque in patriam communitatis interpretatur, adempta viris melioribus recte agendi libertate. In illis, inquam, a Sapiensibus quietis & Reipublicæ chrysa: levissimus quisque & futuri improvidus, spe vanitatis emens est, cumque in deliberationibus numerentur potius, quam ponderentur vota, & in communitatibus omnibus plures inexpecti & temerarii reperiantur, quam cordati, gravia inde nasci solent incommoda. Etiamnum hodie cum maximo tranquillitatis publicæ bono, & communium applausu observari videmus à laudatissima illa Republica bonas regulas politicas, ut pote quæ paci universali studuit semper, & constantem cum Principibus finitimis coluit amicitiam, neque unquam locum dare voluit continuis Franciæ sollicitationibus, aut bellis præsentibus sese immiscere. Quare non solum Austriacam sibi Domum mire devinxit, sed semetipsam etiam communi Martis furori prudenter subduxit, adeo ut plus ea ratione profecerit, quam vi & armis obtinere potuisset. Vicinas majoris potentie non semper damno esse solet, aut fraudi: interdum maris instar est, quod aliorum recedat, & Provincias integras subducit undi

undis Vicino transcribit. Principes non pauci & Respublicæ conservationem suam & amplitudinem huic debent Monarchiæ. Periculosa plenum opus est alæ, bella semper potentiori machinari, & hoc solum agere, ut Principatus minores contra illum nunquam non in armis sint, ut alibi offendimus. Longe potentiores sunt Respublicæ à bona cum Principibus amicitia, quam ab armis & exercitiis. Fœminæ sunt astutæ; quæ facili negotio animos illorum & voluntates sibi conciliant, & suas moderantur actiones, ad fines suos particulares dirigendo. Plus plerumque cum iis velut cum sexu muliebri, quam cum Principibus aliis convivetur, nota præsertim Magistratus natura, in quo probi absque culpa sunt. Ne igitur turbari se sinant, si Principes interdum iratiotes videant: nam a amantium ira amoris redintegratio est: Suavet potius umbras & suspensiones improbent, quibus amicorum fidem quandoque in dubium vocant, quod vitium multitudinis est, res ipsas non ratione, sed suspitione plerumque inani mentientis.

5. Atque artes istæ seminandi discordias, & unum in alterius exitium concitandi, frequentes in aulis sunt & Palatiis, & fere ex ambitione nasci consueverunt; cum enim jam distributa sint præmia, & formæ novæ absque aliarum interitu introduci nequeant, per calumniam aut vim eo contentantur. Inter-

dum non nisi æmulatione est, qua Minister unus invidet alteri excellentes animi dotes, quibus pollet, ideoque hoc agit potissimum, ut aut officio arceatur, ubi illæ magis elucet, aut ut conceptam de iis opinionem deponant alii. Quem in finem falsa etiam nonnullis aliis imponunt crimina, & si veritas obscurari non potest, utuntur ficto risu, jocis aliisque verbis minus honorificis, sub quadam amicitie specie, ut qui jam in rebus levioribus auctoritatem perdidit, eadem postea etiam in gravioribus desituitur. Artificialia ejusmodi malitiosa, minusque sincera ipsi quoque auctori perniciofiora sunt, quemadmodum in Hispanie ejusque sequacibus prudenter b advertit Tacitus. Et tamen Lucianus Proculus alios c criminando, quod facilitatem sibi est, prorsus & callidus, bonos & modestos anteibat: istud tamen non solet accidere, cum probitas & modestia intra vitæ privæ limites sese continent, & honores publicos ac gratiam Principum aspernantur; ut facere solent ii, qui fulsere diffusi viribus minus idoneos sese reputant ad negotia publica alique majoris momenti petraclanda. Viris talibus malitia solers, & ad occupandos animos intenta, debita virtutum præmia facile præripit; quomodo Tigellinus fastidabat, d. Præfectorum virgulum, & prætorii, & alia præmia virtutum velocius vitis adeptus.

b Perniciem alii, ac postea cum finem præbere. Tacit. l. i. Annal.

c Tac. l. i. hist.

d Idem l. i. hist.

adeptus. Verum tales artes eadem, qua nascuntur, celeritate rursum intereunt; ut in eodem Tigillino videre fuit, qui a *inter supra concubinarum*, a Tac. l. i. Hist.

& o'culis, & deformes mores, suis novacula fanchus, infamem vitam sedavit, etiam exitu seu & inhonesto.

SYMBOLVM LXXVI.

Vibrat sol lucis suæ radios in speculum concavum, & eadem inde mox ignei emi-

cant (figura præsentis Emblematis) quo significatur in bonis aut mala Ministrorum inten-

466

tionem pacem aut bellum consistere. Periculosa est mandatorum, quæ ipsi accipiunt, repercussio. Si pectus iis esset crystallinum, planum & candidum, eadem cum puritate mandata redderent, qua acceperunt, immo etiam majore. Quod si iis chalybeum sit, orbem universum bellis succenderent. Eam ob rem Principibus pacis amantibus curæ esse debet, ne ad eam procurandam Ministros adhibeat Martem potius spirantes: hi enim, cum gloriam suam & fortunam in armis collocent, omnem captant occasionem belli incendia suscitandi. Non deploraret Corona Franciæ tot dissidia, neque Europa tot Martis calamitates, nisi in illis conservatio gratiæ Regis Christianissimi sita fuisset. Saceræ paginæ memorant, turbas, quibus bellum denunciabatur, Sacerdotibus olim commissas a fuisse, ne modestia & gravitas sacrioris eorundem officii, quo fungebantur, absque gravi causa iis uti permitterent. Animi Principum sinus quidam marini sunt, qui in altissimos fluctus montium instar sese erigunt, si Ministri eorundem turbulentis Boreæ fuerint; contra, si placidi Zephyri, in summa vivunt tranquillitate. Etenim animus generosus, & pacis ac mutæ Principis sui cum aliis concordiæ amicus: mandata temeraria, & periculosa moderatur, atque emendat; solis exemplo, cujus radii etsi per angulos transeant, expedire tamen se conantur postea a filii autem Aaron Sacerdotes cingenti tubis, erigunt hoc legitimum semper novum in generationibus vestitus. Num. 10. 3.

à forma illa imperfecta, & reverberatione sua redire ad Sphæricam. Nec sufficit interdum, quod intentionem habeant minime malam, si bellicosi alias & Martiales habeantur, quia aut nemo sibi persuadet, tam fortes animos occasionem neglecturos, aut metus contra eorum fortitudinem arma corripit, aut certe malitia ea velut pallio sese contegit. Prævidit Comes Fontanus, quid ex Rhætorum factione futurum esset in valle Telina, ob consociationem cum Republica Veneta, & propugnaculum extruxit ad ostium Adæ fluvii, pro securitate status Mediolanensis: ingressus est Vallem eandem Dux Fera excitus à Catholicis, ut eos contra Hæreticos tutaretur: alibi Dux Osunenensis cum exercitu in mari Adriatico Venetorum arma in Foro Iulii aliorum avocare conatus est, & tribus illis Ministris imputata fuere bella, quæ deinde propter Sabaudicæ Ducis inquietudinem exorta sunt.

5. In istamen, qui pacis tractandæ causa mittuntur, majus hoc solet esse periculum, cum quisque fere in negotiis naturæ suæ ductum, aut passionem sequatur potius, quam bonam Principis intentionem. Lupus Harus offensus à Rege Sanctio, cui cognomentum Fortis, egregie sese ultus est in tractatibus pacificationis inter eundem Regem, & Petrum Tertium Regem Aragoniæ, secus amorum responsa referendo, quo factam, ut utrumque commo- tiorem redderet, quam fuerint

V 6

antea.

antea. Maxima Principum infelicitas est, quod rebus omnibus ipsi coram præsentibus adesse nequeant, adeoque necesse habeant in multis aliorum uti relationibus, quæ fontibus similes sunt: sciet enim hi terræ metallicæ, quæ transeunt, affectiones imbibunt, illæ semper fere malitia, passione, aut affectu Ministrorum inficiuntur, eorumque commoda ac fines sapiunt. Isdem conantur assentari Principi, ita eas instituyendo; ut ad illorum arbitrium & voluntatem fidei factæque videantur. Ministri, & cumprimis Legati, qui rei bene gerendæ apprime studiosi videri cupiunt, & tanquam ingenio suo penetrent omnia, abripi se sinunt privatis suismet imaginationibus, & ad Principes suos referunt tanquam certum & exploratum, non id, quod re ipsa est, sed quod esse possit ipsi imaginantur. Nimis in suspitionibus prout sunt, quas sicut è quavis levissima umbra hauriunt, ita mox fidem suis adhibent: unde graves æquivocationes nascuntur & errores, immo causa præcipua interfectionum, bellorumque inter Principes; si quidem a turbas & discordias pessimo cuique Ministro multa vis. Caveant igitur oportet Principes, ne leviter moveri se fiant primis Ministrorum relationibus, sed component eas prius cum iis, quas ab aliis accipiunt, atque ut de perscriptis ad se totum certius formare possint iudicium, perfectæ imprimis eorundem habent ingenia & naturas, mo-

« Tac. l. 4. Hist.

dum insuper, quo res solent concipere, num videbunt passionibus, aut affectibus privatis duci consueverint: accidit enim interdum, ut Minister amore Regionis, aut Principis, cum quo agit, capiat, & omnia illi æqua videantur; aliquando comiter acceptus favoribus eisdem inescari se finit, & ex gratitudine quadam naturali illius partes & causam agit potius, quam sui Principis. Nonnunquam etiam inanibus rerum simulacris, & rumulculis adversis, per dolum confictis, decipitur, & facile suum exitum fallit Principem: nam nemo aptior ad proponendos alii errores, quam qui prior eos hausit. Ministri bene multi levibus momentis rationibus, aut passione aliqua ducti, aut aversione animi, quæ iudicium isdem perturbat, omnia in malum vertunt. Sunt præterea nonnulli natura sic comparati, ut actiones omnes & consilia in deteriorem interpretentur partem; quemadmodum alii ita sinceri, ut nihil sinistra cum intentione agi credant. Tam isti, quam illi perniciosi sunt, & hi postremo quidem non minus, ac alii priores.

Existimans interdum Minister ad obsequii munus pertinere, aut intelligentis & boni communis studio flagrantis nomen se adepturum, si Principi suo hostes ac diffidentes detegat, omnem curam & vigilantiam in suspitionibus collocat, nec quiskquam à calamo ejusdem & lingua secutus est, atque ut umbras

sui

suas & apprehensiones tanto faciat certiores, nimium diffidendo occasione tantum in hostes, & causa in litem abeat cum gravi Principis nocumento, cui longe plus profuisset bona de omnibus existimatio, aut si Minister adhiberet remedia ad curandos, non ad infirmandos hominum animos, & voluntates.

Fatigantur etiam quandoque Ministri Legationibus, atque ut ad familiæ propriæ commoda procuranda reverti sibi liceat, non verentur dissiuere omnino Principum inter se amicitiam, aut alia minus sana consilia suggerere.

Fallunt egregie Principes, qui sibi persuadent, Ministros semper ut Ministros, nunquam ut homines agere. Quod si ita esset, meliora ab iis præstarentur obsequia, & pauciora evenirent incommoda. Attamen homines sunt, neque Ministri munus eos continuo exiit propensione naturali ad quietem & delicias, amore, ira, vindicta; aliisque affectibus, & passionibus, ad quas corrigendas non sufficit semper studium boni communis, & obligatio.

S. Verum id diligenter velim animadvertat Princeps, fieri interdum, ut qui Ministros bonos & gnaros fallere

nequeunt (eo quod hi in tractando negotio artes illorum & consilia penetrent, videantque quid è re Principis sui sit, quid non) eos traducant tanquam diffidentes, passionibus obnoxios, duros & intractabiles, adeoque illud conentur efficere, ut iis amoris negotia committantur aliis minus ad eam rem instructis, aut ut cum ipso Principe immediate ea tractare sibi liceat, cui multa ad speciem zępa proponunt, eumque inducunt, ut concedat, quæ ipsi deinde fraudi sunt, & interdum ut Ministrum suum perfunderent. Nemo existimare debet negotiorum cursum mutare se nosse, aut Ministri fortunam evertere: ubi enim hoc sperare licuerit, nullus Minister securus erit, nec Principis negotium recte curabitur; talis enim fiducia contemptum & inobedientiam parit in accusante, & metus criminis imponendi animos Ministros admittit. Quare minus dampnum censeo hos forte errare, quam leviter admittere adversus eos querelas & accusationes præsertim Exterorum, & licet veræ eas sint, majoris tamen prudentiæ est differe remedium donec istud asserbere sibi nequeat is, à quo profectæ illæ fuerant.

SYMBOLVM LXXVII.

A Mbæ illæ principes cæli faces, diei nostrique præfides, quanto à se invicem absunt longius, tanto majori consensione, & pleniori luce isthæc inferiora collustrant.

Ast ubi concurrunt propius, nil juvat quidem esse fratres, quo minus præsentia unius alterius impediatur radios, & ex tali Eclipsi nascuntur grandiores umbræ, aliæque terræ in-

commoda. Conservant & fovent Principes mutuum inter se amicitiam Ministrorum & literarum beneficio; at si corā de rebus suis inter se communicent, mox ex ipso aspectu umbræ suboriantur suspitionum & offensarum, quia nunquam unus in alio reperit, quod antea sibi pollicebatur, nec unusquisq; suo se metitur

modulo, cum nemo fere inter eos sit, qui non plus obtendat, quam ei de jure debeatur. Duellum prope est mutuum Principum conspectus & præsentia, in quo de cæremoniis decertatur, unoquoque pollicente primas, & cum altero de victoria contentente. Assunt certamini amborum familiaræ, velut bini hostiles miles

nip 44

Symb. 77.

nipuli, quorum singuli id in votis habent, ut Princeps suus & personæ dotibus, & amplitudine palmam ferat; cumque in tanto numero omnes prudentes esse nequeant, quodvis disterium, aut levissimum aliquis contemptus, facile divulgatus, graviter alios offendit. Ita factum in congressu Regis Henrici, & Ludovici Vndecimi Regis Franciæ, in quo cum Hispani splendore & pompa excederent, contra vero vilem Gallorum cultum ac sordes deriderent, animis haud leviter offensi duæ illæ Nationes discesserunt ab invicem, quæ usque id temporis tam arctam inter se amicitiam coluerant. Occulta fuisse Germanici & Pisonis odia, quoad coram inter se & viderunt. Conspectus mutuos Regis Castellæ Ferdinandi Quartii, & Regis Lusitanæ Dionysii ejus loceti graves peperit diffensiones, uti & ille Regis Philippi Primi & Regis Ferdinandi. Et tamen si ex congressu Regis Iacobi Primi cum Rege Alphonso, atque ex multis aliis similibus insignia nata sunt emolumenta, tutissima tamen via erit, si Principes negotia sua per Legatos conficiant.

5. Qui Principibus magis Familiæ sunt, ii hoc agunt interdum (ut dictum alibi) ut inter eos, eorumque consanguineos & affines dissidia seminant, cujus rei ii historici nostri multa exempla suppetunt. Lupus Harus inter Regem Sanctum, cognomento Fortem, ejusque conjugem

Reginam discordiam concitare conatus est. Famuli Regiæ Catharinæ Matris Regis Iohannis Secundi eandem irritabant adversus Infansem Ferdinandum. Alvarus Lara, (ut Regni gubernationem diutius obtineret) literis confictis Regi Henrico Primo persuadere voluit, à sorore sua Berengaria ei venenum parari. Quorum commodis serviebat dissensio inter Infansem Sanctum, & Regem Alphonsum Sapientem ejus Patrem, ii vehementer cavebant, ne quas habebant controversias, coram præsentibus componerent. Castellæ Proceres impediebant à concordiam inter Regem Ioannem Secundum, & Henricum ejus filium. Alvarus Luna illam item, quæ inter Ioannem Navarræ regem, ejusque filium Carolum Vianæ Principem intercedebat. Privati Regis Philippi Primi eidem dissuadebant congressionem, & colloquium cum Rege Ferdinando. Ejusmodi artes vidimus his nostris temporibus frequentari in Francia cum non exiguo detrimento tranquillitatis Regni illius, & totius Christiani orbis. Remedium unicum est, spernere difficultates & incommoda, quæ Ministri Principibus familiares obtendunt, & in mutuum venire conspectum, ubi vi sanguinis occulte operante, mitigantur animi, & in apertum se prodit eorum malitia, qui dissidiorum auctores extiterit. His rationibus permotus Rex Ferdinandus Sebastiani

a Mar. hist. Hisp. l. 23. c. 5.

b Dissensionemque operis sedis Tacit. lib. 2. Annal.

c Mar. Hist. Hisp. l. 12. cap. 6.

d Mar. hist. Hisp. lib. 22. cap. 4.

gobiaz coram convenit Regem Henricum Quartum conjugis suæ fratrem, nihil veritus ex eo periculi, quod se suaque committere videretur Regi offenso, qui aut ex amore naturali, aut ad dissimulandam suam infamiam illud agebat unice, ut filia sua Ioanna in

SYMBOLVM LXXVIII.

Quod in Sirene cernitur, formosum est; quod auditur, suave; quod celat intentio, noxium; & quod infra aquas demergitur, monstruosum. Quis primo aspectu inæqualem istam diversitatem agnosceret? Tantum mentiri oculos, ut fallant animum: tam suavem effe concentum, ut naves impellat in scopulos! velut extraordinarium admirata est Antiquitas monstrum istud; ut nullum magis ordinarium: aulæ & loca omnia eorum plena sunt. Quoties homines dulcem & sonoram in ore linguam circumferunt, qua decipiunt, & Amici gressibus ponunt in laqueos? Quoties frons exterior amorem præ se fert & benevolentiam, & animus iram coquit & indignationem? Quot finguntur lacrymæ, quæ ex gaudio & profluunt? d Perissæ Germanicum nulli iactantius mactabant, quam qui maxime latabantur. Attulerunt ad Iulium Cæsarem Pompeji caput, & tametsi hoc illi spectaculum

a Ex Sirene in delubris volupatis. Ital. 13. 22.

b Homo qui blandis felleque sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus ejus Prov. 29. 5.

c Peractis tristitia, insinuat. Tacit. lib. 13. Annal.

d Tacit. lib. 2. Annal.

Corona succederet: etsi enim de periculis istis satis à suis fuerit præmonitus, cum tamen ad prudentiæ balancem ista expenderet, prævaluit omnibus unica illa consideratio, nulla scilicet vi aut tractatione plus effici posse, quam præsentia.

non injucundum esset, lacrymas tamen interiore animi affectum dissimulavit.

e Non primo Cæsar damnata manera visu,

Avertitque oculos, vultum dum crederet, hæsit.

Vixque fidem vidit sceleris, tutumque putavit

Iam bonus esse focer: lacrymas non sponte cadentes

Effudit, gemitusque expressit pectore lato.

Non aliter manifesta patens abscondere mentis

Gaudia, quam lacrymis.

Multum de fictis Sirenibus habent obtentus quorundam Principum. Quam fucati Religionis & boni publici coloribus? Quam amplis vestiti promissis, & blandis ac amicis sermonibus? Quæ fraudes mutæ non latent sub illa specie, & exterioribus benevolentie indicibus? Angelos sese exhibent, & desinunt in serpentes, qui artus complectuntur, ut mordeant & venenum iis infundant. Meliora sunt sinceri animi vulnera, quam horum talium oscula. Verba eorum blanda sunt, ipsi vero

e Lucan.

f. Atque sunt vulnera diligenti, quæ sunt insidientia, & cula silentio. Prov. 27. 6.

vero acuta & jacula. Quoties proditio ab honoribus incipit? Tiberius incensus æmulatione gloriæ tot victoriarum, quas Germanicus tulerat, necem ejusdem moliebatur, totiusque familiæ Augusti extirpationem, & ad triumphum

a Molit sunt sermones ejus super alexan, & ipsi sunt jacula. Plal. 54. 22.

eum evocavit, ac imperii confortem reddidit. His publicis benevolentie signis animum suum tegere contendebat: ardebat Germanici invidia, magisque ejus gloriam incendebat, ut extingueret promptius: quod oculis patebat, estimatio erat & honor: quod clam suberat, non nisi odium

odium a malitia. Quo magis sincerum sese co exhibet, eo plus doli in recessu habet additum. Non æque fallunt fontes turbidi, ac limpidiores, qui venenum dissimulant, & puritate sua ad hauriendum alliciunt. Oportet igitur diligenter advigilet prudentia, ut illas Principum artes tempori penetret, tantoque magis suspectos eos habeat, quanto benigniores & magis benevolos sese ostendunt, & mores suos ac naturam immutant; quomodo Agrippina fecit versis artibus, & alperitate in teneritudinem & blandimenta, ut Neronem ab amoribus ancillæ b abstraheret: quæ mutatio ipsi etiam Neroni, & amicis ejus suspecta fuit, adeo ut eum moneant, caveret mulieris c insidias. Ad ea potius oportet advertere animum, quæ celare student Principes, quam quæ palam produnt: magis ad ea, quæ silentio premunt, quam ad ea, quæ exterius offerunt. Tradit Elector Treverensis Archiducem suæ Metropolitani Regi Franciæ, ut eam militari firmet præsidio, etsi probe sciret Imperiale urbem esse, & sub protectione hereditaria Regis a Nec ideo sincere caritatis fidem adferens, amantem juvenem aggressi, suum potius concubulum, ac suum offerre concubum, quæ prima erat, & suum fortunam experienter. Tac. lib. 3. Annal.

b Tum Agrippina versis artibus, per blandimenta juvenem aggressi, suum potius concubulum, ac suum offerre concubum, quæ prima erat, & suum fortunam experienter. Tac. lib. 3. Annal.

c Quæ mutatio neque Neronem fessit, & proximi amicorum nesciebant, gravantque caveret insidias mulieris semper avocet. sum, & falsa. Idem lib. 13. Annal.

Hispaniæ, tanquam Ducis Lutizenburgensis, & Comitum inferioris Burgundiæ, atque adeo non in illam solum sestitutiones; post vero in de causis copiæ Regis Catholici urbem illam iterum Franci eripiunt, Electorem casu de sortuito detinent, & tractant omni cum veneratione tui ac tanto Principi debita; & ecce postquam Rex Franciæ jam decem aut octo diebus ante fœdus cum Batavis facivisset, ad oppugnandas Provincias Belgicas, hunc bellum obtendit, etsi post illud acciderat, & in dictis regionibus signa infert, specie liberandi Electoris, amici sui, & in fœderibus socii. Facile occasiones reperit, aut submissa facit, qui eas studiose querunt. Malitia luci similis est, quæ per quamcumque simulam se penetrat, & tanta in nobis inest ad libertatem propensio, tam cæca nostra ambitio, ut nullam tam sit fucata species, modo ad alterutrum illarum collimet, cui non illico fidem habeamus, sinamusque ab ea nos decipi, quantumvis à veritate aliena ea sit, & rationi aut experientie adversetur. Italia nondum satis agnoscit consilia Franciæ, quibus sub titulo protectionis dominatur illius affectus, etiam postquam vidit violatam ab ea fidem publicam, post constitutas tot pacis Ratibonæ, Cherasi, & Monçon: post invasum Italian, Monterrat, Vallem Telinam, Pinnarolam, & imposuit Monaco militare præsidium. Talia simulacra obtin-

dunt

dunt Principes suæ ambitioni, cupiditati, aliisque consiliis minus rectis, cum jactura etiam sanguinis & fortunarum subditorum. Hinc fere nascuntur omnes bellorum motus & turbæ, quas orbis experitur.

¶ Sicut autem ipsa commodorum ratio mutatur interdum, ita & causæ ipsi prætextæ: hæc namque unbram illis faciunt, & sequi ea solent. Tractat Respublica Veneta amoris societatem cum Grisonibus, obstant Galli, ne quid detrimenti caperet confederationes, quas ipsi cum ipsidem alias fecerant: abeunt in diversas factiones Nationes illæ, in damnum Catholicorum Vallis Telinæ, quorum exstirpationem moliebantur Hæretici: conventum ea super re instituunt Helveti, neque aliud occurrit remedium, quam ut Hispani cum exercitu in Vallem penetrarent, quod longe etiam ante Clementis VIII. fuit consilium, in instructione quadam data Episcopo Velinæ, cum illum pro nuntio mitteret ad Cantones Catholicos. Placet idem medium Domino Guffierio, qui Franciæ curabat negotia, suadet: Comiti Alphonso Casato Legato Regis Catholici apud Helvetos, Ducem de Fertia hortetur literi, ut cum exercitu regio in Vallem Telinam moveat, ut præcluso hac ratione Venetis transitu, ipsi à cogitatis suis desisterent, & Vallis ab Hæreticis tuta esset ac libera. Motus his precibus Dux, & periculo communi, quod Statui Mediolanensi, atque universæ Italiæ ab hæresi

imminebat, laments item, & lacrymis Catholicorum, Vallis Telinam ingreditur, & mox Galli novis rationibus artes mutant, & huic se opponunt consilio, novo sancto fœdere Avenione cum Venetis & Allobrogum Duce, sub specie conservandæ libertatis Italiæ, tametsi hæc magis in eo posita esset, ut transitu illo Hæretici Transalpini prohiberentur, quam ne Hispani nimis illic potentes evaderent. Cumque Vallis Telina non nisi simulacrum esset unioni illi callide obtentum, usi sunt id temporis fœderati armis suis ad distrahenda aliorum consilia, & vim omnem atque conatum, ad opprimendâ Rempublicam Genuensē converterunt. Ita rationes prætextæ variantur, prout aliæ atque aliæ commodorum sese dant occasiones.

¶ In ipsis denique effectibus falsam obtentum illorum speciem tempus prodit, quia aut non præstatur, quod promissum fuerat, aut eo non agitur loco, quo putabatur. Cogitat Respublica Veneta Gradiscum occupare, & causam prætendit Viochorum, qui in Croatia sunt, incursions: maris libertatem tueri se velle simulat, & terra bellum suscipit.

Septennumero majoris gloriæ divinæ procurandæ titulo sumuntur arma, & eidem officiant potius: interdum specie Religionis, & eandem graviter lædunt: interdum pro tranquillitate publica, & eam perturbant: interdum pro subditorum libertate, & eos opprimunt: interdum pro

pro eorumdem tutela & defensione, in eosque tyrannidem exercit: interdum pro statu proprio conservando, & alienum occupare fatigant. O Homines, ô Populi, ô Republicæ, ô Regna! quorum tranquillitas & felicitas ex ambitione, & repentino paucorum impetu dependet!

5. Quando fines actionum honesti quidem sunt, incertum tamen, an eos seque in meliorem partem interpretari sint alii; aut quando periculum est, ne si innoteant, obtineri nequeant, licebit eos ea ratione disponere, ut actiones nostræ diversam quasi speciem mundi oculis exhibeant, & putentur ex aliis honestis causis proficisci. Quia in re nulla fraus ab eo committitur, qui sic agit: recte enim id facit ac licite, sed malitiæ solum simulacrum aliquod ante oculos objicit, quo sese ipsa decipiat, ut in iustis consiliis Principis obstat. Neque vero ulla cogit necessitas, ut scopum, quo intendit, aperiat aliis, immo attingere metam certam non possit, nisi eodem tempore in alias conficiat videretur.

6. Nec minus in Rebus publicis periculosa est species ficta cuiusdam zeli, quo simulant nonnulli, se bonum publicum præ oculis habere, & non nisi privatum ac proprium spectant. Præterunt gubernationis emendationem, ut omnem illius auctoritatem labefactent. Proponunt media, & consilia suggerunt post casum, ut errores commisso, sed postquam medicinam amplius non admit-

tunt, in lucem proferant. Libertatem præferunt, ut populi plausum contra Magistratum sibi concilient, & perturbant Rempublicam suæ deinde servituti a subiciant. b Cateram libertas, & speciosa nomina prætexunt, ut quicquam alienum servitium dominationem sibi concipiat, ut non eadem ista vocabula usurpet. Quæ argumenta non dedit Tiberius restituendæ libertatis Romanæ, cum eandem cogitaret & opprimere? Eodem artificio usus est Princeps Auriacus, ut Provincias Belgicas ad rebellionem concitaret: iidem ejus uruntur posterius, ut Provincias Vitis dominentur. Tempus maximo cum suo damno eas edocebit, quantum inter legitimum Dominum & Tyrannum interlit, & tunc optabunt d non se contumaciam cum perniciem, quam obsequium cum securitate maluisse, id quod olim Treverensibus iussit Cerialis. Convolat cæco quodam impetu populus ad illiæm libertatis fistulam, nec suam agnoscat levitatem, nec amissa penitus libertate servitutis laqueis irretrictum se viderit. Moveri se finit fictis Crocodilorum istorum lacrymis, & minus caute luas illis fortunas & vitam committit. Quanta per orbem extet

a Pa Imperium eversione, libertatem præferens: si videretur, ut non aggraveretur. Tacit. lib. 16. Annal.

b Idem lib. 4. Hist.

c Preiusta verbi, ut invidia, et subdola, quantoque majore libertatis imagine regeretur, tanto magis ut insensum servitium. Tac. lib. 1. Annal.

d Idem l. 4. Hist.

lez quies, si noscent subditi, si vè penes populum, si vè penes multos, si vè penes unum, summum fuerit imperium, nullam unquam fore gubernationem abque incommodis, & abque aliqua tyrannidis specie! nam etsi speculatio forte perfectam aliquam Rempublicam excogitaret, cum ea hominum esse debeat, non Angelorum, laudari poterit facilius, quam a evenire. Atque adeo non consistit libertas in hac vel illa gubernationis forma inquirenda, sed in illius potius conservatio, ne, quam longus usus constituit, & experientia approbavit, in qua iustitia vigeat, & conservetur quies publica, posito quod uni alicui dominationis generi parendum sit: nunquam enim libertas plus patitur detrimenti, quam in ejusmodi mutationibus. Cogitamus interdum gubernationem efficere meliorem, & in aliam pejorem incidimus; uti iis accidit, qui Tiberio & Cajo fuerunt b superstities: & licet forte etiam red-

a Dilecta ex his, & constituta Reip. forma, laudari facilius, quam evincere, vel se evincit, non duntaxat esse potest. Tac. l. 4. Annal.

b An Nervonem extremum Dominum putatis? Idem crediderant, qui Tiberio, qui Cajo superstities fuerant: cum interim interficibilis, & servien- tior esset. Tac. l. 4. Hist.

N Villa avium in formanda voce articulata magis hominem imitatur, ac Phittacus.

h Si me non vides, esse negabis avem.

Tanta ejus est solertia, ut fuerint inter Philosophos, qui dubitarent, num rationis esse-

h Martialis.

deatur melior, longe tamen gravior sit damna, quæ transivum illum ab uno dominatu ad alium comitari solent, adeoque satius est præsentem tolerare, etsi iniquus & sit, & in Deo confidere, qui si Princeps sit malus, alium largetur a meliorem. Ad divinum illius Providentiam pertinet dare Regna, & divina ejus decreta improbare quicquid obedire nollet Principibus, quos suo loco posuit. Impius Rex erat Nabuchodonosor, & Deus tamen graves poenas comminabatur, si quis ei parere & recuset. f Quomodo sterilitatem, aut nimis imbres, & cetera natura mala; ita luxum, avaritiam, aut alios dominationis defectus tolerare debemus. Vitis erunt, donec homines. Quis Principum ab illis omnino immunis erit? g Sed neque hæc continua; & meliore interveniunt pensantur.

c Ferenda Regum ingentia, neque nisi crebris mutationibus. Tacit. l. 12. Annal.

d Pluriora mirari, presentia sequi, bonis Imperatoribus voto exspectare, qualescunque tolerare. Tacit. lib. 4. Hist.

e Quicunque non curaverit colorem suum sub iugo Regis Babylonii, in iudicio, & in laqueis, & in peste visitabo super gentem illam, ait Dominus. Ier. 27. b.

f Tacit. l. 4. Annal.

g Ibid.

SYMBOLVM LXXIX.

particeps. Cardanus de eo sic scribit: i Inter aves ingenio sagacitateque præstat, quod grandis sit capite, atque in India tale. sincero nascatur, unde dicitur non solum loqui, sed etiam meditari ab studium gloria, Avis est

i Cardanus.

est admodum sincera & candida, quod magnorum ingeniorum est proprium. Atamen candor illius decipi se non finit, quin potius temporis dolos novit antevertere, adeo ut serpentis, animalis etiam astutissimi & maxime prudentis, illudat artes: nam ut ab insidiis illius nidum suum tueatur, mirabili sagaci-

tate eum ex altissimis & tenuissimis arborum ramis suspendit, quemadmodum pascens Symbolum exhibet, ut si forte per illos serpentes tentaret adrepere, ad enecandos pullos, suomet pondere deorsum deciderat. Ita decet autem arte, consilium consilio illudere. Qua in re eximium Principum Magister fuit Rex

Fer-

Ferdinandus Catholicus uti in omnibus consiliis suis satis ostendit, tum præsertim, cum Germanam de Fox Ludovici Duodecimi Franciæ Regis Neptem in uxorem duxit, ad dissolvendam unionem & fœdera, quæ illo insecuto, & in ejus præjudicium fecerant inter se Hagenoæ Imperator, & Rex Philippus Primus suus Gener. Nec minori cum sagacitate usus fuit occasione illa, quam ei offerebat desiderium ejusdem Regis Franciæ, cupientis cum eo inire fœdus, ut tanto esset expeditior ad invadendum Regnum Neapolitanum, sic rem omnem instituendo, ut Status Rossionensem & Cerdaniæ suæ iterum potestati subjeceret: cumque videret Franciæ Regem eo jam sine ingressum in Italiam, & quam periculosus futurus esset vicinus Regno Siciliæ, in quod suos conjecerat oculos, illum inhibuit, ne progrediretur ulterius, & rupto fœdere bellum ei indixit, ejusque consilia dissipavit, inita cum Republica Veneta, aliisque Principibus societate. Arque arma isthæc magis necessaria sunt belli tempore, quam pacis: in illo enim plus ingenium potest, quam ipsa vis: & sane laude dignus est iste belli dux qui spreta inani gloria hostem armis debellandi, astu victoriam ei suffuratur, & consilio triumphat, aut stratagematis, qua in re nihil omnino adversus jus Gentium committitur: nam a cum jussu bellum suscipitur, ut aperte pugnet quis, aut ex insidiis, nihil ad justitiam inest.

¶ D. Aug.

— b dolus, an virtus quis in hoste requirit?

Et quidni fallere cum possis, quem occidere etiam liceat? Magnanimi pectoris est, salutem publicam triumpho anteferre, & securiorem reddere victoriam, neque eam tam manifesto armorum exponere periculo, cum nulla humano quidem judicio adeo certa videri possit, quin variis casibus sit obnoxia.

5. In conjecturis ad eludenda consilia, arteque hostium, non spectandum est semper, quid vir admodum prudens in ejusmodi negotio ageret (tamen illud etiam antevertere consilium fuerit) sed formandum judicium pro conditione & capacitate personæ, quacum agitur: neque enim convenientissimo modo omnes operantur. Ferdinandum Albanum Ducem, cum defuncto Sebastiano Lusitanæ Rege Regnum illud cum exercitu ingrederetur, nonnulli accusabant, quod facinus periculi plenum, immo contra militiæ leges suscepisset, quæ in Heroë tam insigni, tamque artium militariū perito omnibus erat admirationi: ipse vero respondit, se quidem periculum illud minime ignorasse, in eo tamen consilium se fuisse, quod negotium sibi futurum esset cum Natione, quæ diuturno pacis usu belli oblita videretur. Ne quidem quando cum viris à prudentia laudatis agitur, certum est semper judicium & conjectura, quam de actionibus eorundem ex-

præ-

¶ Virgil,

præciter etiam rationis & prudentiæ concipimus: interdum enim passione, aut affectu se sinunt abripi: & prudentissimi quique maximos subinde submitunt errores, quia ex vana quadam de se præsumptione curam sufficientem non adhibent, aut nimium suæ confidunt sapientiæ, quæ facile in viam redire se posse arbitrantur, etsi paulo longius, quam oportuit, alicubi procefferint. Nonnunquam etiam eosdem fallunt ea, quæ ipsi præsupponunt, tempus, & eventus alii: quare tutissimum erit, suum semper suspendere iudicium in iis, quæ ab alieno dependent arbitrio, nec illud moderari velle prudentia sua propria: quilibet enim peculiariæ suas habet rationes, ignotas aliis, & naturæ suæ congruas, quibus ad agendum impellitur. Quod uni alicui videtur impossibile, alius factu facillimum iudicat. Nec desunt ingenia, quæ periculosissima quæque tentare audent. Sunt quæ rationem ament: sunt etiam quæ eandem omnino deficiant.

5. Artes occultissimæ hostium, aut eorum, quæ sui amicitiae specie commodis suis privatis consulere sargunt, ex potissimum sunt, quibus tam callide negotia proponere norunt Principi, ut non nisi in ejus emolumentum redundare videantur, quæ eidem exirio sunt potius. Quæ in re facile ejus decipitur prohibitæ, præsertim si aut expectantia careat, aut ignoret, quo alii colliment. Quare

magna prudentia attentioneque opus est, ut prava consilia in consensum damnum convertat.

5. Tamest vero hostium consilia ratiocinando penetrari soleant, expedit tamen ea etiam investigare per exploratores, præcipua regnandi instrumenta sine quibus Corona nec satis secuta esse potest, nec incrementum sumere, nec bellum rite administrari. id quod in Vitellio culpatum fuit, ut pote a ignavis militia, improvido consilio, qui ordo agminis, quæ cura explorandi, quæ tantus urgendo trahendos bello modus. Et sane quantum noceat ista ignorare, testis esse potest Germania: multæ insignes rerum bene gerendarum perditæ fuere occasiones, miles sæpe in stativis suis inopinato oppressus, hoc solo nomine, quod consilia & itinera hostium satis explorata non haberet. Iosue b exploratorum utebatur operam, tamest Deus ipse armorum illius curam gereret. Moyses non nisi Angelo columinam igneam præferente, quæ stativa designaret, castra e movebat, & adhuc iussu Dei duodecim misit Exploratores, ut terram promissam d coram inspicierent. Legati Exploratores publi-

a Tacit. lib. 3. Hist.

b Dilex Iosue duos viros exploratores in abscondito. Ios. 2. 1.

c Tollensque se Angelus Dei, qui præcedebat castra Israel, abitis post ei: & cum eo pariter columna nubis, Exod. 14. 19.

d Dilex viros, qui consilioventam charanæ, quæ daturus erat suis Israel, singulos de singulis tribubus, ut Exploratores. Num. 13. 3.

ci sunt, & salvo jure divino aut Gentium, muneribus ac legationibus tentare possunt Ministrorum fidem, etsi jurata ea sit, ut expiscentur, quid ad-

versus suum Principem inique machinentur alii: hi enim ad secretum minime tenentur; pro illis vero militat ratio defensionis propriæ naturalis.

SYMBOLVM LXXX.

Scalptores primum domus marmoreos aptant lapides & expoliunt, quibus ædificium exornare cogitant: nam postea majoris id esset laboris, & opus imperfectum fieret. Hac ratione, opinor, formati fuere lapides pro templi Salomonici fabrica, ut absque strepitu, & instrumentorum sonitu illa potuerit erigi. Sic Sapientiores Principes consilia sua & decreta maturitate quadam expolire debent, & ad perfectionem adducere: ea enim in arena solum capere, Gladiatoris est potius, quam Principis. Taurus (figura præsentis Emblematis) antequam cum hoste in certamen descendat, secum ipse deliberat, solus se exercet, & cornibus suis arborem impetendo, pugnam ferireque discit. a Tamest, atque cum deficere omnia videntur, qui in ipso negotio consilium capere regitur. Verum quia casus non nostro semper modo eveniunt, nec in nostra interdum situm est potestate, eos suspendere aut maturare, prudentiæ erit considerare, num de dilatione deliberandum sit potius, an de festinatione. Etenim negotia quædam sunt, quæ celeritatem in statuendo postulant, alia tempus, & maturam deliberationem, & si in alterutro peccetur, damno ac fraudi id erit Reipublicæ. Consideratio, quæ

plus nocuementi adfert, quam temeritas, nequaquam proficua est. In casibus subitis arripere debent consilia, non capi. Quicquid temporis deliberatione consumitur, aut periculum lucrabitur, aut perdet occasio. Fortuna celerissime movetur, & homines perique omnes non nisi lente & tarde: ideo pauci eam assequuntur. Maxima partem de eo, quod jam præterit, in deliberationem sulcipimus, & eventus ipsos consilium sequitur. b Res nostra feruntur, immo voluntur: ergo consilium sub die nasci debet, & hoc quoque tardum est nasci, sub manu, quod agunt, nascatur. Quando tempus negotii favet, tarditate adjuvatur; at si iis contrarium fuerit, celeritate vincitur, & tum prout maxime Consiliali vivaces & ignei. Negotia alia, in quibus temporis locus est, cum maturitate quadam debent peragi: nihil enim magis prudentiæ adversatur, atque celeritas & ira. Male cuncta ministrat impetus, & rerum gerendam examen ac considerationem confundit. Eam ob rem semper fere consilia fervida & temeraria prima fronte grata sunt: in executione dura; in eventibus tristitia, & qui ea suggerunt, tamest primum audientes se præbeant. postea tamen,

X

ubi

ubi volunt exequi, suis se consiliis implicant : a festinatione enim improvida est & cæca. b Sceleris impetu, consilia mora valere solent. Et licet vulgus effectus ante videre cupiat, quam causas, adeoque consilia tarda semper inculet, Principem tamen adversus

a Livius.

b Tacit. lib. 1. Hist.

eiusmodi obtestationes maturum esse oportet, nam postea successus felicior eas in laudes etiam converteret.

Verum

a Festinare quodvis negotium quod erret, unde maxima devotio civis solent, ac in consulendo bene sunt, quæ si non statim salutata sunt, in tempore bona quæ esse reperit, Herod.

Veruntamen cunctatio tanta esse non debet, ut executionis elabatur occasio, quomodo Valenti Imperatori accidit, qui inutili cunctatione agendi tempora consulendo consumpsit. In eo peccant Consilarii minus prudentes, qui negotiorum gravitate perturbati, nec pericula satis agnoscunt, nec certi aliquid possunt statuere, unde omnia memunt, immo hac ipsa sua incipiti dubitatione prudentes videri cupiunt. Consilia differunt, donec tempus ipsum ea suppeditet, & ubi decernere incipiunt, jam occasio abiit : Atque ideo maturanda sunt consilia, non approperanda. Quod maturum est, nec à nimia temporis mora, nec à celeritate reprehendi potest. Optime illud expressit Augustus symbolo, quo utebatur Delphini in anchora contorti cum hac inscriptione, a Festina lente, cui non repugnat illud Alexandri Magni, Nihil emulando : illud enim de pacis, hoc de belli negotiis debet intelligi, in quo plurimum potest celeritas, qua res maxime peraguntur. Sane Cerialis parum temporis ad exequenda imperia datus : subitis consiliis, sed eventus clarus. Verum tamen si in bello magna præstare soleat impetus, cavendum tamen, nec cæcus ille fit & inconsultus, is enim initio plerumque validus, spatio b languescit. Quando res ipsa moram patitur, & deliberationi locus est, plus hæc prodest,

a Tacit. lib. 3. Hist.

b Omnia inconsulti impetus capta a validis, spatio languescunt, Tacit. lib. 3. Hist.

quam c temeritas. Quamvis tam in uno, quam in altero prudentia tempus metiri debeat, ne aut illius defectu consilia nascantur cæca, canum instar, aut cum difficultatibus & incommodorum spinis, velut einaeci, quia nimis tarda sunt.

5. Cum igitur à manu Principis decreta prodierint, perfecta sint oportet, ut nulla in executione confusio oriatur, aut dubitatio. Etenim ministri quantumvis prudentes, nunquam rite exequi poterunt mandata, quæ rudia adhuc, & male efformata ad eisdem perveniunt. Imperantis est formam præscribere, inferioris eandem dare executioni : & si in utroque istorum distincta non serventur officia, opus manebit imperfectum. Princeps igitur artificis loco sit, & Minister executoris fungatur opera. Princeps, qui omnia Ministrorum permittit arbitrio & dispositioni, aut ignorans est, aut officio Principis sese cupit exuere. Male constitutum Imperium est, ubi penes multos est arbitrium. Immo Imperium non est, quod ab uno solo non regitur. Omnis peribit auctoritas & gubernationis ordo, si penes Ministros arbitrium sit. Tunc solum suspendere possunt & debent mandatorum executionem, cum de eorumdem iniustitia evidenter conspicerit : prius enim Deo nati sunt, quam Principi. Quando item mandata Principis ipsius patrimonio, aut existimationi noxia sunt, aut in detrimentum vergunt

X 2

c Duces providendo, consulendo, cunctatione sapient, quare temperant, præstare, item ibide.

bonæ gubernationis, & notitiis facti particularibus dependent, aut cum ob distantiam, aut alia accidentia status rerum sic videtur immutatus, ut recte colligere liceat, Principem si hæc ante intellexisset, minime illa daturum fuisse mandata, neque ullum aliud grave in dilatione fesse offerret periculum, in eo casu differri poterunt, & contra licebit excipere, modeste tamen, & salva reverentia auctoritati illius & arbitrio debita, ea saltem spæ, fore ut instructus de re melius ea jubeat, quæ magis expediunt. Id quod fecit Magnus Dux, cum contra mandatum Ferdinandi Regis Catholici Neapoli cum exercitu substituit, expendens nimirum cum animo suo, Italiane Principes exspectare solliciti: quis demum exitus futurus esset mutui illius congressus & alloquii utriusque Regis, Ferdinandi & Philippi Primi sui Generis, & res Neapolitanas periclitaturas graviter, si eas id temporis desisteret. Si tamen Minister certum & exploratum habuerit, Principem tam consiliorum suorum amantem esse, ut errare potius malit, quam infirmi, tacere poterit & diffinire: meta enim foret imprudentia periculo sese exponere, ubi nullum sperare licet remedium. Coibulo a jam castra in hostili loco molebatur, acceptis tamen à Claudio Imperatore literis, quibus se recipere jubebatur, re subita, quamquam multa simul offenderentur, metus ex Imperatore, contentio ex barbaris, induribus apud socios, nihil aliud propositum, quam beatos

a Tac. lib. 11. Annal.

quosdam Duces Romanos, signis receptis deit.

Porro iis mandatis, quæ ad materiam Status, ut loquuntur, pertinent, accuratissime & ad amissum Minister obtemperare, necesse est (nisi tamen forte circumstantiæ jam commemoratæ occurrerent, aut alias insigne aliquod de evidens ab executione immineret periculum) nec moveri se sinat argumentis & rationibus propriis: sæpe enim Principum consilia tam altis nituntur radicibus, ut Minister intelligentias eas assueque hauri valeat, aut certe ipsi nolunt: ut eas rimetur aut penetret, atque adeo in dubio pro parte iustorum semper standum erit; & præsumendum de prudentia Principis, ita omnino expedire. Ob hanc causam Dolabella iussus à Tiberio Nonam ex Africa Legionem adducere, illico paruit iussu Principis magis, quam datus belli metuens, tamen aliis rationibus minime desitit, contra expediendum videtur. Si cuiuslibet integrum esset ea, quæ præcipiuntur, examinare & discutere, miscerentur omnia, & plurimæ in manibus elaberentur occasiones. Regnum (ut alibi diximus) instrumentum est musicum, cuius fides ad debitam harmoniam & concentum Principis attemperat, qui digitis suis omnes percurrit, non Minister, qui unam solum impellit, cumque alias ipse non audiat, scire nequit utrum adducta remis ea sit, an remissa, & facile falleretur, si eam suo proprio aptare vellet. Comes For-

b Tacit. lib. 4. Annal.

tanus ea licentia, quam ei sua ætas, zelus, obsequia, & experientia tot ac tantis triumphis ac victoriis coronatæ indulgebant, aliquoties (cum statum Mediolanensem adhuc regeret) mandatis Regis Philippi Tertii parere distulit, eo quod sibi persuaderet, ea non satis expedire, magisque ex amore commodi privati, aut ignorantia Ministrorum profecta fuisse, quam ex mente Principis. Quod exemplum secuti sunt postea alii, non absque insigni detrimento tranquillitatis publicæ, & auctoritatis Regiæ. Gravissima inde orientur incommoda, si Ministris semper liceret vocare in dubiū, si ne voluptas Principis, nec ne, id quod præcipitur, cui rei inprimis occasionem dare solet, si constet, non ipsius esse manum, quæ aptat & expolit lapides pro gubernationis ædificio. Verum etsi aliena ea sit, semper tamen iussus suos habendus est honos, & obtemperandum, haud secus ac si ab arbitrio & voluntate ipsius Principis profecta essent: alias enim perturbarentur & confunderentur omnia. Obedientia zelosa ac prudens, solum manum ac sigillum Principis sui suspicit.

6. Quod si Principes abfuerint longius, & periculum sit, ne mandata tardius, & post ipsos rerum successus perfectantur, aut ne casuum varietas (in negotiis belli præsertim) tempus ad deliberandum denegeret, aliunde vero certo constet, abitura interit occasiones, prudentia erit, sic præcipere, ut liberum tamen sit agendi arbitrium, prout

tempus & occasio postulerint. Ne contingat forte, quod Vespasiano in bello civili contra Vitellium accidit, quando a ex distantibus terrarum spatiis consilia pesti res afferbantur. Ad quod incommodum evitandum, cum Tiberius Drusum ad gubernandas Legiones Germanicas mitteret, locios eidem adiunxit Consiliarios prudentes, rerumque peritos; quibuscum ipse pro re nata & arbitrio suo consilium b caperet. Pari ratione Helvidio Prisco cum in Armeniam ablegaretur, in mandatis datum, b rebus turbidis pro tempore, ut consuleret. Habuit hoc in more Senatus Romanus, ut ista omnia prudentia & arbitrio Ducum permitteret, & hoc solum iis potissimum commendaret, viderent etiam argue etiam ne quid Respublica detrimenti pateretur. Romanos tamen nequaquam imitatur sunt Respublicæ Veneta & Florentina, quæ quod libertatē suam ab unus solius nolent dependere arbitrio, territæ præsertim exemplo Augusti, qui c arma, qua in Antonium necperat, in Rempublica vertit, frænum Ducibus suis imposuere.

Hanc auctoritatem liberam certis solent astringere limitibus ii Ministri, qui circa Reges sunt, ut omnia ipsorum nutu & directione peragere cesset sit. Vnde potro fit, ut temporis plurimum in deliberando consumatur, & consulta tam tarde proferantur, ut aut

X 3

exc-

a Tac. l. 3. Hist.

b Nullis suis certis mandatis ex re consularum. Tacit. lib. 1. Annal.

c Idem. l. 12. Annal.

executioni mandari nequeant, aut certe suos non consequantur effectus, adeoque sumptus pariter & antevertendi labor penitus perdantur. Accidit etiam nonnunquam, ut dum inter ipsos casus, eorumque notitias & consultationes tantum intercedit temporis, no-

væ superveniant de rerum statu relationes, cum circumstantiis novis, ut quæ prius statuta fuerant, rursus immutari oporteat, atque ita dies annique labuntur, absque ulla aut consultationis aut operationis effectus.

SYMBOLVM LXXXI.

Omnes potentie vires habent certe circumscriptas limitibus, ambitio, commune Naturæ humanæ vitium, infinitas. Ea siquidem quanto pluribus potitur, tanto plura habere desiderat, quin immo nihil aliud est, quam appetitus quidam igneus, quem cor exhalat, & ab ea ipsa materia, cui se applicat, robur & incrementum sumit. Vitium illud in Principibus majus est, quam in aliis: habendi enim cupiditatem impetandi gloria comitatur, quæ ambæ nec rationi cedunt, nec periculo, nec viribus suis metiri se norunt. Quam ob rem probe expendere Principem oportet, quid ferre gladio suo possit, quid scuto suo protegere, illiusque semper meminerit. Coronam suam non nisi finitum & certis arcuatum limitibus esse circulum. Rex Ferdinandus Catholicus in omnibus, quæ suscipiebat negotiis causam, dispositionem, tempus, media, & fines ponderabat. Invincibilis videbitur, qui illud solum fuit aggressus, quod ad effectum perducere poterit. Qui rem factu impossibilem aut nimis difficilem attentat, is potentie suæ limitatæ relinquit vestigia. Consilia frustrata im-

becillitatis illius publica quasi instrumenta sunt. Nulla tam potens est Monarchia, quam non magis opinio sustentet, quam veritas; avaritas potius, quam vires. Appetitus gloriæ & dominandi cupiditas præcipientes nos agunt, quippe quibus nihil videtur arduum, postea demum incommoda incurrimus, quæ acriter animadversa non fuerant. Omnia fere bella evitari possent, si mox ab initio fines eorumdem & media expendere-ntur, atque adeo prius quam suscipiantur, oportet ut Princeps vires suas exploratas habeat, cum offensivas, tum defensivas, militiae suæ constitutionem, Duces, quos illi possit præficere, ætiorum suorum facultates, quantum subsidii pecuniarii spectare queat à subditis, nū eorumdem fidelitas in fortuna adversa constans permanens sit, nec ne. Multo item studio, lectione & communicatione adnotata habeat dispositionem & situm provinciarum, mores Nationū, hostium suorum naturas, divitias, auxilia, societates ac fœdera. Vniuscujusque gladium metietur, & in quo vires ejus consistant, probe examinet. a Her-

ticq
a Mar. Hist. Hisp. l. 19. c. 11.

icus Castellæ Rex, adversa quamvis valetudine oppressus, minime tamen illud neglexit, qui in Asiam usque frequentes misit Legatos, qui de moribus viribusque Provinciarum illarum ad ipsum referrent. Idem à Moyse factum antequam in terram pro-

missam Israëlitarum a pedem inferrent. Et ne Princeps, quem his formamus Symbolis, illam quoque materiam desideret, generatim quædam illius puncta hic attingam ea brevitate, quam præsens institutum postulat.

6. Natura, quæ in rerum

X 4

a Considerate terram, qualis sit: Opopolium, qui habitator est ejus, utrum sitis sit, an infertilis: & pauci numero an plures. Num. 13. 19.

varietate suam prodere voluit elegantiam & vires, non solos hominum vultus, sed & animos varie distinxit, siquidem diversissima sunt & discrepantia inter se Nationum ingenia ac mores. In eum finem aliter atque aliter ipas causas disposuit: nam aut omnes junctæ in quibuscum operantur Provincis, aut in his istæ, in aliis aliæ. Geographi terræ orbem in diversa partiti sunt climata, quorum singula certi alicujus Planetæ subjacent dominio, tanquam præcipuæ diversitatis illius causæ ac fontis: & quia Clima primum, quod per Mercuriū, Insulam Nili, sese extendit, Saturno subest, ajunt populos sub illo degentes esse nigros, barbaros, rudes, suspicaces, & proditores, qui humana carne viciantur.

Qui sub secundo Climate, quod Jovi tributur, transiret per Sienem Ægypti civitatem, esse religiosos, graves, honestos & prudentes.

Qui sub tertio, quod subjicitur Marti, & per Alexandriam portigitur, esse inquietos, & bellicosos.

Qui sub quarto, quod subest Soli, & per Insulam Rhodum, ac mediam Græciam extenditur, esse literatos, eloquentes, Poetas, & ad omnes artes idoneos.

Qui sub quinto, quod transit Romam, Italiamque ab Allobrogibus dividit, & tributur Veneri, esse deliciosos, Musicæ & lutiis deditos.

Qui sub sexto, ubi dominatur Mercurius, & transit per Franciam, esse mutabiles, inconstantes, & scientiis deditos.

Qui denique sub septimo, quod subjacet Lunæ, & sese per Germaniam, per Provincias Belgicas, per Angliam portigit, esse phlegmaticos, amantes conviviorum, piscationis, & mercaturæ. Verum hæc sola causæ non videntur sufficere: nam sub eodem parallelo aut climate, cum eadem poli elevatione, cum æquali aësthorum ortu atque obitu, oppositos videmus affectus, & præsertim in climatibus Hemispherii inferioris. In Æthiopia Sol radiis suis corpora æturiat, & nigra carbonum instar tingit fuligine; at in Brasilia, quæ eandem habet latitudinem, candida ea sunt, & æt temperatus ac lavis. Antiqui zonam torridam ob æstus ejusdem nimios pro inculta habuerunt, in America tamen temperatissima ea est, & incolis frequens. Et tametsi æterna illa cæli lumina aliquam operandi vim habeant, plus tamen terræ confert dispositio, cum pro vario montium valliumque situ, majores aut differentes experiamur effectus cælestium radiorum, quos ipsi etiam fluvii & lacus temperant. Illud insicari nemo potest, admitandam in operibus suis esse Naturam, ut plane videatur interdum quasi data opera, ad ludendum humani ingenii curiositatem, ab ordinariis causarum legibus ac ratione discedere. Qui causam dedit illius, quod in Malabaris regione, a ubi Calcutium est, videmus accidere? Intersecant illam Provinciam altissimi montes in nubes

usque

a Mar. Hist. Hist. lib. 26. c. 17.

usque portecti, desinentes in Promontorium, quod Condidit Antiquitas, nunc Comoninum vocatur, & licet ab utraque parte eadem sit polititudo, dum tamen cis montes hyems incipit, matique fluctus intumescunt, trans montes æstatis ardoribus torrentur campi & oppida, & pelagus in malaciam componitur.

Istæ igitur diversitas, quæ in Climatibus, situ Provinciarum, aëris contemperatio, & alimentis cernitur, varie discriminant hominum constitutiones, hæc vero ipas deinde eorundem Naturas. Etenim animi mores corporis temperamentum ac dispositionem consequuntur. Septentrionales, quia à Sole remotiores frigida loca incolunt, sanguinei sunt, robusti item, & animosi; unde factum, ut semper fere Nationibus Meridionalibus dominati fuerint; Assyrii Chaldeis, Medi Assyriis, Parthi Græcis, Turcæ Arabibus, Gothi Germanis, Romani Afris, Angli Francis, & Scoti Anglis. Amant libertatem, uti & ii, qui montes incolunt, veluti Helveti, Græci, & Cantabri. horum enim temperamentum non absumit est constitutioni eorum qui ad Septentrionem habitant. In Nationibus Soli proximis calor immodicus sanguinem omnino exsiccat; unde locorum istorum incolæ melancholici sunt, & in secretis Naturæ penetrandis profundis, quomodo ab Ægyptiis & Arabibus scientiarum mysteria Nat ones aliæ Septentrionales acceperunt.

Provinciæ inter zonam utramque torridam mediæ benigno gaudent cælo, in iisque florēt Religio, Iustitia, & Prudentia. Verum quia unaquæque Natio in multis rebus particularibus speciatim differt ab aliis, licet sub eodem sint Climate, dicam quid de singulis longo usu & studio observaverim, ne præcipua hæc pars desit Serenitati Vestræ, quæ in omnes pæne exercet imperium.

Hispani Religionem & Iustitiam diligunt: patientes laborum sunt; profundi in consiliis, in executione tardi. Animis tam excelis, ut eos nec prospera attollat fortuna, nec adversa deiciat. Quæ in iis inest nativa gloria & animi magnitudo, superbiæ ascribitur & Nationum aliarum præ se contempit; cum tamen ea ipsa sit, cui optime cum omnibus convenit, & e quæ Nationes alias æstimat, ea ipsa, inquam, quæ vel maxime rationem ducem sequitur, atque ex ejusdem præscripto facillime suos deponit affectus & passiones.

Afri astuti sunt, fallaces, superstitiosi, barbari, apud quos nulla viget disciplina militaris.

Itali cauti & prudentes. Nulla species aut imago virtutis

X 5 tis

b Græcorum autem ceteris, ut loquar medium venis, sic ex utraque natura prædictum, quippe animo simul & intelligentia valens. Arist. lib. 7. Polit. cap. 7.

c Advenientes enim externos benignè hospitio excipiunt, alio ut annotatione quadam distincta pro illorum honore certant. Quos autem sequuntur, hostes laudent, amicosque dicuntur putant, Diod. Sicul. l. 6. c. 2.

a Homines, qui frigida loca, Europerumque habitant, sunt illi quidem animosi. Arist. l. 7. Polit. c. 7.

tis est, quam præ se non ferant in moribus suis & verbis, ut fines, quos intendunt, & commoda sua promoveant. Natio gloriosa, quæ olim imperio suo temporali, nunc spirituali universo orbi dominatur. Non minus potentes & idonei ad imperandum, quam ad parendum. Animis & ingeniis magni in artibus tam pacis, quam belli. Quo magis iudicio polent, eo in suspicionem præpnotiores, cum fuomet & aliarum Nationum detrimento. Vires maiores suspectas habent semper ac metuunt, easque servare conantur in æquibrio. Nullus educitur gladius, nulla vibratur hasta in Provinciis cæteris, quæ in ustrina Italæ primum fabricata, & probe exacuta non fuerit.

In Germania religionum varietas, bella civilia & Nationes istic militantes, animorum candorem & antiquam ingenuitatem corrumpunt: & sicut res deliciores si corrumpantur, plus damni accipiunt, ita ubi exterorum malitia hos infecit populos, magis suspicaces reddit eorum animos, magisque bonos mores pervertit. Apud quosdam fides publica omnino deficit. Tot ac tantorum malo unum motus se effervavit animos, ut nec ament inter se, nec commisit atone tangerent. Sine lacrymis comparatio institui non potest inter id, quod fuit aliquando illustris illa & herolica Natio, & id, quod nunc est, non minus vitis aliarum, quam armis funditus destructa. Quamquam illud fateri oportet, apud complures plus

Naturam, quam Exemplum, valuisse; multi siquidem etiamnum candorem retinent, & generosam sinceritatem Majorum suorum, quorum antiquos mores hoc nostro adhuc tempore probitas illorum & nobilitas satis testantur. Verum tamen res ita se in Germania habet, illud tamen negare non possumus, *a plus ils bons mores valent, quam alibi bonas leges.* Omnes artes ibi vigent ac florent. Nobilitas conservatur accuratissime, quæ de re præ Nationibus omnibus hæc gloriari potest. Obedientia militaris & tolerantia magna est, animi strenui ac fortes. Perit imperii auctoritas, postquam istud, sui ipsius prodigium, amplitudinem suam & maiestatem divisit inter Principes, dissimulavitque multarum Provinciarum usurpationem, & libertatem nimiam liberarum Civitatum, quæ turbatur omnium in Imperio causa fuit, propter mutuum partium corporis tam potentis dissociationem.

Franci humani sunt, affabiles, & bellicosi. Eadem celeritate, quæ primi eorum succeduntur impetus, intepescunt iterum. Nec intra Regni sui terminos continere se possunt, nec satis se tueri in solo alieno; impatientes ac leves; visu amabiles, intolerabiles moribus: quippe quorum vivacitas & in agendo libertas cum aliarum Nationum gravitate minime convenit. Florent inter eos artes omnes ac scientiæ.

Angli graves sunt ac severi, ^{liber-}
a Tacitus de more Germanorum,

libimetipsis placentes, gloriose mortis adeunt pericula, et si interdum impetu aliquo feroci & temerario ferantur potius, quam electione. Quæ tertia, quæ mari fortes ac validi milites, si longo usu armis assueverint.

Hiberni laborum sunt tolerantiores. Artes aspernantur, Nobilitatem suam superbe iactitant.

Scoti constantes & Regibus suis fideles, cum in hanc usque ætatem per secula viginti Coronam in una familia conservaverint. Irarum & vindictæ Tribunal aliud nullum, quam gladium agnoscunt.

Belgæ industrii sunt, animis candidis & sinceris, idonei ad artes tam pacis, quam belli, in quibus magnos semper viros terra illa protulit. Amant Religionem & libertatem. Nec sciunt fallere, nec falli se sinunt. Naturæ eorum blandæ metalla sunt liquora, quæ consolidata deinde suspicionum suarum impressiones semper retinent, quo pacto ingenium & ars Mauricii Comitibus impellere eos posuit in odium contra Hispanos, & sub specie libertatis induxit in illud servitutis jugum, sub quo etiamnum hodie vivunt Provincie unitæ.

Reliquæ Nationes Septentrionales efferratæ sunt & indomitæ. Vincere noverunt, & parati tueri.

Poloni bellicosi, magis tamen ad conservandum, quam ad acquirendum idonei.

Hungari altos gerunt animos, & privilegia sua tenent mordicus. Multos item mores retinent earum Nationum,

quæ aut contra ipsos, aut pro ipsis arma suscepunt.

Dalmatæ sunt feroces.

Græci vani, superstitiosi, nullius fidei, oblitii nunc, quæ & quales antea fuerunt.

Asiatici mancipia sunt eorum, quorum subsunt imperio, victorum item & superstitiorum. Plus evexit & etiamnum sustentat grande illud imperium nostra ignavia, quam gentis illius fortitudo, quam poena nostra, quam ejusdem merita.

Moscovitæ & Tartari ad serviendum nati, celerissime ruunt in pugnam, & mox in turpem fugam se conjiciunt.

§. Atque hæc observationes generales non omnia semper comprehendunt individua: nam etiam in Natione maxime infideli & ingrata reperiuntur Homines aliqui grati ac fideles, siquidem dominatum immutatum, transmigratione ab una Natione ad aliam, conversatio, matrimonio, bellum & pax; atque adeo hi ipsi motus cœlestium sphaerarum, quæ a polis, & zodiaco primi Mobilis imagines cœlestes in hæc inferiora derivant, immutant habitudines ac mores, immo ipsam etiam Naturam. Nam si historicos consulere libuerit, reperiemus notatos olim fuisse Germanos, quod nimis alto essent animo; Italos contra, quod nimis abjecto & humili: quæ differentia hodie non cernitur. Nationes per vices dominatum exercuerunt, & dum in iis Monarchia perduravit, floruerunt virtutes, artes atque arma, quæ postea cineribus suis obivit ruina imperii, & simul cū eodem

dem alibi denuo illa renata sunt: verum his obstantibus, in Nationibus omnibus semper remanent propensiones aliæque & affectiones cuique propriæ, quæ exteris etiam (si diu una commorentur) sensim adhærescunt.

§. Cognitis igitur Nationum moribus, longe poterit Princeps petracitare melius negotia seu pacis, seu belli, & sciet gubernare Provincias exteras, quarum quælibet ad certum gubernationis modum, tanquam naturæ suæ conformem magis propendat. *a Natura enim quoddam hominum genus proclive est, ut impio herili gubernetur, aliud, ut regio, aliud, ut civitas, & horum imperium cuiusque aliud est ius, & alia commoditas.* Non omnibus uniformis est ratio Status, sicut nec est medicina, quæ eussantur. Quia in re sæpe falli solent Consilarii inexerti, qui existimant regi alios posse secundum regulas & Principia eorum Status, quibus illi consiliis suis assunt. Frænum facile Hispanis, non item facile est Italis & Belgis: & sicut varii sunt modi, quibus curantur, tractantur, & condocerunt equi Hispani, Neapolitani & Hungari, etsi unus sint speciei: ita etiam diversimode gubernari debent Nationes secundum naturas suas, mores ac habitudines.

Ex ista diversa gentium conditione inferre licebit, quanta attentione in mittendis Legatis curandum sit Principi, ut ii non solum omnibus donis instructi sint, ad repræsentandam ejus personam, & potestatem exercendam, sed

a Arist. 3. Pol. c. 12.

etiam, ut eorundem naturæ, ingenium, & mores consentiant cum naturis, ingenio, ac moribus illius Nationis, quæcum agere debent: nam si hæc desit conformitas, magis idonei erunt ad suscitandum bellum, quam ad pacem firmandam, magis ad conservandum odium, quam ad voluntatum studia conciliandam. Eam ob rem Deum ipsum suspensum quasi habuit, & dubium electio Ministri aliquis idonei, quem ad populum suum mitteret, atque ideos fecumipse deliberationem instituit: *b quem mittam, & qui ibit nobis?* Aula quælibet Ministri aliquo naturæ suæ conformi opus habet. In Romana quidem illa probant ingenia attenta, quæ dissimulandi artem probe noverint, ita ut nec in sermone, nec in vultu illa se prodant passio; qui sinceri videantur, & astuti sint ac prudentes; qui obviare sciant alios, se vero obstringant nemini; humani in tractandis negotiis, faciles in componendis, secreti in iis, quæ moliantur, constantes in semel statutis, amici omnium, nemini familiares.

Aula Cæsarea viro indiget, qui absque superbia auctoritatem fervet: qui loquatur cum sinceritate, cum modestia proponat, satisfaciatur cum veritate, & cum longanimitate expectet: qui eventus non prævertat, sed utatur isdem tum potius, cum venerint, qui denique in promittendo sit cautus, in adimplendo accuratus.

In aula Francica probant ingenia festiva ac læta, quæ

b Isa. 58.

quæ seria jocis miscere noverint, quæ promissa nec spernant, nec valde æstiment, quæ pro mutatione temporis, presentis tamen potius quam futuri, aliter atque aliter suas actiones moderentur.

In Anglia laudantur ingenia gravia & severa, quæ negotia lente tractant & expectant.

Venetis in pretio sunt viri facundi & eloquentes, prompti in inveniendis mediis; ingeniosi in ratiocinando & proponendo, & astuti in penetrandis aliorum consiliis.

Genus boni Oeconomi, & partium studiosi, compositionis amici magis, quam dissidii. Qui sine fastu suam fervent auctoritatem. Qui tolerant, & tempori atque occasione serviant.

Helveti eos amant, qui norint suo tempore gravitatem deponere publicam, & ad privatam redire vitam, muneri ac spe conciliare animos, tolerare & sperare: agere enim debent cum Nationibus cautius & suspiciosius, discrepantibus inter se in Religione, in factionibus, & gubernandi institutis: quæ in statuendo discernendoque constant, & consilia eligunt media, quæ suo quæque modo deinde exequitur.

Verum tametsi conditiones istæ valde idoneæ sint pro qualibet ex commemoratis jam aulis, in omnibus tamen utiles erunt benevolentia, humanitas, & splendor aliquis, si ea bona corporis dispositio & habitu comiteretur, aliquis item ornatus literarum, notitia linguarum, præsertim Lati-

næ: ista enim conciliant animos, applausum & existimationem apud exteros, & Nationi propriæ auctoritatem parant.

§. Porro perinde ac diversi sunt nationum mores, ita etiam vires. Ecclesiæ vires in cultu, & obedientia Christi fidelium consistunt. Imperii robur, in æstimatione dignitatis; Hispaniæ, in pedatari militari; Franciæ, in Nobilitate; Angliæ, in mari; Turcarum, in multitudine & frequentia; Poloniæ, in equitatu; Venetorum in prudentia; & Allobrogum, in arbitrio.

§. Omnes fere Nationes differunt inter se in armis quæ offensivis, quæ defensivis, cuiusque generis ac patriæ dispositioni accommodatis. Quia in re considerandum imprimis, quæ magis communia sint & generalia, & num Provincie aliquæ propria, aliis disparia sunt, nec ne, ut quæ validiora sunt, adhibeantur: excellentia enim in una armorum specie, aut novitas repente inventorum admittit sæpe, aut largitur Imperia. Suum Parthi dilatantur, quando sagittis usi sunt Franci, & Septentrionales feræ lanceis, equitatus velocitate impulsis, fortunæ viam aperuerunt. Dexteris gladiis exercitata in ludis gladiatoris (in qua plurimum valet iudicium) Romanos effecit orbis dominos. Similiter Hispani excogitatis variis armorum ignitorum generibus, alium novum orbem suo subiecerunt imperio, & Monarchiam in Europa creaverunt: in iis enim maxime

X 7

opus

opus est fortitudine animi & constantia, quæ propriæ sunt Nationis istius virtutes. Huic elemento igitur ipsa terra sese opposuit (adeo ut jam omnia elementa quatuor in hominis conspiciuntur) & adhibitis nunc palis atque ligonibus profecti tantum Bavorum industria, ut Hispanorum fortitudini possent resistere.

In potentiis librandis multa sæpe falluntur ingenia, à qua Italorum præfinitum, qui frustra laborant, ut eisdem in pari semper æquilibrio sustineant: neque enim illa periculoso est aut potentior, quæ majores habet status, aut plures subditos, sed quæ viribus suis melius uti didicit. Expensa ad bilancem potentia, etsi lanx una deorsum vergit, altera in aëre suspensa hæreat, hanc tamen illa æquabit, aut vincet etiam, si vel unica prudentiæ & fortitudinis drachma accesserit, aut si in illa major ambitio fuerit & tyrannis. Qui cum hoc orbe altius fortunam suam extulerunt, eique dominati sunt, exigua habuerunt principia. Amplitudo Austriacæ domus multorum concitabat æmulationem, & conspirabant omnes, ut eandem deprimerent, nec cuiquam in mentem tunc veniebat Sueciæ, quæ Germaniam seivitate oppressura esset, & forte etiam oppressisset Italiam, nisi mors ipsius Regis intercessisset. Metuendæ magis sunt potentia, quæ crescere incipiunt, quam quæ auctæ jam sunt; in his namque earundem inclinatio naturalis est, sicut in illis ea-

rundem incrementum: hæc cum tranquillitate publica conservare se student; illæ vero cum alienorum dominatum perturbatione altius se se erigere contendunt. Elio, una aliqua potentia in se validior sit, quam alia, non ideo hæc minus fortis est, quam illa ad tuendum se & conservandum. Planeta aliquis in domo sua plus efficacitatis habet, quam alius in sua exaltatione. Nec timores ipsi potentia vicinæ veri sunt semper ac certi, quin immo non raro in utilitatem redeunt propriam. Timuit Italia, ne forte ab Occidente servitutis jugum sibi imponeretur, quando Coronæ Castellanae uniri vidit Siciliæ Regnum: qui timor auctus est deinde non parum, cum Regnum etiam Neapolitanum accessit, & ambo simul Castellæ obedientiam præstiterent; denique desperare omnino visa est, quando Carolus Quintus Imperator Mediolanensem statum Hispaniæ fecit feudatarium; ob ista omnia tamen non amiserunt Principatus suam libertatem, immo tuti adversus Turcarum arma & Transalpina, integrum sæculum pace gavisi sunt. Multos inquitores reddidit ac sollicitos propugnaculum ab Hispani erectum (quod *Fuente de Fuentes* dicitur) tanquam si Italiæ frænum esset, & usum docuit, non nisi unius defensionis causa extructum fuisse. Omnes istæ experientia neutiquam sufficiunt ad curandas inanes apprehensiones hypochondriæ istius, quam rationem Status vocare solent,

solent, accedentibus præferrim humoribus invidia & æmulationis ut phantasias suas melancholicas abiciat. Casalam Rex Catholicus armis suis obfidet, ut exturbet inde Francos, urbemque legitimo suo Domino restituat, ad maturandam pacem & tranquillitatem Italiæ, & mox æmuli de novo foedere adversus eum ineundo cogitant perinde ac si una aliqua urbs occupata, aut perditâ in potentia tam ampla momenti quicquam haberet. E falsa ista damnorum & periculorum imminentium in futurum apprehensione, quæ tamen nunquam forte evenissent, orta sunt alia præsentia longe majora, quam illa, dum exremediis antevertere cuperent. Suas itaque deponant æmulationes, qui tanta semper curant sollicitudine, ut inter potentias sit æqualitas: hoc enim fieri nequit absque civitatis publicæ detrimento. Equis orbem in æquali hoc virium æquinoctio ita sustinebit, ut non aliquæ præ aliis ad solstitia amplitudinis accedant propius? Bellum perpetuum foret: nihil enim magis Nationes turbat, quam si semel apud eas invalescant vanæ istæ imaginationes, quæ snem nunquam habent, præfinitum cum unio potentiarum

inferiorum contra majorem diu durare haud possit, & si hanc etiam prosternerent, quis illas deinde in partitione amplitudinis sit moderabitur, ut contentæ sint singulæ, & non quælibet totum illud sibi deposcat? Quis eas tam conservatæ æquales, ut una præ alia incrementum non sumat? Cum membrorum inæqualitate corpus humanum conservatur, quidni etiam magnitudine unius, & mediocritate alterius Respublicæ conserventur, & Status? Securior Politica est, majores sequi potentias; & ad earum se accommodare Fortunam, quam ipsam sese opponere. Oppositio vires suscitât, & titulum præbet tyrannidi. Orbes coelestes rapi se sinunt à violentia primi Mobilis, cui resistere nequeunt, & illius sequendo motum, cursum suum consiciunt. Dux Toscanus Ferdinandus de Medicis artem potentiorum infestandi Romæ didicit & exercuit adversus Hispaniam novis quibusdam industriis in Francia, Angliâ, & Hollandiâ; verum agnovit postea periculum, quod documentum dereliquit posteris, ne unquam iis uteretur, id quod etiamnum hodie observant magno tranquillitatis publicæ bono.

SYMBOLVM LXXXII.

Nonnulli galeas cygnis & pavisibus coronantur, ut horum generositate suos excitarent animos, & stimulant ad gloriam; alii utino capite, aut leonina pelle per

humeros defluyente, ut horrorem & metum hostibus incuterent. Hoc præsentî Symbolo, quo ostenditur, Principi arma habenda esse in pretio, cristæ loco supra cassidem Erina-

fert Principem, nisi cum in armis fuerit. Nulla vestium tessera splendori, quam loricatorum. Nullus aulae comitatus jucundior oculis, quam milites in certos ordines ac turmas dispositi, quorum conspectus tum est gravior, cum à Martis horrore magis ornati illi sunt, & incedunt onusti rebus ad offensionem, defensionem, & sustentationem propriam necessariis. Militia alio corporis cultu non indiget, quam suomet apparatu. *a Supellex pretiosa nihil aliud sunt, quam onus & impedimentum. Quod ad præcipuum victoriæ finem magis conducit, id in bello videtur optimum. Eam ob rem cum Scipio Africanus penetravit in Hispaniam, iussit milites singulos tritici tantum humeris deferre, quantum ad dies triginta victum sufficeret, & palos septem, ad castrorum locum muniendum. Hæc tum supellex erat gentis militaris, ita ad incommoda fictæ & factæ, ut ubem pro Senatu populoque Romano, templum pro Diis exstructa crederet, suum vero decus in agris esse sub tentoriis & tabernaculis militarium. Tali cum disciplina orbi dominari potuit. Deliciæ, luxur vestium & divitiæ præ aulicis sunt, in militibus hostium cupiditatem excitant. Eam ob causam merito risit Hannibal, cum Antiochus suum ei offerderet exercitum, cultu corporis elegantem magis, quam armis fortem, sciscitanteque Re-*

ge, num contra Romanos sufficere videretur, acute Africanum vero respondit: c. Immo vero sufficere, quantumvis illi etiam cupidi sint. Ne teneat vanus aspectus, & aurifugor atque argenti, quod neque regis, neque vulneris, agebat ad Britannos Galgacus, ut Romanorum metum is eximeret; & Solimanus Selimius latius, ut animos suos adderet, sic fecit tur dixisse:

*d L'ame, e i desirier d'offr guerri, e d'oro
Preda sien nostra, e non dissi-
lere.*

Et tamen si Julius Cæsar non incommodum arbitaretur, si milites sui divites essent, quod existimaret hos tales memdamni in prælio constantiores & fore; amplius tamen spolia venalem faciunt victoriam, atque arma sola sua fortitudinem exornata eam cõmune: miles enim plerumque magis sollicitus est de levando eo, quod habet, quam de ipsa victoria, qui cupiditate ductus descendit in Prælium, ad debellandum hostem unice intendit animum, ut spoliis deinde potiatur. Spes lucri & gloria magni pectori humano sunt stimuli. O quorum tidisset Hannibal, si horum temporum militiam suis usurpasset oculis, tam in cultu corporis elegantem ac deliciosam, tam lautissimè instructam, ut vix curtus & equi ad vecturam suppetant.

Quo-

*a Curt. lib. 5.
b Idem Scenarii, ac populo Romano, templa Diis reddita, proprium esse militum decus in castris. Tacit. lib. 3. Hist.*

*c Tacit. in vita Agric.
d Tass. caus. 2.
e Quod remaneret eorum in prælio essent noem damni. Sueton.*

Quomodo ille tanto vehiculis numero superare potuisset montium Pyrenæorum asperitatem, & per nives Alpium viam sibi patefacere? non exercitus videntur hodie (in Germania præsertim) sed amplissimæ Nationum coloniarum, quæ ab uno loco in alium commigrant, ducentes secum Familias integras, & omnem ædium suppellectilem tanquam si belli instrumenta forent. Similem disciplinæ remissionem in Othonis exercitu a notavit Tacitus. Nullum est tam opulentum Principatuum, nulla Provincia tam rebus abundans, quæ ad eos sustentandos sufficiat. Æque amicis noxii sunt nimirum ac hostibus: quæ laxatio per Ducem Fridlandum introducta fuit, ut tanto majorem militum numerum colligeret, integras Provincias eorum rapinæ permitteret, quod nonnulli ideo factum existimant, ut eæ sic oppressæ ac debilitatæ contra illius vires insurgere amplius haud possent, aut ut hæc licentia exercitum ipsum enervaret, Cæcæ modum imitatus, cui b perfidiam meditantem infringere exercitus virtute, inter vires erat.

Atque hic abusus grandia minatur damna, nisi temporis adhibeatur remedium, nec desperatum hoc videri debet: etsi enim non minoris sit molis laxatam militiæ disciplinam corrigere, quam sese opponere hostibus; id

quod & Corbulo in Syria expertus fuit: hoc tamen intelligi debet, quando per hostem non licet, aut certe non expedit, tam repente ab uno extremo transire ad aliud. Verum si tempus non desit, nihil prohibet exercitio, severitate, & exemplo ordinem ac disciplinam exercitus postliminio reducere: absque illis tribus enim nec ad meliorem formam revocari poterit, nec emendatus diu in eadem disciplina persistere; uti Vitellio accidit, cujus d milites degenerabat à labore ac virtute, assuetudine voluptatum & conviviiorum. Probe hoc intellexit Corbulo, cum in Germaniam mitteretur, adeoque & legiones operum & laboris ignaras, popularibus latantes, veterem ad moem cum exercitu in Syria, ubi milites reperit tam atium bellicarum ignaros, ut multi essent etiam f veterani, qui non stationem, non vigiliis missent, vallum, fossamque quasi nova & mira viderent, sine galeis, sine loriceis, nitidi, & quasi nulli, militia per oppida expleta; & accens inutiles, exercitum ad hiberna frigora in castris exercuit. g Ipse cultu levi, capite intecto, in agmine, in laboribus frequens adesse: laudem strenuus, glatium inviolatis, exemplum omnibus asendere; cumque videret multos ob regionis inclementiam signa deferere,

reme-

c Sed Corbuloni plus molis adversus ignavam militum, quam contra peratam hostium erat. Tacit. lib. 13. Annot.

*d Idem l. 2. Hist.
e Idem l. 1. Hist.
f Idem l. 13. Annot.
g Idem ibid.*

*a Quidam luxuriosos apparatus conviviiorum, & irritamenta bellicarum, ut instrumenta bellicarum, Tac. lib. 1. Hist.
b Tac. lib. 2. Hist.*

a *remedium severitate quassatum est. Nec enim ut in aliis exercitiis, primum alterumque delictum venia persequatur, sed qui signa reliquerat, statim expiis poenis inebat. Tunc usque saevire, & misericordia melius apparuit, quippe pauciores illa castra deserere, quam ea, in quibus igniscebatur. Miles ad ingentes illos labores, & præsentia belli pericula reduci non potest, nisi alio alioque rigore, aut alio præmio, quæ duo illa adæquet. Principes honoribus ac præmiis bonos Duces efficiunt; Duces vero bonos militibus exemplo, rigore, ac liberalitate. Optime notat Godfredus, gloriam & spem commodi augere magnitudinem animi, quando proelium commissurus.*

b *Consortio ille dubio, & confirmato chi spera,
Et alii audace ramento i suoi vanti;
E le sue prove al sorte, à chi maggiori
Gli stipendi promise, à chi gli honori*

Ausim prope dicere, militiam bonam esse non posse nisi si, qui præest prodigius sit aliquantum, & crudelis; ideo forte Germani Legionem, & quæ ad eam pertinent, baculum Chiliarchæ (den Regiment oder Colonelsstab) appellare solent, illo enim regendi sunt milites. Tanto disciplinæ rigore ac severitate suum continebat exercitum Moyses, ut petens aliquando per tetram Regis Edom transire, simul adpromitteret, è suis fore neminem, qui vel aquam ex puteis ipsius hauri-

a Tacit. l. 13. Annal.
b Tull. Can. 20.

ret, aut agros cuiusquam aut vineas & attingeret.

De instauranda collapsa exercitus disciplina antiquitas illustre nobis reliquit exemplum in Metello, dum fuit in Africa, ubi tam corruptum reperit Romanum exercitum, ut milites è stativis suis nollent egredi, signa desererent, & per Provinciam vagantes loca omnia expilarent, ac passim rapinas exercerent, omni utentes licentia, quam cupiditas suadebat & luxuria. Omnibus tamen illis sensim remedium attulit artibus militibus eos exercendo. Verum inprimis ne aut panis, aut alius coctus in castris venum proponeretur. Ne annonæ castrensium curatores exercitum sequerentur. Ne gregarii milites iter facientes famulum haberent, aut mulum; parratione reliquos quoque corrigens abusus, ad pristinam suam fortitudinem & robur, revocavit militiam. Quæ cura tantum effecit, ut ea sola lucturæ terrori esset, eumque moveret, ut per Legatos suam fuorumque filiorum vitam illi committeret, reliqua vero omnia Romanorum fidei concediturus se polliceretur. Arma nimirum spiritus vires sunt, qui Reipublicæ corpus fovet ac sustinent, vides tranquillitatis publicæ, in quibus ejusdem conservatio & incrementum consistit, si instructa bene sint, & disciplina admittant. Optime hoc intellexit Alexander Severus Imperator, quando dixit,

c *Non vinum per agros, nec per vineas, non licentiam agnos ut pueri sint. Num. 20. 17.*

a *disciplinam majorem Republicam tenere, quæ si dilahatur, & nomen Romanum, & Imperium amissum iri.*

Quare cum tantum interfit bonos habere milites, curandum Principibus sedulo, ut honore & favoribus eos prosequantur. Militem fortem Saul ferebat in oculis, nec unquam à suo latere dimittebat. Præmium & honor eos repetiunt, facit vero exercitum; b paucos enim viros fortes natura præcreat, bona institutione plures reddit industria. Hæc cura esse debet Centurionum, Chiliarcharum, ac Ducum petinde ac fuit Sophet Principis exercitus; qui tirones & exercitabat; atque adeo supremos Duces sacre literæ Magistros militum vocant, quorum videlicet muneris sit eos instruere & erudire; quomodo à Putipharem appellant, & Nabuzardan & militiæ Principem.

Verum quia istuc ob indulgentiam nimiam Ducum atque incuriam, aliaque in bello impedita, haud facile in praxin redigitur, tempestive potius præveni debet; qua in re grandis Principum & Rerumpublicarum est negligentia. Pro literarum studiis collegia eriguntur, & pro virtute Conventus & Monasteria; in militante Ecclesia Seminaria sunt, in quibus formantur milites spirituales, qui

a Alex. Sever. apud Lamp.
b Veget.

c *Sophet Principem exercitus, qui probabat tirones de populo terra.*

d Reg. 25. 19.

e *Madianites tradiderunt Isoph in Regio Putiphari Eunucho Pharaonis magistro militum. Gen. 37. 36.*

f *Transiit Nabuzardan Magister militum in Babylonem. Isa. 39. 20.*

eam defendant, nulla prof secularibus. Solus Turca illud cordi habet, qui cum in finem collectos ex omni Natione pueros certis locis concludit, & in armorum exercitio educari curat, unde post Ianitorum formantur copiæ, qui cum alium Patrem, aut Dominum non agnoscant præter ipsum Turcam, præcipuum Imperii ipsius robur sunt & turela. Idem facere deberent Christiani Principes in celebrioribus civitatibus, colligendo in Seminariis pueros orphanos, expositos, & alios, ubi instruerentur in exercitiis militariis, ubi condescerent fabricari arma, necesse fumes, conficere pulverem pyrium, & alia belli munimenta, ut inde postea ad obsequia & officia militaria prodirent aptiores. Possent etiam pueri educari in portuicis & armamentariis nauticis, ubi artem navigandi à teneris annis imberberent, viderentque quomodo construerentur triremes & naves, tendenda vela, consociendi rudentes; quæ fieret, ut expurgatæ Respublica à fæce ista vagabundorum, haberetque quorum opera in artibus militariis uti posset, sumptibus sustentationis ex ipso diurno singulorum opere collectis, qui si forte non sufficerent, certa aliqua lege sanciri posset, ut ex omnibus piis operibus aut legatis terra eorum pars assignaretur ejusmodi Seminariis: neque enim minus mereretur qui defendunt, alaria, quam qui eadem inconfiant.

Proderit etiam non parum ad

ad militiam conservandam, si ætærium bellicum dotetur redditibus certis & statis, qui in alios usus non impendantur. Ita Augustus fecit applicando ei rei partem decimam omnium hæreditarum & legatorum, centesimam vero rerum venalium; quam institutionem Tiberius postea, deprecante etiam Senatu, tollere noluit, eo quod subsidio illi ætærium militare a niteretur. Simili ratione ætærium Neapolitanum dotaverat Petrus Comes de Lemos, at æmulatione evertit postea quod zelo optimo & prudentissimo in instituerat.

5. Atque hæc cura non in militia laquei adhiberi debet, verum etiam in erigendis pro-

a centesimam rerum venalium post bella ærolia institutam deprecante populo, edixit Tiberius militiæ ætærium eo subsidio niti. Tac. l. i. Annal.

SYMBOLVM LXXXIII.

ILLA ipsa tellus, in qua eriguntur propugnacula, maximus eorumdem hostis est. Per illam lignibus & palis fossæ ducuntur & aggeres, quibus ad expugnationem via sternitur; intra illius viscera occulte sub murorum vallorumque cemento aguntur cuniculi, donec flammæ correpti funditus omnia evertant. Solum illud castrum expugnari non potest, quod in aquis situm sævientiū undarum fuore quaquaversum cingitur, quæ licet illud verberent, una tamen etiam defendunt, non dando locum obsidioni navali, torumque foret periculum in maris malacia, si diu constans perduraret. Sic Monarchiæ & c. civitates magna ex

g. Astruc, lib. 7, Pol. 674.

pugnaculis, & presidio firmatis: iste enim sumptus multos alios graviores cavere potest; loci infirmitas invitat hostem; contra vix quisquam oppugnat statum, quem resistere posse arbitrat. Si quod in ludis, spectaculis, & ædificiis prodigitur, hanc in rem insumetur, quietiores & securiores viderent Principes, & orbis universus majori pace ac tranquillitate frueretur. Diocletianus & Maximilianus Imper. optimi obsequii loco habebant, quod quidam Provincie Gubernator pecuniam ad amphitheatrum fabricam destinatam munis reparandis impendisset.

b. Ita enim, & intel. civitatis in sua murorum prædio prædictetur, & insinuandi ager solus, confirmatis his quæ ad securitatem civitatis spectant, insensit temporis concussione representant. L. unica, G. de expen. publ. l. 11.

parte bellum gerentes construantur, eadem imperio potius corrumpuntur. Tunc cura vigilat, providentia accincta est gladio; gloria exstimulat animos; occasiones fortitudinem augent; æmulatione ad majora incendit, & periculum commune sociæ voluntates, maiusque Reipublice humores evacuat. d. Mors hostilis in bonis artibus & legibus populum retinet. Nunquam Romani extiterit fortiores, nec subditi magis quieti & obediētes Magistratibus, quam cum portas ubi uno tempore Pyrrhus, alio Hannibal obsideret. Magne alicui Monarchiæ plus periculi à sua potentia imminet, quam alicuius debili-

d. Saladin.

decillitate: illa enim de viribus suis secura sibi adversus casus futuros minime prospicit; hæc vero metu sollicita semper arma in promptu a habet. Si disciplina militaris conquiescat, nec in continuo servitium exercitio, effeminat otium animos, labefactat ac sternit muros, æruginè obducit gla-

a. Sagitta ejus acuta & omnes artus ejus extendit. Virgula equorum ejus, ut sicut, l. i. f. 28.

dios, & securorum ligaturas corrodit; auferunt sensim cum eo deliciae, & dominatur ambitio, unde discordiæ oriuntur, ex his vero bella civilia, adeoque expeditur Respublica mala omnia, & infirmitates interiores, quas procreat otiositas. Absque aliquo motu res nec crescunt, nec conservantur. Quintus Metellus, accepto nuncio de amicitia

amissa Carthagine, palam Romæ in Senatu dicebat: se jam ejus ruinam meture, postquam Republicanam illam destructam cereret. Publius Nasica cum dicentem audiret, res ob successum illum nunc meliori esse loco, respondit: *Immo vero in majori nunc versantur periculo*: sciebat nimirum, hostiles illas vires velut undas esse, quæ Romam concuterent quidem, sed fortiorum ac firmiorum efficerent, atque ideo hortatus eos est, caverent, ne semetipsi perderent, a timens scilicet infirmi animi hostem securitatem, & tanquam pupillis civibus idoneum tutorem necessarium videns esse terrorem. Suintihila Gothorum Rex in Hispania magnus fuit, & in actionibus suis ac facinoribus gloriosus, quoad bella gessit: simul ac ista desiere, deliciis sese dedit, ac petiit. Rex Alphonsus Sextus expendens clades, quas à Mauris acceperat, causam sciscitatus est, & responsum illi fuit, à suorum otio & deliciis ista manasse. Quare mox balnea & lautitias alias, quæ vires infringunt, prohibuit. Ob rerum omnium incuriam & segne otium Regum Roderici & b. Witze præda pæne Hispania Afris in prædam cecit, donec resforescente in Pelagio, ejusque successoribus militia, fortitudo etiam & gloria militaris assidua emulatione incrementum sumpserit, & Hispaniam non solum à durissimo illo jugo liberarunt, sed etiam magnæ alicujus Monarchiæ caput constituerunt. Concertatio inter ordines mi-

a. S. August.
b. Mar. Hist. Hisp. l. 6. c. 27.

lirates Castellæ insignes peperit Heroës, quorum potius studium fuit vincere inter se gloria militari, quam hostem debellare. Nunquam Domus Austriaca ad tantum ascendisset fastigium, si otio semper relicta fuisset. Idem medius, quibus cum sternere cogitant æmuli, fortior illa redditur de gloriosior. c. Nam pacem agentes tanquam ferrum, quod non usurpatur, splendorem amittunt. Potentiæ minores abque armis conservari possunt, at non majores: in illis enim non æque est difficile Formam servare æqualem, atque in his, & quibus nisi arma mutantur foras, intus belli excitatur incendium: uti Romanæ Monarchiæ accidit. d. Verus ac jam pridem infesta mortibus potentia cupido, cum Imperii magnitudine adolescit, erumpitque. Nam rebus modicis, æqualitas facile habebatur, sed ubi subulis habet, & amulis Viribus Regni que excipit, secutas opes concupiscere vacuum fuit, prima inter Patres plebemque ætamina exarsere. Fortitudinis æmulatione, quæ adversus hostem exerceri solet, eo deficiente inter ipsas Naturas succenditur. Expectati id fuere Germani, quando & decessu Romanorum, et vacui externo metu gentis ætitudine, & tam æmulatione gloria arma in se vertunt. Erit Imperii Romani cruentum exit: ex illa enim bella civitas fortium habuere. g. Cheriæ nimiam ac marcentem diu pacem illatissimam

c. Arist. lib. 7. Pol. c. 14.
d. Tac. l. 2. Hist.
e. Idem lib. 2. Annal.
f. Pacem hos duobus populi habere, verum cruentam. Tac. l. 1. Annal.
g. Idem de mor. Germ.

nutriviunt, idque juveniunt, quam tutius fuit. Per bella in Provinciis Belgicis civilia in Hispania desiere dissidia. Plurimum ejus Monarchiæ profuit palæstra illa & scholam, ubi doctæ & exercitæ fuere tot artes militares, etsi institutio hæc & disciplina hostibus etiam & æmulis communis fuerit, adeo ut omnes fere Europæ Principes armorum usum ibi didicerint: quamvis item magnorum fuerit sumptuum, bella gerere in Provinciis tam turbatis & longe diffitis, cum tanta sanguinis profusione, & tam gravibus usuris, cum tanto hostium commodo, nostro vero tam exiguo, ut dubitari merito posset, satiusne esset victos nos fuisse, an vincere; aut num expediret aliquod adhibere remedium, quo extingueretur omnino, aut certe sopiretur atque tempus ignis ille sanguinis autem sitientissimus, eo fine, ut quod illic inutiliter consumitur, impendatur in vires navales, & stabiliatur Imperium utriusque Maris, Mediterranei & Oceani, foveaturque bellum in Africa, cujus progressus felicior ob Italiæ & Hispaniæ viciniam Monarchiam hanc magis unirent; verum amor etiam subditos illos tam antiquos & bonos, desiderium item è tam vili servitute, qua titulo libertatis misere oppressos vident eisdem liberandi, & ad verum Dei cultum reducendi, plus potest, quam ratio status.

s. Nunc sicuti fortitudinem & gloriam militarem tueri, ubi unus solus imperat, Statuum securitas est, ita periculo

non caret, ubi summa potestas ad multos pertinet, quemadmodum in Rebus publicis accidit: nam in ipsismet eorum armis maximum subest periculum, dum supremum multorum arbitrium uni soli committitur. Ab illa ipsa manu, quam armatur primum, jugum ipsi imponi solet. Vires, quas ipsi contulerunt, libertatem eorumdem opprimunt: ita Reipublicæ Romanæ contigit, & inde postea ad omnes fere reliquas tyrannis permansit. Ea de causa, licet valde expediat, arma semper in promptu habere & exercitata, artes tamen pacis securiores sunt, præsertim si corruptus sit populus, & locis diffitis à se divisus: nam belli ferocitate fit insolentior, & præstat periculum illi obversari ob oculos, quam procul illo securum vivere, ut pro sua conservatione tanto magis se uniat. Non minus secuta erat libertas Reipublicæ Genuensis, quando montibus utebatur nondum artificum militari munitis, ac nunc, postquam singulari cum industria & labore ingenti effluvia, ut eidem tanquam muri inexpugnabiles Reipublicæ deserviant: nimia enim securitas malos generat humores, cives in partes scindit diversas, progreß audaces spiritus, & exteriora media apernatur; in Rebus publ. vero, quæ intestinis agitantur dissidiis, plus periculi creant multi, quam proficere: atque adeo tunc solum utiles erunt, si prodens ille Senatus sic egerit, ac si eos non extruxisset.

SYMBOLVM LXXXIV.

Vtrum quibuscumque, Naturam homini non matrem fuisse, sed novercam, magisque se exhibuisse liberalem erga animantes cæteras, utpote quibus certiores indidit instinctum & notitiam mediorum quibus pro defensione sua &

conservatione opus habent. Verum isti non satis suam expenderunt excellentiam, arbitrium suum & dominium in res alias inferiores, siquidem largita est illis Natura intelligentiam quandam velocem, quæ momento unico terram

pariter & caelos penetrat: memoriam, in qua absque confusione omni, aut perturbatione, rerum tam variarum conferuntur imagines: rationem, quæ discernit, unum ex alio colligit & concludit: iudicium, quod intelligit, ponderat & definit. Propter hanc donorum præstantiam homo imperium tenet in omnes res creatas, & disponit de iisdem pro libitu, utens manibus tam sapienti efformatis artificio, ut instrumenta sint ad omnes artes idonea: & tamen nudus omnino, & absque armis in hanc lucem editus sit, ea tamen pro suo fabricatur arbitrio, ut aut semet tueatur, aut etiam impetret alios. Tellus eum in finem ferrum & chalybem ei suppeditat: aqua (quomodo in Symbolo præsentis videre licet) ea cudit: aer focum incendit, ignis denique ea temperat, ita nimirum elementa omnia ejus arbitrio obediunt. Fragili aliquo lembo maris domat superbiam, & linteo ventos colligit, ut pro alarum remigio ei deserviant, quibus sese ab uno loco in alium transferat. Intra fistulas æreas vim ignis coarctet, unde non minus horrenda jaculatur fulmina, quam ipse Jupiter. a Multa, quæ natura impedita sunt, consilio & ingenio expedit: & quia istud Naturæ adminiculo temperat thoraces ferreos, & ferrum in lanceas acuit, industria magis Principem uti oportebit, quam b viribus, consilio magis, quam brachio, calamo potius, quam gladio: nam omnia potentia extrema experiri velle, Gigan-

a Livius.

b Melior est sapientia, quam vires.

P. 64. 2a

tum foret infania, qui montibus montibus aggersere. Vires majores non semper triumphant. Cursum navis exigua sufficit remora. Vna civitas Numantina annos quatuordecim Romanum fatigavit Imperium. In urbe Sagunto expugnanda plus laborandum isti fuit, quam in vastissimis Asiæ Provinciis subjugandis. Vires languescunt sensim, & consumuntur, ingenium semper perdurat: & si isthoc bellum non geratur, illis non vincitur. Secure illud bellum suscipitur, quod ingenio geritur: periculosum est & anceps, quod solo robore.

— Non solum viribus

aquum

Crederet, sæpe acri potior prudentia dextra.

e Mens una sapiens plurimum vincit manus.

Tiberius datis ad Germanicum literis gloriatus est, si se novies à Deo Augusto in Germaniam missum, plura consilio, quam vi percesse. Nec aliter agere solebat, cum Imperatoria dignitate fungeretur, præsertim ut Provincias longe distitas tueretur, & identidem repetebat, Consilii & astu externas res molientes, arma procul habenda. b Non omnia viribus superantur, non velocitate, non celeritate, sed consilio & sententia. Victoris continuis Provinciæ Belgicæ pessum ire: plus enim fortitudo efficere conata est, quam prudentia. Virium loco itaque

Y 2

c Melior est sapientia, quam vires

bellica. Eccl. 9. 15.

d Val. Flac.

e Eurp.

f Tacit. lib. 2. Annal.

g Idem lib. 6. Annal.

h Cicero.

calliditas succedat & astutia, & hac vincatur, quod illis non potest. a Quando temporibus Roderici Regis Mauri ex Africa Hispaniam armis suis infestant, Murcie Præfectus in prælio quodam, in quo tota civitatis illius Nobilitas occubuit, victus fuit, & feminæ, re compta, in villi habitu & armis cinctæ per urbis muros se disposuere, quod cum magnæ multitudinis speciem præbuisset, ad honestas conditiones victores Mauros adduxit. Eduardus Quartus Angliæ Rex dicere solebat, Carolum cognomento Sapientem Franciæ Regem nullis instructum armis, illis literis graviora contra se movere bella, quam aut Pater ejus, aut Avus armis fecissent. Ferrum & gladius paucis in locis vim suam possunt exercere, solers rerum negotiatio ubivis efficere potest plurimum. Nec refert Principes abesse ac distare inter se longius: sicut enim arbores mediis radicibus communicant inter se, & ununtur invicem, sua agendi vi per largum etiam spatium diffusa, ita illi per suos Legatos & artificia quædam occulta præstare idem poterunt. Vires alienas suas in potentum efficit initio cum exteris federe, communis utilitatis intuitu, & privato aliquo cubiculo plus efficere Principes poterit, quam in campestri agro. Rex Philippus Secundus Madrito discessit nunquam, & orbem in metu & obedientia continuit. Magis prudentia metuendum se fecit, quam virium robore. Infinita propemodum illa est potestas, quæ industria utitur. Archimedes totum hunc

a Mar. Hist. Hisp. l. 6. c. 24.

terreæ atque aquæ globum machinis suis commoturum se dicebat: si extra alicubi pedibus posset consistere. Vna aliqua grandis Monarchia generali orbis totius dominio facile potiretur, si ad vires as aliqua atque industria accederet; quod ut ne fiat, permittit primum illud Mobile Imperium, ut magnis prudentia deficiat, & in potentia omnia sita arbitrentur. b *Pleraque in summa fortuna auspiciis & consiliis magis, quam telis & manibus geri solent.* Æque periculosa est potentia cum temeritate, ac temeritas absque potentia.

5. Bella plurima inter Principes Christianos industria aliquid evitari possent, ad iudicium damna aut non agnoscit, nec decentes reperit conditiones, quibus ea sat caveat; aut illa non æstimat, excæcata per ambitionem prudentia; aut animi fastus gloriosum docuit ultro ea subire, adeoque suata belli gloria se finit abipso: quod cum sit actio quædam publica, e qua communis omnium dependet conservatio, mensurari non debet inanibus existimationis umbris, sed commodis & utilitatibus publicis; ita tamen, ut nullum interit sit medium, quod ad evitandum bellum Principes non experiatur, omnes amoveas occasiones, antequam nascantur, & si subortæ jam fuerint, eorum sibi voluntates conciliet, qui consilio suo pacem promovere possunt: inquit illa suavia, ad conservandam amicitiam: hostem intra & extra suum Regnum fatiget: consilia ejusdem præventendo,

â Tacit. lib. 13. Annal.

tendo, & societates ac fœderum aliis defensionis causa faciando, metum ei iniciat. Atque istis humanis mediis divina etiam jungat subsidia orationum & sacrificiorum, summiq; Pontificis, tanquam communis Christianorum Patris, utatur opera, sincere ad ipsum referendo de animæ suæ, & desiderio tranquillitatis publicæ; de accepta injuria, ut rationibus, quibus ipse movetur ad arma capienda, nisi sibi rite satisfiat. Vnde relata por-

to causa ad collegium Cardinalium, & interposita auctoritate Sedis Apostolicæ, aut res ipsa ad arma non veniatur, aut Principes causam suam Romæ peragant, ubi tribunal est, in quo Principum acta iudicari, & lites decidi debent. Nec hæc ignavia est, sed generositas quædam Christiana, & cautela politica ad Nationum animos in amicitia retinendos, & cavendas æmulationes ac fœdera, quæ ex iisdem oriuntur.

SYMBOLUM LXXXV.

Vbi Versus alveare apum femel nactus fuerit, nihil tunc consuluit, quam totum illud aquis immergere: quodcumque enim aliud medium officeret potius, quo minus suo sine, hoc est, favo mellis poriretur, & apicularum aculeos efflueret. Hoc ipso exemplo Symbolum præfens damna & incommoda exhibet consiliorum mediorum, usu compta in eo, quod Herennius Ponticus Samnitibus dedic, quando conclusus in angusto aliquo loco Romanis, auctor fuit, ut libere inde exeundi omnibus facerent potestatem: quo consilio dein rejecto fuisse, ut omnes obruncarent, rogatusque causam, cur extrema illa sequeretur, cum media inter utrumque via possit eligi, liberos nimirum eos dimittendo, postquam iis cætas leges, tanquã victis prius imposuissent, respondit: ita expedire potius, ut aut liberales sese erga Romanos exhiberent, adeoque hoc insigni beneficio pacem firmam ac stabilem cum iis

firmarent, aut vires illorum ita penitus opprimerent, ne contra eos instaurari unquam possent, consilium Vero aliud medium nec amicos parere ajebat, hæc tollere a inimicos. Ideo Aristodemus Ætholis dicebat: *Romanos aut socios habere oportet, aut hostes, media via nulla est.*

6. In iis casibus, in quibus amicum aut hostem devincere quis cogitat, nihil efficient signa media: nam gratitudo in id, quod intermittitur, conjicit oculos, & facile causam reperit, cur obstructam se non sentiat. Sic Franciscus Galliæ Rex, postquam liber è captivitate abire permixtus fuit, hostilem tamen animum erga Carolum Quintum Imperatorem non deposuit, quia captivitas ista tam libera non fuerat, quã illa Alphonsi Regis Lusitanicæ, quem captum in prælio Rex Legionis Ferdinandus humanissime habuit, & curatum à vulneribus, ac sanitati redditum.

Y 3

a Neutralitas nec amicos parit, nec inimicos tollit. Polyb.

b Mar. Hist. Hisp. l. 11. c. 15.

tum, liberum abs se dimisit: quæ benevolentia sic illum cepit, ut Regnum suum universum victoris arbitrio permitteret, verum Ferdinandus conditione repudiata, ea tantum recepit oppida, quæ in Galæcia paulo ante oblata fuerant. Idem istuc expendit Philippus Dux Mediolanensis, cum captis Aragoniæ & Navaræ Regibus (Alphonso Quinto priori

nomen erat) deliberationem instituit, quid illis fieri oporteret, auditisque sententiis, cum alii vellent lyro pecuniarum eos esse redimendos, alii censu astringendis conditionibus, alii denique liberos omnino dimittendos, hoc ultimum secutus est, ut magis sibi obstrictos amicos domum remitteret.

¶ Quando Regna bellis civilibus sunt implicata, pericul-

sum est consilium mediū, nec in hac, nec in illā partem declinandi, quod facere contendebat Infans Henricus in motibus Castellæ, ob ætatem pupillarem Regis Ferdinandi IV, quo facto suos perdidit amicos, nec hostes tamē sibi devinxit.

5. Nec minus periculosum est promiscue in totam adverserere multitudinem, quare consultius videtur, aut cum delictis illius omnino connivere, aut certe in uno aliquo insigne aliquod exemplum statuere. Ob eam causam suam Germanico in rebellionem Legionum Germanicarū, ut aut nihil militi eorum, quæ peteret, aut omnia concederet, & quia iis indulget aliquid, consiliūq; mediū usus fuit, reprehendi ē meruit. In alia quoque occasione similis Druso auctore fuere, ut aut dissimularet, aut remediis fortioribus ageret. Prudentissimum sane consilium: vulgus enim inter duo extrema nunquam consistit medium, sed semper excedit in alterutro.

6. Vbi festinatione res indiget, actum est cum eo, qui nec satis audet, nec satis sibi providet; quomodo Valenti accidit, qui inter consilia, quæ dabantur, hæsit anceps, nec quicquam certi statuere a potuit.

a Periculosa severitas, flagitiosa largitas: seu nihil militi, seu omnia conceduntur in ancipiti Rebus. Tacit. lib. 1. Annal.

b Satis superque missione, & pecunia & milibus consilia peccantium. Idem ibid.

c Alii fortioribus remediis agendum, nihil in vulgo modicum: terere, ni paveant, ubi permittunt, impone communi. Tacit. lib. 1. Annal.

d Nec utrumque consilium aggerant, quod inter ancipitia desertissimum est, dum media sequitur, nec ausus est satis, nec provisi. Idem 1. 3. Hist.

5. In rebus bellicis prudens interdum videri cupit metus, & consilia quædam media suggerit, quæ animum addunt hosti, & spatium concedunt, ut sibi ante prospiciat. Id quod Regi Ioanni Primo contigit, qui cum Coronam Lusitanie per mortem Regis Ferdinandi focii sui ad se devolutam præterderet, statuit in illud Regnum solus ingredi, iussitque deinde suum sequi exercitum; unde tempus nacti sunt Lusitani, ut arma interea corripere, quod factum non fuisset, si mox armis eos invasisset, aut belli evitandi causa jus suum ad iustitiæ tribunal remisisset. Parum comminatio proficit, si manus ictum intentans, armata non sit, & interdum re ipsa puniat, ubi obedientia desinitur.

Franci moræ impatientes, nec præteritum tempus respiciunt, nec præsens, & quo sunt animi ardore, audacia & celeritate consiliorum extra terminos adeunt; verum hoc ipsum sæpe fortunata ea efficit; ita enim teporem effugiunt, & cito expediunt omnia. Hispani contra cunctantur, ut diu multumque considerando procedant cautius, & quia nimium prudentes esse cupiunt, hæere solent in mediis, immo dum tempus in consiliū vocant, omnino ea elabuntur ē manibus.

Itali melius ex utroque commodum aliquod norunt capere, utendo occasionibus, quando fe offerunt; contra ac Germani, qui in agendo tardi, & segnes in executione tempus præsens solum in consilium adhibent, nulla præteriti ac futuri habita ratione. Pro even-

tuum varietate mutant & ipsi animus; unde factum, ut fortunam suam non valde ii auxerint, cum aliqui ejusmodi sit Natio, quæ ob innatam animi fortitudinem dominia sua longe lateque possit extendere. In eandem causam referri potest diuturnitas bellorum civilium, quibus etiamnum hodie consistitur Imperium, quæ constanti aliquo consilio ac celebritate sopiti jam pridem potuissent; verum ob consilia lenta, quæ pro prudentibus tamen habebantur, ingentes ad Rhenum vidimus exercitus, qui in Franciam usque penetrare potuissent, eamque ad pacem universalem faciendam compellere: quod damnum gravius fuit, quam si ab hoste cæsi fuissent sæpius; nulla enim clades major, quam si exercitus aliquis in seipso sensim intereat. Ea ipsa res proprias vastavit Provincias & loca confinia, per quæ bellum alio transferri debuisset, nunc vero in ipsa Germaniæ viscera immigravit.

6. In aliis civilis gubernationis negotiis locum habere possunt consilia media, tum propter extremorum pericula, tum quia expedit eam semper ingredi viam, unde minori cum incommodo postea (si necesse fuerit) ad unum aliquod extremorum possit accedere. Inter extrema illa antiqui prudentiam constituere, adumbratam per volatuum Dædali, qui nec Soli minimum appropinquabat, nec mari, ne aut nimio illius ardore alæ quibus urebatur, dissolverentur, aut hujus humiditate maderesceret. In iis Provinciis, quarum in-

colæ natura serviles non sunt, sed ingenii cultus potius, & amicis generosis, populus tam caute & dextre regehdus est, ut nec indulgentia nimia eum effrater, nec rigor alienet. Acque periculosum est, oreas & pastomides ei inponere, ac sine freno relinquere, quia a *ne totam libertatem pati potest, nec totam servitutem*; uti de Romanis Plinius dicebat b Galba. Exequi semper potentiam, est ferream servitutis catenam atterere. Tyrannidis genus est subditos ad normam Reip. summe perfectæ velle redigere, id enim non fert humana conditio. Minime necessarium est, gubernationem esse talem, qualis esse debet, sed qualis esse potest: neque enim omnia, quæ conveniunt, possibilia sunt humanæ imbecillitati. Stultum est cupere, ut nulli omnino in Republ. aliqua sint defectus. c *Vitia erant, donec homines*. Zelus immoderatus multorum errorum causa est iis, qui præsumunt, eo quod cum prudentia conformare se nesciant: uti & ambitio, quando nimirum Principes severi audire cupiunt, & gloriam suam collocatam putant in subditis sic gubernandis, ut ne in minimo unquam a ratione & legibus ipsi deciscant. Periculosius est rigor, qui affectus & ordinarias vulgi passiones non in consilium adhibet: apud illud enim

a Tacit. l. 4. Histor.

b Neque enim hic, aut in ceteris gentibus, quæ reguntur, cetera domum, & cetera servi: sed temporarius est hominibus, quæ nec totum servitutem pati possunt, nec totam libertatem. Tacit. lib. 1. Histor.

c Idem lib. 4. Histor.

plus dexteritate proficitur, quam potentia; plus exemplo & mansuetudine, quam severitate inhumana. In eam igitur curam incumbat Princeps, ut videatur subditos suos reperisse potius bonos, quàm effecisse; quam egregiam laudem de Agricola in gubernatione Britannicæ cômémorat a Tacitus. Temporibus præteritis ne falli se sinat, ut bonos mores, quos de illis sibi imaginatur, nunc de præsentibus quoque observari velit, nam eadem semper fuit a *Malus videri invenisse bonos, quam scisse*. Tac. in vita Agric.

malitia: sed b *vitium est malignitatis humana, vetera semper in laude, præsentia in fastidia esse*.

Laudamus veteres, præsentibus carpinimus annos.

Et si major olim severitas fuerit & obedientia, hæc tamen ætas eam ferre non sustinet, si mores antiqui in illa immutati fuerint, in quo deceptus Galba vitæ pariter suæ & imperii jacturam c fecit.

b Quinç. in dial. de orat.

c *Nocui antiquis rigor, & nimia severitas, cui pares non sumus*. Tac. lib. 1. Hist.

SYMBOLVM LXXXVI.

A Nimis humanus contentus minime fuit rerum terrestrium speculatione, quin immo tantæ moræ impatiens, quod rerum cælestium cognitio post obitum usque differretur, corporis sese vinculis exemit, & supra ipsa elementa volatu transcendit, ad indagandum per rationem, quod tactu, visu, & auditu assequi non licebat; adeoque in imaginatione sibi efformavit ideam pulcherrimæ illius fabricæ, effingendo spheram eum talibus orbibus differentibus, æquantibus, & epicyclis ut diversos astrorum & Planetarum motus scite exhiberent; & tamen certus omnino non fuit, num res ita se haberet, hanc tamen consecutus est gloriam, quod mundum hunc animo nunc nosset concipere, qualis esset, aut quomodo sub alia forma, & dispositione posset constitui. Verum in idea ista non acquievit ani-

mus, immo inquietus & in investigationibus suis periculosus aliam plane diversam posita sibi imaginatus est, ac persuadere voluit aliis, perinde ac si sol centrum esset aliorum orbium, qui circum illum moveantur, & lucem suam ab eo recipiant. Opinio impia & aliena prorsus a ratione naturalis; quæ quietem concedit gravibus contra divinas literas, quæ terge stabilitatem faciunt a perpetuum: contra dignitatem hominis, quasi necessum habeat moveri, ut fruatur Solis radiis, Sol vero minime, ut eos homini communicet, cum tamen (sicut res omnes alie creatæ) conditus ille sit, ut eidem assistat & serviat. Certum itaque est, Principem illum lucis, qui ex officio in res omnes inferiores tenet imperium, eas collustrare, & præsentia sua iis formam

Y 5

tribue-

d Terra autem in ætherem sita Eccl. 1. 4.

tribuere, circumeundo sine intermissione ab uno Tropico ad alterum tam mirabili artificio, ut omnes terræ partes, si non æqualem calorem, lucem saltem æqualem ab eodem hauriant, qua sapientia divina antevetrit damnum, quod futurum esset, si Sol à linea Æquinoctiali non recederet: nam Provincias quas-

dam radii solares plane adure-

rent, aliæ nimio rigerent frigore, & tenebris perpetuis involverentur. Exemplum istud naturale erudit Principes quantum ad utilitatem publicam referat, si ipsi velocissimi sideris more Status suos & Provincias absque intermissione obeant, ut calorem rebus & subditorum affectui a impientia;

id est a velocissimi sideris more, omnia in-
vifere, omnia audire, & c.

id quod Propheta Regius indicare voluit, cum dixit, Deum supra Solem posuisse a tabernaculum, cui nunquam conquiescit, & semper rebus adest. Rex Ferdinandus Catholicus, & Carolus Quintus Imperator, non habuerunt aulam certo loco fixam & stabilem; quo factum, ut res maximas ipsimet conficerent, quas per Ministros suos minime potuissent, qui etsi gravi fatigati & solliciti, nunquam tamen id efficiunt, quod efficeret ipse Princeps, si coram præsens adestet, quia aut mandata iis desunt, aut facultas. Christus Dominus simul ipse ad piscinam venit probaticam, sanitatem reddit b Paralytico quam Angelus annis triginta octo eidem largitus non fuerat: neque enim huic mandatum erat aliud, quam ut aquam solum c commoveret, & ideo ut Ministro facultatis suæ fines egredi non licebat. Non bene gubernantur Status per solas aliorum relationes, ac propterea suadet Salomon ut Reges ipsi subditis aures d accommo-

dent: hoc enim ad illorum pertinet officium, & apud ipsos, non apud eorum Ministros, est assistentia & virtus e divina, quæ comitatur solum

sceptrum, cui Spiritum sapientiæ, consilii, fortitudinis, & a In sole posuit tabernaculum. Pal. 18. 6.

b Surge, tolle grabatum tuum, & ambula. Ioan. 5. 8.

c Angelus autem Domini descendebat secundum tempus in piscinam: & movebatur aqua. Ibid. v. 4.

d Præbere aures vos qui continetis multitudinem, & placebit vobis in iuribus Nationum. Sap. 6. 3.

e Quoniam data est a Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo. Ibidem v. 4.

pietatis f infundit, immo divinitatem quandam, qua Princeps futura g providet, ut nec iis, quæ oculis usurpat, nec in iis, quæ auribus percipit, falli b queat. Nihilominus tamen pacis tempore non videtur omnino inconveniens statuta in certo aliquo loco commoratio, fatique erit Provincias obeundo Status suos semel coram inspexisse: neque enim sufficiunt araria pro sumptibus & impensis ad frequentes aulæ translationes necessarii, nec fieri ista possunt absque insigni subditorum detrimeto, atque adeo quin perturbetur ordo Consiliorum ac Tribunalium, & gubernatio atque iustitia retardentur. Rex Philippus Secundus toto gubernationis suæ tempore vix unquam Madriti pedem extulit.

In occasione belli magis consultum videtur, ut Princeps ipse coram iis interfet, & ducat subditos suos: ideo enim sacræ paginæ i Pastorem eum vocant, ac Ducem; quomodo Deus precipiens Samueli, ut Saulem inungeret, non dixit in Regem, k sed in Ducē supra Israël, indicans, id præcipuum ejus esse officium, & quod olim Reges exercere fuere

Y 6 a soliti

f Et requiescit super cum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus: spiritus consilii, & fortitudinis: spiritus scientiæ, & pietatis. Il. 11. 2.

g Di vinitas in latibus Regis. Prov. 16. 10.

h Non secundum visionem oculorum iudicabis, neque secundum audientiam aurium argui. Il. 11. 3.

i Suscitant super eos Pastores, & pascunt eos: non formidabunt ultra, & non pavebunt: & nullus quæret ex numero, dicit Dominus. Ier. 23. 4.

k Pinger enim Dux super Israël, i Reg. 9. 16.

a soliti. Ea in re populus suum fundabat desiderium, cum Regem peteret, ut esset nimirum, qui ante eum egredere-
tur, & pugnaret pro eo. Præsentia Principis in bello animos addit militibus. Lacedæmonii existimabant Reges in-
fantes etiam in cunis ista præstare, & ideo ad prælia eos
una secum deportabant. Anti-

gonus Demetrii filius sic staturat, præsentiam suam in navali prælio multis hostium navibus & comparari posse. Alexander M. militum
suorum erigebat animos, ponendo iis ob oculos, quod pri-
mus sese periculis obijceret. Quando Principes ipse in ejus-
modi casu præsens adest, ma-
gna sæpe patrantur facinora,
quæ in ejus absentia nemo at-
tentare auderet; nec opus est
ex aula expectare mandata,
unde plerumque serius illa per-
feruntur, postquam præterit
occasio, & plena semper vanis
timoribus aliisque cum cir-
cumstantiis, quæ in effectum
deduci haud possunt; id quod
in Germania experti sæpe su-
mus non absque insigni boni
publici detrimento. Generosus
spiritus & altas suscitatur cogita-
tiones in animis militum, si
Principem, cujus est conferre
præmia, factorum suorum spe-

a Rex enim Dux erat in bello. Arist.
lib. 3. politic. c. 11.

b Rex enim erit super nos, & cri-
mus nos quod sicut omnes gentes, &
juicabit nos Rex molter, & egredietur
ante nos, & pugnabit bella nostra pro
nobis. i. Reg. 8. 19. & 20.

c Me vero, inquit, præsentem, quavis
militum navium comparat i. Plat. in
Apoph.

d Et si vos ego, qui nihil iniquius
vobis præcipi, quin prius me peri-
culis obstruam, quæritur civem clypeo
meo texti. Curt. lib. 8.

atorum ac testem habeant. Hoc argumentum fortitudinem
suorum Hannibal inflamma-
bat: e Nemo vestrum est, ajebat,
cujus non idem ego spectatur
& testis, notata temporibus iustis
que reserere possum decora. Idem
Gofredus faciebat, cum sic mi-
lites alloqueretur:

e Di chi di voi no iò la pa-
tria, e' l'eme.

Quale spada m'è ignota, e qual
fascia,

Benchè per l'aria ancor s'istesse
treme.

Ea ratione necessum non erit,
ut Princeps potentie suæ vires
Generali alicui committat,
quod tam exploratum est pe-
riculum, ut minus etiam tu-
tum crederetur, quod eas Ti-
berius in manibus filii sui Ger-
manici g constitueret. Atque
hoc ipsum maxime in civilibus
seditionibus locum habet,
in quibus (ut diximus) præ-
sentia Principis facillime rebel-
lium compositio h animos.

f. Verum non qualicumque
belli motus, aut civitatis ali-
cujus jactura movere debet
Principem, ut prodeat foras,
& aulam suam deferat, unde
in omnia reliqua manat regi-
men, prout Tiberius expendo-
bat in tumultibus i Germania;

e Liv. dec. l. 2.

f Tacit. can. 20.

g In cuius manu tot legiones, in-
mensa sociorum auxilia, miris quid po-
pulum favos, habere imperium, quam
expectare mallet. Tac. l. 4. Annal.

h Divus Iulius seditionem civi-
tus verbo uno compescuit, Quintus
vocando, qui sacramentum ejus detra-
hebant, Divus Augustus vultu &
aspectu Atlanticas legiones exterruit.
Tac. l. 1. Hist.

i Neque decorem Principibus, si
alterata civitas turbet, missa nobis, on-
de in omnia regiones Tac. l. 3. Ann.

niz; cumque alio tempore ipsi
obtestarentur, quod non abiret
ad componendas Hungariæ &
Germaniæ Legiones, a immo-
tuo adversus eos sermones se pre-
buit fixumque ei fuit, non omite-
re caput verum, neque se rem-
que publicam in casum dare. His
rationibus ducebantur, qui au-
dores erant Davidi, ut ne egre-
deretur in prælium contra
Israhelitas, qui Abalonis partes
sequebantur, eo quod iporum
fuga, aut clades tantum dam-
num allatura non esset, quam
ipse in persona sua, quæ de-
cem millibus æquivaleret, si
aut fugeret aut cæderetur, ad-
eoque satius fore videretur, ut
is pro præsidio in urbe rema-
neret, quod & b facit. Quod
si bellum suscipiatur ad inju-
riam aut despectum vindican-
dum, aliis

c Vindictam mandasse sat est.

Idem videtur, si solius de-
fensionis causa arma suman-
tur, nec evidens urgeat peri-
culum: tunc enim majorem
Principi pariet existimatio-
nem si contemnat illud, & de-
fensionem alteri alicui Duci
commendet. Quod si bellum
geratur ad aliquid de novo ac-
quirendum, vel occupandum,
vehemens censetur ambitio
semet obijcere periculis, &
majoris est prudentiæ per
alium aliquem Fortunam ex-
periri, pro eo ac fecit Rex

a Tacit. l. 1. Annal.

b Egrediar & ego vobiscum. Et re-
spondit populus: Non exiit: si enim
ingerimus, non magnopere ad eos de
nobis pertinebit; si vero media pars cecid-
erit & nobis, non satis curabunt; quia
tu unus pro decem millibus computaris:
melius igitur est, ut si nobis in
urbe præsidio. Ad quos Rex ait: Quod
vobis videtur rectum, hoc faciam.

c Reg. 13. 3. & 4. c Claud.

Ferdinandus Catholicus, occupa-
tionem Regni Neapolitani
Magno Duci, Indiarum vero
Hermanno Cortesio commit-
tendo. Si belli Dux occidat-
ur, in ejus locum sufficitur
alius; at si Princeps pereat,
pereunt omnia, ut Regi Seba-
stiano accidit. Absentia Prin-
cipum ab aulis periculo non
carent. Id experientia in His-
pania comprobavit, quando
Carolus Quintus Imperator ab
illa absuit. Nec decet, ut Prin-
ceps ad novas Provincias con-
quirendas, suas exponat di-
scrimini. Idem ipse Sol, cujus
figura in præsentia utitur Sym-
bolo, nunquam abit ad polos
invisendos, quia alter eorum
interim in discrimen veniret.

— Medium non deserit un-
quam

e Calis Phœbus iter, radiis tam-
men omnia lustrat.

Regibus apud Naturam alas de-
dit quidem, sed exiguas ad-
modum, ut ne longe a Re-
gno suo secederent. Ad illud
solum bellum Princeps proce-
dat, quod intra Imperii ius
fines geritur, aut quando evi-
dens periculum illi ipsi immi-
net. Eam ob causam Mucia-
nus Domitiano Imperatori
fussit, ut Lugduni in Francia
se contineret, & tum primum
se moveret, cum Provincia-
rum illarum status, aut Impe-
rii majoribus periculis f ja-
cerentur; nec bonum fuit con-
siliū, quod Trianus & Pro-
culus Othoni dedere, ut ne

Y 7 pugnare

d Ne nova mo' treuer, nisi prioribus
formis. Tac. l. 12. Annal.

e Claud.

f Ipse Lugduni vim formis man-
cipatus: & proximo ostendit, nec
parvis periculis mixtus, & majoribus
non desinens. Tac. lib. 4. Hist.

pugnæ ad Bedriacum præsens adesset, è cuius successu Imperium a dependebat. Fortiorem magisque prudentem in presenti occasione se nunc exhibet Serenissimus Archidux Leopoldus, qui etsi propugnari se videat Salefeldii iunctis hostium copiis, & longe etiam maioribus, quam ipse habeat, sua tamen contemnit pericula, & generosa constantia semet tueretur, probe sciens in eventu illo salutem Imperii, & Augustissimæ Domus Austriacæ consistere: atque adeo primus est in periculis & laboribus militatibus;

— b *Monstrat tolerare labores.*
Non jubet.

a *Postquam pugnari placuit, inderesse pugna Imperatorem, ad seponi melius fore, auspicare. Paulino & Cæso Jan non aduersantibus; ne Principem obsequiare periculis viderentur; eadem illi deterioris consilia perpulere, ut Brissellens condere, ac iunctis præsterni exemptis, summa verum & Imperii se ipsam referrent. Tac. l. 2. Hist. b Lucan. lib. 9.*

SYMBOLVM LXXXVII.

NON semper fortunata est prudentia, nec insaustra semper temeritas, & quamvis c quisquis sapit celeriter, non tunc sapit, expedit tamen interdum ingeniis igneis, ut in decemendo primum sequatur impetum naturalem, quia si cunctentur, refrigescunt paulatim, & determinare se recte nequeunt; nec male evenire solet (in bello præsertim) si ferri se sinant occultam illa vi caussarum secundam, quæ si ingenia non cogat, movet tamen, ut cum eadem

c Sophoc.

s. Verum in his quoque casibus opus est belli conditionem expendere; num scilicet Princeps absens Statum suum maiori periculo aut interno, aut externo expositurus sit; num forte successionem suam adducturus in discrimen; num fortis sit satis, & armorum capax; & ad ea propensionem habeat: nam si vel aliqua conditionum illarum defuerit, plus aliena manu efficiet, potentiam suam, & vires alteri committendo, ut in Magnete videmus, qui tangendo ferrum eique virtutem suam communicando, majus elevat pondus quam se solo faceret. Quod si gravis fuerit necessitas, satis erit, Principem in vicino esse, ut arma sua maiori cum ardore promoveat, manendo alicubi, unde è propinquo deliberet, statuatur, & mandata det. Ita Augustus faciebat, qui nunc Aquilejam, nunc Ravennam, nunc Mediolanum concedebat, ut bellis Hungaricis & Germanicis propius assisteret.

non infelicitè operentur. Divinus quidam Genius iis adest actionibus, quæ suscipiuntur audacius, nimirum

Andreas fortuna juvat.

Scipio in Africam traiecit, & ultro se credit fidei Africanæ Siphacis, vitam suam & salutem publicam urbis Romæ in apertum adducendo discrimen: Iulius Cæsar in exigua aliqua navicula furoi Adriatici maris se committit, & utrique sua feliciter cedit temeritas. Non omnibus à prudentia satis cavere potest,

nec

nec res grandes suscipiuntur, si eventus omnes & pericula in deliberationem illa traherent. Gaspar Borgia Cardinalis ementito habitu Neapolin ingressus est, cum plebem inter & Nobilitatem seditionem exortam intelligeret: periculum grande erat, cumque è Comitibus aliqui media quædam ei proponerent, quibus securitati suæ magis consulere, respondit animo plane

libero & generoso: *Nullum nunc in ista occasione deliberandi tempus est, aliquid casus permitendum.* Si post magna patratu facinora, in conjuncta simul pericula conjiceremus oculos, non ea aggredieremur iterum. a Iacobus Rex Aragonum, cum mille peditibus, equitibus trecentis & sexaginta urbem Valentiam obsidete ausus est, & licet omnibus

expe

a Mar. Hist. Hist. l. 12, c. 19.

expeditio hæc temeraria videretur, immo impossibilis, dedicio tamen facta. Consilia audacia ex eventu fere iudicantur, si feliciter exeunt, laudantur à prudentia, & damnantur à temeritate, quod aut in celeri temeritate, aut cum moderate agit, cavere sibi satis possit, quia ab eventibus fatiis, & sagacissimæ etiam providentiæ incertis dependunt. Interdum temeritas occasionem anteverit, & subsequitur moderatio, interdum inter utramque transit illa subito, nec capillum habet in occipite, quo detineri possit.

Fronte capillum æst, sed post occasio calva.

Omnia ab æterna illa providentia dependent, quæ ad agendum nos efficaciter impellit, quando ad ejusdem dispositionem & effectum divinorum decretorum ita expedit, & tunc consilia audacia non nisi prudentia sunt, errores vero relictum ipsissima. Si Monarchiæ alicujus superbiam velit deprime, ne instar Babyloniciæ turris cælum tentet contingere, confundit consilia & linguas Ministrorum, ne consentiant inter se, adeo ut si unus calcem petat, alius aut id non intelligat, aut arenam illi porrigat. In præmaturo eorum obitu, qui cum summo imperio præsumunt aliis, non eum finem præ oculis habet, ut vitæ solum illis abruptum, sed ut majestatem illam humi sternat. Spiritus à sanctus victoriam Davidis à Goliath reportatam referens, non dicit, lapide corpus ejus

a Fortuna in Iapetum cecidit, Tac. de more Germ.

dejectum fuisse, sed ejus beatificationem. At si contra Monarchiam aliquam evehere cogitet, creat illa ætate magnos Duces & Consiliarios, aut facit eligi, & occasionem eis præbet exercendæ fortitudinis, & consilii sui dandi ali-quod specimen. c. *Pleraque in summa fortuna auspiciis & consiliis potius, quam telis ac manibus geruntur.* Tunc examen apum in ipsas cassides immigrat, & florent arma, ut floruit in monte Palatino venabulum Romuli apro intentatum. Ictus etiam errans Fundatoris illius Monarchiæ Romanæ feliciter cecidit, tanquam ejusdem prognosticon, atque adeo non semper fortitudo est, aut prudentia, quæ erigit aut sustentat (est instrumenta esse solent) Monarchias, sed impulsus ille superior, qui causas omnes simul sumptas movet, pro earum augmento, aut conservatione, & tunc etiam casus ab æterna illa Mente directus efficit, quod prudentia minime sibi imaginari antea potuisset. Cum rebellasset Germania, & res Romanæ in extrema essent desperatione adfuit, ut *saxo alius, fortuna populi Romani ex Oriente.* Si ad ejusmodi fines destinata est fortitudo, & prudentia magni alicujus Herois, nemo alius, quantumvis fortis & eximius ille sit, gloriam fines istos assequendi eripere illi poterit. Augustinus insignis miles fuit, sed minime felix, quod movisset ad-

b In tollendo manum, saxo fons deiecit exaltationem Galie, Ecc. 47. 46
c Tac. l. 3. Annal.
d Tac. lib. 3. Hist.

adversus magnum Ducem, destinationum ad firmandum in Italia Monarchiam Hispanicam, Deo nimirum disponente (uti & fecit cum Imperio Romano) initia illius & causas, opera imprimis Regis Ferdinandi Catholici, qui prudentia suâ & regnandi peritia Monarchiæ illius jaceret fundamenta, eandemque fortitudine sua erigeret, ac dilataret: tam attentus sane ad incrementa illius is advigilabat, ut nullam, quæ sese offerebat, occasionem negligeret, immo ultro omnes accerleret, quas judicium humanum ullo modo assequi poterat: tam denique in exequendo strenuus, ut primus semper esset in subeundis periculis, & laboribus militaribus exantlandis; cumque hominibus longe facilius esse soleat aliorum imitari exemplum, quam iusta exequi, dabat operam, ut operibus suis potius, quam mandatis præciperet. Verum quia ingens illa fabrica egebat operis, protulit ætas illa (magnum Virorum feracissima) Columbum, Hermanum Cortesium, ambos fratres, Franciscum, & Ferdinandum Pizarrum, Antonium de Leiba, Fabritium & Prosperum Colannam, Raimonem de Cardona, Marchiones de Pescara, & Basso, & plures alios Heroes, tam illustres, ut vix unum talem singula ferant æcula. Ad istum finem longo tempore vitam eorum Deus tunc produxit, nunc non furor Martis, sed lenta aliqua febris eam ante tempus eripit.

a Struere jam fortuna, in diversa parte terrarum, initia casusque Imperii. Tac. l. 12. Hist.

Intra annos oppido paucos immatura morte sublato vidimus Petrum de Toledo, Ludovicum Fajardo, Fridericum de Toledo, Marchionem Spinola, Consulum de Corduba, Ducem de Feria, Marchionem de Aytona, Ducem de Lerma, Joannem Fajardo, Marchionem de Zelada, Comitem de la Fera, Marchionem de Fuentes, Viros tam illustres, ut non minus adepti sint gloriæ quæ rebus cum laude gestis, quam ex iis, quæ in futurum adhuc ab iisdem orbis expectabatur. O profundam æterni Numinis illius providentiam! quis ex istis non argueret inclinationem Monarchiæ Hispanicæ? quomodo Claudii Imperatoris temporibus b numerabatur inter ostenta, diminutus omnium Magistratum numerus, quæ flore, adili, tribuno, ac prætor, & consule, paucos intra menses defunctis; nisi adverteret, ideo ista tolli instrumenta, ut testata omnibus fiat, divino potius favore, quam viribus humanis, niti conservationem illius potentie, quæ columna est Reipubl. Christianæ. Primus ille universi Motor hæc rerum vicissitudines, hæc Imperiorum alternationes disponit. Vnum sæculum in una aliqua Provincia Viros magnos suscitavit, excolit artes, illustrat arma, & aliud sequens mox evertit, & confundit omnia, ut ne vestigia quidem superstiti virtutis, aut fortitudinis, quæ præteritis fidem faciant. Quantum, quam occulta vis in hæc inferiora, immo in ipsos etiam animos, inest in causis illis secundis cælestium orbium!

b Tac. l. 12. Annal.

bium! Non mero casu supernæ illæ faces diversæ sunt inter se ac differentes; aliæ quæ statam & fixam habent sedem, aliæ quia hinc inde oberrant; cumque inæqualitas illa, & inordinatio ad pulchritudinem minime faciat, signum est, eam saltem conferre ad operationes & effectus. O volumen ingens, in cujus paginis (absque tamen potentia suæ, & arbitrii humani obligatione) rerum omnium effector ac molitor Deus Characteribus lucis pro gloria æternæ suæ sapientiæ descripsit mutationes rerum & vicissitudines quas legerunt sæcula præterita, legunt præsentia, legent futura. Floruit olim Græcia armis & artibus, dedit Romæ quæ disceret, non quæ inveniret; nunc vero in profunda jacet ignorantia & vilitate. Augusti temporibus ingenia omnium etiam superarunt expectationem, jam inde à Nerone vero rursum ruere coeperunt, ut nec ullus sufficeret labor, nec industria, quæ artes scientiasque ab intentu prohiberet. Infelices animi illi magni, qui Monarchiis jam labentibus nascuntur, quia aut ad munera non adhibentur, aut ruinæ ponderibus obfistere nequeunt, immo eidem impliciti misere una corrunt absque honore & fama, quin a etiam merito accidisse videtur interdum, & casus in culpam transire. Nullam liberæ voluntati Deus vim facit, sed tamen, aut ipse causarum cursus eam secum trahit, aut cessante divina illa luce, suasite sponte impingit, & evertuntur ejus consilia, aut executioni mandantur.

a Vellejus.

tur & ferius. Principes & Consilarii oculi sunt Regnum, & quando Deus hæc evenire cogitat, & illos excœcat, ut nec pericula videant, nec agnoscant remedia. Quod maxime profuturum putant, cum eo aberrant vel maxime. Cæsus vident, & eos non advertunt, immo quantum in ipsis est, accersunt potius. Exemplum periculosum veritatis istius nobis præbent Cantones Helveti, tam prudentes semper & fortes in tuenda patria sua & libertate, nunc tamen adeo negligentes, sine omni cura, ut ipsi sibi ruinæ imminenti causa sint. Constituerat Republicam eorum primus Monarchiarum Auctor inter ætemuralia Alpium & Rheni, eamque cinxerat Provinciis Alsatia, & Lotharingæ, & Burgundiæ adversus potentiam Franciæ & aliorum Principum, cumque à belli incendio longissime abessent, felici & optata gaudentes tranquillitate, ultro Martem ad loca finitima evocarunt, foveruntque, spectantes è propinquo Provinciarum illarum ruinam in proprium eorum damnum deinde redundantem, quippe qui non adverterent quanta sint pericula potentia alicujus vicinæ, quæ viribus superat, & ejus fortuna necesse est, ut ex eorum cineribus affurgat altius. Metuo sane (ô utinam fallar!) ne jam ætas illa consuetudinæ corporis Helvetici præ-

b Cuiusqueque fortunam munit consiliis, consilia corrumpit. Vell. lib. 11.

c Claudet oculos vestros, Propheta, & Principes vestros, qui vident sepe nos vestras, operiet. It. 29. 10.

præterierit, & ne deficere illud nemine peperere. Habent nimirum Imperia suas periodos. Spiritibus & viribus, quæ æstimationem ei & magnitudinem termino suo abest propius.

SYMBOLVM LXXXVIII.

Q Vam mira Magnetis vis, licet in hujus pulchritudine, quæ tam admirandos edidit effectus! Quam amica ejus non semper defigere possit cum stella polari consensio, ut pondere suo præpeditus, suos faciant id tamen acus magnetis

magnete tinctæ! Quæ inter utrumque proportio est? quæ tanta vis, ut nec in distantia quidem tam longa & remota operari desinat? Et cur in illam stellam, aut cæli punctum inclinat potius, quam in aliud? Nisi communis esset experientia, ignorantia artibus magicis illud ascriberet; uti solet in effectibus Naturæ extraordinariis, quando occultas & efficaces ejus causas penetrare non potest.

Nec minus admirabilis est magnetis effectus, in attrahendo ad se, levandoque ferro, contra insitiam ei gravitatem; quin illud ipsum impetu quodam naturali, quæ fertur ad obediendum potentie illi superiori, sese illi unit, & facit suapte sponte, quod violentum esse debuerat. Ab hac prudentia vellem nunc Principem esse instructum, ad cognoscendum causarum concursum, qui (ut diximus) Imperia aut erigit, aut evertit, sciendumque quomodo in eo se gerere debeat, ut nec contra nitendo causarum illarum vim augeat, nec statim cedendo effectus earundem facilitet: nam series illa & connexio causarum, à causa prima motarum, fluvio similis est, qui quando alveo suo ordinario decurrit, facile in diversos dividitur rivulos, aut aggregitis aggeribus in hanc aut istam partem derivatur, & pontibus inserti se finit; verum ubi continuis imbribus, aut nivium liquecentium aquis abundus fuerit, illud patitur obstacula, & si quis ei obstitat, hæc ipsa detentio vires ejusdem augeat, ut omnia perumpat.

Eam ob rem Spiritus sanctus nos monet, ne opponamus nos cursui à fluminis. Patientiam impetu illum superat, qui cito transiit, evanescente sensum potentia: unde & mali augurii loco habebatur pro bello Virelli in Oriente, quod Euphrates tantopere excrevisset, ut vortices velut coronas quodam spumæ candidæ ostenderet, considerantibus nimirum, quam mox desinerent illi fluminum & impetus. Quam igitur multæ causæ in unum conspirantes victorias Principis hostilibus comitantur, & felicem expeditionibus militibus viam patefaciunt, magna erit prudentiæ, tempus in indulgere, ut seipsis sensum desiciant, non quod illæ necessitate aliquam inferant liberam voluntati, sed quia hujus libertas in solos animi & corporis motus tenet imperium, non in illa exteriora. Potentia illa quidem non cedere casibus, ut tamen ab iisdem non obstruatur, efficere semper non poterit. Plus constantia in sperando valet, quam fortitudo in preliando. Noverat illud Fabius Maximus, adeoque illum Hannibalis torrentem præterlabi passus est, donec longis cunctationibus immunitum vicit, & Rempublicam Romanam conservavit. Eventus vires, & incrementum sumunt ab invicem, & opinione auctoritatem nacti crescent subito, ut nulla tanta sit potentia, quæ iis obistere satis possit.

a Nec contris contra istum fluvi.
Ecc. 4. 32.
b Fluvium instabilis nature fund
ostendit et omnia, rapitque. Tacit.
lib. 4. Annal.

fit. Carolum Quintum Imperatorem fortunatum reddidit, & gloriosum Monarchia Hispanica, felix effecit Imperium ejusdem prudentia, fortitudo, & vigilantia præfens in rebus omnibus, quas eximias illius dotes communis Nationum omnium applausus & admiratio sequebatur: omnes ad fortunam ejus se adjungebant, & Rex Franciæ emulatione tantæ gloriæ eandem infringere conatus, suammet libertatem perdidit. Quantis armis minis fulgur erumpit è nubibus! ubi obnixum reperit, tum primum suum exierit robur? abique illo in ipso aëre evanescit: tale fuit illud Sueciæ fulmen è Septentrionis exhalationibus ortum; intra dies paucos de Imperio triumphavit, totumque pæne orbem terrore complevit, & glande unica plumbea tractum mox disparuit. a Nihil rerum mortalium tam instabile ac fluxum est, quam fama potentia non sua vixit. Fragilis est omnino illa vis causarum plurium simul concurrentium: aliæ enim alias impediunt, & variis casibus obnoxie sunt ac temporis, quod sensim earum effectus dissipat. b Multa bella impetu valida per radia, & moras evanescent. Quin multorum hostium sociere junctorum vires aliquamdiu sustinet, eas cum tempore superat: in multis enim diversæ sunt causæ, utilitates diversæ & consilia, & si contingat in una aliqua te inter eos haud satis convenire, discedunt ab invicem, ac sese dividunt. Nulla fœderis consociatio major, quam illa Came-

racensis contra Rempubl. Veritatem; verum constantia, & prudentia fortissimi illius Senatus mox eam disturbavit. Res omnes ad certum assurgunt fastigium, post iterum collabuntur. Qui tempus illud nescit, facile eas & superaret. Quia ista nobis deest notitia, quæ interdum in punctulo aliquo exiguæ morulæ consistit, casibus succumbimus. Impatientia nostra, aut ignorantia graviores eos efficit: cum enim scire sæpe nequeamus, quanta in iis vis insit, ultra cedimus; aut eos etiam promovemus iis ipsi demens violentis, quibus eos avertere molimur. Exordiri Deus coepit magnitudinem Cosmi de Medicis, & qui sistere eam voluerunt, è Republica Veneta illum proscibendum, supremum illius Dominum eum effecere. Majori cum prudentia fortunæ illius torrentem observavit Nicolaus Vzanus, & ne ab oppositione incrementum sumeret, satius esse putavit nullam (dum viveret) ei præbere offensæ occasionem; at una cum illius morte consideratio tam prudentis consilii desit. Nec occultis esse potest major illa vis similium casuum, liquidem in horum prosperitatem conspirant omnia, etsi primo intuitu fini eorumdem plane videantur contraria, atque adeo d' optimam tunc est pati, quod emendare non possis, & Denique quo auctore cuncta eveniunt sine murmure commitari. Nec decet, fœrum magis obedire Magneti, quam nos voluntati divinæ. Minus in-

c Oppertinos magnis conatibus
frangere verum. Id. l. 1. Hist.
g Sen. ep. 103.

a Tac. lib. 13. Annal.
b Idem lib. 2. Hist.

commodi patitur, qui cursu illo rapi se finit, quam qui eidem obnititur. Stulta cogitatio est, Dei consilia velle evertere. Non ideo certè esse desierunt prædictiones de statu, cui pedes erant lutei, ut Nabuchodonosor a fomniaverat, quod aliam ex auro solido fieri curasset, eamque iussisset adorari. Verum hæc voluntas nostræ ad divinam accommodatio non tam bruta esse debet, ut credamus omnia sic ab æterno esse ordinata, ut sollicitudine nostra & consilio emendari nihil possit: hæc ipsa enim animi imbecillitas foret, quæ divini illius ordinis causa extitisset: sic agere nos oportet, ac si omnia à nostra dependere voluntate, nam nobismet ipsis utitur Deus ad fortunam nostram adversam, aut à prosperam. Pars rerum sumus, & ea non minima. Tameñ ex fine nobis dispositæ fuerint, sine nobis tamen factæ non sunt. Disrumpere non possumus illam eventum telam, in texitra æternitatis prætextam, ad potius ad illam tendendam concurrere. Qui causas disposuit, effectus ante vidit, & cursum iis permisit, suo tamen subiectum imperio. Quem voluit, à periculo vindicavit, alium contra in periculo reliquit, ut in eodem libere ageret: si illud gratiæ fuit aut meriti, hoc iustitiæ asseribi debet. Implicita ruinis casuum una cadit voluntas nostra, cumque sapientissimus ille rerum omnium conditorum sigulus supremus sit arbiter,

a Nabuchodonosor Rex fecit statum aureum. Dan. 3. 1.

b In manu Domini prosperitas hominum. Eccles. 10. 24.

potuit pro libitu vasa sua destruere, & aliud in ostentationem & gloriam effingere, aliud in contumeliam. In dispositionibus ab æterno Impetiti, eorundem incrementis, mutationibus, aut ruinis, semper animo suo præsentibus habet supremum ille orbium gubernator fortitudinem & virtutem nostram, nostram item negligentiam, imprudentiam, aut tyrannidem, etque præscientia sultus ordinem rerum æternum disposuit congruentem motui & executioni nostræ electionis, absque ulla ei facta violentia: sicut enim nullam voluntati nostræ interesse necessitatem, qui ratiocinando ipsius assequitur operationes, ita nec is qui immensa sua sapientia eas longe ante prævidit. Propter immutationes Impetitorum voluntatem nostram non coëgit, quin illa immutavit potius, quia hæc à recto tramite libere desecit. Crudelitas Regis Petri tum exercitatio, in causa fuit, cur ei frater suus Henricus in Corona succederet, non contra, d. Valentinus enim omni fortuna animus est, in utramque partem res sua ducit, beatæque ac misere vitæ causa est. Fortunam à casu expectare, ignavia est. Credere, præscriptum & definitum jam esse, desperatio. Inutilis foret virtus, & vitium per violentiam excusaretur. Coniunctæ Serenitas Vestra oculos in gloriosos suos Progenitores, qui Monarchiæ hujus amplitudinem

c Annon habet potestatem spiritus sancti, ex eadem mensura facere aliud quantum vult in hominem, aliud vero in contumeliam? Ad Rom. 9. 21.

d Sen. Ep. 98.

nem erexerunt, videbit, opinor, eos non à casu fuisse coronatos, sed à virtute, à fortitudine, à laboribus, & iidem postea artibus eam conservatam à Posteris, quibus eadem debetur gloria: neque enim minus suam fabricatur fortunam qui eam tuetur, quam qui eandem primo erigit. Tam eam

acquirere difficile est, quam facilis ejus ruina. Unica sola hora imprudentem transacta everit, quod annis multis parum fuit. Agendo & vigilando Dei parantur à auxilia.

a Non enim votis, neque supplicis multisque auxiliis Deorum parantur, vigilando, agendo prospera omnia cedunt. Sallust. Catil.

SYMBOLVM LXXXIX.

C Oncordia res parvæ crescunt, discordia res maxime dilabuntur. Vitæ inter se cuilibet vi resistunt, quæ divise imbecillæ erant ac debiles. Quis jubam equinam iunctis pilis extrahere poterit, aut sagittarum fasciculum à diffingere? & singulæ tamen minime etiam violentiæ resistere nequeunt. His Symbolis Sertorius, & Scilurus Scythia vim concordiae adumbrabant, quæ ex patribus multis distinctis unum corpus unitum & robustum efficit. Cura tranquillitatis publicæ mœnia civitatum supra statutam hominum erexit, ea altitudine, ne subire illa possent; & multi tamen simul milites, confertis invicem scutis, alios unum reciproca, & concordia in alium extollescentes, eorum superabant cacumina, & expugnabant. Omnia Naturæ opera amicitia & concordia conservantur; & contra hac deficiente, illa quoque extinguntur, & pereunt: siquidem causa mortis alia non est, quam dissonantia & discordia partium, à qua vitæ conservatio dependet. Idem prorsus in Rebuspubl. accidit; uti eas confensio communis in unum coëgit,

b Funiculus triplex difficilissimus pignus. Eccles. 4. 12.

ita majoris aut potentioris partis dissensio dissolvit vicissim, & dissociat, aut novas iis inducit formas. Civitas, quæ per concordiam erat civitas unica, absque ea in duas, immo tres interdum, aut quatuor civitates dividitur, sub lato amoris vinculo, quo cives in unum corpus coalescebant. Atque hanc dissociationem parit odium, unde mox vindicta oritur, ex hac contemptus legum, sine quarum auctoritate vim suam perdit & iustitia, absque ista vero ad arma concutitur, & excitato belli civilis incendio, facile ruit Reipublicæ ordo, qui in unitate consistit. Simul ac apiculæ discordes inter se esse incipiunt, dissolvitur illa Respublica. Antiqui, ut discordiam exprimerent, facinram depingebant vestes suas lacerantem. d Et scilicet gaudens vadis discordia pallia.

Quod si idem illud inter cives efficit, quomodo ad defensionem utilitatemque communem ii unire se poterunt? quomodo Deum habebunt propitium, qui ipsa est concordia, eamque tantopere diligit, ut

e Ex iustitia legem in concordia depingunt. Sap. 18. 9.

d Virgilius.

ut cum eadem, Iobo a teste, Monarchiam cælestem suam tueatur, ac foveat? Plato dice-
re solebat, nihil æque Rebusp.
perniciolosum esse, ac divisio-
nem. Concordia civitatis orna-
mentum est, murus & præsi-
dium. Ne ipsa quidem malitia
absque illa consistere diu po-
terit. Dissensiones domesticæ

a Quis facit concordiam in subimi-
bus, Job. 25, 26

hosti victoriam tribuunt. Pro-
pter Britannorum discordias
de Romanis aiebat Galgacus:
b Nostri illi dissensionibus, & in-
ferendis clavi, visis hostium in gi-
gism exereitis sui vertunt. c Con-
versis ad civile bellum animis, ex-
terna sine cura habentur. Verum
non obstantibus illis aliisque
ratio-

b Tac. in vita Agricæ
c Tac. lib. 1. Hist.

rationibus suadent nonnulli
politici, disseminandas esse
inter cives discordias, ad con-
servandam Rempublicam,
eumque in finem apes in ex-
emplum adducunt, in quarum
alvearibus semper murmur al-
iquid auditur, & dissensio;
verum id opinionem illam
minime roborat, quin evertit
potius: siquidem illa murmu-
ratio non est dissonantia vo-
luntatum, sed vocum concor-
dia, quibus sese mutuo ad mel-
lis conficiendi labores quasi
hortantur, & excitant, perinde
ac nautæ solent, quando
vela expediunt. Nec valet ar-
gumentum à quatuor humori-
bus corporum viventium, con-
trariis inter se & pugnantibus:
nam potius ex eorumdem
pugna multæ nascuntur infir-
mitates, & vitæ brevitates, dum
predominans aliquis victo-
riam tandem obtinet. Hinc
corpora solum vegetabilia,
quia pugnant illa contrarie-
tate carent, perdurant diutius.
Plane necesse est, ut quod à
seipso dissidet, & discordat,
patiat; quod veto patitur,
diuturnum esse non potest.
Quis divisa Republica aliqua
dissensionum flammam intra
certos & definitos terminos
continere poterit? quis eam
restringet postea, si omnes
involverit? Factio potentior
opprimet imbecilliorum, &
illa, ut se tueatur, hæc ut se
ulciscatur extraneis utentur
viribus, & Rempublicam se-
vituti subicient, aut novam
introducent gubernationis for-
mam, quæ semper fere tyran-
nica erit, ut plurima exempla
testantur. Ad officium Prin-
cipis nequaquam pertinet dis-

sociare civium animos, sed
concordes illos servare po-
tius, & amicos, nec in ejus
obsequium & amorem conspi-
rare possunt ii, qui divisi sunt
inter se, aut qui non perpen-
dunt, unde tantum sibi damni
oriatur. Quoties itaque Prin-
ceps ipse discordiæ causa est,
permittit Providentia divina
(utpote quæ illam extreme
a detestatur) ut eæ ipsæ ar-
tes, quibus conservare se stu-
debat, eidem ruinam accer-
sant; factiones enim illud ad-
vertentes eum despiciunt &
abominantur, tanquam pri-
mum dissensionum suarum
auctorem & incitorem. Rex
Italus magno Germanorum
cum applausu & amore accep-
tus fuit, quia discordias non
fovebat, & pari in omnes af-
fectu ferebatur.

§. Ob has ergo aliasque si-
miles rationes cavere debet
Princeps, ne discordiæ radi-
ces agant; sed in eo elabora-
re potius ut Status sui unio-
nem foveat, quam facile con-
servabit, si attenderit ad ob-
servantiam legum; ad unita-
tem Religionis; ad frugum
& annonæ abundantiam; ad
æqualem præmiorum & gra-
tiarum distributionem; ad
conservationem privilegio-
rum; ad occupationem vulgi
in artibus mechanicis; nobi-
litatem in gubernatione publica,
armis, & literis; ad prohibi-
tionem conventuum; ad fru-
galitatem & modestiam ma-
jorum; ad minorum tranqui-
litate; ad frænum, quo
coërteri possint, qui privile-
gis

Z

a Et septimum detestatur animos
ejus, &c. qui sentio inter fratres
discordias, Eccl. 6, 19.

giis gaudent & immunes videri cupiunt; ad mediocritatem denique ditiarum & remedium egestatis. Nam correctis & bene constitutis rebus istis, bona inde confurgit gubernatio: & ubi hæc reperitur, ibi pax viget & concordia.

Tunc loquor operæ pretium videri posse & licitum excitare in Regnis discordias, cum ipsa seditionibus & bellis civilibus turbata jam fuerint, in factiones varias ea scilicet distrahendo, ut tanto minor sit improborum potestas: tunc enim finis alius non est, quam pacem bonis reddere; curare vero, ut ea inter perturbatores impediatur, defensio est naturalis: siquidem a concordia malorum contraria est bonorum, & sicut optandum est, ut boni pacem habeant ad invicem, ita optandum est, ut mali sint discordes. Impeditur enim iter bonorum, si unitas non dividatur malorum.

§. Discordia, quam damnamus ut perniciosam Rebus publicis, est illa, quæ ex odio & inimicitia nascitur; non ea contentio, quæ inter Status & membra ejusdem Reipublicæ etiam locum habet, ut Plebem inter & Nobilitatem, inter Milites & Artifices: nam ista contrarietas aut potius æmulatio illa ipsa naturarum & finium diversitate distinctos servat gradus & sphaeras Reipublicæ, eamque tuetur ac fovet, nec censendæ sunt seditiones, nisi quando Status se uniunt, & commoda singulorum propria inter se faciunt communia; haud secus atque ex commixtione elementorum & fluviorum, ac torrentium

a S. Ildorus.

concursum nascuntur tempestates. Oportet igitur, ut in hac divisionem Princeps advigilet, & sic eam moderetur ac temperet, ut nec ad omnimodam unionis dissolutionem, nec ad illicita partium fœdera perveniat.

Idem quoque inter Ministros procurari debet, ut certa aliqua æmulatio, & unius erga alium dissidentia magis sollicitos eos habeat, & attentius ad officii sui obligationes; nam si eo non probe curato, dissimulentur errores, & ceolentur delicta, aut illi incommoda sua privata unanimi consensu conspirent, ædum erit de Principe ejusque statu, neque adhiberi poterit remedium, quia non alia manu, quam ipsorummet Ministrorum id fieri oportebit. Verum si honesta illa inter Ministros & generosa æmulatio in odium & inimicitiam degenerat, eadem creabit incoranoda; magis enim erunt solliciti, ut unus alteri contradicat, & consilia actionesque alterius evertat, quam ut bonum publicum & Principis sui obsequium promoveant. Quique suos habet amicos & fautores, & vulgus facile ad partium studia inducitur, unde tumultus oriri solent & dissensiones. Eam ob causam junxere se Divites & Germanici, ne forte assantē eorum favore crederet discordiarum flamma, quæ in Tiberii palatio succensa fuerat. Ex quo illud etiam liquet, quam erroneum fuerit Lycurgi iudicium, qui inter Reges Lacedæmones discordias disseminabat, jubebatque ut si qui procul imp-

teat

tendi essent Legati, ad id munus legerentur ii, inter quos inimicitia aliqua intercederet. Et habemus hac nostra ætate exempla non pauca damnorum publicorum, quorum causa fuit dissidium Ministrorum, qui simul missi fuerant ad unum aliquid negotium petrastrandum, eo quod crederetur, illam ipsam æmulatiorem iis stimulo fore, ut quam optime rem conficerent. Vnum est Principis obsequium, nec recte curari potest, nisi per eos, qui concordant inter se: quo nomine Agricolam laudat Tacitus, quod a procul ab æmulatione adversus collegas esset. Et sane minus incommodum est, per Ministrum aliquem malum aliquid geri negotium, quam per duos etiam bonos, si inter

a Tacit. in vita Agric.

eos non satis conveniat id, quod raro feliciter cedit.

§. Nobilitas maxima Principis securitas est, & periculum maximum: corpus enim est admodum potens, quod maximam plebis partem post se trahit. Cuius nobis exempla Hispania & Francia suppeditant: illa temporibus præteritis, hæc sæculis omnibus remedia sunt, illam beneficio æmulationis, cum dicta tamen moderatione a plebe, & à seipsis servare diversam: multiplicare item, & æquales reddere Nobilium titulos ac dignitates: fortunæ eorundem insulsum in ostentationes publicas: generosos eorum animos impendere laboribus & periculis bellicis: distringere eorum studia occupationibus pacis, & sublimiores spiritus servilibus aulæ obsequiis depri-
mire.

SYMBOLVM XC.

IN Scriptura sacra Reges fluvii comparantur. Ita intelligi debet illud Prophetae Habacuc, cum dixit Deum scissurum fluvios: & terræ; quo intueri volebat, divisurum Deum potentiam & vires eorum, qui contra populum suum arma sumpserunt; id quod expetitus est David in clade illa, quam Philisthæis intulit, & palam confessus exclamavit: *C Dissolvi Dominus inimicos meos eam me, sicut dividuntur aquæ.* Nullum efficacius medium, ad sternendam potentiam aliquam, quam divisio: nam vel maxima etiā, si dividatur, resistere ultra non potest. Quam

superbe intra alveum suum decurrit flumen, & perterritus etiam ripis atque aggeribus novas sibi vias aperit; at si in varios diducatur rivulos, vires amittit, & sit omnibus pervium. Ita fluvio Gyndi accidit; nam cum in eo aquas aliquis Regi Cyro imprimis eharus forte submersus fuisset, tantopere se exarsit iracundia, ut iusserit illico in centum & sexaginta rivulos eum dividi, quo facto & nomen perdidit & magnitudinem, quique antea vix pontes ferebat, postea à quocunque vadari poterat. Eo spectabat consilium, quod quidam dederunt Senatui Roma-

b Fluvius scindit terram, Hab. 3. 10.

c a Reg. 5. 204

Z 2

130

no temporibus Tiberi Imperatoris; fluvio Tiberi scilicet venam esse incidendam, alio divertendo lacus & fluvios, qui in illum se exonerabant, ut nimium vis ejus imminueretur, neque propter inundationes Roma in metu semper & periculo versaretur.

a Si annis Nar (id enim paraba-
tur) in vivos diademas superjag-
nisset. Tac. lib. 1. Annal.

Verum Senatus id facere co-
nuit, ne illam Tiberi gloriam
b eriperet. Omnia ista Sym-
bolo præsentem occasionem de-
dere, significando nimium
per fluvium in diversas divi-
sum partes, quanti interit
Principum potentiorum vires dis-
trahi.

b Quia ipsum Tiberim nulla po-
tius accolis fluvij orbantem, man-
gloria suere. Ibid.

distrahere: quo enim poten-
tia major est, eo majoribus
viribus, sumptibusque ad suam
defensionem indiget, nec pro
ea re habere potest tot Duces
& copias militares, nec mala
omnia antevertere. Pertur-
batur animi fortitudo & pruden-
tia, quando & partibus tam
diversis pericula minitantur.
Estque hoc securissimum me-
dium, & utenti minime
sumptuosum: majores quippe
habet effectus tuba aliqua mi-
litaris, quæ in diversis Regni
alicujus partibus subito ad ar-
ma vocat, quam bellum ali-
quod solenni ritu indictum.

5. Tutius semper & utilius
est, hostium vires dividere,
& inter ipsos eorum status dis-
cordiæ causas a ferere: b dis-
cordia enim & seditio omnia facit
opportunitia insidiantibus. E-
jusmodi artibus dominatum
suum in Hispania stabilivere
Phœnices, in varias eam fa-
ctiones distrahendo. Idem
contra eos fecere Carthagi-
nenses. Ea propter non impru-
dens fuit consilium Marchio-
nis Gaditani, & quando capto
Brabdile Granata Rege, Re-
gi Ferdinando Catholico sua-
debat, ut eum libertati redde-
ret, ad alendas porro factiones,
quæ ipsum inter & Pa-
trem oræ de Corona, Re-
gnum in diversa studia distra-
xerant. d Vigentibus Imperii
Romani fatiis, nihil jam præstare
fortuna majus potuit, quam ho-
stium discordiam. Nulla pecu-
nia locatur utilius, neque mi-
nori cum sanguinis profusio-

a Prudentia esse Ducis inter hostes
discordia causas ferere. Veget.

b Livius.

c Mar. histor. Hisp. l. 25. c. 4.

d Tac. de more Germ.

ne, aut periculo, quam quæ
expenditur in fovendas dif-
fensiones Regni alicujus ho-
stilis, aut eum in finem, ut
alius Princeps illi bellum in-
ferat: ita enim minores sunt
expensæ, nec tanta conse-
quantur damna. Verum ea in
re singulari advertentia opus
est: interdum enim ex timo-
re aliquo vano inutiles sunt
sumptus, & detecta intentio-
ne prava aperta remanet ho-
stilitas. Qua de re multa ha-
bemus exempla in iis, qui abs-
que causa ullius acceptæ in-
juriam, aut utilitatis suæ pro-
pria, foverunt hostes Domus
Austriacæ, ut continuo amo-
rum exercitio eam distine-
rent, suamet reraria inutiliter
interim exhaurientes, neque
advertent tamen, si forte ab
Austriacis oppugnarentur, uti-
lius sibi fore, si ad defensionem
suam nunc haberent residu-
um, quod ad distrahendas
illius vires impenderant.

5. Atque hæc tota doctri-
na absque omni scrupulo poli-
tico procedit in bello aliquo
manifesto, ubi ratio defen-
sionis naturalis plus valet,
quam aliæ considerationes
minus solidæ, & causa ead-
em, quæ bellum justum effi-
cit, illam quoque discordiam
reddidit licitam. Verum quan-
do mera est magnitudinis in-
vidiosa æmulationi, minime his
artibus uti licebit: nam qui
alterius Principis subditos ad
rebellionem concitat, suos
quoque docet fieri proditores.
Æmulationi inter personas fit,
non inter officia. Dignitas in
omnibus suis partibus ejus-
dem rationis est; quod unam
earum offendit, lædit omnes.

Transseunt passiones & odia; exempla sua manent perpetua. Rem suam agit Princeps, qui nec patitur, ut in dignitatem alterius contemptu peccetur, aut inobedientia, nec prodicione in ejusdem personam. Indignum Principis facinus, veneno alium vincere, non gladio. Infame id olim apud Romanos non habebatur, uti etiamnum hodie apud Hispanos, qui nunquam ejusmodi occultis artibus contra hostes suos usi sunt, quin imo auxilio iis sæpe fuere. Insignis ejus rei exemplum Serenitati Vestræ dereliquit Rex noster Catholicus, quando exercitu auxiliari præsto fuit Regi Franciæ adversus Anglos, cum hi occupassent Insulam Regiam, nec locum dedit Ducis Roani consilio, qui Regnum in Respub. volebat dividi. Alio item tempore quando sua Majestas per Dominum de Maximi, Nuntium Apostolicum, paratam se obtulit, eidem Regi suam præsentia assistere, ut Hugonottas Montis Albani debellare posset, & Provinciis suis efficere. Quæ insignis & heroica benevolentia non nisi ingratitudine compensata fuit postea; relictis rationi documentis, ut non tam facile Status alieni commiseratione tangi se sinat.

5. Atque ex iis, quæ diximus, nemini non licebit colligere, quanti ad defensionem communem referat illa animorum inter subditos concordia, & Statuum unio, si ni-

a Non fraude, neque oculis, sed palam, & aversum populum Romanum hostes suos ulcisci. Tac. lib. 2. Hist.

mirum unusquisque alterius periculum pro suo æstimet, quantumvis etiam longe remotum id sit, adeoque modis omnibus conetur, quia copiis, qua subsidiiis pecuniariis eadem ferre suppetias, ut copus, quod ex illis constat, tueri se possit. Qua in re errare solent non pauci; dum qui absunt longius, existimant periculum ad se non pervertitur, aut nequaquam se tenei ad anticipandos ejusmodi sumptus, majorisque esse prudentiæ, suas conservare vires, donec hostis viciniore fuerit. Sed tunc superatis jam difficultatibus, & Statibus antemuralibus occupatis, reliqui resistendo amplius non erunt. Ita Britannis accidit, de quibus sic Tacitus. b Olim Regibus parebant, nunc per Principes factionibus. & studiis trahuntur, nec aliud adversus validissimas gentes pro nobis utilius, quam quod in commune non consulant. Rarus duabus, tribusve civitatibus, ad propulandum commune periculum conveniunt: ita dum singuli pugnant, universi vincunt. Majori cum prudentia, & illustri pietatis, fidelitatis, zeli, & amoris in legitimum suum Dominum exemplo, periculum istud agnoscunt Regna Hispaniæ, & Belgicæ, siquidem generosa quadam emulatione Majestati suæ ultro offerunt fortunas suas, immo & vitam, ut se contra hostes suos tueri possint, qui junctis una vitibus, ad evertendam Religionem Catholicam, & istam Monarchiam conspirant. Infensar Serenitas Ve-

stra

b Tac. in vita Agric.

stra tenerimo suo pectori hæc obsequia, & crescentibus ejus gloriosis annis una etiam crescat erga subditos tam fideles gratitudo & æstimatio.

a E jox g. reis qual d mais excellentes,
O ser do Mundo Rey, se de tal Gente.
c Cam. Lus.

SYMBOLVM XCI.

V Idetur amicicia Rempubli- cam magis b continere, & majore, quam iustitia in studio fuisse Legislatoribus. Nam si

amicicia inter omnes esset, nihil esset, quod iustitiam desiderarent; At si iusti essent, tamen amicicia præsidium requirerent.

Z 4

Maxi-

Maximum inter homines bonum, amicitia est. Gladius securus, semper acinthus lateri tam pacis, quam belli tempore. Socia fidelis in utraque Fortuna. Cum illa eventus prosperi illustriores sunt, adversi leviores: neque enim eam fugant calamitates, nec evanescere facit prosperitas. In hac eam suadet modestia, in illis constantia: in rebus tam secundis, quam adversis præstet est, tanquam utrobique fructum factura. Con sanguinitas abique benevolentia & affectu consistere potest. Amicitia non item. Hæc ab electione propria nascitur, illa à casu. Con sanguinitas esse potest sine communicationis & subsidii mutui vinculo. Amicitia minime; siquidem tria sunt, quæ tanquam partes, quibus constat, eam uniant: Natura scilicet similitudinis beneficio, voluntas beneficio humanitatis, & ratio beneficio honestatis. Eo pertinent illa verba Regis Alphonsti Sapientis in libro Legum, quem *Partidas* inscribit, dum loquitur de crudelitate, quam exercet is, qui captivum ducit unum ex iis, qui aut sanguine, aut amicitia juncti amant inter se. *A Otto si los amigos, que es may fuerte cosa de partir a unos de otros: A bien como el ayuntamiento del amor pasa, e venen al linaje, è à todos las otras cosas, asi es mayor la enita, è el pesar, quando se parten.* Quantum ergo magis probata, majorisque sinceritatis amicitia fuerit, tanto minus valebit, ubi semel violari cœperit. Crystallus fracta prorsus inu-

tilis efficitur. Omne ad amantem perit pretium, si in frustra dividatur. Gladius semel confractus solidari iterum non potest. Qui amicitia reconciliatae confusus fuerit, deceptum se inveniet: ad primum enim adversitatis casura, aut ipsem commodi privati momentum deficiet. Nec Davidi clementia in parcendo Saulis vitæ, nec beneficiorum memoria, & promissiones tam benevole jurejurando à Saule firmatæ, satis fuere, ut David de reconciliatione illa securus b esset, aut ut Saul adversus illum machinari desineret. Amplexu mutuo & manantibus fletu oculis Esau cñ fratre suo Jacobo in gratiam redire voluit, & tamen utriusque magna amicitia redintegratae pignora essent atque indicia, nunquam tamen Jacobi dissidentiam tollere omnino potuerat, quin illud modis omnibus, conatus esset, ut sese ab illo se jungeret, & securitati suæ confuleret. Amicitia redintegrata vas metallinum est, quod hodie splendet, & eras aurgine & obducitur. Nec satis sunt ulla beneficia ad eam firmandam, quia injuriæ memoria nunquam ex animo deletur penitus. Ervigius d (post usurpatam Regis Wambæ coronam) Egicam arcta cognitione Wambæ sanguini annexum

b *Abili ergo Saulis domum fecit: & David, & ubi quis ascendens ad usque loca.* Reg. 24. 23. Gen. 33. 12.

c *Non credas inimico tuo in amicum: sicut enim cramentum, angustia nequitia illius: & si humiliter vocat eum, adice animum tuum, & custodit se ab illo.* Eccl. 12. 10.

d *Mar. hist. filis. l. c. 11.*

nexum generum adoptavit Cixilone filia in conjugem data, & Regni postea successorem designavit: verum hoc ipsum impedire non potuit, quo minus Egica Regni suscipiens gubernacula, concepti in locum odii argumenta præ se ferret. In eo, qui læsus est, vulnere remanent cicatrices, quas offensa animo impressit, & ad primam quamque occasionem rursum stillant sanguine. Injuriae locis paludosis sunt similes, quæ licet exsiccentur, facile tamen aquas iterum hauriunt. Offendentem inter & læsum umbræ quædam iniericiuntur: quæ nulla excusationis, aut satisfactionis luce dispelli possunt. Quin nec ex parte offendentis satis secuta est amicitia, quia nunquam sibi persuadet, offensum vere ex animo injuriam condonasse, semperque eum intuetur, ut hostem. Præterquam quod a proprium humani ingenii est, odisse, quem læseris.

s. Atque ita quidem fit in privatorum amicitia, non Principum (si tamen vera inter hos amicitia reperitur) nam utilitas propria amicos eos facit, aut hostes, & quavis millies dissolvatur amicitia, mox tamen spe commodi redintegratur, & quoad sperare illud licet, firma perdurat ac stabilis. Quare in ejusmodi amicitia nequaquam habenda est ratio conjunctionis sanguinis, aut obligationis ex acceptis beneficiis, ea enim non agnoscit regnandi ambitio. Ab utilitate diuturnitas earum æstimanda est, omnes quippe amicitia tales nunc

sunt, quales illæ Philippi Regis Macedoniæ, qui eas sola utilitate metiebatur, non fide. In iis vero amicitia, quæ magis ratio Status quædam fuit, quam mutua voluntatum consensio, non tantopere Aristoteles & Cicero Biantem reprehenderent, quod diceret, non aliter amandum, ac si rursus exercendum esset odium: falleret enim Principem confidens, si eam in tali fundaret amicitia. Præstat itaque Principes sic hodie amicos esse, ut cogitent fieri posse, ut cras amici esse desinant. Verum est cauta hæc improbanda non sit, utilitas tamen & commodum proprium amicitia antefert: non debet hoc titulo, quod ita plerumque faciunt alii. Deficiat sane in aliis amicitia, at non in Principe, quem his Symbolis formare instituimus, quemque ad constantiam in actionibus suis & obligationibus adhortamur.

s. Atque quæ dicta sunt habentus, ad eas pertinent amicitia, quæ sunt inter Principes finitimos, inter quos aliqua magnitudinis intercedit æmulatio: inter alios enim amicitia sincera, & concordia mutua locum habere potest. Potentia tam sollicita esse non debet, ut alteri confidat nemini. Tyranni instar in metu erit, quisquis amicis suis fidem non habuerit. In ejusmodi Corona servitus est, non Majestas. Iniquum est Imperium, quod Principes amicitia spoliât. b Non exercitus neque testatur, præsidia Regis sunt, verum amici. c Non

Z s an-

b Sallust.
c Xenoph.

autem istud scriptum est, quod Regnum custodit, sed copia amicum, ea Regibus scriptum verissimum, tutissimumque, a Nec alium majus boni Imperii instrumentum, quam boni Amici.

5. Amicitia inter magnos Principes officiis mutuis vendenda est potius, quam muneribus: nam ingratus esse solet rei privatæ studium, qui nunquam sit satis. Illius causæ finguntur amicitiae, non sunt; quemadmodum Vitellio accidit, qui *dum amicitias magnitudine munerum, non constantia verum continere putavit, metuis magis, quam habuit. Amici ferro conservandi sunt, non auro: plures enim creat amicos armorum timor, quam auri cupiditas. Subsidia pecuniaria largientem enervant, & quo ea fuerint majora, eo minus continuari poterunt; pari autem passu, quo Princeps suas prodigit opes, ejus quoque perit aestimatio. A thesauris quis in ærariis suis aservant, aestimantur & amantur Principes, non ab iis, quos profuderunt in alios: magis ex eo inquam, quod largiri possunt, quam quod largiri jam sunt: plus enim inter homines fuit potest, quam gratitudo. Qui pacem auro emit, armis eam sustinere non poterit. In errore istum omnes fere Monarchiae incidunt, posteaquam ad majorem aliquam pervenerint amplitudinem, auro, non armis illam tueri conantur, consumptisque thesauris, & oneratis subditis, ut nimirum Principibus finitimis largiendo, circumferentibus servent quietas, ip-*

*a Tac. l. 4. Hist.
& Tac. l. 3. Hist.*

sum centrum robore delitunt; & tamen magnitudo illa ad tempus aliquod sustentetur, id tamen in ruinam majorem vergit postea: cognita enim illa debilitate, & perditis semel finibus extreme, hostis nullo obistente ad interiora usque penetrat. Ita Romano Imperio accidit, quando post tot expensas multiliter factas, & debilitatis ejus vires, Imperator pecunia & largitionibus Parthos, Germanoque conciliare sibi studuerunt, qui primus ruinae illorum fons fuit & origo. Eam ob rem Alcibiades iussit Tisafarni, c ne tanta stipendia elassi Lacedæmoniorum præberet, sed nec auxiliis nimis citæ juvandos; quippe non immemorem esse debere, alienam esse viitiam, non suam instruere, & totius bellum sustinendum, ne inopia deseratur. Hoc ipsum consilium stimulo nobis esse potest, ad considerandum, quantum expendatur in gratiam Principum exterorum, cum insigni ipsius Castellæ detrimto & enervatione, quam tamen ut pote Monarchiæ totius Cor, potissimum sanguine abundare oporteret, ad disperdiendos per reliquas copias partes vitales spiritus; quomodo ipsa docet Natura, optima Politicæ Magistra, quæ partes interiores, à quibus vita dependet, majoribus solet firmare præditiis. Si quod foris apud externos consumit metus & sollicitudo, ad consulendum Monarchiæ securitati, intra ipsa illius viscera expendere providentia

a Trog. l. 5.

prudens, in conservandis quæ terra, quæ mari exercitibus, in muniendis firmandisque militæ castellis, arcibus, urbibus, securiores forent remotæ Provinciæ, & si quæ amitteretur, interioribus viribus facile recuperari posset. Roma tueri se potuit, & quæ ab Hannibale armis occupata fuerant, recipere, immo ipsam evertere Carthaginem, quia omnes suas opes & vires intra Reipub. suæ viscera continebat.

6. Neque tamen hoc eo dico, quod persuadere Principibus cupiam, ut ne amicis suis, & finitimis subsidio unquam sint, & argentum suppeditent; sed ut videant diligenter, quomodo illud impendant, studeantque armis succurrere potius, quam opibus: nam auxilia pecuniaria apud eum remanent, qui accipit; armorum vero subsidia, ad eum, qui miserat, revertuntur. Atque hoc intelligi debet, quando nullum est periculum, ne ipsi bello sese implicant, trahendo illud in statum suum proprium, aut ne amico hostes majores conciliant; uti tum etiam, cum

majorum est sumptuum, & pluribus obnoxium incommodis, succurrere opibus, quam armis: nam ratio status omnino suadet, ut alterutra via finitimum Principem tueamur, quoties nostra cum illius fortuna conjuncta esse cernitur; siquidem majoris est prudentiæ intra alterius statum bellum sustinere, quam intra suamet viscera illud experiri. Sic olim a fuit proprium populi Romani longe à domo bellare, & propugnaculis Imperii sciorum fortunas, non sua tela defendere, & debuisse illis hoc discere à Republica illa; ne tantas nec calamitates deplorare necesse esset. Ista politia magis, quam ambitio movit Cantones Helvetos, ut populum quorundam suscipere protectionem; tamen enim satis scient, id abque sumptibus & defensionis suæ periculo fieri non posse; plus tamen ad utilitatem suam putabant interesse, si longe à finibus suis bella gererent. Confinia statuum vicini, Status proprii muni sunt, & ut tales omni cu vi vigilantia custodiendi.

a Cicero pro leg. Man.

SYMBOLVM XCII.

Etiam plumæ aliarum avium, aquilinis nimirum vicinæ in periculo sunt; hæc siquidem corrodunt illas, ac destruant, ob superstitem in iis antipathiam naturalem, quæ est inter Aquilam & volucres reliquas. Ita protectio in tyrannidem denique vertitur. Nec leges veretur poten-

a Plin. l. 10. c. 3. Ael. l. 9. c. 11. de animal.

tia major, nec auctoritatem ambitio. Quod fidei & tutelæ ipsius commissum fuit, titulo defensionis naturalis postea ut suum detinet. Principes inferiores subsidiiis exteris Statuum suorum securitati prospicere cogitant, & eos omnino perdunt; quin immo & amico, & hosti in prædam cedunt. Nec minus ab illo

Z 6

peri-

periculi est ob confidentiam, quam ab isthis propter odium. Cum animo secui vivimus, absque ullo metu aut præcavendi sollicitudine, adeoque sine suo damno pro litu nos potest impetere. In ea ratione fundata fuit, opinor, illa lex quæ bovem, qui hominem aliquem cornibus suis læsisset, jubebat lapidibus

obruï, non vero sylvestrem taurum, quia à bove, utpote animali domestico, quo in laboribus quotidianis utimur, minus nobis metuimus. Amicitia & protectionis obtentu invehitur ambitio, & facile obtinetur, quod vitibus non

a Si bos cornu percussit virum aut mulierem, & mortui fuerint, lapidibus obstruitur, Exod. 21, 28.

non poterat effici. Quam speciosis titulus tyrannidem suam velarunt Romani, dum aliarum Nationum populos in cives, socios & amicos suos afficere dignati sunt. Albanos in suam introduxerunt Rempubl. & quos antea hostes habuerant, eos societatis communis voluerunt esse participes. Sabinos in jus civium admisserunt. Tanquam protectores conservatoresque libertatis ac privilegiorum, tanquam iustitiæ universi orbis arbitri, à diversis implorati fuere Provinciis, ut eorum viribus contra suos hostes uterentur, & quæ seipsis eo usque penetrare nequidissent, ignorantia aliena longe lateque se dilatarunt. Initio quidem à Nationibus exteris magna cum tutela tributa non nisi modica exegerunt, & specie quadam virtutum mortalium suas texerunt fraudes: & postquam illa Imperialis aquila alas suas supra tres orbis partes, Europam, Asiam & Africam latius expandisset, ambitione rostrum suum exauit, & sævitia suæ prodidit unguis, protectione in tyrannidem versa. Expertæ tunc sunt Nationes extræ, misere suam illulam fuisse confidentiam, & destructæ potentia suæ plumas sub aliis oppressionis tributorum ac libertatis, cum privilegiorum suorum jactura; cumque jam tyrannis invaluisset, nec vires suas instaurare. Atque ut venenum in naturam vertetur, adinvenit Romani colonias, introduxeruntque linguam Latinam, ad tollen-

dam sensum Nationum distinctionem, & ut sola superesset Romana cum universali in omnes imperio. Hæc fuit magna illa Aquila, quam vidit Ezechiel magnus à aliis, multisque pennis; ubi Septuaginta legunt, plenis unguibus: nam plumæ ejus unguis erant. Quoties existimant homines sub aliis se stare, & sub unguibus consistunt! quoties putant lilio se regi, & sub spinis hærent ac sentibus, ut non nisi pallio relicto inde possint emergere! Civitas Pisana jura sua & prætensiones, quas habebat adversus Rempubl. eam Florentinam, commiserat patrocinio Regis Ferdinandi Catholici, & Regis Franciæ, & inter utrumque convenit, ut ea Florentinis traderetur, specie libertatis Italiae procurandæ. Ludovicus Sfortia contra nepotem suum Ioannem Galeasum Francorum impioravit opem, & hi Mediolanensi statu exutum, captivum in Franciam abduxere. Sed quid antiquis utimur exemplis? Dicat Dux Mantuanus, quam caro sibi steterit, quamque graviter noxia fuerit aliena protectio! Dicant Treverensis Elector, & Grifones, num suam conservaverint libertatem armis extraneis, quæ titulo defensionis ac tutelæ in suum Statum admiserunt. Dicat Germania, quomodo nunc se habeat sub Suecorum patrocinio: divisis & dissolutis tam illustribus Provinciis suarum circulis, quibus splen-

Z 7

a Et jacta est aquila altera grandis magnis alis, multisque pennis. Ezech. 37, 7.

descebat, & sustentabatur diademata Cæsareum: defodatis fulgentissimis civitatum Imperialium Adamantibus, qui eam exornabant: sublati & confusis Statuum ordinibus: disturbata harmonia gubernationis politicæ: expoliata & ad extremam inopiam redacta antiqua ejus Nobilitate. Dicitur illud, inquam, Germania, sine omni nunc libertatis specie Provincia quæ optime illam tueri ac conservare antea noverat: conculcata, & flammis vastata ac ferro à Nationibus exteris; variorum Tyrannorum, qui demortuam Suevicæ Regem nunc representant, expolita arbitrio: serva amicorum & hostium: suismet malis turbata tantopere, ut nec damna sua, nec emolumenta queat agnoscere. Ita Provinciæ accidit, quæ secum ipsæ non satis conveniunt, & Principibus, qui extraneis utuntur viribus, præsertim si, qui eas mittit, ripendum non solvat: auxiliares enim copiæ pariter ac hostiles in illorum conspirant ruinam; quemadmodum civitatibus Græciæ contigit, quando a Philippus Rex Macedonum libertati omnium insulatus, dum contentiones civitatum alit, auxilium inferioribus ferendo, visis pariter, visioresque subire regiam servitutem cœgit. Gloria primum ad inferioris defensionem inflammata animum, & ambitio postea nihil finit reliquum. Qui vires suas in alterius impendit gratiam, compensationem ab illo postulat. Provincia ipsa Principis potest

a Iuliano.

tentioris suppetias ferentis amore capitur, existimantibus nimirum subditis, sub ejus dominatu se magis securos fore, magisque felices, absque timore & bellorum periculo, sine gravibus tributis, quæ Principes inferiores solent imponere, sine injuriis denique & offensionibus, quas communiter ab illis accipiunt. Nobiles præterea majori honori sibi ducunt, si illustri ori servant Domino, à quo ipsi honorentur, & qui plura habeat præmia ac minera, quæ dispertire possit. Omnes istæ considerationes tyrannidem, & usurpationem ferentis opem, aut defendentis promovent. Copiæ auxiliares ei parent potissimum, qui eas mittit, aut exsolvit stipendia & regiones in quas deducuntur, tractant velut alienas, confectoquo bello cum hoste, in amicum movere necesse est: ut proinde consultius, & minoris videatur esse periculi, minusque sumptuosum Principi inferiori, amico cum potentiori transigere, quam armis auxiliares vincere. Quod sine his obtineri nequit, minus postea, ubi recesserint iterum, conservari poterit.

§. Periculum istud advocandi auxiliares copias tunc magis metuendum est, quando Princeps, à quo eæ mittuntur, aliam proficetur Religionem, aut ad Statum illum jus aliquod habet, vel obtinet saltem, aut si eundem sibi subicere magni tibi emolumentum, puta quia Statibus occupatis præbet transitum, aut obstruit hostibus, Atque timores

mores isti necessitate metiendi sunt, consideratis item conditione & moribus Principis: nam si sincero & generoso fuerit animo, plus apud illum valebit fides publica & existimatio, quam spes comodi & rationes Status: quomodo experientia comprobatur fuit in Principibus omnibus Domus Austriacæ, adumbratis per potentem illum Cherubinum & protectorem, cui Ezechiel Regem Tyri comparat ante, quam suo deesset a officio: quam fidem & auctoritatem etiamnum observant hodie: nemo siquidem quicumque est, qui de eorum amicitia jure possit conqueri. Testes ejus rei sunt Fedemontium, Sabaudia, Colonia, Constantia, Brisacum, propugnata armis Hispanicis,

a Tu chevis extensus, & protegens. Ezech. 23. 4.

SYMBOLVM XCIII.

Tyrhenum mare expertum est sæpius pericula amicitiarum & societatis montis Vesuvii: at non semper damnis nostris sapere discimus: facile enim à yana aliqua confidentia persuaderi nobis sinimus, ea non iterum esse eventura. Iam pridem sapientissimus evasisset Mandus, si fuisset experientis edoceri se passus esset: sed temporis longinquitas eas rursus obliterat. Ita factum in gravissimis ruinis, quas per montis illius declivia solo intulerant incendia præterita, omnia opplendo cineribus, quos immisso paucis post annis atrato, in agrum denuo

& restituta deinde, absque ullo ibidem relicto militari præsidio. Nec negare veritatem hanc poterit Genua: cum enim oppressa à Francis & Allobrogibus libertatem suam in Hispanorum potuisset arbitrio, fidelissime hi eam conservarunt, pluris nimirum amicitiam suam & fidei publicæ gloriam, quam dominationem æstimantes.

Quod si necessitas aliquando arma auxiliaria petere cœgerit, dicta pericula frequentibus conditionibus cavere poterunt: si curetur scilicet, ut ne copiæ alienæ majores sint, quam propriæ: ut cui veniunt subsidio, is suos iis Duces præficiat: ut non collocentur in præsidii urbium: ut miscantur, dividanturque inter milites cæteros, & mox in hostem ducantur.

coloni converterent. Evanuit damnorum memoria, aut certe nemo eam conservare voluit, quæ tanta tamen fuerant, ut merito eotundem metus debuisset esse perpetuus. Abdidit mons ille sub viridi suo pallio æstum & siccitatem interiorum suorum viscerum, & mare nihil suspicatum mali fœdus cum eo iniit, eumque strinxit undarum suarum brachiis, nulla habita ratione illius, quæ inter ambas istas Naturas intercedit, contrarietatis. verum dosiosus ille mons sinistram suam intentionem preffit in pectore, donec fumus indicia quædam proderet eorum, quæ intus

intus ille moliretur. Crevit inter utrumque communicatio per secretas & occultas qualdam vias, nec capere potuit vicinum mare, fictum illum amicum non nisi munita adversus se erigere, & subterraneis cum diversis metallis sulphureis instruere cuniculos, donec iis jam per-

fectis (quod hac nostra ætate contigit) ignem admovevit. In supremo montis cacumine hiatus ingens & profundus sese aperuit, unde flammæ erumpébant, quæ sub initium non nisi strituras quædam lucidiore, aut ignes festivi artificiales videbantur: paucis post horis funesta fuere prodia

prodigia. Contremuit sæpius vastum illud corpus tantæ molis ac ponderis, & inter horrenda tonitrua incensas evomuit liquefcentium metallorum indigestas materias, quæ in illius fervebant stomacho, & per montis declivia, ad instar torrentium igneorum, in circumiacentes agros sese effuderunt, donec in ipsum mare delaberentur, quod tam inopina hostilitate stupefactum, ad ipsum centrum cum aquis suis se recepit, seu metu aliquo factum id fuerit, seu actu, ad cogendas undas, quibus se tueretur: ruptis namque antiqui fœderis vinculis necesse erat, ut ad defensionem suam se compararet. Pugnarunt inter se ambo elementa, non sine trepidatione ipsius Naturæ metuensis, ne pulcherrima hæc rerum fabrica confligaret. Ardebant ipsi aquarum fluctus à superiore hoste domiti: ignis enim (ut alicubi loquitur Spiritus Sanctus) *a in aqua volebat supra suam virtutem, & aqua extinguentis naturæ obviæbatur*. Pisces flammis inatantes extincti sunt. Tales semper habebunt effectus omnia similia fœdera, quæ disparis naturæ sunt & conditionis. Nec damna minora metuat Princeps Catholicus, qui societatem cum infidelibus cõserit: nam cum nulla graviora sint odia, quam quæ ex Religionum diversitate oriuntur, fieri quidem potest, ut ea necessitas præsens distimet, quin tamen erumpant aliquando, nemo unquam impedit. Et quomodo, obsecro, conservari poterit inter

4 Sep. 19. 19.

illos amicitia, si unus alteri satis non fidat, & ruina unius cedat in emolumentum alterius? Qui opinionibus discrepant, etiam animis dissident: cumque creaturæ finis eterni illius & supremi Artificis, ferre non possumus, ut eidem denegetur ille adorationis cultus, quem verum & orthodoxum judicamus. Et licet bona esset infidelium amicitia: Iustitia tamen divina non permittit, ut hostium suorum opera fines nostros consequamur, quin plerumque nos castigat per illam ipsam infidelium manum, quæ pactis subscripsit. Imperium, quod Constantinus Imperator in Orientem transtulit, pessum ivit per fœdera Palæologorum cum Turcis, Deo nimirum permittente, ut posteris correctionis esset exemplum, absque ulla tamen viva familiaris illius memoria. Quod si ob locorum distantiam, aut rerum conditionem per illos ipsos infideles castigatio fieri non possit, Deus ipse manum suam adhibet. Quæ calamitates non perpessa est Francia, postquam Rex Franciscus, magis æmulatione gloriæ Caroli V. Imper. quam extrema necessitate ductus, fœdus cum Turca iniit, eumque in Europam evocavit? In supremo vitæ articulo errorem hunc suum agnovit, & destitutus est verbis gravissimis: quæ profecta à dolore Christiano pie interpretabimur, cum alias omnino hominis de animæ suæ salute desperantis videri possent. Sed & ab ejus Successoribus pœnam Deus repetiit, morte

vio-

violenta & infelici eos tollenda medio. Quod sic seve-
rerat animadversit in
Principes, qui infidelium Hæ-
reticorumque implorant au-
xilium, quid iis faciet, qui
iisdem opem ferunt aduersus
Catholicos, & in causa sunt,
cur tantos illi progressus effi-
ciant? Docet nos istud Petri
Secundi Regis Aragonis
exemplum: favebat is Albi-
genfium Hæreticorum fac-
tioni in Francia, pro quibus
etiam arma sumperat, cen-
tum millium hominum con-
silio exercitum, cum contra
Catholicos non nisi equites
octingentos & mille pedites
sub signis numerarent, & ab
his tamen prælio victus oc-
cubuit. Simul ac Iudas Ma-
chabæus cum Romanis iunxit
amicitiam (eo etiam fine,
ut sese contra Græcorum po-
tentiam tueri posset) orbat
duorum Angelorum præsidio,
qui ejus lateri assistebant, &
contra hostium ictus tuta-
bantur, interit. Eandem po-
enam, eademque ex causa
etiam dedere ejus fratres Io-
nathas & Simon, qui ei in
Principatu successerant.

§ Nec sufficit semper ex-
cusatio defensionis naturalis:
per enim raro omnes concu-
rant conditiones & circum-
stantiæ, quæ ejusmodi fœde-
ra cum Hæreticis faciant li-
cita, & majoris sint ponderis,
quam universale illud scanda-
lum, & periculum opinionibus
falsis veram inficiendi
Religionem, siquidem eorum
communio veneni instar est,
quod facile alios corripiscit,
cui celeriter serpit, ubi
novitate & licentia capti fue-

rint & animi. Potent quidem
Politica divinis diffusi præsi-
diis, & in artibus humanis
spem suam collocare, seipsam
fallere, Deum non item, in
cujus tribunali rationes meæ
apparentes locum non habent.
Baasæ Rex Israël urbem Ra-
ma (Benjamiticæ tribus ulti-
mam in Regno Asia) commu-
niebat, ejusque aditus sic
claudabatur, ut nemo Regnum
illud tuto posset ingredi, aut
inde egredi: belli seges ea
fuit inter ambos illos Reges,
metuensque Asa fœdus Bena-
dæ Regis Syriæ, quod cum
Baasæ fecerat? hoc egit pri-
mum, ut illud discinderetur,
& aliud deinde novum cum
eodem Benadado ipse inivit:
d quod cum audisset Baasæ, desit
adificare Ramam, & internisi opus
suum; tametsi vero urgeret ne-
cessitas, & fœdus illud fieret
non nisi studio defensionis
naturalis, cuius mox optimus
fuit effectus, displicuit tamen
Deo, quod in illa potius,
quam in auxilio divino suam
collocasset fiduciam, mi-
stique Hananum Prophetam,
qui stultum ejus consilium
reprehenderet, & gravia
ei damna ac bella mi-
nita-

b Sermo eorum ut cancer, serpsit.
2. Tim. 2. 17.

c Anno autem trigentesimo sexto
Regis ejus, Aferasit Baasæ Rex Israhel in
Judam, & novam civitatem Rama,
ut multos suos populos egeret, &
ingressi de regno Asa. 2. Paral. 16. 1.
d Ibid. v. 5.

e Quia habuisti fiduciam in Rege
Syria, & non in Domino Deo tuo,
idcirco evasisti Syria Regis exercitus de
manu tua, &c. Similiter & istius egredi,
propter hoc ex presentis tempore utroque
vultu te bella consurgere. 2. Paral. 16.
v. 7. &c.

nitaretur, quæ reipsa deinde
evenere. Ex hoc ipso facile
colligere licebit, quantum Dei
offensam incurrit regum
Franciæ propter fœdera cum
Hæreticis nunc inita, ad op-
primendam Austriacam Do-
mum. Qua in re obtendere
non potest titulum defensionis
naturalis in extrema ne-
cessitate, quia nulla prius la-
cessitum injuria, & absque ul-
la causa, cum omnibus illius
hostibus fœdus sanxit, & bel-
lum ei intulit; foris extra Sta-
tus suos illud fovendo, eosque
dilatando usurpatione injusta
Provinciarum exterarum, &
consilio ac viribus Hæreticis
fœderatis assistendo, ut de op-
pressis Catholicis triumphet;
interim ad tractatus pacis Co-
loniam & Gallia venire nemo
voluit, quantumvis Pontifex
Maximus, Imperator, & Rex
Hispaniarum suos illum cum
plena potestate Legatos ablegas-
sent.

§ Nec sola fœdera cum
Hæreticis, sed etiam mili-
taries suppetiæ illicitæ sunt.
Exemplum illustre nobis præ-
bent sacræ paginæ in Amasia
Rege, qui cum certo pretio
exercitum aliquem à filiis
Israhel conduxisset, iussit
Deus, ut cum abs se dimitte-
ret, eique exprobravit, quod
non in Deo potius spem suam
ac fiduciam a posuisset; &
quia illico paruit, nulla ha-
bita ratione periculi aut im-
pensarum, insignem ei victo-

a O Rex ne egredieris secum exer-
citus Israel, non est enim Dominus
cum Israel, & cunctis filijs Ephraim.
Quod si putas in robore exercitus bella
colligere, superari te facies Deus ab
hostibus: Dei quippe es, & aspi-
rare, & in fugam convertere. 2. Pa-
ral. 25. 7. & 8.

riam contra hostes suos largi-
tus est.

§ Illa fœdera cum Hæ-
reticis licita sunt, quæ aut bel-
li fœpendi, aut commercio-
rum exercendorum causa fi-
unt; quale fuit illud Isaac
cum b Abimelecho, & quod
etiamnum viget Hispaniam
inter & Angliam.

§ Inito semel cum Hæ-
reticis fœdere, aliove pacto,
quod nec Religioni, nec bonis
moribus adversetur, &
jurisjurandi insuper sanctitate
firmato, omnino servanda
est fides publica; per ejusmo-
di enim Sacramentum Deus
ipse in pactorum testem vo-
catur, & veluti sponsor pro-
missi adimplendi utriusque
partis consensu constituitur &
arbitratur, ut castiget deinde
eum pro merito, qui datam
fidem violaverit: & sane
grave esset, eum mendacii
testem facere. Nec ulla alia
apud omnes gentes & Nationes
conventorum pactorum
que est securitas, quam ju-
risjurandi religio, quæ si ad
fallendum abuterentur, rue-
rent omnia orbis commercia,
neque ullæ unquam firmæ
induciæ, aut pax conc-
cludi possent. Verum, etsi
nulla intercedit Sacramenti
religio, pactiones tamen com-
pleri debent; etenim ex
ipsa veritate, fidelitate, &
justitia oritur in illis obli-
gatio quadam mutua, &
communis omnibus Genti-
bus;

b Adinsum secum esse Dominum,
& facere nos adinsum: Sit jura-
mentum inter nos, & facinus ju-
dici, ut non falsas nobis quinquaginta milia
Gen. 26. 25.

bus; & sicut nemini Catholico licitum est occidere, aut odisse Hæreticum, ita neque fallere, aut datam ei fidem frangere. Idcirco Iosua a Gabaonitis fidem servavit; quod Deo tantopere placuit, ut victoriæ adversus hostes concedendæ causâ ipsum etiam cælestium orbium naturalium ordinem interurbare voluerit, obediendo voci Iosue, & sistendo Solem in cœli medio, ut hostium cædem tanto melius posset prosequi, &

a Iuravimus illis in nomine Domini Dei Israël, & idcirco non possunt nos coningere. Ios. 9. 19.

SYMBOLVM XCIV.

Quando Sol in linea æquinoctiali constitutus, examen est lancium libræ, lucem suam quaquaversum spargit tanta cum iustitiæ æquitate, ut dies noctesque æquales faciat; non absque omni tamen respectu ad zonas viciniore, suoque imperio magis subjectas, quibus majorem vim lucis impertit, iis præsertim climatibus & parallelis, qui ab eo absunt propius; & si quæ forte Provincia caloris intemperiem experiat sub zona torrida, ipse ejus situs in causa est, non radii solares, quippe qui eodem tempore aliis ejusdem zonæ partibus benignissimos sese exhibent. Quod itaque Sol in linea æquinoctiali efficit, tam illustri cœli parte, ut non nemo existimet, Deum Optimum Maximum suam in ea fixisse sedem; si tamen ejus immensitas ullo certo loco definiri potest.)

pacti obligationem & adimplere, & quia trecentis annis post Saul fœdus istud violavit, punivit Deus Davidem & fame triennali.

b Stetit itaque Sol in medio cœli, & non festinavit occidere sicut unus dies. Non fuit autem, nec postea tam longa dies, obediens Domino voci hominum, & pugnante pro Israël. Ios. 10. 13.

c Falla est quoque fames in diebus Davidis tribus annis, quæ inter & cœlestis Davidis oraculum Domini, dicitur Dominari: Propter Saul, & in manu ejus sanguinata, quia occidit Gabaonitas. 2. 24. 1.

Idem illud in orbe hoc inferiori operatur Tiara Pontificia, quæ ex Romana urbe velut fixo quodam æquinoctio divinæ suæ lucis radiis universas Mundi Provincias collustrat. Sol, inquam, est in his inferioribus orbibus, cui vis lucis vicaria æterni illius Solis iustitiæ communicata fuit, ut ejusdem beneficio res omnes sacræ veras suas nanciscantur formas, absque eo quod à vana aliqua opinionum impiarum umbra in dubium vocari possint. Nulla tam polis propinqua est Regio, quo nequequam obstantibus frigoribus & tenebris ignorantia, splendoris illius non penetraverint, Tiara ista lapis Lydius est, ad quem explorantur coronæ, & auri argentique illarum probitas expenditur; in illa tantquam in fuforio calice ab aliis spuris segregantur metallis: signo illius monetario Tas consignatæ verum suum pretium

tium valoremque inviolatum retinent. Eam ob rem Ramirus Aragoniæ Rex, aliique complures ultro Ecclesiæ Feudatarii esse voluerunt, tanquam qui honori & felicitati sibi ducerent; quod Coronæ suæ tributo pendendo essent obnoxii. Eæ vero, quæ ad lapidem istum Lydium Apostolicum proba-

ti detestant, plumbeæ sunt & stannæ, quas tempus modicum atterit, consumitque; adeo ut vix ad quintam usque generationem (quemadmodum frequenti experientia compertum fuit) perveniant. Vna cum Principum magnificentia dignitas etiam & amplitudo eorum temporalis accrevit, per Esaiam Pro-

phetam a olim prædicta, quæ suo dein robore spirituales quoque armavit gladium, ut Regnorum in orbe Christiano nilon ex potuerit, & supremum eorundem tenere arbitrium. Atque his ipsis mediis potentiam suam conservare student Pontifices, paterno illo suo affectu & benignitate Principes sibi reddendo benevolos. Imperium eorum voluntarium est, in animos videlicet, apud quos ratio locum habet potius, quam vis aut coactio. Quod si hæc aliquando immoderata fuerit, effectus plane contrarios habuit: cœca enim est indignatio, & facillime in præceps ruit. Dignitas Pontificia inermis etiam, instructissimis exercitibus validior est. Occursus Leonis Papæ in habitu Pontificio tantum terrorem incussit Artislæ, ut pedem referret, & susceptam Romanæ urbis vastandæ cogitationem deponeret: si armis id attentasset, neutiquam gressisset animum hominis illius barbari. Vincus Pastoris sibilus, unica pedi, aut fundæ correctio ex amore intentata, plus posuit, quam duri etiam silices. Rebells fieret ovicula, si ex rigore agi cum illa opereretur: et si enim Fidelium pietas dignitatem Pontificiam dotavit viribus, id tamen pro majori ejus securitate facit, ut potius, quam ut iis uteretur, nisi ad conferendam Religionem Catho-

a Tunc videlicet, & effluat, & mirabitur & dilaudet cor in me, quando concessa fuerit ad te multitudo moris, fortis ad te Genuis veniens tibi, Isa. 60. 5.

licam, & universale bonum Ecclesiæ ita opus esse videretur. Quando vero spectata ista hac consideratione accidit aliter, & Tiara mutatur in Galeam, non agnoscit illam ultra reverentia, immo ferire audeat, non secus ac si foret temporalis; & si niti voluerit rationibus politicis, æstimabitur pro diademate Principis politici, non summi Pontificis, ejus imperium spirituali auctoritate sustentatur. Officium ejus pastorale non belli est, sed pacis: pedum obtusum supine incurvatum, ut conducatur non acutum, ut faciat. *b* Summus Pontifex Summus homo est, adeoque non amul. *tu mi*, non odio, non privatis affectionibus, quæ bellorum semper sunt incentiva, obnoxii esse debet: nam illud in summo Sacerdote etiam cœca G-ntilitas exposcebat. Splendor virtutum, quæ in eo elucet, animos magis sentunt, quam ens in corpora sæviat. Plus auctoritas valet, quam arma, ad componendas Principum lites: hi enim, si videant, eum suo fungi officio ex amore paterno, & passionibus, affectibus & artibus politicis libero, jura & arma sua ad illius pedes ultro deponunt. Experti id sunt Pontifices plurimi, qui communes omnium Patres, non neutrales sese gesserunt. Qui uni alicui adhereret, se subtrahit alteri, & qui nec hujus est, nec illius, nullus est: Pontifices vero omnium esse debent: id quod in lege veteri indicabant ejus vestimenta,

b Tac. l. 3. Annal.

quæ singulari contexta artificio totum terrarum orbem a exhibebant. Neutralitas eruditatis genus quoddam est, tum præsertim, cum alienarum calamitatum non nisi otiosa spectatrix est. Si contendebat inter se filius patris immotus consisteret, merito illi imputaretur, si alter ab altero damnum acciperet: oportet, ut nunc amore, nunc severitate eos ab invicem distrahat, ponendo se inter eos medium, & si opus fuerit, unius etiam causæ patrocinetur, ut alter ad æquam compositionem adduci possit. Eodem quoque modo, si paternas Pontificis admonitiones audire noluerint Principes, si reverentiam sacrosanctæ ejus auctoritati debitam exsulant, nec ulla spes superest, eos inter se conciliari posse, perutile fore videtur, si steterit pro parte magis æqua, & suos relexerit oculos in tranquillitatem publicam, & exaltationem Religionis atque Ecclesiæ, eique opem tulerit, donec alter ad æquitatem tradueatur: qui enim tam hujus, quam illius causam approbat, utrique cooperari censetur. Atque in Italia magis, quam in ulla alia orbis parte illa Pontificum advigilantia opus est: nam si suum erga Francos affectum ita aperte semet prodiderint, ut hi subsidia illorum & favorem certo sperare habeant, in ipsam quoque Italiam arma sua inferre audebunt. Et movit ea consideratio nonnullos Pontifices, ut Hispaniæ magis sese

a In te ipse enim poteris, quam habebat, totum erat orbis terrarum. Sap. 18. 24.

addictos faventisque exhiberent, ad Franciam nimirum tanto melius cohibendam, quod si quis interdum ductus aliqua specie boni, aut affectu, aut utilitate propria & cautionis illius immemor secularibus armis usus fuit, & ab exteris poposcit auxilia, magnis in Italia motibus animum dedit; uti memorant Historici in vitis & Urbani Quarti, qui Carolum Provincie Phocæensis & Andium Comitem contra Manfredum & utriusque Siciliæ Regem in subsidium evocavit; Nicolai Tertii, qui potentie Regis Caroli stimulatæ invidia, imploravit opem Petri Regis Aragoniæ; Nicolai I V. qui cum Alphonso Rege Aragoniæ adversus Regem Jacobum foedus inivit; Bonifacii Octavi, qui Jacobum Aragoniæ Regem lacepsivit, & à Carolo Valoisio Andium Comite contra Fridericum Siciliæ Regem petitissimam; Eugeni Quarti, qui Andensem fovit factionem adversus Alphonsum Regem Neapolitanum; Clementis V. qui Philippum Valoisium advocavit in auxilium contra dynastam Procomitem Mediolanensem: Leonis Decimi, & Clementis Septimi, qui cum Francisco Gallie Rege foedus pepigerat adversus Carolum Quintum Imperatorem, ut Hispaniam Italia ejicerent. Incommodum istud ex eo oritur, quod tantum Sedis Apostolicæ pondus sit, ut lanceam, in quam conjecta fuerit, necesse sit plurimum de-

b Zurte. hist. Aragon. c. Mar. hist. Hisp. l. 13. c. 130

deprimi. Moverit forte ad ista memoratos Pontifices aliqua boni species, in aliquibus tamen intentioni eorundem minime respondit effectus.

Verum sicut Pontificii munus est omnem adhibere curam, ut in quiete ac tranquillitate conferentur Principes, ita hi vicissim debent (tamen si nullum esset divinum præceptum, uti revera est) suos semper defigere oculos, Heliotropii ad instar, qui semper lucet, & nunquam occidit, in ejusque obedientia & tutela permanere. *a* Eam ob causam filio suo Ferdinando Regi Neapolitano præcepit Alphonsus Quintus Rex Aragonum fato jam concessurus, auctoritate Sedis Apostolicæ & Pontificum gratia nihil potius duceret, caveretque eos offendere, tamen si justissimam habere causam videretur. Impietas aut imprudentia gloriosi solent, si suam adversus Pontifices tueri possint gravitatem. Iis sese submittere non vilitas animi est, sed religio; non auctoritatis jactura, sed honor. Venerationes à maximis etiam Principibus cum summa demissione iis exhibitæ, pia sunt magnanimitas, quæ erudiunt alios; ut norint quantus rebus sacris habendus sit honor. Non illæ infamiam pariunt, sed insignem potius apud omnes laudem, ut nemo quiquam animi abiectionem interpretari audeat. *b* Ita Constantino Imperatori nemo vertit vitio, quod in Episcoporum

concilio locum humilem occuparet, uti & nec Regi Agæ, cum in alio sacrum Præsulum conventu Tolæi celebrato in terram sese prosterneret. Oppositiones contra Pontifices nunquam è voto succedunt. Contentiones sunt, quæ nunquam bonum sortiuntur exitum. Ecquis rationem Principis temporalis à supremo Ecclesiæ capite separare poterit? offensa, & auctoritas sacra, juncta sunt inter se, & in unum quasi coeunt. Quanto illa est gravior, tanto plus de dignitate decoro detrahitur. Hæc duplici armata gladio, contra maximam etiam potentiam se tuetur. In Regnis alienis obediens habet subditos, ubi vero bella his movere cœperit, refringit hominum pietas, & à conspectu armorum ad librorum devotum prælia, obedientia in dubium vocata; unde perturbata Religione immutantur dominatus, & everuntur Regna: horum enim firmitatem in honore & reverentia Sacerdotii à conspectu, quæ causa fuit, cui illud Nationes aliquæ Regiæ dignitati conjunxerunt. Valde igitur expedit, Principes se suæ tam prudenti moderati, ut ne quam summis Pontificibus offendant occasionem. Fiet vero istud, si debitum Sedi Apostolicæ cultum exhibeant: si sanctæ inviolatæque ejus privilegia, immunitates & jura

c Chron. Reg. Goth.

d Honor Sacerdotii firmitatem potentia assumebatur. Tacit. lib. 5. Hist.

jura observent, sua item propria, si Pontificiis illis contraria non sint, animo forti & constanti tueantur, neque ullam regni noxiam admittant novitatem, aut quæ ad Spirituale subditorum emolumentum non conducant. Cum Carolus Quintus Imperator coronæ accipiendæ causa in Italiam ingrederetur, jussurandum ab eo postulabant Legati Pontificii, quo promitteret, nunquam se contra Ecclesiæ jura facturum aliquid, ipse vero respondit, nihil se in iis immutaturum, nec attentaturum quicquam contra Imperii constitutiones: quod dicebat propter feuda, quæ Ecclesia in Parmam & Placentiam obtendit. Fuit ea in re tam accuratus Rex Ferdinandus Catholicus, ut ex-cessisse propemodum videri possit; quippe qui judicabatur nequaquam permittendum, ut vel in minimo privilegiorum & jurium fines transiliantur: nam fixo semel pede, mox ut possessio defenditur, & paulatim itur longius; cujus principis si quis obstiterit, graviore inde motus evadit. Ioannes Rex Aragonum nunquam ratum habere voluit factum Sixti Quarti Pontificis: qui Episcopatum Casaraugustanum à Cardinali Ausiæ Despucho contulerat, eo quod ab ipso Rege, ut erat id temporis moribus usurpatum, nominatus non esset. Quare in bona & Cognatos Cardinalis grassatus, pervicit tandem, ut is Pontificatu se abdicaret, quem deinde Rex dedit Nepoti suo Alphonsi,

a Zur. Hist. Arag. Mar. Hist. Hisp. lib. 24. c. 16.

cui jam pridem fuerat destinatus. Eadem contentio paulo post de Turisonensi Ecclesia orta fuit, cui cum quidam supremus iudicii Præfex præficeretur Episcopus, iussit eum illico renuntiare Insulæ; ni faceret, eum & cognatos ejus omnes è Regnis suis ejedum iri minitabatur. Idem postea fecit Ioannis Filius Rex Ferdinandus in Conchensi Pontificatu cum Raphaële Galeotto, quem Sixtus Pontifex ejus propinquus illi Ecclesiæ dederat Præfulem: indignatus enim Rex, in hominem extraneum, & absque nominatione, dignitatem illam collatam, Hispanos omnes Roma iussit egredi, statuitque ea super re, & alias ob causas Concilium cogere. Cumque deinde Pontifex Legatum misisset, & hic in Hispaniam ingressus esset, reverte- ti eum Rex iussit, graviter conquestus, non tractari se à summo Pontifice, pro eo ac obediens Ecclesiæ Filius mereretur, vehementerque miratus, Legatum negotium istud in se suscepisse. At ille modestè respondit, renuntiare se Legati privilegio, & Regis iudicio acquiescere; qua cum conditione, & bonis Cardinalis Hispaniæ obsequiis admissus fuit, omnisque controversia composita. Verum gravis causa sit oportet, aut naturalis defensio, ut ejusmodi usurperetur media; digni quoque paterno Pontificum amore, minime iis ansam dare, sed benignitati semper studere, ad conservandam mutuum cum Principibus amicitiam; etsi enim duplicem

A 3 manus

a Zur. Ano. de Arag.

b Euseb. in vit. Const.

manu sua portet gladium, spiritaliorem nimirum & seculariorem, hic tamen per ipsos Imperatores & Reges, tanquam protectores defensoresque Ecclesie executioni mandari debet. a *Onde convienc* (verba sunt Regis Alphonssi Sapientis) *por razon derecha, que estos dos poderes sean siempre acordados, asi que cada uno dellos ayude de su parte al otro: ca el que deserviese, venia contra el mandamiento de Dios, e avria por fuerza de mengua: la fe, e la justicia, e non podria longamente durar la tierra en buen estado, ni en paz, si esto se fiziese.*

Facile equidem credo, sacris eam rem cordi esse omnibus iis, quotquot in suprema illa sede Deus collocavit, sed perturbant curam istam interdum aulici Romani, quorum

4 Aut. Neb. hist. Hisp. c. 120.

SYMBOLVM XCV.

Inter vim & potentiam duorum contrariorum requorum sese Isthmus tuetur, tanquam utriusque arbitri, non uni magis adhærens, quàm alteri; unde fit, ut quod mare unum illi admittit, restituat alterum; & pugna utriusque æque potentis integer conservetur. Etenim si unius fluctus nimirum intumescerent, & totam inundant tertiam, tertie delerent dominium, & Isthmus esse desineret. Isthac inter duas grandes potentias quasi neutralitas Petrum Asagram diu feliciter conservavit in Statu suo Albaraciniensi, & in Castellæ & Aragonie confinibus sito: quilibet e-

6 Mar. hist. Hisp. l. 11, c. 16,

unicum studium est, discordiarum spargere semina. Suscitât illas etiam Ministrorum quorundam ambitio, qui in summorum Pontificum gratiam insinuare se student, & præcipua mereri munia, cum illa à Principibus independentia, immo & animi aversione; varias excogitando rationes ad denegandas gratias, quas petunt, & omnem captando occasionem offendendi illorum Legatos; atque ut forti videantur esse animo, sub specie Religionis & zeli violenta suggerunt consilia: quo fit, ut bona illa Pontifices inter & Principes amicitia intepefcat, non absque insigni Reipublicæ Christianæ detrimeto, & refugescat in venis illius pietas, ob defectum amoris, qui arteriæ instar eas fovet, calentesque conservat.

nim istorum Regum cavebat sollicitè, ne ille ab altero opprimeretur, qua mutua inter utrumque æmulatione Status ille libertatem suam retinuit integram. Atque ex eo intelligere possent Allobrogum Duces, quantum ad ipsorum securitatem interfit, si communes se amicos ambabus Coronis Hispaniæ & Franciæ præbeant, serventque in sua potestate ea propugnacula, quæ ingressum per Alpes in Italiam prohibere possunt, siquidem ea in re eorum amplitudo, conservatio, & amicitie necessitas consistit, propterea quod Coronæ utriusque interfit quam plurimum,

ne illi ab alterutra bonis suis exuantur. Hinc toties Hispani Duci Carolo Emmanueli venerunt subsidio, armisque recuperarunt, quæ à Francis occupata fuerant. Tunc solum expediret Ducibus, communi isti renuntiare amicitie, & uni certæ coronæ sese adungere, quando altera æ-

morum vi Statibus illorum dominati contenderet, & præsertim Corona Franciæ: hæc enim, si Hispano Italia ejiceret, tam fieret potens (extenso jam suo dominio ab ultimis Oceani finibus usque ad terminos maris Mediterranei per Calabriam) ut confusus Sabaudie & Pe-

A a 3 demon-

demontii Statibus necesse foret, aut eos corone Francicæ uniri, aut subjectionem & servitutem subire intolerabilem; quam deinde universa etiam experiretur Italia, absque ulla spe seipsam in libertatem iterum vindicandi; Hispaniæ vero difficile admodum foret, deperditam recuperare, & ad æqualitatem vires reducere, propterea quod tam longe absit Italia. Periculum ipsius magna cum prudentia expendit Respublica Veneta, cum crescente Caroli VIII. Franciæ Regis potentia in Italia, novam fœderationem decrevit unionem, quam sanctissimam appellabant. Atque ex eo tempore moliri cœpit Providentia divina securitatem & conservationem Sedis Apostolicæ pariter & Religionis, & ne Turcarum opprimeretur tyrannide, aut hæresibus inficeretur, quæ in Germania nascituræ essent, provexit ultra ipsas etiam Alpes magnitudinem Domus Austriacæ, atque in Regno Neapolitano, Sicilia, & Ducatu Mediolanensi stabilivit Monarchiam Hispanicam, ut Italia undique à Principibus Catholicis defendi posset. Vt vero etiam Hispaniæ potentia intra suos contineretur terminos, & iuribus successione, feudorum armorumque contenta viveret, æmulum illi dedit Franciæ Regem, ut pro sua conservatione necesse haberet subditorum sibi conciliare amorem ac benevolentiam, & alios æstimare Principes, conservando in illis iustitiam, inter hos pacem, nulla belli data occasione, utpote quod ju-

ra & arbitrium potentis Principis in discrimen adducit.

5. Istud beneficium, quod Italia à potentia accipit Hispanica nonnulli servitutem existimant, cum præcipuum potius quietis, libertatis, & Religionis in illa momentum sit. Error ex eo nascitur, quod utilitatem ejus rei non fatentur agnoscant. Qui navigandi autem ignora, & imam navem saburra aut lapidibus impletam videt, periculum inde eidem creati putat. At qui prudentius istud considerat, facile agnoscit, absque ejusmodi pondere navem inter undas diu salvam consistere non posse. Hoc utriusque Coronæ æquilibrium pro communi subditorum utilitate expendisse videtur Nicephorus, cum in hæc verba loquitur: a *Mirari mihi subito impervestigabilem Dei sapientiam, qui plane contraria uno fine conclusit. Nam cum duci adversarias potestates inter se committere statuit, nec alteri alteri subijcere, aut ingenio & virtute præstantes utrique parti moderatores præfuit, ut alter alterius consilia, & conatus evertat, & utrinque subditorum libertati consulatur, aut utroque habet, & imbelles deligit, ut neuter alterum tentaret, & septa (quæ nunc) transilire audeat, veteresque legumque limites convellere. Ad eundem quoque finem separavit inter se Providentia divina vires Regum Hispaniæ & Franciæ; interijciendo altissimos Alpium muros, ne vicinitas forte, aut aditus facilitas bellum accenderet, magisque faveret Nationi Gallicæ si ea tam frequens portas illas ha-*

a Nicepho

baret

beret apertas; quin & pro securitate majori earundem claves Allobrogum Duci, Principi Italo, concederet, qui cum Statibus suis inter Regem utrumque medius, eas aut clausas faveret, aut apertas, quoties necessitas boni publici illud exigeret. Hanc Dei dispositionem agnovit Papa Clemens Octavus, & singulari cum prudentia effecit, ut Status Salusinus in Allobrogum Ducis potestatem deveniret. Ratio Status antiquissima ea fuit; eidem inquit ab Alphonso Rex Neapolitanus, cum Mediolanensi Duci suaderet, ne civitatem Aſti Ludovico Delphino Franciæ dederet: *neque enim, aiebat, Franci Italiæ bono pedē in Italiam inferre cogitant, sed ut suæ eam ditioni subijciant, prout in Gentensi expeditione tentari coepit.* Hujus consilii vim minime assecutus fuit Princeps ille Italus, qui moderno Franciæ Regi auctor fuit, ut Pinnarolam occupando, pedem in Alpibus figeret, deceptus forte (nisi malitia fuerit) specie utilitatis, quam è Gallorum vicinitate contra quascunque Hispanorum molitiones sperare poterat: nec consideravit tamen, solo metu futuri belli, quod nunquam forte evenitum erat, introduci aliud præfens, & omnino certum de Francis in Italiam admittendis; neque enim in una aliqua Provincia inter duas tam diversas oppositasque Nationes pax conservari poterit; nec aliud inde Italiæ fore commodum, quam quod serpentem in sinu aleret, à quo deinde

pestilentissimo veneno inficeretur. Præterquam quod Franci intra suos etiam limites consistentes ab altera Alpium parte, satis præsto sint semper, ut vocati in Italiam possint intrare, nec necesse sit eos habere tam vicinos, ut ille in Italiam ingressus ipsorum relinquantur arbitrio. Verum et si Franci tam modesti essent, & ab omni dominandi libidine alieni, ut illic fe continerent, nec quicquam nisi implorati ab aliis attentarent, quis dubitet tamen, longe eos extra protectionis limites tunc dominandi occasione abituros; uti reipia experti sunt Ludovicus Sfortia, Castrucius Cæcirotani, aliique, qui illorum implorant auxilium, nullo alio fructu, quam quod iis accideret (sicut & hodie nonnullis accidit) id quod Trecentinis quondam evenisse memorat Tacitus, nimirum a quoties isti concordare agebant, spernebatur Parthus: ubi vero dissenfere, dum sibi quisque contra amulos subsidium vocabant accitus in partem, adversum amicos valebat. Quod si ista Francorum potentia Pinnarolam ea lege fuisset introducta, ut in ipsius Italiæ esset arbitrio eam aut in subsidium evocare, aut è suis finibus rursus dimittere, ubi scilicet expedire visum fuerit, habuisset sane consilium istud politicam aliquam rationē & speciem zeli boni publici; at nunc tempore minime opportuno eam intra ipsas Italiæ portas constituit, ut pro libitu, quoties aut ambitio, aut levitas suasecit, eam possit subingredi.

A a 3

atque

a Tacit. lib. 6. Annal.

argue ut ex isto metu Hispani, nunquam non in armis vigilent, deturque occasio, ut alii quoque Principes arma corripiant, & graves concitentur bellorum motus absque ulla quietis spe, non tam confilium fuit, quam proditio patriæ: neque enim erat aliud, quam exponere eam arbitrio Franciæ, & contra adimere Principi Italo facultatem, qua pro communi omnium bono ipsi Alpibus imperitabat.

§. In reliquis Italiæ Principibus, qui inter ambas illas Coronas constituti non sunt, vim non habet ista Neutralitatis ratio: illatis enim in Italiam armis, Victoris erunt præmium, nec ullam partium sibi habebunt obstrictam, uti Consul Quintilius dicebat, Ætholis persuasurus, ut in bello contra Regem Antiochum suscepto Romanis se jungerent; & experti illud sunt Florentini, quando detrectato fœdere cum Rege Aragonio mansere neutrales, perdetes Regis Franciæ gratiam, nec tamen Pontificis iram militantes. Neutralitas semper admittenti exitiosa est, quam ob causam de Senensibus (qui neutralitate salutem querentes misere perire) dixit Alphonfus Rex Neapolitanus, iis evenisse, quod accideret soler duobus unus ejusdemque domus iniquitatis, quorum ille, qui inferiores ædium partes incolit, fumo superne habitantem opplet; hic vero contra inferne commorantem madefacit. Thebanis plurimum nocuit, quod neutrales esse voluerint, dum Xerxes

a Quippe sine dignitate præmium
Victoris eruit. Liv. l. 35.

Græciam oppugnavit. Et quædiu talem se gessit b Ludovicus XI. Franciæ Rex, cum nullo Principe pacem habuit.

§. Ne porro falli se sinant Principes, opinando nimitum, neutralitatem istam optimum esse medium ad conservandas in æquilibrium Hispaniæ Franciæque vires; nam revera aliqua opus est affectus offensione in favorem Hispaniæ, non ut pluribus potiat, neque ut in Franciam irruat; sed ut ea, quæ nunc possidet, tucatur, & in Regno suo detineatur Franciæ, nec neutralitas forte, aut benevolentia alio inventur. Et hoc ipsum tam certum est exploratumque, ut sola etiam affectus declaratio absque ullis aliis indicibus publicis pondus sit æquilibrii istarum bilancium, & argumentum sufficiens, cur ideo bellum exardescat. Italia duas factiones ferre non sustinet, quæ Coronæ utriusque intra illius viscera contentione suam stabilitate fortunam satagunt. Agnovit istud Carolus V. Imperator, quando ut Italiæ quietem restitueret, eas penitus exstinxit, mutavique formam Reipublicæ Florentinæ, quæ eas id temporis lovebat; una enim bilancium Franciæ, aut Hispaniæ pluculum onerata pacis examen inclinabat. Cognita hac veritate, prudentiores quique Principes & Republicæ, Hispaniæ se faventiores exhibere, ut a quod illi pondus adderent, perfectiorique constituto æquilibrio, una cum Statibus suis optata quiete fruerentur; & si

Phil. Comia.

& si quis illud aliquando disturbavit, adjungendo se ad factionem contrariam, is ingentes dedit turbas, & Italiam in ruinam impulit.

§. Gloria illa quæ domandi libidinem comitatur, nonnullos interdum Italos stimulat, ut secum ipsi statuunt melius fore, si contra utramque conspirent Coronam, & sibi met ipsi dominentur, aut in Reipublicis divisi, aut certo aliquo capite constituto; verum cogitationes istæ, supposita Italiæ conditione, pro discursu sunt potius quam ut in effectum deduci queant: nam aut Papa totius Italiæ erit Dominus, aut aliquis alius. Si Papa, minime desunt rationes, quibus facile quis ostendat, fieri non posse, ut Monarchia aliqua spiritualis conjuncta cum sæculari, satis se tueatur in potentia Principis alicujus ælectivi (deveva præsertim ætate, quæ ordinario omnes solent esse Pontifices) qui totus est in procuranda pace & tranquillitate Ecclesiastica, occupatus in negotiis spiritualibus, cinctus nepotibus & consanguineis, ut licet eorumdem Statibus successionem nequaquam obtenderet, valde tamen eos, varia ipsius seuda distribuendo, in partes distrahere sit: accedit præterea cum plurimum alias Christianitati conducatur, Pontifices communes esse omnium Patres absque diffidiis cum Principibus aliis, futurum ea ratione, ut perpetuis habituri sint controversias ac lites cum duabus illis Coronis de juribus, quæ in Ducatum Me-

diolanensem, Regna item Neapolitanum, & Siciliæ ambæ illæ sibi vendicant, ac proinde sedem Apostolicam armis facile impetent, aut junctæ cum pacto aliquo dividendi postea inter se Status illos bello partos, aut separatæ, una per agrum Mediolanensem, altera per Neapolitanum in Italiam irruente, cum periculo etiam, ne alterutra forte auxiliares Germanorum, aut ipsius Turcæ copias in subsidium evocet, quæ postea in Italia pedem figerent.

§. Quod si aliquis totius Italiæ Rex crearetur, eadem manerent incommoda, & aliud adhuc gravius nasceretur ex eo, quod ad formandam unam Monarchiam, Principes alios uni alicui reddere subditos, & Pontificem suo oportere exuere imperio: nam si eo in statu, in quo nunc sunt, eos relinqueret (tametsi id foret cum aliqua clintelæ agnitione, aut fœdere) nullo modo sese tueri posset, quo porro fieret, ut Italia imperium istud spirituale omnino perderet, quod non minorem illi parit gloriam, ac illud Romanum, & amissa sua libertate in tyrannicam quandam deveniret confusionem.

§. Minus autem fieri poterit, ut Italia quæta persistat, si à diversis gubernetur Principibus: neque enim ita omni ex parte inter eos conveniet, ut contra ambas illas Coronas sese uniant, quin potius bellis mutuis intestinis ultro accesseritis se conferent, uti sæculis retro præteritis accidit; quidem Natio Italica

tam est generosa, ut modum tenere haud sciat, aut dominari vult absolute, aut parere.

§. E quibus omnibus liquet, quam Italiam necessaria sit potentia aliqua peregrina, quæ opposita exteris, nec inter illius Principes bellorum toleret motus, nec armis utatur alienis; quæ causa est, cur ex eo tempore, quo in illam ingressa fuit Corona Hispanica, pace & tranquillitate fruita semper fuerit.

§. Ingens itaque utilitas, quam secum adfert necessaria illa ad alterutram Coronam sese adiungendi, movere potest Nationem Italianam, ut cum præsentis Statu se conformet, posito præsertim, quod si quæ in Ducatu Mediolanensi, & Regno Neapolitano ac Siciliæ sit immutatio, id futurum sit cum gravi aliorum dominiorum perturbatione: neque enim formæ novæ obique aliarum interitus introduci solent; cumque alterutra de duabus illis Nationibus in Italia admittenda sit, convenientior utique pro illa erat Hispanica, siquidem ambe istæ uni eidemque subfunt Clima, quod eas reddit similes in firmitate Religionis; in observatione iustitiæ; in actionum gravitate: in fidelitate erga suos Principes; in constantia promissorum & fide publica; in modestia animorum, aliisque rebus ac moribus: tum etiam, quia Rex Hispaniæ non imperat in Italia tanquam extraneus, sed tanquam Princeps Italus, qui nihil in illam obstitit aliud, quam ut ea

conservet, quæ iusto nunc titulo possidet, quippe qui majori cum Status emolumento Monarchiam suam extendere possit per vastissimas Africæ Provincias. Hanc regulam securus est, & suis reliquit Successoribus Rex Ferdinandus Catholicus, quando oblatum sibi in Italia Imperatoris titulum generose respuit, dicitans nihil se in illa cupere, quam quod iure ad se pertineret, nec decere, ut Imperialis dignitas in partes distrahatur. Testes ejus rei sunt tot tamque varæ restructæ urbes, absque eo quod Rex Hispaniæ juri belli & compensatione sumptuum damnorumque uti voluerit, aut arma sumere (quandiu non usit necessitas), sive pro defensione propria, sive pro aliena conservatione; uti reipsa experti sunt Mantuani Duces. Quod si aliquando Nivernensem bello aggressus est, non ideo factum, ut Casalum occuparet; quemadmodum malevoli quidam interpretantur, sed ut Imperator iustitiam administrare posset isti, qui jus aliquod in Status illos sibi vendicabant: posteaquam enim Dux Nivernenfis per Marchionem Mirabellanum Regiæ suæ Majestatis tutelam & consensum pro matrimonio filii sui Ducis Retellani cum Principe Maria petiisset, utrumque obtinuit; sed confecto negotio, Madridum mox nunciatum fuit artibus Comitæ Estrigii celebratum jam matrimonium, Vincentio Mantuano Duce in extremis constituto, nulla prius cum

ita

sua Majestate ea super re facta communicatione, contra ac Regem inter & Ducem convenerat. Vnde novitas ista, quæ nonnullis contemptus quidam & diffidentia videbatur, tutelæ executionem distulit in primis, & novis deinde consultationibus ansam dedit, quibus sit visum, ut tunc quidem istis omnibus dissimulatis effectum suum gratia fortiretur, & de matrimonio inito congratulatio fieret. Verum cum Providentia divina ruinam urbis Domusque Mantuanæ ob Principum illius vitia, & illius sæpius matrimonia displiceret, ut eundem istum finem eventus omnes dirigeret; atque adeo dum hæc in Hispania gererentur, effectit Cardinalis Richelius juratus Ducis Nivernenfis hostis, ut opulente suo Rege Dux Allobrogum bellum illi inferret pro his occupandis, ad quæ in Montferrato jus aliquod obtendebat. At Dux ille subdoloratus, nonnisi inanem hunc titulum esse, ad introducenda in Italiam arma Gallica & media utriusque Ducis ruina augendam Coronæ Francicæ amplitudinem, rem omnem Gonsalvo de Corduba Gubernatori Mediolanensi aperuit, ultro pollicitus, si armis suis sibi præsto foret, se Franciæ partes deserturum. Gonsalvus tempus sibi dari petiit, ut ea de re ad consilium referret in Hispaniam, vidensque illud à Duce negari, & nisi eidem auxilio adesset, Alpium portas Francis patefactum iri, magisque perturbandam Italiam, si apte in-

terim sponte cum eo transigeret, sperans Elpadini opera Casalo se potiturum, quo fieret (quemadmodum ipse ad suam Majestatem perscriberet) ut facilius deinde Imperator controversias in Montferrato & Mantuano Ducatu exortas posset componere. Atque hoc ipsum consilium effecit deinde, ut sua Majestas alteram etiam tutelæ executionem suspenderet, quantumvis alias pacem Italianæ cuperet; quam tamen ut quoquo modo procuraret, omnemque emulacionis causam de medio tolleret, dedit in mandatis Gonsalvo de Corduba, ut si (quod certum habebatur) Casalum jam occupasset, eandem urbem nomine Imperatoris, directi illius Domini tueretur, missi insuper litteris ejusdem tenoris, quas in tali casu ad suam Casaleam Majestatem ipse destinaret. Verum cum tractatus ille minime succederet, absque Majestatis iure iussu Casalum obsidione cinxit, unde factum, ut Rex Franciæ Susam advolaret, & Hispania præter opinionem bello implicaretur, palam protestata copias istas militares non nisi auxiliares esse Cæsaris, ut via iustitiæ desideretur de iuribus, quæ nonnulli in Montferrato & Ducatu Mantuano sibi competere affirmabant; Gonsalvus vero conditionem quam Dux Nivernenfis illi offerebat, de nudando moenibus Casalo, admittere nunquam voluit, ne cuiuspiam forte videretur, Majestatem suam privati commodi gratia potius, quam tranquillitatis publicæ moti-

bis illis sese immiscuissē. Hæc ipsissima rei veritas est, nota perpaucis, & à multis tamen per calumniam graviter injusteque traducta.

Deponant igitur Italix Principes ac Respublicæ inanes illas suspicionum umbras, certo sibi persuadentes, Hispaniam hoc solum spectare ac cupere, ut suam inter illos magnitudinem conserveat, non

ut eandem augeat, & locum dent veræ politicæ hujus mæx nationis, siquidem amant Italix pacem: æmulationes enim illæ, quas multi sibi inaniter & absque fundamento imaginantur, gravissimorum motuum causa sunt, cum nullum sit bellum, quod non aut ex Potentioris ambitione, aut ex Imbecillioris metu oriatur.

SYMBOLVM XCVI.

Victoria in bellis justis pacem ut finem spectat, ad hanc siquidem, & ad æquitatem hostem adducit, atque adeo illa magis erit gloriosa, quam minori cum damno ars largita fuerit, non armorum robor; illa, inquam, quæ minus pulvere & sanguine respersa fuerit. Palmam dulcem Horatius appellat, quæ sic obtinetur.

— a *Dulcis sine pulvere palma.*
Romani pro victoriis cientes Gallum Diis sacrificabant, bovem vero pro iis, quas ars & industria pepererat. Si ingenio ad Dei accedimus similitudinem, vires autem communes habemus cum belluis, gloriosius utique erit illo hostem vincere, ac istis. b *Leziæ erat Tiberius, quia pacem sapientia firmaverat, quam si bellum per acies consecisset. Ingens victoria deus Agricolæ & citra Romanum sanguinem bellantis, & Romanos Vincenti.* Quod sic victoria conservatorem & augmentum Reipublicæ ut finem præ oculis habet,

a Horat.

b Tac. l. 1. Annal.

c Tacita vita Agricæ

melius stratagemate aut negotiatione in obtinebitur, quam armis. Pluris vita unius civis æstimari debet, quam multorum hostium intentus: unde Scipionem Africanum dicere solitum accepimus, *malè se unum servare civem, quam mille hostes occidere.* Quibus verbis postea tanquam symbolo suo usus fuit Marcus Antonius Pius Imperator, & recte id quidem: nam hostem superare Ducis militaris est officium: servare vero civem, Patriæ Patriæ. Non istud considerabat Vitellius Imperator, cum devicto Othone per caesorum transiens cadavera diceret, *gratus odor trucidatorum hostium, gratior tamen civium.* Inhumana plane vox, quæ ne vulturem quidem deceret. Aliter Himilcon affectus fuit, qui licet magnas in Sicilia obtinuisset victorias, quia tamen milites quam plurimos desiderabat, quos lues in castris sustulerat, Carthaginem non triumphans ingressus fuit, sed pullata indutus veste, & amictu mancipii proprio, suam deinde domū reprensus, & nemini

mini quicquam locutus, sibi ipsi necem conscivit. Victoria cruenta ardor quidam vindictæ videtur esse potius, quam fortitudinis facinus. Plus in ea ferocitas obtinet, quam ratio. Ludovicus Duodecimus Franciæ Rex, cum intellexisset exercitum suum in prælio ad Rayennam de hoste trium-

phasse, multis tamen amicis Ducibus & militibus, altum suspirans dixisse fertur: *O utinam prælio victus potius fuissim, & optimi mei Duces etiamnum viverent!* Victorias ejusmodi Deum hostibus meis largitur, in quibus victus evadit victor, victor autem victus abest. Eam ob causam boni prudentesque

Duces, quantum fieri potest, acres conflictus & oppugnationes a devitant, majorique si bi ducunt honori, si efficiant, ut hostis ultro se dedat, quam si viribus & armis eundem superent. Magnus Dux urbem Cajetam certis pactis & conditionibus in suam redegebat potestatem, & autumabant nonnulli satius futurum fuisse, si tantam in campo victor, vi armata eandem occupasset, detentis in captivitate Ducibus, qui illic erant, ob damna videlicet, quæ facere illi possent si liberi dimitterentur; ipse vero respondit; *Plus in pulverem pyrum, glandes, & tormentorum globos impendendum fuisset, quam periculum istud mereretur.* Egregia fortitudo est, quæ minori sanguinis impensa ad dedicationem compellit; & bellum felix, quod miserando & ignoscendo b transigitur. c Quanta pervicacia in hostem, tanta beneficentia adversus supplices utendum. Istanc animi generositatem hæc nostra ætate vix usurpari videmus, quando magis ad explendam iram, quam ad fortitudinem exercendam, magis ad vastandum, quam ad vincendum armis concurritur. d Vbi viribus exultis, vastatis Provincia, incensis spoliisque agitis, ut in Germania & Burgundia fieri cernimus, solitudinem faciunt, Pacem appellant.

a Dare in discrimen legiones hæud Imperatoris valet, Tac. lib. 2. Annal.

b Bellorum egregios fructus, quosque incensæ transigunt, Tacit. lib. 12. Annal.

c Idem ibid.

d Tacit. in vita Agric.

O fœvitum barbaram, & ab omni ratione humana alienam, ipsimet Naturæ bellum inferre, eidemque eripere media, quibus nos alit ac sustentat! Etiam arbores urbibus obsidione cinctis proximas succidi vetant sacræ pagine, quæ ligna sunt, non homines, nec hostium numerum augere & possunt. Tantopere Deo displicet sanguis in bello effusus, ut quamvis adversus Madianitas arma sumere jussisset, postea tamen etiam præceperit, ut quicumque aut hominem trucidasset, aut occisum contigisset, dies septem, extra fœstra, lustraretur. Æneas grande nefas putabat, res fœstræ manibus contricare ante, quam pura lympha eas abluisset:

Attrectare g nefas, donec me flumine vivo

Ablucro.

Deus tanquam pacis vitæque auctor eos abominatur, qui aut illam perturbant, aut hujus filum abruptunt. Etiam contra ipsamet arma, quæ mortis lumen instrumenta, hæc Deus indignationem ostendit: ideo enim opinor, altaria de lapidibus rudibus, & impolitiss, quos ferrum non tetigisset,

e Quando obederis civitatem multo tempore, & monitionibus circumdederis, si expugnes eam, non succides arbores, de quibus quis vesi potest, nec securibus per circumitus debes vastare regionem, quoniam lignum est, & non homo, nec potest bellum contra te arge numerum. Deuteron. 20. v. 19.

f Detrahe extra castra septem diebus. Qui occiderit hominem, vel pecuniam tetigerit, lustratur die tero & septimo. Numer. cap. 31. v. 9.

g Virgil.

tigisset, exstrui præceperit; ut illud, quod erectum fuit, postquam populus Israëliticus Jordanem a transierat, aut illud Iosue post reportatam ab b Haitis victoriam: ferrum enim belli materies est, unde gladii fiunt; neque admittere illud voluit ad sacrificiorum suorum puritatem & quietem, id quod in alio quodam præcepto videtur expressisse, cum prohibet, ut ne cultus quidem altaris applicetur, & si fiat secus, ea pollutum a iiii.

s. Verum effrenata gloriæ cupiditas rationibus istiusmodi locum dare non solet, perinde quasi famæ celebritas obtineri non possit, ubi ne virium robur sese exserit, nec sanguis profunditur, quæ eadem de causa interdum nec auxiliares copias, nec victoriæ socios quidam admittere cupiunt. Rex Alphonfus Tertius propterea solum in pugna ad Arcos cladem accepit, quod Legionensium & Navarrorum adventum præstolari noluisse; uti & Tillius in prælio Lipsiensi, quod non expectasset Cæsares copias. Qua in re egregie fallitur ambitio, siquidem victoriarum gloria non tam in armorum robore ac viribus est posita, quam in eo, ut tutoribus quis uti norit consiliis: nam illa à casu pendent, hæc vero à pru-

a Et edificabis ibi altare Domino Deo tuo de lapidibus, quas ferrum non tetigit. Deut. 27. 5.

b Tunc edificavit Iosua altare de lapidibus impolitis, quos ferrum non tetigit. Ios. 8. 31.

c Si altare lapideum feceris mihi, non edificabis de scillis lapidibus, si enim levaveris cultum super eo, polluetur. Exod. 20. 25.

dentia. Sat cito victoriam obtinet, cui cum iudicio provium est, ne d vincatur. Vrit ambitio, & ratio perturbata naturalem sequitur impetum, ac semetipsum perdit. Plurimum subditi suo debent Principi, qui spretis trophæis & triumphis hoc agit, ut pacem negotiationibus conservet, & auro argenteoque victoriam obtineat. Meliori siquidem venit pretio, quæ pecunia, quam quæ sanguine emitur. Et plerumque felicius securusque hastis aureis pugnatur, ac ferreis.

s. Parta semel victoria ob præteritorum casuum varietatem suimet obliviscitur; gloria evanescit; gaudio perturbatur; lætatur spoliis; acclamationibus fit confidentior; sanguine profuso hostem contemnit, & secunda obdormiscit, tunc præsertim, cum vigilare vel maxime eam oportere, majoremque præ se ferre fortitudinem in semetipsa edomanda, quam in hoste debellando exercuit: hoc etenim magis à fortuna, quam ab animi magnitudine proficisci potest, & in triumphis de effectibus nostris & passionibus casus locum non habet. Decet igitur, ut post obtentam de hoste victoriam, supremis militiæ Dux in semetipsum protinus descendat, ac prudenter fortiterque componat suorummet affectuum civiles motus: absque hoc enim triumpho ne ipsa quidem de hoste victoria satis secunda foret. Ad ipsa

A a 7 spolia

d Satis cito incipit victoriam ratum, ubi prævisura foret, ne vinceret. Tacit. lib. 2. Annal.

spolia & trophæa majori cum sollicitudine vigilet: nam metus in periculo custodias excubiasque duplicat; qui vero extra illud versari se existimat, somno se dat: a *Iosua* non contraxit manum, quam in sublime pertexerat, tenens clypeum, donec interficeretur omnes habitatores: *Hai*. Nulla est securitas prælum inter & victoriam. Desperatio multa audet. Vilissimum etiam animal, si vexetur, contra insurgit. Alberto Archiduci carō stetit ad Neoportum experientia. Periculosum esse ajebat Abnerus ad Ioabum, nimium ferro in hostem & sævire. Ingeniosa præterea esse ipsa calamitas, adeo ut ea pressus hostis occasione uti soleat, & in uno sæpe momento amissa recuperet, hac ipsa sua inconstantia Fortunam deludens. Cum maxime splendet, vitrea est maxime, & citissime frangitur. Eam ob rem belli Dux victoriis effici non debet, nec existimare fieri non posse, ut victo rursus in trophæum cedat. Eundem semper casum præ oculis habet, contemplando uno eodemque tempore sub ærumnarum aquis demersam palmam, quam triumphantem sustulit; haud secus atque in palma præsentis Symboli videre licet, cuius adversa species oculis subjicet, ad quem statum illius pompam ventorum vis aut temporum injuria possit reducere. Prudens

a *Ios. 8. 26.*

a *Nem* signe ad internecionem
suae mœro descendit an ignoras, quod
periculis sis desperatio? 2. *Reg. 2.*
26.

isthaec consideratio in causa fuit, cur sponsus sponsæ suæ oculos aquarum rivulis & contemneret, in illis enim agnoscitur & componitur animus, pro adversis casibus. Ingens gloriæ hostis prosperitas est, confidentia quippe virtutem socordem ac negligentem efficit, & superbia periculum despicit. d *Acrore* hodie disciplina visiti, quam victores agunt: hos ira, odium, ultioni cupiditas ad virtutem accendit: illi per fastidium & contumaciam hebescent. Pars semel victoria victo sæpe felicitatis, victori contra infortunij solet esse principium: hunc enim fortuna prospera excœcat, ille adversa emendare satagit. Quod arma florentia vincere nequiverunt, prostrata interdum obtinent, & dispersa hinc inde spolia: his enim militum alitur cupiditas, sine disciplina, sine ordine; uti Sarmatis accidit, e qui cupidine prada graves onere furinarum, velut vinili cadebantur. In Tarenti prælio adversus Regem Franciæ Carolum Octavum infelicer, ut ancipiti saltem Marte pugnatum fuit, eo quod milites Itali citius, ac oportebat, ad impedimenta diripienda sese effuderint. Ea propter Iudas Machabeus milites suos hortatus est, ut nemo quisquam donec confectum esset prælium, hostium spolia tangere.

Victoriis pluris à progressibus,

e *Oculi ejus sicut columba super rivulos aquarum.* *Cant. 5. 12.*

d *Tacit. 1. 2. Hist.*

e *Idem lib. 2. Hist.*

f *Sed* state nunc contra inimicos nostros, & expugnatæ eos & sancta possessa spolia securi. 1. *Mach. 4. 18.*

sibus, qui inde sperari possunt, quam à seipsis æstimandæ sunt, atque adeo excolere eas oportet, ut tanto uberiorum fructum proferant. Tempus & moram concedere, aliud nihil est, quam armare hostem, & fructu jam collecto contentum vivere, armis in sterilitate relictis. Æque facile est fortunam affluentem labi, ac difficile lapsum rursus erigere. Ob hanc casuum incertitudinem multis argumentis Senatui persuadere conatus est Tiberius, nullo modo expedire, ut honores ob victorias in Germania obtentæ Germanico decreti executioni a darentur.

Verum tametsi perutile sit victorias persequi, ardor tamen ille tam securus, & absque omni sollicitudine esse non debet, ut pericula contemnat. Consulenda celeritas, sed cum prudentia, habita ratione temporis, loci & occasionis. Vtatur Princeps victoriis cum moderatione, non cum tyrannide cruenta & barbara, ponendo sibi semper ante oculos consilium Theodorici Ostrogothorum Regis, quod super Germaniæ victoriis ad socerum suum Clodoveum scripsit in hunc sensum: b *In ejusmodi casibus cum audiat, qui majorem habet experientiam: Illa bella bene felicitateque mihi evenere, qua cum animi modestia confici: sæpe enim victor evadit, qui moderatione nti novit, & plus illi blan-*

a *Consilia mortalium incerta, quoque plus acceptus foret, tanto se magis in talibus dilatis.* *Tacit. lib. 1. Annal.*

b *Calliodorus,*

disit Fortuna, qui minus superbia sese effert. Hoc tam prudenti consilio minime hoc tempore usi sunt Franci, qui immo gravius jugum Germaniæ imposuere, quam unquam sustinuit: unde quam celerissime imperium in ruinam impulerunt. Plus in Marcello placuit modestia & pietas, quando ob eversa elegantissima Syraculorum in Sicilia ædificia plorare visus est, quam virtus & gloria, ob eadem armis expugnatas, cum triumphans eam urbem ingrederetur. Gravius fortissimus ille Heros Tilius multorum corda sauciavit lacrymis illis, quas in Magdeburgensi profudit excidio, quam armis ipsis & ferro. Et licet Iosue exercitus sui ducibus præceperit, ut quinque Regum in pugna Gabonitica captorum cervices pedibus & conculcarent; id tamen non ex superbia factum aut inani gloria, sed ut animos militibus suis adderet, metumque adimeret, quem de Gigantibus Chanaanæ conceperant.

Victos clementer habere, eorumdem privilegia & Nobilitatem conservando, & tributa leniendo, bis eisdem est vincere; una vice armis nimium, altera benignitate, & catenam interim fabricari pro Nationibus aliis superandis. Nec pauciores generositate, quam viribus sese submiseret.

a *Ex*

e *Itē, & ponite pedes super colla Regum illorum.* *Ios. 10. 24.*

d *Nolite timere, nec perterriti, confortamini, & estote robusti: si enim faciet Deus cunctis hostibus vestris, adversum quos dimicatis.* *Ios. 10. 25.*

— a *Expugnat nostram
elementia gentem,*

Mais gravior sub pace latet.

His artibus Romani totius orbis sese Dominos effecere, & si earum aliquando obliti sunt, victorias sane perdifficiles habuerunt. Adversus victorem cruentum ipsa se armat desperatio.

b *Vna salus vixit, nullam
spem saltem.*

Fuere nonnulli, qui impie magis, quam prudenter pro majori securitate Nationem hostilem penitus exstirpandam dicerent; uti fecerunt Romani, Carthagine, Numantiam & Corinthum ever-

a Claud.

b Virgil.

SYMBOLVM XCVII.

DE victo Leone probe victoria iuxta noverat Hercules, pelle ejusdem suos vestiens humeros, ut tanto facilius monstra alia edomaret. Sic proflus unius victoriæ spolia armant victorem, & potentiorum efficiunt; atque adeo victoriis suis uti debent Principes, ad vires suas dedicatione militum roborandas, & augendam Statuum suorum amplitudinem accessione urbium & castellorum, quæ armis suis expugnaverint. Regna omnia initio fuerunt exigua, acquirendo postea & conservando crevere. Iisdem ex causis, ex quibus bellum iustum est & licitum, partorum quoque detentio iusta efficitur ac licita. Spoliare, ut restitui, imprudens & sumptuosa levitas est. Nullum se

tentes, aut cogendam, ut alio commigraret. Consilium inhumanum proflus ac barbarum. Alii extinguendam esse Nobilitatem, propugnacula erigenda, arma eripienda. Verum tyrannis ista apud Nationes serviles, non apud eas, quibus indoles est generosior, locum habere poterit. Consul Cato, ut à quibusdam Hispaniæ populis ad fluvium Iberum esset tutior, arma iisdem sustulit; sed mox ea restituere oportuit: tantopere enim ea re exasperati fuerunt, ut mutuis sese vulneribus conficerent. Infamem duxere vitam, quæ instrumentis caret, ad defendendum honorem & gloriam parandam necessarii.

pata fuerunt, castigatur temeritas, & firmatur potentia, velut pignoribus quibusdam, ad obtinendam pacem, ubi necessitas postulat. Tempus ipsum & occasio erudient Principes, quibus in casibus retinere, aut restituere oporteat, ad evitanda majora incommoda & pericula, quæ ad prudentiam tamen, non ab am-

bitione estimanda sunt, cuius cæca cupiditas iis sæpe mediis, quibus Status dilatare cogitabat, eosdem immittit.

§. Solent Principes pacis tempore facile loca quædam munitiora è suis, manibus dimittere, quod ingruente postea bello sed serius deplo-
rant. Necessitas præsens præ-
teritam

teritam acculat liberalitatem. Nulla potentia tantum de se ipsa confidit, ut se non omnibus istis pro defensione sua indigere existimet. Non unguis suos aquila exiit, & si id faceret, mox reliquarum avium foret lubdium: neque enim illam ut Regiam venerantur, ob ejus forte pulchritudinem, siquidem Pavo longe est elegantior, sed propter unguinum robur. Majori in veneratione, magisque secuta foret hodie in Italia auctoritas suæ Majestatis, si conferasset Statum Senensem, præsidium urbis Placentiæ, liminiumque locorum, quæ aliorum arbitrio tradidit, ne restitutum quidem Status alicuius fieri debet, si cum notabili alterius detrimento conjuncta ea fuerit.

5. Non minoris incommodi est, bellum facere alteri, ac segnerit armis uti. Ista corripere ad intentandum solum ictus, periculosum certamen est. Eductus è vagina gladius, nisi sanguine tingatur, cum robore in eadem reconditur. Si hostem non feriat, in honorem proprium deservit. Ignis instrumentum est belli, qui eum in manu sua suspensum tenuent, ab eodem consumetur. Nisi exercitus in hostili sustentetur solo, agros proprios atque semetipsum pessundat. Refrigescit & languet virtus, si occasiones desint, in quibus sese exerat, & spolia, quibus inflammatur. Ita Vocula exercitum suum in Vocula terda hospitari voluit, a ut præda ad virtutem intendere. David extra Regni sui fines hostibus suis

4 Tacit. lib. 9. Hist.

Philisthæis b ivit obviam; & Ioas Rex Israël venientem adversus se Amasiam Regem Judæ intra suimet Regni limites aggressus est, & cecidit. Bellum domi suæ diu ferre nequeunt subditi amicos pariter ac hostes sustentando: crescunt enim sumptus; deficiunt media, & augentur pericula. Quod si id fiat, ne hostis amplius irriteretur, & ut tanto facilius ejus mitigetur animus, imprudens plane consilium est; neque enim hosti manifeste blandiri oportet. Si conquiescent arma, non benigne et clementiam interpretatur, sed animi vecordiam, & spreta auctoritate, etiam potentissimi quique in discrimen veniunt. Cædō Regi Hispaniarum Catholico stetit clementia, qua erga Carolum Sabaudie Ducem usus fuit. Bellum hic suscepit adversus Ferdinandum Ducem Mantuarum, juris antiquitus in Monteferratū obtenti vindicandi causa; Rex vero Philippus Tertius minime consultum ratus, ut pendente apud Cæsarem lite, armis illa decideretur controversia, & Principum duorum contentione Italianæ totius pax turbaretur, movit eū exercitū contra dictum Sabaudie Ducem & urbem Asti obsidione cinxit, non ut eam vi expugnaret (quod factū facillimū fuisse) sed ut armis minitendo Ducem

b Venit ergo David in Beth Phœrazim, & percussit eos ibi. 2. Reg. 5. 20.

c Ascenditque Ioas Rex Israël, & interfecit se, ipse & Amasias Rex Judæe in Bethsames oppido Jude. Percussusque est Iuda coram Israël. 4. Reg. 14. 11.

cem ad pacem adduceret, id quod reipâ obtinuit. E. qua Regis moderatione majores deinde sumpsit animos, & contra, ac conventum fuerat, arma corripuit, aliud suscitans bellum magis sumptuosum, quam illud prius. Vnde factum, ut sua Majestas urbem Vercelli obsideret, quam tamen occupatam mox restituit; cumque sua Duci consilia feliciter succederent, inito Avenione cum Francis & Venetis fœdere, tertium Italicæ quietem perturbavit. Quæ bella omnia facile evitari potuissent, si mox in primo dimississet, quod Hispaniæ arma prætendebant, etiam si vel Status sui partem perdere debuisset. Qui semel potentia majori opponere sese ausus fuerit, amicus non erit, nisi spoliatum exutumque se viderit: ita Vocula ajebat ad tumultuantes Legiones, cum eas contra rebelles quasdam Franciæ Provincias a incitaret. Principes non ideo timentur, aut in veneratione sunt, quod ferire possint, sed quod ferire norint. Nemo eū invadit temere, qui contra vicissim audent aliquid. Omnia fere bella ex eo nascuntur fonte, quia qui impetitur, aut negligenter est, aut timidiore. Non grave adit discrimen, qui adversus Principē pacis amantem arma corripit: quicquid enim evenierit, semper illa firi poterit. Eam ob rem immutanda videntur in Italia Hispanorum Principia; quæ communiter animis imprimunt, suam scilicet Majestatem adeo pacis amicam ef-

se, ut quovis etiam pretio eam mercari parata sit. Illud equidem reseat plurimum, si notent Principes, Majestatem suam sinceram semper cum illis & mutuam culturam amicitiam, suis etiam armis pro eorumdem conservatione defensioneque decertaturam, nec quicquam intermissuram diligentia, quod ad Provinciarum illarum tranquillitatem posse conducere: sed & istud fide oportet, quod, si quis inique ejus se auctoritati opposuerit, aut contra eandem conjuravit, causamque dederit belli damnis ac sumptibus, vicissim Majestas sua satisfactionem ab eo repetitura sit, retinendo ea, quæ armis occupaverit. Ecquod Iustitiæ tribunal ad præstandos sumptus non condemnat eum, qui sine causa litem intendent alteri? Quis gladii sui vires non expeñtur in potente aliquo Principe, si abque suo damno id facere poterit?

5. Obtena aliqua victoria spolia inter milites dispersi debent, & peculiares deserti honores iis, qui fortes se & strenuos præ aliis gessere in pœlio, ut remunerata hoc modo virtus ad majora inflammetur facinora, & aliis exemplo sit. In eum finem Romani varias excogitabant Coronas, torques, ovationes & triumphos. Saul post devictos Amalecitas arcum triumphalem sibi met b erexit. Neque vires solum honores isti decerni debent, sed iis etiam, qui fortiter in pœlio occubuerunt, eo-

a Nunc hostes, quia male servitum: erant Italiani, ex quoque incertis, amicos fore. Tacit. l. 4. Hist.

b Ex erexitque sibi formicem virum phœnem. 1. Reg. 15. 12.

eorumque successoribus, quia vita sua & sanguine victoriam peperere. Magna obsequia Reipublicæ præstita compensari aliter nequeunt, quam memoria aliqua æterna; uti compensata fuere bene merita Ionathæ, cui erectum fuit sepulchrum, quod ad multa sæcula perduravit. Animus, qui immortalem se videt, facile contemnit pericula, ut & factorum suorum memoria immortalis sit. Propterea olim b apud Hispanos bellicosam Gentē obeli ci circum cuiusque tumulum tot numero erigebantur, quot hostes interemisisset.

a Et statuit septem pyramidas, namq. contra unam Paris & dædri, & quatuor fratibus; & his circumpositi columnas magnas: & super columnas arma ad memoriam æternam: & juxta arma naves sculptas, qua viderentur ab omnibus navigantibus mare. Hoc est sepulchrum quod fecit dm dedit usq. in hunc diem. i. Mach. 13. 28. b Arist. l. 7. Polit. c. 2.

SYMBOLVM XCVIII.

MVltis in rebus bellum igni est simile, non solum, quia natura ejus est destruere, verum etiam, quia materie eadem, qua nutritur, si nimia ea sit, opprimi solet, & extingui. Bellum arma sustentant, sed si superiora ea sint, restinguunt illud, aut certe in pacem commutant. Quare qui hanc obtinere voluerit, illorum uti debet robore: nulla enim pax decens, aut bonis cum conditionibus fieri potest, nisi concludatur firmeturque sub clypeo. Istud munus oportet brachiis, quod manum porrexerit (ut in præsentis exhibetur Symbolo) adprehendendam pa-

ci. Cum vero Deus victoriarum supremus sit arbiter, illi imprimis eas in acceptis referre debemus, eundemque obligare ad plures porro largiendas, non agendis solum gratis & sacrificiis, sed spoliis etiam & oblationibus; uti fecerunt Israëlites post solutam Bethulie obsidionem, & cæcos & Assyrios; sicut & Iosue post reportatā ab Haitis victoriam, hostias pacificas d offerens, qua in re eximie semper liberales fuere Hispaniæ Reges, quorum pietatem benignissimus Deus præsentī hac Monarchia remuneratus est.

a Omnis populus post victoriam venit in Ierusalem adorare Dominum: & mox ut purificati sunt, obulerunt omnes holocausta, & vasa, & repræsentationes suas. Iudith. 16. 22.

b Et effe: ei super eo holocausta Domino Deo suo, & immolabit hostias pacificas. Deut. 27. 6.

cis olivam. Clodoveus binas sibi optabat manus dexterarum: unam armatam, qua Alarico resisteret; inermem alteram, quam pacis firmandæ causa Theodorico, qui inter utrumque se interponebat, posset porrigere. Ad bellum æque ac pacem parata sint oportet Principis brachia. Non putabat Clodoveus hanc consequi se posse, si manum dexteram inermem ostenderet, & alteram armis instructam non haberet. Istud Græci peculiariter significabant hieroglyphico viri alicujus una manu hastam, altera caduceum tenentis. Negotiatio pacis per caduceum adumbrata recte duc-

succedere non potest, nisi comminatio hastæ eam comitetur. Cum Athenienses Eumolpus armis infestaret, præcedebat supremus eorum Dux, caduceum manu præferens, pone sequebatur juvenis armata, ut tam ad pacem, quam ad bellum paratum se ostendecet. Rhodius aliquan-

do Constantinopolim legatione adornantibus, quidam tres ramos manu tenens Legatus latus stipabat, eandem animi dispositionem iisdem innuens; quo allussit videtur Virgilius cum dixit:

a Pacem orare manu, præfigere puppibus arma.

Etiam

e Virgil.

Etiā conclusa jam pace, non omnis armorum cura depōnenda est: nam a in villis villisq; nunquam solida fides collescit. Vno eodemque die ad Casalū sapius fidem dedisse fregisseque Francos vidimus, & abusos fuisse benignitate, quā Marchio de Sancta Cruce insignem victoriæ gloriā, quam sitis melior, & majores copię certo illi pollicebantur, declinavit, ut pacem Italicē redderet.

5. In tractanda pace non minus animi libertate opus est, ac in bello suscipiendo gerendoque. Qui in illiusmodi tractatibus nimium suæ studuerit existimationi, & hostem calamo non secus atque armis superare voluerit, is scintillas sub cineribus reliquit additas, unde majoris belli orietur incendium. Pacēs illæ, quas cū Numantinis fecere Quintus Pompeius, & postea Consul Mancinus, effectū caruerunt hoc solo nomine, quod auctoritati & honori Romanæ Reipub. haud parum derogarent. Pactiones ad urbem Asti inter Carolū Emmanuēlē Sabaudie Ducem, & Marchionem de Hinojosa initæ, mox ruptæ fuerunt propter articulum eodem tempore exarmandi militem, contra suæ Majestatis existimationem, ad quam turbæ illæ, & novitates Ducis pertinere videbantur. Pax securā esse non potest si nimium inæqualis ē sit. Rogatus aliquando à Senatu Romano Frivernas quidam, quomodo pacem civēs ejus servaturi es-

sensit, respondit: *e Si bonam de-deris, & fidam, & perpetuam; si malam, haud diuturnam habebitis. Nec credideris ullum populū, aut hominem denique in ea conditione, cuius eam panitit, diutius quam necesse sit mansurum.* Nisi pax honesta, & patti utriq; conveniens fuerit, claudicabit transactio. Qui in ea suo magis studet commodo, infirmiorē eam reddit, & facile disumpit postea.

5. Accepta aliqua clade aut damno, non illico pax faciendā est, ubi occasio adhuc fuerit Statum in melius commutandi: oppresso enim bene esse non poterit. Eam ob causam post amissum Torense proeliū minime opportunum videbatur Alphonso Lusitanie Regi, ut cum Ferdinando Rege Catholico de pace transigeret. Infirma pax est, quam min⁹ aut vis extorserit: nam honor & libertas nunquam adversus illam machinari desinunt.

5. Pacis tractatus non minores doli & stratagemata comitari solent, atque ipsūmet bellum, & ut videre licuit in iis, quos finxit Rhadamistus, ut Mithridatē interimeret: solent enim simulante introduci eo fine, ut interim actiones & consilia hostis explorentur, ut tempus suppetat ad exigenda propugnacula, ad obtinendas suppetias militates, & fœdera faciendā, ut hostiles vires consumantur, uniti invicē separantur, & spe pacis vigilantia aliorum langueat atque industria; interdum etiam pax omnino concluditur, ut novæ postea reparentur vires,

imē

a Tac. lib. 3. Annal.
b Bellum anceps, an pax inhonesta paretur, nec dubitatur de bello, Tacit. lib. 13. Annal.

c Tit. Liv. l. 8.
d Tacit. lib. 13. Annal.

impediuntur consilia, & pax induciarum fit loco aut armistitii, ut ubi placuerit, arma resumi deinde possint, aut belli sedes transferri alio; quemadmodum fecere Franci, qui eo solo animo pacem Monfoniensem pacti sunt, ut impeterent armis Germaniam, & alibi vallem Telinam invaderent. Similiter pax Ratisbonensis alium finem non habuit, quam exarmandi Cæsarem: nam dum eam firmabant Franci, aliam contra eundem cum Corona Suecica moliebantur unionem, soli quippe tres menses inter hoc fœdus & illam pacem intercurrerant. In ejusmodi casibus a pace suspecta totius bellum est? nam pax ista non est b pax.

5. Pacēs perpetuæ esse debent: quales fuerunt omnes illæ, quas Deus ē fecit. Idem Scriptura sacra tractatus hujusmodi vocat Pacta salis, isthoc loquendi genere diuturnam eorum conservationem d innuens. Princeps, qui pacem serio amat, & stabilire cogitat, etiam posteros suos ad eandem obstringere non veretur. Pax brevis ad nihil profect aliud, quam ut coacerventur ligna, quibus bellum incendatur. Eadem incommoda induciæ paucorum annorū secum adferunt: solum enim iras tantisper suspendunt, & spatium dant enses interim

a Tac. l. 4. Hist.
b Dixerunt, Pax, Pax: & non erat Pax. Tac. l. 6. 14.

c Et statim pactum meum inter me & te, & inter senes tuos, posita in generationibus tuis, facere imperavit. Gen. 17. 7.

d Domini Deus Israel dedit Regem David super Israel in sempiternum ipsi & filiis ejus in pactum salis. 2. Par. 13. 5.

acendi & lanceas. Earum remedio præscribuntur paulatim injustæ usurpationes, & redditur postea pax difficilior: ægre enim restituitur, quod longo tempore possessum fuit. Non reddidere Europæ quietem inducē decem annorum inter Carolū V Imperatorem, & Franciscum Agnovit Regem fœdæ; & uti agnovit Paulus III Pontifex.

5. Verum quando pax securā est, firma & honesta, nullum prudentius consilium, quam eandem amplecti, quantumvis victoriā fama sint, aut magni sperentur progressus: vari enim fuit belli eventus, & felices successus facile in deteriores degenerant. Quoties pacem rogavit, qui ante rogatus fuerat? f Melior tutorque est certa pax, quam sperata victoria: illa in nostra, hæc in Dei manu est; & licet Sabinus dixerit: *g pacem & concordiam nulli utilia, victoribus tantum pulchra esse*, solet tamen pax etiam victori prodesse, quia eam facere potest honestiorē, & progressus jam factos stabilire. Nullum tempus pro Pace commodius, quam post triumphatum in bello hostem. Idem aliquē de causis simul ac Carthagine de Cannensi victoriā fama percrebuit, fuisse Senatui Hanon, ut pacem cum Romanis componerent; quod quia ab aliis neglectum, leges postea & conditiones, quas dare iis voluit Scipio, admittere coacti sunt. In ipso amorum furore, quando Mars du-

e In bul. indic. Conc. Trid.
f Tit. Liv. Dec. 3. l. 1.
g Tacit. lib. 3. Hist.

dubius est & anceps, qui se pacis offendit cupidum, imbecillum se fatetur, & hosti animum addit. Qui illam tunc prestat, minime obtinet. Virtus & generosus mentis fortitudo efficacius eam suadent. Princeps pacem æstimet, illius tamen causa nec injustitiam ullam committat, nec indigna toleret. Pacem cum vicino, si viribus ille superior sit, tutam ne reputet: inter infirmiores enim & poten-

tem ea esse non a potest. Continerere se nescit ambitio, ubi spes fuerit aliquid adipiscendi; nec ei deerunt modestiæ & iustitiæ nomina, qui Status suos augere, & ad Monarchiæ reducere cogitat: nam qui jam illa potitur, hoc agit solum, ut sua fruatur amplitudine, absque eo, quod aut invadat alienam, aut contra eam aliquid moliatur.

a Quia inter innocentes, & valiosos salso quis erat. Tacit. de more Germ. b Vbi manu agitur, modestia ac prebitas nomina superiorum sunt. Ibid.

SYMBOLVM XCIX.

Portus quietem non æstimat, qui tempestatem expertus non fuit. Nec pacis agnoscit dulcedinem, qui belli amaritudinem non gustavit. Vbi subiugata fuerit, tum primum rite agnoscitur ista bellua, vitæ inimica. In eam convenit illud Samsonis ænigma de Leone occiso, in cuius deinde ore apes favos suos concinnabant; confecto enim bello, pax emendi vendendique commercia restituit, manum aratro admovent, exercet artes, unde rerum ubertas & affluentia oritur, ex hac vero divitiarum & opes, sine metu omni manus vagari incipiunt. Est itaque pax, Isaia de teste, cumulus bonorum omnium, quæ Deus mortalibus largitur, uti bellum malorum omnium maximum. Idcirco Ægyptii, ut pacem symbolicè representarent, Plutonem puerum depingebant, divitiarum Præ-

sidem, lauro rosique coronatum, ad significandas felicitates, quas una secum adfert. Pulchritudinem apud eundem Isaiam eam Deus appellat, quod in illa (tanquam inter flores) populus suus conquiesceret & sit. Etiam res inanimarum pace lætantur. Quam læti & fertiles apparent agri, quos illa excolit! Quam bellarum urbes, quas exornavit divitumque illius tranquillitas; contra, quam vastæ regiones, quas belli furor pertransiit! Vibes, Castellæque Germaniæ vix amplius in suis noscuntur cineribus, Burgundia viridem frontis suæ generosæ cæsariem tinctam sanguine & ambrustas vestes, ante speciosas contrahitur, seipsum nunc adiutrans. Nullus Naturæ hostis major ac bellum. Qui rerum omnium cou-

c Et sedebat populus meus in pulchritudine pacis: & in tabernaculo fiducia, & in requie opulenta. Ille 32. 18.

e Ecce exarsit apertum in ore leonis erat, ac factus nullus. Iudic. 14. 8. d Domine, dabis pacem nobis: omnia enim opera nostra operasti. Es 100. 61. Ille, 26. 120.

conditarum primus auctor fuit, fuit & pacis. In huius amplexum ruit a iustitia. Memint, recondunt sese, & silent leges, ubi arma conspiciunt. Eo nomine excusat se Marius, quod durante bello quædam in Patriæ Leges commisisset, dictitans ob armorum strepitum eas se audire nequivisse. In bello, b aque apud bonos mi-

a Iustitia, & pax osculata sunt. Psalm. 87. 11. b Tacit. lib. 3. Hist.

serum est occidere, quam perire. In bello parentes suos sepe liunt filios, turbato mortalitatis ordine; pacis vero tempore, filii parentes tumulo inferunt. c In pace causa, & merita spectantur: ubi bellum ingruit, innocentes ac noxii iuxta cadunt. In pace Nobilitas à plebe discernitur, in bello confunduntur inter se, ubi imbecillior potentiori parere cogitur. In illa

B b con-
Idem lib. 1. Anaal.

conservatur, in hoc interit Religio. Illa tuetur, hoc usurpat dominia. Pax subditorum animos mitigat, & ea ad omne frangit servitium, ac fideles efficit; bellum eisdem superbos reddit & inobedientes. Quam ob rem b nihil aque Tiberium anxium habebat, quam ne composita ab Augusto turbaretur in Imperio. Cum pace delicie crescent & voluptates, & quanto eae majores sunt, tanto magis imbelles & minus solliciti sunt & subditi. In pace omnia à Principe dependent, in bello ab eo, qui armorum tenet imperium, adeoque Tiberius omnes belli occasiones dissimulabat, ne cui alteri à se committeret. Probe perpsecta habebat incommoda illa & damna Pompeius Lætus, cum diceret, dum pace frui liceret Principi, nequaquam bellum suscipi debere. F. Marcianus isto utebatur symbolo: Pax bello potior, & merito illud quidem: bellum enim non nisi pacis tuendæ causa utilis geri potest. Solum istud bonum (uti diximus) monstrum illud infernale secum trahit. Tyrannica fuit vox illa Aurelii Caracallæ Imperatoris. Opus in ferro salus, & Principis, qui sola vi tueri le potest, & violentia nemo impetia continui dicit, moderata duant. Dum gladius succintus hæret lateri, nunquam periculum

a Tacit. l. 2. Hist.

b Idem l. 2. Annal.

c Quam pecunia dicit, & voluptatibus opulentior, tanto magis imbelles.

Tacit. lib. 3. Annal.

d Dissimulante Tiberio damna, ne cui bellum permittit. Tacit. lib. 14. Annal.

e Seneca.

lum abest. Et tamen si triumphari possit, pax tamen modis omnibus amplectenda est: nulla etenim tam felix victoria, ut damna, quæ eam comitantur, majora non sint.

— f Pax optima rerum

Quas homini novisse datum est, pax una triumphus

Innumeri potior.

Nulla victoria factas expensas satis compensat. Tam bellum efficit noxium, ut cum triumphat etiam, muros dejiciat; uti apud Romanos in usu erat.

§. Postquam igitur Principem inter pulverem & sanguinem deductum, in tranquillitate felicitateque pacis sic constitimus, nunc hortamur, ut eandem conservare, ejusque bonis frui studeat, nec ea periculis, aut belli calamitatibus conturbet. Nunquam ad arma David veniebat, nisi laxasset Theodosius Imperator non querebat bellum, sed reperiebat potius. Gloria & Principe digna cura, quæ circa pacem procurandam occupatur.

g Cæsaris hæc virtus, & gloria Cæsaris hæc est

Illis, qui viciis, candidis arma manu.

Nihil magis possessioni inimicum quam bellum. Impia & imprudens doctrina, quæ odiorum & diffidentie semina fovendo docet, ut belli materies suppetat, ubi commodum vilius b fuerit. Nunquam enim in bello versatur &

f Sil. Ital.

g Propert.

h Scitina odiorum facienda, & nonne scelus exterminii habundantius cum levisis, Tac. lib. 12. Annal.

& vivit, qui semper illud cogitat. Sanius est Spiritus sancti consilium, qui pacem a inquirendam & persequendam suadet.

§. Conclusa semel pax jure humano divinoque fideliter servari debet, tamen cum Antecessoribus tractata ea fuerit; neque hic distinctio locus est inter unius & multorum imperium: Regnum enim & Respublica, in cuius commodum, cuiusque fide tractatum fuit, una & eadem semper est, & nunquam interit. Tempus & communis consensus efficiunt, ut quod statutum est semel, legis instar sit. Nec sufficit in ejusmodi tractatibus vim, aut necessitatem obtinere: nam si ideo fallenda esset fides publica, nulla unquam foret de urbe, aut exercitu dedendo compositio, nulla pacis tractatio, quæ sub isto titulo rumpi non posset, atque adeo turbaretur tranquillitas publica. Reprehensus fuit eo nomine Franciscus Gallie Rex, quod contra quam in captivitate sua pactus fuerat, Carolo V. Imperatori, quasi vim passus esset, bellum intulerit. Propter ejusmodi artes, & transactiones æquivocas ac fraudulentas, nullæ omnino firmæ sunt, adeoque ad eas stabilendas opus est petere obsequia, aut locum aliquem munitiorem retinere: quod pacem impedit, & bellis perpetuis orbem fatigat.

§. Cum vero Princeps molestis periculisque belli defunctus jam fuerit, artibus pacis studere totus debet; in quem finem opus est

a Inquire pacem, & persequere
c. 11. Plalm. 33. 15.

b Nutrire, & secundar l' arti, e gl' ingegni,
Celebraz giochi illustri, e pompe licite
Librar con giusta lance, e pene, e premi,
Mirar da lunge, e proveder gli estremi.

Non absque omni sollicitudine tamen: facile enim iterum evenire potest, ut bellum ejus quietem & tranquillitatem perturbet. Quare etsi arma deponat de manibus, non omnino tamen ex oculis dimittat. Non cum moveant antiqua quædam numismata, à quorum tergo pax depicta cernebatur, facie scuta incendens; neque enim prudenter hieroglyphicum illud excogitatum fuit, propterea quod confecto jam bello, vel maxime necessarium sit conservare arma, ne quid violentia adversus pacem temere audeat. Solus Deus quando eam populo suo largitus est, armis contere potuit (ut Psalmista loquitur) & arma confringere, & scuta & igni comburere; ipsæ nimium tanquam supremæ belli arbor, ad tuendam pacem, armis opus non habet. Verum inter homines pax esse nequit, nisi violentiæ metus ambitionem coerceret. Hoc primum fuit incitamentum ad arma fabricanda, quæ defensio adinvenit prius, quam offensio. Prius aratum mœniorum descripsit ambitum, quam plateæ urbeseque disponerentur, & uno eodemque ferme tempore erecta sunt in agro tentoria militaria, & extructæ

B b 2

ædes.

c Tacit. e Arcum contere, & confringe arma: & scitina scilicet
11. 12. Plalm. 46. 10.

ædes. Nunquam secura foret tranquillitas publica, nisi cura armata ejusdem somnum custodiat. Status armis destitutus suscitât hostem, & bellum accersit. Non personuissent Alpes tot tubarum campestrum clangore, si Status Mediolanensis urbes validioribus munitionibus firmate fuissent. Antemurale veluti est Regnum omnium Monarchiæ Hispanicæ, atque propter suamet securitatem laborandum esset omnibus, ut Statum illum fortiorem redderent: ea enim ratione, & accedente maris potentia, Monarchia firma & inconcussa permaneret. Hominum animi, si vel etiam adamantini sint, memoriorum defensionem supplere nequeunt. Quibus quia Rex Witiza pleraque Hispaniæ urbes nudaverat, Mauri eam invadere aggressi sunt, sublatis nimirum illis aggeribus, qui eorum incursionibus usque eo resisterant. Non tam curarum negligens fuit Augustus in amplissima illa, qua fruebatur, pace; quin reditus publicos instituit, & in ærario deponi jussit, ut esset, quod in sumptus militares, bello

forte ingruente, suppleret. Si pacis tempore vires non exerceantur, & bellicis artibus non instruantur animi, minus id fieri poterit, quando invasionis periculum omnes jam in pavore dederit, de fuga magis servandique fortunis, quam de defensione sollicitos. Nullum majus stragem, quam Regnum aliquod odio suo & quieti relinquere. Deficiente exercitio militari, virtus quoque deficit. Vbivis terrarum Natura magnos animos procreat, quos aut occasio in apertum protrahit, aut latere facit otium. Nec viros generosiores in Græcia olim, & Romæ præterita dedere sæcula, quam hodie nascantur; verum tunc fortes se gesserunt, quia dominandi causa armis se exercitabant. Non animum suum Princeps despondeat ob subditorum suorum ignaviam: disciplina enim habiles eos reddet & idoneos, ad tuendam pacem, & bellum sustinendum. Semper eos armorum occupet exercitio: bellum enim antevertere debet, qui pacem desiderat.

SYMBOLVM C.

BRevis est respiratio, quæ cunctas inter & tumultum intercedit; brevis inquam, sed quæ gravia adferre possit detrimenta, si male impendatur. Multis sæculis Republica aliqua unius momenti errorem deplorare solet. Ab illo imperiorum ruina pendet & exaltatio. Quod per multos annorum spatium virtus

& prudentia erexerunt, uno sæpe temporis puncto malum evertit consilium: a brevibus quippe momentis rerum summa vereri potest. Quare in isto vitæ theatro minime sufficit stadium suum decurrisse, nisi cursus ad finem usque æqualis sit. Non coronatur, nisi qui legitime ultimam mortis me-

tam

a Tacit. lib. 3, Annal.

tam attigerit. Domorum ædificia primis lapidibus velut fundamento innituntur, structura famæ iis, qui postremi sunt: hi si gloriosi non sint, mox illa corruit, & oblivione sepelitur. Cuncta non florent, donec tumultus effluerit, & tunc etiam vitiorum præteritorum vepres in flores convertuntur. Fama enim ulti-

mus actionum est spiritus, quæ ab illa lucem & decorem hauriunt. Atque hoc in flagitiosa aliqua senectute nunquam accidit, quin potius juventutis gloriam ea obliterat: uti Vitellio quondam evenisse a me-

Bb 3

mini-

a Cæsarumque prima postremi, & bona juvenæ senectus flagitiosa obliteravit. Tacit. lib. 6, Annal.

minimus. Perfectissimi etiam penicilli aut scalpi ductus laudem non ferunt, si opus imperfectum manserit. Si fragmenta in pretio habentur, non alia de causa fit, quam quod statuae alicuius olim perfectae particulae sint. Emulatio, aut adulatio diversas in vita actionibus formas tribuunt; et fama, post obitum a passionibus istis libera, veras iustaeque pronuntiat sententias, quas posteritatis tribunal a confirmat. Sat norunt nonnulli Principes, quantum intersit vitam virtutibus coronare, salutaris tamen in eo, quod existimant, supplere se istud posse, si illas in Epitaphiis descriptas, aut representatas in statuis post se derelinquant, minime advertentes probo potius esse virtutibus, si eo modo mortuum comitentur, quem vivum comitatur non fuerant, atque adeo ipsa prope indignari marmora, si fictas Principis alicujus tyranni laudes visendas, legendasque exhibeant: contra, sponte ipsa quasi emollescere, ut tanto melius Principis alicuius boni in iis incidi possint gloriosa facinora, reducendo sese postea ad duritiem pristinam, ut ea aeternitati consecrent; quae ipsa quoque interdum marmora suae inscribunt duritiae. Epitaphii miraculosi literae fuerunt sanguinea illae lacrymae, ex ipsis lapidibus Legione ad altare S. Isidori, ubi Sacerdos tem divinam facturus consistere consueverat, b octo diebus ante obitum Regis Alphonsi Sexti ex intervallo manan-

a Suum omne decus posteritas vendidit. Tacit. lib. 4. Annal.
b Mar. Hist. Hist. l. 10. c. 7.

tes, in signum communis omnium luctus; neque tamen lacrymae illae de lapidum juncturis, sed ipsorum medio quasi corde profluebant, non secus ac si tanti Regis luctuoso obitu emolliti colliquefcerent. Statua facinorosi Principis, victorum ejus exemplar est, neque ullum marmor, aut aes tam solidum, quod temporis non sensum cedat: sicut enim fabrica naturalis paulatim dissolvitur, ita & per aeternam elaborata, adeoque sola aeterna est, quam efformant virtutes, intrinseca & aeterna animae & immortalis ornamenta. Quod in hominum inciditur animis, ab uno derivatum in alios, durat quoad mundus perseverat. Nullae statuae magis perpetuae, quam quas virtus & beneficium in existimatione & grata hominum memoria elaborant; quod documentum Mecenases Augusto dedit. Eam ob rem admittere noluit Tiberius, ut Hispania citerior templi sibi erigeret, dicitur ea demum templi & effigies se existimare, si sui memoria in Reipub. animis & perennaret. Fortium Heroum

c Pl. vultus hominum, ita simulacra vultus inbecilla, ac mortalia sunt; forma mentis aeterna, quam sentire, & exprimitur non per alienam vocem, & aures, sed in ipse motum possit. Tac. in vita Agric.

d Statuas sibi ipse aures, neque argentes fieri neque sua, bene accito ante oculos alius tibi statuae in ipsis hominum animas, nihil interitus obnoxia esset. Mee. ad August.

e Hac mihi in animi vestigiis templa, ha pulcherrima effigies, & monumenta: nam qui facio struuntur, si judicium posterorum in oculos venerit, pro sepulchris struuntur. Tacit. lib. 4. Annal.

Heroum cineres in aeternis apiculis communis obeliscis conditi aeternum perdurant, & licet igni fuerint traditi, triumphant tamen, uti Trajani cineribus accidit. Nationum cum amicarum, quam hostilium humerus corpus defunctum fortis illius Praelati Aegidii Albornocii Afiliis Toletum deportatum fuit, & a auxiliis militari tuendum illud Augusti, ut sepultura ejusdem quicquid foret. Sed esto marmorum durities aeternae soliditas futura aequet saecula, nescit tamen postea, cujus causa erecta illa fuerint; ut hodie in Aegypti Pyramidibus videre licet, obliteratis eorum nominibus, quorum cineres ad perpetuandam memoriam isthic fuerant conditi.

Atque ex dictis satis nunc liquet, quantum suprema sua aetate coniti debeant Principes, ut ad gloriam eorum perpetuam ultima quoque accedat, & utraque post obitum in hominum memoria aeternum perennet; quem in finem ostendimus hic paucis quomodo erga seipsum, erga successores, & erga Status suos Principes se gerere debeat.

5. Quod ad suammet personam attinet, scire Principem oportet, tanto imperium esse ferocius, minisque rationi subditum, quanto ipse aetate processerit longius: casus enim praeteriti varias eum malitias edocent, & suspitionibus ac diffidentis indulgento, crudelis ac tyrannus eva-

a Tacit. lib. 1. Annal.

b Inter omnes eos non constat, a quibus illa sit, justissimo casu delictis tanta vacuatis auctoribus. Pl. l. 36. 12.

dit. a Vetuslatae imperii superbia coalescit atque audacia, & experientia inopiae avaritiam procreat, quae multa suadet indigna contra Majestatis decorum, unde denique Persona ipsa in contemptum venit. Cupiunt Principes pristinos suos mores, & antiquum conservare gravitatem, obliiti eorum, quae juvenes fecerant, & in odium incurunt. Sub prima imperii istius ardor gloriae, & se perendi metus advigilant, ut caute prudenterque in omnibus procedatur: postea fatigatur ambitio, ut Principes nec prosperis lateatur successibus, nec adversis d conticiscitur, cumque existimet, vitium gloriae suae mercedem esse, & laborum praemium, turpiter sese illi dedie: unde porro fit, ut Principes perpauci imperando evadant meliores; uti de Saule & Salomone saecra testantur literae. Similes nescimus in gubernando sunt statui illi, quam per quietem vidit Nabuchodonosor; cujus caput aureum erat, pedes lutei. Vespasianus & solus omnium ante se Principum, in melius mutatus est. Et tamen Principes sibi semper manere similis studeant, placere tamen omnibus non potest, si impemum ejus diuturnum sit: grave enim esse subditis, tanto tempore ad usum manu regi. Multitudo amat mutationes, & suismet lateatur periculis; uti in Tibertii imperio accidit. Si Principi

B b 4 ceps

e Tacit. lib. 14. Annal.

d Ipsi sunt sane senex, & propter auctoresque saecula. Tac. l. 3. Hist.

e Idem lib. 1. Hist.

f Multis ois praesentibus, & copiarum mutationis suis quoque periculis latebantur. Tacit. l. 3. Annal.

ceps bonus sit, improbis odio est; si flagitiosus, & boni pariter, ac mali eum execrantur, & solum de successore agitur, cujus gratiam omnes aucupantur; id quod non potest non dupliciter summopere Principi, atque adeo in causa est, cur suos oderit subditos, & pessime habeat. Pari passu, quo eum vires destitunt, cura quoque & vigilantia, prudentia item, intelligentia, & memoria eum deficient: b quippe ut corpus, sic etiam mens suum habet sensum; cupiens vero sibi reservare tempus illud à curis & molestiis gubernationis liberum, se suaque Ministris suis committit, aut alicui sibi familiari, in quem negotiorum onus incumbat, quique populi odium sustineat. In quo casu omnes ii, qui nec gratia florent, apud Principem, nec gubernationis aut præmiorum participes sunt, novum Dominum exoptant, & quoad possunt, procurant. Isti sunt principales scopuli, per quorum medium magna cum attentione navigandum est Principi, ne navem allidat. Et quamvis res periculo non careat, non tamen omnino despondeat animum: permulti enim Principes auctoritatem suam & existimationem usque ad extremum vitæ spiritum egregie tuiti sunt; quemadmodum in Rege Philippo Secundo orbis universus admiratur fuit. Motus prudentis gubernationis usque ad ipsum mortis litus uniformis perseverat, eumque contra odium, & æta-

a Pari multo maxime inanimatus de minoris curæ rebus dissidentibus Tacit. lib. 1. Annal.
b April. lib. 2. Polit. c. 7.

tis extremæ incommoda existimatio & fama præterita stentant; ut Tiberius e in semetipso expertus est. Plurimum quoque ignoscitur & indulgetur senio, quod in ætate juvenili minime toleraretur; ut dicebat d Drusus. Verum cum grandes sint istæ tempestates, oportet ut Princeps constantia sese contra illas muniat, caveatur ne clavum gubernationis dimittat è manibus: nam si alterius eum permittat arbitrio, ipse una & Respublica naufragium facient. Dum vires Principi suppetunt, vivere & mori eum oportet laboribus occupatum. Imperium orbibus cælestibus simile est, qui nunquam conquiescunt. Alium polum non admittit, nisi Principis. E complexu Reipublicæ, non ex otio, quies & solatia laborum senectutis e petenda sunt Principi. Quod si ad eos ferendos vires fessæ jam ætatis non sufficiant, & alienis indigeat humeris, suos tamen omnino non subtrahat, quamvis id ad speciem solum esset: exterior enim apparentia in oculis cœci & ignorantis vulgi tantundem operatur, ac res ipsa, & (sicut alibi diximus) Ministros in officio continet, atque existimationem tuetur. Porro in isto casu

c Reputante Tiberio publicum sibi odium, extremam alicuius, maxime famæ, quæ vi stare res suas. Tacit. lib. 6. Annal.

d Sane gravæ ætatis aspectum civium senex Imperator, essetque ætatem, & alios laborum præterea: Duxit quod nisi ex arrogancia impedimentum sit. Tacit. lib. 3. Annal.

e Si tamen iustitia e complexu Reipublicæ pervisse, Tacit. lib. 4. Annal.

casu tutius est, secretum tritum vitiorum formare consilium; uti fecit Rex Philippus Secundus, quam uni soli se suaque committere: illos enim populus non pro familiarioribus Principis, sed pro Consiliariis habet.

Fugiat porro Princeps avaritiæ vitium, exosum omnibus, & senectuti proprium, quam nunquam desinit, quantumvis aliis omnibus nuntiis remittatur. Galba certe facile conciliare potuisset animos, si aliquo modo liberalis a fuisset.

Præsentibus se accommodet moribus, veterumque, qui duri nimis sunt & severi, obliviscatur. Quo in genere senes facile peccant, aut quia iis innutriti sunt, aut ex mani quadam gloria, aut quia mores novos imitari nequeunt; unde fit ut omnium incurrant odium. Abripi se sinunt humore illo melancholico, qui ex senii frigore nascitur, & ludos omnes ac relaxationes improbat, obliiti temporis illius, quod in ejusmodi gaudia aliquando impenderunt.

Ne ullam præ se ferat æmulationem ratione Successoris; uti fecit Rex Ferdinandus Catholicus, cum Rex Philippus Primus in Castellæ Regnis ei succederet. Tempus illud est, quo plerique novo Soli blandiuntur; & si quis ad id minus promptum se exhibuerit, artificium est potius, ut viri constantis nomen apud Successorem sibi comparet, & tanto pluri ab eo æstimetur;

a Consilii potuisse conciliari animos, quantumcumque parci sibi liberalissimè. Tacit. lib. 1. Hist.

ut in Augusti b obitu observatum fuit.

Humanitate, æquitate justitiæ, clementia, & rerum copia amari se ab omnibus faciat, illudque sibi certo persuadeat, si bene præfuerit, & studia atque animos subditorum sibi conciliando bonam de se concitarit opinionem, fore, ut facillimo negotio faventes sibi porro conservet, ingenerando in omnium animis sui amittendi metum, & retinendi desiderium.

5. Atque omnes istæ artes plus etiam poterunt, si in Imperio ille succederet, in quo Antecessor quodammodo renascatur, & perennis sit: nam etsi adoptatio legis quædam sit fictio, senex tamen videri desinit, qui alium adoptat; ut Galba ad Pisonem e dicebat. In successione omnem suam curam & industriam ponere debent Principes: neque enim res tam vana est, ac putavit d Salomon. Anchora & fulcra Imperii sunt filii, & dominationis atque ætatis solatia. Optime id Augustus intellexit, cum liberis destitutus propinquiores adoptavit, ut velut columnæ essent, quibus Imperium e infunderetur.

B b 5 sciet:

b Pariter, Eques. Quanto quis illustrior, tanto magis falsi, ac falsissimè, vultuque composito, ne latet excessus Principis, non tristiores primordio, lacrymas, gaudium, quæstus, adulationes miscbant. Tacit. lib. 1. Annal.

c Et audita adoptione desinam videri senex, quod nunc omnium mihi obicitur. Tacit. l. 1. Hist.

d Tristius desolatus sum omnem transgressum meum, quæ sol sole dissipatione laboravi; habiturus hæc deus vult me. Eccl. 2. 18.

e Quo pluribus munimentis infunderetur. Tacit. l. 1. Annal.

heret: a Non Legiones enim, non classes, perinde firma Imperii munimenta, quam numerus filiorum. Nulli amici majores, quam isti, & qui majori studio & emulatione tyrannicis domesticorum & extraneorum machinationibus sese opponant. b Propter Principum & alii fruuntur, adversa & labores ad junctissimos pertinent. Amici tempore, fortuna, cupidinibus aliquando, aut erroribus imminuuntur, transferuntur, desinunt: non item sanguis cuique proprius, qui licet in alium transfusus sit, manet tamen indifferens inclinatione quadam secreta & naturali. Conservatio Principis etiam Conlangvineorum salus est, illius errores ad hos quoque pertinent: adeoque eos emendare satagunt: siquidem ipsorum plus interest, illos agnoscere, & confidentius etiam monere audent: uti Drusus faciebat, inquirens in ea, quæ Romæ in ejus Patre minus probarentur, ut ea & corrigeret. Atque hæ rationes exculcare possunt nonnulli Pontifices, qui magnam nepotibus in tractandis negotiis auctoritatē tribuunt. Habet subditus in Principis filio, quem suis devinciat obsequiis, & d Patrem offendere metuit, qui filium potentis suæ & osensarum hæredem post se & derelinquit: in isto se Marcællus fundabat, cum f uaderet

Prisco, ne supra Principem scanderet. Tacit. lib. 4. Annal.

a Tacit. lib. 4. Hist.

c Idem ibid.

d Vixitque in laudem Drusi trahabatur ab eo, in urbe inter casus, & sermones hominum obversante secreta Patri misceri. Tacit. l. 3. Annal. e Reliqui enim ætate senem domum comæ intraver, & amicis reddentes gratias. Ecl. 30.6. f Tac. 4. Hist.

deret, ne Vespasianum senem triumphalem, juvenum filiorum Patrem præceptis coerceret. Spe Solis recens orientis facilius frigidiора tolerantur crepuscula, & segnes occumbentis umbræ. Confunditur ambitio, & tyrannis trepidare incipit. Libertas dissumere non audet servitutis catenam, cujus annulus in Successoribus continuari videt. Non perturbatur quies publica variis dissidentium studiis, quis in Successorem eligendus & sit: jam enim omnes norunt, ex illius cineribus novum Phœnicem proditumum: immo jam interim radices ac vires accipit Successor, amari & timeri se faciens; haud secus ac annosa arbor, quæ alium producit ramum, qui in antiquæ locum sensum substituitur.

Veruntamen illos designatio Successoris à Principis dependeat arbitrio, non tanti apud eum momenti esse debet ista utilitas, ut ideo sanguinem & Cognatorum commoda bono publico anteferat. Moyse de suorummet filiorum habilitate non satis confusus, Deo novi Ducis populi Israëliti electionem i commisit. In hoc Galiba gloriabatur, quod bonum publicum suæ anteposuisse Familiz, & aliquem ex Repub. in Successorem & elegisset.

g Intemperantia civitatis, donec unus eligatur, nulli desinendi. Tacit. l. 2. Hist.

h Ex arboris annosa, & trunco novum producit, qui antiquam decidit, jam rakes & vites accipit. Tol. de Rep. l. 7. c. 4. n. 1.

i Provocat Dominus spiritum omni carnis hominem, qui sit super multis iudicandus hunc. Num. 27. 16.

k Sed Augustus in domo Successorem quaesivit, ego in Repub. Tac. 1. Hist.

gisset. Hoc supremum & maximum beneficium est, quod Statibus suis Princeps præstare potest; uti idem Galba ad Pisonem dixit, cum eundem in filium a adoptaret. Magnanimitatem suam ea in re ostendat Princeps, dando operam, ut Successor ipso etiam melior sit. Non magni seipsum aestimat, qui non nisi vitii Successoris, aut comparatione unius gubernationis cum alia, gloriam sibi querere studet: qua in re ipse Augustus peccavit, eam ob causam Tiberium b eligens, nec adveniens tamen, infamias aut glorias in imperio succedentis Antecessori tribui, qui ejusdem electioni cooperatus fuit.

Cura ista boni Successoris ex naturali parentum obligatione nascitur, in eamque omnem suam operam conferre debent: illi enim in filiis suis quodammodo perennes vivunt; & sane contra naturalem rationem foret, si aut imagini suæ præstantiæ inviderent, aut eam expolire negligerent; & licet magni aliquis & generosi Principes eductio, magna quoque creare soleat pericula domestica: siquidem optimi c quoque moralium, altissima capiunt, & sepe numero anticipatis rationis & naturæ vinculis, lassentur.

a Nunc eo necessitatis jam pridem ventum est, ut nec mea senectus conferre plus populo Romano possit, quam bonum Successorem, nec tua plus juvenia, quam bonum Principem. Tacit. l. 1. Hist.

b Ne Tiberium quidem caritate, aut Repub. cura Successorem adiecit, sed quoniam arrogantiæ, servitiæque intropexerit, comparatione determini sibi gloriam quaesivisse. Tacit. l. 1. Hist.

c Idem l. 4. Annal.

fili tam diuturna Coronæ expectatione, quodque deliciarum ac gloriæ tempus tantopere differatur; uti Rhadamisto in longa illa senectâ patris sui Pharasmanis Regis Iberiæ d accidebat. Quamvis etiam Spiritus sancti monitum sit; e Non des filio potestatem in juventute, & ne despicias cogitatus ilius; tamen non obstantibus, nihil operæ intermitti debet à patre, quominus recte educatur filius, quæ altera Naturæ est obligatio: nec propter particulares aliquos casus spes omnis & confidentia abicienda est. Nullus unquam Princeps magis filiorum arsit emulatione, quam Tiberius, & ideo tamen Roma excessit, f ut amato Patre, Drusus munia consulatus solus impleret.

At si forte etiam istis suspitionibus artibus quibusdam politicis velint occurrere, adhibeat patrem filium suum ad Status bellique negotia, non ad ea, quæ gratiam continent: illis enim prioribus non tantopere plausus captatur vulgi, quod liberali & benevolo filii ingenio facile capiat, quæ res patribus regnantibus plurimum & displicet. In negotia introduci poterit filius, non in subditorum animos. Prudens ea in re Augustus, quando Tribunitiam dignitatem petiit pro Tiberio, tanto artificio eum collaudavit, ut vitia illius excusando, ea velut

Bb 6 a ex-

d Is modicum Iberie Regnum semella patris divinis fortibus crebrisque jaculabatur. Tac. l. 12.

e Ecl. 30. 1.

f Tacit. l. 3. Annal.

g Difficile regnans illis ætate filiorum ingenia. Tacit. lib. 2. Annal.

a exprobraret; & fama fuit, Tiberium b ad ostendendam filii sui Drusi severitatem, moventesque populi offensiones, eidem concessisse, ut ludos spectaret gladiatorios, sicut & letarii solebat, quoties inter ejus filios & Senatum contentio, & oriretur. Verum artes istae noxiae magis sunt & minus sincere, quam integritatem paternam deceat. Prudentius consilium est, virum aliquem cordatum Principi adjungere, penes quem negotiorum cura sit & directio; ut fecit Vespasianus, qui filio suo Domitiano Praetura dedit, Mucianum vero laborum socium esse id voluit.

5. Quod si filius longioris vitae patris impatientis tantos sumplerit animos, ut ambiciosa aliqua machinatio contra amorem & venerationem parenti debitam timeatur, negotio alicui applicari poterit, in quo cogitationes suas & animi vigorem occupet; quae de causa Pharaonis Iberiae Rex filio suo Rhadamisto e Armeniae occupandae curam dedit. Vti vero ea cautione honorandi filium, eumque gravioribus occupandi muneribus

a Quamquam honora oratione quendam de habitu, cultuque, & infirmitatibus ejus jecerat, quae vetus exculanda exprobraret. Tacit. l. 1. Annal.

b Idem ibid.

c Lutatius Tiberius, cum inter filios, & leges Senatus discerneret. Tac. l. 2. Annal.

d Caesar Domitianus Praetorem cepit. Ejus novum epistolae, cuilibetque proponeretur. Vti penes Domitianum erat. Tacit. l. 4. Hist.

e Igitur Pharaonis juvenem potentie promptae, & studio popularium accitibus, vergentibus; cum anni scilicet metuenti, aliam ad speciem irabere, & Armeniam ostentare. Tacit. l. 12. Annal.

in ejusmodi casibus omnino opus est; ita curandum quoque, ut alteri alicui armorum committatur imperium: nam qui illis cum potestate praestet, supremus aliorum est arbiter. Ad eum finem Otho fratrem suum Titianum praefecit exercitus, imperium ac potestas penes Proculum fmanfit. Tiberius quoque, postquam Senatus Germanicum ad procurandas Provincias transmarinas destinasset, Pisonem Syriae Legatum constituit, ut illius spes & consilia g coherceret. Et nunc quidem in Europa ea Statuum & Imperiorum est ratio, ut minus illa timenda sint pericula. Quod si tamen filii alicujus Natura tam inhumana esset & ferocis, ut remedia recensita ad Patris securitatem minime sufficerent, videat num illud adhibendum sit, quo Rex Philippus Secundus usus est adversus Principem Carolum filium suum unicum, ob quam executionem obstupet Natura, atronita de suamet potentia haesit Politica, & mundus inhorruit.

5. Quod si propter filii odium subditorum fidei diffisus fuerit, nullum solet esse opportunum remedium, quam si cum in aula & sub protectione alterius majoris Principis (dummodo nulla timenda sit emulatio) educari faciat, cum quo deinde suam firmiter amicitiam. His rationibus per motus

f Professo Brizellum Osborne, honor Imperii penes Titianum fratrem, ut ac potestas penes Proculum Praefectum. Tac. lib. 2. Hist.

g Qui Syriae imponeretur, ad hunc Germanicus cohercendus. Idem ibid.

motus Phrahaes Parthorum Rex Filium suum Vononem in aula Augusti contrarii a voluit. Quamvis contrarii interdum inde oriatu effectus: nam postea subditi eum ut extaneum aspernantur, qui peregrinis imbutus moribus revertitur, ut de eodem Vonone experientia b docuit.

5. In assignando filiis suis statu caute prudenterque procedat Princeps: interdum enim Regni alicujus incrementum id esse solet, interdum ruina potius, praesertim in filiis secundogenitis, qui natu majoribus communiter suam praerogativam invident, uti & in filiabus, si fuissent nubant subditis, unde invidiae nascuntur & emulaciones, ex his vero seditiones & bella civilia. Metuens istud periculum Augustus, noluit filiam suam Equiti Romano uxorem dare, propterea quod c immensum attulsi provideret, quem conjunctione tali super alios extulisset, d sed Proclestem potius, & quosdam alios in sermonibus habuit, insigni tranquillitate ta, nullis Reipublicae negotiis permixtos.

In procuranda item tutela, & educatione filii, qui pupillus adhuc in statu succedere debet, omni prudentia & dextere patris opus est: nullus enim casus e insidiis ac periculis aequae expositus est, ac

a Partemque proles, firmenda amicitia, miserat: bona patris nostri metu quam popularium fidei diffisus. Tac. l. 2. Annal.

b Quamvis gentis Aspidemur, ut externum aspernabatur. Idem ibid.

c Tac. lib. 4. Annal.

d Idem ibid.

e Vt ibi terra, cuius Rex pater est. Eccl. 10. 16.

ille; qua in re praesentia habemus exempla, & legimus praeterita multorum Principum, qui in aetate sua pupillari vitam pariter & status amiserunt, aut graves perpesti sunt calamitates: nam si tutela & educatio matri committatur, etsi huic magis tuto credi potest, raro tamen in foeminis tanta prudentia reperitur & experientia, quanta requiritur. Taceo, quod multis desit illa animi virtus, ut timeri se faciant, & auctoritatem sibi concilient. Si munus illud in Patrum cadat, aut Avunculum, stridissima etiam & solidissima sanguinis vincula dissimulare solent imperandi cupiditas. Si in Ministris cadat, unusquisque commodo suo privato studet discordiae. Subditi aequalium spernunt imperium, unde tumultus & bella nascuntur civilia. E tot igitur tantisque periculis atque incommodis minora Princeps eligat, examinando Naturam status, & eorum, qui tutelae & gubernationis curam possunt suscipere, & ejusmodi subditorum formam eligendo; in qua pupilli securitati sic consulatur, ut in ejus ruinam facile conspirare nequeant. In isto casu refert plurimum, ut quam primum ad negotia adhibeantur ii, quibus post patris obitum filii tutela ac directio, & procuratio Status committi debent.

Nec illud solum Princeps studeat, ut Successorem secum reddat, & instituat, Verum etiam ut casus novae ejusdem gubernationis praevartur, ne quid inde periculi oriatur: nam dum mutantur vela, in diffi-

mine versatur navis, & dum novæ introducuntur formæ, pati solet Natura ob defectum finium, vigoremque principiorum. In illa rerum vicissitudine gravia oriuntur pericula inter concurrentis utriusque gubernationis undas, non secus ac quando rapidum aliquod flumen in aliud simile cum impetu defluit. Facile Successoris perit auctoritas, & varias contra se experitur machinationes ac a novitates. Dabit itaque Princeps operam, ut ultimus gubernationis suæ exitus tam quietus ac tranquillus sit, ut abique incommodis alius aliquis eidem queat succedere, & sicut, dum nautæ portum subeunt, remi tolluntur, & contrahuntur vela, ita Principem gubernatione defungi oportet, deponendo ex animo omnes belli offensionisve cogitationes, antiqua stabiliendo fœdera, & alia nova faciendos, cum finitimis præsertim, ut pacem Statibus suis conciliet.

b Do la matana eta pregi men degni

Non fiano stabilir pace, e quiete

Mantener sue Citta frà l'Arme, e i Regni

Di possente vicin tranquille, e chete.

a Quando ausurus exposceret remedia, nisi novum & mutatum adhuc Principem, precibus, vel armis adirent. Tac. l. 1. Annal.

b Tull.

SYMBOLVM CI.

M Vlti insignes viri plurimum quæ speculatione, quæ experientia elaborarunt, ut perfecti aliquis Principis

Disimularet offensas, ut Tiberius fecit cum e Getulico, & Rex Philippus Secundus cum Ferdinando de Medicis: tali enim tempore Principes prudentiores arcum Iridis sepulcris suis iubent superstrui, qui pacis signum sit successoribus, non lanceam terræ infixam; uti Athenienses faciebant, ad suadendam hæredi injuriarum vindictam. Provincias exteras consiliis & astu, non armis d regat. Gubernatores iidem præstiat facundos, pacis amicos, & belli inexpertos, ne forte illud concitent; uti Galbæ temporibus e factum. Subditorum animos & lites componat, injurias arceat, moderetur exactiones, novitates populo exosas tollat, & eligat Ministros, prudentes, amantes concordiae & tranquillitatis publicæ. Ita fiet, ut pacatis hac ratione, formatisque ad quietem & mansuetudinem animis, eandem quoque de Successore sibi polliceantur subditi, neque res novas moliantur.

c Multaque gratia mansi reputante Tiberio publicum sibi odium, extremam aetatem, magnique famam quam sibi fore res fecit, Tac. l. 6. Annal. d Consiliis & astu res exteras regere, arma preceps habere. Tacit. lib. 5. Annal.

e Hispania præerat Clodius Rufus vir facundus, & paci artibus, bellis inexpertus, Tac. lib. 1. Histor.

ideam efformarent. Integris sæculis opus fuit ad effingendū Vas illud ex Ostro Regiū, sed tetrum tamen, non minus

nus fragile, quam reliqua, magisque, quam ullum aliud, casibus obnoxium, præsertim si Figulus è Machiavelli disciplina sit, unde omnia prodeunt contorta, & non nisi mox iterum interitura; quale fuit illud, quod reliquorum omnium quasi exemplar & normam posuit. Hactenus quidem Symbolis nostris illud egimus potissimum, ut purpuram

istam excoleremus, cujus tela coccinea post breve temporis spatium iterum abit in cineres. A cunis suum sumpsit exordium, finitur in tumulo. Hæc vitæ parenthesis est, quam brevissima temporis clausula intra se complectitur. Nec facile dixerim, quæ felicior hora sit, illane, qua lucem hanc primum aspiciamus oculis, an illa qua mortis

aim.

a immergitur tenebris: una enim principium, alter laborum finis est; & tamen inter esse, & non esse multum interest, illud tamen ad solam materiam pertinet, non ad hominis formam, quæ immortalis est, & morte periclitatur. Naturalis est sepulchri horror, si tamen potentior in nobis esset ratio, quam vivendi appetitus, plurimum utique lætæmur, quando illi steremus propinquiores; sicut lætantur, qui thesaurum quærentes, mortuorum urnas inveniant, certi nimium operatas opes in iis fore & reconditas. Etenim in sepulchro animarum æternæ quietis thesaurum reperit. Istud indicare voluit Simon Machabæus hieroglyphica illo sculptarum navium supra columnas, quibus Patris sui & fratrum & Mausolea cingi iussit; innuens scilicet vitæ nostræ navem mundi hujus fluctibus innatantem fluctuantemque; tum demum conquiescere, cum ad litus mortis appula fuerit. Et quid vitæ aliud est, quam perpetuus mortis timor? nihil siquidem est, quod diuturnam ejus durationem certo nobis polliceri possit. Multa signa mortis portentunt vicinitatem; at nullum reperitur, quod certos vitæ terminos rite designet. Florentissima etiam ætas, optima corporis constitutio, nec unam vitæ horam satis toto præstare nobis possunt. Ipsum cor, quod

a Melior est dies moriis, aie navitatis. Eccl. 7. 2.
b Quasi efflorescentes thesaurum, gaudemus vehementer, cum invenimus sepulchrum. Job. 3. 21.
c Circumpositas columnas magnas: & super columnas æræ, ad memoriam æternam: & juxta æræ navem sculptas. 1 Mach. 13. 29.

in quietis loco est in hoc corporis horologio, præsentem quidem indicat horas, at non futuras. Nec debet incertitudinem istam Naturæ odium quisquam interpretari, sed favorem potius: nam si æque præfinitum esset moriendi tempus, ac nascendi, destruendi corporis, ac efformandi, nimis alienam à recta ratione vitam homo duceret, atque adeo ne unicum quidem certum momentum ad respirandum illi dedit, sed contra potius in rebus omnibus indicia plurima posuit vitæ brevioris. Terra hanc ei repræsentat forum suorum juvenutis, & canitie messium; aqua undarum fugacitatem; ær ignibus, quos in momento succendit, & rursus extinguit; cælum in illo principe lumine, quod unus idemque dies in aureis Orientis cunis nasci videt, & mori in obscuro Occidentis tumulo. Verum si mors malorum omnium malum extremum est, in felicitate poni debet, quod tam celeriter advolet. Quanto minus cunas inter & tumulum intercedit temporis, tanto minor laborum & ærumnarum cursus est. Propterea Iobus translatus se optabat de utero matris suæ ad a tumulum. Simul ac nascimur, constringimur vinculis, & vivimus postea curis & irapacitibus, nec melior ea in re nascendi conditio Principum, ac f ceterorum. Si in longævitate humana

d Quare de vultu eduxisti me? qui nitamini conspectus est mihi, ne oculis me videret: fuscipia quasi non essem, de aëre translati ad terram. Job. 10. 18.
e In involuntum nitentibus suis curis magis. Sap. 7. 4.
f Nemo enim ex Regibus aliud habuit, nisi vultus insistenti. Ibid.

humana consistere felicitas, homo vivendi diuturnitate etiam cervos excederet: indignum enim foret, ullum animal felicius esse, quam hominem, in cujus obsequium illa omnia sunt a condita. Desiderium illud naturale, ut horæ celeriter transeant, argumentum est, non esse tempus, quod humanam felicitatem constituat, alias enim in eo conquiesceret animus. Quod præter tempus appetit, illi adhuc deest. In Principibus, quippe qui majoribus expositi sunt casibus, magis quam in ullis aliis experientia commoñstrat, quod in longiori vita Fortuna periclitetur: hæc enim tam prosperis fatigatur, quam adversis. Fortunatus fuisse Ludovicus X I Francie Rex, si ante extremæ suæ ætatis calamitates, & miserias diem suum obiisset. Mare quoddam impetuosum est omne Imperium, quod longiori vitæ decursu tranquillum conservari non potest. Qui vivit diutius, plura pericula tempestatque experitur. Verum inspecto fine & perfectione Naturæ, felix est vita diuturna, quando secundum Iobi testimonium matura ad sepulchrum pervenit, veluti frumentum ad b granarium, antequam senectus decrepita eam flaccescere faciat: tunc enim una cum tenebris mortis vitales refrigerant spiritus, corpus ad obeundas functiones fit inidoneum, nec manus tremula Imperii clavum

a Ipsæ omnes feræ hominum causa factus natura fuisse necesse est. Arist. lib. 1. Pol. c. 5.
b Si ferus in fuscipiente tanquam frumentum matrem, quod in eo opere involvitur. Job. 5. 25. sec. LXX.

amplius moderari potest, nec vitæ perspicere cæli nubes, ventorum vias, & maris scopulos, nec auditus percipere Scyllæ & Charybdis latratus. In tantis Naturæ miseris deest Principi constantia, & reductus sensum humiditate ad ætatem puerilem, omnia persuadere sibi patitur, & regi se finit à malitia, quæ magis solet tunc esse in iis, quos circum se habet, quique minore tunc metu peccant, a majore c præmio. Mulieres voluntati & arbitrio ejus dominantur, uti in Livia videtur fuit, quæ d senem Augustum devinxit: at adeo, ut Nepotem unicum Agrippam Posthumum, in Insulam Planasiam præiseret: immo ad talem redegit statum, ut qui ante totum orbem in pace conservare noverat, ne suam quidem postea Familiam sciret & regere. Vnde porro fit, ut Majestas iniui & fastidio sit omnibus; cujus rei exemplum Galba fuit. Nationes aliæ eum aspernantur & attentant aggredi: velut Arabus Tiberio g faciebat. Perit Principis decrepiti auctoritas, & iusta spernuntur, quia non putantur ab illo proficisci; uti de Tiberii mandatis multi opina-

c Cum apud infirmum, & credulum vitæ metu, & majore præmio peccaverit. Tac. lib. 1. Hist. d Tac. lib. 1. Annal. e Nulla in præconi formidine, dum Augustus ante validum, seque & domum, & pacem sustinebat. Postquam procreta jam senectus agro corpore fatigabatur, avaræque finis & specti novæ: pauci bona libertati incaluit discedere. Ibid. f Ipsa etiam Galba & virgili & fassini erat. Tac. lib. 1. Hist. g Senectutem Tiberii, si interment despicitur. Tac. lib. 6. Annal.

opinabantur. Populus illum execratur, quippe quem pro in-
utili habet instrumentum, unde
omnia manant gubernationis
incommoda ac detrimenta;
cumque amor ex utilitate fere
nacatur, & nutritur spe, ple-
rique parvi illum aestimant:
nam multum largiri non po-
test, cui parum vitæ superest.
Velut *b* precarium ejus impe-
rium, & brevis transitum habet:
uti Galba e accidit, & Mi-
nistri velut accipites Norvæ-
giæ, ut diem luceant, mox
ungues in bona publica inji-
ciunt, officia & gratias pretio
dividentes, perinde ut ejus-
dem Imperatoris Galbæ liber-
ti faciebant.

Cum igitur provecta ætas
ad talem pervenerit statum,
instructione Principi opus est,
magis ut suam agnoscat inha-
bilitatem, & imperii onus in
succesorem transferat, quam
documentis ad illud conti-
nuandum. Ne falli se sinat am-
bitione, opinionem & plausum
præteritum sibi ponendo, ob
oculos: neque enim homines
Prineipem, qualis fuerit, sed
qualis modo sit, considerant.
Nec sufficit aliis metum ali-
quando incussisse, nisi jam
quoque timeri se quis faciat;
ut nec bene olim gubernasse,
si nunc recte præfice neque pos-
sit, neque nōrit: Imperium e-
nim maris instat est, quod ca-
davera inutilia mox in litus
ejicit. Princeps ad animæ for-
ma æstimatur, qua jubet, im-

a *Falsum literas, & Principe invito
extinctum domui ejus incendi clamant.*

Tac. lib. 7. Annal.

b *Idem lib. 1. Hist.*

c *Idem afferunt cæcilia cæcilia,
præpovetibus liberis. Servorum nua-
pore subitis arida, & senectute apud
secentis sequebantur. Tac. lib. 1. Hist.*

perat, punit, & præmiatur;
quod si illa una cum ætate de-
ficiat, perit exilissimum, atque
adeo prudentis erit agnoscere
tempori injurias & contem-
ptum ætatis, & subducere se
illis, antequam eveniant. Si
negotia Principi valedicere de-
beant, satis est, Principem il-
lis valedicere. Egregium facin-
rosus est, summæ agnoscere
fragilitatem, & ultro etiam
Majestatem deponere ante,
quam motus violentem eam eri-
piat, ne dicatur sibi ignotus
obiisse, qui vixit notus omni-
bus. Cogit Regale suum scem-
tum, d herbe illi, cui idem
secepti nomen est, esse simile,
quæ brevi tempore in vermi-
culos convertitur, & si univer-
sus terræ globus vix puncti in-
star est ad cælum comparatus,
quid enit unica Monarchia,
quid unicuique Regnum? Et li-
cet amplissimum etiam fuerit,
nihil inde, nisi solum & sepul-
crum effert; ut sicut Saladinus
dicebat, indusum aliquod
mortuale, nulla alia secum
asportata gloria. Non semper
Reipublicæ vivere debet Prin-
ceps, sed tempus aliquod sibi
quoque reservare, dando ope-
ram, ut sub vitæ occasum mor-
tis horizon immunis & liber
sit à vaporibus ambitionis, &
à rubibus passionum atque
affectuum; uti Sol in præsentem
exhibet Symbolo, cui occasio-
nem dedit sepulcrum Iosue, in
quo simulacrum Solis erectum
fuit, illo tamen discrimine,
quod

d *Theoph. 1. de plant.*

e *Spiritus meus atque uoluntas, dies
mei breviantur, & saltem mihi su-
perest sepulcrum. Job. 17. 1.*

f *Idem cum interierit, non ferret
omnia: neque descenderet ex eo gloria
ejus. Psal. 45. 15.*

quod ibi positus fuerit in me-
moriam stationis suæ, quam
præstitit voci illius obediendo;
hic vero ad significandum,
quod sicuti clarus serenique
Solis obitus certum signum
est mane sequenti iterum cum
serenitate oritur; ita impe-
rium, quod sancte & feliciter
clauditur, denotet felicem
quoque fore, qui in præmium
virtutis & ultimi exempli hu-
jus efficacia in eodem successu-
rus est. Rite vivere & mori
etiam docet religiosus ille se-
cessus Caroli V. Imperatoris,
tam à curis publicis alieni, ut
nunquam amplius de Monar-
chiæ suæ pristina statu sciscita-
retur, traducto jam ingenti
illo animo ad heroica alias fa-
cinora ficto factoque, ad hor-
tuli alicujus culturam, & ad
fallendas horas (post spiritua-
lia peracta exercitia) ingenio-
sis quibuldam artibus.

g. Quod si graves pertime-
scentur controversiæ, aut se-
ditiones in ipsa Coronæ suc-
cessionem, ad eorum pertinebit
prudentiam, qui morienti Prin-
cipi assunt, ut mortem ejus
secretam habeant, eamque,
& quis rerum potiarum, uno
eodemque divulgent tempe-
re: in ejusmodi enim casibus
populus juveni cuidam equo
& nondum domito similis esse
solet, qui nisi prius ephippio
infestatur, quam illud vi-
deat, non admittit. Hac cum
prudentia Livia Augusti ceta-
vit obitum, donec Tiberius in
ejus locum b sufficeretur; uti
& Agrippina mortem Claudii,

a *Steteruntque Sol, & Luna. Io-
sue 10. 13.*

b *Simul excessisse Augustum, &
verum petri Neronem tanta cæcitate
sultit. Tac. lib. 1. Annal.*

ab ipsa veneno sublati, tanta
cum dissimulatione, ut eo
etiam defuncto ejus nomine
cogere tur Senatus, & fierent
supplicationes pro ejusdem sa-
lutis, tempusque suppeteret, ut
interim de Neronis successio-
ne ageretur.

Divulgato Principis obitu,
nec pietas, nec prudentia la-
crymas & mœstæ signa co-
hibenda suadet: neque enim
Spiritus sanctus ea ullo mo-
do prohibet, quin consiliū
d potius. Abneri mortem uni-
versus deploravit populus, &
David ipse funus illius utique
ad sepulcrum prosecutus est.
Etsi enim non desint pie-
quædam ac Christianæ consi-
derationes, quæ solari nos
possint; licet item certa quæ-
dam fuerit Natio, quæ minori
immortalitatis luce prædita
nascentem lacrymis prosequer-
etur, & vita defunctum effere-
ret cum gaudio, hæc tamen
omnes considerationes pro iis
solum sunt, qui ad meliorem
vitam transire, non pro vivo-
rum derelictione & solitudi-
ne. Etiam Christus Dominus
Servator noster Lazarum à
mortuis suscitaturus ad sepul-
crum illius lacrymas f effun-
dere visus est. Vltima hæc
luctus indicia dolori & teneti-
tudini naturalium affectuum
prohiberi nequeunt. Bilances
sunt, quæ defuncti Principis
expendant merita, quibusque,
assu-

c *Dum ver firmendo Neronis impe-
rio componitur. Tac. 1. 12. Annal.
d Fili in mortuum prodire lacrymas.
Eccl. 3. 16.*

e *Plangite ante exequias Abner,
perva David sequebatur servorum.
2 Reg. 3. 31.*

f *Et lacrymans est IESVS
Ioan. 11. 35.*

æstimari potest, in quanto apud populum fuerit pretio; obulse item amoris & obedientie in subditis, quibus servituti annuli magis in dies consolidantur, & Successori animus additur. Non oportet tamen ad luctum sumptuosum obstringere populum, ne Principis mors nimis ei grave tributum fiat.

6. Pompea funebris, Mausolea magnifica, adornata statuis & cælaturis magnorum sumptuum, non mera Principum vanitas æstimari debent, sed generosa quedam pietas potius, quæ ultimum designat humanæ Majestatis terminum, & magnificentia illa, qua honorantur, & asservantur eorum cineres, ostendit cultum ac venerationem Majestati debitam: neque enim sepulcra aliud sunt, quam murtæ quedam historia profapizæ a Regiz. Exequiæ Regum Davidis & Salomonis insigni cum pompa & splendore celebratæ sunt.

7. In privatorum exequiis magna vigilantia opus est, facile enim interducuntur superstitiones Religionis noxiæ, illusa imaginatio ex eo, quod à defunctis aut sperat, aut metuit; quia vero etiam funerum sumptus quotidiani sunt, & ad multos pertinent, omnino moderari illos expediat: dolor enim & inanis gloria nimium augere eos solent. Plato sepulcrorum fabricæ certum posuit pretium; uti & Solon, & post eos Romani. Rex Philippus Secundus pragmati-

^a Quomodo imaginibus suis usum, quæ nec victor quidem abolivit, fuit pariem memoria apud Scriptores veterum. Tac. l. 4. Annal.

cam edidit functionem, quam nimias exequiarum expensas moderatur & corrigat, b Paraque (verba ipsius sunt) lo que se gasta en unas demonstraciones, i apariencias, se gaste, i distribuya en lo que es servicio de Dios, i aumento del culto divino, i bien de las animas de los difuntos.

8. Vidit hucusque Serenitas Vestra nativitatem, mortem, & exequias Principis, quem ista formant Symbola, hujus ædificii politici fabricæ quasi coram assistens, à primo usque ad ultimum illius lapidem; atque ut nunc eadem Serenitas Vestra omnia facilius recolat, operæ pretium existimavi, aliquam quasi ædificii totius ideam seu speculum hic apponere, in quo illud repræsentetur, sicut in minori major repræsentatur civitas. Erit iste Rex Ferdinandus Catholicus Serenitatis Vestre Avus, sub cujus glorioso imperio omnes pacis bellique artes floruerunt, & utriusque Fortunæ tam prospera, quam adversæ exempla vidimus. Infancia magni ipsius Regis adulta & virilis fuit. Quod ars & studium in eo perscrutare nequivimus, perfectæ experientia, transacta in exercitiis militariibus juventute. Otium illius negotiorum erat, relaxatio animi vigilantia. Affectibus suis dominabatur, magis distamina secutus politica, quam naturales inclinationes, Deo magnitudinem suam in acceptis retulit, & gloriam à suis quasivit facinoribus, non alienis Majorum. Imperium officii loco ha-

habuit potius, quam successione partum. Regno celeritate & præsentia sua quietem reddidit. Evexit Monarchiam virtute & prudentia; firmavit religionem & justitia; conservavit amore & auctoritate; exornavit artibus; ditavit agrorum cultura & commerciis, & fundamentis atque institutis vere politicis æternitatem reliquit. Tam aulæ suæ, quam Regnorum Rex fuit; tam in illa, quam in his Oeconomus & Paterfamilias. Liberalitatem temperavit parsimonia, benignitatem auctoritate, modestiam gravitate, clementiam justitia. Animadvertendo in paucos comminatus est multis, & remunerando nonnullos omnium spes aluit. Offensos in personam suam admissis veniam dedit, non iis, quæ ad dignitatem Regiam pertinerent. Subditorum injurias, non locus ac sibi ifactas, ultus est: nam ut Patrem eorundem se gerebat. Statum potius, quam decorum periculo exposuit. Nec Fortuna prospera efferri se passus est, nec adversa dejici. In illa adversus hanc se communiabat; in hac vero sua elaborabat industria, ut ad illam rediret. Tempori ipse servivit, non contra ipsi tempus. Paruit necessitati, ea quæ opportune usus est, suæ eam utilitati accommodando. Amari se fecit, & metui. Ad dandas petentibus aures fuit facilis. Audiebat, ut sciret, & sciscitabatur, ut instrueretur. Non fidebat hostibus, & à suis etiam amicis sibi cavebat. Amicitia illius erat utilitas publica; cognatio, ratio Status; confidentia sollicita; diffiden-

tia prudens; cautio, providentia; suspicio, circumspectio; malitia, defensio; dissimulatio, tutela. Neminem fallebat; falsebantur tamen alii verborum ipsius & tractatum æquivocatione, quos tam dextre instituire noverat, ut (si malitiam prudentia superari necesse foret) expedire se nosset absque eo, quod fidem publicam frangeret. Nec Majestatem illius mendacium fallere audebat, nec scientiam adulatio. Ministrorum utebatur opera, absque nimio tamen & privato erga eos affectu. Consilium eorundem admittebat, regi vero se ab iis minime patiebatur. Quod efficere ipsemet poterat, non committebat aliis. Deliberabat diu, exequabatur celeriter. In iis, quæ facere constituerat, effectus prius innotecebant, quam causæ. Legatos suos sua celeritate consilia; quoties cupiebat, ut ipsi suamet opinione decepti tanto efficacius contrariam aliis persuaderent. Diviso cum Regina imperio præfexit, & Genero suo obedire noverat. Tributa pro necessitate imposuit, non ex cupiditate aut luxu. Quod urgente necessitate acceptit ab Ecclesiis, eadem cessante iidem restituit. Iurisdictionem Ecclesiasticam veneratus est, & conservavit. Regiam aulam fixo loco non habuit, sed Solis instar, Regnorum suorum orbes per vires obit. Pacem tractavit cum modestia & gravitate, bellum vi & astu prolecutus est. Nec bellum captavit occasionem, nec pacem recusavit. Quod pedè occupaverat, brachio & ingenio tutus est, spoliis factus

598 DID. SAAVED. SYMB. POL. Symb. 101.
fortior. Tantum negotiando,
quantum armis suis efficebat.
Quod arte vincere poterat, non
attentabat gladio. In hoc ma-
gnitudinis suae ponebat offen-
sationem, & gloriam suam in
insigni exercitu. Bellis intra
Regni sui fines semper coram
adfuit. Quod jubebat, illud
ipsum exequabatur. Sic foede-
ra sanciebat, ut arbitri mane-
ret, non subditus. Nec victor
sele nimium extulit, nec vic-
tus cecidit animo. Pacis sub
scuto firmavit. Vixit omni-
bus, mortuus est sibi, in me-
moriam tamen hominum tan-
quam nobilissimum Principum
exemplar, & Regnorum
suorum desiderio aeternum pe-
rennatus.

L A V S D E O.

I N O B I T V M
M A G N I P O L I T I C I

Et simul

P I I V I R I
D I D A C I S A A V E D R Æ
F A X A R D O,
E Q V I T E, &c.

Quo concitato prorsus impetu
Præpes viator? mortis imaginem
Rimare vivam, cerne bustum! ad
Exuvias oculum respice!
En picta prostat compar aranea
Subacta leto vita vel innocens,
Nec mars nec ars hunc liberavit,
Imperio Libiine ademptum.
Nil jura plebi profuerit vaga
Dixisse Regum? sicine gloria

Te

I N O B I T V M D I D . S A A V E D R Æ . 599

Te vernis arrodet sepultam?
Et putridum teget urna honorem?
Quid ergo Princeps aula favoribus
Suffulta spondes amplius? en ruis
Et te casa instar rusticane
Mors humili tumulabit antro.

A P P R O :

APPROBATIO

Admodum R. P. Fr. PETRI DE CVENCA & CARDENAS, Ordinis Minimorum S. Francis de Paula, Lectoris jubilarii, Consilii Inquisitionis generatis in Hispania Qualificatoris, Catholice Majestatis Exercitus in Italia Vicarii Generalis, Religionis sua tertio Generalis, & Procuratoris Generalis, &c.

EX commissione Sancti officii Symbola isthæc Politica perlustravi tam affabre elaborata, ut si cuiuspiam privilegium foret concedendum, quo opus à se conceptum ubi ederet sine censura aliena, ita ut authoris propria sufficeret, id huic operi certe donandum judicarem, ad exemplum optimi artificis Dei, qui ea, quæ creaverat singula, adprobavit universa, vidit quippe cuncta quæ fecerat & erant valde bona. Opus hoc siquidem tale est, quod author ipse nec æquiotem potest habere censorem nec digniorem, etenim (ut inquit D. Ambrosius) *liber ipse per se loquitur*. In illo siquidem Ratio status tanta ornatur eruditione, tam sapientibus discernitur aphorismis, tam profundis elevatur sententiis, ut sicuti Corduba nobis Senecam datum Philosophum, ita Murcia hunc nobis natum Politicum gloriam possumus. Id unum doleo, quod eo frui priores nequiverint ætates, sic enim Carolus V. Imperator non indiguisse Comineo, Marti

F. PETRVS DE CVENCA, Y CARDENAS.

C E N S V R A.

Atentâ relatione prædictâ admodum R. P. Mag. Fr. Petri de la Cuenca, i Cardenas, concedimus ut

I M P R I M A T V R.

Fr. Basilius Commiss. S. Offic. Mediolan.
Io. Paulus Marquezellus pro Eminentiss. D. Cardin. Archiep.
Comes Majoragus pro Excellentiss. Senatu.

O R D O

O R D O T O T I V S O P E R I S, S I V E S Y M B O L O R V M in eo contentorum E L E N C H V S.

Principis Educatio.

S Y M B O L.

I.	M ox ab ipsis incunabulis animi virtus sese prodit.	Pag. 17
II.	In eodem tanquam in vasa tabula Ars suas delineat imagines.	22
III.	Honestis exercitationibus firmatur corpus, & decoratur.	29
IV.	Ornatur animus liberalibus disciplinis.	35
V.	Qua instillanda suavi cum industria.	42
VI.	Et variis eruditionis floribus coronanda.	44

Quomodo in actionibus suis Princeps
sefe gerere debeat.

VII.	Res singula è vero disjundicanda uti in se sunt; ne eas vel
augent affectus, vel minuat.	48
VIII.	Ira ne rationem præoccupet, aut eidem dominetur.	55
IX.	Ne flectat invidia, qua suimet est carnisex,	62
X.	Et gloriam constatur ac famam.	68
XI.	Princeps in sermone sit cautus: is enim animi index est.	74
XII.	Mendaciam veritatem everrenda.	78
XIII.	Pro comperto habeat suos animi lapsus obstrektionis futurus
obnoxios.	84
XIV.	Qua monet, & perficit.	90
XV.	Pluris fama illi sit, quam vita.	96
XVI.	Actiones suas cum gestis Majorum saepe conferat.	99
XVII.	In solis Avorum suorum trophæis, & gloriis hereditate pa-
tris ne unice conquiescat.	102
XVIII.	A Deo Opt. Max. Regnum se habere memineris.	107
XIX.	Idque Successori tradendum.	116

SYMBOLORVM ELENCHVS.

XX.	Novit scriptum Bonum esse fallax.	119
XXI.	Legibus sanctissimis temperandum.	124
XXII.	Iustitia scilicet & Clementia firmanda Majestas.	134
XXIII.	Pretium virtutis ejusdem sit premium.	140
XXIV.	In omnibus vero spectanda Religio.	147
XXV.	In qua omnis Imperii sua est firmitas.	152
XXVI.	Et spes victoriarum omnium.	156
XXVII.	Caveat maxime à Religione suavia & ludicra.	160
XXVIII.	Prudentia paries sepe consulat.	168
XXIX.	Casus enim singulares interdum non ut plurimum accidunt, nec facile eveniunt iterum.	170
XXX.	Perpendat vero multorum experientiam, à qua omnis petenda sapientia regola.	174
XXXI.	Ab istdem discat sustinere coronam cum honore, & minus sui exsultatione;	182
XXXII.	Non pendere à vulgi opinione;	189
XXXIII.	In utraque fortuna eundem tenere vultum;	193
XXXIV.	Ferre & sperare;	200
XXXV.	Ex adversis eliceret profectura;	204
XXXVI.	Omnis vento navigare;	209
XXXVII.	E duobus malis minus semper eligere.	212

Qualem deceat esse Principem in Subditos & Exteros.

XXXVIII.	Studeat amari imprimis, & timeri ab omnibus.	217
XXXIX.	Vetus Axa fit omnibus postea.	222
XL.	Liberalitatem facultatibus suis metiatur.	228
XLI.	Extrema devotet.	233
XLII.	Vile dulci miscet.	239
XLIII.	Ut regnare norit, dicat dissimulare.	243
XLIV.	Animi sui arcana pandat nemini.	249
XLV.	Majestati sua ne nimium confidat.	254
XLVI.	Semper decepti se posse existimet.	257
XLVII.	Multa virtutis specie introducuntur.	265
XLVIII.	Multa adulationis.	272

Quo pacto Princeps erga Ministros se gerere debeat.

XLIX.	Autoritatem Ministris veluti mutuo datam sic largiatur.	282
L.	Ut eosdem & indignationem & favori suo semper ebrios habeat.	288
LI.	Oculata sit semper & in somnis Fiducia.	306
LII.	Ministri improbi, vel minus idonei, tanto plus nocent, quanto in subditiis consensum sunt potestate.	313

SYMBOLORVM ELENCHVS.

LIII.	In qua suam vel libidinem explorare possunt, vel avartiam.	320
LIV.	Magisque à semetipsis dependere satagant, quam à Principe.	324
LV.	Consilii gubernationis sunt oculi.	329
LVI.	Qui vere à secretis sunt, Principis circinus sunt.	339
LVII.	Tam hi, quam illi in gubernationis horologio rotulae sunt, non manus.	343
LVIII.	Quando honorandi sunt, id ita faciat Princeps, ut ne sua luci officiat.	352

Qualem se Princeps in regimine Regnorum & Statuum suorum exhibere debeat.

LIX.	Ad acquirendum & conservandum consilio opus est, & armis.	359
LX.	Illud semper pra oculis habendam, quod nisi crescant Regna, minuantur.	373
XI.	Chordas idcirco suas frequens percutat, curaque ut majores minoribus consonent.	382
LXII.	Cavendo interim, ne harmonia sua artificium quippiam penetret.	386
LXIII.	In decernendo principia singulorum, & fines expendat.	393
LXIV.	Qua vero lente consultat, festine exequatur.	397
LXV.	Errores autem corrigat, quam aut in majores adolescant, aut alios plures pariant.	400
LXVI.	Cunct, ut Regnum suum refectum sit incolis, & ut fermentur paulatim è juventute, qui ad Magistratum suo tempore gerendum sint idonei.	404
LXVII.	Tributis nimis ne oneret subditos.	413
LXVIII.	Commercium & negotiationes foveat: ista quippe polt sunt Reip.	420
LXIX.	Belli Pacisque sit arbiter, seu ferro seu auro.	425
LXX.	Cavenda status inter filios partitio, seu divisio.	436
LXXI.	Omnia labor vincit improbus.	440
LXXII.	Quies interjecta vires instaurat.	445

Quomodo in malis tum internis, tum externis Princeps se gerere debeat.

LXXIII.	Seditiones aut celeritate sopiuntur, aut separatione.	449
LXXIV.	Bellum non nisi pacis firmata causa suscipiendum.	457
LXXV.	Qui discordias seminat, bella metet.	462

SYMBOLORVM ELENCHVS.

LXXXVI.	Horum causa saepe est sinistra Ministrorum intentio.	466
LXXXVII.	Et Principum inter se congressus ac conspectus mutui.	469
LXXXVIII.	Ne falsis prae-textibus illud sibi Princeps patiat.	472
LXXXIX.	Consilia plerumque aliis consiliis elidenda.	477
LXXX.	Ante arma paranda, quam belli sese offerat occasio.	481
LXXXI.	Perpendendum virium robur.	486
LXXXII.	Honores & decor in armis sit.	495
LXXXIII.	Ex his enim omnis Reip. status dependet.	502
LXXXIV.	Consilia magis res gerenda, quam vi.	506
LXXXV.	Caveat Princeps a consiliis mediis.	509
LXXXVI.	Regni sui belli praesens adjit.	513
LXXXVII.	Scias arma non nisi Deo Duce florere.	518
LXXXVIII.	Decreto divino suam attemperet voluntatem.	523
LXXXIX.	Concordia vincuntur omnia.	527
XC.	Armorum divisio, optimum est stratagema.	531
XCI.	Amicis reconciliatis nequaquam fidendum.	535
XCII.	Necet subinde Profectio.	539
XCIII.	Fœdera cum Haereticis non carent periculis.	543
XCIV.	Pontificis insula pra omnibus aequae fulgeat.	548
XCV.	Neutralitas nec amicos parit, nec placat hostes.	554

Quid agendum Principi in Victoriis & Conventibus Pacis.

XCVI.	Victori nunquam e memoria excidat Fortuna ludus.	562
XCVII.	Fiat hostium spoliis fortior.	568
XCVIII.	Non nisi paratis armis pax ineunda.	572
XCIX.	Cujus dulcedo fructus est belli.	576

Quid agendum Principi in Senectute.

C.	Intelligat postrema vite sua facinora coronam gubernationi impositura.	580
CI.	Et documenta Successori futura.	590
CII.	Neminem denique a moriendi necessitate immunem esse.	598

KSIEGARNIA

ANTYKWARIAT

25001

459400

F

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

